Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

Ötüken

8

Ötüken

للامام ابي عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري

Ebû Abdillah Muhammed ibn İsmâîl
el-Buhârî

Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

SEKİZİNCİ CİLD

Ötüken

Yayımlayan
ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.
Klodfarer Cad. 40/7 Divanyolu-İstanbul
Dizgi
Damla Dizgi Ltd. Şti.
Arapça Dizgi
Şizin Fotodizgi
Film ve Montaj
Duru Ajans
Baskı
Şefik Matbaası
Cilt
Yedigün Mücellithanesi
Kapak
Marmara Reklâm
Kapak Deseni
Yusuf İzzettin Sav
İstanbul-1987

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

KİTÂBU FADÂİLİ ASHÂBU'N-NEBÎ(S)İN DEVÂMI

١٥ــ بابُ مَنَاقِبِ سعْدِ بنِ أبِى وقَّاصٍ الزُّهْرِىِّ وبَنُو زُهْرَةَ أخْوَالُ النبىِّ ﷺ وهُوَ سعْدُ بنُ مالِكٍ

15- ZÜHRE KABÎLESİNE MENSÛB OLAN SA'D İBN EBÎ VAKKAAS(R)'IN MENKABELERİ BÂBI

Zühre oğulları, Peygamber'in dayılarıdırlar. Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın adı Sa'd ibn Mâlik'tir [105].

٧٠ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ قال سَمِعْتُ يَحْيَى قال سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ المسَيَّبِ قال سَمِعْتُ سعْدًا يقُولُ جَمَعَ لِى النبىُّ ﷺ أبَوَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ *

70-..... Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den işittim, şöyle dedi: Ben Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan işittim: Peygamber (S) Uhud günü beni taltîf ve tebcîl için babası ile anasını birlikte zikretti (yânî: Babam anam sana fedâ olsun, buyurdu), diyordu [106].

---

105 Sa'd'ın mensûb olduğu Zühre oğulları, Peygamber'in dayılarıdır. Çünkü Peygamber'in annesi Âmine, Zühre oğulları'ndan idi. Ebû Vakkaas'ın asıl adı Mâlik ibn Vehb'dir. Bu, Kılâb ibn Murre'de Peygamber'in neseb zinciri ile birleşir. Sa'd, onyedi yaşında iken müslümân olmuştur. Cennetle müjdelenen on sahâbîden biridir. Bunlardan en son vefât edendir; ellibeş yılında, seksenüç yaşında ölmüş ve Medîne mezarlığı el-Bakı'da gömülmüştür.

106 Daha önce geçen Talha hadîsinde de belirtildiği gibi, Uhud harbinde Peygamber yalnız Talha ile Sa'd hakkında babası ile anasını birlikte fedâ etme ta'bîrini kullanmıştır. Diğer sahâbîler hakkında yalnız babasını yâhud yalnız anasını fedâ ile tebcîl etmiştir.

٧١ــ حدّثنا مَكّيُّ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا هَاشِمُ بنُ هَاشِمٍ عنْ عَامِرِ ابنِ سَعْدٍ عنْ أبِيهِ قال لَقَدْ رأيْتُنِى وأنا ثُلُثُ الإسْلاَمِ *

71-..... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R): Yemîn olsun ben kendimi İslâm'a giren(erkek)lerin üçte biri (yânî üçüncüsü) olarak gördüm, demiştir.

٧٢ــ حدّثنى إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسٰى أخْبرنا ابنُ أبِى زَائِدَةَ حدّثنا هاشِمُ ابنُ هَاشِمِ بنِ عُتْبَةَ بنِ أبِى وقّاصٍ قال سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ المُسَيَّبِ يَقُولُ سَمِعْتُ سَعْدَ بنَ أبِى وقّاصٍ يقُولُ ما أسْلَمَ أحَدٌ إلاَّ فِي اليَوْمِ الَّذِي أسْلَمْتُ فِيهِ ولَقَدْ مَكَثْتُ سَبْعَةَ أيّامٍ وإنِّى لَثُلُثُ الإسْلاَمِ * تَابَعَهُ أبُو أُسَامَةَ حدّثنا هاشِمٌ *

72-..... Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle diyordu: Ben Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan işittim, şöyle diyordu: İslâm'a, benim kendisinde İslâm'a girdiğim günde başka kimse girmedi. Yemîn olsun ben İslâm'a girenlerin üçte biri (yânî üçüncüsü) olduğum hâlde yedi gün beklemişimdir.

el-Buhârî dedi ki: Bu hadîsi rivâyet etmekte Ebû Usâme, İbnu Ebî Zâide'ye mutâbaat etti de: Bize Hişâm tahdîs etti, dedi [107].

٧٣ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَوْنٍ حدّثنا خَالِدُ بنُ عَبْدِ اللّٰهِ عنْ إسْمَاعِيلَ عَنْ قَيْسٍ قال سَمِعْتُ سَعْدًا رضى اللّٰهُ عنهُ يقُولُ إنِّى لأوَّلُ العَرَبِ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وكُنَّا نَغْزُو مَعَ النبِىِّ ﷺ وما لَنَا طَعَامٌ إلاَّ ورَقُ الشَّجَرِ حَتّٰى إنَّ أحَدَنَا لَيَضَعُ كَمَا يَضَعُ البَعِيرُ أوِ الشَّاةُ مالَهُ خِلْطٌ ثُمَّ أصْبَحَتْ بَنُو أسَدٍ تُعَزِّرُنِى عَلَى الإسْلاَمِ لَقَدْ خِبْتُ إذًا وضَلَّ عَمَلِى كانُوا وشَوْا بِهِ الى عُمَرَ قالُوا لاَ يُحْسِنُ يُصَلِّى *

73-..... Kays ibn Ebî Hâzım şöyle demiştir: Ben Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Allah yolunda ok atmış olan Arab mücâhidlerinin muhakkak birincisiyim. Ve biz Peygamber'in berâberinde gazâ ediyorduk. Yanımızda bizim ağaç yaprağın-

---

107 Müslümânlığın ilk günlerinde müslümânlar gizli bir cemiyet hâlinde yaşadıkları için, Sa'd'ın kendisine delâlet eden Ebû Bekr ile Peygamber'den başka kimseyi tanımamış olması ve bu sebeble kendisini üçüncü saymış olması çok muhtemeldir.

dan başka yiyecek birşeyimiz de yoktu. Hattâ bizlerden herbirimiz, hâcetini yaparken, muhakkak devenin yâhud koyunun çıkardığı gibi kuru dışkı çıkarırdı, bu dışkı katılığından dolayı birbirine karışmazdı. (İslâm'a yaptığımız bunca hizmetlerden sonra Esed oğulları İslâm (esâsları ve ibâdeti) üzerinde bizi ayıplar oldular. Yemîn olsun ben onların iddiâ ettikleri gibi namâzı güzel kıldıramıyorsam, o takdîrde ben onların öğretmesine muhtâc olurum ve bunca amelim de boşa gitmiş olur!

(Râvî dedi ki:) Esed oğulları (Sa'd Irak'ta vâlî iken Halîfe Umer'e) Sa'd aleyhine gammazlık etmişlerdi de: Sa'd namâzı güzel kıldırmıyor, demişlerdi [108].

١٦ــ بابُ ذِكْرِ أصْهَارِ النبيِّ ﷺ مِنْهُمْ أبو العَاص بنُ الرَّبِيعِ

16- PEYGAMBER(S)'İN KADIN TARAFINDAN OLAN HISIMLARININ ZİKRİ BÂBI

Peygamber'in dâmâdlarından birisi Ebû'l-Âs ibnu'r-Rabî'dir [109].

٧٤ــ حدّثنا أبو اليَمَانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال حدّثني عَلِيُّ بنُ حُسَيْنٍ أنَّ المِسْوَرَ بنَ مَخْرَمَةَ قال إنَّ عَلِيًّا خَطَبَ بِنْتَ أبِي جَهْلٍ فَسَمِعَتْ بِذَلِكَ فاطِمَةُ فأتَتْ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فقالَتْ يَزْعُمُ قَوْمُكَ أنَّكَ

---

108 Hadîsin başlığa uygunluğu Sa'd'ın: "Ben Allah yolunda ok atmış olan Arab mücâhidlerinin muhakkak ki birincisiyim" sözündedir. Bu, Sa'd için büyük menkabedir. Bu ilk okun atılışı şöyle olmuştur: Medîne'ye hicretin birinci yılında Peygamber, Ubeyde ibn Hâris kumandasında Muhâcirler'den altmış kişilik bir süvârî müfrezesini, Ebû Sufyân'ın Şâm'dan getirmekte olduğu kervânı vurmak için Râbığ Vâdîsi'ne göndermişti. Bu harb, müslümânları yurtlarından uzaklaştıran Kureyş ile ilk temâs idi. Peygamber müfrezeye bir bayrak da vermiş idi ki, bu da müslümânların ilk bayrağı oluyordu. Ubeyde, Ebû Sufyân ile karşılaştığında ilk oku Sa'd ibn Ebî Vakkaas atmış, bu da İslâm'ın şerefini yükselten İslâm cihâdının ilk oku olmuştur.

Iraklılar'ın Sa'd aleyhinde Umer'e ulaştırdıkları şikâyetler, Umer'in bu şikâyetleri ve ithâmları tahkîk ettirmesi ve başka gerekçe ile Sa'd'ı Irak Vâlîliği'nden ayırması kıssası, Namâz Kitâbı; "Namâzın sıfatı bâbı"nda geçmişti. Buhârî bunu Et'ıme ve Rikaak'ta da getirmiştir.

Umer yaralandığı zamân Halîfelik seçimi için teşkîl ettiği şûrâ üyeleri arasında Sa'd'a da yer vermiş ve: Ben Sa'd'i aczinden dolayı azletmedim.. dediği o kıssada geçmiş idi.

109 *es-Sıhr*, kadın tarafından olan hısımlığa denir. Fakat burada kişinin kızının zevci ma'nâsı kasdedilmiştir. Buhârî'nin: Peygamber'in dâmâdlarından birisi Ebû'l-Âs ibnu'r-Rabî'dir, demesi de bunun delîlidir.

لاَ تَغْضَبُ لِبَنَاتِكَ وهَذَا عَلِيٌّ ناكِحٌ بِنْتَ أَبِي جَهْلٍ فقامَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَسَمِعْتُهُ حِينَ تَشَهَّدَ يَقُولُ أَمَّا بَعْدُ فإِنِّي أَنْكَحْتُ أبا العَاصِ بنَ الرَّبِيعِ فَحَدَّثَنِي وصَدَقَنِي وإِنَّ فَاطِمَةَ بَضْعَةٌ مِنِّي وإِنِّي أَكْرَهُ أَنْ يَسُوءَهَا واللَّهِ لاَ تَجْتَمِعُ بِنْتُ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ رَجُلٍ واحِدٍ فَتَرَكَ عَلِيٌّ الخِطْبَةَ : وزَادَ مُحَمَّدُ بنُ عَمْرٍو ابنِ حَلْحَلَةَ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ عَلِيٍّ عنْ مِسْوَرٍ سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم وذَكَرَ صِهْرًا لهُ مِنْ بَنِي عبْدِ شَمْسٍ فأَثْنَى عَلَيْهِ فِي مُصَاهَرَتِهِ إِيَّاهُ فأَحْسَنَ قالحدّثني فَصَدَقَنِي وَوَعَدَنِي فَوَفَى لِي *

74-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Alî ibn Hüseyin tahdîs etti ki, el-Mısver ibn Mahrame (R) şöyle demiştir: Alî bir ara Ebû Cehl'in kızı ile nişânlanmak istedi. Alî'nin bu arzûsunu Fâtıma işitti ve akabinde Rasûlullah'a geldi ve:

— Kavmin senin kızların için öfkelenmez olduğunu söylüyorlar. Bak işte Alî, Ebû Cehl'in kızını nikâh edecek! dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah kalktı (bir hutbe yaptı).

Mısver dedi ki: Ben Rasûlullah'tan bu hutbesinde şehâdet getirdikten sonra şöyle derken işittim:

— *"Amma ba'du*(= Sözün bundan sonrasına gelince): *Şübhesiz ben* (kızım Zeyneb'i) *Ebû'l-Âs ibn Rabî'a nikâh ettim. O bana söz verdi ve bana karşı verdiği sözde doğru hareket etti. Şübhesiz Fâtıma benden bir parçadır. Muhakkak ki, ben ona fenâlık yapılmasını çirkin görürüm. Vallâhî Allah Rasûlü'nün kızı, Allah düşmanının kızı ile bir erkeğin yanında bir araya gelmez".*

(Râvî dedi ki:) Bunun üzerine Alî, Ebû Cehl'in kızı ile evlenmeyi bıraktı.

Muhammed ibn Amr ibn Halhala şunu ziyâde etti: İbn Şihâb'dan; o da Alî'den; o da Mısver'den; o şöyle demiştir: Ben Peygamber'den işittim; Abdu Şems oğulları'ndan bir dâmâdını (Ebû'l-Âs'ı) zikretti ve onu dâmâdlığı husûsunda çok güzel övdü: *"O bana söz verdi, sözünde gerçek çıktı ve bana verdiği va'di yerine getirdi"* buyurdu [110].

---

110 Bu ziyâde, Beşte bir Kitâbı'nda, uzunca bir metinle geçmişti.

Ebû'l-Âs, Abdu Şems oğulları'ndandır, adı Lakît yâhud Huşeym'dir; Ebû'l-Âs künyesiyle meşhûrdur; adıyle anılmamıştır. Anası Hâle bintu Huveylid'dir ki, Hadîce'nin kızkardeşi oluyor. Ebû'l-Âs, Peygamber olmazdan evvel Muham-

١٧ــ بابُ مَنَاقِبِ زَيْدِ بنِ حَارِثَةَ لِى النبيِّ ﷺ: وقال البَرَاءُ عنِ النبيِّ ﷺ أنتَ أخونا ومَوْلاَنا

17- PEYGAMBER'İN AZÂDLISI ZEYD İBN HÂRİSE(R)'NİN MENKABELERİ BÂBI [111]

el-Berâ da: Peygamber(S)'in Zeyd'e hitâben: *"Sen bizim kardeşimiz ve dostumuzsun"* buyurduğunu söylemiştir [112].

٧٥ــ حدّثنا خَالِدُ بنُ مَخْلَدٍ حدّثنا سُلَيْمَانُ قال حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ ابنُ دِينَارٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال بَعَثَ النبيُّ ﷺ بَعْثًا وأَمَّرَ عَلَيْهِمْ أُسَامَةَ بنَ زَيْدٍ فَطَعَنَ بَعْضُ النَّاسِ فِي إمَارَتِهِ فقالَ النبيُّ ﷺ أنْ تَطْعُنُوا فِي إمَارَتِهِ فَقَدْ كُنْتُمْ تَطْعُنُونَ فِي إمَارَةِ أبِيهِ مِنْ قَبْلُ وايْمُ اللَّهِ إنْ كانَ لَخَلِيقًا لِلإمارَةِ وإنْ كانَ لِمَنْ أحَبِّ النَّاسِ إلَيَّ وإنَّ هٰذَا لِمَنْ أحَبِّ النَّاسِ إلَيَّ بَعْدَهُ *

75-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber, bir fırka mücâhid hazırladı da başlarına Usâme ibn Zeyd'i emîr (yânî kumandan) ta'yîn edip sefere gönderdi. Bâzı kimseler Usâme'nin emîrliği hakkında i'tirâz ve dedikodu ettiler. Bunun üzerine Peygamber (S):

---

med'in en büyük kızı Zeyneb ile evlenmişti. Bedir günü müşriklerle berâber esîr düşünce Peygamber, Zeyneb'i Medîne'ye göndermesi şartıyle onu âzâd etmiş, o da Mekke'ye vardığında bu va'dini yerine getirip Zeyneb'i Medîne'ye göndermişti. Sonra Peygamber, Zeyneb'i Ebû'l-Âs'a yeni bir nikâhla tekrar vermiştir.

Ebû'l-Âs, Yemâme'de şehîd düşmüştür.

111 Zeyd ibn Hârise, Kelb kabîlesindendir. Annesiyle birlikte kendi kabîlesine ziyârete giderlerken çapulcuların baskınına uğrayıp esîr edilmiş. O zamân sekiz yaşında olan Zeyd'i Ukâz Panayırı'nda satılığa çıkarmışlar. Hakîm ibn Hızâm onu dörtyüz dirhem bedel ile halası Hadîce için satın almıştı. Hadîce de evlendikleri zamân onu Peygamber'imize hediye etmişti. Bir müddet sonra Zeyd'in Mekke'de olduğunu duyan babası ve amcası, oğlunun bedelini verip almak üzere, Mekke'ye gelip Rasûlullah'a mürâcaat ettiler. Peygamber, Zeyd'i, yanında kalmak yâhud babasıyle âilesine gitmek arasında muhayyer kıldı. Zeyd, Rasûlullah'ın yanında kalmayı tercîh etti. Rasûlullah da Zeyd'i evlâd edindi ve kendi dadısı Ümmü Eymen ile evlendirdi. Bu evlilikten Usâme doğdu.

Zeyd'in çok üstün kaabiliyetleri ve menkabeleri vardır. Zeyd'in menkabelerinin en büyüğü, adının Kur'ân'da (el-Ahzâb: 37) zikredilmiş olmasıdır.

Kölelerden ilk müslümân olan Zeyd'dir. Zeyd, ordu kumandanlığına kadar yükselmiş, ve Mûte harbinde şehîd olmuştur.

112 Peygamber'in bu sözü el-Ahzâb: 5. âyetindeki emre uyma ve itâat etme örneğidir. Buhârî, el-Barâ'nın bu hadîsini Sulh Kitâbı'nda getirmişti.

— *"Siz şimdi Usâme'nin kumandanlığını kötülüyorsunuz. Siz bundan önce onun babasının kumandanlığı husûsunda da kötüleme yapmıştınız. Allah hakkı için Zeyd kumandanlığa nasıl tamâmiyle lâyıksa ve o, bana insanların en sevimlilerinden biriyse, hiç şübhesiz şu Usâme de babasından sonra bana insanların en sevimlilerindendir"* buyurdu [113].

٧٦ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ قَزَعَةَ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ قَائِفٌ والنبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم شَاهِدٌ وأُسَامَةُ بنُ زَيْدٍ وزَيْدُ بنُ حَارِثَةَ مُضْطَجِعَانِ فقالَ إنَّ هَذِهِ الأَقْدَامَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ قال فَسُرَّ بِذَلِكَ النبيُّ ﷺ وأَعْجَبَهُ فأَخْبَرَ بِهِ عَائِشَةَ *

76-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Bir kerre Peygamber (S) benim yanımda bulunurken bir izci gelmişti. O sırada Usâme ibn Zeyd ile Zeyd ibn Hârise yan-üstü yatmışlardı. O izci onların ayaklarına baktı da:

— Şübhesiz şu ayakların bâzısı bâzısından olmuştur! dedi.

Râvî dedi ki: İzcinin bu sözü ile Peygamber sevindi ve bu söz kendisini hayrete düşürdü de bunu Âişe'ye haber verdi [114].

١٨ــ بابُ ذِكْرِ أُسَامَةَ بنِ زَيْدٍ

18- USÂME İBN ZEYD'İN ZİKRİ BÂBI

٧٧ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا لَيْثٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ

---

113 Mûte harbinde sıra ile kumandan olan Zeyd ibn Hârise, Ca'fer ibn Ebî Tâlib ve Abdullah ibn Revâha arka arkaya şehîd düşmüşler, gâzîler de ağır kayıplarla Medîne'ye dönmüşlerdi. Peygamber, içlerinde Ebû Bekr, Umer, Ebû Ubeyde... gibi büyüklerin de bulunduğu büyük bir ordu hazırlayıp, Usâme'yi bu ordunun başkumandanı ta'yîn etmişti. Bu ta'yîne i'tirâz sözleri üzerine, Peygamber, metindeki sözleri söylemişti. Bu, Usâme için büyük bir fazîlettir.

114 Usâme ile babasının rengi biraz farklı olduğu için, Câhiliyet devrinde Usâme'nin nesebi hakkında dedikodu edilmişti. Zeyd, Rasûlullah'ın evvelâ kölesi, sonra evlâdlığı olduğu için, bu dedikodulardan üzülmüştü. Şimdi ise dedikoducular, kendi kanâatlerince hükme medâr olan izcinin bu sözü ile susturulmuş oluyorlardı. Peygamber bu şübhenin giderilmiş olmasından sevinmiştir.

el-Kaaif, izci demektir ki, eldeki, ayaktaki, yüzdeki çizgilere bakarak bulduğu benzerlikle fer'in nesebini asl'a katan ve döndüren kimsedir. Kaaifin sözüne hukûken ehemmiyet verilir ve *"Kıyâfe*(= İzcilik)" bir ilim sayılırdı. Zamânımızdaki parmak izi işlemleri de belki kıyâfe ilminin bir şu'besi sayılabilir.

عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أَنَّ قُرَيْشًا أَهَمَّهُمْ شأنُ الْمَخْزُومِيَّةِ فَقَالُوا مَنْ يَجْتَرِىءُ عَلَيْهِ إِلاَّ أُسَامَةُ بنُ زَيْدٍ حِبُّ رسولِ اللَّهِ صلى للَّهُ عليه وسلم * و حدّثنا عَلِيٌّ حدّثنا سُفْيَانُ قال ذَهَبْتُ أَسْأَلُ الزُّهْرِىَّ عنْ حَدِيثِ الْمَخْزُومِيَّةِ فَصَاحَ بِى قُلْتُ لِسُفْيَانَ فَلَمْ تَحْتَمِلْهُ عنْ أَحَدٍ قال وجَدْتُهُ فِى كِتَابٍ كانَ كَتَبَهُ أَيُّوبُ بنُ مُوسَى عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رضَى اللَّهُ عنها أَنَّ امْرَأَةً مِنْ بَنِى مَخْزُومٍ سَرَقَتْ فَقَالُوا مَنْ يُكَلِّمُ فِيهَا النبىَّ ﷺ فَلَمْ يَجْتَرِىءْ أَحَدٌ أَنْ يُكَلِّمَهُ فَكَلَّمَهُ أُسَامَةُ بنُ زَيْدٍ فَقَالَ إِنَّ بَنِى إِسْرَائِيلَ كانَ إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ وإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ قَطَعُوهُ لَوْ كانَتْ فَاطِمَةَ لَقَطَعْتُ يَدَهَا *

77-..... Bize Leys, ez-Zuhrî'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti (ki, o şöyle demiştir): Mahzûm oğulları'na mensûb bir kadının işi Kureyş'e keder verdi de:

— (Bu kadının şefâat edilmesi için) Rasûlullah'ın huzûrunda, Rasûlullah'ın sevgilisi olan Usâme'den başka kimse konuşmaya cesâret edemez, dediler.

Ve bize Alî (ibn Abdillah el-Medînî) tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben o Mahzûmlu kadının hadîsini sormak üzere ez-Zuhrî'ye gittim. O bana bağırdı.

Alî dedi ki: Ben Sufyân'a:

— Sen bu hadîsi başka hiçbir kimseden alıp yüklenmedin? dedim.

Sufyân:

— Ben bu hadîsi, Eyyûb ibn Mûsâ'nın ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den senediyle yazdığı bir kitâbda buldum. Âişe şöyle demiştir: Mahzûmoğulları'nda (Fâtıma adlı) bir kadın hırsızlık yapmıştı. Kureyş:

— Bu kadının affı hakkında Peygamber'le kim konuşabilir? dediler.

Ve hiç kimse Peygamber'e söylemeye cesâret edemedi. Nihâyet Usâme ibn Zeyd Peygamber'e söyledi. Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"İsrâîl oğulları, kendi aralarında şerefli, nufûz sâhibi büyük kişiler hırsızlık yaparsa onları bırakırlardı da, içlerindeki zayıf kimseler hırsızlık yaparsa onların elini keserlerdi. Eğer* (kızım) *Fâtıma çalmış olsaydı, muhakkak onun elini de keserdim!"* buyurdu [115].

---

115 Bu, Âişe hadîsinin diğer bir tarîkten gelen rivâyetidir. Hadîsin bu bâbda getirilme sebebi, Usâme'nin, Rasûlullah'ın müstesnâ teveccühüne güvenerek, kimse-

١٩ــ بابٌ
19- BÂB

(Bu, evvelki bâbın bir faslı gibidir.)

٧٨ــ حدّثنى الحَسَنُ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا أَبو عَبَّادٍ يَحْيَى بُن عَبَّادٍ حدّثنا الماجِشُونُ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ دِينَارٍ قال نَظَرَ ابنُ عُمَرَ يَوْمًا وهُوَ فِي المَسْجِدِ إلَى رجُلٍ يَسْحَبُ ثِيَابَهُ فِي ناحِيَةٍ مِنَ المَسْجِدِ فقال انْظُرْ منْ هَذَا لَيْتَ هَذَا عِنْدِى قال لَهُ إنْسَانٌ أما تَعْرِفُ هَذَا يا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ هَذَا مُحَمَّدُ بنُ أُسَامَةَ قال فَطَأْطَأَ ابنُ عُمَرَ رأسَهُ ونَقَرَ بِيَدَيْهِ فِي الأَرْضِ ثُمَّ قال لَوْ رَآهُ رسولُ اللَّهِ ﷺ لَأَحَبَّهُ *

78-..... Abdullah ibn Dînâr haber verip şöyle demiştir: Bir gün Abdullah ibn Umer mescidde iken, mescidin bir tarafında (siyah renkli) birisinin ihrâmını sürüyerek gezdiğini gördü de, İbn Dînâr'a:

— Şuna bak, kimdir? Keşki bu kimse yanımda bulunsaydı (da ona öğüt verseydim)! dedi.

Bunun üzerine orada bulunan bir insan İbn Umer'e:

— Yâ Ebâ Abdirrahmân, bunu tanımıyor musun? Bu, Usâme ibn Zeyd'in oğlu Muhammed'dir, dedi.

Râvî İbn Dînâr dedi ki: Bunun üzerine İbn Umer bir müddet başını önüne eğdi ve elleriyle yeri karıştırdı. Sonra:

— Eğer Rasûlullah bu Muhammed'i görseydi, muhakkak onu severdi, dedi [116].

٧٩ــ حدّثنا مُوسٰى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا مُعْتَمِرٌ قال سَمِعْتُ أبى حدّثنا أَبو عُثْمانَ عنْ أُسامَةَ بنِ زَيْدٍ رضى اللَّهُ عنهما حَدَّثَ عنِ النبىِّ ﷺ أَنَّهُ كانَ يأْخُذُهُ والحَسَنَ فَيَقُولُ اللَّهُمَّ أَحِبَّهُما فإنِّى اُحِبُّهُما وقال نُعَيْمٌ عنِ ابنِ المُبارَكِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِىِّ أخبرَنى مَوْلًى لأُسامَةَ بنِ زَيْدٍ أَنَّ الحَجَّاجَ بنَ أَيْمَنَ

---

nin cesâret edemediği bir şefâat ve delâlette bulunmasıdır. Bu kadın Fâtıma bintu Esved'dir. Bu hırsızlığı Mekke'nin fethi günü yapmıştı. Yüksek ictimâî mevkiine güvenerek, ganîmet malından kıymetli mücevherler çalmıştı. Bu hırsızlık haberi yayılınca, Kureyşliler bunun şer'î hadden affı çârelerini aramağa başlamışlar ve Usâme'yi bulmuşlardı.

Bunda Usâme'ye âid büyük ve açık bir menkabe vardır.

116 Abdullah ibn Umer bu hükmü, Rasûlullah'ın Zeyd'i ve Usâme'yi çok sevdiğini bildiği için, onların zürriyeti olan Muhammed'i de seveceğini, onlara kıyâs ederek vermiştir (Aynî).

بنِ أُمِّ أَيْمَنَ وكانَ أَيْمَنُ بنُ أُمِّ أَيْمَنَ أَخا أُسامَةَ بنِ زَيْدٍ لأُمِّهِ وهُوَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصارِ فَرآهُ ابنُ عُمَرَ لَمْ يُتِمَّ رُكُوعَهُ ولا سجُودَهُ فقال أَعِدْ * قال أَبو عبْدِ اللَّهِ **وحدّثنى** سُلَيْمانُ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ **حدّثنا** الوَليدُ بنُ مُسْلِمٍ **حدّثنا** عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ نَمِرٍ عنِ الزُّهْرِيِّ **حدّثنى** حَرْمَلَةُ مَوْلَى أُسامَةَ بنِ زَيْدٍ أَنَّهُ بَيْنَما هُوَ مَعَ عبْدِ اللَّهِ بنُ عُمَرَ إِذْ دَخَلَ الحَجَّاجُ بنُ أَيْمَنَ فَلَمْ يُتِمَّ رُكُوعَهُ ولا سُجُودَهُ فقال أَعِدْ فَلَمَّا ولَّى قال لِى ابنُ عُمَر مَنْ هذَا قُلْتُ الحَجَّاجُ بنُ أَيْمَنَ ابنِ أُمِّ أَيْمَنَ فقال ابنُ عُمَرَ لَوْرأى هَذَا رسولُ اللَّهِ ﷺ لأَحَبَّهُ فَذَكَرَ حُبَّهُ وما ولَدَتْهُ أُمُّ أَيْمَنَ قال **وحدّثنى** بَعْضُ أَصْحابِى عنْ سُلَيْمانَ وكانَتْ حاضِنَةَ النبِىِّ ﷺ *

79-..... Bize Ebû Usmân Abdurrahmân en-Nehdî, Usâme ibn Zeyd(R)'den tahdîs etti; o da Peygamber(S)'in onu, yânî Usâme'yi ve Alî'nin oğlu Hasen'i kucağına alarak:

— *"Yâ Allah! Sen bunları sev! Çünkü ben bunları seviyorum"* duâsını söyler olduğunu tahdîs etmiştir.

Ve Nuaym ibn Hammâd, İbnu'l-Mubârek'ten söyledi; o şöyle demiştir: Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den haber verdi (o, şöyle demiştir): Bana Usâme ibn Zeyd'in bir kölesi şöyle haber verdi: Ümmü Eymen'in oğlu olan Eymen'in oğlu Haccâc -Ümmü Eymen'in oğlu ve Haccâc'ın babası olan Eymen, Usâme ibn Zeyd'in ana-bir kardeşi idi ve bu Eymen, Ensâr'dan bir zâttır- (Mescide girip namâz kıldı). İbn Umer onun rukû'unu ve sucûdunu tamamlamadığını gördü de:

— Namâzını yeniden kıl, dedi.

Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Ve bana Süleymân ibn Abdirrahmân tahdîs etti: Bana el-Velîd ibn Müslim tahdîs etti: Bize Abdurrahmân ibn Nemr, ez-Zuhrî'den tahdîs etti: Bize Usâme ibn Zeyd'in âzâdlısı Harmele tahdîs etti ki, kendisi İbn Umer'le birlikte bulunduğu sırada mescide el-Haccâc ibn Eymen girip namâz kılmış. Fakat el-Haccâc, rukû'unu ve sucûdunu tam yapmamış. Bunun üzerine İbn Umer ona:

— Namâzını tekrar kıl! diye emretmiştir.

el-Haccâc dönüp giderken, İbn Umer bana:

— Yâ Harmele! Bu namâz kılan kimdir? dedi.

Ben de ona:

— Ümmü Eymen'in oğlu olan Eymen'in oğlu el-Haccâc'dır, dedim.

Bunun üzerine İbn Umer:

— Eğer Rasûlullah bu sîmâyı görseydi (Eymen'i ve anasını sev-

diği için) muhakkak onu da severdi, dedi ve Peygamber'in Usâme'ye olan sevgisini ve Ümmü Eymen'in doğurduğu erkek ve kız çocuklarını zikretti.

el-Buhârî dedi ki: Ve bana arkadaşlarımdan bâzısı (Ya'kûb ibn Süleymân yâhud ez-Zuhlî), Süleymân ibn Abdirrahmân'dan: Ümmü Eymen, Peygamber'in dadısı (ikinci anası, mürebbîyesi) idi, diye tahdîs etti [117].

٢٠ــ بابُ مَناقِبِ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ بنِ الخطَّابِ رضى اللَّهُ عنهما

20- UMER İBNU'L-HATTÂB'IN OĞLU ABDULLAH(R)'IN MENKABELERİ BÂBI [118]

---

117 Ümmü Eymen, Bereke bintu Sa'lebe'dir. Aslen Habeşli olup, Peygamber'in babası Abdullah'ın câriyesi idi. Evvelâ Ubeyd ibn Amr ile -yâhud Abîd ibn Hilâl el-Hazrecî ile- evlenmiş, onda Eymen adındaki oğlunu doğurmuş idi. İlk kocasının ölümü üzerine Peygamber onu Zeyd ibn Hârise ile evlendirdi. Ondan da Usâme'yi doğurmuştur. Peygamber: *"Ümmü Eymen, annemden sonra benim ikinci annemdir"* buyururdu.

Ümmü Eymen, Peygamber'in vefâtından sonra vefât etmiştir.

Buhârî hadîsin bu kadarını Süleymân'dan işitmemiş de, bunu arkadaşlarından bâzısına yüklemiş ve böylece işittiği ile işitmediğini beyân etmiştir. Onun mükâfâtını ancak Allah verir! Tahrîri ne kadar ince ve ne kadar şiddetlidir! (Aynî).

118 Abdullah erlik çağına ermeden küçük yaşta babası Umer'le berâber müslümân olmuştur. Babası ve anası Zeyneb'le berâber de Medîne'ye hicret etmiştir. Hicret sırasında on yaşında idi. Bedir, Uhud gazâları müstesnâ olmak üzere, bütün gazvelerde hazır bulunmuştur. Bedir ile Uhud'a, yaşı küçük olduğu için götürülmedi. Bunlardan sonra gelen Hendek gazvesine onbeş yaşında katıldı. Sahâbîlerin en yüksek âlimlerinden ve müctehidlerinden idi. Çok hadîs rivâyet eden sahâbîlerden biridir. Sünnetle amel eder, bid'atten şiddetle çekinirdi. İmâm Mâlik: "İbn Umer seksendört yaşına kadar yaşadı. Bunun altmış senesini fetvâ vermekle, yânî müslümânların dînî mes'elelerini çözmekle geçirdi. Onun bütün ilimlerini kölesi Nâfi' öğrenip yaydı" demiştir. Muhammed'in Peygamber oluşunun ikinci yâhud üçüncü yılında doğmuştu. Hicretin yetmişüncü yılında vefât etti. Zâlim Haccâc'ın sû'ikasdine uğramıştır. Şöyle ki: Abdulmelik ibn Mervân, saltanatı zamânında Hicâz'da vâlî ve kumandan bulunan Haccâc'a her vesîle ile gönderdiği emirnâmelerde İbn Umer'e hürmet etmesi, haccda ve dînî husûslarda onun emri hâricine çıkmamasını bildiriyordu. O sene hacc emîri de ta'yîn olunan Haccâc'a hacc mes'elelerinde İbn Umer'e muhâlefet etmemesini bildirmişti. Zâlim vâlî uzayıp giden bu tavsiyelerden sıkılmıştı. Nihâyet Arafât vakfesinin sünnet olan zamânını geçiren Haccâc hutbe yaparken, İbn Umer: Beytu'llahı tahrîb eden, Allah dostlarını öldüren zâlim, bu gün de Peygamber'in sünnetini tahrîf etti! diye bağırmıştı. Bunun üzerine Haccâc, adamlarından birisine verdiği zehirli bir harbeyi Arafât'tan dönüşte halkın kalabalık olduğu sırada kaba baldırına saplattırarak yaralamış ve o da bu yaradan zehirlenerek ölmüştür (Biraz kısaltma ile: Kastallânî, *İrşâdu's-Sârî*, VI, 134-135).

٨٠ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ حدّثنا إسْحاقُ بنُ نَصْرٍ حدّثنا عبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ سالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنْهُما قال كانَ الرَّجُلُ فى حَياةِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم إذَا رَأي رُؤْيا قَصَّها عَلى النبىِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلّم فَتَمَنَّيْتُ أنْ أرَي رُؤْيا أقُصُّها عَلى النبىِّ ﷺ وكُنْتُ غُلاَمًا أعْزَبَ وكُنْتُ أنامُ فى المَسْجِدِ عَلى عَهْدِ النبىِّ ﷺ فَرَأيْتُ فى المَنامِ كأنَّ مَلَكَيْنِ أخَذانِى فَذَهَبا بِى إلي النَّارِ فإذَا هِىَ مَطْوِيَّة كَطَىِّ الْبِئْرِ وإذَا لَها قَرْنانِ كَقَرْنَيِ الْبِئْرِ وإذَا فِيها ناسٌ قَدْ عَرَفْتُهُمْ فَجَعَلْتُ أقُولُ أعُوذُ باللَّهِ مِنَ النَّارِ أعُوذُ باللَّهِ مِنَ النَّارِ فَلَقِيَهُما مَلَكٌ آخَرُ فقال لى لَنْ تُرَاعَ فَقَصَصْتُها عَلى حَفْصَةَ فَقَصَّتْها حَفْصَةُ عَلى النبيِّ ﷺ فقال نِعْمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ لوْ كانَ يُصَلِّى باللَّيْلِ قال سالِمٌ فَكانَ عَبْدُ اللَّهِ لاَيَنامُ مِنَ اللَّيْلِ إلاَّ قَلِيلاً *

80- Bize Muhammed ibn İsmâîl el-Buhârî tahdîs etti [119]. Bize İshâk ibnu Nasr tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk, Ma'mer'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den tahdîs etti ki, babası Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber'in sağlığında sahâbîlerden birisi bir düş görünce onu Peygamber'e anlatırdı. Ben de bir düş görmemi ve onu Peygamber'e hikâye etmemi temennî ettim. O sırada ben bekâr, ergen bir gençtim. Ve Peygamber zamânındaki âdet üzere ben mescidde uyurdum. Bir kerre ben de ru'yâmda şöyle gördüm: Beni iki melek yakalayıp cehenneme götürdüler. Ben cehennemi kuyu duvarı gibi örülmüş gördüm. Cehennemin kuyu boynuzları gibi iki tâne boynuzu da vardı. Orada (Kureyş'ten) kendilerini iyi tanıdığım kimseler bulunuyordu. Ben hemen:

— Ateşten Allah'a sığınırım, ateşten Allah'a sığınırım! demeğe başladım.

Bu sırada o iki meleğe diğer üçüncü bir melek kavuştu da, o melek bana:

— Korkutulmayacaksın! dedi.

Ben bu ru'yâmı kızkardeşim Hafsa'ya naklettim. O da bunu Peygamber'e kıssa etti. Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Abdullah ne iyi kişidir! Bir de geceleyin teheccüd namâzı kılar olsaydı!"* buyurmuştur.

---

119 Ebû Zerr nushasında böyle gelmiştir. O: Bu Muhammed, müellif Muhammed ibn İsmâîl el-Buhârî'dir. Buhârî bununla kendisini kasdetti, demiştir. Bu Muhammed ziyâdesi, diğer nushalarda yoktur.

Abdullah (ibn Umer'in oğlu ve kendisinin râvîsi olan) Sâlim: Peygamber'in bu temennîsinden sonra babam Abdullah, geceden az bir kısmı müstesnâ olmak üzere gece uyumazdı, demiştir [120].

٨١ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ سُلَيْمانَ حدّثنا ابنُ وهْبٍ عنْ يُونُسَ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ عنْ أُخْتِهِ حَفْصَةَ أنَّ النبيَّ ﷺ قال لَها إنَّ عبْدَ اللَّهِ رجُلٌ صالِحٌ *

81-..... Bize İbnu Vehb, Yûnus'tan; o da ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da İbnu Umer'den; o da kızkardeşi Hafsa(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Hafsa'ya: *"Muhakkak ki, Abdullah iyi bir kimsedir"* buyurmuştur [121].

٢١ــ بابُ مَناقِبِ عمَّارٍ وحُذَيْفَةَ رضى اللَّه عنهما

21- AMMÂR VE HUZEYFE(R)'NİN MENKABELERİ BÂBI [122]

٨٢ــ حدّثنا مالِكُ بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا إسْرائِيلُ عنِ المُغِيرَةِ عنْ إبْراهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ قال قَدِمْتُ الشأمَ فَصَلَّيْتُ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ قُلْتُ اللَّهُمَّ يَسِّرْلِي جَلِيسًا صالِحًا فأتَيْتُ قَوْمًا فَجَلَسْتُ إلَيْهِمْ فإذَا شَيْخٌ قَدْ جاءَ حتَّى جَلَسَ إلى جَنْبِي

---

120 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in Abdullah için: *"Abdullah ne iyi kişidir"* demesi ile üçüncü meleğin: "Sen korkutulmayacaksın" sözündedir.

121 Başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü Peygamber'in: *"Abdullah iyi bir kişidir"* sözü, Abdullah için büyük bir menkabedir.

Hafsa, Umer'in kızı ve Abdullah ibn Umer'in kızkardeşidir; Peygamber'in de kadınlarındandır.

Bu hadîsler Namâz Kitâbı, "Teheccüd namâzı bâbı"nda da geçmişti.

122 Ammâr ibn Yâsir, ilk müslümânlardandır. Annesi Sumeyye'dir. Bu baba, oğul ve ana; üçü de ilk günlerde müslümân olmuşlar ve Kureyş'in işkencelerine uğramışlardır. Hattâ Sumeyye, bu işkence sırasında fecî' şekilde (ayakları iki deveye bağlanıp sürülmek sûretiyle) parçalanmış ve müslümânların ilk şehîdi olmuştur. Yâsir de daha evvel öldürülmüştü. Ammâr yaşamış, evvelâ Habeşistan'a, sonra Medîne'ye hicret etmiştir. Bütün gazvelerde bulunmuş, sonra otuzyedinci yılda Sıffîn Vak'ası'nda şehîd edilmiştir. Alî ile berâberdi.

Huzeyfe ibnu'l-Yemân, babasıyle berâber Medîne'de müslümân olmuşlardır. Abs kabîlesine mensûbdur. Peygamber kendisini sırdaş edinmiş, olmuş olacak fitneleri ve hâdiseleri ona gizlice bildirmiştir... İran fetihlerinde bulunmuş, Nihâvend harbinde Nu'mân ibn Mukarrîn'in şehîd olması üzerine, başkumandan olarak büyük zaferler kazanmıştır. Böyle iken Huzeyfe çok mütevâzî bir hayât sürmüştür. Usmân'ın şehîd edilmesinden kırk gün sonra 36 yılında vefât etmiştir.

قُلْتُ مَنْ هٰذَا قالُوا أَبو الدَّرْدَاءِ فَقُلْتُ إِنِّى دَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُيَسِّرَلِى جَلِيسًا صالِحًا فَيَسَّرَكَ لِى قال مِمَّنْ أَنْتَ قُلْتُ مِنْ أَهْلِ الكُوفَةِ قال أَوَلَيْسَ عِنْدَ كُمْ ابنُ أُمِّ عَبْدٍ صاحِبُ النَّعْلَيْنِ والوِسادِ والمِطْهَرَةِ وفِيكُمُ الَّذِى أجارَهُ اللَّهُ مِنَ الشَّيْطانِ عَلى لِسانِ نَبِيِّهِ ﷺ أَوَلَيْسَ فِيكُمْ صاحِبُ سِرِّ النبِىِّ ﷺ الَّذِى لاَيَعْلَمُ أَحَدٌ غَيْرُهُ ثُمَّ قال كَيْفَ يَقْرَأُ عبْدُ اللَّهِ واللَّيْلِ إِذَا يَغْشَي فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ واللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى والنَّهارِ إِذَا تَجَلَّى والذَّكَرِ والأُنْثَى قال واللَّهِ لَقَدْ أَقْرَأَنِيها رسولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ فِيهِ إِلَى فِىَّ *

82-..... Alkame şöyle demiştir: Ben Şâm'a geldim ve mescidde iki rek'at namâz kıldım. Sonra:

— Yâ Allah! Burada bana iyi bir meclis arkadaşı müyesser kıl! diye duâ ettim.

Akabinde bir topluluğa geldim ve onların yanına oturdum. Baktım, yaşlı bir adam gelmiş tâ yanıbaşıma oturmuş. Ben:

— Bu zât kimdir? dedim.

Oradakiler:

— Ebu'd-Derdâ'dır, dediler.

Ben o zâta:

— Ben biraz önce Allah'tan bana iyi bir meclis arkadaşı müyesser kılmasını duâ etmiştim. Allah seni bana müyesser kıldı, dedim.

O:

— Sen kimlerdensin? dedi.

Ben:

— Kûfe ahâlîsindenim (ilim almak için geldim), dedim.

Ebu'd-Derdâ:

— Peygamber'in giydiği ayakkabılarının, dayandığı yastığının, su kabının sâhibi (yânî bunların taşıyıcısı) olan İbnu Ümmi Abd -İbn Mes'ûd- sizin içinizde değil mi? Peygamberinin dili ile (yânî duâsı üzerine) Allah'ın şeytândan kurtardığı Ammâr aranızda değil mi? Ve yine kendisinden başka hiç kimsenin bilmediği Peygamber'in sırrının (gizli haberlerinin) sâhibi olan (Huzeyfe) sizin içinizde değil mi? dedi.

Sonra da:

— Abdullah ibn Mes'ûd: ***"Ve'l-leylî izâ yağşâ..."***yı nasıl okuyor? diye sordu.

Ben de kendisine:

— ***"Ve'l-leyli izâ yağşâ ve'n-nehârî izâ tecellâ ve'z-zekeri ve'l-ünsâ"*** şeklinde okudum.

Ebu'd-Derdâ:

— Vallâhî Rasûlullah beni böyle okutmuştur. Ben Rasûlullah'tan ağız ağıza böyle öğrendim, dedi [123].

٨٣ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُغِيرَةَ عنْ إبْرَاهِيمَ قال ذَهَبَ عَلْقَمَةُ إلى الشأْمِ فَلمَّا دَخَلَ المَسْجِدَ قال اللَّهُمَّ يَسِّرْلِى جَلِيسًا صالِحًا فَجَلَسَ إلَى أبِى الدَّرْدَاءِ فقال أبو الدَّرْدَاءِ مِمَّنْ أنْتَ قال مِنْ أهْلِ الكُوفَةِ قال أَلَيْسَ فِيكُمْ أوْ مِنْكُمْ صاحِبُ السِّرِّ الَّذِى لايَعْلَمُهُ غَيْرُهُ يَعْنِى حُذَيْفَةَ قال قُلْتُ بَلَى قال أَلَيْسَ فِيكُمْ أوْ مِنْكُمُ الَّذِى أجارَهُ اللَّهُ عَلى لِسانِ نَبِيِّهِ ﷺ يَعْنِى مِنَ الشَّيْطانِ يَعْنِى عَمَّارًا قُلْتُ بَلَى قال أَلَيْسَ فِيكُمْ أوْ مِنْكُمْ صاحِبُ السِّوَاكِ أوِ السِّرَارِ قال بَلى قال كَيْفَ كانَ عبْدُ اللَّهِ يَقْرَأُ واللَّيْلِ إذَا يَغْشَى والنَّهارِ إذَا تَجَلَّى قُلْتُ والذَّكَرِ والأُنْثَى قال مازَالَ بِى هٰؤُلاَءِ حَتَّى كادُوا يَسْتَنْزِلُو نِى عنْ شَيْءٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ *

83-..... İbrâhîm en-Nahâî şöyle demiştir: Alkame Şâm'a gitti. Şâm mescidine girince:

— Yâ Allah! Bana iyi bir meclis arkadaşı müyesser kıl! diye duâ etti.

Akabinde Ebu'd-Derdâ'nın yanına oturdu. Ebu'd-Derdâ ona:

— Sen kimlerdensin? diye sordu.

Alkame:

— Kûfe ahâlîsindenim, dedi.

Ebu'd-Derdâ, Ebû Huzeyfe'yi kasdederek:

— Kendisinden başka kimsenin bilmez olduğu o sırrın (gizli haberlerin) sâhibi sizin içinizde yâhud sizden değil mi? dedi.

Alkame dedi ki: Ben:

— Evet (Kûfe'de, aramızdadır), dedim.

Ebû'd-Derdâ:

— Peygamberinin dili ile (yânî O'nun duâsı üzerine) Allah'ın kurtardığı kimse (Ammâr'ın şeytândan kurtarılmasını kasdediyor) sizin içinizde yâhud sizden değil mi? dedi.

Ben:

— Evet (bizdedir), dedim.

Ebu'd-Derdâ:

---

123 Başlığa uygunluğu "Allah'ın şeytândan kurtardığı kimse sizde değil mi?" sözündedir. Çünkü bununla murâd Ammâr ibn Yâsir'dir. Bir de: "Peygamberin sırr sâhibi sizde değil mi?" sözündedir. Çünkü bundan da maksad Huzeyfe ibnu'l-Yemân'dır.

— Peygamber'in o misvâkını veyâ sırârını (yânî sırrını) taşıyan kimse sizin içinizde veyâ sizden değil mi? dedi.

Ben:

— Evet bizdedir, dedim.

Ebu'd-Derdâ:

— Abdullah ibn Mes'ûd ***"Ve'l-leyli izâ yağşâ ve'n-nehârî izâ tecellâ"*** âyetinden sonrasını nasıl okuyordu? dedi.

Ben:

— ***"Ve'z-zekeri ve'l-ünsâ"*** diye okuyor, dedim.

Ebu'd-Derdâ:

— Şu Şâmlılar bana karşı ***"Ve mâ halaka'z-zekerâ ve'l-ünsâ"*** kırâatinde ısrâr ediyorlar da, en sonu beni Rasûlullah'tan işittiğim kırâatten caydırmak istiyorlar! dedi [124].

٢٢ــ بابُ مَناقِبِ أبي عُبَيْدَةَ بنِ الجَرَّاحِ رضى اللَّهُ عنه

22- EBÛ UBEYDE İBNU'L-CERRÂH(R)'IN MENKABELERİ BÂBI [125]

٨٤ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ حدّثنا عَبْدُ الأَعْلَى حدّثنا خَالِدٌ عنْ ابى قِلاَبَةَ قال حدّثنى أَنَسُ بنُ مالِكٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال إنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينًا وإنَّ أَمِينَنَا أَيَّتُهَا الأُمَّةُ أَبو عُبَيْدَةَ بنُ الجَرَّاحِ *

124 Bu da geçen hadîs hakkında diğer bir tarîktir.

el-Leyl Sûresi'nin bu üçüncü âyetinin İbn Mes'ûd ile Ebu'd-Derdâ'nın ısrârla iddiâ ettikleri kırâati, mütevâtir olan Mushaf'ta tesbît olunan kırâate muhâliftir. Denilebilir ki, bu âyet iki kerre nâzil olmuştur. Birincisi ***"Ve'z-zekeri ve'l-ünsâ"*** sûretinde idi. Bu kırâati İbn Mes'ûd ile Ebu'd-Derdâ ezberlemişler. Sonra ikinci bir defa da ***"Ve mâ halaka'z-zekerâ ve'l-ünsâ"*** sûretinde nâzil olmuştur. Fakat bu iki büyük sahâbî bunu işitmemiş olacaklar ve böylece cumhûrun mütevâtiren rivâyet ettikleri kırâate muhâlefet etmiş bulunmaktadırlar. Nitekim Abdullah ibn Mes'ûd ***"Muavvizetân"*** sûrelerini de Kur'ân'dan değildir, sanmıştı (Aynî).

125 Ebû Ubeyd'nin adı Âmir ibn Abdillah ibni'l-Cerrâh'tır. Nesebi, Fihr'de Peygamber'in nesebiyle birleşir. Anası Ümeyye bintu'l-Hâris'tir. Ebû Ubeyde'nin babası Bedir harbinde kâfir olarak ölmüştür. Rivâyete göre Kureyş tarafında bulunan babasını Ebû Ubeyde kendisi öldürmüştür.

Ebû Ubeyde, sahâbîlerin en büyük mücâhidlerindendir, bütün gazvelerde bulunmuştur. Peygamber'in vefâtından sonra Ebû Bekr ve Umer zamânlarında yapılan fetihlerde bâzen başkumandan, bâzen de Hâlid ibn Velîd'in maiyyetinde olarak çok büyük hizmetler îfâ etmiştir. Nihâyet Umer'in Şâm'da vâlîsi iken, hicretin onsekizinci yılında meydana gelen Amvâs tâûnunda vefât etmiş, cenâze namâzını Muâz ibn Cebel kıldırmıştır. Kabri Amsâ Köyü yakınında Gûrbisân mevkiindedir (Aynî).

84-..... Ebû Kılâbe şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Her peygamber ümmetinin güvendiği emîn bir kimsesi vardır. Ey Muhammed Ümmeti, bizim emînimiz de hâsseten Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'tır"* buyurmuştur.

٨٥ــ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبى إسْحاقَ عنْ صِلَةَ عنْ حُذَيْفَةَ رضى اللّهُ عنه قال قال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلّم لأهْلِ نَجْرَانَ لأبْعَثَنَّ عَلَيْكُمْ يَعْنِى أمِينًا حَقَّ أمِينٍ فأشْرَفَ أصْحابُهُ فَبَعَثَ أبا عُبَيْدَةَ رضي اللّهُ عنهُ *

85-..... Huzeyfe ibnu'l-Yemân (R) şöyle demiştir: Necrân hey'eti Peygamber'den kendilerine emîn bir zâtın emîr gönderilmesini istediklerinde, Peygamber (S) onlara:

— *"Sizin üzerinize muhakkak emîn bir kimse göndereceğim ki, o şübhesiz hakkıyle güvenilir bir kimsedir"* buyurdu.

Bu sözü üzerine sahâbîleri, bu emînlik ve emîrliğe rağbet ederek herbiri kendisinin gönderilmesini gözetlediler. Bu sırada Peygamber, Ebû Ubeyde(R)'yi gönderdi [126].

٢٣ــ بابُ ذِكْرِ مُصْعَبِ بنِ عُمَيْرٍ

23- MUS'AB İBNU UMEYR(R)'İN ZİKRİ BÂBI [127]

---

126 Hadîslerin başlığa uygunluğu açıktır.

Emânet, bütün sahâbîlerde ortak bir sıfat olduğu hâlde, bunun Ebû Ubeyde'ye tahsîs buyurulması, onda ziyâde olduğunu bildirmek içindir. Peygamber'in, sahâbîlerin büyüklerinden herbirini bir meziyetle tahsîs etmesi, onda o meziyet ve fazîletin çok bulunduğunu bildirmek içindir. Bunu Tirmizî ile İbn Hıbbân'ın, Enes'ten rivâyet ettikleri şu hadîs açıklamaktadır: *"Ümmetimin en merhametlisi Ebû Bekr'dir, ilâhî emirde en şiddetli olanı Umer'dir. Hayâda en sâdık olanı Usmân'dır, halâl ve harâmı en iyi bileni Muâz ibn Cebel'dir. Farâizi en iyi bileni Zeyd ibn Sâbit'tir. En düzgün Kur'ân okuyanı Ubeyy ibn Ka'b'dır. Her ümmetin bir emîni vardır; bu İslâm Ümmeti'nin emâneti Ebû Ubeyde'ye hâsstır"* (*Fethu'l-Bârî*'deki tenbîh fırkasından nakledildi).

127 Buhârî burada Mus'ab'ın menkabeleri hakkında hiçbir hadîs getirmemiştir. Sanki o, *Sahîh*'ini toplamış, yazmış, fakat beyaza çekmemiş de, beyaza çekme işi talebeleri tarafından yapılmış gibidir.

Mus'ab, sahâbîlerin en büyüklerinden ve fazîletlilerindendir. Peygamber, Erkam'ın evine girmesi akabinde müslümân olmuş, Peygamber onu Medîneliler'e Kur'ân okutması için hicretten önce Medîne'ye göndermiştir. Medîne'de ilk cumua namâzını kıldırandır (İbn Hacer, Kastallânî).

Cenâzeler Kitâbı'nda onun fazîletine âid şu hadîs geçmişti: "Habbâb ibn

٢٤ــ بابُ مَناقِبِ الحَسَنِ والحُسَيْنِ رضى اللَّهُ عنهما : قال نافِعُ بنُ جُبَيْرٍ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ عانَقَ النبىُّ ﷺ الحَسَنَ

24- EL-HASEN İLE EL-HÜSEYİN(R)'İN MENKABELERİ BÂBI

Nâfi' ibnu Cubeyr ibn Mut'ım, Ebû Hureyre'nin: Peygamber (S), el-Hasen ibn Alî ile boyun boyuna sarmaştı, dediğini söylemiştir [128].

٨٦ــ حدّثنا صَدَقَةُ حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ حدّثنا أبو مُوسَى عنِ الحَسَنِ سَمِعَ أبا بَكْرَةَ سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم عَلى المِنْبَرِ والحَسَنُ إلى جَنْبِهِ يَنْظُرُ إلى النَّاسِ مَرَّةً وإلَيْهِ مَرَّةً ويَقُولُ ابْنِى هَذَا سَيِّدٌ ولَعَلَّ اللَّهَ أنْ يُصْلِحَ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ مِنَ المُسْلِمِينَ*

86-..... Bize Ebû Mûsâ (İsrâîl ibn Mûsâ), el-Hasen el-Basrî'den tahdîs etti; o, Ebû Bekre(R)'den işitmiştir (o, şöyle demiştir): Ben Peygamber(S)'den işittim. O, minber üzerinde torunu Hasen de yanıbaşında olduğu hâlde, bir kerre insanlara (yânî cemâate), bir kerre de Hasen'e bakıyor ve onlara:

— *"Bu benim oğlumdur, şeref sâhibi bir efendidir. Allah'ın bu oğlum sebebiyle müslümânlardan iki fırkanın arasını iyileştirmesi umulur"* buyuruyordu [129].

٨٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا المُعْتَمِرُ قال سَمِعْتُ أبى قال حدّثنا أبو

Erett (R) şöyle demiştir: Biz Mekke'den Medîne'ye dünyâ için değil, Allah rızâsı için Peygamber'le berâber hicret ettik. Artık ecir ve mükâfâtımız Allah'a âiddir. Muhâcirlerden bu ecir ve sevâbdan hiçbirşey tatmadan âhirete gidenler vardır ki, Mus'ab ibn Umeyr onlardandır. Onlardan kendilerine hicret semeresi ulaşan ve bu meyveyi devşirenler de vardır. Mus'ab, Uhud günü şehîd olmuştu da biz onu saracak bir kefen bulamamıştık. Yalnız şehîdin bir kaftânını bulmuştuk. Biz şehîdi ona sarmağa çalıştık. Başını bürürken ayakları açılıyordu, ayaklarını kapatırsak başı açığa çıkıyordu. Peygamber (S) bize şehîdin başını örtmemizi ve ayaklarının üstüne de ızhır otu koymamızı emretti".

128 Hasen ile Hüseyin, Peygamber'in Alî ile Fâtıma'dan doğan torunlarıdır. Hasen hicretin üçüncü yılı ramazânında doğmuştur. 37 yaşında Halîfe olmuş, yedi ay bu vazîfede kaldıktan sonra, kendi arzûsu ile ayrılmıştır. Bundan sonra yedi yıl daha yaşamış, 49. hicret yılında zehirlenerek öldürülmüştür.

Nâfi'den gelen hadîs Buyû' Kitâbı'nda uzun bir metinle geçmişti.

129 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Bu benim oğlum seyyiddir..."* sözündedir.

Bu hadîs Sulh Kitâbı'nda da geçmişti.

عُثْمانَ عنْ أُسامَةَ بنِ زَيْدٍ رضى اللَّهُ عنهما عنِ النبىِّ ﷺ أَنَّهُ كانَ يَأْخُذُهُ والْحَسَنَ ويَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّى أُحِبُّهُما فأَحِبَّهُما أَوْ كَما قال *

87-..... Usâme ibn Zeyd(R)'den: Peygamber (S): Usâme'yi Hasen (ibn Alî) ile berâber kucağına alırdı da: *"Yâ Allah, ben bunları seviyorum, sen de bunları sev"* buyururdu. Râvî: Yâhud buna benzer bir söz söyledi, demiştir.

٨٨ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ الحُسَيْنِ بنِ إِبْرَاهِيم قال **حدّثنى** حُسَيْنُ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** جَرِيرٌ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه أُتِىَ عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ زِيادٍ بِرَأْسِ الحُسَيْنِ بنِ عَلِىٍّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ فَجُعِلَ فى طَسْتٍ فَجَعَلَ يَنْكُتُ وقال فى حُسْنِهِ شَيْئًا فقال أَنَسٌ كانَ أَشْبَهَهُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم وكانَ مَخْضُوبًا بالوَسْمَةِ *

88-..... Enes ibn Mâlik(R)'ten (o, şöyle demiştir): Hüseyin ibn Alî aleyhi's-selâm Kerbelâ'da şehîd edildikten sonra, başı Kûfe'ye getirildi. Ve o sırada Yezîd ibn Muâviye'nin Kûfe Vâlîsi bulunan Abdullah ibn Ziyâd'ın karşısında bir taş içine konuldu. Bu İbn Ziyâd, elindeki süngüsüyle mübârek başın burnuna, gözlerine vurmağa başladı...

Enes rivâyetine devâmla dedi ki: Ziyâd bu Hüseyin'in güzelliği hakkında bir söz söyledi. Bunun üzerine Enes: Hüseyin, Ehli Beyt içinde Rasûlullah'a en çok benzeyeni idi, demiştir. O sırada Hüseyin'in başı vesme bitkisi ile boyalı idi [130].

٨٩ــ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ المِنْهالِ **حدّثنا** شُعْبَةُ قال أَخْبرنى عَدِىٌّ قال

---

130 Hüseyin ibn Alî ibn Ebî Tâlib,Peygamber'in Fâtıma ile Alî'den doğan ikinci torunudur. İbn Sa'd, *Tabakaat*'ında Hüseyin'in dördüncü hicret yılında doğduğunu bildirmiştir. Bu hadîste anlatılan Kerbelâ fâciası, hicretin 61. yılında, âşûrâ gününde vâkı' olmuştu. Ve İbn Ziyâd'ın karşısına Hüseyin'in başıyla berâber, yetmiş iki şehîdin başları da getirilmişti. Hüseyin şehîd olduğu zamân ellidört yaşında idi.

Fakat, çok geçmeden, Allah'ın intikaam ve cezâsı bu şerîri yakaladı. Bir sene sonra İbrâhîm ibn Eştur -ki Muhtar es-Sakafî'nin kumandanlarından idi- Abdullah ibn Ziyâd'ı öldürdü. İbn Ziyâd'ın başı da Muhtâr es-Sakafî tarafından Muhammed ibn Hanefiyye'ye veyâhud Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e gönderildi.

Hadîsin sonundaki vesme bitkisi hakkında şu bilgi verilmiştir: *el-Vesmetu,* temre vezninde, çivit yaprağına denir, bir kavle göre bir başka nebât adıdır ki, yaprağı ile boyalama yapılır *(Kaamûs Ter.).*

سَمِعْتُ البَرَاءَ رضى اللَّهُ عنْهُ قال رأيتُ النبىَّ ﷺ والحَسَنُ بنُ عَلِىٍّ عَلى عاتِقِهِ يَقُولُ اللَّهُمَّ إنِّي أُحِبُّهُ فأَحِبَّهُ *

89-..... Adiyy (ibn Sâbit el-Ensârî) haber verip şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'i gördüm ki, O, Hasen ibn Alî'yi omuzu üzerine almış da: *"Yâ Allah! Ben bunu seviyorum, bunu sen de sev!"* buyuruyordu.

٩٠ــ حدّثنا عَبْدَانُ أخبرنا عبْدُ اللَّهِ قال أخبرنى عُمَرُ بنُ سَعِيدِ بنِ أبى حُسَيْنٍ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ عنْ عُقْبَةَ بنِ الحَارِثِ قال رأيتُ أبا بَكْرٍ رضى اللَّهُ عنه وحَمَلَ الحَسَنَ وهْوَ يَقُولُ بأبِى شَبِيهٌ بالنبىِّ لَيْسَ شَبِيهًا بعَلِىٍّ و عَلِىٌّ يَضْحَكُ *

90-..... Ukbe ibnu'l-Hâris (R) şöyle demiştir: Ben Ebû Bekr(R)'i şu hâlde gördüm: Kendisi Alî'nin oğlu Hasen'i yüklenmiş de:

— Peygamber'e benzeyen, Alî'ye benzemeyen (yavru), babam sana fedâ olsun! diyordu.

Bu sırada Alî de yanında gülüyordu.

٩١ــ حدّثنى حَيْوَى بنُ مَعِينٍ وصَدَقَةُ قالا أخبرَنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ شُعْبَةَ عنْ واقِدِ بنِ مُحَمَّدٍ عنْ أبِيهِ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال قال أبو بَكْرٍ ارْقُبُوا مُحَمَّدًا ﷺ فى أهْلِ بَيْتِهِ *

91-..... İbn Umer (R): Ebû Bekr: Ey insanlar! Muhammed'e hürmetinizi, onun ev halkı husûsunda da gözetip muhâfaza ediniz! dedi, demiştir.

٩٢ــ حدّثنى إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى أخبرنا هِشَامُ بنُ يُوسُفَ عنْ مَعْمَرٍ عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ أنَسٍ *وقال عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِىِّ أخبرنى أنَسٌ قال لَمْ يَكُنْ أحَدٌ أشْبَهَ بالنبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم مِنَ الحَسَنِ بنِ عَلِىٍّ *

92-..... Enes ibn Mâlik (R): Hiçbir kimse Peygamber(S)'e, Hasen ibn Alî kadar çok benzer değildi, demiştir [131].

---

131 Buradaki hadîslerin Hasen ile Hüseyin'in fazîletine delâletleri gizli değildir. Bunlar daha önceki bâblarda da geçmişti. İbn Hacer'in *Fethu'l-Bârî*'de dediği gibi, *Buhârî Sahîhi*'nin bu kısımları talebeleri tarafından beyaza çekilmiş olması ihti-

٩٣ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُحَمَّدِ ابنِ أبِى يَعْقُوبَ سَمِعْتُ ابنَ أبِى نُعْمٍ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ وسألَهُ عَن المُحْرِمِ قال شُعْبَةُ أحْسِبُهُ يَقْتُلُ الذُّبَابَ فقال أهْلُ العِرَاقِ يَسْألُونَ عَنِ الذُّبابِ وقَدْ قَتَلُوا ابنَ ابْنَةِ رسولِ اللَّهِ ﷺ وقال النبىُّ ﷺ هُما رَيْحانَتاىَ مِنَ الدُّنْيا *

93-..... Bize Şu'be, Muhammed ibn Ya'kûb'dan tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Ben İbnu Ebî Nu'm'dan işittim (şöyle diyordu): Ben Abdullah ibn Umer(R)'den işittim: İbn Umer'e (Iraklı) bir kimse -Şu'be: Ben onun "Sinek öldüren" dediğini sanıyorum, demiştir- ihrâmlı bir kişinin hâlinden sormuştu. İbn Umer:

— Irak ahâlîsi sinekten (yânî sinek öldürmenin cinâyet olup olmadığından) soruyorlar. Hâlbuki onlar (vaktiyle) Rasûlullah'ın kızı Fâtıma'nın oğlunu öldürmüşlerdi. Peygamber (S) ise, o iki torunu hakkında: *"Onlar benim dünyâdan* (öpüp kokladığım) *iki reyhânımdır"* buyurmuştur [132].

٢٥ــ بابُ مَناقِبِ بِلاَلِ بنِ رَباحٍ مَوْلَى أبى بَكْرٍ رضى اللَّه عنهما : وقال النبىُّ ﷺ سَمِعْتُ دَفَّ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَىَّ فِي الجَنَّةِ

25- EBÛ BEKR'İN HİMÂYESİNDE BULUNAN BİLÂL İBN REBÂH(R)'IN MENKABELERİ BÂBI [133]

Peygamber (S) Bilâl'e hitâben:
***"Ben cennette önümde senin ayakkabılarının hışırtısını işittim"* buyurmuştur** [134].

---

mâlinden, Menkabeler Kitâbı'nın tertîbinde bâzı öne geçirme, arkaya bırakma veyâ kimi sahâbîleri hiç zikretmeme gibi düzensizlikler olmuştur.

132 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in *"Onlar benim iki reyhânımdır"* sözündedir. Reyhân, güzel kokulu bir ottur.

İbn Umer: Iraklılar'ın en büyük cinâyeti işlerken, onun dînî ve şer'î fecaatinin derecesini araştırmadıkları hâlde, şimdi en hakîr bir mes'ele hakkında fetvâ istemeleri şaşılacak birşeydir, demek istemiştir.

133 Bilâl ibn Rebâh, Habeşli'dir. Peygamber'in devâmlı müezzini olmuştur. Bilâl, Umeyye ibn Halef'in kölesi iken müslümân olmuş, İslâm'ı terketmesi için efendisi tarafından işkencelere uğratılmış. Bunun üzerine Ebû Bekr onu satın alarak hürriyete kavuşturmuştur. Bilâl evvelâ Habeşistan'a, sonra Medîne'ye hicret etmiştir. Hazarda ve seferde Peygamber'den ayrılmamıştır. Hicretin yirminci yılında, altmış küsûr yaşında iken Amvâs tâûnundan Şâm'da vefât etmiştir.

134 Bu, Gece Namâzı'nda geçen hadîsin bir parçasıdır.

٩٤ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ أبِى سَلَمَةَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ أخْبَرنا جابِرُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللّٰه عنهما قال كانَ عُمَرُ يَقُولُ أبو بَكْرٍ سَيِّدُنا وأعْتَقَ سَيِّدَنا يَعْنِى بِلاَلاً *

94-..... Câbir ibn Abdillah (R) haber verip şöyle demiştir: Umer: Ebû Bekr bizim seyyidimizdir. O bizim seyyidimizi de hürriyete kavuşturdu, der idi ve bununla da Bilâl'i kasdederdi [135].

٩٥ــ حدّثنا ابنُ نُمَيْرٍ عنْ مُحَمَّدِ بنِ عُبَيْدٍ حدّثنا إسْماعِيلُ عنْ قَيْسٍ أنَّ بِلاَلاً قال لأبِى بَكْرٍ إنْ كُنْتَ إنَّما اشْتَرَيْتَنِى لِنَفْسِكَ فأمْسِكْنِى وإنْ كُنْتَ إنَّما اشْتَرَيْتَنِى لِلّٰهِ فَدَعْنِى وعَمَلَ اللَّهِ *

95-..... Kays ibn Hâzım'dan: (Bilâl, Peygamber'in ölümünden sonra Medîne'den çıkıp gitmek istedi. Fakat Ebû Bekr ona müsâade etmedi de, Mescid'de müezzinlik yapmasını istedi. Bilâl de: Ben Rasûlullah'sız Medîne'yi istemem, Rasûlullah'ın makaamını O'ndan boşalmış hâlde görmeye dayanamam, dedikten sonra) Bilâl, Ebû Bekr'e hitâben:

— Eğer sen beni vaktiyle ancak nefsin için satın aldıysan, beni yanında tut, bir tarafa bırakma. Eğer beni ancak Allah için satın alıp hürriyete kavuşturdun ise, beni Allah'ın ameliyle bırak, dedi... [136].

٢٦ــ بابُ ذِكْرِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰهُ عنهما

26- ABDULLAH İBN ABBÂS(R)'IN ZİKRİ BÂBI

٩٦ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ عنْ خالِدٍ عن عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ

---

135 Başlığa uygunluğu, Umer'in Bilâl'e seyyid demesi yönündendir. Bu söz, Bilâl için büyük bir menkabedir.

136 Hadîsin devâmı şöyledir: Bunun üzerine Ebû Bekr, Bilâl'e: Ey Bilâl, hem Allah hakkı için, hem benim için Medîne'de kal, dedi. Bilâl de Ebû Bekr zamânında Medîne'de kaldı. Ebû Bekr'in ölümü üzerine Umer'den izin alarak Şâm taraflarına gitmiştir.

Başlığa uygunluğu "Beni Allah ameliyle başbaşa bırak" sözünden alınabilir. Çünkü onun bu sözü, maksadının Allah'a doğru yalnız gitmek ve Allah ameliyle meşgûl olmak olduğuna delâlet eder. Bu ise az olmayan bir menkabedir (Aynî).

عَبَّاسٍ قال ضَمَّنِي النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم إلى صَدْرِهِ وقال اللَّهُمَّ عَلِّمْهُ الحِكْمَةَ *

96-..... Abdullah ibn Abbâs (R): Peygamber (S) beni bağrına bastı da: *"Yâ Allah, buna hikmet öğret"* diye duâ etti, demiştir [137].

٩٧ــ حدّثنا أَبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ وقال اللَّهُمَّ عَلِّمْهُ الكِتابَ حدّثنا مُوسى حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ خالِدٍ مِثْلَهُ : والحِكْمَةُ الإصابَةُ في غَيْرِ النُّبُوَّةِ *

97-..... Bize Abdulvâris (bu hadîsi senediyle) tahdîs etti. Peygamber bunda: *"Yâ Allah, buna Kitâb'ı öğret"* diye duâ etti, demiştir.

Ve bize Mûsâ ibn İsmâîl tahdîs etti. Bize Vuheyb, Hâlid el-Hazzâ'dan olmak üzere, geçen senedle o hadîsin benzerini (yânî Ebû Ma'mer'in rivâyetinin benzerini) tahdîs etti.

el-Buhârî bu hadîsin sonunda: "Hikmet", peygamberlik dışındaki re'y ve ictihâdda isâbet etmektir, tefsîrini nakletmiştir [138].

٢٧ــ بابُ مَناقبِ خالِدِ بنِ الوَلِيدِ رضى اللَّه عنه

27- HÂLİD İBNU'L-VELÎD(R)'İN MENKABELERİ BÂBI

٩٨ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ واقِدٍ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ أَيُّوبَ عنْ حُمَيْدِ بنِ هِلاَلٍ عنْ أَنَسٍ رضى اللَّهُ عنه أَنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم نَعَى زَيْدًا

137 Abdullah ibn Abbâs, Abdulmuttalib'in torunu ve Peygamber'in amca oğludur. Annesi Ümmü'l-Fadl, mü'minlerin annesi Meymûne'nin kızkardeşidir. İbn Abbâs hicretten üç yıl evvel Mekke'de doğmuştu. Peygamber'in ölümü sırasında onüç yaşında idi. İbn Abbâs hicretin altmışsekizinci yılında Tâif'te vefât etmiş, cenâze namâzını Muhammed ibn Hanefiyye kıldırmış ve: "Bugün İslâm Ümmeti'nin en büyük terbiyecisi ölmüştür" demiştir.

138 İmâm Şâfiî'ye göre hikmet, Rasûlullah'ın sünnetidir. Bu tefsîre göre, hadîsin iki rivâyet yolu arasında tenâzur bulunur. Bir rivâyet tarîkinde Kitâb ve Kur'ân'ın te'vîli öğretilmesi mukaabilinde, bu rivâyette sünnet öğretilmesi temennîsi kasdedilmiş olur. Bir de el-Bağâvî'nin *Mu'cem*'indeki rivâyette: *"Yâ Allah, bunu dînde fakîh kıl, Kur'ân'ın da te'vîl ve tefsîrini öğret"* sûretinde duâ edilmiştir. Şu hâlde İbn Abbâs'ın müfessir, muhaddis ve fakîh olması hakkında duâ buyurulmuş oluyor. İşte bu duâların bereketiyle İbn Abbâs, İslâmî ilimlerin hepsinde en yüksek dereceye yükselmiştir. Kendisine "Habru'l-Ümme", "Tercümânu'l-Kur'ân" ve "Sultânu'l-Müfessirîn" gibi ulu lakablar sahâbîler ve tâibîler tarafından verilmiştir.

وَجَعْفَراً وابنَ رَواحَةَ لِلنَّاسِ قَبْلَ أنْ يأتِيَهُمْ خَبَرُهُمْ فقال أخَذَ الرَّايَةَ زَيْدٌ فأُصِيبَ ثُمَّ أخَذَ جَعْفَرٌ فأُصِيبَ ثُمَّ أخَذَ ابنُ رَواحَةَ فأُصِيبَ وعَيْناهُ تَذْرِفانِ حتَّى أخَذَ سَيْفٌ مِنْ سُيُوفِ اللَّهِ حتَّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ *

98-..... Enes ibn Mâlik(R)'ten (şöyle demiştir): Peygamber (S) Zeyd'in, Ca'fer'in ve İbn Revâha'nın şehîd olduklarını insanlara, onların haberleri Medîne'ye gelmeden önce haber verip şöyle buyurdu:

— *"Sancağı Zeyd ibn Hârise aldı, akabinde Zeyd vuruldu. Sonra sancağı Ca'fer ibn Ebî Tâlib aldı, o da vurulup öldürüldü. Sonra sancağı Abdullah ibn Revâha aldı, o da vurulup öldürüldü".*

Bunları söylerken Peygamber'in iki gözü yaş akıtıyordu. Peygamber devâmla:

— *"Nihâyet sancağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç* (yânî Hâlid ibnu'l-Velîd) *aldı da, sonunda Allah o orduya fetih müyesser kıldı"* buyurdu [139].

٢٨ــ بابُ مَناقِبِ سالِمٍ مَوْلى أبي حُذَيْفَةَ رضى اللَّهُ عنه

28- EBÛ HUZEYFE'NİN ÂZÂDLISI OLAN SÂLİM(R)'İN MENKABELERİ BÂBI [140]

---

139 Bu hadîste şehîd oldukları bildirilen üç kumandan İslâm ordusunun gözbebeği idiler. Bu hâdise, Mûte harbinde cereyân etmişti.

Peygamber'in elçisi Hâris ibn Umeyr, Havrân Emîri Şurahbîl tarafından öldürülünce, üçbin kişilik bir ordu hazırlandı ve Zeyd ibn Hârise kumandan yapılıp gönderildi. Şâyed Zeyd şehîd olursa yerine Ca'fer ibn Ebî Tâlib; bu da şehîd olursa Abdullah ibn Revâha'nın sıra ile kumandan olmaları emrolunmuştu. Mûte'de harb edildi. Fakat düşman ordusu yüzbin mevcûdlu idi. En sonra Hâlid kendiliğinden kumandayı ele almış ve İslâm ordusunu selâmete çıkarmıştır.

Hadîsin başlığa uygunluk noktası son fıkradaki *"Allah'ın kılıçlarından bir kılıç..."* sözündedir. Bu, Hâlid'e, Peygamber tarafıdan verilmiş bir kahramânlık unvânıdır. Hâlid, Ebû Bekr ve Umer zamânlarında da büyük orduları sevk ve idâre etmiş, birçok fetihler kazanmıştır. Umer zamânında Sûriye Vâlîsi iken, vâlîlikten azledilmiş; bir rivâyete göre hicretin yirmibirinci yılında Sûriye'de Hımıs şehrinde vefât etmiştir.

140 Sâlim ibn Ma'kıl, Ebû Abdillah diye künyelenir. Fars'ın Istahr ahâlîsindendir. Sahâbîlerin âlimlerinden ve büyüklerindendir. Hem Muhâcirler'den, hem de Ensâr'dan sayılmıştır; şöyle ki: Sâlim, Ebû Huzeyfe'nin zevcesi Subeyte'nin kölesi olup, onun âzâdlaması üzerine Huzeyfe, Sâlim'i evlâdlığa almıştı. Sâlim bu sûretle Kureyş câmiasına karışarak Medîne'ye hicret ettiği için Muhâcirler'den olmuştur. Diğer taraftan Sâlim'i âzâd eden, Ebû Huzeyfe'nin karısı Subeyte, Ensâr'ın

٩٩ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَمْرِو بنِ مُرَّةَ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ مَسْرُوقٍ قال ذُكِرَ عبْدُ اللَّهِ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَمْرٍو فقال ذَاكَ رجُلٌ لاَأَزَالُ أُحِبُّهُ بَعْدَ ما سَمِعْتُ رسُول اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم يَقُولُ اسْتَقْرِؤُا القُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةٍ مِنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ مَسْعُودٍ فَبَدَأَ بِهِ وسالِمٍ مَوْلَى أبى حُذَيْفَةَ وأُبَىِّ بنِ كَعْبٍ ومُعاذِ بنِ جَبَلٍ قال لاَأَدْرِى بَدَأَ بأُبَىٍّ أَوْ بِمُعاذٍ *

99-..... Mesrûk şöyle demiştir: Bir defasında Abdullah ibn Amr'ın yanında Abdullah ibn Mes'ûd anıldı. Bunun üzerine Abdullah ibn Amr şöyle dedi: İşte bu o kimsedir ki, ben Rasûlullah(S)'ın: *"Kur'ân okumayı dört kişiden isteyiniz: Abdullah ibn Mes'ûd'dan* -Rasûlullah isim saymaya Abdullah ile başladı- *Ebû Huzeyfe'nin âzâdlısı Sâlim'den, Ubeyy ibn Ka'b'dan ve Muâz ibn Cebel'den"* buyururken işittiğimden sonra, artık onu sevmeye devâm edeceğim.

Râvî Amr ibn Murre: Ubeyy ile mi, yoksa Muâz ile mi saymağa başladı, bilmiyorum, demiştir [141].

٢٩ــ بابُ مَناقِبِ عبْدِ اللَّهِ بنِ مَسْعُودٍ رضى اللَّهُ عنه

29- ABDULLAH İBN MES'ÛD(R)'IN MENKABELERİ BÂBI [142]

١٠٠ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ سُلَيْمانَ قال سَمِعْتُ

Ubeyd oğulları kolundan olduğu için bu nisbetle de Ensâr'dan sayılmıştır. Hicrette Umer'le berâber Peygamber'den önce Kubâ'ya gelmişler ve orada Peygamber'i beklemişlerdir. Bu sırada Umer dâhil olduğu hâlde bütün Muhâcir'e namâzlarda Sâlim imâmlık yapmıştır. Sâlim'le Huzeyfe, Bedir'den başlayarak bütün gazvelerde hazır bulunmuşlar, nihâyet Yemâme harbinde her ikisi de şehîd olmuşlardır.

141 Peygamber'in Kur'ân öğretilmesi için bu dört sahâbîyi husûsî olarak zikretmesi, bunların Kur'ân'ın lâfız ve nazmını herkesten iyi olarak zabtetmekle berâber, edâ ve kırâat husûsunda herkesten ziyâde meleke sâhibi olmalarındandır. Sonra bu dört zât, Kur'ân'ı Peygamber'in ağzından doğrudan doğruya almaya ehemmiyet vermişlérdir.

142 Abdullah ibn Mes'ûd'un büyük babası Gâfil ibn Habîb'dir. Annesi, Ümmü Abd'dir. Babası da, anası da Huzeyl kabîlesindendir. Babası Mes'ûd, Câhiliyet zamânında ölmüştür. İbn Mes'ûd'un kendisi İslâm'a ilk giren altı kişinin altıncısıdır. Evvelâ Habeşistân'a, sonra Medîne'ye hicret etmiştir. Bedir'den i'tibâren bütün gazvelerde hazır bulunmuştur. Hicretin otuzikinci yılında Medîne'de veyâ Kûfe'de vefât etmiştir. Vefâtında altmış küsûr yaşında idi.

أبا وائِلٍ قال سَمِعْتُ مَسْرُوقًا قال قال عبْدُ اللَّهِ بنُ عَمْرٍو إنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم لَمْ يكُنْ فاحِشًا ولاَ مُتَفَحِّشًا وقال إنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إلَيَّ أَحْسَنَكُمْ أَخْلاَقًا وقال اسْتَقْرِؤُا القُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةٍ مِنْ عبْدِ اللَّهِ ابنِ مَسْعُودٍ وسالِمٍ مَوْلَى أبى حُذَيْفَةَ وأُبَيِّ بنِ كَعْبٍ ومُعاذِ بنِ جَبَلٍ *

100-..... Ben Mesrûk'tan işittim, şöyle dedi: Abdullah ibn Amr (R) şöyle dedi: Şübhesiz Rasûlullah ne çirkin söz söyler ve ne de bunu arzû edici idi. Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Sizin bana en sevgili olanınız, ahlâk yönünden en güzel olanınızdır"*.

Ve yine Rasûlullah: *"Kur'ân'ı şu dört kişiden okumak isteyiniz: Abdullah ibn Mes'ûd'dan, Huzeyfe'nin âzâdlısı Sâlim'den, Ubeyy ibn Ka'b'dan ve Muâz ibn Cebel'den"* buyurdu [143].

١٠١ــ حدّثنا مُوسَي عنْ أبى عَوانَةَ عنْ مُغِيرَةَ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ دَخَلْتُ الشَّأْمَ فَصَلَّيْتُ رَكْعَتَيْنِ فَقُلْتُ اللَّهُمَّ يَسِّرلِى جَلِيسًا فَرَأَيْتُ شَيْخًا مُقْبِلاً فَلَمَّا دَنا قُلْتُ أَرْجُو أنْ يَكُونَ اسْتَجابَ اللَّهُ قال مِنْ أَيْنَ أَنْتَ قُلْتُ مِنْ أَهْلِ الكُوفَةِ قال أفَلَمْ يَكُنْ فِيكُمْ صاحِبُ النَّعْلَيْنِ والوِسادِ والْمِطْهَرَةِ أَوَلَمْ يَكُنْ فِيكُمُ الَّذِى أُجِيرَ مِنَ الشَّيْطانِ أَوَلَمْ يَكُنْ فِيكُمْ صاحِبُ السِّرِّ الَّذِى لاَيَعْلَمُهُ غَيْرُهُ كَيْفَ قَرَأَ ابنُ أُمِّ عبْدٍ واللَّيْلِ فَقَرَأْتُ واللَّيْلِ إذَا يَغْشَى والنَّهارِ إذَا تَجَلَّى والذَّكَرِ والأُنْثَى قال أَقْرَأنِيها النبىُّ ﷺ فاهُ إلَى فِىَّ فَما زَالَ هٰؤُلاَءِ حتَّى كادُوا يَرُدُّونِى *

101-..... Alkame'den (o şöyle demiştir): Ben Şâm'a girdim ve mescidde iki rek'at namâz kıldım. Akabinde:

— Yâ Allah, bana bir meclis arkadaşı ihsân eyle! dedim.

Bu sırada gelmekte olan bir şeyh gördüm. Bana yaklaşınca:

— Allah'ın benim duâmı kabûl etmiş olmasını umarım, dedim.

O bana:

— Sen nerelisin? dedi.

Ben:

— Kûfe ahâlîsindenim, dedim.

O zât:

---

143 Hadîs bundan önceki bâbda da geçmişti, buradaki rivâyette baş taraftaki ziyâde gelmiştir.

Kur'ân okutacakların adları sayılırken İbn Mes'ûd ile başlanması, onun kıdemini ve arkadaşları arasındaki üstünlüğünü ifâde eder.

— Peygamber'in giydiği ayakkabıların, dayanacağı kısa bastonunun, su kabının sâhibi olan kimse (yânî İbn Mes'ûd) sizin içinizde değil mi? Şeytânın şerrinden kurtarılmış olan kimse (yânî Ammâr) sizin içinizde değil mi? Kendisinden başkasının bilmediği Peygamber'in sırrının (gizli haberlerinin) sâhibi olan kimse (yânî Huzeyfe) sizin içinizde değil mi?

— İbnu Ümmü Abd *"Ve'l-leyli..."* sûresinin üçüncü âyetini nasıl okudu? dedi.

Ben derhâl:

— *"Ve'l-leyli izâ yağşâ ve'n-nehârî izâ tecellâ ve'z-zekeri ve'l-ünsâ"* şeklinde okudum.

O zât, yânî Ebu'd-Derdâ:

— Bu âyeti bana Peygamber (S) okuttu. Ben bunu Peygamber'in ağzından kendi ağzıma böylece aldım. Fakat şu Şâmlılar bana karşı ısrâra devâm ediyorlar da nihâyet beni *"Ve'z-zekeri ve'l-ünsâ"* kırâatinden *"Ve mâ halaka'z-zekerâ ve'l-ünsâ"* kırâatine döndürecekler, dedi [144].

١٠٢ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ أبى إسْحٰقَ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ يَزِيدَ قال سألْنا حُذَيْفَةَ عنْ رَجُلٍ قَرِيبِ السَّمْتِ والهَدْيِ منَ النبيِّ ﷺ حَتَّى نَأْخُذَ عنهُ فقال ما أعْرِفُ أحَدًا أقْرَبَ سَمْتًا وهَدْيًا ودَلاًّ بالنبىِّ ﷺ مِن ابنِ أُمِّ عَبْدٍ *

102-..... Abdurrahmân ibn Yezîd en-Nahaî şöyle dedi: Biz bir defasında Huzeyfe'ye:

— Sahâbîler içinde güzel hâl ve hareketi, meslek ve yolu bakımından Peygamber'e yakın olan kimdir ki, biz onu bilip, onun görünür hâline bakarak hayâtını örnek alalım? diye sorduk.

Huzeyfe:

— Güzel hâl ve hareketi, meslek ve meşrebi ve sîreti yönünden Peygamber'e İbnu Ümmi Abd'den daha yakın hiçbir kimse bilmiyorum, dedi [145].

١٠٣ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ **حدّثنا** إبْرَاهِيمُ بنُ يُوسُفَ بنِ أبى

---

144 Bu hadîs de az farkla daha önce geçmişti. Orada *"Ve'l-leyli.."* Sûresi'nin bu âyetinin okunuşu hakkında biraz açıklama da verilmişti. Bu âyetin okunuşu, Tefsîr Kitâbı'nda da gelecektir.

145 Bu hadîsteki İbnu Ümmi Abd, Abdullah ibn Mes'ûd'dur. Bu Ümmü Abd, onun anasının adıdır.

إسْحاقَ قال **حدّثني** أبي عنْ أبي إسْحاقَ قال **حدّثني** الأَسْوَدُ بنُ يَزِيدَ قال سَمِعْتُ أبا مُوسَى الأَشْعَرِيَّ رضي اللّٰه عنه يقُولُ قَدِمْتُ أنا وأخِي مِنَ اليَمَنِ فَمَكُثْنا حِينًا ما نُرَى إلاَّ أنَّ عبْدَ اللّٰهِ بنَ مَسْعُودٍ رَجُلٌ مِنْ أهْلِ بَيْتِ النبيِّ ﷺ لِمَا نَرَي مِنْ دُخُولِهِ ودُخُولِ أُمِّهِ عَلى النبيِّ ﷺ *

103-..... el-Esved ibn Yezîd en-Nahaî tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den işittim, şöyle diyordu: Ben kardeşimle berâber Yemen'den Medîne'ye geldiğim zamân bir müddet bekledik. Peygamber'in hâllerini ve yakınlarını gözetledik. Bu esnâda bizim en çok öğrendiğimiz husûs, Abdullah ibn Mes'ûd'un Ehli Beyt'ten bir kişi olduğunu zannetmemizdir. Çünkü biz Peygamber(S)'in huzûruna dâimâ İbn Mes'ûd ile anasının girdiğini görüyorduk [146].

٣٠ــ بابُ ذِكْرِ مُعاوِيةَ بنِ أبي سُفْيانَ رضي اللّٰهُ عنه

30- MUÂVİYE İBNU EBÎ SUFYÂN(R)'IN ZİKRİ BÂBI [147]

١٠٤ــ **حدّثنا** الحَسَنُ بنُ بِشْرٍ **حدّثنا** المُعافى عنْ عُثْمانَ بنِ الأَسْوَدِ عنِ ابنِ أبي مُلَيْكَةَ قال أوْتَرَ مُعاوِيةُ بَعْدَ العِشاءِ بِرَكْعةٍ وعِنْدَهُ مَوْلًى لِابْنِ عبَّاسٍ فأتَى ابنَ عبَّاسٍ فقال دَعْهُ فانَّهُ قدْ صَحِبَ رسولَ اللّٰه ﷺ *

104-..... Abdullah ibnu Ebî Muleyke şöyle demiştir: Muâviye (R) yatsı namâzından sonra tek rek'atla vitir kıldı. Yanında da İbnu

---

146 Bu, Peygamber'in evine çok girip çıkmaları, onların Peygamber'le devâmlı berâber bulunmaları husûsiyetine delâlet eder. Bunda ise İbn Mes'ûd'un fadlına ve hayrına delâlet vardır (Aynî).

147 Muâviye ibn Ebî Sufyân Sahr ibn Harb ibn Umeyye, Kureyşli ve Emevî'dir. Nesebi Abdu Menâf'ta Peygamber'le birleşir. Annesi Hind bintu Rabîa'dır. Babası ile annesinin neseb zinciri Abdu Şems'te birleşir. Muâviye, babası, anası ve kardeşi Yezîd ibn Ebî Sufyân Mekke fethi günü müslümân oldular. Muâviye, Hudeybiye günü müslümân olduğunu, İslâm'ını babası ve anasından gizlediğini söyler idi. Muâviye ve babası, kalbleri İslâm'a alıştırılanlardır. Ve Huneyn ganîmetlerinin taksîminde birinci tabakadan idiler. Sonra Muâviye ve babasının müslümânlıkları güzel oldu. Muâviye Rasûlullah'a kâtiblik de yaptı. Umer ve Usmân'ın 20 sene Şâm Vâlîliği'ni yaptı. Kırkıncı yılda hilâfete geldi ve 20 sene kadar da bu makaamda kaldı. Beyaz, güzel bir zâttı. Halîm, kerîm, siyâsî, akıllı, ve tedbîrli sıfatlarıyle sıfatlanmıştır. Sekseniki yâhud yetmişsekiz yaşında iken, altmışıncı hicret yılında Şâm'da vefât etmiştir (Kastallânî).

Abbâs'ın kölesi Kurayb vardı. Müteâkıben Kurayb, İbn Abbâs'a geldi (de bunu ona haber verdi). İbn Abbâs, Kurayb'e:

— Muâviye hakkında konuşmayı ve onun işini reddetmeyi bırak. Çünkü o, Rasûlullah (S) ile berâber bulunmuştur (yânî âlimdir), dedi [148].

١٠٥ــ حدّثنا ابنُ أبي مَرْيَمَ حدّثنا نافِعُ بنُ عُمَرَ حدّثني ابنُ أبي مُلَيْكَةَ قِيلَ لِابْنِ عبّاسٍ هَلْ لَكَ فى أمِيرِ المؤْمِنينَ مُعاوِيةَ فإنَّهُ ماأوْتَرَ إلاَّ بواحِدَةٍ قال أصابَ إنَّهُ فَقِيهٌ *

105-..... İbnu Ebî Muleyke şöyle tahdîs etmiştir: (Kurayb tarafından) İbn Abbâs'a:

— Senin Mü'minlerin Emîri Muâviye hakkında bir sözün var mı? Çünkü o, vitir namâzını ancak bir tek rek'atle kılmıştır, denildi.

İbn Abbâs:

— İsâbet etmiştir, çünkü Muâviye bir fakîhtir, dedi [149].

١٠٦ــ حدّثني عَمْرُو بنُ عَبّاسٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبى التَّيّاحِ قال سَمِعْتُ حُمْرَانَ بنَ أبان عنْ مُعاوِيَةَ رضى اللّهُ عنه قال إنَّكُمْ لَتُصَلُّونَ صَلاَةً لَقَدْ صَحِبْنا النبىَّ ﷺ فما رَأيْناهُ يُصَلِّيها ولَقَدْ نَهَى عنْهُما يَعْنِى الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ العَصْرِ *

106-..... Ebu't-Teyyâh şöyle demiştir: Ben Humrân ibn Ebân'dan işittim ki, Muâviye (R) şöyle demiştir:

— Sizler (ikindi namâzından sonra) öyle bir namâz kılıyorsunuz ki, yemîn olsun bizler Peygamber (S) ile o kadar berâber bulunduk da O'nun bu namâzı kıldığını hiç görmedik. Ve yine yemîn olsun ki, Peygamber bil'akis o iki rek'atten (yânî ikindiden sonra iki rek'at kılmaktan) nehyetmiştir, dedi [150].

٣١ــ بابُ مَناقِبِ فاطِمَةَ عَلَيْها السَّلاَمُ :

---

148 İbn Abbâs'ın bu sözünde Muâviye'nin Rasûlullah'a sahâbîlik yaptığı yönünden zikri ve fadlı vardır.

149 Bu, bundan önce zikredilen hadîsin başka bir tarîkidir. İbn Abbâs'ın: "Muâviye sünnette isâbet etmiştir, çünkü o fakîhtir (yânî fıkıh bâblarını bilir)" demesi, hadîsin başlığa uygunluk yönüdür.

150 Bunun da başlığa uygunluğu, içinde Muâviye'nin zikri bulunması yönündendir. Muâviye (R) bu sözü hutbede söylemiştir.

وقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فاطِمَةُ سَيِّدَةُ نِساءِ أهْلِ الجَنَّةِ

31- FÂTIMA ALEYHİ'S-SELÂM'IN MENKABELERİ BÂBI

Ve Peygamber (S):
"Fâtıma, cennet ehli kadınlarının seyyidesidir"
buyurmuştur [151].

١٠٧ــ حدّثنا أبو الوَليدِ **حدّثنا** ابنُ عُيَيْنَةَ عنْ عَمْرِو بنِ دينارٍ عنِ ابنِ أبي مُلَيْكَةَ عنِ المِسْوَرِ بنِ مَخْرَمَةَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال فاطِمةُ بَضْعَةٌ مِنِّى فَمنْ أغْضَبَها اغْضَبَني *

107-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan; o da İbnu Ebî Muleyke'den; o da Mısver ibn Mahrame(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Fâtıma benden bir parçadır. Her kim onu öfkelendirirse beni öfkelendirmiş olur"* buyurmuştur [152].

٣٢ــ بابُ فَضْلِ عائِشةَ رضي اللَّهُ عنها

32- ÂİŞE(R)'NİN FADLI BÂBI [153]

---

151 Fâtıma, Peygamber'in en küçük kızıdır. Annesi Hadîce'dir. Fâtıma hicretten onüç sene evvel Mekke'de doğdu. Uhud harbinden sonra Peygamber tarafından Alî ibn Ebî Tâlib'e nikâh edildi. O zamân Fâtıma onbeş yaşını altı ay geçmişti. Alî de yirmibir yaşında idi. Peygamber'in nesli Fâtıma'nın çocukları ve torunlarında devâm etmiştir. Hasen, Hüseyin, Muhsin isimlerinde üç erkek ile Ümmü Kulsüm, Zeyneb isimlerinde iki kız evlâdı dünyâya gelmiştir. Peygamber'in diğer çocuklarından torunları olmamıştır,

Fâtıma duru beyaz bir sîmâya mâlik olduğundan Zehrâ lakabı ile anılır. Peygamber'den altı ay sonra vefât etmiş, kocası Alî tarafından gasledilip, namâzı kılınarak, geceleyin gömülmüştür (Hulâsa; Aynî).

Peygamber'in bu başlıktaki sözü, Peygamberlik Alâmetleri Bâbı'nda senedli olarak geçmişti.

152 Bu hadîs, "Peygamber'in kadın yönünden hısımları bâbı"nda geçmiş ve orada bâzı bilgiler verilmişti.

153 Âişe, Ebû Bekr es-Sıddîk'ın kızıdır. Annesi Ümmü Rûmân bintu Âmir'dir. Âişe, İslâm içinde hicretten sekiz sene kadar önce doğdu. Peygamber'in vefâtında onsekiz yaş civârında idi. Peygamber'in vefâtından sonra Âişe, yarım asra yakın bir zamân yaşadığı için, şer'î ilimlerin dörtte birinin Âişe'den naklolunduğu söylenir. Atâ ibn Ebî Rebâh: Âişe insanların en fakîhi, en âlimi, ümmet hakkındaki re'y ve ictihâdında en güzel isâbet edeni idi, demiştir.

Urve ibnu'z-Zubeyr de: Fıkıhta, tıbbda, şiir ve Arab târîhinde Âişe derece-

١٠٨ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أَبو سَلَمَةَ إنَّ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا ياعائِشَ هَذَا جِبْرِيلُ يَقْرئُكِ السَّلامَ فقُلْتُ وعَلَيْهِ السَّلامُ ورَحْمَةُ اللَّهِ وبَرَكاتُهُ تَرَى مالا أَرَى تُرِيدُ رسولَ اللَّهِ ﷺ*

108-..... (Abdurrahmân ibn Avf'ın oğlu) Ebû Seleme şöyle demiştir: Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) bir gün:

— *"Yâ Âişe! Şu* (yanımdaki) *Cibrîl'dir, sana selâm ediyor!"* buyurdu.

Ben de:

— Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri onun üzerine de olsun! Benim göremediğim Cibrîl'i Sen görüyorsun, dedim.

Âişe bu son sözü ile Rasûlullah'ı kasdediyordu [154].

١٠٩ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ قال وحدّثنا عَمْرٌو أخبرَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بنِ مُرَّةَ عنْ مُرَّةَ عن أَبِى مُوسَى الأَشْعَرِىِّ رضَى اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم كَمَلَ مِنَ الرِّجَالِ كَثِيرٌ ولَمْ يَكْمُلْ مِنَ النِّسَاءِ إلا مَرْيَمُ بنْتُ عِمْرَانَ وآسِيَةُ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ وفَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ *

109-..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Erkeklerden birçoğu* (fazîlette) *kemâle ulaştı. Hâlbuki kadınlardan İmrân kızı Meryem ile Fir'avn'ın kadını Âsiye'den başkası kemâle ermedi. Ümmetimin kadınlarına karşı Âişe'nin fazîleti de tirit aşının diğer yemeklere karşı fazîleti gibidir"* [155].

---

sinde fazîleti hâiz hiçbir kimse görmedim, demiştir. Peygamber'in zevceleri içinde O'na en sevgili olması, iftirâcıların isnâdından Allah'ın onun berâetini, müslümânların mihrâblarında kıyâmete kadar tilâvet olunacak bir vahiy olarak indirmiş olması, Âişe'nin husûsiyetlerinden bâzılarıdır.

Âişe, Muâviye'nin halîfeliği zamânında yetmiş yaşına yaklaşmış olduğu hâlde hicretin ellisekizinci yılında Medîne'de vefât etmiş, cenâze namâzını Ebû Hureyre kıldırmıştır (Kastallânî).

154 Başlığa uygunluğu, Cibrîl'in ona selâmının, onun büyük bir fadla mâlik olduğuna delâlet etmesi yönündendir. Bâzıları bu hadîsle Hadîce'nin Âişe'ye üstünlüğüne istidlâl etmişlerdir. Çünkü Hadîce hakkında gelen hadîs, Peygamber'in Hadîce'ye: Cibrîl sana Rabb'inden selâm söylüyor, buyurmuş olmasıdır. Burada ise Selâm, hâsseten Cibrîl'dendir (Aynî).

155 Bu hadîslerin başlığa uygunluğu gizli değildir. Bunlar daha önceki kitâblarda da geçmişti.

١١٠ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ عَنهُ يقُولُ سَمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ فَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ علَى الطَّعَامِ *

110-..... Abdullah ibnu Abdirrahmân, Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim: *"Âişe'nin diğer kadınlara karşı fazîleti, tirit aşının diğer yemeklere karşı fazîleti gibidir"* buyuruyordu [156].

١١١ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ بنُ عَبْدِ المَجِيدِ حدّثنا ابنُ عَوْنٍ عنِ الْقَاسِمِ بنِ مُحَمَّدٍ أنَّ عَائِشَةَ اشْتَكَتْ فَجَاءَ ابنُ عَبَّاسٍ فقال يا أُمَّ المُؤْمِنِينَ تَقْدَمِينَ علَى فَرَطِ صِدْقٍ علَى رسولِ اللَّهِ ﷺ وعَلَى أَبِي بَكْرٍ *

111-..... İbnu Avn, el-Kaasım ibn Muhammed'den şöyle tahdîs etmiştir: Âişe hasta oldu. İbnu Abbâs ona hasta ziyâretine geldi de:

— Ey Mü'minlerin Anası, sen Rasûlullah (S) ile Ebû Bekr'in, senden önce varıp cennette hazırladıkları güzel bir makaama gideceksin (ne mutlu sana! Artık endîşe etme, ferah ol)! dedi [157].

١١٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الحَكَمِ سَمِعْتُ أَبَا وائِلٍ قال لَمَّا بَعَثَ عَلِيٌّ عَمَّارًا والحَسَنَ إِلَى الْكُوفَةِ لِيَسْتَنْفِرَهُمْ خَطَبَ عَمَّارٌ فقال إِنِّى لَأَعْلَمُ أَنَّهَا زَوْجَتُهُ فِى الدُّنْيَا والآخِرَةِ ولٰكِنَّ اللَّهَ ابْتَلاَكُمْ لِتَتَّبِعُوهُ أَوْ إِيَّاهَا *

112-..... Şu'be, el-Hakem ibn Uteybe'den tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Ben Ebû Vâil'den işittim, şöyle dedi: Alî ibn Ebî Tâlib, Am-

---

156 Başlığa uygunluğu, İbn Abbâs'ın Âişe'nin cennete gireceğini kesin şekilde söylemesi yönündendir. Çünkü bu husûs, ancak Peygamber'den bildirilmekle söylenebilir. Bu da büyük bir fazîlettir.

157 Bu Basra'da Alî ile Âişe arasında cereyân eden Cemel Vak'ası'nda olmuştur. Ammâr: Siz Allah'ın, imâma tâbi' olup ona karşı çıkmamak husûşundaki hükmüne mi yâhud Âişe'ye mi tâbi' oluyorsunuz? diye sizleri imtihân etmektedir, demiş oluyor.

mâr ibn Yâsir ile kendi oğlu Hasen'i Kûfeliler'in Alî tarafına yardımlarını istemeleri için Kûfe'ye gönderdiği zamân, Ammâr bir hutbe yapıp, bunda: Ben kesin sûrette biliyorum ki, Âişe dünyâda ve âhirette Peygamber'in zevcesidir. Lâkin Allah sizleri, kendi hükmüne mi, yâhud Âişe'ye mi tâbi' olacaksınız diye imtihân etmektedir, demiştir [158].

١١٣ــ حدّثنا عُبَيْدُ بنُ إسْمَاعيلَ حدّثنا أبو أُسَامَةَ عنْ هِشَامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّهَا اسْتَعَارَتْ مِنْ أسْمَاءَ قِلاَدَةً فَهَلَكَتْ فأرْسَلَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم ناسًا مِنْ أصْحَابِهِ فِي طَلَبِهَا فأدْرَكَتْهُمُ الصَّلاَةُ فَصَلَّوْا بِغَيْرِ وُضُوءٍ فَلَمَّا أتَوُا النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم شَكَوْا ذٰلِكَ إلَيْهِ فَنَزَلَتْ آيَةُ التَّيَمُّمِ فقال أُسَيْدُ بنُ حُضَيْرٍ جَزَاكِ اللَّهُ خَيْرًا فَواللَّهِ ما نَزَلَ بِكِ أمْرٌ قَطُّ إلاَّ جَعَلَ اللَّهُ لَكِ مِنْهُ مَخْرَجًا وَجَعَلَ لِلْمُسْلِمِينَ فِيهِ بَرَكَةً *

113-..... Âişe(R)'den: Kendisi, kızkardeşi Esmâ'dan âriyet bir gerdanlık almıştı. Sonra bu gerdânlık bir seferde kayboldu. Rasûlullah (S), sahâbîlerinden bâzı kimseleri -ki Useyd ibn Hudayr da bunlar arasında idi- onu aramağa gönderdi. Onlara bu sırada namâz vakti erişti. Su bulamadıkları için abdestsiz olarak namâz kıldılar. Peygamber'e geldikleri zamân bunu kendisine arzettiler. İşte bu vak'a üzerine Teyemmüm Âyeti (el-Mâide: 6) inmiştir. Bunun üzerine Useyd ibn Hudayr, Âişe'ye:

— Allah seni hayır ile mükâfâtlandırsın. Vallâhî senin başına (hoşlanmadığın) hiçbir iş gelmez ki, Allah onda senin için de, müslümânlar için de bir hayır bulundurmasın, dedi [159].

١١٤ــ حدّثني عُبَيْدُ بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا أبو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عنْ أبِيهِ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم لَمَّا كانَ فِي مَرَضِهِ جَعَلَ يَدُورُ فِي

---

158 Ammâr'ın: Dünyâ ve âhirette Âişe'nin Peygamber'in zevcesi olduğunu söylemesi, Âişe için büyük bir fazîlettir. Hadîsin başlığa uygunluğu bu sözdendir.

159 Bu hadîsin uzunca bir rivâyeti Teyemmüm Kitâbı'nın evvelinde geçti. Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu "Allah seni hayır ile mükâfâtlandırsın.." sözlerindedir.

Hakîkaten Âişe'nin gerdanlığının kayboluşu, müslümânlar için bir kolaylık olan Teyemmüm Âyeti'nin inmesine vesîle olmuştur. Teyemmüm Âyeti iki yerdedir. Biri burada işâret edilen el-Mâide: 6. âyeti, diğeri de en-Nisâ: 43. âyetidir.

نِسَائِهِ ويقُولُ أَيْنَ أنا غَدًا أَيْنَ أنا غَدًا حِرْصًا على بَيْتِ عَائِشَةَ قالَتْ عَائِشَةُ فَلَمَّا كانَ يَوْمِي سَكَنَ *

114-..... Urve ibnu'z-Zubeyr'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) vefât sebebi olan hastalığı içinde, kadınlarının nevbetlerinde dolaşmayı ve Âişe'nin evinde olmayı şiddetle arzû ederek:

— *"Yarın ben nerede olacağım? Yarın ben nerede olacağım?"* demeğe başladı.

(Urve dedi ki:) Âişe:

— Benim nevbet günüm olunca, Peygamber (bu sözü söylemez) sükût ederdi, dedi [160].

١١٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ الوَهَّابِ **حدّثنا** حَمَّادٌ **حدّثنا** هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ قال كانَ النَّاسُ يَتَحَرَّوْنَ بِهَدَايَاهُمْ يَوْمَ عَائِشَةَ قالَتْ عَائِشَةُ فاجْتَمَعَ صَوَاحِبِي إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ فَقُلْنَ يا أُمَّ سَلَمَةَ واللَّهِ إِنَّ النَّاسَ يَتَحَرَّوْنَ بِهَدَايَاهُمْ يَوْمَ عَائِشَةَ وإِنَّا نُرِيدُ الخَيْرَ كَمَا تُرِيدُهُ عَائِشَةُ فَمُرِي رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَنْ يَأْمُرَ النَّاسَ أَنْ يُهْدُوا إِلَيْهِ حَيْثُ ما كانَ وَحَيْثُ ما دَارَ قالَتْ فَذَكَرَتْ ذٰلِكَ أُمُّ سَلَمَةَ للنبيِّ ﷺ قَالَتْ فأَعْرَضَ عَنِّي فَلَمَّا عَادَ إِلَيَّ ذَكَرْتُ لَهُ ذَاكَ فأَعْرَضَ عَنِّي فَلَمَّا كانَ فِي الثَّالِثَةِ ذَكَرْتُ لهُ فقال يا أُمَّ سَلَمَةَ لاتُؤْذِينِي فِي عَائِشَةَ فإِنَّهُ واللَّهِ ما نَزَلَ عَلَيَّ الوَحْيُ وأنا فِي لِحَافِ امْرَأَةٍ مِنْكُنَّ غَيْرِهَا *

115-..... Urve ibnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: İnsanlar Peygamber'e takdîm edecekleri hediyelerini Âişe'nin nevbeti gününde vermeyi kasdederlerdi. Âişe şöyle dedi: Kadın arkadaşlarım (bundan gayrete gelerek) Ümmü Seleme'nin yanında toplandılar da:

---

160 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in Âişe'nin evinde olmayı ve orada Âişe tarafından bakılmasını arzûlamasındadır. Bu, Âişe için büyük bir fazîlettir. Peygamber'in bu arzûsu şu hadîste daha açıktır:

Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in hastalığı ağırlaşıp, ağrısı şiddetlendiği zamân benim evimde bakılmak üzere diğer zevcelerinden izin istedi, onlar da izin verdiler... (Buhârî, Abdest Alma ve Ezânın Başlaması Kitâbları).

Şu hadîs de metindekinin benzeri olup, Âişe'nin fazîletini iyice belirtmektedir:

Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ölüm hastalığında Âişe gününün geç kaldığından şikâyet ederek: *"Ben bugün kimin nevbetindeyim? Yarın kimin nevbetinde olacağım?"* der (ve benim günümü özlediğinden dolayı) diğer kadınlarına özür beyân ederdi. Benim nevbetin geldiğinde Yüce Allah O'nun rûhunu benim göğsümde aldı ve benim odama gömüldü. (Buhârî, Cenâzeler Kitâbı).

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٦٣ــ كِتَابُ مَنَاقِبِ الأَنْصَارِ

63- KİTÂBU MENÂKIBİ'L-ENSÂR

(Ensâr'ın Menkabeleri Kitâbı) [1]

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُا الدَّارَ وَالإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ
هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلاَ يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا

(Ve Yüce Allah'ın şu kavli:)

"Onlardan evvel (Medîne'yi) yurt ve îmân (evi) edinmiş olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyâç (meyli) bulmazlar. Kendilerinde fakîrlik ve ihtiyâç olsa bile (onları) öz canlarından daha üstün tutarlar..."

(el-Haşr: 9) [2].

---

1 Bu "Besmele" ve "Kitâb" sözleri Buhârî'nin Vensik tarafından yapılan kitâb ve bâb tertîbinde vardır *(Miftâhu Kunûzi's-Sünne).*

2 el-Haşr Sûresi'nin bu âyetinde Yüce Allah, Ensâr'ı övmektedir; bu sebeble başlığa konulması güzel olmuştur.

el-Ensâr, Nasîr'in cem'idir; *Nasîr* de *Nâsır*'in mübâlağa sîgasıdır. Yardım edici demektir. *Ensâr* da yardım ediciler demek olur. Sonra *Ensâr* kelimesi İslâmî bir isim olarak kullanılmış ve Medîne'nin Evs ve Hazrec kabîlelerine ve bunlarla muâhedeli bulunanlara verilmiştir. Hicret sırasında ve hicretten sonra bu kabîleler halkının Peygamber'e ve Muhâcirler'e dolayısiyle İslâm'a malları ve canlarıyle büyük yardımda bulunmaları, bu şerefli unvânı kazanmalarına se-

١ــ **حدّثنا** مُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ **حدّثنا** مَهْدِى بنُ مَيْمُونٍ **حدّثنا** غَيْلاَنُ بنُ جَرِيرٍ قال قُلْتُ لِأَنَسٍ أَرَأَيْتَ اسْمَ الأَنْصَارِ كُنْتُمْ تُسَمَّوْنَ بِهِ أَمْ سَمَّاكُمُ اللَّهُ قال بَلْ سَمَّانا اللَّهُ كُنَّا نَدْخُلُ عَلَى أَنَسٍ فَيُحَدِّثُنا مَنَاقِبَ الأَنْصَارِ وَمَشَاهِدَهُمْ ويُقْبِلُ علَيَّ أَوْ عَلَى رجُلٍ مِنَ الأَزْدِ فَيَقُولُ فَعَلَ قَوْمُكَ يَوْمَ كَذَا وكَذَا كَذَا وكَذَا *

1-..... Gaylân ibn Cerîr tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Enes'e:

— Re'yin nedir: Siz Medîneliler, Kur'ân'da gelmezden önce Ensâr adıyle anılır mıydınız, yoksa Ensâr adını size Allah mı vermiştir? diye sordum.

Enes:

— Evet, bu adı bize Allah verdi, dedi.

Gaylân şöyle demiştir: Biz Basra'da Enes'in yanına girerdik de, o bize Ensâr'ın menkabelerini, hazır bulundukları harb yerlerini tahdîs ederdi. Enes, bana yâhud Ezd kabîlesinden bir adama yönelip gelirdi de bana yâhud o Ezdli'ye hitâben Ensâr'ı kasdederek:

— Senin kavmin Ensâr şu gün, şu gün, şu gün, şu gün bu işleri yaptı, derdi [3].

٢ــ **حدّثنى** عُبَيْدُ بنُ إسْمَاعِيلَ **حدّثنا** أَبو أُسَامَةَ عنْ هِشَامٍ عنْ أَبِيهِ عن عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ كانَ يَوْمُ بُعَاثَ يَوْمًا قَدَّمَهُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَقَدِم رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم وقدِ افْتَرَقَ مَلَؤُهُمْ وقُتِلَتْ سَرَوَاتُهُمْ وجُرِّحُوا فَقَدَّمَهُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ ﷺ فِى دخُولِهِمْ فِى الإِسْلاَمِ *

2-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Buâs günü, Allah'ın kendi Rasûlü için hazırladığı bir gündür. Bunun üzerine (yânî bu muhârebenin netîcesi üzerine) Rasûlullah (S) Medîne'ye hicret edip gelmiştir.

---

beb olmuştur. Şu âyetler Ensâr'ın İslâm'a yardımlarını açıkca belirtmektedir: ***"Îmân edip hicret edenler, Allah yolunda mallarıyle, canlarıyle cihâdda bulunanlar,*** (Muhâcirler'i) ***barındırıp yardım edenler; işte onlar birbirlerinin velîleridir..."*** (el-Enfâl: 72).

3 Gaylan, Ezd kabîlesindendir, fakat umûmî nisbet i'tibâriyle Ensâr'a dâhil olur. Burada zikredilen "Ezden bi'r-racûl"ün Gaylân veyâ ondan başka bir Ezdli olması muhtemeldir.

Enes ibn Mâlik burada verdiği cevâbla şu âyete işâret etmiş oluyor: "(İslâm'da) ***birinci dereceyi kazanan Muhâcirler ve Ensâr ile onlara güzellikte tâbi' olanlar; Allah onlardan râzı olmuştur. Onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır...***" (et-Tevbe: 100).

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٦٣ــ كِتَابُ مَنَاقِبِ الأَنْصَارِ

63- KİTÂBU MENÂKIBİ'L-ENSÂR

(Ensâr'ın Menkabeleri Kitâbı) [1]

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُا الدَّارَ وَالإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ
هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلاَ يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا

(Ve Yüce Allah'ın şu kavli:)

"Onlardan evvel (Medîne'yi) yurt ve îmân (evi) edinmiş olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyâç (meyli) bulmazlar. Kendilerinde fakîrlik ve ihtiyâç olsa bile (onları) öz canlarından daha üstün tutarlar..."

(el-Haşr: 9) [2].

---

1 Bu "Besmele" ve "Kitâb" sözleri Buhârî'nin Vensik tarafından yapılan kitâb ve bâb tertîbinde vardır *(Miftâhu Kunûzi's-Sünne).*

2 el-Haşr Sûresi'nin bu âyetinde Yüce Allah, Ensâr'ı övmektedir; bu sebeble başlığa konulması güzel olmuştur.

el-Ensâr, Nasîr'in cem'idir; *Nasîr* de *Nâsır*'in mübâlağa sîgasıdır. Yardım edici demektir. *Ensâr* da yardım ediciler demek olur. Sonra *Ensâr* kelimesi İslâmî bir isim olarak kullanılmış ve Medîne'nin Evs ve Hazrec kabîlelerine ve bunlarla muâhedeli bulunanlara verilmiştir. Hicret sırasında ve hicretten sonra bu kabîleler halkının Peygamber'e ve Muhâcirler'e dolayısiyle İslâm'a malları ve canlarıyle büyük yardımda bulunmaları, bu şerefli unvânı kazanmalarına se-

١ــ حدّثنا مُوسٰى بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا مَهْدِى بنُ مَيْمُونٍ حدّثنا غَيْلاَنُ بنُ جَرِيرٍ قال قُلْتُ لِأَنَسٍ أَرَأَيْتَ اسْمَ الأَنْصَارِ كُنْتُمْ تُسَمَّوْنَ بِهِ أَمْ سَمَّاكُمُ اللَّهُ قال بَلْ سَمَّانا اللَّهُ كُنَّا نَدْخُلُ عَلَى أَنَسٍ فَيُحَدِّثُنَا مَنَاقِبَ الأَنْصَارِ وَمَشَاهِدَهُمْ ويُقْبِلُ علَيَّ أَوْ عَلَى رجُلٍ مِنَ الأَزْدِ فَيَقُولُ فَعَلَ قَوْمُكَ يَوْمَ كَذَا وكَذَا كَذَا وكَذَا *

1-..... Gaylân ibn Cerîr tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Enes'e:

— Re'yin nedir: Siz Medîneliler, Kur'ân'da gelmezden önce Ensâr adıyle anılır mıydınız, yoksa Ensâr adını size Allah mı vermiştir? diye sordum.

Enes:

— Evet, bu adı bize Allah verdi, dedi.

Gaylân şöyle demiştir: Biz Basra'da Enes'in yanına girerdik de, o bize Ensâr'ın menkabelerini, hazır bulundukları harb yerlerini tahdîs ederdi. Enes, bana yâhud Ezd kabîlesinden bir adama yönelip gelirdi de bana yâhud o Ezdli'ye hitâben Ensâr'ı kasdederek:

— Senin kavmin Ensâr şu gün, şu gün, şu gün, şu gün bu işleri yaptı, derdi [3].

٢ــ حدّثنى عُبَيْدُ بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا أَبو أُسَامَةَ عنْ هِشَامٍ عنْ أَبِيهِ عن عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ كانَ يَوْمُ بُعَاثَ يَوْمًا قَدَّمَهُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَقَدِم رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم وقدِ افْتَرَقَ مَلَؤُهُمْ وقُتِلَتْ سَرَوَاتُهُمْ وجُرِّحُوا فَقَدَّمَهُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ ﷺ فِى دخُولِهِمْ فِى الإِسْلاَمِ *

2-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Buâs günü, Allah'ın kendi Rasûlü için hazırladığı bir gündür. Bunun üzerine (yânî bu muhârebenin netîcesi üzerine) Rasûlullah (S) Medîne'ye hicret edip gelmiştir.

---

beb olmuştur. Şu âyetler Ensâr'ın İslâm'a yardımlarını açıkca belirtmektedir: ***"Îmân edip hicret edenler, Allah yolunda mallarıyle, canlarıyle cihâdda bulunanlar,*** (Muhâcirler'i) ***barındırıp yardım edenler; işte onlar birbirlerinin velîleridir..."*** (el-Enfâl: 72).

3 Gaylan, Ezd kabîlesindendir, fakat umûmî nisbet i'tibâriyle Ensâr'a dâhil olur. Burada zikredilen "Ezden bi'r-racûl"ün Gaylân veyâ ondan başka bir Ezdli olması muhtemeldir.

Enes ibn Mâlik burada verdiği cevâbla şu âyete işâret etmiş oluyor: "(İslâm'da) ***birinci dereceyi kazanan Muhâcirler ve Ensâr ile onlara güzellikte tâbi' olanlar; Allah onlardan râzı olmuştur. Onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır..."*** (et-Tevbe: 100).

— Ey Ümmü Seleme, şübhesiz biliyorsun ki, insanlar hediyelerini Âişe'nin nevbeti gününde getirmeye çalışıyorlar. Hâlbuki bizler de Âişe'nin hayır istemekte olduğu gibi hayır istemekteyiz. Binâenaleyh sen Rasûlullah'a söyle de, O, insanlara hediyelerini kadınlarından kimin yanında bulunur ve kimlerin nevbet günlerini dolaşırsa, orada vermelerini emretsin! dediler.

Âişe dedi ki: Ümmü Seleme diğer kadınların kendisine söylediklerini nevbetinde Peygamber'e zikretti. Ümmü Seleme dedi ki:

— Ben bunu Peygamber'e zikrettim, O benden yüz çevirdi. Sonra benim nevbetimde bana geldiğinde kendisine bunu yine zikrettim, benden yine yüz çevirdi. Üçüncü nevbetim de geldiği zamân bunu kendisine yine söyledim. Bu defa bana: *"Yâ Ümme Seleme, Âişe hakkında bana eziyet etme. Çünkü şu bir hakîkattir ki, vallâhi Âişe'den başka sizden hiçbir kadının örtüsü altında bulunduğum hâlde bana vahiy inmedi"* buyurdu [161].

---

161 Bu, Âişe'nin fazîleti hakkında en büyük bir müjdedir.

Bu hadîsin daha uzun bir rivâyeti Hibe Kitâbı, "Hibenin kabûlü bâbı"nda geçmişti.

Bir Tenbîh ve Hatırlatma

Şârih el-Kirmânî burada *Sahîh-i Buhârî*'nin ilk yarısının sona erdiğini, bunu ta'kîb eden Ensâr'ın Menkabeleri Kitâbı'nın da ikinci yarının başlangıcı olduğunu, *Sahîh-i Buhârî*'nin hıfz ve zabtına i'tinâ eden ve bunu sağlam ve muhkem yapan hadîs âlimlerinin büyüklerinden naklederek bildirmiştir (*el-Behiyyetu'l - Mısriyye* 1354/ 1935 baskısı, 15. Cüz, 32. sahîfe).

Bunu kısaca nakleden şârih Aynî de, bu vesîle ile *Umdetu'l-Kaarî*'nin yedinci cildini burada sona erdirmiştir (VII, 668).

Şârih Kastallânî de: "Burası kitâbın birinci yarısının sonudur" demiş ve el-Kirmânî'den aynı sûrette naklettikten sonra: "Kitâbımızın bu kısmının yazılması da bunun toplayıcısı Ahmed ibn Muhammed ibn Ebî Bekr el-Kastallânî'nin eliyle 911 hicret yılı Receb'inin onbiri perşembe günü buraya geldi. Allah'tan bunu tamamlamaya ve yazmaya yardım etmesini, kabûl ve ikbâlle berâber bununla bana ve müslümânlara hâlde ve meâlde fayda vermesini... istiyorum" demiştir (VI, 139).

Tecrîd-i Sarîh mütercimlerinden Kâmil Mîrâs da: "Bu eserimizde biz de hicretin 1363 yılı Ramazân'ının onsekizinci çarşamba günü Ensâr'ın Menkabeleri Bâbı'na gelmiş bulunuyoruz. Seleflerimizin durak yeri edindikleri burada biz de dokuzuncu cildi bitiriyoruz. İkmâlini Cenâb-ı Hakk'ın tevfîk ve inâyetinden diler ve Hâtemu'l-Enbiyâ'nın âlî fuyûzâtından istiâne ederiz" diyor (IX, 446).

Biz de *el-Câmi'u's-Sahîh*'in tamâmını Türkçe'ye terceme etmekte olduğumuz bu *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi* kitâbımızda, 1401 hicrî yılı Ramazân'ının 29'u, arefe gününe tesâdüf eden 31 Temmuz 1981 cumua günü ikindi ezânı okunurken buraya ulaşmış ve böylece Ensâr'ın Menkabeleri Kitâbı'na gelmiş bulunuyoruz. Yüce Allah'tan sağlık ve âfiyet içinde en güzel şekilde tamamlamaya muvaffak kılmasını, kabûl ve ikbâlle berâber bununla ben Mehmed Sofuoğlu kuluna ve bütün müslümanlara hâlde meâlde fayda vermesini niyâz ediyorum.

29 Ramazân 1401/31 Temmuz 1981
Üsküdar-Bağlarbaşı

Öyle bir hâl üzerine ki, hicret sırasında Evs ve Hazrecliler'in cem'iyetleri dağılmış, hayırlıları ve önde gelenleri öldürülmüş ve yaralanmışlardı. İşte onların bu perîşânlıkları üzerine Allah muhâriblerin İslâm câmiasına girmeleri için bu günü Rasûlü'ne önden hazırlamıştır [4].

٣ــ حدّثنا أَبو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أَبِى التَّيَّاحِ قالَ سَمِعْتُ أَنَسًا رضِىَ اللَّهُ عنه يقُولُ قالَتِ الأَنْصَارُ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ وأَعْطَى قُرَيْشًا واللَّهِ إنَّ هَذَا الهُوَ الْعَجَبُ إنَّ سُيُوفَنَا تَقْطُرُ مِنْ دِمَاءِ قُرَيْشٍ وغَنَائِمُنَا تُرَدُّ عَلَيْهِمْ فَبَلَغَ ذَلِكَ النبيَّ صلى اللَّهِ عَلَيْهِ وسلم فَدَعَا الأَنْصَارَ قال فقالَ مالَّذِي بَلَغَنِي عَنْكُمْ وكانُوا لا يَكْذِبُونَ فقالُوا هُوَ الَّذِي بلَغَكَ قال أَوَلاَ تَرْضَوْنَ أَنْ يَرْجِعَ النَّاسُ بالغَنَائِمِ إِلَى بُيُوتِهِمْ وتَرْجِعُونَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى بُيُوتِكُمْ لَوْ سَلَكَتِ الأَنْصَارُ وادِيًا أَوْ شِعْبًا لَسَلَكْتُ وادِىَ الأَنْصَارِ أَوْ شِعْبَهُمْ *

---

4 *Buâs,* Evs ve Hazrec kabîleleri arasında yüzyirmi sene kadar sürmüş uzun ve kanlı harbin adıdır. Medîne'ye iki mil mesâfede bir kalenin adı olduğu ve bu büyük harbin orada cereyân etmesi yüzünden bu adla anıldığı da rivâyet edilmiştir.

Evs ve Hazrec kabîleleri Medîne'de yaşayan milletlerin ve kavimlerin en sonudur. Evs ile Hazrec iki kardeştir. Babaları Hâris ibn Sa'lebe'dir. Yemenlidir. Âlu Cefne veyâ Kuzâîler'dendir. Yemen'de Arîm seylinin meydana gelmesi üzerine bu iki kardeş, kabîleleri halkı ile Yesrib civârına gelip yerleşmişler ve gitgide çoğalmışlardır. Müşrik olan bu iki kabîle ile Yesrib'in eski ve nufûzlu sâkinlerinden olan Yahûdîler arasında dîn ihtilâfı ve iktisâdî menfâatlerin çarpışması yüzünden muhârebeler olduğu gibi, Arablar'ın seciyyesi gereği bu iki kardeş kabîle arasında da çekişmeler, ihtilâflar birbirini kovalamıştır. Bu iç harblerin sonuncusu, hadîste anlatılan Buâs Harbi'dir ki, rivâyete göre yüzyirmi sene devâm etmiştir. Arab Edebiyâtı Buâs muhârebelerinin şiirleri ile doludur.

Peygamber'in Medîne'ye hicretinden beş sene evveline kadar devâm eden bu kanlı harblerde her iki tarafın en ünlü başkanları ve yiğitleri hadîste bildirildiği gibi ya ölmüş yâhud ma'lûl düşmüştü. Bu sûretle za'fa uğrayan Evs ve Hazrec, Kureyş'le ittifâk yapmak üzere Mekke'ye gitmişler, fakat Ebû Cehl'in müdâhelesiyle bu teşebbüsleri sonuçsuz kalmıştı. Bu müşkil vaziyette iken, bunlar Peygamber'e kavuştular. Peygamber'in okuduğu âyetler ve dînî öğütler bunların rûhunda derin değişiklikler meydana getirdi. Kendi aralarındaki ihtilâfın ancak Rasûlullah'ın hakemliği ve İslâm Dîni'nin âdâlet düstûrlarıyle kaldırılabileceğine kanâat getirerek îmân ettiler ve bunun üzerine Birinci ve İkinci Akabe buluşmaları ve bey'atları yapıldı. Bu bey'atlarla Peygamber'in Medîne'ye hicreti gerçekleşti ve hakîkaten Peygamber'in hicreti akabinde Evs ile Hazrec arasındaki asırlık ihtilâftan ve düşmanlıktan eser kalmadı; kardeş oldular. Bunu şu âyet açıkça belirtmiştir:

"... Allah onların gönüllerine sevgi verip birleştirendir. Sen yeryüzünde olan herşeyi toptan harcamış olsan yine onların gönüllerini böyle birleştiremezdin.

3-..... Ebu't-Teyyâh şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Mekke'nin fethi günü Rasûlullah, yeni müslümân olan Kureyş büyüklerinden herbirine (gönüllerini müslümânlığa alıştırmak için Huneyn ve Hevâzin ganîmet mallarından yüzer deve gibi, Ensâr'ın nâil olmadığı) bol pay vermişti. Ensâr'dan bâzı kimseler bunu görünce, sebebini ve hikmetini anlamayarak:

— Vallâhi şu işe muhakkak hayret edilir: Kılıçlarımız henüz Kureyş kanı damlatırken, kazandığımız ganîmetlerimiz Kureyş eşrâfına geri döndürülüyor, dediler.

Onların bu sözleri Peygamber'e ulaşınca, Ensâr'ı da'vet etti.

Enes dedi ki: Peygamber onlara:

— *"Sizden bana erişen sözler nedir?"* diye bunun mâhiyetini sordu.

Ensâr da yalan söylemez olduklarından:

— Sana erişen bu sözleri biz söyledik, dediler.

Peygamber (S) de:

— *"Diğer insanlar aldıkları ganîmet mallarıyla evlerine dönüp giderlerken, sizler de Allah'ın Rasûlü ile evlerinize dönüp gitmenizden râzı olmaz mısınız? Eğer Ensâr bir dere veyâ dağ yoluna girseler, muhakkak ben Ensâr'ın dere yoluna yâhud dağ yoluna girerdim"* buyurdu [5].

١ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ لَوْلاَ الهِجْرَةُ لَكُنْتُ مِنَ الأنْصَارِ قالَهُ عَبْدُ اللَّهِ بنُ زَيْدٍ عنِ النبيِّ ﷺ

1- PEYGAMBER(S)'İN: *"Eğer hicret olmasaydı, muhakkak ben Ensâr'dan olurdum"* SÖZÜ BÂBI

Bunu Abdullah ibn Zeyd, Peygamber'den söyledi [6].

٤ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حَدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُحَمَّدِ بنِ

Fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırdı... (el-Enfâl: 63).

Bu bilgilerle Âişe'nin "Buâs, Allah'ın, Rasûlü için hazırlamış olduğu bir gün idi" sözünün şumûlü açıklanmış oluyor.

5 Hadîsteki son cümle ile Peygamber, Ensâr'a bağlılık ve uygunluğunu; Ensâr'ı başkalarına tercîh ettiğini en belîğ bir uslûbla bildirmiştir. Hiç şübhesiz bu derece güzellikte yüksek şehâdet, Ensâr'ın ahde vefâ ve komşuluk, arkadaşlık hukûkuna ferâgatle uyma gibi fazîletleri hâiz bulunmalarına dayanmaktadır. Bu cümle ile Peygamber'in Ensâr'a mutâbaatı anlaşılmamalıdır. Çünkü Peygamber, tâbi' olunan metbû'dur; itâat edilendir; tâbi' olucu ve itâat edici değildir. Erkek kadın her mü'mine O'na uyması farzdır (Aynî).

6 Buhârî bunu Mağâzî'de, Tâif gazvesinde uzun bir metinle getirmiştir.

زِيَادٍ عنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَوْ قال أَبُو الْقَاسِمِ صلى اللَّهُ عليه وسلم لَوْ أَنَّ الأَنْصَارَ سَلَكُوا وادِيًا أَوْ شِعْبًا لَسَلَكْتُ فِى وادِى الأَنْصَارِ ولَوْلاَ الهِجْرَةُ لَكُنْتُ امْرَأً مِنَ الأَنْصَارِ : فَقَالَ أَبو هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنْهُ ما ظَلَمَ بِأَبِي وأُمِّى آوَوْهُ ونَصَرُوهُ أَوْ كَلِمَةً أُخْرٰى *

4-..... Bize Şu'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) Peygamber (S) şöyle buyurdu; yâhud da Ebû'l-Kaasım (S) şöyle buyurdu, demiştir:

— *"Eğer Ensâr bir dere yoluna yâhud bir dağ yoluna girselerdi, muhakkak ben Ensâr'la berâber onların vâdîsinin içine girerdim. Eğer hicret* (dînî bir emir ve ibâdet) *olmasaydı, ben muhakkak Ensâr'dan bir kişi olurdum".*

Hadîsin sonunda râvî Ebû Hureyre: Rasûlullah bu sözüyle haksızlık etmemiştir. Babam anam O'na fedâ olsun! Çünkü Ensâr, Rasûlullah'ı barındırdılar ve O'na yardım ettiler, demiş yâhud başka bir kelime daha söylemiştir [7].

٢ــ بابُ إخاءِ النبيِّ ﷺ بيْنَ المُهَاجِرِينَ والأَنْصَارِ

2- PEYGAMBER(S)'İN MUHÂCİRLER'LE ENSÂR ARASINDA KARDEŞLİK KURMASI BÂBI [8]

٥ــ **حدّثنا** إسْمَاعِيلُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال **حدّثنى** إبْرَاهِيمُ بنُ سعْدٍ عَنْ أَبِيهِ عنْ جَدِّهِ قال لَمَّا قَدِمُوا المَدِينَةَ آخٰى رسولُ اللَّهِ ﷺ بيْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ وسعْدِ بنِ الرَّبِيعِ قال لِعَبْدِ الرَّحْمٰنِ إنِّى أَكْثَرُ الأَنْصَارِ مالاً فأَقْسِمُ مالِى نِصْفَيْنِ ولِى امْرَأَتانِ فانْظُرْ أَعْجَبَهُمَا إلَيْكَ فَسَمِّهَا لِى أُطَلِّقْهَا فإذَا انْقَضَتْ عَدَّتُهَا فَتَزَوَّجْهَا قال بارَكَ اللَّهُ لَكَ فِى أَهْلِكَ ومالِكَ أَيْنَ سُوقُكُمْ فَدَلُّوهُ علَى سُوقِ

---

7 Peygamber'in hadîs metnindeki "Eğer hicret olmasaydı ben muhakkak Ensâr'dan bir kişi olurdum" sözü, Allah için hicretten sonra en büyük fazîletin, İslâm'a yardım ve müslümânlara yardımda bulunmak olduğuna delâlet etmektedir.

8 İbn Sa'd'ın nakline göre bu kardeşlik akdi, Bedir'den beş ay önce, Enes'in evinde, ellisi Muhâcir, ellisi Ensâr'dan olmak üzere yüz kişi arasında yapılmıştır. İbnu Ebî Hayseme'nin târîhinde Zeyd ibn Evfâ'dan gelen rivâyete göre bu kardeşlik akdi Mescid'de yapılmıştır. Bu iki rivâyeti, kardeşlik akdinin bu yerlerden birinde başlatılıp diğerinde devâm ettiğini düşünmek sûretiyle anlamak da mümkündür. Bunun tafsîlâtı Mağâzî'den önce gelecektir.

بَنِي قَيْنُقَاعَ فَمَا انْقَلَبَ إِلاَّ ومَعَهُ فَضْلٌ مِنْ أَقِطٍ وسَمْنٍ ثُمَّ تَابَعَ الغُدُوَّ ثُمَّ جَاءَ يَوْمًا وبِهِ أَثَرُ صُفْرَةٍ فقال النبيُّ ﷺ مَهْيَمْ قال تَزَوَّجْتُ قال كَمْ سُقْتَ إِلَيْهَا قال نَوَاةً مِنْ ذَهَبٍ أَوْ وزْنَ نَواةٍ مِنْ ذَهَبٍ شَكَّ إِبْرَاهِيمَ *

5-..... İbrâhîm ibn Abdirrahmân ibn Avf (R) şöyle demiştir: Muhâcirler Medîne'ye geldikleri zamân Rasûlullah (S), Abdurrahmân ibn Avf ile Sa'd ibnu'r-Rabî' arasında kardeşlik kurdu. Sa'd ibnu'r-Rabî', Abdurrahmân'a hitâben:

— Ben mal yönünden Ensâr'ın en zenginiyim. Malımı iki kısma böleyim. Benim iki kadınım var. Bak düşün! Onlardan hangisi senin hoşuna giderse onun ismini bana şöyle de ben onu boşayayım. Boşayacağım o kadının iddeti geçince sen onunla evlenirsin, dedi.

Abdurrahmân ibn Avf da Sa'd'a:

— Allah ehlini ve malını sana mübârek eylesin! Ticâret yapılan çarşınız nerde? dedi.

Bunun üzerine ona Kaynukaa oğulları çarşısına delâlet ettiler. Artık Abdurrahmân o çarşıdan her dönüşünde berâberinde muhakkak keş ve yağdan bir fazlalıkla döndü. Sonra her sabâh ticâret için o çarşıya gitmeye devâm etti. Sonra bir gün kendisinde (zifâfa girenlere mahsûs) zağferân eseri olduğu hâlde, Peygamber ziyârete geldi. Peygamber:

— *"Hâlin şânın nedir?"* diye sordu.

Abdurrahmân:

— Evlendim, dedi.

Peygamber:

— *"Kadına ne kadar mehr verdin?"* dedi.

Abdurrahmân:

— Altından bir çekirdek yâhud bir çekirdek (beş dirhem) ağırlığında altın verdim, dedi.

Râvî İbrâhîm ibn Sa'd şekkli söylemiştir [9].

٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا إِسْمَاعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ حُمَيْدٍ عنْ أَنَسٍ رضى اللَّهُ عنهُ أَنَّهُ قال قَدِمَ عَلَيْنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عَوْفٍ وآخى رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم بَيْنَهُ وبَيْنَ سَعْدِ بنِ الرَّبِيعِ وكانَ كَثِيرَ المَالِ فقال سَعْدٌ قَدْ عَلِمَتِ الأَنْصَارُ أَنِّى مِنْ أَكْثَرِهَا مالاً سأَقْسِمُ مالِى بَيْنِي وبَيْنَكَ شَطْرَيْنِ ولِى امْرَأَتَانِ

9 Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir.

فانْظُرْ أَعْجَبَهُمَا إِلَيْكَ فَأُطَلِّقُهَا حَتَّى إِذَا حَلَّتْ تَزَوَّجْتَهَا فقال عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بارَكَ اللَّهُ لَكَ فِي أَهْلِكَ فَلَمْ يَرْجِعْ يَوْمَئِذٍ حَتَّى أَفْضَلَ شَيْئًا مِنْ سَمْنٍ وأَقِطٍ فَلَمْ يَلْبَثْ إِلاَّ يَسِيرًا حَتَّى جَاءَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وعَلَيْهِ وضَرٌ مِنْ صُفْرَةٍ فقالَ لَهُ رسولُ اللَّهِ ﷺ مَهْيَمْ قال تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً مِنَ الانْصَارِ فقال ما سُقْتَ فِيهَا قال وزْنَ نَواةٍ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ نَوَاةً مِنْ ذَهَبٍ فقال أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ *

6-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Abdurrahmân ibn Avf Medîne'ye, bizim yanımıza geldi. Rasûlullah onunla Sa'd ibnu'r-Rabî' arasında kardeşlik akdi yaptı. Bu Sa'd, malı çok bir zât idi. Sa'd, Abdurrahmân'a:

— Ensâr, benim malca en zengini olduğumu bilmişlerdir. Ben malımı benimle senin aranda ikiye taksîm edeceğim. Benim iki tâne kadınım vardır. Bak düşün! Onlardan hangisi senin hoşuna giderse, ben onu boşayacağım da o kadın iddetten çıkıp evlenmesi halâl olunca, sen onunla evlen, dedi.

Abdurrahmân, Sa'd'a:

— Allah sana ehlin hakkında bereket ihsân eylesin! dedi.

Artık Abdurrahmân o günlerde çarşıdan muhakkak yağdan, keşten bir mikdâr şey kazanmadan dönmedi. Çok geçmedi. Nihâyet Abdurrahmân, üzerine sarı koku bulaşmış olduğu hâlde Rasûlullah'a (ziyârete) geldi. Rasûlullah ona:

— *"Senin hâlin nedir* (evlendin mi?)" diye sordu.

Abdurrahmân:

— Ben Ensâr'dan bir kadınla evlendim, dedi.

Rasûlullah (S):

— *"O kadın hakkında ne kadar mehr sevkettin?"* dedi.

O da:

— Altından bir çekirdek ağırlığı yâhud altından bir çekirdek verdim, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Bir koyunla olsun düğün aşı yap"* buyurdu.

٧ــ حدّثنا الصَّلْتُ بنُ مُحَمَّدٍ أَبو هَمَّامٍ قال سَمِعْتُ المُغِيرَةَ بنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ حدّثنا أَبو الزِّنَادِ عنِ الأَعْرَجِ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهُ قال قالَتِ الأَنْصَارُ اقْسِمْ بَيْنَنَا وبَيْنَهُمُ النَّخْلَ قال لاَ قال تَكْفُونا المَؤُنَةَ وَتَشْرَكُونا فِى التَّمْرِ قالُوا سَمِعْنَا وأَطَعْنَا *

7-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ensâr, Peygamber'e:

— Hurmalıklarımızı bizimle Muhâcirler arasında taksîm et, dediler.

Peygamber (S):

— *"Hayır taksîm etmem"* buyurdu.

Ensâr, Muhâcirler'e:

— (Terbiye ve sulama) işlerini sizler yükleniniz de hurma mahsûlünde bizlere ortak olunuz, dediler.

Muhâcirler, Ensâr'a:

— (Peygamber'den gelen bu emri) işittik ve itâat ettik, dediler [10].

٣ــ بابُ حُبِّ الأنْصَارِ مِنَ الإيمَانِ

3- "ENSÂR'I SEVMEK ÎMÂNDANDIR" BÂBI

٨ــ حدّثنا حَجّاجُ بنُ مِنْهَالٍ حدّثنا شُعْبَةُ قال أخبرنى عَدِىُّ ابنُ ثابِتٍ قال سَمِعْتُ البَرَاءَ رضى اللّهُ عنه قال سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ أوْ قال قال النبيُّ ﷺ الأنْصَارُ لاَ يُحِبُّهُمْ إلاَّ مُؤْمِنٌ ولاَ يُبْغِضُهُمْ إلاَّ مُنَافِقٌ فَمَنْ أحَبَّهُمْ أحَبَّهُ اللّهُ ومَنْ أبْغَضَهُمْ أبْغَضَهُ اللّهُ *

8- Bize Haccâc ibn Minhâl tahdîs etti. Bize Şu'be, tahdîs edip şöyle dedi: Bana Adiyy ibnu Sâbit haber verip şöyle dedi: Ben el-Berâ(R)'dan işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim -yâhud el-Berâ: Peygamber (S) şöyle buyurdu, demiştir-: *"Ensâr, ki onları ancak mü'min olan sever ve yine onlara ancak münâfık olan kimse buğz edip kîn tutar. Her kim Ensâr'ı severse Allah da onu sever, her kim de Ensâr'a buğz ederse, Allah da ona buğz eder".*

٩ــ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَبْدِ اللّهِ بنِ جَبْرٍ عنْ أنَسِ بنِ مَالِكٍ رضى اللّهُ عنهُ عنِ النبيِّ ﷺ قال آيَةُ الإيمانِ حُبُّ الأنْصَارِ وآيَةُ النِّفَاقِ بُغْضُ الأنْصَارِ *

---

10 Ensâr, Rasûlullah'a, hurmalıklarının mülkiyetini arzedip, mallarının yarı yarıya taksîmini ricâ etmişlerdi. Rasûlullah nusrat ve yardımın bu derecesini fazla görüp: *"Hayır bu olmaz"* buyurmuş ve akarın mülkiyeti sâhiblerinin üzerinde kalmak üzere Muhâcirler'in çalışma ile ortak olmaları şeklini münâsib görmüş, böylece Ensâr'ın mülkiyet haklarını korumuştur.

9-..... Enes ibn Mâlik(R)'ten: Peygamber (S): *"(Kâmil) Îmânın alâmeti Ensâr'a sevgi, münâfıklığın alâmeti de Ensâr'a buğz etmektir"* buyurmuştur [11].

٤ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ لِلأَنْصَارِ أَنْتُمْ أَحَبُّ الناسِ إِلَيَّ

4- PEYGAMBER(S)'İN ENSÂR'A HİTÂBEN: *"Sizler bana insanların en sevimlilerindensiniz"* SÖZÜ BÂBI

١٠ــ حدّثنا أَبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ رضى اللَّهُ عنْهُ قال رَأى النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم النِّسَاءَ والصِّبْيَانَ مُقْبِلينَ قال حَسِبْتُ أَنَّهُ قال مِنْ عُرُسٍ فَقَامَ النبيُّ ﷺ مُمْثِلاً فقال اللَّهُمَّ أَنْتُمْ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ قالَهَا ثَلاَثَ مِرَارٍ *

10-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Peygamber (S) birtakım kadınlar ve çocukları karşıdan gelirlerken -râvî: Düğün aşından gelirlerken dediğini sanıyorum, demiştir- gördü de ayağa kalkıp dikelerek: *"Allah şâhid olsun ki, sizler bana insanların en sevimlilerindensiniz"* buyurdu ve bu sözü üç kerre tekrârladı [12].

١١ــ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إِبْرَاهِيمَ بنِ كَثِيرٍ حدّثنا بَهْزُ بنُ أَسَدٍ حدّثنا شُعْبَةُ قال أَخْبَرَنِي هِشَامُ بنُ زَيْدٍ قال سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال جَاءَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الأَنْصَارِ إِلَى رسولِ اللَّهِ ﷺ ومَعَهَا صَبِيٌّ لَهَا فَكَلَّمَهَا رسُولُ اللَّهِ ﷺ فقال والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّكُمْ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ مَرَّتَيْنِ *

11-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Ensâr'dan bir kadın, kendi çocuğunu ile berâber Rasûlullah'a geldi. Rasûlullah (S) onunla konuştu. Sonra Rasûlullah iki kerre: *"Nefsim elinde*

---

11 Münâfık zâhiren mü'min, bâtınen kâfir demek olunca, Peygamber'le ilk Muhâcirler'i konuklama, onlara evlâd ve ıyâllerinden daha ileri muâmele etme, uğurlarında mal ve canlarını harcama, dostlarına dost, düşmânlarına düşman olma sûretiyle barındırma, yardım ve İslâm Dîni'ni azîz kılıp yükseltme gibi sıfatlarla sıfatlanan Ensâr'a bu sıfatlarından dolayı buğz edenlerin -mü'min görünseler de- kalben kâfir olduklarında şübhe yoktur.

Bu hadîs, Îmân Kitâbı, "Îmânın alâmetleri bâbı"nda da geçmişti.

12 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîs metnindeki *Allâhumme* ta'bîri ya teberrük yâhud da sözünde doğru olduğuna Allah'ı şâhid tutmak içindir.

olan Allah'a yemîn ederim ki, siz Ensâr cemâati bana insanların en sevimlilerisiniz'' buyurdu.

٥ــ بابُ اَتْبَاعِ الأنْصَارِ

5- ENSÂR'A TÂBİ' OLANLAR BÂBI

١٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** غُنْدَرٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ عَمْرٍو سَمِعْتُ أبا حَمْزَةَ عنْ زَيْدِ بنِ أرْقَمَ قالَتِ الأنْصَارُ لِكُلِّ نَبِيٍّ أتْبَاعٌ وإنَّا قَدِ اتَّبَعْنَاكَ فادْعُ اللَّهَ أنْ يَجْعَلَ أتْبَاعَنَا مِنَّا فَدَعَا بِهِ فَنَمَيْتُ ذَلِكَ إلَى ابنِ أبِى لَيْلَى قال قَدْ زَعَمَ ذَلِكَ زَيْدٌ *

12-..... Zeyd ibn Erkam(R)'dan (şöyle demiştir): Ensâr, Peygamber'e hitâben:

— Her peygamberin tâbi'leri (kendi sünnetine uyan sahâbîleri) vardır. Biz de bütün kanâatimizle Sana uymuşuzdur. Bunun için bizim tâbi'lerimizi bizden (bizim seviyemizde kimseler) kılmasını Allah'a duâ ediver, dediler.

Bunun üzerine Peygamber onların dilekleri için duâ etti.

Râvî Amr ibn Murre dedi ki: Ben bu hadîsi İbnu Ebî Leylâ'ya naklettim de o: Bunu Zeyd ibn Erkam söyledi, dedi.

١٣ــ حدّثنا آدَمُ **حدّثنا** شُعْبَةُ **حدّثنا** عَمْرُو بنُ مُرَّةَ قال سَمِعْتُ أبا حَمْزَةَ رَجُلاً مِنَ الأنْصَارِ قَالَتِ الأنْصَارُ إنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ أتْبَاعًا وإنَّا قَدِ اتَّبَعْنَاكَ فَادْعُ اللَّهَ أنْ يَجْعَلَ أتْبَاعَنَا مِنَّا قال النبيُّ ﷺ اللَّهُمَّ اجْعَلْ أتْبَاعَهُمْ مِنْهُمْ: قَالَ عَمْرٌو فَذَكَرْتُهُ لِابن أبِى لَيْلَى قال قَدْ زَعَمَ ذَاكَ زَيْدٌ قال شُعْبَةُ أظُنُّهُ زَيْدَ بنَ أرْقَمَ *

13-..... Amr ibnu Murre tahdîs edip şöyle demiştir: Ben, Ensâr'dan bir adam olan Ebû Hamza'dan işittim (şöyle dedi): Ensâr, Peygamber'e hitâben:

— Her kavmin tâbi'leri vardır. Biz de bütün kanâatimizle Sana uymuşuzdur. Binâenaleyh bizim tâbi'lerimizi de bizden kılmasını Allah'a duâ ediver, dediler.

Peygamber (S):

— *''Yâ Allah! Ensâr'ın tâbi'lerini kendilerinden kıl* (yânî onlara uyan kimseler kıl)'' diye duâ etti.

Râvî Amr dedi ki: Ben bu hadîsi İbnu Ebî Leylâ'ya zikrettim. O: Bunu Zeyd söylemiştir, dedi.

Râvî Şu'be: Ben İbnu Ebî Leylâ'nın Zeyd sözünün, Zeyd ibn Erkam olduğunu zannediyorum, demiştir [13].

٦ــ بابُ فَضْل دُورِ الأنْصارِ

6- ENSÂR YURTLARININ FADLI BÂBI

١٤ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ قال سَمِعْتُ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ عنْ أبي أُسَيْدٍ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم خيْرُ دُورِ الأنْصارِ بَنُو النَّجّارِ ثُمَّ بَنُو عبْدِ الأشْهَلِ ثُمَّ بَنُو الحَارِثِ بنِ خَزْرَجٍ ثُمَّ بَنُو ساعِدَةَ وفى كلِّ دُورِ الأنْصارِ خَيْرٌ : فقال سَعْدٌ ماأرَي النبيَّ ﷺ إلاَّ قَدْ فَضَّلَ عَلَيْنا فَقِيلَ قَدْ فَضَّلَكُمْ عَلى كَثِيرٍ : وقال عبْدُ الصَّمَدِ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا قَتادَةُ سَمِعْتُ أنَسًا قال أبُو أُسَيْدٍ عنِ النبيِّ ﷺ بِهَذَا وقال سَعْدُ بنُ عُبادَةَ *

14-..... Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim; o da Enes ibn Mâlik'ten ki, Ebû Useyd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):

— *"Ensâr yurtlarının hayırlısı Neccâr oğulları'dır. Sonra Abdu'l-Eşhel oğulları, sonra el-Hâris ibn Hazrec oğulları, sonra Sâide oğulları'dır. Ve Ensâr yurtlarının hepsinde hayır vardır"* buyurdu.

Sa'd (ibn Ubâde):

— Ben Peygamber'in muhakkak bâzı Ensâr kabîlelerini bizden daha fazîletli kılmış olduğunu düşünüyorum, dedi.

Kendisine:

— Peygamber sizi birçok Ensâr kabîleleri üzerine fazîletli kılmıştır, denildi.

Ve Abdussamed şöyle dedi: Bize Şu'be tahdîs etti: Bize Katâde tahdîs edip: Ben Enes'ten işittim, dedi. Ebû Useyd de Peygamber(S)'den bu hadîsi söyledi. Ve râvî bu hadîste Sa'd ibnu Ubâde diye ismi tam söyledi [14].

---

13 Hadîslerin başlığa uygunlukları ma'nâlarından meydana çıkar. Peygamber bu hadîslerde Ensâr'a: "Yâ Allah, Ensâr'ın zürriyetini kendilerine itâatli kıl" diye duâ etmiş oluyor.

14 Sa'd ibn Ubâde ilk Akabe bey'atında bulunanlardandı. Fakat sonradan kendi-

١٥ــ حدّثنا سَعْدُ بنُ حَفْصٍ الطَّلْحِيُّ حدّثنا شَيْبانُ عنْ يَحْيَى قال أَبو سَلَمَةَ أخبرنى أَبو أُسَيْدٍ أَنَّهُ سَمِعَ النبىَّ ﷺ يَقُولُ خَيْرُ الأَنْصارِ أَوْ قال خَيْرُ دُورِ الأَنْصارِ بَنُو النَّجَّار وبَنُو عَبْدِ الأَشْهَلِ وبَنُو الحَارِثِ وبَنُو ساعِدَةَ *

15-..... Ebû Seleme (ibn Abdirrahmân ibn Avf) şöyle demiştir: Bana Ebû Useyd haber verdi ki, kendisi Peygamber(S)'den: *"Ensâr'ın hayırlısı* -yâhud da şöyle buyurdu: *Ensâr yurtlarının hayırlısı-Neccâr oğulları, Abdu'l-Eşhel oğulları, el-Hâris oğulları, Sâide oğulları'dır"* buyururken işitmiştir.

١٦ــ حدّثنا خَالِدُ بنُ مَخْلَدٍ حدّثنا سُلَيْمَانُ قال حدّثنى عَمْرُو بنُ يَحْيَى عنْ عَبَّاسِ بنِ سَهْلٍ عنْ أَبِى حُمَيْدٍ عن النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم قال إنَّ خَيْرَ دُورِ الأَنْصَارِ دَارُ بَنِى النَّجَّارِ ثُمَّ بَنِى عَبْدِ الأَشْهَلِ ثُمَّ دَارُ بَنِى الحَارِثِ ثُمَّ بَنِى سَاعِدَةَوفِى كلِّ دُورِ الأَنْصَارِ خَيْرٌ فَلَحِقْنَا سَعْدَ بنَ عُبَادَةَ فقَال أَبو أُسَيْدٍ أَلَمْ تَرَ أَنَّ نَبِىَّ اللَّهِ ﷺ خَيَّرَ الأَنْصَارَ فَجَعَلَنَا أَخِيرًا فأَدْرَكَ سَعْدٌ النبىَّ ﷺ فقال يا رسُولَ اللَّهِ خُيِّرَ دُورُ الأَنْصَارِ فَجُعِلْنَا آخِرًا فقال أَوَلَيْسَ بحَسْبِكُمْ أَنْ تَكُونُوا مِنَ الخِيَارِ *

16-..... Bana Amr ibnu Yahyâ, Abbâs ibnu Sehl'den; o da Ebû Humeyd es-Sâidî'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

— *"Şübhesiz Ensâr yurtlarının hayırlısı, Neccâr oğulları yurdudur. Sonra Abdu'l-Eşhel oğulları yurdu, sonra el-Hâris oğulları yurdu, sonra Sâide oğulları yurdudur. Ve Ensâr yurtlarının hepsinde hayır vardır"*.

(Ebû Humeyd dedi ki:) Sonra biz (Sâide oğulları kabîlesinin başkanı) Sa'd ibnu Ubâde'ye kavuştuk. (Arkadaşımız) Ebû Useyd, Sa'd ibn Ubâde'ye:

— Görmedin mi, Peygamber (S) Ensâr'ın bir kısmını öbürlerinden daha hayırlı kıldı; biz Sâide oğulları'nı da hayırlılıkta sonuncu yaptı, dedi.

Sa'd da hemen Peygamber'e yetişti de:

---

sinde kabîle gayreti gâlib olduğundan bu gayret kendisini birkaç hatâya sürüklemiştir. Rasûlullah'ın ilkönce zikrettiği Neccâr oğulları, Evs kabîlesinin bir şu'besidir. Bunların başkanlığında Sa'd ibn Muâz bulunmuştur.

— Yâ Rasûlallah! Ensâr yurtları hayırlılık tertîbiyle sayıldı da biz (Sâide oğulları) sonuncu kılındık, dedi.

Rasûlullah:

— *"Hayırlılardan olmanız size kâfî değil midir?"* buyurdu [15].

٧ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ لِلأنصارِ اصْبِرُوا حتَّى تَلْقَوْنِى عَلى الحَوْضِ قالهُ عبْدُ اللَّهِ بنُ زَيْدٍ عَنِ النبيِّ ﷺ

7- PEYGAMBER(S)'İN ENSÂR'A HİTÂBEN: *"Sizler havuz başında bana kavuşuncaya kadar sabrediniz"* SÖZÜ BÂBI

Bu hadîsi Abdullah ibn Zeyd, Peygamber'den olmak üzere söylemiştir [16].

١٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ قال سَمِعْتُ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ عنْ أُسَيْدِ بنِ حُضَيْرٍ أنَّ رَجُلاً مِنَ الأنصارِ قال يارسُولَ اللَّهِ ألاَ تَسْتَعْمِلُنِى كَما اسْتَعْمَلْتَ فُلانًا قال سَتَلْقَوْنَ بَعْدِى أثَرَةً فاصْبِرُوا حتَّى تَلْقَوْنِى عَلى الحَوْضِ*

17-..... Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim; o da Enes ibn Mâlik'ten; o da Useyd ibn Hudayr'den: Ensâr'dan bir kişi:

— Yâ Rasûlallah! Fulân kimseyi me'mûr ta'yîn ettiğin gibi, beni de zekât âmili veyâ bir yere vâlî ta'yîn etmez misin? dedi.

Rasûlullah cevâben:

— "(Ey Ensâr cemâati!) *Benden sonra yakında sizler* (böyle dünyâ işlerinde) *başkalarının size tercîh edildiği zamâna kavuşacaksınız. Bununla berâber sizler havuz başında bana kavuşuncaya kadar sabrediniz"* buyurdu.

---

15 Hadîsler birbirini açıklamaktadır. Bu hadîsin uzun bir rivâyeti Zekât Kitâbı, "Hurmanın tahmîn edilmesi bâbı"nda geçmişti. Bu sözlerin Tebûk seferinden dönüşte konuşulduğu, hadîsin oradaki rivâyetinde açıkça belirtilmiştir.

Bu hadîslerdeki *"Dûr"*, *Dâr*'ın cem'idir. İbnu'l-Esîr şöyle demiştir: Bunlar, meskûn menziller ve mahallerdir. Bu kelime *Diyâr* şeklinde de cemi'lenir. Bunlardan burada kabîleler kasdedilmiştir. Herbir kabîle bir mahallede toplandı da, bu mahalle *"Dâr"* diye isimlendi. O mahallenin sâkinleri de muzâfın hazfı üzerine mecâzen bu kelime ile isimlendirildi; yânî "Dâr", "Ehlu'd-dâr" demektir (Aynî).

16 Buhârî, bu ta'lîki Huneyn Gazvesi'nde tam olarak getirmiştir.

١٨ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ هِشَامٍ قال سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه يَقُولُ قال النبيُّ ﷺ لِلْأَنْصَارِ إنكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِى أَثَرَةً فاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِى ومَوْعِدُكُمُ الحَوْضُ *

18-..... Hişâm ibn Zeyd şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) Ensâr'a: *"Şübhesiz sizler benden sonra yakında başkalarının sizlere tercîh edildiği zamâna kavuşacaksınız. Bununla berâber siz bana kavuşuncaya kadar sabrediniz. Sizin bana kavuşma yeriniz* (Kevser) *havuzudur"* [17].

١٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ يَحْيَى بنِ سعِيدٍ سَمِعَ أَنَسَ بنَ مَالِكٍ رضى اللَّهُ عنهُ حِينَ خَرَجَ مَعَهُ إِلَى الوَلِيدِ قال دَعَا النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم الأَنْصَارَ إِلَى أَنْ يُقْطِعَ لَهُمُ البَحْرَيْنِ فقالوا لا إلاَّ أَنْ تُقْطِعَ لإِخْوَانِنَا مِنَ المُهَاجِرِينَ مِثْلَهَا قال إِمَّا لا فاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِى فإِنَّهُ سَيُصِيبُكُمْ بَعْدِى أُثْرَةٌ *

19-..... Bize Sufyân (ibn Uyeyne) tahdîs etti ki, Yahyâ ibn Saîd, Enes ibn Mâlik(R)'ten işitmiştir. Enes, Haccâc'ın zulmünden şikâyet etmek üzere Basra'dan Şâm'a, el-Velîd'in yanına çıktığı zamân, Yahyâ da Enes'in berâberinde çıkmıştı. Şikâyet sırasında Enes ibn Mâlik kendisinin Ensâr'dan olması münâsebetiyle Velîd'e şöyle demiştir: Peygamber (S) Bahreyn arâzîsini kıt'a kıt'a ayırıp sahâbîlere dağıtmak üzere önce Ensâr'ı çağırdı. Ensâr ferâgat göstererek:

— Muhâcir kardeşlerimize bunun benzerini bölüp taksîm etmedikçe bize bir arâzî kesip vermeyiniz, dediler.

Rasûlullah (S):

— *"Mâdem ki* (başkalarını kendinize tercîh ederek) *almak istemiyorsunuz, şu hâlde Kevser havuzunda bana kavuşuncaya kadar sabrediniz! Çünkü şu muhakkak: Benden sonra yakında size, başkalarının tercîh edileceği bir zamân gelip isâbet edecektir"* buyurdu [18].

٨ــ بابُ دُعَاءِ النبيِّ ﷺ أَصْلِحِ الأَنْصَارَ والمُهَاجِرَةَ

17 Hadîslerin başlığa uygunluğu açıktır. Bunlar hadîsin iki ayrı tarîkten gelen rivâyetleridir.

18 Bu hadîs, Cizye Kitâbı, "Peygamber'in kesip verdiği arâzî bâbı"nda da geçmişti.

8- PEYGAMBER(S)'İN: *"Ensâr'a ve Muhâcirler'e iyilik ihsân eyle"* DUÂSI BÂBI

٢٠ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا أَبو إيَاسٍ مُعَاوِيَةُ بنُ قُرَّةَ عَنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال قال رسُولُ اللَّهِ ﷺ

لاَ عَيْشَ إلاَّ عَيْشُ الآخِرَةِ * فأَصْلِحِ الأَنْصَارَ والمُهَاجِرَةَ

وعنْ قَتَادَةَ عنْ أَنَسٍ عنِ النبيِّ ﷺ مِثْلَهُ وقال فاغْفِرْ للأَنْصَارِ *

20-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Lâ ayşe illâ ayşu'l-âhire fe aslıhi'l-ensâra ve'l-muhâcirah* (= Âhiret yaşayışından başka yaşama yok, sen Ensâr'a ve Muhâcirler'e iyilik ihsân eyle)" buyurdu.

Katâde, Enes'ten; o da Peygamber'den bunun benzerini rivâyet etti, lâkin burada: *"Ensâr'a mağfiret eyle"* demiştir [19].

٢١ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال كانَتِ الأَنْصَارُ يَوْمَ الخَنْدَقِ تَقُولُ

نَحْنُ الَّذِينَ بايَعُوا مُحَمَّدَا * عَلَى الجِهَادِ ما حَيِينَا أَبَدَا

فأَجَابَهُمُ اللَّهُمَّ لاَ عَيْشَ إلاَّ عَيْشُ الآخِرَهْ * فأَكْرِمِ الأَنْصَارَ والمُهَاجِرَهْ *

21-..... Bize Şu'be, Humeyd et-Tavîl'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle dedi: Ensâr Hendek günü (toprak kazıp taşırlarken):

— *Nahnu'llezîne bâyeu Muhammeden*
Ale'l-cihâdi mâhayînâ ebeden

(= Bizler yaşadığımız müddetçe dâimâ cihâd etmek üzere Muhammed'e bey'at edip söz vermiş kişileriz) diyorlardı.

Peygamber (S) onlara cevâb vererek:

— *"Allâhumme lâ ayşe illâ ayşu'l-âhireh*
Fe ekrimi'l-Ensâra ve'l-Muhâcireh!"

(= Yâ Rabb! Dirlik ve yaşamak ancak âhiret dirliğidir.
Sen Ensâr'a ve Muhâcirler'e ikrâm eyle!) buyurdu.

٢٢ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ عُبَيْدِ اللَّهِ حدّثنا ابنُ أَبِى حَازِمٍ عنْ أَبِيهِ عَنْ

---

19 Katâde'den gelen bu ikinci rivâyet birinci isnâd üzerine atfedilmiştir. Bu, ayrı tarîklerde Peygamber'in Ensâr'a üç ayrı lâfızla duâ ettiği görülmektedir.

سَهْلٍ قال جَاءَنا رسولُ اللَّهِ ﷺ ونَحْنُ نَحْفِرُ الخَنْدَقَ ونَنْقُلُ التُّرابَ علَى أَكْتَادِنَا فقال رسُولُ اللَّهِ ﷺ

اللَّهُمَّ لا عَيْشَ إلاَّ عَيْشُ الآخِرَهْ * فاغْفِرْ لِلْمُهَاجِرِينَ والأَنْصَارِ

22-..... Sehl ibn Sa'd şöyle demiştir: Bizler hendek kazar ve oradan çıkan toprağı omuzlarımız üzerinde taşırken, Rasûlullah (S) yanımıza geldi de:

"Allâhumme lâ ayşe illâ ayşu'l-âhireh
Fa'ğfir lil-Muhâcirîne ve'l-Ensârı"

(= Yâ Rabb! Yaşama ancak âhiret yaşamasıdır.
Sen Muhâcirler'e ve Ensâr'a mağfiret eyle) buyurdu [20].

٩ــ بابٌ ويُؤْثِرُونَ علَى أَنْفُسِهِمْ ولَوْ كانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ

9- BÂB: *"Onlar kendilerinde fakîrlik ve ihtiyâç olsa bile (Muhâcirler'i) öz canlarından daha üstün tutarlar"*

(el-Haşr: 9)

٢٣ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ دَاوُدَ عنْ فُضَيْلِ بنِ غَزْوانَ عنْ أَبِي حَازِمٍ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أَنَّ رجُلاً أَتَى النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَبَعَثَ إِلَى نِسَائِهِ فَقُلْنَ ما مَعَنَا إلاَّ المَاءُ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلَّم مَنْ يَضُمُّ أَوْ يُضِيفُ هَذَا فقال رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ أنا فانْطَلَقَ بِهِ إِلَى امْرَأَتِهِ فقال أَكْرِمِي ضَيْفَ رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فقالَتْ ما عِنْدَنا إلاَّ قُوتُ صِبْيَانِي فقال هَيِّئِي طَعَامَكِ وأَصْبِحِي سِرَاجَكِ ونَوِّمِي صِبْيَانَكِ إِذَا أَرَادُوا عَشاءً فَهَيَّأَتْ طَعَامَهَا وأَصْبَحَتْ سِرَاجَهَا ونَوَّمَتْ صِبْيَانَهَا ثُمَّ قَامَتْ

---

20 Hadîslerin başlığa uygunluğu meydandadır.

Bu hadîsler Cihâd Kitâbı'nda da geçmiş, Mağâzî'de de gelecektir.

Hendek harbi İbn İshâk'ın, Urve'nin ve Katâde'nin kesin kanâatlerine göre hicretin beşinci yılı şevvâl ayında vâkı' olmuştur. Mûsâ ibn Ukbe'nin ez-Zuhrî'den nakline göre, dördüncü sene şevvâlindedir. Enes ibn Mâlik de böyle demiştir. Buna Ahzâb harbi de denilir. Ahzâb harbi denmesi, birçok Arab kabîlelerinin hizib hizib toplanarak Rasûlullah ile harb etmek üzere ittifâk etmiş olmalarıdır. Rasûlullah bu umûmî ittifâkı işitince Medîne etrâfına hendek kazarak savunma harbi yapmayı uygun görmüş ve bunda gâlib olmuştu. İbn Hişâm'ın beyânına göre, Hendek savunması İrânlı Selmân'ın işâretiyle kabûl edilmiştir.

كأَنَّهَا تُصْلِحُ سِرَاجَهَا فأَطْفأَتْهُ فَجَعَلاَ يُرِيانِهِ أَنَّهُمَا يأْكُلاَنِ فَباتا طاوِيَيْنِ فَلَمَّا أَصْبَحَ غَدَا إِلَى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم فقال ضَحِكَ اللَّهُ اللَّيْلَةَ أَوْعَجِبَ مِنْ فَعَالِكُمَا فأَنْزَلَ اللَّهُ ويُؤْثِرُونَ علَى أَنْفُسِهِمْ ولَوْ كانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ومَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فأُولَئِكَ هُمُ المُفْلِحُونَ *

23-..... Bize Abdullah ibn Dâvûd, Fudayl ibn Gazvân'dan; o da Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir kişi (Ebû Hureyre'nin kendisi) Peygamber'e geldi. Peygamber onu (doyurmak için) kadınlarına gönderdi. Kadınlar:

— Bizim yanımızda sudan başka birşey yoktur, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah, yanında bulunan kimselere hitâben:

— *"Şu aç insanı kim yemeğine ortak kılar yâhud bunu kim konuk eder?"* buyurdu.

Ensâr'dan biri:

— Ben konuklarım, dedi.

Ve o kimseyi eşinin yanına götürdü ve:

— Haydi Rasûlallah'ın konuğuna ikrâm et, dedi.

Fakat kadın:

— Yanımızda çocuklarımın azığından başka birşey yoktur, dedi.

Kocası:

— O yemeğini hazırlayıp getir, ışığını yak, çocuklarını da uyut, dedi.

Kadın da akşâm yemeğini yemek istedikleri zamân yemeğini hazırladı, ışığını yaktı, çocuklarını da uyuttu. Sonra kalktı, kandili düzeltir gibi oynayıp söndürdü. Bu sûretle karı koca kendilerini konuğa yemek yiyorlar gibi göstermeye başladılar. İkisi de aç gecelediler. Sabâh olunca ev sâhibi, Rasûlullah'a gitti. Rasûlullah onu görünce şöyle buyurdu:

— *"Bu gece Allah güldü, yâhud karı koca sizin güzel hareketinize hayret etti. Ve Allah şu âyeti indirdi: ...* ***Onlar kendilerinde fakîrlik ve ihtiyâç olsa bile*** (onları) ***öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin*** (mala olan) ***hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte murâdlarına erenler onların tâ kendileridir"*** (el-Haşr: 9) [21].

---

21 Âyet açıkça Ensâr'ı medh hakkında indiği için, başlıkla hadîs arasında uygunluk mevcûddur. Peygamber'e gelen o aç kimsenin bizzât Ebû Hureyre'nin kendisi olduğunu şârihler beyân etmişlerdir.

Âyette bildirilen haslete *"Îsâr"* derler ki, kişinin kendisi muhtâcken, başkasının ihtiyâcını daha önde görerek, onun yardımına koşması demektir. Bu haslet Ensâr'da en mükemmel şekilde görülmüştür.

١٠ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ اقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ وتَجَاوَزُوا عنْ مُسِيئِهِمْ

10- PEYGAMBER(S)'İN: *"Ensâr'ın iyilik edenlerinden kabûl edin, kötülük edenlerinin kusûrlarından da vazgeçin"* SÖZÜ BÂBI

٢٤ــ **حدّثني** مُحَمَّدُ بنُ يَحْيَى أَبو عَلِيٍّ **حدّثنا** شَاذَانُ أَخُو عَبْدَانَ **حدّثنا** أَبِي أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ بنُ الحَجَّاجِ عنْ هِشَامِ بنِ زَيْدٍ قال سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ يقُولُ مَرَّ أَبو بَكْرٍ والعَبَّاسُ رضى اللَّهُ عنهما بِمَجْلِسٍ مِنْ مَجَالِسِ الأَنْصَارِ وهُمْ يَبْكُونَ فقال ما يُبْكِيكُمْ قالوا ذَكَرْنَا مَجْلِسَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم مِنَّا فَدَخَلَ عَلَى النبيِّ ﷺ فأَخْبَرَهُ بِذٰلِكَ قال فَخَرَجَ النبيُّ ﷺ وقَدْ عَصَبَ عَلَى رَأْسِهِ حَاشِيَةَ بُرْدٍ قال فَصَعِدَ المِنْبَرَ ولَمْ يَصْعَدْهُ بعْدَ ذٰلِكَ اليَوْمِ فَحَمِدَ اللَّهَ وأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قال أُوصِيكُمْ بالأَنْصَارِ فإِنَّهُمْ كرِشِي وعَيْبَتِي وقَدْ قَضَوُا الَّذِي عَلَيْهِمْ وبَقِيَ الَّذِي لَهُمْ فاقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ وتَجَاوَزُوا عنْ مُسِيئِهِمْ *

24-..... Hişâm ibn Zeyd şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: (Peygamber'in ölüm hastalığı sırasında) Ebû Bekr ile Abbâs (R), Ensâr toplantılarından bir meclise uğramışlardı. Ensâr orada ağlıyorlardı. Ebû Bekr veyâ Abbâs:

— Sizleri ağlatan nedir? diye sordu.

Ensâr:

— Peygamber'in bizimle berâber oturduğu zamânı hatırlayıp zikrettik (O'nu kaybedeceğimiz korkusuyla ağlıyoruz), dediler.

Ebû Bekr yâhud Abbâs, Peygamber'in yanına girdi ve O'na, Ensâr'ın bu üzüntülerini haber verdi.

Enes dedi ki: Bunun üzerine Peygamber (S) başına bir kumaş kenârıyle bir çatkı çatmış olduğu hâlde mescide çıkıp minber üzerine yükseldi. Peygamber bu günden sonra bir daha minbere çıkmadı. Peygamber Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra:

— "(Sahâbîlerim!) *Sizlere Ensâr'ı* (onlara iyi muâmele etmenizi) *vasiyet ederim. Çünkü onlar benim cemâatim, sırdaşlarım, emînlerimdir. Onlar üzerlerine düşen yardım vazîfesini yerine getirdiler. Şimdi* (vazîfe karşılığındaki) *hakları kalmıştır. Şu hâlde siz Ensâr'ın iyilik edenlerinden iyiliklerini kabûl edin,* (haddlerin dışında) *kötülük edenlerin kusûrlarından da vazgeçin* (yânî affedin)" buyurdu[22].

---

22 Başlığa uygunluğu hadîsin sonundadır. Çünkü sonu, başlığın aynıdır.

٢٥ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يَعْقُوبَ حدّثنا ابنُ الغَسِيلِ سَمِعْتُ عِكْرِمَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ ابنَ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما يقُولُ خَرَجَ رسولُ اللَّهِ ﷺ وعَلَيْهِ مِلْحَفَةٌ مُتَعَطِّفًا بِهَا عَلى مَنْكِبَيْهِ وعلَيْهِ عِصَابَةٌ دَسْمَاءُ حَتَّى جَلَسَ عَلَى المِنْبَرِ فَحَمِدَ اللَّهَ وأثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قال أمَّا بَعْدُ أيُّهَا النَّاسُ فإنَّ النَّاسَ يكْثُرُونَ وتَقِلُّ الأنْصَارُ حَتَّى يَكُونُوا كالمِلْحِ فِى الطَّعَامِ فَمَنْ وَلِىَ مِنْكُمْ أمْرًا يَضُرُّ فِيهِ أحَدًا أوْ يَنْفَعُهُ فَلْيَقْبَلْ مِنْ مُحْسِنِهِمْ ويَتَجَاوَزْ عنْ مُسِيئِهِمْ *

25-..... Ben İkrime'den işittim, şöyle diyordu: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S- ölüm hastalığında) üzerinde bir örtü ile ve örtüyü iki omuzu üzerine kıvırarak, başına da siyâh bir kumaş parçası çatmış olduğu hâlde mescide çıktı ve nihâyet minberin üzerine oturdu. Akabinde Allah'a hamd ve senâ etti. Sonra *"Ammâ ba'du"* diye başladığı hutbesini şöyle sürdürdü: *"Ey insanlar! Hiç şübhesiz müslümânlar çoğalıyor, fakat Ensâr* (günden güne) *azalıyor. Hattâ onlar yemek içinde tuz mesâbesinde* (azalmış) *olurlar. Şu hâlde* (ey Muhâcirler!) *sizden her kim -bir kimseye zarar verebilecek yâhud yararı dokunacak- bir iş başına geçerse, Ensâr'ın iyilerinin iyiliklerini kabûl etsin, kötülerinin kusûrlarından vazgeçsin!"* [23].

٢٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ قال سَمِعْتُ قَتَادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال الأنْصَارُ كَرِشِى وَعَيْبَتِى والنَّاسُ سَيَكْثُرُونَ وَيَقِلُّونَ فاقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ وتَجَاوَزُوا عنْ مُسِيئِهِمْ *

26-..... Şu'be tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Katâde'den işittim, o da Enes ibn Mâlik(R)'ten ki, Peygamber (S): *"Ensâr benim samîmî dostlarım, sırdaşlarım ve emînlerimdir. İnsanlar günden gü-*

Ensâr'ın iyilik edenlerinden kabûl edin demek, onlara yönelip ikrâm edin; kötülük edenlerin kötülüklerinden vazgeçin demek, onların dînî haddler dışındaki kötülüklerini cezâlandırmayın, affedin demektir. Bu hadîste Ensâr lehine büyük bir vasiyet ve çok kıymetli bir fazîlet vardır: Bunca mal ve can fadâkârlıklarıyla kazanılmış en yüksek mertebeler hakkında sâdık habercinin beyânıyle bildirilen ne büyük bir müjde!

23 Hakîkaten Ensâr gitgide azalmış ve zamânın geçmesiyle Ensâr'ın mikdârı insanlar içinde, yemekteki tuz derecesine inmiştir.

Bu hadîslerde affedilmesi emredilen kusûrlar, dînî haddleri gerektiren kötülükleri şâmil değildir. İlâhî haddleri affetmek hakkı hiçbir kimseye verilmemiştir.

ne çoğalacaklar, Ensâr ise azalacaktır. Şu hâlde siz Ensâr'ın iyilik edenlerinden kabûl edin, kötülük edenlerinin kusûrlarından vazgeçin'' buyurmuştur [24].

١١ــ بابُ مَنَاقِبِ سَعْدِ بنِ مُعَاذٍ رضى اللَّهُ عنه

11- SA'D İBNU MUÂZ(R)'IN MENKABELERİ BÂBI

٢٧ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبى إسْحَاقَ قال سَمِعْتُ البَرَاءَ رضى اللَّهُ عنه يَقُولُ أُهْدِيَتْ للنبيِّ ﷺ حُلَّةُ حَرِيرٍ فَجَعَلَ أصْحَابُهُ يَمَسُّونَهَا ويَعْجَبُونَ مِنْ لِينِهَا فقال أتَعْجَبُونَ مِنْ لِينِ هَذِهِ لَمَنَادِيلُ سَعْدِبنِ مُعَاذٍ خيْرٌ مِنْهَا أوْ ألْيَنُ : رَوَاهُ قَتَادَةُ والزُّهْرِيُّ سَمِعَا أنَسَ بنَ مالِكٍ عنِ النبيِّ ﷺ *

27-..... Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ (ibnu Âzib - R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber'e ipek bir takım elbise hediye edildi. Sahâbîler o elbiseye elleriyle dokunmaya ve yumuşaklığına hayret etmeye başladılar. Bunun üzerine Peygamber (S): *''Sizler bu ipek elbisenin yumuşaklığına şaşıp hayret mi ediyorsunuz?* (Allah'a yemîn ederim) *Sa'd ibn Muâz'ın* (cennetteki) *mendilleri muhakkak bundan daha hayırlıdır* -yâhud *daha yumuşaktır-''* buyurdu [25].

Bu hadîsi Katâde ile ez-Zuhrî de rivâyet ettiler. Onlar bunu Enes ibn Mâlik'ten işitmişlerdir. O da Peygamber(S)'den.

---

24 Bu hadîslerde geçen *el-Keriş:* Samîmî dost, öz adam; *el-Aybe:* Küfe, zenbîl, heybe ma'nâsınadır. Burada Ensâr'ın samîmî dostluğu ve emînliği bu ta'bîrlerle ifâde edilmiştir.

Buhârî, bu kitâbın başından buraya kadar Ensâr'ın umûmî olarak menkabelerini anlatan hadîsleri getirmişti. Bundan sonra Ensâr'dan bâzı büyüklerin menkabelerine âid hadîsleri sıralayacaktır.

25 Sa'd ibn Muâz, Ensâr'ın Evs kabîlesinin en yüksek sîmâsıdır. Peygamber'in hicretinden önce Mus'ab ibn Umeyr'in delâletiyle müslümân olmuş, sonra kabîlesi halkına: Siz müslümân oluncaya kadar sizin erkeklerinize, kadınlarınıza söz söylemek bana harâm olsun! diyerek, bütün Abdu'l-Eşhel oğulları'nın hidâyetine sebeb olmuştur. Bedir ve Uhud'da hazır bulundu. Hendek harbinde bir ok yarası almış, Mescid'de kurulan bir çadırda tedâvî edildiyse de bir ay sonra o yaranın tekrâr deşilmesiyle şehîd olmuştur.

Hadîste Sa'd'ın cennetlik olduğu haber verilmiştir ki, bu Sa'd için çok büyük bir menkabedir.

٢٨ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا فَضْلُ بنُ مُسَاوِرٍ خَتَنُ أَبِي عَوَانَةَ حدّثنا أَبُو عَوَانَةَ عنِ الأَعْمَشِ عنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ رضى اللَّهُ عنهُ سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يقُولُ اهْتَزَّ العَرْشُ لِمَوْتِ سَعْدِ ابنِ مُعَاذٍ * وعنِ الأَعْمَشِ حدّثنا أَبُو صَالِحٍ عنْ جَابِرٍ عنِ النبيِّ ﷺ مِثْلَهُ فقال رَجُلٌ لجَابِرٍ فإنَّ البَرَاءَ يقُولُ اهْتَزَّ السَّرِيرُ فقال إنَّهُ كانَ بيْنَ هٰذَيْنِ الحَيَّيْنِ ضَغَائِنُ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقُولُ اهْتَزَّ عَرْشُ الرَّحْمٰنِ لِمَوْتِ سَعْدِبنِ مُعَاذٍ *

28-..... Ebû Avâne, el-A'meş'ten; o da Ebû SufyânTalha ibn Nâfi'den tahdîs etti ki, Câbir (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim: *"Arş, Sa'd ibn Muâz'ın ölümü için titredi"* buyuruyordu.

Ve yine el-A'meş'ten (o, şöyle demiştir): Bize Ebû Sâlih, Câbir'den; o da Peygamber'den bu hadîsin benzerini tahdîs etti: Bir adam Câbir'e: el-Berâ ibn Âzib (Peygamber'in geçen sözünün ma'nâsı hakkında): -Sa'd ibn Muâz'ın üzerinde taşındığı- serîr titredi diyor, dedi. Câbir de cevâben: Bu iki kabîle (yânî Evs ve Hazrec) arasında kinler vardı. Ben Peygamber'den işittim: *"Rahmân'ın Arş'ı, Sa'd ibn Muâz'ın ölümü için titredi"* buyuruyordu, dedi [26].

٢٩ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَرْعَرَةَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ سَعْدِ بنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بنِ سَهْلِ بنِ حُنَيْفٍ عنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللَّهُ عنه أَنَّ أُنَاسًا نَزَلُوا عَلَى حُكْمِ سَعْدِ بنِ مُعَاذٍ فأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَجَاءَ عَلَى حِمَارٍ فَلَمَّا بَلَغَ قَرِيبًا مِنَ المَسْجِدِ قال النبيُّ ﷺ قُومُوا إِلَى خَيْرِكُمْ أَوْ سَيِّدِكُمْ فقالَ يا سَعْدُ إنَّ هؤلاَءِ نَزَلُوا علَى حُكْمِكَ قال فإنِّي أَحْكُمُ فِيهِمْ أَنْ تُقْتَلَ مُقَاتِلَتُهُمْ وتُسْبَى ذَرَارِيُّهُمْ قال حَكَمْتَ بِحُكْمِ اللَّهِ أَوْ بِحُكْمِ المَلِكِ *

29-..... Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den (o şöyle demiştir): Kurayza oğulları'ndan birtakım insanlar Sa'd ibn Muâz'ın hükmüne boyun eğdiler de Peygamber (S) Sa'd'a haber gönderdi. Sa'd bir merkeb üzerinde geldi. Sa'd (Kurayza oğulları muhâsarasında namâz kılınan) mescide yakın bir yere ulaşınca, Peygamber Ensâr'a hitâben:

---

26 Arş'ın, Sa'd ibn Muâz'ın ölümü sebebiyle titremesi, o sırada Allah'ın Arş'ta bir his, bir idrâk yaratmasıyle mümkündür; yâhud da Arş'ta bulunan meleklerin titremiş olmaları mecâzî bir uslûbla ifâde edilmiş olabilir. Bu titreme, Sa'd ibn Muâz'ın rûhunun gelmesine sevinmekten hâsıl olan bir titremedir, denilmiştir.

— *"Haydi hayırlınıza* -yâhud *seyyidinize- ayağa kalkınız!"* buyurdu.

Sonra da Sa'd'a hitâben:

— *"Yâ Sa'd! Şu Kurayza oğulları senin hükmüne râzı oldular"* buyurdu.

Sa'd da:

— Ben onlar hakkında şu hükmü veriyorum: Onların harb edenleri öldürülür, kadınları ve çocukları da esîr edilir, dedi.

Peygamber:

— *"Sen Allah'ın hükmüne uygun yâhud Melik'in hükmüne uygun hükmettin"* buyurdu [27].

١٢ــ بابُ مَنْقَبةِ أُسَيْدِ بنِ حُضَيْرٍ وعَبَّادِ بنِ بِشْرٍ رضى اللَّهُ عنهما

12- USEYD İBN HUDAYR İLE ABBÂD İBN BİŞR(R)'İN MENKABELERİ BÂBI

٣٠ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ مُسْلِمٍ حدّثنا حَبَّانُ حدّثنا هَمَّامٌ أخبرنا قَتَادَةُ عنْ أنَسٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رَجُلَيْنِ خَرَجَا مِنْ عِنْدِ النبيِّ ﷺ فِى لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ وإذَا نُورٌ بينَ أيْدِيهِمَا حَتَّى تَفَرَّقَا فتَفَرَّقَ النُّورُ مَعَهُمَا * وقال مَعْمَرٌ عنْ ثابِتٍ عنْ أنَسٍ انَّ أُسَيْدَ بنَ حُضَيْرٍ ورَجُلاً مِنَ الأنْصَارِ * وقال حَمَّادٌ أخْبَرَنا ثابِتٌ عنْ أنَسٍ كانَ أُسَيْدُ بنُ حُضَيْرٍ وعَبَّادُ بنُ بِشْرٍ عِنْدَ النبيِّ ﷺ *

30-..... Bize Katâde, Enes(R)'ten şöyle haber verdi: İki zât bir karanlık gecede Peygamber'in yanından (evlerine doğru) çıktılar. Birden önlerinde bir nûr meydana geldi. Nihâyet onlar birbirinden ayrıldıklarında o nûr da onlardan, herbiriyle berâber olmak üzere, ikiye ayrıldı.

Ve Ma'mer ibn Râşid, Sâbit'ten; o da Enes'ten: "Useyd ibn Hudayr ile Ensâr'dan bir adam" şeklinde söylemiştir.

Hammâd ibn Seleme de: Bize Sâbit, Enes'ten "Useyd ibn Hudayr ile Abbâd ibn Bişr, Peygamber'in yanında idiler" diye haber verdi, demiştir [28].

---

27 Başlığa uygunluğu *"Hayırlınıza yâhud seyyidinize ayağa kalkınız"* ve *"Sen Allah'ın hükmüne uygun hükmettin"* sözlerindedir. Bu hükmün infâzı ve bunun tafsîlâtı Mağâzî'de gelecektir.

Peygamber, Muhâcirler arasında Ebû Bekr'i ne kadar severse, Ensâr arasında da Sa'd ibn Muâz'ı o derece severdi.

28 Hadîsin son rivâyetinde isimleri açıkça söylenen bu iki sahâbînin biri Ensâr'ın

١٣ــ بابُ مَنَاقِبِ مُعَاذِ بنِ جَبَلٍ رضى اللّٰهُ عنهُ

13- MUÂZ İBNU CEBEL(R)'İN MENKABELERİ BÂBI

٣١ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَمْرٍو عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ بنِ عَمْرٍو رضى اللّٰهُ عنهما سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم يَقُولُ اسْتَقْرِؤُا القُرْآنَ مِنْ أرْبَعَةٍ مِنِ ابنِ مَسْعُودٍ وسالِمٍ مَوْلَى أبِى حُذَيْفَةَ وأُبَيٍّ ومُعَاذِ بنِ جَبَلٍ *

31-..... Şu'be ibnu'l-Haccâc, Amr ibn Murre'den; o da İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Ben, Peygamber(S)'den işittim: *"Kur'ân okumayı şu dört kişiden isteyiniz: Abdullah ibn Mes'ûd'dan, Ebû Huzeyfe'nin âzâdlısı Sâlim'den, Ubeyy ibn Ka'b'dan, Muâz ibn Cebel'den"* buyuruyordu [29].

Evs kabîlesinden Useyd ibn Hudayr el-Eşhelî, diğeri de yine aynı kabîleden Abbâd ibn Bişr el-Eşhelî'dir. Bunların böyle bir nûra nâil olmaları, Peygamber'in sohbetini kaçırmamak ve yatsı namâzını Peygamber'le birlikte kılmak fazîletini kazanmak için gece karanlığına kalmalarıdır. Nitekim Ebû Dâvûd'un *Sünen*'-indeki: *"Karanlıklarda mescidlere çokça gidenlere, kıyâmet gününde tam nûra mazhar olacaklarını müjdele"* hadîsinin doğruluğuna şâhid ve bu iki sahâbîye ikrâm olarak, bu nûr, bu dünyâda bile görülmüştür.

Useyd ibn Hudayr'ın, Akabe Bey'atı'nda, Bedir gazvesinde bulunmak gibi yüksek mertebeleri vardır. Onun en yüksek bir husûsiyeti de güzel sadâ ve edâ ile Ebû Mûsâ el-Eş'arî derecesinde te'sîrli Kur'ân okumasıdır. Hoş ve dürüst Kur'ân okumada sahâbîlerin birincilerinden idi. Onun Kur'ân okuyuşunda melekler bile hazır olurlardı. el-Kehf Sûresi'ni okurken bulut kümesi içinden parıltılar şeklinde melekler inmişti. Bedir'den Kudüs'ün fethine kadar hayâtını cihâdla ve Kur'ân'a hizmetle geçiren Useyd, yirminci hicret yılında Medîne'de vefât etmiş, tâbutu Bakı'a taşınırken Umer de tâbutun iki kolunu yüklenmiştir.

Abbâd ibn Bişr de Bedir'de hazır bulunmuştur. Zuhrî, Abbâd'ın Yemâme'de, kırkbeş yaşında iken şehîd olduğunu bildirmiştir.

29 Muâz ibn Cebel, onsekiz yaşında müslümân olarak Akabe Bey'atı'nda bulunmuştur. Üstün bir zekâya ve güzel bir endâma mâlikti. Bedir'den i'tibâren bütün gazvelerde Peygamber'in yanından ayrılmamıştır. Peygamber: *"Ümmetimin halâl ve harâmı en iyi bileni Muâz'dır"* buyurmuştur. Peygamber, Muâz'ı vefâtından önce Yemen'e göndermişti. Gönderilme târîhi hakkında görüş ayrılıkları vardır. Vâlî veyâ muallim olarak gönderildiği hakkında da görüş ayrılıkları vardır.

Muâz ibn Cebel, Tihâme'de, Ürdün'de, Gor'da henüz otuzbeş yaşında bir genç iken onsekiz yılında Amvâs tâûnu hastalığından vefât etmiştir.

١٤ــ بابُ مَنْقَبَةِ سَعْدِ بنِ عُبَادَةَ رضى اللَّهُ عنه * وقالَتْ عَائشَةُ وكانَ قَبْلَ ذَلِكَ رَجُلاً صالِحًا

14- SA'D İBNU UBÂDE(R)'NİN MENKABESİ BÂBI

Âişe: Sa'd ibnu Ubâde, Ifk hâdisesinden önce iyi bir adam idi, demiştir [30].

٣٢ــ حدّثنا إسْحَاقُ **حدّثنا** عَبْدُ الصَّمَدِ **حدّثنا** شُعْبَةُ **حدّثنا** قَتَادَةُ قال سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال أَبُو أُسَيْدٍ قال رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم خَيْرُ دُورِ الأَنْصارِ بَنُو النَّجَّارِ ثُمَّ بَنُو عَبْدِ الأَشْهَلِ ثُمَّ بَنُو الحَارِثِ بنِ الخَزْرَجِ ثُمَّ بَنُو سَاعِدَةَ وفِى كلِّ دُورِ الأَنْصارِ خَيْرٌ فقال سَعْدُ بنُ عُبَادَةَ وكانَ ذَا قَدَمٍ فِى الإِسْلاَمِ أَرَى رسولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ فَضَّلَ عَلَيْنَا فَقِيلَ لَهُ قَدْ فَضَّلَكُمْ علَى ناسٍ كَثِيرٍ *

32-..... Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim: Ebû Useyd şöyle demiştir: Rasûlullah (S):

— *"Ensâr mahallelerinin hayırlısı Neccâr oğulları'dır. Sonra Abdu'l-Eşhel oğulları'dır. Sonra el-Hâris ibnu'l-Hazrec oğulları'dır. Sonra Sâide oğulları'dır; Ensâr mahallelerinin hepsinde hayır vardır"* buyurdu.

İslâm'da bir kıdem sâhibi olduğu hâlde Sa'd ibn Ubâde:

— Ben Rasûlullah'ın, kabîlelerin bâzısını bizden daha fazîletli kıldığını görüyorum, dedi.

Kendisine:

— Rasûlullah siz Sâide oğulları'na (burada zikredilmeyen Ensâr kabîlelerinden) birçok insanlar üzerinde fazîlet verdi, denildi [31].

---

30 Âişe'nin bu ifâdesi, uzun Ifk hadîsinin bir parçasıdır.

Sa'd ibn Ubâde, Akabe Bey'atı'nda bulunmuş kıdemli sahâbîlerdendi. Gazâlarda Hazrecliler'in sancağını taşırdı. Âişe'nin şehâdet ettiği gibi, Ifk hâdisesinden evvel iyi bir kimse idi. Fakat Câhiliyet devrinden beri Arablar arasında hakîkaten ziyâde kabîle gayreti hüküm sürdüğünden, Sa'd ibn Ubâde de Hazrecliler'i ve bu arada İbnu Ubeyy gibi azgın bir münâfıkı müdâfaa edeyim derken haktan ayrılıyordu. Sa'd ibn Ubâde, Peygamber'in vefâtı üzerine Ebû Bekr'e bey'at etmekten çekinerek Şâm tarafına gitmiş ve onbeşinci hicret yılında Havrân'da vefât etmiştir.

31 Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah siz Sâide oğulları'na birçok insanlar üzerinde fazîlet verdi" sözündedir. Çünkü Sa'd ibn Ubâde, Hazrec'in Sâide oğulları kolundandır ve bu kolun önde gelenlerindendir.

Bu hadîs yakında da geçmişti.

١٥ــ بابُ مَنَاقِبِ أُبَيِّ بنِ كَعْبٍ رضي اللَّهُ عنه

15- UBEYY İBNU KA'B(R)'IN MENKABELERİ BÂBI

٣٣ــ حدّثنا أَبو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَمْرِو بنِ مُرَّةَ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ مَسْرُوقٍ قال ذُكِرَ عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْعُودٍ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَمْرٍو فقال ذَاكَ رجُلٌ لاَأَزَالُ أُحِبُّهُ سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ يَقُولُ خُذُوا القُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةٍ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مَسْعُودٍ فَبَدَأَ بِهِ وسالِمٍ مَوْلَى أَبِى حُذَيْفَةَ ومُعَاذِ ابنِ جَبَلٍ وأُبَيِّ بنِ كَعْبٍ *

33-..... Mesrûk şöyle demiştir: Abdullah ibn Amr'ın yanında Abdullah ibn Mes'ûd anıldı da, Abdullah ibn Amr hemen şöyle dedi: Bu Abdullah ibn Mes'ûd öyle bir adamdır ki, artık ben onu sevmekte devâm edeceğim: Ben Peygamber(S)'den işittim, o şöyle buyuruyordu: *"Kur'ân okumayı dört kişiden alınız: Abdullah ibn Mes'ûd'dan* -Rasûlullah isimleri saymağa Abdullah ibn Mes'ûd'dan başladı-, *Ebû Huzeyfe'nin âzâdlası Sâlim'den, Muâz ibn Cebel'den ve Ubeyy ibn Ka'b'dan"* [32].

٣٤ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ قال سَمِعْتُ شُعْبَةَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ عنْ أَنسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال النبيُّ ﷺ لأُبَيٍّ إنَّ اللَّهَ أَمَرَنِى أنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا قالَ وسَمَّانِي قال نَعَمْ قال فَبَكَى *

34-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ubeyy ibn Ka'b'a:

— *"Allah bana Lem yekuni'llezîne keferû Sûresi'ni muhakkak sana okumamı emretti"* buyurdu.

Ubeyy:

— Allah benim adımı (açıkça) andı mı? diye sordu.

Peygamber:

— *"Evet andı"* diye tasdîk etti.

Râvî Enes: Bunun üzerine Ubeyy ibn Ka'b (sevincinden) ağladı, demiştir [33].

---

32 Ubeyy ibn Ka'b, Ensâr'ın Hazrec kolunun Neccâr oğulları boyundandır. İlk müslümânlardandır. Akabe'de ve ondan sonraki gazvelerde hazır bulunmuştur. Otuzuncu hicret yılında Medîne'de vefât etmiştir.

33 Bu vak'a, Ubeyy için hiç kimsenin ortak olamayacağı yüksek bir menkabedir. Umer: Ubeyy, seyyidu'l-müslimîndir, der idi. Bu sûrenin ona okunması, şüb-

١٦ــ بابُ مَنَاقِبِ زَيْدِ بنِ ثَابِتٍ رضى اللَّهُ عنه

16- ZEYD İBN SÂBİT(R)'İN MENKABELERİ BÂBI [34]

٣٥ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا يَحْيَى حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتَادَةَ عنْ أَنَسٍ رضى اللَّهُ عنهُ جَمَعَ القُرْآنَ عَلَى عَهْدِ النبيِّ ﷺ أَرْبَعَةٌ كُلُّهُمْ مِنَ الأَنْصَارِ أُبَيٌّ ومُعَاذُ بنُ جَبَلٍ وأَبو زَيْدٍ وزَيْدُ بنُ ثَابِتٍ قُلْتُ لِأَنسٍ مَنْ أَبو زَيْدٍ قال أَحَدُ عُمُومَتِي *

35-..... Enes ibn Mâlik(R)'ten (o şöyle demiştir): Peygamber (S) zamânında Kur'ân'ı dört kimse ezberlemişti ki, bunların dördü

---

hesiz ona öğretmek içindir; yoksa ondan öğrenmek için değildir. Sûrenin diğerlerinden önce Ubeyy'e arz olunmasının sebebi de Ubeyy'in Kur'ân lâfızlarını, edâ keyfiyetlerini, kırâat vecihlerini öğrenmeye ehemmiyet vermesidir. Bu sebeble Kur'ân'ın kırâatine ihtimâm eden hâfızlara Kur'ân'ı arzetmek, bir sünnet olarak devâm edegelmiştir. Başka bir sebeb de Kur'ân'ı onun dilinden öğrenmeye teşvîk olabilir. Nitekim öyle de olmuştur: Rasûlullah'tan sonra Ubeyy, kırâat ilminin müstakil imâmlarından biri olmuştur.

Kur'ân sûreleri arasında bu sûrenin tahsîs buyurulması da, bu sûrenin İslâm Dîni'nin asıllarını, kaaidelerini ve en yüksek mühimmelerini vecîz bir uslûb ile ihtivâ etmesindendir.

34 Zeyd ibn Sâbit, Peygamber'in Medîne'ye hicretinde onbir yaşında idi. Hicretten evvel ezberlediği onaltı sûreyi Peygamber'e okumuş, O'nun büyük takdîrine nâil olmuştu. Medîne devrinde Peygamber'in vefâtına kadar vahiy kâtibliğinde kalmıştır. Yaşı küçük olduğundan Bedir harbine katılmasına izin verilmemiş, Uhud'dan sonraki bütün gazvelere katılmıştır. Tebûk gazvesinde Neccâr oğulları'nın bayrağını Umâre ibn Hazm'dan alıp Zeyd'e vermiş, Umâre sebebini sorunca: "Kur'ân öne geçirilir. O Kur'ân'ı senden çok bilir" buyurmuştur. Peygamber, yabancı hükümdârlardan gelen mektûbları terceme etmesi için Zeyd'e Süryânî ve İbrânî dillerini öğrenmesini emretmiş, o da kısa zâmanda bu dilleri öğrenmiştir. Farâiz ilmini en iyi o bilirdi. Ebû Bekr'in emri ile bütün Kur'ân'ı, muntazam bir şekilde sahîfelerde bir araya topladığı gibi, Usmân'ın emri ile de bu ilk Mushaf'ı bir hey'et başkanlığı sorumluluğunda, bugün elimizdeki tertîble çoğaltmıştır. Hicretin kırkbeşinci yılında vefât etmiş, namâzını Mervân ibn Hakem kıldırmıştır.

Zeyd ibn Sâbit'in özellikleri şöyle özetlenebilir:

1. Medîne devri süresince vahiy kâtibliği,
2. Rasûlullah'ın sağlığında Kur'ân'ı ezberleyenlerden biridir.
3. Kur'ân'ı en düzgün okuyanlardandır.
4. Kur'ân hâfızları içinde en uzun yaşayanıdır.
5. Tebûk'te sancakdâr yapılırken belirtilen tercîh sebebi.
6. Çok zekî olup yabancı dil öğrenmesi.
7. Ebû Bekr'in Kur'ân'ı onun toplamasını emrettiği sırada: "Ey Zeyd, sen akıllı, reşîd bir gençsin; biz seni hiçbir kusûr ile ithâm edemeyiz" diye tezkiye etmiş olması.

de Ensâr'dandı: Ubeyy ibn Ka'b, Muâz ibn Cebel, Ebû Zeyd, Zeyd ibn Sâbit.

Râvî Katâde şöyle demiştir: Ben Enes'e:

— Ebû Zeyd kimdir? diye sordum.

Enes:

— Amcalarımdan biridir, dedi [35].

١٧ــ بابُ مَنَاقِبِ أبِى طَلْحَةَ رضى اللَّهُ عنه

17- EBÛ TALHA(R)'NIN MENKABELERİ BÂBI

٣٦ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ عَنْ أنَسٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال لَمَّا كانَ يَوْمُ أُحُدٍ انْهَزَمَ النَّاسُ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم و أبو طَلْحَةَ بَيْنَ يَدَى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم مُجَوِّبٌ بِهِ عَلَيْهِ بِحَجَفَةٍ لَهُ وكانَ أبو طَلْحَةَ رَجُلاً رَامِيًا شَدِيدَ القِدِّ يَكْسِرُ يَوْمَئِذٍ قَوْسَيْنِ أوْ ثَلاثًا وكانَ الرَّجُلُ يَمُرُّ ومَعَهُ الجَعْبَةُ مِنَ النَّبْلِ فَيَقُولُ انْشُرْهَا لِأبِى طَلْحَةَ فأشْرَفَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم يَنْظُرُ إلَى القَوْمِ فَيَقُولُ أبو طَلْحَةَ يا نبيَّ اللَّهِ بأبِى أنْتَ وأُمِّى لا تُشْرِفْ يُصِبْكَ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ القَوْمِ نَحْرِى دُونَ نَحْرِكَ ولَقَدْ رَأيْتُ عَائِشَةَ بِنْتَ أبِى بَكْرٍ وأُمَّ سُلَيْمٍ وإنَّهُمَا لَمُشَمِّرَتَانِ أرَى خَدَمَ سُوقِهِمَا تَنْقُزَانِ القِرَبَ علَى مُتُونِهِمَا تُفْرِغَانِهِ فِى أفْوَاهِ القَوْمِ ثُمَّ تَرْجِعَانِ فَتَمْلآنِهَا ثُمَّ تَجِيئَانِ فَتُفْرِغَانِهَا فِي أفْوَاهِ القَوْمِ ولَقَدْ وقَعَ السَّيْفُ مِنْ يَدَى أبِي طَلْحَةَ إمَّا مَرَّتَيْنِ وإمَّا ثَلاثًا *

36-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Uhud günü askerler bozulup insanlar Peygamber'in yanından dağıldığı sırada Ebû Talha, Peygamber'in önünde deriden kalkanını O'na siper yaparak sebat etmiş bulunuyordu. Ebû Talha usta bir atıcı idi, yayının kirişi sertti (oku hızlı giderdi). Uhud günü Ebû Talha (çok ok attığından) iki yâhud üç yay kırıyordu. O gün Ebû Talha'nın yanından terkisi okla dolu olarak geçen her mücâhide Peygamber:

---

35 Kur'ân'ı ezberleyenlerin bu dört zâttan ibâret olduğu sanılmamalıdır. Dört Halîfe'nin içlerinde bulunduğu daha birtakım sahâbîler Kur'ân'ı ezber etmişlerdir. Buna geçen hadîsler de delâlet eder. Belki Enes ibn Mâlik bu hadîsinde yalnız bir kabîleden, yalnız Ensâr'dan dört zâtın Kur'ân'ı ezberlemiş olduklarını bildirmiş olmaktadır.

— *"Terkindeki okları Ebû Talha'nın önüne boşalt"* derdi.

Peygamber düşman okçularına bakmak için ayağa kalktığında hemen Ebû Talha:

— Yâ Nebiyyallah! Babam, anam sana fedâ olsun, sakın yükselme! Düşman oklarından biri sana isâbet etmesin! Benim göğsüm senin göğsünün önündedir (yânî ona siperdir)! derdi.

Yemîn olsun ben Uhud günü Ebû Bekr'in kızı Âişe ile annem Ümmü Suleym'i (mücâhidler arasında) görmüşümdür: Bu iki kadın, elbiselerini çemremişlerdi. Ben onların bacaklarının halhallarını görüyordum. Bunlar arkalarında kırbalar naklediyorlar, çeviklikle su taşıyorlar, yaralıların ağızlarına döküyorlardı. Kırbalar boşalınca sür'atle geri dönüp gelerek kırbaları dolduruyorlar, sonra gelip yaralı mücâhidlerin ağızlarına boşaltıyorlardı. Yemîn olsun yine Uhud günü Ebû Talha'nın elinden (düşmanın vurmalarıyle) iki yâhud üç kerre kılıç düşmüştü [36].

١٨ــ بابُ مَنَاقِبِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ سَلاَمٍ رضى اللَّهُ عنه

18- ABDULLAH İBNU SELÂM(R)'IN MENKABELERİ BÂBI [37]

٣٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ قال سَمِعْتُ مالِكًا يُحَدِّثُ عنْ أَبِى النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ عامِرِ بنِ سَعْدِ بنِ أَبِى وقَّاصٍ عنْ أَبِيهِ قال ما سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ لِأَحَدٍ يَمْشِي عَلَى الأَرْضِ

36 Ebû Talha Zeyd ibn Sehl künyesi ile meşhûrdur. Sahâbîler arasında kahramân ve atıcılarındandı. Ebû Talha bütün savaşlara katılmış, bilhassa Uhud'da çok yararlık göstermiş, Peygamber'e atılan düşman oklarına göğüs germiştir. Gür sesli olduğundan Peygamber: *"Ebû Talha'nın ordu içinde sesi, yüz adamdan hayırlıdır"* buyurmuştur.

Ebû Talha, Enes'in üvey babasıdır. Enes'in öz babası Mâlik, Şâm'da kâfir olarak ölmüştü. O zamân Enes, sekiz yaşında idi. Annesi Ümmü Suleym ilk kocası öldükten sonra Ebû Talha ona evlenme teklîf etmişti. Ebû Talha o zamân müşrik idi. Ümmü Suleym, kendisi müslümân olursa onunla evlenebileceğini, mehir de istemeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine Ebû Talha müslümân oldu ve Ümmü Suleym'le evlendi. Bu karı-koca, İslâm yiğitliğinin benzersiz örnekleridirler.

Ebû Talha, hicrî otuz yılında vefât etmiştir.

37 Abdullah ibn Selâm, İsrâîl oğulları'ndan ve Yûsuf Peygamber'in soyundandır. Kendisi ve babası Selâm ibn Hâris, Yahûdî âlimlerindendi. Peygamber'in Medîne'ye hicreti üzerine müslümân olmuştur. Câhiliyet devrinde adı Husayn iken, Rasûlullah ona Abdullah adını vermiştir. Tirmizî'nin rivâyetinde Peygamber onun hakkında: *"Abdullah ibn Selâm, cennet ehli olan on kişinin onuncusudur"* buyurmuştur. Hicretin 43. yılında Medîne'de vefât etmiştir.

إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ إِلاَّ لِعَبْدِ اللَّهِ بنِ سَلاَمٍ قال وفِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ : وشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِى إِسْرَائِيلَ الآيَةَ قال لا أَدْرِى قال مالِكٌ الآيَةَ أَوْ فِى الحَدِيثِ *

37-..... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den (şimdi) yeryüzünde gezen hiçbir kimse için *"Bu cennet ehlindendir"* buyururken işitmedim. Ancak Abdullah ibn Selâm müstesnâdır. Peygamber bu sözü Abdullah ibn Selâm için söylemiştir ve şu âyet onun hakkında inmiştir:

"De ki: Bana haber verin, eğer (bu Kur'ân) *Allah tarafından olup da siz* (buna rağmen) *onu inkâr ediyorsanız ve İsrâîl oğulları'ndan bir şâhid de onun benzerine* (istinâden) *bana şâhidlik etmiş, îmân etmiş olduğu hâlde siz* (îmân etmeyi) *kibirinize yediremiyorsanız* (zulmetmiş olmaz mısınız) *? Şübhe yok ki, Allah, o zâlimler gürûhunu muvaffak etmez"* (el-Ahkaaf: 10) [38].

Râvî Abdullah ibn Yûsuf: Ben İmâm Mâlik'in bu âyetin nuzûlünün bu kıssanın içinde olduğunu kendi nefsinden mi söyledi yâhud bu hadîsin içinde midir; bilmiyorum, demiştir.

٣٨ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** أَزْهَرُ السَّمَّانُ عنِ ابنِ عَوْنٍ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ قَيْسِ بنِ عُبَادٍ قال كُنْتُ جَالِسًا فِي مَسْجِدِ المَدِينَةِ فَدَخَلَ رَجُلٌ علَى وجْهِهِ أَثَرُ الخُشُوعِ فقالُوا هَذَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ تَجَوَّزَ فِيهِمَا ثُمَّ خَرَجَ وتَبِعْتُهُ فَقُلْتُ إِنَّكَ حِينَ دَخَلْتَ المَسْجِدَ قَالُوا هَذَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ قال واللَّهِ ما يَنْبَغِى لِأَحَدٍ أَنْ يقُولَ مالاَ يَعْلَمُ وسَأُحَدِّثُكَ لِمَ ذَاكَ رَأَيْتُ رُؤْيا عَلَى عَهْدِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم فَقَصَصْتُهَا عَلَيْهِ ورَأَيْتُ كأَنِّى فِي رَوْضَةٍ ذَكَرَ مِنْ سَعَتِهَا وخُضْرَتِهَا وَسْطَهَا عَمُودٌ مِنْ حَدِيدٍ أَسْفَلُهُ فِي الأَرْضِ وأَعْلاَهُ فِي السَّمَاءِ فِى أَعْلاَهُ عُرْوَةٌ فَقِيلَ لَهُ ارْقَهْ قُلْتُ لاَأَسْتَطِيعُ فأَتَانِي مِنْصَفٌ فَرَفَعَ ثِيَابِى مِنْ خَلْفِى فَرَقِيتُ حَتَّى كُنْتُ فِي أَعْلاَهَا فأَخَذْتُ

---

38 Hadîsin Abdullah ibn Selâm için büyük bir menkabe ihtivâ ettiği gizli değildir.

ez-Zemahşerî şöyle demiştir: Abdullah ibn Selâm Kur'ân ile *Tevrât* arasındaki benzerliği, her iki kitâbın tevhîd, mebde', maâd, sevâb, ikaab, ba's, hesâb, gibi dînî asıllara delâlet etmesinde bulmuştur. Ve kavmine: "Mûsâ'ya inen Tevrât'ı Allah Kelâmı olarak kabûl edip de Muhammed'i ve O'na inen Kur'ân'ı inkâr etmek zulümdür" diyerek müslümân olmuştur.

Bâzı âlimler, sûrenin Mekkî, Abdullah'ın İslâm'a girişi Medîne'de olduğundan bu şâhidin Abdullah değil, Mûsâ olduğunu söylemişlerdir.

بالعُرْوَةِ فَقِيلَ لِي اسْتَمْسِكْ فاسْتَيْقَظْتُ وإنَّهَا أفِي يَدِي فَقَصَصْتُهَا علَى النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم قال تِلْكَ الرَّوْضَةُ الإِسْلاَمُ وذَلِكَ العَمُودُ عَمُودُ الإِسْلاَمِ وتِلْكَ العُرْوَةُ عُرْوَةُ الوُثْقَى فأنْتَ علَى الإِسْلاَمِ حَتَّى تَمُوتَ وذَاكَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ بنُ سَلاَمٍ : وقال لِي خَلِيفَةُ **حدّثنا** مُعَاذٌ **حدّثنا** ابنُ عَوْنٍ عنْ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** قَيْسُ بنُ عُبَادٍ عنِ ابنِ سَلاَمٍ قال وصِيفٌ مَكَانَ مِنْصَفٌ *

38-..... Kays ibn Ubâd şöyle demiştir: Ben Medîne Mescidi içinde oturuyordum. Derken yüzü üzerinde huşû' eseri bulunan bir adam içeriye girdi. Orada bulunanlar:

— İşte bu, cennet ehlinden bir kimsedir, dediler.

O zât, içlerinde uzatma yapmadan hafîfçe iki rek'at namâz kıldı. Sonra dışarıya çıktı. Ben de onun arkasından gittim ve kendisine:

— Sen mescide girdiğin zamân, oradaki insanlar senin hakkında: İşte bu, cennet ehlinden bir kimsedir dediler, dedim.

O zât şöyle dedi:

— Vallâhî hiçbir kimseye bilemeyeceği şeyi söylemesi lâyık olmaz. Bu söz niçin söylendi, ben sana söyleyeceğim: Ben Peygamber zamânında bir ru'yâ gördüm ve bunu Peygamber'e anlattım. Şöyle ki: Ru'yâmda ben kendimi bir bahçe içinde gördüm. -Abdullah ibn Selâm, o bahçenin genişliğini, yeşilliğini zikretti.- Ve o bahçenin ortasında demirden bir direk vardı. Bu direğin alt tarafı yerde, yukarısı gökte idi. Yukarısında da tutunacak bir kulp, bir çember vardı. Bana: Haydi bu direğe çık! denildi. Ben: Muktedir olamam, dedim. Bunun üzerine yanıma bir hizmetçi geldi. Ve arkamdan elbisemi tutup yukarı kaldırdı. Bu sûretle ben direğin tâ tepesinde oluncaya kadar yükseldim ve kulpu yakaladım. Bana: Halkayı iyi tut, bırakma! diye tenbîh edildi. Bu sırada ben o halka elimde olarak uyandım. Akabinde ben bu ru'yâmı Peygamber'e naklettim. Peygamber (ta'bîr ederek): *"Gördüğün bu bahçe İslâm Dîni'dir. O direk de İslâm Dîni'nin direği* (olan tevhîd)*dir. O kulp da çok sağlam olan* (îmân kulpu Urvetu'l-vuska)*dır. Sen ölünceye kadar İslâm Dîni üzere yaşayacaksın"* buyurdu [39].

---

39 Başlığa uygunluğu açıktır. Peygamber'in bu ta'bîri şu âyetin muhtevâsını işâret etmektedir: ***"Hakîkat îmân ile küfr apaçık meydana çıkmıştır. Artık her kim azgınları tanımayıp da Allah'a îmân ederse, o muhakkak ki kopması olmayan en sağlam kulpa yapışmıştır..."*** (el-Bakara: 256).

Abdullah ibn Selâm'ın İslâm'a girişini anlatan bir hadîs, daha önceki kitâbda geçmişti: Buhârî, Enbiyâ, "Bâbu halkı Âdem... bâbu kavlihi taâlâ: Ve iz kaale Rabbuke lil-melâiketi innî câilun fî'l-ardı halîfe.." IV, 226 "133".

Sahîh-i Muslim ve Tercemesi'nde daha tafsîlli hadîsler vardır: VII, 407-412.

(Râvî:) İçeriye gelen bu huşû'lu adam Abdullah ibn Selâm'dı, demiştir.

Ve bana Halîfe ibn Hayyât söyledi: Bize Muâz tahdîs etti: Bize İbnu Avn, Muhammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti: Bize Kays ibn Ubâd, Abdullah ibn Selâm şöyle dedi.. diye tahdîs etti. Bunda "Minsaf" yerine "Vasîf" kelimesini söyledi.

٣٩ــ حدّثنا سُلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ سَعِيدِ بنِ أَبِي بُرْدَةَ عنْ أَبِيهِ قال أَتَيْتُ المَدِينَةَ فَلَقِيتُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ سَلاَمٍ رضى اللَّهُ عنه فقال أَلاَ تَجِيءُ فأُطْعِمَكَ سَوِيقًا وتَمْرًا وتَدْخُلُ فِي بَيْتٍ ثُمَّ قال إِنَّكَ بأَرْضٍ الرِّبَا بِهَا فاشٍ إِذَا كانَ لَكَ عَلَى رَجُلٍ حَقٌّ فأَهْدَى إِلَيْكَ حِمْلَ تِبْنٍ أَوْحِمْلَ شَعِيرٍ أَوْ حِمْلَ قَتٍّ فَلاَ تَأْخُذْهُ فإِنَّهُ رِبًا ولَمْ يَذْكُرِ النَّضْرُ وأَبُو دَاوُدَ وَوَهْبٌ عنْ شُعْبَةَ الْبَيْتَ *

39-..... Ebû Burde Âmir ibn Ebî Mûsâ el-Eş'arî şöyle demiştir: Ben Medîne'ye geldim ve Abdullah ibn Selâm'a kavuştum. O:

— Benimle gelmez misin? Sana sevîk aşı ve hurma yedireyim ve sen büyük bir eve de girersin, dedi.

Sonra şunları söyledi:

— Sen ribâsı çok yaygın olan bir arâzîde (Irak'ta) ikaamet ediyorsun. Senin herhangibir adam üzerinde bir hakkın sâbit olup da o kişi sana bir saman çöpü ağırlığında yâhud bir arpa ağırlığında yâhud da bir yonca ağırlığında birşey hediye verirse, sen sakın onu alma. Çünkü o verilen şey, ribâ'dır [40].

Bu hadîsi Şu'be'den rivâyet eden en-Nadr ibn Şumeyl, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ve Vehb ibn Cerîr: "Sen bir eve girersin" sözünü zikretmemişlerdir [41].

١٩ــ بابُ تَزْوِيجِ النبيِّ ﷺ خَدِيجَةَ وفَضْلِهَا رضى اللَّهُ عنها

19- PEYGAMBER(S)'İN HADÎCE İLE EVLENMESİ VE HADÎCE(R)'NİN FAZÎLETİ BÂBI [42]

---

40 Bu hadîsteki sözleri Abdullah ibn Selâm'ın son derece takvâlı olduğunu ifâde etmektedir ki, bu, onun için büyük bir menkabedir.

41 Hadîsteki "Sen büyük bir eve girersin" ifâdesi, onun evine Peygamber'in girdiğini ifâde eder ki, bu da Abdullah'ı bir büyütmedir.

42 Hadîce, Huveylid ibn Esed ibn Abdi'l-Uzzâ ibn Kusayy'ın kızıdır. Hadîce'nin nesebi, Peygamber'in nesebi ile Kusayy'de birleşir, buna göre kadınların ne-

٤٠ــ **حدّثنى** مُحَمَّدٌ أخبرنا عَبْدَةُ عنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ قال سَمِعْتُ عبْدَ اللَّهِ بنَ جَعْفَرٍ قال سَمِعْتُ عَلِيًّا رضى اللَّهُ عنهُ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم يَقُولُ * ح **وحدّثنى** صَدَقَةُ أخبرنا عَبْدَةُ عنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ قال سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ جَعْفَرٍ عنْ عَلِيٍّ رضي اللَّهُ عنْهُمْ عنِ النبيِّ ﷺ قال خَيْرُ نِسَائِهَا مَرْيَمُ وخَيْرُ نِسَائِهَا خَدِيجَةُ *

40-..... Urve şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ca'fer'den işittim, şöyle dedi: Ben amcam Alî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu.

H ve yine bana Sadaka ibnu'l-Fadl tahdîs etti: Bize Abde, Hişâm ibn Urve'den haber verdi ki, babası Urve şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ca'fer'den; o da amcası Alî(R)'den ki, Peygamber (S): "(Zamânındaki) *Dünyâ kadınlarının hayırlısı Meryem'dir. Bu ümmet kadınlarının hayırlısı da Hadîce'dir*" buyurmuştur [43].

٤١ــ **حدّثنا** سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ قال كَتَبَ إلَيَّ هِشَامٌ عنْ أبِيهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنهَا قَالَتْ ما غِرْتُ عَلَى امْرَأةٍ لِلنبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم ماغِرْتُ عَلَى خَدِيجَةَ هَلَكَتْ قَبْلَ أنْ يَتَزَوَّجَنِى لِمَا كُنْتُ أسْمَعُهُ يَذْكُرُهَا وأمَرَهُ اللَّهُ أنْ يُبَشِّرَهَا بِبَيْتٍ مِنْ قَصَبٍ وإنْ كانَ لَيَذْبَحُ الشَّاةَ فَيُهْدِى فِى خَلاَئِلِهَا مِنْهَا ما يَسَعُهُنَّ *

---

sebce kendisine en yakın olanı Hadîce'dir. O'nun Kusayy soyundan evlendiği, Hadîce'den başka bir de Ümmü Habîbe vardır. Câhiliyet devrinde Hadîce, Tâhire adıyle çağrılırdı. Annesi Fâtıma bintu Zâide'dir. Cumhûra göre Hadîce ile evlendiğinde Peygamber yirmibeş, Hadîce kırk yaşında bulunuyordu. Bu evlilik yirmidört sene sürmüştür. Hadîce hicretten birkaç sene evvel 64,5 yaşında vefât etmiş ve Hacûn'a gömülmüştür. Hadîce ittifâkla ilk müslümân olan insandır.

Başlıktaki "*Tezvîc*" kelimesi, "*Tezevvüc*" yerinde kullanılmış olup, "Çiftlenmek" ve "Evlenmek" ma'nâsınadır. Tef'îl sîgasının tefe'ûl ma'nâsında kullanılması yaygındır.

43 İmrân kızı Meryem hakkındaki âyetlerden biri şudur:

"Hani melekler: Ey Meryem, şübhesiz ki Allah sana seçkin bir husûsiyet verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadınları üzerine mümtâz kıldı, demişti" (Âlu İmrân: 42).

Hadîce'nin fazîleti, bu hadîste ve gelecek hadîslerde belirtilmiştir. Hadîce, Âişe ve Fâtıma'nın fazîlet sıraları hakkında görüş ayrılıkları vardır. Bu görüş ayrılıklarının ortak noktası, her üçünün diğerine kıyâsen ayrı ayrı fazîlet ve üstünlük cihetleri bulunmasıdır.

41-..... Bana Hişâm, babası Urve'den yazdı ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in hiçbir kadınına karşı Hadîce'yi kıskandığım kadar kıskanmadım. Hadîce, Peygamber benimle evlenmeden önce ölmüştü. Bu kıskançlığımın sebebi, Peygamber Hadîce'yi anarken işitip durmam; Allah'ın Peygamber'e, Hadîce'yi cennette inciden bir evle müjdelemesini emretmesi ve bir de Peygamber koyun keserdi ve o koyunun etinden ihtiyâçlarına yetecek kadar Hadîce'nin sâdık kadın dostlarına hediye verir olmasıdır.

٤٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا حُمَيْدُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ ما غِرْتُ عَلَى امْرَأةٍ ماغِرْتُ عَلَى خَدِيجَةَ مِنْ كَثْرَةِ ذِكْرِ رسولِ اللَّهِ ﷺ إيَّاهَا قالَتْ وَتَزَوَّجَنِى بَعْدَهَا بِثَلاثِ سِنِينَ وأمَرَهُ رَبُّهُ عَزَّ وجَلَّ أوْ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ أنْ يُبَشِّرَهَا بِبَيْتٍ فِى الجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ *

42-..... Âişe (R): Rasûlullah'ın Hadîce'yi çok zikretmesinden dolayı ben hiçbir kadına karşı Hadîce'yi kıskandığım derecede kıskanç olmadım, demiştir.

Yine Âişe: Rasûlullah, Hadîce'nin ölümünden üç sene sonra benimle evlendi. Azîz ve Celîl olan Rabb'ı yâhud Cibrîl aleyhi's-selâm, Rasûlullah'a, Hadîce'yi cennette inciden bir ev ile müjdelemesini emretti, demiştir.

٤٣ــ حدّثنى عُمَرُ بنُ مُحَمَّدِ بنِ حَسَنٍ حدّثنا أبِى حدّثنا حَفْصٌ عنْ هِشَامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ ما غِرْتُ على أحَدٍ مِنْ نِسَاءِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم ما غِرْتُ علَى خَدِيجَةَ وما رَأيْتُهَا ولَكِنْ كانَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم يُكْثِرُ ذِكْرَهَا ورُبَّمَا ذَبَحَ الشَّاةَ ثُمَّ يُقَطِّعُهَا أعْضَاءً ثُمَّ يَبْعَثُهَا فِى صَدَائِقِ خَدِيجَةَ فَرُبَّمَا قُلْتُ لَهُ كأنَّهُ لَمْ يَكُنْ فِي الدُّنْيَا امْرَأةٌ إلاَّ خَدِيجَةُ فَيَقُولُ إنَّهَا كَانَتْ وكَانَتْ وكانَ لِى مِنْهَا ولَدٌ *

43-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in kadınlarından hiçbirisi hakkında, Hadîce'ye karşı kıskançlığım derecesinde kıskanç olmadım. Hâlbuki ben Hadîce'yi (kumam olarak) görmemiştim. Fakat Peygamber (S) onun adını çok anardı. Çok defa koyun keserdi, sonra da etini uzuv uzuv parçalar, daha sonra onları Hadîce'nin sâdık kadın dostlarına gönderirdi. Bâzı defa ben sabırsızlanarak, Peygamber'e hitâben:

— Sanki yeryüzünde hiç kadın yok da yalnız Hadîce var! diye ta'rîz ederdim.

Rasûlullah da:

— *"Hadîce şöyle idi, Hadîce böyle idi"* (diye iyiliklerini sayar) ve *"Ondan benim çocuklarım var"* buyururdu [44].

٤٤ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قالَ **حدّثنا** يَحْيَى عنْ إسْمَاعِيلَ قال قُلْتُ لعَبْدِ اللَّهِ بنِ أَبِى أَوْفَى رضى اللَّهُ عنهُمَا بَشَّرَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم خَدِيجَةَ قال نَعَمْ بِبَيْتٍ منْ قَصَبٍ لاَ صَخَبَ فِيهِ ولاَ نَصَبَ *

44- Bize Müsedded tahdîs etti. Bize Yahyâ (ibn Saîd el-Kattân) tahdîs etti ki, İsmâîl ibn Ebî Hâlid şöyle demiştir:

Ben, Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya:

— Peygamber (S) Hadîce'ye müjde verdi mi? dedim.

O:

— Evet, içinde gürültü patırtı olmayan ve çalışma çabalama da olmayan inciden bir ev ile müjdeledi, dedi.

٤٥ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ فُضَيْلٍ عنْ عُمَارَةَ عنْ أَبِى زُرْعَةَ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قالَ أَتَى جِبْرِيلُ النبىَّ ﷺ فقالَ يَا رسولَ اللَّهِ هذِهِ خَدِيجَةُ قَدْ أَتَتْ مَعَهَا إنَاءٌ فِيهِ إدَامٌ أَوْ طَعَامٌ أَوْ شَرَابٌ فإذَا هِيَ أَتَتْكَ فاقْرَأْ عَلَيْهَا السَّلاَمَ منْ رَبِّهَا وَمِنِّى وبَشِّرْهَا بِبَيْتٍ فِى الجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ لاَ صَخَبَ فِيهِ وَلاَ نَصَبَ : وقال إسْمَاعِيلُ ابنُ خَلِيلٍ قالَ أَخْبرنا عَلِىُّ بنُ مُسْهِرٍ عنْ هِشَامٍ عنْ أَبِيهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالتِ اسْتَأْذَنَتْ هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ أُخْتُ خَدِيجَةَ عَلَى رسولِ اللَّهِ ﷺ فَعَرَفَ اسْتِئْذَانَ خَدِيجَةَ فارْتاعَ لِذَلِكَ فَقَالَ اللَّهُمَّ هَالَةَ قالَتْ فَغِرْتُ فَقُلْتُ ما تَذْكُرُ منْ عَجُوزٍ من عَجَائِزِ قُرَيْشٍ حَمْرَاءِ الشِّدْقَيْنِ هَلَكَتْ فِى الدَّهرِ قَدْ أَبْدَلَكَ اللَّهُ خَيْرًا مِنْهَا *

---

44 Buraya kadar geçen hadîslerin başlığa uygunluğu açıktır.

Peygamber'in, İbrâhîm'den başka bütün çocukları Hadîce'den doğmuştur. Bunlar Zeyneb, Rukayye, Ümmü Kulsüm, Fâtıma, Kaasım, Tâhir, Tayyib'dir. Bu üç erkek çocuk peygamberlikten önce vefât etmişlerdir. Kızların hepsi İslâm devrine yetişip müslümân olmuşlar ve Medîne'ye hicret etmişlerdir. Bunlardan üçü Peygamber'den önce vefât etmişler; yalnız Fâtıma, Peygamber'den altı ay kadar sonra vefât etmiştir. Peygamber'in nesebi Fâtıma'nın çocuklarından devâm etti. İbrâhîm, Marye'den doğmuş ve onsekiz aylık iken ölmüştür.

45-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: (Hıra Dağı'nda iken) Cibrîl, Peygamber'e geldi de:

— Yâ Rasûlallah! İşte şu Hadîce'dir. Sana doğru geliyor. Yanında bir kap var, içinde katık yâhud yiyecek şey yâhud şerbet var. Hadîce sana geldiğinde ona Rabb'inden ve benden selâm söyle! Ve cennette inciden yapılmış bir sarayla müjdele ki, onun içinde gürültü patırtı yok, çalışmak çabalamak da yok! buyurdu.

Ve İsmâîl ibn Halîl şöyle dedi: Bize Alî ibn Mushir, Hişâm'dan; o da babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Bir kerre Hadîce'nin kızkardeşi Hâle bintu Huveylid (Medîne'ye gelip) Rasûlullah'ın huzûruna girmek için izin istedi. Rasûlullah (iki kızkardeşin seslerindeki benzeyişle) Hadîce'nin izin isteyişini hatırladı ve bunun için hâli de değişti. Ve:

— *"Yâ Allah, izin isteyeni Hâle kıl!"* diye duâ etti.

Âişe dedi ki: Artık kıskandım da:

— Ağzının iki tarafında diş etlerinin kızartısından başka bir beyazlık kalmayan ve zamân içinde ölen ihtiyâr Kureyş kadınlarından bir kocakarının nesini anarsın? Allah onun yerine sana, ondan daha hayırlısını vermiştir! diye Rasûlullah'ı karşıladım [45].

٢٠ــ بابُ ذِكْرِ جَرِيرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ البَجَلِّى رضى اللَّهُ عنهُ

20- CERÎR İBNU ABDİLLAH EL-BECELÎ(R)'NİN ZİKRİ BÂBI

٤٦ــ حدّثنا إسْحَاقُ الوَاسِطِيُّ قال حدّثنا خَالِدٌ عنْ بيانٍ عنْ قَيْسٍ قالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ قالَ جرِيرُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنْهُ ما حَجَبَنِى رسولُ اللَّهِ ﷺ مُنْذُ أسْلَمْتُ ولاَ رَآنِى إلاَّ ضَحِكَ: وعَنْ قَيْسٍ عنْ جرِيرِ ابنِ عَبْدِ اللَّهِ قالَ كانَ فِى الجَاهِلِيَّةِ بَيْتٌ يُقَالُ لَهُ ذُو الخَلَصَةِ وكانَ يُقَالُ لَهُ الْكَعْبَةُ الْيَمَانِيَّةُ أوِ الْكَعْبَةُ الشَّامِيَّةُ فَقَالَ لِى رسُولُ اللَّهِ ﷺ هَلْ أنْتَ مُرِيحِى منْ ذِى الخَلَصَةِ قالَ فَنَفَرْتُ إلَيْهِ فِي خَمْسِينَ وَمَائَةِ فارسٍ منْ أحْمَسَ قَالَ فَكَسَرْنَاهُ وقَتَلْنَا منْ وجَدْنَا عِنْدَهُ فأتَيْنَاهُ فأخْبرْنَاهُ فَدَعَا لَنَا وَلِأحْمَسَ *

---

45 Âişe'nin ileri sürdüğü hayırlılık, gençlik ve güzellik i'tibâriyledir denilebilir. Rasûlullah'ın sükûtu ise bir müsâmahalı davranıştır. Çünkü bu sözler kadınlık gayretiyle söylenmiştir. Gayret (kıskançlık) fıtrî bir hâl olduğu için; bundan dolayı kadınlara cezâ sâbit olmuyor.

46-..... Kays şöyle demiştir: Ben onu şöyle derken işittim: Cerîr ibn Abdillah (R): Ben İslâm'a girdiğimden beri Rasûlullah beni huzûruna girmekten men' etmedi ve beni her gördüğünde muhakkak gülümsedi, demiştir [46].

Yine Kays ibn Ebî Hâzım'dan: Cerîr ibn Abdillah şöyle demiştir: Câhiliyet devrinde Zu'l-Halasa denilen bir ev vardı. Ona Yemenliler'in Ka'besi adı verildi. Mekke'dekine de el-Ka'betu'ş-Şâmiyye denilirdi. Rasûlullah (S) bana:

— *"Sen beni şu Zu'l-Halasa'dan râhata kavuşturur musun?"* dedi.

Cerîr dedi ki: Bunun akabinde ben onun halkıyle harb etmek üzere Ahmes kabîlesinden yüzelli binekli ile oraya hareket ettim.

Cerîr dedi ki: Nihâyet bizler o evi kırıp parçaladık. Yanında bulduğumuz kimseleri de öldürdük. Sonra gelip yaptıklarımızı Rasûlullah'a haber verdik, O da bizlere ve Ahmes kabîlesine duâ etti [47].

٢١ــ بابُ ذِكْرِ حُذَيْفَةَ بنِ الْيَمَانِ العَبْسِيِّ رضى اللَّهُ عنْهُ

21- HUZEYFE İBNU'L-YEMÂN EL-ABSÎ(R)'NİN ZİKRİ BÂBI

٤٧ــ حدّثنى إسْمَاعِيلُ بنُ خَلِيلٍ قالَ أخْبَرنا سَلَمَةُ بنُ رَجَاءٍ عنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنْهَا قالَتْ لَمَّا كانَ يَومُ أُحُدٍ هُزِمَ المُشْرِكُونَ هَزِيمَةً بَيِّنَةً فَصَاحَ إبْلِيسُ أىْ عِبَادَ اللَّهِ أُخْرَاكُمْ فَرَجَعَتْ أُولاَهُمْ عَلَى أُخْرَاهُمْ فاجْتَلَدَتْ أُخْرَاهُمْ فَنَظَرَ حُذَيْفَةُ فإذَا هُوَ بأبِيهِ فَنَادى أىْ عِبَادَ اللَّهِ أبِى أبِى فَقَالَتْ فَوَاللَّهِ ما احْتَجَزُوا حَتَّى قَتَلُوهُ فقالَ حُذَيْفَةُ غَفَرَ اللَّهُ لَكُمْ

---

46 Cerîr, dokuzuncu veyâ onuncu hicret yılında ve bir rivâyete göre Peygamber'in vefâtından seksen gün kadar evvel, Vedâ Haccı sırasında müslümân olmuştur. Ruceyle kabîlesinin başkanlarından olduğu için Peygamber, üzerine otursun diye yere kaftân yayarak ikrâmda bulunmuştu. Peygamber tarafından Yemen'e âmil ta'yîn olunmuştur. Sonra Medâin'in fethinde büyük hizmetleri görülmüş, Kaadisiye harbinde İslâm ordusunun sağ kanadına kumanda etmiştir. Umer, Cerîr'i çok severdi. Güzel çehreli olduğu için: "Cerîr, İslâm Ümmeti'nin Yûsuf'udur" der idi.

Cerîr, Kûfe'de ikaamet etmiş, 51 veyâ 54 yılında vefât etmiştir.

47 Bu hadîslerde Peygamber'in Cerîr'e ikrâm etmesi, hem Cerîr'e, hem de Ahmes kabîlesi süvârîlerine duâ etmesi bulunduğundan, başlıkla uygunlukları yerindedir.

Bu Zu'l-Halasa puthânesinin yıkılması hadîsi Cihâd'da, "Fetihler hakkında müjde bâbı"nda da geçmişti.

قال أبِى فوَاللَّهِ مازَالَتْ فِى حُذَيْفَةَ منْهَا بَقِيَّةُ خيْرٍ حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وجَلَّ *

47-..... Bize Seleme ibn Recâ, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Uhud harbi günü olunca müşrikler açık bir bozguna uğradılar. Bu sırada İblîs, müslümânlara:

— Ey Allah'ın kulları! Arkanızdakileri (öldürün yâhud yardım edin)! diye bağırdı.

Bu bağırma üzerine müslümânların öncüleri, arkadakilere karşı döndü ve arkadakilerle çetin bir harbe tutuştular. Bu sırada Huzeyfe baktı ki, babası Yemân da oraya gelmiş. Hemen:

— Allah'ın kulları, o babamdır, o babamdır! diye nidâ etti.

Âişe dedi ki: Vallâhi müslümânlar, Yemân'ı öldürünceye kadar vurmaktan ayrılmadılar.

Huzeyfe, babasının böyle hatâ ile öldürülmesi üzerine öldürenlere sâdece:

— ***Allah sizlere mağfiret eylesin...*** (Yûsuf: 92) dedi.

Râvî Hişâm dedi ki: Babam Urve: Allah'a yemîn ederim ki, Huzeyfe Azîz ve Celîl olan Allah'a kavuşuncaya kadar babası Yemân'ın kaatiline bir duâ ve istiğfâr bakıyyesi, Huzeyfe'de devâm edip durmuştur, dedi [48].

٢٢ــ بابُ ذِكْرِ هِنْدِ بنْتِ عُتْبَةَ بنِ رَبِيعَةَ رضى اللَّهُ عنها

22- UTBE İBNU RABÎA'NIN KIZI HİND(R)'İN ZİKRİ BÂBI

٤٨ــ وقال عبْدَانُ أخْبَرَنَا عبْدُ اللَّهِ أخْبرنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ حدّثنى عُرْوَةُ أنَّ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ جَاءَتْ هِنْدُ بِنْتُ عُتْبَةَ قالَتْ يا رسولَ

---

48 Huzeyfe ibnu'l-Yemân el-Absî, Hısl yâhud Huseyl ibn Câbir'in oğludur. Her ikisi de büyük sahâbîlerdendir. Hısl ibn Câbir nasılsa birini öldürmüş olduğundan, memleketinden kaçarak Medîne'ye gelmiş, Evsîler'den Abdu'l-Eşhel oğulları'na halîf olmuş. Evs ile Hazrec, aslında Yemen'den gelme olduklarından Yemânî'dirler. İşte Hısl, bu Yemânîler'e katıldığı için kavmi tarafından kendisine "Yemân" lakabı verilmiştir. Huzeyfe, Rasûlullah'ın hâle ve geleceğe âid gizli haberlerinin sâhibi olmuştur. Babasıyle berâber Uhud harbinde hazır bulunmuş, babası yanlışlıkla bir müslümân tarafından öldürülmüştür. Peygamber tarafından verilen diyeti Huzeyfe, müslümânlara sadaka etmiştir. Huzeyfe, Umer tarafından Selmân Fârisî'den sonra Medâin Vâlîliği'ne getirilmiş, ömrünün sonuna kadar o hizmette kalmıştır.

Vefâtı, Usmân'ın öldürülmesinden ve Alî'ye bey'at edilmesinden kırk gün sonradır (*Tecrîd Ter.*, II, 383-384).

اللَّهِ ما كانَ عَلَى ظَهْرِ الارْضِ منْ أهْلِ خِبَاءٍ أحَبَّ إلَيَّ أنْ يَذِلُّوا منْ أهْلِ خِبَائِكَ ثُمَّ ما أصْبَحَ اليَوْمَ عَلى ظَهْرِ الْأَرْضِ أهْلُ خِبَاءٍ أحَبَّ إلَيَّ أنْ يَعِزُّوا منْ أهْلِ خِبَائِكَ قالَتْ وأيْضًا والَّذِي نَفْسِي بيَدِهِ قالَتْ يا رسولَ اللَّهِ أنَّ أبَا سُفْيَانَ رجُلٌ مِسِّيكٌ فَهَلْ عَلَيَّ حَرَجٌ أنْ أطْعِمَ منَ الَّذِي لهُ عِيَالَنَا قالَ لا أرَاهُ إلاَّ بالمَعْرُوفِ *

48-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Utbe ibnu Rabîa'nın kızı Hind geldi ve:

— Yâ Rasûlallah! Vaktiyle yeryüzünde Senin hâne halkın kadar zelîl ve harâb olmalarını istediğim hiçbir ev halkı yoktu. Sonra bu gün oldu, yeryüzünde Senin ev halkın kadar azîz olmalarını istediğim hiçbir ev halkı yoktur, dedi.

Hind dedi ki: Rasûlullah da Hind'e:

— *"Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ben de sana nisbetle senin gibiyim"* dedi.

Yine Hind:

— Yâ Rasûlallah! (Kocam) Ebû Sufyân çok cimri bir adamdır. Onun malından (gizlice alıp da) âile halkımızı yedirmemde bana günâh var mıdır? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Bunun ancak örf ve âdete göre olmasını düşünürüm* (bundan fazlasını değil)" buyurdu [49].

٢٣ــ بابُ حدِيثِ زيْدِ بنِ عَمْرِو بنِ نُفَيْلٍ

---

49 Bu hadîste açıkça ifâde ettiği gibi Hind'in müslümân olmadan önceki târîhî hayâtı, Peygamber'e ve müslümânlara karşı buğz ve kînle doludur. Son derece zekî ve tedbîrli olan Hind, Uhud harbinde Kureyş ordusu içinde şiirler okuyarak, Kureyş askerlerini İslâm ordusu üzerine heyecânlandırıp cesâretlendirmiştir. Orada şehîd Hamza'nın ciğerini ağzına alıp çiğnemiştir.

Hind'in babası Utbe ibn Rabîa, Kureyş başkanlarından olarak Bedir harbine gelmiş ve orada öldürülmüştür.

Hind, kocası Ebû Sufyân ile berâber Mekke fethi günü müslümân olmuş, İslâm'da sebât ve güzel hareket etmiştir. Yermuk harbinde de kocasıyle berâber hazır bulunmuş, İslâm askerlerini Rûmlar'a karşı ateşli hitâbeleriyle heyecânlandırıp teşvîk etmiştir.

Umer'in halîfeliğinde, Ebû Kuhâfe'nin öldüğü gün vefât etmiştir.

Peygamber, kadınlardan: "... ***Hırsızlık yapmamaları, zinâ etmemeleri...***" (el-Mümtehıne: 12) diye bey'at alırken: Hürre kadın zinâ eder mi? diyen şânlı kadındır.

23- ZEYD İBNU AMR İBN NUFEYL'İN HADÎSİ BÂBI [50]

٤٩ــ **حدّثنى** مُحَمَّدُ بنُ أبِى بَكْرٍ **حدّثنا** فُضَيْلُ بنُ سُلَيْمَانَ **حدّثنا** موسٰى **حدّثنا** سالِمُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنْهُمَا أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم لَقِىَ زَيْدَ بنَ عمْرِو بنِ نُفَيْلٍ بأسْفَلِ بلْدَحٍ قبْلَ أنْ ينْزِلَ عَلَى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم الوَحْيُ فقُدِّمَتْ إلَى النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم سُفْرَةٌ فأبى أنْ يأكُلَ مِنْهَا ثُمَّ قالَ زَيْدٌ إنِّى لَسْتُ آكُلُ مِمَّا تَذْبَحُونَ عَلَى أنْصَابِكُمْ ولاَ آكُلُ إلاَّ ماذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وأنَّ زَيْدَ بنَ عَمْرٍو كانَ يَعِيبُ علَى قُرَيْشٍ ذَبَائِحَهُمْ ويَقُولُ الشَّاةُ خَلَقَهَا اللَّهُ وأنْزَلَ لَهَا منَ السَّمَاءِ المَاءَ وأنْبَتَ لَهَا منَ الْأَرْضِ ثُمَّ تَذْبَحُونَهَا علَى غَيْرِ اسْمِ اللَّهِ إنْكَارًا لذَلِكَ وإعْظَامًا لهُ. * قالَ مُوسٰى **حدّثنى** سالمُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ وَلاَ أعْلَمُهُ إلاَّ تُحُدِّثَ بِهِ عنِ ابنِ عُمَرَ أنَّ زَيْدَ بنَ عَمْرِو بنِ نُفَيْلٍ خَرَجَ الَى الشَّامِ يَسأَلُ عنْ الدِّينِ ويَتَّبِعُهُ فَلَقِىَ عَالِمًا منَ الْيَهُودِ فَسألَهُ عنْ دِينِهِمْ فقالَ إنِّى لَعَلِّى أنْ أدِينَ دِينَكُمْ فأخبرنى فقالَ لا تَكُونُ علَى دِينِنَا حَتَّى تأخُذَ بنَصِيبِكَ منْ غَضَبِ اللَّهِ قال زَيْدٌ ما أفِرُّ إلاَّ منْ غَضَبِ اللَّهِ ولاَ أحْمِلُ مِنْ غَضَبِ اللَّهِ شَيْئًا أبَدًا وأنَّى أسْتَطِيعُهُ فَهَلْ تَدُلُّنِى عَلَى غَيْرِهِ قال مَا أعْلَمُهُ إلاَّ أنْ يَكُونَ حَنِيفًا قالَ زيدٌ وما الحَنِيفُ قال دِينُ إبْرَاهِيمَ لَمْ يكُنْ يَهُودِيًّا ولاَ نَصْرَانِيًّا ولاَ يَعْبُدُ الاَّ اللَّهَ فَخَرَجَ زَيْدٌ فَلَقِىَ عَالِمًا منَ النَّصَارَى فَذَكَرَ مثْلَهُ فقالَ لَنْ تكُونَ علَى دِينِنَا حَتَّى تأخُذَ بنَصِيبِكَ منْ لَعْنَةِ اللَّهِ قال ما أفِرُّ إلاَّ منْ لَعْنَةِ اللَّهِ ولاَ أحْمِلُ منْ لَعْنَةِ اللَّهِ ولا منْ غَضَبِهِ شَيْئًا أبَدًا وأنَّى أسْتَطِيعُ فَهَلْ تَدُلُّنِى عَلَى غَيْرِهِ قال ما أعْلَمُهُ إلاَّ أنْ يكُونَ حنيفًا قال وما الحَنِيفُ قال دِينُ إبْرَاهِيمَ لَمْ يَكُنْ يَهُودِيًّا ولاَ نَصْرَانِيًّا ولاَ يَعْبُدُ الاَّ اللَّهَ فَلَمَّا رَأى زَيْدٌ قَوْلَهُمْ فِى ابْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ خَرَجَ فَلَمَّا

---

50 Zeyd ibn Amr, Peygamber'in cennetle müjdelediği on zâttan birisi olan Saîd ibn Zeyd'in babası, Umer ibn Hattâb'ın da amcası oğludur. Zeyd, Tevhîd Dîni arayan muvahhidlerden idi, putlara tapmaktan, şirkten sakınırdı. Fakat Peygamber'e peygamberlik gelmezden beş sene evvel vefât etmiştir. Peygamber: "*Zeyd,* (benimle Îsâ arasında) *yalnız başına bir ümmet olarak diriltilir*" buyurmuştur.

Buhârî, bunun hadîsini bu bakımdan burada zikretmiştir.

بَرَزَ رَفَعَ يَدَيْهِ فقَالَ اللَّهُمَّ إِنِّى أُشْهِدُكَ أَنِى عَلى دِينِ إِبْرَاهِيمَ : وقالَ اللَّيْثُ كَتَبَ الَّى هِشَامٌ عنْ أبيهِ عنْ أَسْمَاءَ بنْتِ أَبِى بَكْرٍ رضى اللَّهُ عنهما قالَتْ رأَيْتُ زيْدَ بنَ عَمْرِو بنِ نُفَيْلٍ قائِمًا مُسْنِدًا ظَهْرَهُ إِلَى الكَعْبَةِ يَقُولُ يا مَعَاشِرَ قُرَيْشٍ واللَّهِ ما مِنْكُمْ علَى دِينِ ابْرَاهِيمَ غَيْرِى وكانَ يُحْيِى الْمَوْؤُدَةَ يَقُولُ لِلرَّجُلِ اذَا أَرَادَ أَنْ يقْتُلَ ابْنَتَهُ لا تَقْتُلْهَا أنا أَكْفِيكَهَا مَؤُنَتَهَا فَيأْخُذُهَا فإِذَا تَرَعْرَعَتْ قال لأَبِيهَا إِنْ شِئْتَ دفَعْتُهَا الَيْكَ وإِنْ شِئْتَ كَفَيْتُكَ مَؤُنَتَهَا *

49-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs etti. Bize Sâlim ibn Abdillah, babası Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) peygamberlik ve vahiy gelmezden önce Beldah vâdîsinin alt tarafında Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl ile buluştu. Bu sırada Peygamber'e (Kureyş tarafından) bir sofra ve bir mikdâr yemek takdîm edildi. (Peygamber yemedi.) Zeyd de yemekten çekindi. Sonra Zeyd, Kureyş'e karşı:

— Ben sizin putlarınız adına kesmekte olduğunuz hayvanların etlerinden yemem. Ben yalnız üzerine Allah adı anılarak kesilen hayvan etini yerim! dedi.

Abdullah ibn Umer devâmla dedi ki: Muhakkak ki Zeyd ibn Amr, Kureyş'e karşı onların bu yolda kestikleri hayvanlarını ayıplardı da, onların bu âdetlerini reddederek ve nazarlarında büyütüp canlandırarak:

— (Ey Kureyş!) Koyun Allah'ın yarattığı bir hayvandır. Allah onu yaratmış ve onun faydalanması için gökten yağmur yağdırmış, yerden de onun gıdâsını bitirmiştir. Sonra siz (Allah'ın yarattığı, besleyip büyüttüğü) bu hayvanı Allah adından başka bir ad anarak kesiyorsunuz! der idi [51].

Geçen senedle Mûsâ ibn Ukbe dedi ki: Bana Sâlim ibn Abdillah tahdîs etti. Ben Sâlim'in bu hadîsi ancak Abdullah ibn Umer'den tahdîs etmekte olduğunu biliyorum (o, şöyle demiştir): Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl, Mekke'den Şâm'a doğru çıktı da tevhîd dîninden soruyor ve ona tâbi' olup, onu arıyordu. Derken Yahûdîler'den bir âlime kavuştu da ona dînlerinin mâhiyetinden sordu. Ve:

— Belki ben de sizin dîninize girerim. Onun için bana dîninizin hâlini haber ver, dedi.

Yahûdî âlim, Zeyd'e:

— Sen Allah'ın gadabından payını almadıkça bizim dînimiz üzere olamazsın, dedi.

---

51 Yânî sizin bu fiiliniz akla, adâlete uygun mudur? diyerek onları ayıplardı.

Zeyd de ona:

— Ben ancak Allah'ın gadabından kaçıyorum, ben ebeden Allah'ın gadabından hiçbirşey taşımam ve ben onu taşımamaya muktedir hâldeyim. Sen bana dînlerden bir başka dîne delâlet eder misin? dedi.

Âlim:

— Ben o dînin ancak Hanîf Dîni olabileceğini biliyorum, dedi.

Zeyd:

— Hanîf Dîni nedir? dedi.

Yahûdî âlimi:

— O, İbrâhîm Dîni'dir. İbrâhîm nc bir Yahûdî, ne de bir Hristiyan'dı. O, Allah'tan başkasına ibâdet etmezdi, dedi [52].

Zeyd onun yanından çıktı ve Hristiyanlar'dan bir âlime kavuştu. Ona da Yahûdî âlimine söylediği gibi söyledi. O da Zeyd'e:

— Sen Allah'ın la'netinden nasîbini almadıkça aslâ bizim dînimiz üzere olamayacaksın, dedi.

Zeyd ona da:

— Ben ancak Allah'ın la'netinden kaçmaktayım, ben ebeden Allah'ın la'netinden de, gadabından da hiçbirşey taşıyamam. Ben bunu taşımamaya muktedir hâlde bulunuyorum. Sen bana başka dîne delâlet eder misin? dedi.

Hristiyan âlimi:

— Ben o dînin ancak Hanîf Dîni olabileceğini biliyorum, dedi.

Zeyd:

— Hanîf Dîni nedir? dedi.

Hristiyan âlimi:

— İbrâhîm Dîni'dir. O ne bir Yahûdî, ne de bir Hristiyân'dı ve yalnız Allah'a ibâdet ederdi, dedi.

Zeyd, bunların İbrâhîm Peygamber hakkındaki sözlerini görünce, oradan çıktı ve onların arâzîsinden dışarı çıkınca iki elini yukarıya kaldırdı da şöyle duâ etti:

— Yâ Allah, ben Seni şâhid tutuyorum: Ben İbrâhîm Dîni üzereyim, dedi.

Ve el-Leys ibn Sa'd şöyle demiştir: Bana Hişâm, babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Ebû Bekr'in kızı Esmâ'dan olmak üzere şöyle yazdı: Esmâ şöyle demiştir: Ben Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl'i, sırtını Ka'be'ye dayamış olduğu hâlde ayakta gördüm, şöyle diyordu:

---

52 Yahûdî âlimin bu sözü, şu âyete uygundur: ***"İbrâhîm ne bir Yahûdî, ne de bir Hristiyan'dı. Fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir müslümândı. Müşriklerden de değil idi o"*** (Âlu İmrân: 67).

— Ey Kureyş toplulukları! Allah'a yemîn ediyorum ki, benden başka sizlerden hiçkimse İbrâhîm Dîni üzere değildir! [53].

Râvî dedi ki: Zeyd, diri diri gömülecek kız çocuklarına hayât bahşederdi. O, kızını öldürmek isteyen kimseye:

— Onu öldürme, ben onun yaşama masrafını sana veririm, derdi ve o kızı yanına alırdı.

Kız çocuğu hareket edip yetişince de babasına:

— İstersen kızı sana geriye vereyim, ister onun masrafını da sana ödeyeyim, der idi [54].

٢٤ــ بابُ بُنْيَانِ الكَعْبَةِ

24- KA'BE'NİN BİNÂ EDİLMESİ BÂBI [55]

٥٠ــ حدّثني مَحْمُودٌ حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قال أخْبرنى ابنُ جُرَيْجٍ قال أخْبرنى عَمْرُو بنُ دِينَارٍ سَمِعَ جَابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما قال لَمَّا بُنِيَتِ الكَعْبَةُ ذَهَبَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم وعَبَّاسٌ يَنْقُلاَنِ الحِجَارَةَ فقال عَبَّاسٌ لِلنبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم اجْعَلْ إزَارَكَ عَلَى رَقَبَتِكَ يقِيكَ مِنَ الحِجَارَةِ فَخَرَّ إلَى الأرْضِ وطَمَحَتْ عَيْنَاهُ إلَى السَّمَاءِ ثُمَّ أفَاقَ فقال إزَارِى إزَارِى فَشَدَّ عَلَيْهِ إزَارَهُ *

---

53 Ebû Nuaym'ın *Mustahrac*'ında Ebû Usâme hadîsinde: Zeyd: Benim ilâhım İbrâhîm'in ilâhı; dînim de İbrâhîm'in dînidir, der idi, şeklindedir.

54 Bu hadîsler Zeyd ibn Amr'ın fazîletlerini pek güzel ortaya koymaktadırlar.

Câhiliyet devrinin kız çocuklarını diri diri gömme feceâtı, Kur'ân-ı Kerîm'de de zikredilip kötülenmiştir:

"*... Fakîrlik endîşesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de, onların da rızkını biz vereceğiz...*" (el-En'âm: 151);

"*Evlâdlarınızı fakîrlik korkusuyla öldürmeyin. Onları da, sizi de biz rızıklandırırız. Hakîkat onları öldürmek büyük bir suçtur*" (el-İsrâ: 31);

"*Diri diri gömülen kız hangi suçtan dolayı öldürüldüğü sorulduğu zamân...*" (et-Tekvîr: 8-9).

Zamânımızda yeniden gündeme getirilip propogandası yapılan nüfûs plânlaması çalışmalarında bu âyetlerden gaflet edilmemelidir!..

55 Yıkılacak hâle gelen Ka'be'yi, peygamberliğe yakın Câhiliyet günlerinde Kureyş yeniden binâ etmişti. Bunun târîhi hakkında yedi ayrı rivâyet vardır: Bu sırada Peygamber bülûğa ermemişti (Zuhrî); onbeş yaşında idi (İbn Battâl, İbnu't-Tîn); peyamberlik ile Ka'be'nin binâsı arasında beş yıllık zamân geçmiştir (İbn Hişâm); Ka'be'nin yeniden inşâsında Peygamber otuzaltı yaşında idi; yeniden inşâ, Hadîce ile evlenmesinden önce idi (Beyhakî); Hadîce ile evlenmesinden on sene sonra idi (Muhammed ibn İshâk); peygamberlikten on sene evvel idi (Mûsâ ibn Ukbe ve Mucâhid). Bu inşâ hizmetinde erkek, kadın, yaşlı, çocuk bütün Kureyş çalışmıştır.

50-..... Bana Amr ibnu Dînâr, Câbir'den işittiğini haber verdi: Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ka'be binâ edileceği zamân Peygamber ile amcası Abbâs, gidip sırtlarında taşları nakliyorlardı. Amcası Abbâs, Peygamber(S)'e hitâben:

— İzârını boynunun üzerine koy da seni taşların sürtmesinden korusun, dedi.

(Peygamber izârını çözüp omuzlarının üzerine koyunca) hemen bayılıp yere düştü ve gözleri gökyüzüne doğru dikildi. Sonra ayıldı da(amcasına):

— *"İzârımı ver, izârımı ver"* dedi.

İzârını alıp üzerine bağladı [56].

٥١ــ حدّثنا أَبُو النُّعْمَانِ **حدّثنا** حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ عَمْرِو بنِ دِينَارٍ وعُبَيْدِ اللَّهِ بنِ أَبِي يَزِيدَ قالاَلَمْ يَكُنْ علَى عَهْدِ النبيِّ ﷺ حَوْلَ الْبَيْتِ حَائِطٌ كانُوا يُصَلُّونَ حَوْلَ البَيْتِ حَتَّى كانَ عُمَرُ فَبَنَى حَوْلَهُ حَائِطًا قال عُبَيْدُ اللَّهِ جَدْرُهُ قَصِيرٌ فَبَنَاهُ ابنُ الزُّبَيْرِ *

51-..... Amr ibn Dînâr ile Ubeydullah ibn Ebî Yezîd şöyle demişlerdir: Peygamber (S) zamânında Ka'be'nin etrafında duvar yoktu. İnsanlar Beyt'in etrafında namâz kılarlardı. Nihâyet Umer halîfe olunca, Ka'be'nin etrafına bir duvar binâ etti.

Ubeydullah, Beyt'in etrafındaki duvar kısa idi. Onu Abdullah ibn Zubeyr uzun ve yüksek binâ etti, demiştir [57].

٢٥ــ بابُ أَيَّامِ الجَاهِلِيَّةِ

25- CÂHİLİYET GÜNLERİ BÂBI [58]

---

56 Başlığa uygunluğu "Ka'be binâ edileceği zamân" ve "Peygamber ile amcası Abbâs gidip sırtlarında taşları naklediyorlardı" sözlerindedir. Bu Peygamber'in Ka'be'nin yeniden inşâsında bizzât çalıştığının delîlidir. Peygamber'in bayılması, avret yerinin açılması sebebiyle duyduğu derin utanmayı ifâde eder. Namâz Kitâbı'nın evvellerinde geçen rivâyette: "İşte o günden sonra hiç çıplak görülememiştir" ziyâdesi vardır. Bu hadîs Hacc Kitâbı, "Mekke'nin fadlı ve binâ edilmesi bâbı"nda da geçmişti.

57 Bu hadîsin başlığa uygunluğu, bunda Ka'be etrafına duvar örülmesi, sonra bunun uzatılıp yükseltilmesinin bildirilmesi yönündendir.

58 Câhiliyet günleri, Îsâ Peygamber ile Peygamberimizin peygamberliği arasında geçen müddetin adıdır. Bu devirde câhilce işler çok olduğu ve umûmî bir cehâlet hüküm sürdüğü için bu isimle adlandırılmıştır (el-Kirmânî).

٥٢ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى قال هِشَامٌ حدّثني أَبِي عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنهَا قالَتْ كانَ عَاشُورَاءُ يَوْمًا تَصُومُهُ قُرَيْشٌ فِي الجَاهِلِيَّةِ وكانَ النبيُّ ﷺ يَصُومُهُ فَلَمَّا قَدِمَ المَدِينَةَ صَامَهُ وأَمَرَ بِصِيَامِهِ فَلَمَّا نَزَلَ رَمَضَانُ كانَ مَنْ شَاءَ صَامَهُ ومَنْ شَاءَ لاَ يَصُومُهُ *

52-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Âşûrâ, Câhiliyet devrinde Kureyş'in oruç tutar olduğu bir gündü. Peygamber (S) de âşûrâ orucunu tutardı. Medîne'ye geldiği zamân da bu orucu tuttu ve sahâbîlerine de bu orucu tutmalarını emretti. (İkinci sene) Ramazân orucu emri inince, isteyen âşûrâ orucunu tuttu, isteyen onu tutmaz oldu [59].

٥٣ــ حدّثنا مُسْلِمٌ حدّثنا وُهَيْبٌ حدّثنا ابنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال كانُوا يَرَوْنَ أَنَّ الْعُمْرَةَ فِي أَشْهُرِ الحَجِّ منَ الفُجُورِ فِي الأَرْضِ وكانُوا يُسَمُّونَ المُحَرَّمَ صَفَرًا ويَقُولُونَ (إِذَا بَرَا الدَّبَرْ وعَفَا الأَثَرْ حَلَّتِ العُمْرَةُ لِمَنِ اعْتَمَرْ) قال فَقَدَمَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ وأَصْحَابُهُ رَابِعَةً مُهِلِّينَ بالحَجِّ وأَمَرَهُمُ النبيُّ ﷺ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً قالُوا يا رسُولَ اللَّهِ أَيُّ الحِلِّ نال الحِلُّ كُلُّهُ *

53-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Câhiliyet devrinde müşrikler hacc aylarında umre yapmayı yeryüzünde işlenen günâhlardan görürlerdi. Ve muharrem ayına safer ismini verirlerdi de: "Devenin arkasındaki yara iyi olur; hacıların ayak izleri gider; (safer ayı da çıkarsa) artık umre etmek işte o zamân umreciye halâl olur" derlerdi.

İbn Abbâs dedi ki: Rasûlullah (S) sahâbîleriyle berâber (zu'l-hiccenin) dördüncü gecesi sabâhında hacc niyetiyle telbiye ederek Mekke'ye geldiler. Peygamber (S), sahâbîlerine hacclarını umreye çevirmelerini (tavâf, sa'y ve tıraşla ihrâmdan çıkmalarını) emretti. Sahâbîler (hacc aylarında umre etmeyi günâh saydıkları için):

— Yâ Rasûlallah! Bu nasıl hılldır, nasıl umredir (ihrâmın harâm kıldığı şeyleri bu da halâl kılar mı)? dediler.

Peygamber:

— *"Bu umrenin yerine getirilmesi, bunların hepsini halâl kılar"* buyurdu [60].

---

59 Başlığa uygunluğu "Âşûrâ, Câhiliyet devrinde Kureyş'in oruç tutar olduğu bir gündü..." sözlerindedir. Bu hadîs Oruç Kitâbı, "Âşûrâ orucu bâbı"nda da geçmişti.

60 Başlığa uygunluğu "Câhiliyet devrinde müşrikler hacc aylarında umre yapmayı

٥٤ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيَانُ قالَ كانَ عَمْرٌو يَقُولُ حدّثنا سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ عنْ أبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قال جَاءَ سَيْلٌ فِي الجَاهِلِيَّةِ فَكَسَا ما بَيْنَ الجَبَلَيْنِ قال سُفْيَانُ وَيَقُولُ إنَّ هَذَا لَحَدِيثٌ لَهُ شأنٌ *

54-..... Amr ibn Dînâr şöyle der idi: Bize Saîd ibnu'l-Müseyyeb, babası Müseyyeb'den; o da Saîd'in dedesi Hazn el-Muhâcirî'den tahdîs etti. O (Câhiliyet devrinde Kureyş'in şerîflerindendi) şöyle demiştir: "Câhiliyet devrinde büyük bir seyl geldi de (Mekke üzerinde yükselen) iki tepe arasını kaplayıp bürüdü".

Sufyân ibn Uyeyne dedi ki: Amr ibnu Dînâr da:

— Şübhesiz bu, uzun bir kıssası olan bir hadîstir, der idi [61].

٥٥ــ حدّثنا أبُو النُّعْمَانِ حدّثنا أبُو عَوَانَةَ عنْ بَيَانٍ أبِي بِشْرٍ عنْ قَيْسِ بنِ أبِي حَازِمٍ قال دَخَلَ أبُو بَكْرٍ عَلَى امْرَأةٍ مِنْ أحْمَسَ يُقَالُ لَهَا زَيْنَبُ فَرَآهَا لاَ تَكَلَّمَ فقالَ مالَهَا لاَ تَكَلَّمُ قالُوا حَجَّتْ مُصْمِتَةً قال لَهَا تَكَلَّمِي فإنَّ هَذَا لاَ يَحِلُّ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الجَاهِلِيَّةِ فَتَكَلَّمَتْ فقالَتْ مَنْ أنْتَ قال امْرُؤٌ مِنَ المُهَاجِرِينَ قالَتْ أيُّ المُهَاجِرِينَ قال مِنْ قُرَيْشٍ قالَتْ مِنْ أيِّ قُرَيْشٍ أنْتَ قال إنَّكِ لَسَؤُلٌ أنا أبُو بَكْرٍ قالَتْ ما بَقَاؤُنَا عَلَى هَذَا الأمْرِ الصَّالِحِ الَّذِى جَاءَ اللَّهُ بِهِ بَعْدَ الجَاهِلِيَّةِ قال بَقَاؤُكُمْ عَلَيْهِ ما اسْتَقَامَتْ بِكُمْ أئِمَّتُكُمْ قالَتْ وما الأئِمَّةُ قال أما كانَ لِقَوْمِكِ رُوسٌ وأشْرَافٌ يأمُرُونَهُمْ فَيُطِيعُونَهُمْ قَالَتْ بَلَى قال فَهُمْ أُولٰئِكَ عَلَى النَّاسِ *

55-..... Kays ibn Ebî Hâzım şöyle demiştir: Ebû Bekr, Buceyle kabîlesinin Ahmes kolundan Zeyneb denilen bir kadının yanına girdi ve onu konuşmuyor gördü. Yanındakilere:

— Bu kadının nesi var ki konuşmuyor? diye sordu.

Oradakiler:

— Konuşmayarak hacc yaptı, dediler.

---

yeryüzünde işlenen günâhlardan sayarlardı" sözlerindedir. Bu hadîs dahî Hacc Kitâbı, "Temettu' ve ifrâd bâbı"nda geçmişti.

61 Bu, uzun bir kıssadır. Mûsâ ibn Ukbe şöyle zikretmiştir: Seyl, Mekke'nin yukarı tarafında kayalar üzerinden gelirdi de, Mekke'yi harâb eder; Mekkeliler suların Ka'be'ye girmesinden korkarlardı. Bunun için Ka'be'nin binâsını sağlamlaştırmak istediler. Bu maksadla Ka'be'nin üzerine ilk çıkan ve ondan bir parça yıkan, el-Velîd ibnu'l-Mugîre oldu... (Aynî).

Ebû Bekr, kadına:

— Konuş, çünkü konuşmamak halâl olmaz; bu konuşmamak, Câhiliyet amelindendir, dedi.

Bunun üzerine kadın konuştu da Ebû Bekr'e:

— Sen kimsin? diye sordu.

Ebû Bekr:

— Muhâcirler'den bir adamım, dedi.

Kadın:

— Hangi muhâcirler? dedi.

Ebû Bekr:

— Kureyş'ten olan muhâcirler, dedi.

Bu sefer kadın:

— Sen Kureyş'in hangi boyundansın? dedi.

Ebû Bekr:

— Sen çok suâl sorucu bir kadınsın. Ben, Ebû Bekr'im, dedi.

Kadın:

— Câhiliyet devrinin ardından Allah'ın bize getirmiş olduğu bu iyi iş (yânî İslâm Dîni) üzerinde bekaamız ne kadar olur? dedi.

Ebû Bekr:

— İslâm üzerinde bâkî olmanız, imâmlarınız sizleri dosdoğru tuttuğu müddetçe olur, dedi.

Kadın:

— İmâmlar nedir? diye sordu.

Ebû Bekr:

— Senin kavminin onlara emretmekte olan ve onların da kendilerine itâat etmekte bulundukları birtakım başkanları ve şerîfleri vardır, değil mi? dedi.

Kadın:

— Evet, vardır, dedi.

Ebû Bekr:

— İşte onlar, insanlar üzerinde doğrultucu önderlerdir, dedi[62].

٥٦ــ حدّثنى فَرْوَةُ بنُ أبى المَغْرَاءِ أخْبَرَنَا عَلِىُّ بنُ مُسْهِرٍ عنْ هِشَامٍ عنْ أبيهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللّٰهُ عنها قالَتْ أسْلَمَتِ امْرَأةٌ سَوْدَاءُ لِبَعْضِ العَرَبِ وكانَ لَهَا حِفْشٌ فِى المَسْجِدِ قالَتْ فَكَانَتْ تَأْتِينَا فَتَحَدَّثُ عِنْدَنَا فإذَا فَرَغَتْ مِنْ حَدِيثِهَا قالَتْ *

62 Hadîsin başlığa uygunluğu "İhrâmda susma, Câhiliyet devri işlerindendir" sözündedir. Hadîsin son fıkrası, bekaanız, imâmlarınız dosdoğru oldukları müddetçedir. Çünkü imâmların doğrultmalarıyle haddler ikaame edilir, haklar alınır ve herşey yerli yerine konulur, denmiş oluyor.

وَيَوْمُ الوِشَاحِ مِنْ تَعَاجِيبِ رَبِّنَا * أَلاَ إِنَّهُ مِنْ بَلْدَةِ الْكُفْرِ أَنْجَانِي

فَلَمَّا أَكْثَرَتْ قَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ وما يَوْمُ الوِشَاحِ قَالَتْ خَرَجَتْ جُوَيْرِيَةٌ لِبَعْضِ أَهْلِي وعَلَيْهَا وِشَاحٌ مِنْ أَدَمٍ فَسَقَطَ مِنْهَا فانْحَطَّتْ عَلَيْهِ الحُدَيَّا وهْيَ تَحْسِبُهُ لَحْمًا فأَخَذَتْ فاتَّهَمُونِي بِهِ فَعَذَّبُونِي حَتَّى بَلَغَ مِنْ أَمْرِي أَنَّهُمْ طَلَبُوا فِي قُبُلِي فَبَيْنَمَاهُمْ حَوْلِي وأنا فِي كَرْبِي إِذْ أَقْبَلَتِ الحُدَيَّا حَتَّى وازَتْ بِرُؤُسِنَا ثُمَّ أَلْقَتْهُ فأَخَذُوهُ فَقُلْتُ لَهُمْ هَذَا الَّذِي اتَّهَمْتُمُونِي بِهِ وأنا مِنْهُ بَرِيئَةٌ *

56-..... Bize Alî ibnu Mushir, Hişâm'dan; o da babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Arab kabîlelerinin birine âid siyah bir kadın müslümân oldu. İşte o kadının Mescid'de küçük bir odacağı vardı. Âişe dedi ki: Bu kadın her vakit bize gelir ve yanımızda konuşurdu. Konuşmasını bitirdiği zamân:

— *Ve yevmu'l-vuşâhı min teâcîbi Rabbinâ*
Elâ innehû min beldeti'l-küfri encânî

(= Vuşâh işinin olduğu gün Rabb'imizin yarattığı acîblerdendir. Şübhesiz ki O küfür beldesinden kurtarmıştır) der idi.

Kadın bu mısra'ı çok söyleyince Âişe ona:

— Vuşâh günü nedir? diye sordu [63].

Bunun üzerine o kadın şöyle anlattı:

— Âilemden birine âid bir kız çocuğu, üzerinde kırmızı tirşeler dizilmiş deriden bir kemer olduğu hâlde dışarı (yıkanmaya) çıkmıştı. O meşin kemer kendisinden düştü (yâhud, onu kendisi üzerinden çıkardı). Hemen o kırmızı kemer üzerine bir çaylak indi, ve onu semiz bir et parçası sanarak kapıp gitti. (Kız dedi ki:) Ev halkı beni hırsızlıkla ittihâm ettiler ve o kemer yüzünden bana azab verdiler. Hattâ benim işim o dereceye ulaştı ki, onlar benim ön tarafımda bile o kemeri araştırdılar. Onlar bu vaziyette benim etrafımda bulundukları ve ben de kederim içinde bunaldığım bir sırada, birden o çaylak (tekrar) yönelip geldi ve tam başlarımız hizâsına ulaştı. Sonra o kemeri aşağıya attı. Arayıcılar hemen onu aldılar. Bunun üzerine ben onlara:

---

63 *el-Vuşâh, el-Vişâh;* kitâb vezninde Arab kadınlarının süs eşyâlarından şu gerdanlığa denir ki, inciden ve sâir cevherden, her iki dânenin ağırlığına diğer nevi'den bir dâne girdirerek iki kur dizerler ve o iki kurun birisini diğerî üzre dizip bükerler. Ve yine *Vişâh* bir süse denir ki, geniş bir meşin parçasını cevher nevi'leriyle süsleyip, hâtunlar onu hamâile takınırlar. Ve vâv'ı hemze'ye ibdâl ile *"Işâh"* dahî derler *(Kaamûs Ter.)*

— İşte beni ittihâm ettiğiniz şey! Hâlbuki ben hırsızlıktan berî bulunuyorum, dedim [64].

٥٧ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا إسْمَاعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بنِ دِينَارٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ قال ألاَ مَنْ كانَ حالِفًا فَلاَ يَحْلِفْ إلاَّ باللَّهِ فَكَانَتْ قُرَيْشٌ تَحْلِفُ بآ بَائِهَا فقال لاَ تَحْلِفُوا بآبَائِكُمْ

57-..... Abdullah ibn Umer(R)'den: Peygamber (S):

— *"Dikkat edin! Her kim yemîn etmek zorunda kalırsa yalnız Allah adıyle yemîn etsin* (başka birşeye yemîn etmesin)" buyurdu.

Abdullah: Kureyş, babaları üstüne yemîn ederlerdi ve Peygamber onlara:

— *"Babalarınızın üstüne yemîn etmeyiniz"* buyurdu, demiştir [65].

٥٨ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ سُلَيْمَانَ قال حدّثني ابنُ وهْبٍ قال أخبرنى عَمْرٌو أنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ القَاسِمِ حَدَّثَهُ أنَّ القَاسِمَ كانَ يَمْشِي بَيْنَ يَدَيِ الجَنَازَةِ ولاَ يَقُومُ لَهَا ويُخْبِرُ عنْ عَائِشَةَ قالَتْ كانَ أهْلُ الجَاهِلِيَّةِ يَقُومُونَ لَهَا يَقُولُونَ إذَا رَأوْهَا كُنْتِ فِى أهْلِكِ ماأنْتِ مَرَّتَيْنِ *

58-..... Amr ibnu'l-Hâris haber verdi ki, kendisine el-Kaasım'ın oğlu Abdurrahmân, babası Kaasım'ın cenâzenin önünde yürür ve cenâze için ayağa kalkmaz olduğunu ve Âişe'den şöyle dediğini haber verir olduğunu tahdîs etmiştir: Âişe:

— Câhiliyet ahâlîsi cenâze için ayağa kalkarlar ve cenâzeyi gör-

---

64 Başlığa uygunluğu, Câhiliyet halkının üzerinde bulundukları katı fiiller ve sözler yönündendir. Görmez misin o kızcağızı ittihâm edenler, ona nasıl cefâ ettiler ve aramada ne kadar aşırı gittiler de, onu fercinin içinde bile araştırdılar. Bu hadîsin diğer rivâyetlerinden birinde bu kızcağızın yeni evlenmiş bir gelin olduğu ve yıkanmak için zînetini çıkarmış bulunduğu bildirilmiştir. Bu hadîsin benzeri Namâz Kitâbı, "Mescidde kadının uyuması bâbı"nda geçti.

Bundan barınacak yeri olmayan fakîrlerin, hattâ fitne korkusu olmamak şartıyle kadının bile mescidde gece geçirmesi câiz olduğu istidlâl edilmiştir. Mescidde ikaamet eden Suffa Ashâbı da hep meskeni ve kazancı olmayan fakîr insanlardı.

65 Câhiliyet devrinde babalar üstüne yapılan yemîn, eğer babası sağ ise "Babamın başı için şu işi işlerim, yâhud işlemem"; ölmüş ise "Babamın toprağı hakkı için şunu yaparım yâhud yapmam" şeklinde idi. Yemîn, yemîn yapılan şeyi ta'zîm ifâde ettiği, ta'zîme ise ancak Allah'ın hakkı olduğu için, İslâm'da bu câhiliyet yemîni kaldırılmıştır.

dükleri zamân "Sen şimdi hayâtta olduğu gibisin (şerrli isen şerrli, hayırlı isen hayırlısın)" derlerdi [66].

٥٩ــ حدّثني عَمْرُو بنُ عَبَّاسٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ أبِي إسْحَاقَ عنْ عَمْرِو بنِ مَيْمُونٍ قال قال عُمَرُ رضي اللّٰهُ عنه إنَّ المُشْرِكِينَ كانُوا لاَ يُفِيضُونَ مِنْ جَمْعٍ حَتَّى تَشْرُقَ الشَّمْسُ عَلَى ثَبِيرٍ فَخَالَفَهُمُ النبيُّ ﷺ فأفَاضَ قَبْلَ أنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ *

59-..... Amr ibn Meymûn şöyle demiştir: Umer ibn Hattâb (R) şöyle dedi: Müşrikler, güneş Sebîr Dağı üzerine doğmadıkça Müzdelife'den Minâ'ya dönmezlerdi. Peygamber (S) Kureyş müşriklerine muhâlefet etti de güneş doğmazdan evvel (alaca karanlıkta) Müzdelife'den Minâ'ya döndü [67].

٦٠ــ حدّثني إسْحَاقُ بنُ إبْرَاهِيمَ قال قُلْتُ لِأَبِي أُسَامَةَ حَدَّثَكُمْ يَحْيَى بنُ المُهَلَّبِ حدّثنا حُصَيْنٌ عنْ عِكْرِمَةَ وكأسًا دِهَاقًا قال مَلْأَي مُتَتَابِعَةً * قال وقال ابنُ عَبَّاسٍ سَمِعْتُ أبِي يَقُولُ فِي الجَاهِلِيَّةِ اسْقِنَا كأسًا دِهَاقًا *

60- Bana İshâk ibn İbrâhîm tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Usâme'ye: Size Yahyâ ibnu'l-Muhelleb tahdîs etti. Bize Husayn, İkrime'den ve ***"Ke'sen dıhâkan = Arka arkaya dolu"*** diye tahdîs etti. Ve yine İkrime dedi ki: İbn Abbâs: Ben babam Abbâs'tan işittim, Câhiliyet devrinde hizmetçisine: "Bizi arka arkaya dolu kadehle sula" diyordu, demiştir [68].

٦١ــ حدّثنا أبُو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ عَبْدِ المَلِكِ بنِ عُمَيْرٍ عنْ

---

66 Yâhud bunun ma'nâsı şöyledir: "Sen ehlin içinde şerîf idin, şimdi sen nesin?". Bunu iki kerre söylerlerdi.

Yâhud da ma'nâ şöyle olabilir: "Sen bir kerre ehlin içinde idin, artık sen iki kerre onların içinde olmayacaksın".

Birincide "Mâ" mevsûle, ikincide soru, üçüncüde ise nâfiye olur ve "Merreteyn" sözün tamamlayıcısıdır. Câhiliyet inancı bu ma'nâların üçüne de uygundu; onlar bir daha dirilmeyi ummuyorlardı... Cenâze için ayağa kalkma hakkındaki farklı görüşler, Cenâzeler Kitâbı'nda sıralanmıştı.

67 Bu, Hacc Kitâbı; "Minâ'dan ne zamân dönülür bâbı"nda da geçmişti. Bunda Câhiliye'nin güneş doğmadan Minâ'dan hareket etmemeleri âdeti, İslâm'da kaldırılmıştır.

68 Hadîsin başlığa uygunluğu, âyetteki ***"Ke'sen dıhâkan"*** (Amme zu) lâfızlarının Câhiliyetteki bir ta'bîrle tefsîr edilmesi yönündendir.

أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبي صلى اللَّهُ عليْه وسلم
أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ كَلِمَةُ لَبِيدٍ
أَلاَ كُلُّ شَيْءٍ ما خَلاَ اللَّهَ باطِلٌ * وَكَادَ أُمَيَّةُ بنُ أَبِي الصَّلْتِ أَنْ يُسْلِمَ

61-..... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber (S): *"Şâir sınıfının söylediği en doğru söz, Lebîd'in:*

Elâ kullu şey'in mâ halâ'llahe bâtılu
Ve kullu naîmin lâ mahâlete zâilu

(= İyi bilin ki Allah'tan başka herşey bâtıldır,
Her ni'met de hiç şübhesiz zâil olucudur)

kelâmıdır. Umeyyetu'bnu Ebi's-Salt da şiirlerinde müslümân olmağa yaklaşmıştı" buyurmuştur [69].

---

69 Hadîsin başlığa uygunluğu Lebîd'in de, Umeyyetu'bnu's-Salt'ın da Câhiliye devri şâirlerinden olmaları yönündendir.

Lebîd ibn Rabîa, Câhiliye devrinde şiirleri müsâbaka kazanarak Ka'be'nin duvarına asılan yedi büyük şâirden birisidir. Yukarıdaki beyit de bu muallakasının matla'ı yânî ilk beytidir. Lebîd'in bu şiirinin hepsi on beyittir. Lebîd, muhadramûndan yânî hem Câhiliyet devrini, hem de İslâm hayâtını yaşamış uzun ömürlü bahtiyârlardandır. Enes'in rivâyetine göre yüzkırk yıl yaşamıştır. Hicretin dokuzuncu yılında kabîlesi halkıyle birlikte Medîne'ye gelip müslümân olmuştur. Câhiliyet devrine âid şiirleri, Âişe'nin beyânına göre onikibin beyit kadardır. Lebîd müslümân olduktan sonra pek az şiir söylemiştir. Bir gün Umer, kendisinden şiir okumasını istemiş. Lebîd:

— Allah bana el-Bakara ve Âlu İmrân'ı öğrettikten sonra, artık ben şiir söylemez oldum, demiş ve Kur'ân'ın fesâhat ve belâgat nûrunun şiirin ikbâlini söndürdüğünü bildirmiştir.

Usmân'ın halîfeliği zamânında Kûfe'de vefât etmiştir... (Ali Fehmî, *Hüsnü's-Sahâbe*, s. 350).

Umeyye ibn Ebi's-Salt da Câhiliyet devrinde yetişen Kureyş şâirlerindendi. Tevhîde, öldükten sonra tekrar dirilmeye, âhiret gününe îmân ederdi. Bütün bu kanâatlerini îmânlı yaşadığı gençlik devri şiirlerinde terennüm etmiştir. Müslim'in bir rivâyetinde Şerîd ibn Suveyd şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah'ın terkisinde yolculuk ediyordum. Rasûlullah: *"Umeyye'nin şiirlerinden birşey biliyor musun?"* dedi. Ben de: Evet biliyorum, dedim ve yüz beyit kadar okudum. Bunun üzerine Rasûlullah (S): *"Ümeyye, müslümân olmağa yaklaşmıştır"* buyurdu (Müslim, Şiir).

Vâkıdî'nin beyânına göre Umeyye, hayâtının ilk devirlerinde peygamberlik iddiâ etmiş, hayâtının sonlarında da o güzel i'tikaadlarını bırakarak sapıklardan olmuştur. Bir rivâyete göre el-A'râf: 175. âyeti Umeyye hakkında inmiştir: ***"Onlara o kimsenin haberini de oku ki biz kendisine âyetlerimizi vermiştik de o, bunlardan sıyrılıp çıkmış, derken şeytân onu arkasına takmış, nihâyet azgınlardan olmuştu"***.

Umeyye İslâm'a yetişmiş, fakat müslümân olmamıştır. Bir rivâyette Hristiyan olduğu söylenmiştir.

٦٢ــ حدّثنا إسْمَاعِيلُ حدّثنى أخى عنْ سُلَيْمَانَ بنِ بِلاَلٍ عنْ يَحْيَى ابنِ سَعِيدٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ القَاسِمِ عنِ القَاسِمِ بنِ مُحَمَّدٍ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنهما قالَتْ كانَ لِأَبِى بَكْرٍ غُلاَمٌ يُخْرِجُ لَهُ الخَرَاجَ وكانَ أَبو بكْرٍ يأكُلُ منْ خَرَاجِهِ فَجَاءَ يَوْمًا بِشَيْءٍ فأكَلَ مِنْهُ أَبو بَكْرٍ فَقَالَ لَهُ الْغُلاَمُ تَدْرِى ما هَذَا فَقَالَ أَبو بكْرٍ وما هُوَ قالَ كُنْتُ تكَهَّنْتُ لإِنْسَانٍ فِى الجَاهِلِيَّةِ وما أُحْسِنُ الكِهَانَةَ إلاَّ أَنِّى خَدَعْتُهُ فَلَقِيَنِي فأعْطَانِى بِذَلِكَ فَهَذَا الَّذِي أَكَلْتَ مِنْهُ فأدْخَلَ أَبو بكْرٍ يَدَهُ فَقَاءَ كُلَّ شَيْءٍ فِى بَطْنِهِ *

62-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr'in bir kölesi vardı. kazancından Ebû Bekr'in ta'yîn ettiği mikdâr harâcı, her gün Ebû Bekr'e verir idi. Ebû Bekr onun harâcından yer idi. O köle bir gün kazancından birşey getirdi, Ebû Bekr de ondan yedi. Köle, Ebû Bekr'e:

— Bu sana getirdiğim şeyin ne olduğunu biliyor musun? dedi.

Ebû Bekr:

— O nedir? dedi.

Köle şöyle dedi:

— Ben Câhiliyet devrinde bir insana kâhinlik yapar, gâibden birtakım haberler verirdim. Fakat ben kâhinliği güzel yapamıyor, sâdece o insanı aldatıyordum. O insan bana kavuştu da, bu kâhinlik mukaabilinde bana atıyye verdi. İşte şimdi senin yediğin şey, o bana verilen maldır, dedi.

Bunun üzerine Ebû Bekr, elini ağzına soktu da karnındaki herşeyi kustu [70].

٦٣ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قال أَخْبرنى نافِعٌ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قالَ كانَ أَهْلُ الجَاهِلِيَّةِ يَتَبَايَعُونَ لُحُومَ الجَزُورِ إِلَى حَبَلِ الحَبَلَةِ قال وَحَبَلُ الحَبَلَةِ أَنْ تُنْتَجَ النَّاقَةُ ما فِى بَطْنِهَا ثُمَّ تَحْمِلَ الَّتِي نُتِجَتْ فَنَهَاهُمُ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم عنْ ذٰلِكَ *

63-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Câhiliye devri halkı deve

---

70 Kâhinlik, gâibden delîlsiz olarak haber verdiğini iddiâ ederek birtakım insanları aldatmak hîlekârlığıdır. Câhiliyet devrinde bu kabîl hurâfeler pek çoktu. İslâm bunları yasaklamıştır. İnsanları aldatarak elde edilen kazançlar harâm olduğu için Ebû Bekr, o nevi' kazançtan yediği şeyleri kusmuş oluyor.

etlerini, gebe bir devenin doğurmasına ta'lîkan alıp satarlardı. İbn Umer: "Habelu'l-habele" bir devenin karnındaki yavruyu doğurması, sonra bu doğan dişi yavrunun da gebe kalması demektir. Peygamber (S) insanları bu habelu'l-habele satışından (yânî gebe devenin dişi doğan yavrusunun gebeliğini satmaktan) nehyetti, dedi [71].

٦٤ــ حدّثنا أبو النُّعْمَانِ حدّثنا مَهْدِيٌّ قال حدّثنا غَيْلاَنُ بنُ جَرِيرٍ كُنَّا نأتِي أَنَسَ بنَ مالِكٍ فَيُحَدِّثُنَا عنِ الأَنْصَارِ وَكَانَ يَقُولُ لِي فَعَلَ قَوْمُكَ كَذَا وكَذَا يَوْمَ كَذَا وكَذَا وفَعَلَ قَوْمُكَ كَذَا وكَذَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا *

64-..... Gaylân ibn Cerîr şöyle tahdîs etmiştir: Biz Basra'da Enes ibn Mâlik'in yanına gelirdik de, o bize Ensâr'ın haberlerinden tahdîs ederdi: Senin kavmin (Câhiliyet'te) şu ve şu günlerde şöyle şöyle yaptı; senin kavmin de şu ve şu günlerde şunu ve şunu yaptı, der idi [72].

٢٦ــ الْقَسَامَةُ فِي الجَاهِلِيَّةِ

26- CÂHİLİYE DEVRİNDE KASÂME YEMÎNİ [73]

٦٥ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ حدّثنا قَطَنٌ أبو الهَيْثَمِ حدّثنا أبو يَزِيدَ المَدَنِيُّ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال إنَّ أَوَّلَ قَسَامَةٍ كَانَتْ فِي الجَاهِلِيَّةِ لَفِينَا بَنِى هَاشِمٍ كانَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ اسْتَأْجَرَهُ رَجُلٌ

---

71 Bu da müddeti bilinmeyen bir şeye ta'lîk ederek yapılan ve içinde aldatma bulunan bir Câhiliyet devri alışverişi idi. Bunun tafsîlâtı Buyû' Kitâbı, "Bey'u'l-garer ve habelu'l-habele bâbı"nda geçmişti.

72 Enes ibn Mâlik, senin kavmin şu, şu günde şöyle şöyle yaptı... demekle onların Câhiliyet devrinde yaptıkları kötü işlere işâret etmiş olabilir. Râvî Gaylân, Ensâr'dan değil, fakat Ensâr'a mensûb bir kişi olduğu için, ona böyle hitâb etmiş oluyor...

73 ... *el-Kasâme*, yemîn ma'nâsına olan *İksâm*'dan isim olarak mutlak yemîn ma'nâsınadır. Sonra şu yemîne denildi ki, maktûlün velîleri üzere taksîm olunur. Meselâ bir köy toprağında bir kimsenin mülkü olmayan boş mahâlde yaralanmış bir maktül bulunup, kaatili bilinmezse, vârîsleri o köy ahâlîsinden iddiâ eyledikte, maktülün velîsi seçtiği elli adama yemîn verir, ve eğer elli adam bulunmaz ise yemîn verilen kimselere elli yemîn tamamlanıncaya kadar yemîn tekrar olunur. Ve yine beyyine olmayarak, meselâ yakınında düşmanlığı görülen Amr üzere delâletle da'vâ eyleseler, maktülün velîleri işbu Amr ve Zeyd'i katleyledi diye elli tamâmına dek yemîn ederler. İşte bu iki sûrette yemîn eden cemâate de *Kasâme* denildi. Eğer iddiâcılar yemîn ederlerse diyete hakk kazanırlar, ve eğer ittihâm edilenler yemîn ederlerse diyet lâzım gelmez... *(Kaamûs Ter.)*.

مِنْ قُرَيْشٍ مِنْ فَخِذٍ أُخْرَى فانْطَلَقَ مَعَهُ فِي إِبِلِهِ فَمَرَّ رَجُلٌ بِهِ بَنِى هَاشِمٍ قَدِ انْقَطَعَتْ عُرْوَةُ جُوالِقِهِ فَقَالَ أَعْشْنى بعِقَالٍ أَشُدُّ بِهِ عُرْوَةَ جُوَالِقِى لا تَنْفِرُ الإِبِلُ فأَعْطَاهُ عِقَالا فَشَدَّ بِهِ عُرْوَةَ جُوَالِقِهِ فَلَمَّا نَزَلُوا عُقِلَتِ الإِبِلُ إلاَّ بَعِيرًا واحِدًا فَقَالَ الَّذِى اسْتأْجَرَهُ مَاشَأْنُ هَذَا البَعِيرَ لَمْ يُعْقَلْ مِنْ بَيْنِ الإِبِلِ قال لَيْسَ لَهُ عِقَالٌ قال فأَيْنَ عِقَالُهُ قال فَحَذَفَهُ بِعَصًا كانَ فِيهَا أَجَلُهُ فَمَرَّ بِهِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ فَقَالَ أَتَشْهَدُ المَوْسِمَ قال ما أَشْهَدُ وربَّمَا شَهِدْتُهُ قال هَلْ أَنْتَ مُبْلِغٌ عَنِّى رِسَالَةً مَرَّةً مِنَ الدَّهْرِ قال نَعَمْ قال فَكُنْتَ إِذَا أَنْتَ شَهِدْتَ المَوْسِمَ فَنَادِ يا آلَ قُرَيْشٍ فإِذَا أَجَابُوكَ فَنَادِ يَاآلَ بَنِى هَاشِمٍ فإِنْ أَجَابُوكَ فَسَلْ عنْ أَبِى طَالِبٍ فأَخْبِرْهُ أَنَّ فُلانًا قَتَلَنِى فِى عِقَالٍ وماتَ المُسْتأْجَرُ فَلَمَّا قَدِمَ الَّذِي اسْتَأْجَرَهُ أَتَاهُ أَبُو طَالِبٍ فقالَ ما فَعَلَ صَاحِبُنَا قال مَرِضَ فأَحْسَنْتُ الْقِيَامَ عَلَيْهِ فَوَلِيتُ دَفْنَهُ قال قَدْ كانَ أَهْلَ ذَاكَ مِنْكَ فَمَكُثَ حِينًا ثُمَّ انَّ الرَّجُلَ الَّذِي أَوْصَى إِلَيْهِ أَنْ يُبْلِغَ عنْهُ وَافِى المَوْسِمَ فَقَالَ يا آلَ قُرَيْشٍ قالُوا هٰذِهِ قُرَيْشٌ قال يا آلَ بَنِى هَاشِمٍ قالُوا هٰذِهِ بَنُو هَاشِمٍ قال أَيْنَ أَبُو طَالِبٍ قالُوا هٰذَا أَبُو طَالِبٍ قال أَمَرَنِى فُلانٌ أَنْ أُبْلِغَكَ رِسَالَةً أن فُلانًا قَتَلَهُ فِى عِقَالٍ فأَتَاهُ أَبُو طَالِبٍ فَقَالَ لَهُ أَخْتَرْ مِنَّا إِحْدَى ثَلاثٍ إِنْ شِئْتَ أَنْ تُؤَدِّىَ مِائَةً مِنَ الإِبِلِ فإِنَّكَ قَتَلْتَ صَاحِبَنَا وإِنْ شِئْتَ حَلَفَ خَمْسُونَ مِنْ قَوْمِكَ إِنَّكَ لَمْ تَقْتُلْهُ فإِنْ أَبَيْتَ قَتَلْنَاكَ بِهِ فأَتَى قَوْمَهُ فَقَالُوا نَحْلِفُ فأَتَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ بَنِى هَاشِمٍ كانَتْ تَحْتَ رَجُلٍ مِنْهُمْ قَدْ وَلَدَتْ لَهُ فقالَتْ يا أَبا طَالِبٍ أُحِبُّ أَنْ تُجِيزَ ابْنِى هَذَا بِرَجُلٍ مِنَ الخَمْسِينَ ولاَ تَصْبُرْ يَمِينَهُ حَيْثُ تُصْبُرُ الأَيْمَانُ فَفَعَلَ فأَتَاهُ رَجُلٌ مِنْهُمْ فَقَالَ يا أَبا طَالِبٍ أَرَدْتَ خَمْسِينَ رَجُلاً أَنْ يَحْلِفُوا مَكَانَ مِائَةٍ مِنَ الإِبِلِ يُصِيبُ كُلَّ رَجُلٍ بَعِيرَانِ هَذَانِ بَعِيرَانِ فاقْبَلْهُمَا عَنِّى ولاَ تَصْبُرْ يَمِينِى حَيْثُ تُصْبُرُ الأَيمَانُ فَقَبِلَهُمَا وجَاءَ ثَمَانِيَةٌ وَأَرْبَعُونَ فَحَلَفُوا : قال ابنُ عَبَّاسٍ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ما حَالَ الحَوْلُ وَمِنَ الثَّمَانِيَةِ وأَرْبَعِينَ عَيْنٌ تَطْرِفُ *

65-..... Bize Ebû Yezîd el-Medenî, İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Câhiliye devrinde yapılan ilk kasâme

yemîni, muhakkak biz Hâşim oğulları içinde olmuştur. Şöyle ki: Hâşim oğulları'nın bir adamı vardı. Onu Kureyş'in diğer bir boyundan bir adam ücretle hizmetçi tuttu. İşte bu ücretle tutulan hizmetçi, efendisiyle berâber Şâm'a giden develeri içinde gitti. Yolda o hizmetçiye Hâşim oğulları'ndan bir adam uğradı. Bu adamın deriden çuvallarının kulpları kopmuştu. Bu adam, ücretli hizmetçiye:

— Bana bir iple yardım et de onunla çuvallarımın kulplarını bağlayayım, develer de kaçmaz, dedi.

Hizmetçi ona bir ip verdi. O da bununla çuvallarının saplarını bağladı. Bir yere konak ettikleri zamân, bir tek deve müstesnâ, bütün develer bağlandı. (O tek deve de ipiyle çuvalların kulpu bağlandığından, onu bağlayacak bir ip bulunmadığı için bağlanmamıştı.)

Ücretli tutan efendi, hizmetçiye:

— Develerin arasında bağlanmamış olan bu devenin hâli nedir? dedi.

Hizmetçi:

— Onun ipi yoktur, dedi.

Efendi:

— Onun ipi nerede? diye sordu.

(el-Fâkıhî, Buhârî'nin şeyhi Ebû Ma'mer'den gelen rivâyette şunu ziyâde etti: Bana Hâşim oğulları'ndan bir adam uğradı. Çuvallarının ipleri kopmuştu. Benden yardım istedi, ben de ona bunun ipini verdim, demiştir.)

Bunun üzerine efendi, hizmetçiye bir asâ attı. Hizmetçinin eceli bu atışta oldu, ağır yaralandı. Ağır yaralı iken daha ölmeden yanına Yemen'den bir adam uğradı. Yaralı, o gelen adama:

— Sen hacc mevsiminde hazır bulunur musun? dedi.

O:

— Ben her zamân orada hazır bulunmam, bâzen hazır bulunurum, dedi.

Yaralı ona:

— Sen zamândan bir kerre benden bir elçiliği teblîğ eder misin? dedi.

O zât:

— Evet teblîğ ederim, dedi.

Yaralı:

— Sen hacc mevsiminde hazır bulunduğun zamân "Yâ Kureyş ehli!" diye nidâ et. Sana cevâb verdiklerinde tekrar: "Ey Hâşim oğulları hânedânı!" diye nidâ et. Eğer sana icâbet ederlerse onlardan Ebû Tâlib'i sor ve ona, beni ücretle tutan fulân kimsenin bir ip sebebiyle beni öldürdüğünü haber ver, dedi.

Ve ücretli bu vasiyeti Yemenli'ye yaptıktan sonra öldü.

Nihâyet ücretle tutan adam Mekke'ye gelince, Ebû Tâlib ona geldi de:

— Arkadaşımız ne yaptı? diye sordu.

O da:

— Hastalandı, onun işlerini güzelce yerine getirdim ve onun defnini de üzerime aldım, dedi.

Ebû Tâlib:

— O, senin tarafından bu hizmetleri hakk etmişti, dedi.

Bunun üzerinden bir zamân geçti. Sonra o hizmetçinin tebliğ etmesini vasiyet etmiş olduğu Yemenli zât, hacc mevsimine geldi. Ve:

— Ey Kureyşliler! diye nidâ etti.

Ona:

— İşte şunlar Kureyş'tir, dediler.

O zât bu sefer:

— Ey Hâşim oğulları! diye nidâ etti.

Hazır bulunanlar:

— Hâşim oğulları şunlardır, dediler.

O zât:

— Ebû Tâlib nerededir? dedi.

Oradakiler:

— Ebû Tâlib şu adamdır, diye gösterdiler.

Bu zât ona:

— Fulan kimse bana, sana bir elçilik teblîğ etmemi; Fulân kişinin bir iş yüzünden kendisini ağır yaralayıp öldürdüğünü teblîğ etmemi emretti, dedi.

Akabinde Ebû Tâlib o efendiye geldi de, ona:

— Bizden üç şeyin birini tercîh et: Eğer istersen yüz deve diyet öde; çünkü arkadaşımızı sen öldürdün. Eğer istersen kavminden elli kişi senin onu öldürmediğine yemîn etsinler. Eğer bu teklîflerimizi kabûl etmezsen, o ölen arkadaşımıza mukaabil seni öldürürüz, dedi.

Bunun üzerine o efendi kendi kavmine geldi ve bu vaziyeti onlara söyledi. Onlar:

— Yemîn edelim, dediler.

Bu sırada Ebû Tâlib'e Hâşim oğulları'ndan bir kadın geldi (ki bu kadın, ölenin kızkardeşi Zeyneb bintu Alkame idi). Bu kadın onlardan Abdu'l-Uzzâ ibn Kays adında bir adamın nikâhı altında idi ve o adama bir çocuk doğurmuştu. Ebû Tâlib'e:

— Yâ Ebâ Tâlib! Benim şu oğlumu o elli kişiden bir adam yerine tutmanı, fakat ona, yemînlerin yaptırıldığı Ka'be rüknü ile Makaam arasında yemîn ettirmemeni istiyorum, dedi.

Ebû Tâlib, kadının istediğini yaptı. Bu sırada onlardan bir adam geldi de:

— Yâ Ebâ Tâlib! Yüz deve yerine onlardan elli adamın yemîn etmesini istedin. Herbir adama iki deve isâbet eder. İşte şunlar iki devedir. Sen bunları benim tarafımdan kabûl et de, yemînlerin yaptırıldığı yerde beni yemîn ettirme, dedi.

Ebû Tâlib o iki deveyi de kabûl etti.

Akabinde kırksekiz adam geldi de (Ka'be'nin rüknü yanında maktülün kanından berî olduklarına) yemîn ettiler.

İbn Abbâs: Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, onların yemîn etmeleri üzerinden bir yıl geçmeden, o kırksekiz kişiden kımıldayan bir göz kalmadı (yânî hepsi ilâhî ukûbete uğrayıp helâk oldu ve hepsinin ilkbaharda doğan deve yavruları, o kadının çocuğu Huveytib'e âid oldu) [74].

٦٦ــ حدّثني عُبَيْدُ بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا أَبو أُسَامَةَ عنْ هِشَامٍ عنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قَالَتْ كَانَ يَوْمُ بُعَاثَ يَوْمًا قَدَّمَهُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَقَدِمَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وقَدِ افْتَرَقَ مَلَؤُهُمْ وقُتِّلَتْ سَرَوَاتُهُمْ وجُرِّحُوا قَدَّمَهُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلم فِى دُخُولِهِمْ فِى الإِسْلاَمِ * وقال ابنُ وَهْبٍ أخبرنا عمْرٌو عنْ بُكَيْرِ بنِ الأشجِّ أنَّ كُرَيْبًا مَوْلَى ابنِ عَبَّاسٍ حَدَّثَهُ أنَّ ابنَ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال لَيْسَ السَّعْيُ بِبَطْنِ الوَادِى بَيْنَ الصَّفَا والْمَرْوَةِ سُنَّةً إنَّمَا كانَ أَهْلُ الجَاهِلِيَّةِ يَسْعَوْنَهَا وَيَقُولُونَ لاَ نُجِيزُ والْبَطْحَاءَ إلاَّ شَدًّا *

66-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Buâs günü, Allah'ın kendi Rasûlü için hazırladığı bir gündür ki, bu muhârebenin netîcesi üzerine Rasûlullah, Medîne'ye gelmiştir. Öyle bir hâlde ki, hicret sırasında muhârib Evs ile Hazrecliler'in cem'iyetleri dağılmış, şerîfleri öldürülmüş ve yaralanmışlardı. Allah bu muhâriblerin İslâm Dîni'ne girmeleri için bu günü Rasûlü'ne hazırlayıp takdîm etmiştir [75].

---

74 Bunu İbn Abbâs'a, doğruluklarına güvendiği bir cemâat haber vermiş ve onun için yemînle söylemiş olabilir.

Fethu'l-Bârî de şöyle dedi: İbn Abbâs'a bunu haber verenin bizzât Peygamber olması muhtemeldir. İşte bu sebeble hadîsin *Câmi'u's-Sahîh*'e girmesi mümkün olmuştur.

Yine *Fethu'l-Bârî*'de zikrettiğine göre el-Fâkihî, İbn Ebî Necîh'ten şöyle rivâyet etmiştir: Birtakım insanlar Beyt'in yanında bâtıl üzerine Kasâme yemînini yaptılar, sonra çıkıp bir kayanın altına konakladılar. Kaya üzerlerine yıkıldı (da hepsi helâk oldular).

75 Bu hadîs, Ensâr'ın Menkabeleri'nin evvelinde de geçmişti.

Ve İbnu Vehb şöyle dedi: Bize Amr ibnu'l-Hâris, Bukeyr ibnu'l-Eşecc'den haber verdi ki, ona da İbn Abbâs'ın kölesi Kureyb şöyle haber vermiştir: İbn Abbâs şöyle demiştir: "Mekke vâdîsinin içinde Safâ ile Merve arasında sa'y etmek bir sünnet değildi. Orada ancak Câhiliye halkı sa'y ederler ve: Bathâ'yı, yânî seyl yerini ancak şiddetli yürüyerek geçeriz, derlerdi [76].

٦٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ الجُعْفِيُّ حدّثنا سُفْيانُ أخبرنا مُطَرِّفٌ سَمِعْتُ أَبَا السَّفَرِ يَقُولُ سَمِعْتُ ابنَ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما يَقُولُ يا أَيُّهَا النَّاسُ اسْمَعُوا مِنِّى ما أَقُولُ لَكُمْ وأَسْمِعُونِى ما تَقولُونَ ولاَ تَذْهَبُوا فَتَقُولُوا قال ابنُ عَبَّاسٍ قال ابن عَبَّاسٍ مَنْ طَافَ بالْبَيْتِ فَلْيَطُفْ مِنْ وَرَاءِ الحَجْرِ ولاَ تَقُولُوا الحَطِيمُ فإنَّ الرَّجُلَ فِى الجَاهِلِيَّةِ كانَ يَحْلِفُ فَيُلْقِي سَوْطَهُ أَوْ نَعْلَهُ أَوْ قَوْسَهُ *

67-..... Mutarrıf şöyle haber verdi: Ben Ebu's-Sefer'den işittim, şöyle diyordu: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu:

— Ey insanlar! Benden size söyleyeceğim şeyleri iyi işitin ve size söyleyeceklerimi bana tekrâr edip işittirin, (sözlerimi iyice zabtedip anlamadan) gidip de İbn Abbâs şöyle dedi, İbn Abbâs böyle dedi demeyin: Her kim Beyt'i tavâf edecekse, Hıcr'ın arka tarafından tavâf etsin. Oraya Hatîm diye isim vermeyin. Çünkü Câhiliyet devrinde herhangi biri orada yemîn ederdi de (yemînin akdine alâmet olmak üzere) oraya kamçısını yâhud ayakkabısını yâhud da yayını atar idi (işte eşyâlarını oraya attıklarından dolayı, orasını bu isimle isimlendirdiler) [77].

٦٨ــ حدّثنا نُعَيْمُ بنُ حَمَّادٍ حدّثنا هُشَيْمٌ عنْ حُصَيْنٍ عنْ عَمْرِو ابنِ مَيْمُونٍ قال رَأَيْتُ فِي الجَاهِلِيَةِ قِرْدَةً اجْتَمَعَ عَلَيْهَا قِرَدَةٌ قَدْ زَنَتْ فَرَجَمُوهَا فَرَجَمْتُهَا مَعَهُمْ *

68-..... Amr ibn Meymûn şöyle demiştir: Ben Câhiliyet devrinde zinâ etmiş olan bir maymunun üzerine birçok maymunların toplanmış olduklarını gördüm. Maymunlar o zinâ eden maymunu recm

76 İbn Abbâs, sa'yin sünnetliğini nehyetmiyor, fakat şiddetle yürüyüşü nehyediyor. Çünkü sa'yin aslı Rasûlullah'ın yoludur, hacda ve umrede vâcib bir rükündür. Cumhûr, vâdînin seyl yerinde şiddetle yürümenin müstehâblığına kaail oldular. İbn Abbâs onlara muhâlefet etmiştir (Kastallânî).

77 Oraya Hatîm denmesinin, buradakinden başka isimleme sebebleri de zikredilmiştir.

ettiler. Ben de o maymunlar topluluğunun berâberinde zinâ eden maymuna taş attım [78].

٦٩ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ سَمِعَ ابنَ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال خِلاَلٌ مِنْ خِلاَلِ الجَاهِلِيَّةِ الطَّعْنُ فِي الأَنْسَابِ والنِّيَاحَةُ ونَسِيَ الثَّالِثَةَ : قال سُفْيَانُ وَيَقُولُونَ إِنَّهَا الاِسْتِسْقَاءُ بالأَنْوَاءِ *

69-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Ubeydullah'tan tahdîs etti ki, o İbn Abbâs(R)'ın şöyle dediğini işitmiştir: "Bir takım hasletler Câhiliyet hasletlerindendir: Neseblerde kötüleme yapmak, ölü arkasından feryâdla ağlamak" dedi ve râvî Ubeydullah üçüncü hasleti unuttu.

Sufyân: Üçüncü hasletin, yıldız hareketleriyle yağmur istemek olduğunu söylüyorlar, demiştir [79].

٢٧ــ بابُ مَبْعَثِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم مُحَمَّدِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ المُطَّلِبِ بنِ هاشِمِ بنِ عَبْدِ مَنَافِ بنِ قُصَيٍّ بنِ كلاَبِ بنِ مُرَّةَ ابنِ كَعْبِ بنِ لُؤَيِّ بنِ غَالِبِ بنِ فِهْرِ بنِ مالِكِ بنِ النَّضْرِ بنِ كِنَانَةَ ابنِ خُزَيْمَةَ بنِ مُدْرِكَةَ بنِ الياسِ بنِ مُضَرَ بنِ نِزَارِبنِ مَعَدِّ بنِ عَدْنَانَ

27- PEYGAMBER(S)'İN ALLAH TARAFINDAN PEYGAMBER GÖNDERİLMESİ BÂBI

(O'nun Adnân'a kadar uzanan neseb zinciri şöyledir:) Muhammed ibn Abdillah ibn Abdilmuttalib ibn Hâşim ibn Abdimenâf ibn Kusayy ibn Kılâb ibn Murre ibn Ka'b ibn Lueyy ibn Gâlib ibn Fıhr ibn Mâlik ibni'n-Nadr ibn Kinâne ibn Huzeyme ibn Mudrike ibn İlyâs ibn Mudar ibn Nizâr ibn Maad ibn Adnân [80]

---

78 Bu kıssanın aslını el-İsmâîlî, Absî ibn Hıtân'dan; o da Amr ibn Meymûn'dan olmak üzere geniş sûrette zikretmiştir: Amr şöyle demiştir: Ben Yemen'de âileme âid bir koyun sürüsü içinde idim. Yüksek bir yerde bulunuyordum. Derken bir maymun geldi, berâberinde birçok maymunlar vardı... (Aynî).

79 Câhiliye'de yıldız hareketlerinden yağmur isterlerdi de, şu yıldız sebebiyle yağmura mazhar olduk, şu yıldız sâyesinde suya kavuştuk derlerdi. Yağmur İsteme Duâsı'nda bu konuda bilgiler verilmişti.

Buhârî, Câhiliyet devrine âid olarf bu haberleri, şimdi gelecek olan Peygamberlik Bâbı'na bir mukaddime olarak getirmiştir.

80 Buradaki isimlerin herbiri hakkında şerhlerde bilgiler verilmiştir.

٧٠ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ أَبِي رَجَاءٍ حدّثنا النَّضْرُ عنْ هِشَامٍ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال أُنْزِلَ عَلَى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهُ وسلم وهْوَ ابنُ أَرْبَعِينَ فَمَكَثَ ثَلاَثَ عَشْرَةَ سَنَةً ثُمَّ أُمِرَ بالْهِجْرَةِ فَهَاجَرَ إِلَى المَدِينَةِ فَمَكَثَ بِهَا عَشْرَ سِنِينَ ثُمَّ تُوُفِّيَ ﷺ *

70-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) kırk yaşında iken kendisine vahiy indirildi. (Vahiy geldikten sonra) Mekke'de onüç sene ikaamet etti. Sonra hicretle emrolunup Medîne'ye hicret etti. Medîne'de de on sene oturdu. Sonra vefât etti [81].

٢٨ــ بابُ مالَقِيَ النبيُّ ﷺ وأَصْحَابُهُ مِنَ المُشْرِكِينَ بِمَكَّةَ

28- PEYGAMBER(S)'İN VE SAHÂBÎLERİNİN MEKKE'DE İKEN MÜŞRİKLERDEN MA'RÛZ KALDIKLARI EZİYETLER BÂBI

٧١ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا بَيانٌ وإِسْماعِيلُ قالا سَمِعْنا قَيْسًا يَقُولُ سَمِعْتُ خَبَّابًا يَقُولُ أَتَيْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم وهْوَ مُتَوَسِّدٌ

Muhammed, Peygamber'in en meşhûr ismidir. Kur'ân'ın dört yerinde bu isimle anılmıştır: Âlu İmrân: 144, el-Ahzâb: 40, Muhammed: 2, el-Feth: 29. Birçok hadîslerde de bu isimle anılmıştır. *Muhammed,* tef'îl bâbından mef'ûl sîgasıdır; çokluk ve mübâlağa ifâde eder. Buna göre *Muhammed,* çok medh olunan kimse demektir. Doğumunda Abdulmuttalib tarafından bu isim verilmiştir. Peygamber, Kur'ân'da ve hadîslerde daha başka isimlerle de anılmıştır.

Buhârî, Peygamber'in nesebini Adnân'da bırakmıştır. İbrâhîm'e ve Âdem'e kadar çıkarmamıştır. Çünkü nesebinin Adnân'a kadar olan zincirinde neseb ilmi âlimlerinin ittifâkı vardır. Ondan yukarısında ihtilâf vardır. Peygamber'in yukarıda zikrolunan nesebi çok temiz ve çok şerefli bir altın zincirdir. Kendisi: *"Ben devirden devire ve âileden âileye intikal ve bu sûretle süzülen Âdem oğulları soylarının en temizinden naklolundum ve nihâyet şu içinde bulunduğum Hâşimî câmiasından meydana çıktım"* buyurmuştur (Buhârî, Menâkıb, Sıfatu'n-Nebî, V, 30 "64").

Bu asîl süzülme, Müslim ile Tirmizî'de şöyle îzâh edilmiştir: *"Allah, İbrâhîmoğulları'ndan İsmâîl'i, İsmâîl oğulları'ndan Kinâne oğulları'nı, Kinâne oğulları'ndan Kureyş'i, Kureyş'ten Hâşim oğulları'nı, Hâşim oğulları'ndan da beni seçmiştir".*

81 Bu hesâba göre Peygamberimiz altmışüç yaşında vefât etmiş oluyor ki, Âişe'nin rivâyeti ve siyer âlimlerinin çoğunun görüşü böyledir. Vahyin gelmeye başladığı târihi, yılı, ayı, günü ile ta'yîn husûsunda re'yler, ictihâdlar dağınıktır. Bunun sebebi de Zu'l-karneyn, Fîl, Ka'be'nin binâsı gibi değişik târih başlangıçlarına göre hesâb edilmesidir. Bu görüşlerden çoğunun bir ortak noktası vardır ki, o da ilk vahyin Ramazân ayında gelmeye başlamış olmasıdır.

بُرْدَةً وهُوَ فى ظِلِّ الكَعْبَةِ وقَدْ لَقِينا مِنَ المُشْرِكِينَ شِدَّةً فَقُلْتُ ألاَتَدْعُوا اللَّهَ فَقَعَدَ وَهُوَ مُحْمَرٌّ وجْهُهُ فَقال لَقَدْ كانَ مَنْ قَبْلَكُمْ لَيُمْشَطُ بِمِشاطِ الحَدِيدِ مادُونَ عِظامِهِ مِنْ لَحْمٍ أوْعَصَبٍ مايَصْرِفُهُ ذَلِكَ عنْ دِينِهِ ويُوضَعُ المِنْشَارُ عَلى مَفْرِقِ رأسِهِ فَيُشَقُّ باثْنَيْنِ مايَصْرِفُهُ ذَلِكَ عنْ دِينِهِ ولَيُتِمَّنَّ اللَّهُ هَذَا الأمْرَ حَتَّى يَسِيرَ الرَّاكِبُ مِنْ صَنْعاءَ إلى حَضْرَمَوْتَ مايَخافُ إلاَّ اللَّهَ*زَادَ بَيانٌ والذِّئْبَ عَلى غَنَمِهِ *

71-..... Beyân ibn Bişr ile İsmâîl ibn Ebî Hâlid, ikisi de şöyle demişlerdir: Biz Kays ibn Ebî Hâzım'dan işittik, şöyle diyordu: Ben Habbâb ibn Erett'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) Ka'be'nin gölesinde kaftânını yastık yaparak dayandığı bir sırada yanına geldim. Biz (İslâm'ın o ilk günlerinde) müşriklerden şiddetle karşılanmış hâldeydik. Peygamber'e:

— (Bunların zulmünden kurtulmamız için) Allah'a duâ edemez misin? dedim.

Peygamber, yüzü öfkeden kıpkırmızı olduğu hâlde hemen oturdu ve şöyle buyurdu:

— *"Yemîn olsun sizden önceki ümmetler içinde öyle kimse bulunmuştur ki, müşrikler tarafından kemiklerinin üstündeki eti ve siniri demir tarakla taranırdı da bu işkence o mü'mini dîninden çeviremezdi. Yine mü'minin başının ortasına büyük testere konulur başı ikiye bölünürdü de, bu testere işkencesi o mü'mini dîninden çeviremezdi. Yemînle söylüyorum ki, Allah bu İslâm Dîni işini muhakkak sûrette tamamlayıp kemâle erdirecektir. O derece ki, bir süvârî* (yalnız başına) *San'â'dan Hadramevt'e kadar, Allah'tan başka hiçbirşeyden korkmayarak* (selâmetle) *gidecektir".*

Râvî Beyân kendi rivâyetinde: *"Bir de sürüsü üzerine kurttan başka birşeyden korkmayarak"* fıkrasını ziyâde etmiştir [82].

٧٢ــ حدّثنا سُلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ أبِى إسْحَاقَ عنِ الأسْوَدِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنه قال قَرَأ النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم النَّجْمَ

82 Başlığa uygunluğu "Biz müşriklerden şiddetle karşılanmıştık" sözlerindedir. Bunun biraz değişik bir rivâyeti Peygamberlik Alâmetleri'nde geçmişti.

Râvî Habbâb ibnu'l-Erett, ilk müslümân olan sahâbîlerdendir. Hadîste haber verdiği hâl, İslâm'ın Mekke'deki ilk günlerine âid vâkıalardandır.

Peygamber'in yemîn ile ve en kuvvetli te'kîd edâtlarıyle haber verdiği İslâm'ın kudret ve hâkimiyeti kendisi hayâtta iken gerçekleşmiş ve müslümânlığın adâlet ve emniyet nûru Arabistan'ın her yerine nufûz etmiştir.

فَسَجَدَ فَمَا بَقِيَ أَحَدٌ إِلاَّ سَجَدَ إِلاَّ رَجُلٌ رَأَيْتُهُ أَخَذَ كَفًّا مِنْ حَصًا فَرَفَعَهُ فَسَجَدَ عَلَيْهِ وقال هٰذَا يَكْفِينِي فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ بَعْدُ قُتِلَ كَافِرًا بِاللَّهِ *

72-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Mekke'de iken- en-Necm Sûresi'ni okudu da sonunda secde yaptı. Orada bulunanlardan (mü'min müşrik) hiçbir kimse hâriç kalmayıp, hep secde yaptılar. Yalnız bir ihtiyâr secde etmedi. Ben onun bir avuç toprak aldığını, onu alnına kadar kaldırıp onun üzerine secde ettiğini gördüm. Ve o ihtiyâr:

— Bu kadarı bana yeter, dedi.

Yemîn olsun, ben o ihtiyârı sonra (Bedir'de) Allah'a kâfir olarak, öldürülmüş gördüm [83].

٧٣ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** غُنْدَرٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ أَبِي إِسْحَاقَ عنْ عَمْرِو بنِ مَيْمُونٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنه قال بَيْنَا النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم ساجِدٌ وحَوْلَهُ ناسٌ مِنْ قُرَيْشٍ جَاءَ عُقْبَةُ بنُ أَبِي مُعَيْطٍ بِسَلَى جُزُورٍ فَقَذَفَهُ عَلَى ظَهْرِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم فَلَمْ يَرْفَعْ رأسَهُ فَجَاءَتْ فاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلاَمُ فأَخَذَتْهُ مِنْ ظَهْرِهِ ودَعَتْ عَلَى منْ صَنَعَ فقال النبي صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم اللَّهُمَّ عَلَيْكَ المَلأَ مِنْ قُرَيْشٍ أبا جَهْلِ بنَ هِشَامٍ وعُتْبَةَ بنَ رَبِيعَةَ وشَيْبَةَ بنَ رَبِيعَةَ وأُمَيَّةَ بنَ خَلَفٍ أَوْ أُبَيَّ بنَ خَلَفٍ شُعْبَةُ الشَّاكُّ فَرَأَيْتُهُمْ قُتِلُوا يَوْمَ بَدْرٍ فأُلْقُوا فِي بِئْرٍ غَيْرَ أُمَيَّةَ أَوْ أُبَيٍّ تَقَطَّعَتْ أَوْ صالُهُ فَلَمْ يُلْقَ فِي البِئْرِ *

73-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Ka'be yanında- secde yapıyordu. Etrafında da Kureyş'ten birtakım insanlar oturuyorlardı. Bu sırada Ukbe ibn Ebî Muayt, yeni boğazlanan bir devenin döl yerini getirdi de, onu Peygamber'in sırtının üzerine attı. Peygamber secdeden başını kaldırmadı. Hemen Fâtıma aleyhi's-selâm geldi ve Peygamber'in sırtından o döl yatağını aldı ve bunu yapana bedduâ etti. Peygamber (secdeden kalkıp namâzı bitirince):

— *"Yâ Allah! Kureyş'ten şu zümreyi sana havâle ederim: Ebû Cehl İbn Hişâm, Utbe ibnu Rabîa, Şeybe ibn Rabîa, Umeyye ibn Halef yâhud Ubeyy ibn Halef".*

---

83 Hadîsin başlığa uygunluğu, o ihtiyârın müslümânlarla berâber bulunduğu hâlde, onlara muhâlefet edip secdeden çekinmesi, onlara bir nevi' eziyyet olması yönündendir.

Şübhe eden râvî, Şu'be ibnu'l-Haccâc'dır.

İbn Mes'ûd dedi ki: Ben bunların hepsini Bedir günü öldürülmüşler gördüm, hepsi orada bir kuyuya atıldılar. Yalnız Umeyye ibn Halef'in yâhud Ubeyy ibn Halef'in eklemleri parça parça olmuş bulunduğu için, kuyuya atılmadı [84].

٧٤ــ حدّثنا عُثْمَانُ بنُ أبِى شَيْبَةَ حَدَّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ حدّثنى سعِيدُ بنُ جُبَيْرٍ أوْ قَال حدّثنى الحَكَمُ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ قال أمَرَنِى عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ أبْزَى قال سَلِ ابنَ عَبَّاسٍ عنْ هَاتَيْنِ الآيَتَيْنِ ما أمْرُهُمَا ولاَ تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللَّهُ ومَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَسألْتُ ابنَ عَبَّاسٍ فقال لَمَّا أنزِلَتِ الَّتِي فِي الْفُرْقَانِ قال مُشْرِكُو أهْلِ مَكَّةَ فَقَدْ قَتَلْنَا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ ودَعَوْنا مَعَ اللَّهِ إلٰهًا آخَرَ وقَدْ أتَيْنَا الفَوَاحِشَ فأنْزَلَ اللَّهُ إلاَّ مَنْ تَابَ وآمَنَ الآيَةَ فَهٰذِهِ لأُولَئِكَ وأمَّا الَّتِى فِي النِّسَاءِ الرَّجُلُ إذَا عَرَفَ الإسْلاَمَ وَشَرَائِعَهُ ثُمَّ قَتَلَ فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا فَذَكَرْتُهُ لِمُجَاهِدٍ فقال إلاَّ مَنْ نَدِمَ *

74-..... Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Abdurrahmân ibn Ebzâ bana: İbn Abbâs'tan şu iki âyeti sor, bunların işi nedir (yânî bunlar arasını uyuşturma nasıldır)? diye emretti:

a. ***"Ve onlar ki Allah'ın berâberinde diğer bir tanrıya duâ etmezler, Allah'ın harâm kıldığı nefsi haksız öldürmezler ve zinâ yapmazlar. Her kim bunları yaparsa, ağır cezâya çarpar"*** (el-Furkaan: 68);

b. ***"Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezâsı, içinde devâmlı kalıcı olmak üzere, cehennemdir"*** (en-Nisâ: 93).

Ben İbn Abbâs'a sordum. İbn Abbâs şöyle dedi: el-Furkaan Sûresi'ndeki âyet inince Mekke ahâlîsinin müşrikleri:

— Biz Allah'ın harâm kıldığı nefsi öldürdük, Allah'ın berâberinde diğer tanrıya duâ ettik ve bütün fâhişelikleri de işledik (artık İslâm bize fayda vermez), dediler.

Bunun üzerine Allah ***"Ancak tevbe ve îmân edip iyi amelde bulunanlar başka. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir ve Allah gafûr, rahîm'dir..."*** (el-Furkaan: 70) âyetini indirdi. İşte bu âyet, o sıfattaki müşrikler içindir. Ammâ en-Nisâ Sûresi'ndeki âyete gelince, İslâm Dîni'ni ve onun kaanûnlarını tanıdığı (katlin harâm kılındığını bildiği) zamân, müslümân kişi bundan sonra insan öldürürse,

---

84 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin bir rivâyeti Abdest Alma Kitâbı'nın sonlarında geçmişti.

işte onun cezâsı, içinde ebedî kalmak üzere, cehennemdir (tevbesi yoktur), dedi.

Abdurrahmân ibn Ebzâ dedi ki: Ben İbn Abbâs'ın bu sözünü Mucâhid ibn Cebr'e söyledim. O: Pişmânlık duyup tevbe eden (cehennemde ebedî kalmaktan) müstesnâdır, dedi [85].

٧٥ــ حدّثنا عَيَّاشُ بنُ الوَلِيدِ حدّثنا الوَلِيدُ بنُ مُسْلِمٍ حدّثني الأَوْزَاعِيُّ جدّثني يَحْيَى بنُ أَبِي كَثِيرٍ عنْ مُحَمَّدِ بنِ إبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ قال حدّثني عُرْوَةُ ابنُ الزُّبَيْرِ قال سألْتُ ابنَ عَمْرِو بنِ الْعَاصِ قُلْتُ أَخْبِرْنِي بأَشَدِّ شَيءٍ صَنَعَهُ المُشْرِكُونَ بالنَّبِيِّ ﷺ قال بَيْنَا النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يُصَلِّي فِي حِجْرِ الْكَعْبَةِ إذْ أَقْبَلَ عُقْبَةُ بنُ أَبِي مُعَيْطٍ فَوَضَعَ ثَوْبَهُ فِي عُنُقِهِ فَخَنَقَهُ خَنْقًا شَدِيدًا فأَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ حَتَّى أَخَذَ بِمَنْكِبِهِ ودَفَعَهُ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم قال أَتَقْتُلُونَ رَجُلاً أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ الآيَةَ * تابَعَهُ ابنُ إسْحَاقَ *

75-..... Bana Urve ibnu'z-Zubeyr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs'a sorup:

— Müşriklerin Peygamber'e yaptıkları en şiddetli işi bana haber ver, dedim.

Abdullah (R) şöyle anlattı:

— Peygamber (S) Ka'be'nin Hıcr'ında namâz kıldığı sırada Ukbe ibn Ebî Muayt yönelip geldi. Ukbe, Peygamber'in ridâsını (üst elbisesini) toparlayıp onu boynuna koydu ve Peygamber'i şiddetli bir şekilde boğmaya başladı. Tam bu sırada Ebû Bekr karşı geldi. Nihâyet Ukbe'nin omuzunu tuttu ve onun saldırısını Peygamber'den def' etti. Ve şu âyeti söyledi: "*... Siz bir adamı Rabb'im Allah'tır demesiyle öldürür müsünüz? Hâlbuki O, size Rabb'inizden apaçık mu'cizeler de getirmiştir. Bununla berâber eğer o, bir yalancı ise yalanı kendine. Eğer doğrucu ise, sizi tehdîd edegeldiği azâbın bir kısmı ol-*

---

85 Hadîsin başlığa uygunluğu, Mekke ahâlîsinin müşriklerinin: "Biz Allah'ın harâm kıldığı nefsi öldürdük..." sözlerinden alınır. Çünkü müslümânları öldürmek ve işkence etmekten daha şiddetli ezâ olamaz... (Aynî).

Hadîsin son fıkrasında Mucâhid: el-Furkaan: 68. âyet devâmındaki 70. âyetle kayıdlanmıştır; mutlak, mukayyede hamledilir demiş oluyor.

İbn Abbâs'a göre İslâm'a girdikten sonra kasden bir mü'mini öldüren kaatil için tevbe yoktur. O buna en-Nisâ: 93. âyeti ile hüccet getirdi. İbn Abbâs'tan meşhûr olan görüş budur. Ondan kaatil için tevbenin var olduğu görüşü de rivâyet edilmiştir. Bu hadîs, Tefsîr'de de gelecektir. Bu hadîsi Müslim de Tefsîr'de getirmiştir.

sun sizi çarpar. Şübhesiz Allah, haddi aşan, yalancı olan kimseyi muvaffak etmez'' (el-Mü'min: 28).

Bu hadîsi rivâyet etmekte Muhammed ibn İshâk, Ayyâş ibnu'l-Velîd'e mutâbaat etmiştir [86].

٧٦ــ حدّثنى يَحْيَى بنُ عُرْوَةَ عنْ عُرْوَةَ قُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بنِ عَمْرٍو* وقالَ عَبْدَةُ عنْ هِشَامٍ عنْ أبِيهِ قيلَ لعَمْرِو بنِ العاصِ * وقال مُحَمَّدُ بنُ عَمْرٍو عنْ أبِى سَلَمَةَ حدّثنى عَمْرُو بنُ الْعَاصِ *

76- (Muhammed ibn İshâk dedi ki:) Bana Yahyâ ibn Urve, babası Urve'den tahdîs etti. O: Ben Abdullah ibn Amr'a şöyle dedim.., demiştir. Ve Abde ibnu Süleymân, Hişâm'dan; o da babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den söyledi ki, o, Abdullah ibn Amr'a denildi ki... demiştir.

Muhammed ibn Amr ibn Alkame de Ebû Seleme'den söyledi. O: Bana Amr ibnu'l-Âs tahdîs etti, demiştir [87].

٢٩ــ بابُ إسْلاَمِ أبِى بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رضى اللَّهُ عنْهُ

29- EBÛ BEKR ES-SIDDÎK(R)'IN İSLÂM'A GİRİŞİ BÂBI

٧٧ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ حَمَّادٍ الآمُلِىُّ قال حدّثنى يَحْيَى بنُ مَعِينٍ حدّثنا إسْمَاعِيلُ بنُ مُجَالِدٍ عنْ بَيَانٍ عنْ وَبَرَةَ عنْ هَمَّامِ بنِ الحَارِثِ قال قال عَمَّارُ بنُ ياسِرٍ رأيْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلَّم وما مَعَهُ إلاَّ خَمْسَةُ اعْبُدٍ وامْرَأتانِ وأبو بَكْرٍ *

77-..... Hemmâm ibnu'l-Hâris şöyle demiştir: Ammâr ibn Yâsir (R): Ben Rasûlullah(S)'ı (ilk) gördüğümde, O'nun berâberinde -ilk

---

86 Başlığa uygunluğu açıktır. Ebû Bekr'in saldırganı def' edip ona karşı okuduğu âyet, Mûsâ ile Fir'avn kıssasına ve Fir'avn'ın Mûsâ'yı öldürmeye karar verdiği zamân, sarayda îmânını gizleyen bir mü'minin söylediği sözlerdir. Bunun Peygamber'in uğradığı bu saldırı akabinde okunması çok yerinde ve belîğ olmuştur. Bu âyetlerin meâlleri yerinden ve tefsîrlerinden okunmaya değer.

87 Buhârî'nin gösterdiği bu mutâbaaların bir kısmı, diğer hadîsçiler tarafından, bir kısmı da bizzât Buhârî tarafından senedleriyle mevsûlen rivâyet edilmişlerdir. Bunları zikretmenin faydası, hadîsin çeşitli yollarını ve lafızlarını gösterip kuvvetini belirtmektir.

müslümân olarak- beş köle, iki kadın ve bir de Ebû Bekr'den başka kimse yoktu, demiştir [88].

٣٠ــ بابُ إسْلاَمِ سَعْدٍ رضى اللَّهُ عنه

30- SA'D İBN EBÎ VAKKAAS(R)'IN İSLÂM'A GİRİŞİ BÂBI

٧٨ــ حدّثنى إسْحَاقُ أخْبرَنَا أبُو أسامَةَ حدّثنا هَاشِمٌ قال سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ المُسَيَّبِ قال سَمِعْتُ أبَا إسْحَاقَ سَعْدَ بنَ أبِى وَقَّاصٍ يَقُولُ ما أسْلَمَ أحَدٌ إلاَّ فِى الْيَوْمِ الَّذى أسْلَمْتُ فِيهِ ولَقَدْ مَكَثْتُ سَبْعَةَ أيَّامٍ وإنِّى لَثُلُثُ الإسْلاَمِ *

78-..... Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle demiştir: Ben Ebû İshâk, Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan işittim: Hiçbir kimse İslâm'a girmedi, ancak benim İslâm'a girdiğim günde İslâm'a girdiler. Yemîn olsun ben İslâm'ın üçte biri olduğum hâlde yedi gün beklemişimdir, diyordu [89].

٣١ــ بابُ ذِكْرِ الجِنِّ وقَوْلِ اللَّهِ تعَالَى قُلْ أُوحِىَ إلَىَّ أنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الجِنِّ

31- CİNN'İN ZİKRİ BÂBI

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"De ki: Bana şu hakîkat vahyolunmuştur: Cinnden bir zümre (benim Kur'ân okuyuşumu) dinlemiş de: Biz hakîkî hayrânlık veren bir Kur'ân dinledik ki, o hakka ve doğruya götürüyor. Bundan dolayı biz de ona îmân

---

88 Hadîsin başlığa uygunluğu, Ebû Bekr'in hürr erkekler arasında ilk müslümân olmasıdır. Ammâr'ın haber verdiği beş köle de: Bilâl Habeşî, Zeyd ibn Hârise, Âmir ibn Fuheyre -ki Ebû Bekr'in kölesidir ve efendisiyle berâber müslümân olmuştur-, Ubeyd ibn Zeyd, Ebû Fukeyhe ki, Safvân ibn Umeyye'nin kölesi idi. Bu hadîs, Muhâcirler'in Menkabeleri Kitâbı'nda da geçmişti.

89 Bundan önceki bâbda geçen Ammâr hadîsi ile bunun te'lîfi şöyle yapılabilir: Sa'd'ın üçüncü müslümân olması sözü, erkek, hürr, bâliğ olarak müslümân olanların üçüncüsüyüm ma'nâsına olabilir. Rasûlullah birinci, Ebû Bekr ikinci, Sa'd üçüncü olmuş olur. Müslümânlığın ilk günlerinde müslümânların gizli bir cemiyet hâlinde yaşamış olmaları sebebiyle, Sa'd'ın kendisine delâlet eden Ebû Bekr ile Rasûlullah'tan başka kimseyi tanımamış olması ve kendi bilgisine göre böyle söylemesi de muhtemeldir. Diğer taraftan beş köle ile Ebû Bekr altı olur, Sa'd da yedinci gelir. Şu hâlde Sa'd İslâm'da en kıdemli birkaç kişiden biridir.

ettik. Rabb'imize hiçbirşeyi aslâ ortak tutmayacağız... demişlerdir'' (el-Cinn: 1-2) [90].

٧٩ــ حدّثنى عُبَيْدُ اللّهِ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا أبو أُسَامَةَ حدّثنا مِسْعَرٌ عنْ مَعْنِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قال سَمِعْتُ أبِى قال سألْتُ مَسْرُوقًا منْ آذَنَ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلّم بالجِنِّ لَيْلَةَ استَمَعُوا القُرْآنَ فقال حدّثنى أبُوكَ يَعْنِى عَبْدَ اللّهِ أنَّهُ آذَنَتْ بِهِمْ شَجَرَةٌ *

79-..... Ma'n ibn Abdurrahmân şöyle demiştir: Ben babam (Abdurrahmân ibn Abdillah ibn Mes'ûd)dan işittim, şöyle dedi: Ben Mesrûk'a:

— Cinnden bir zümre Kur'ân dinlemek istedikleri gece, Peygamber(S)'e cinni kim bildirdi? diye sordum.

O:

— Bana baban, yânî Abdullah ibn Mes'ûd: Cinnleri bir ağaç bildirdi, diye tahdîs etti, dedi [91].

---

90 Bu cinn vak'ası, İbn İshâk'ın beyânına göre, Peygamber'in Tâif dönüşünde olmuştur. Şöyle ki: Rasûlullah, Ebû Tâlib ile Hadîce'nin arka arkaya ölmeleri üzerine Kureyş, bu iki dayanaktan mahrûm kalan Rasûlullah'ı tazyîka başlamıştı. Rasûlullah da kendisine bir sığınak aramak üzere Tâif'e gitmişti. Fakat orada umduğunu bulamayarak dönerken, gece yarısı Batnu Nahle'ye gelmişti. Orada namâz kılarken, cinnden yedi kişilik bir cemâat buraya uğramış ve Rasûlullah'ın okuduğu Kur'ân'ı dinlemişlerdir. Rasûlullah namâzı bitirince cinnler kendi kavimlerine gidip, onları inzâr etmişlerdir.

el-Cinn Sûresi'nin yukarıdaki ve müteâkib âyetleri cinnlerin bu inzârlarını bildirir. Ayrıca şu âyetler de bunu anlatır:

''Hatırla o zamânı ki, cinnlerden bir tâifeyi Kur'ân dinlemeleri için sana doğru çevirmiştik. İşte bunlar onun huzûruna gelince: Susun demişler, okuması bitirilince de korkutmaya me'mûr olarak kavimlerine dönmüşlerdi. Ey kavmimiz, dediler, hakîkat biz Mûsâ'dan sonra indirilmiş olan, kendinden öncekileri tasdîk eden, hakka ve doğru yola ileten bir Kitâb dinledik. Ey kavmimiz, Allah'ın da'vetine icâbet edin. Ona îmân edin ki (Allah) ***sizin günâhlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi acıklı bir azâbdan kurtarsın''*** (el-Ahkaaf: 29-30).

Âyetteki "Cinn vak'ası bana vahyolunarak bildirildi" kavlinin zâhirine göre, Rasûlullah cinni görmemiştir. Kur'ân dinlediklerinden haberi olmamıştır ve onlara husûsî sûrette Kur'ân okumamıştır. Fakat cinnler rastgele sabâh namâzında Rasûlullah'ın okuduğu Kur'ân'ı dinlemişlerdir.

91 Bu hadîs, Peygamber'in cinnleri gördüğünü sezdirmektedir. Bu rivâyet pek kısa olduğu için Peygamber'in cinnleri görüp görmediği açık değidir. Beyhakî'nin Delâilu'n-Nübüvve'deki şu rivâyeti bunu açıklamaktadır:

İbn Mes'ûd dedi ki: Ben cinnlerin Rasûlullah'a:

— Senin Allah'ın Rasûlü olduğuna kim şehâdet eder? diye sorduklarını işittim.

٨٠ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا عَمْرُو بنُ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ قال أخْبرَنِي جَدِّى عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهُ أنَّهُ كانَ يَحْمِلُ مَعَ النبِىِّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم إدَاوَةً لوَضُوئِهِ وحَاجَتِهِ فَبَيْنَمَا هُوَ يَتْبَعُهُ بِهَا فقالَ مَنْ هٰذَا فقال أنَا أبو هُرَيْرَةَ فقال ابْغِنِى أحْجَارًا أسْتَنْفِضْ بِهَا ولاَ تأتِنِى بِعَظْمٍ ولاَ بِرَوْثَةٍ فأتَيْتُهُ بأحْجَارٍ أحْمِلُهَا فِى طَرَفِ ثَوْبِى حَتَّى وضَعْتُهَا إلَى جَنْبِهِ ثُمَّ انْصَرَفْتُ حَتَّى إذَا فَرَغَ مَشيْتُ مَعَهُ فَقُلْتُ ما بالُ العَظْمِ والرَّوْثَةِ قال هُمَا مِنْ طَعَامِ الجِنِّ وإنَّهُ أتَانِي وفْدُ جِنِّ نَصِيبِينَ ونِعْمَ الجِنُّ فَسَألُونِى الزَّادَ فَدَعَوْتُ اللَّهَ لَهُمْ أنْ لاَ يَمُرُّوا بِعَظْمٍ ولاَ بِرَوْثَةٍ إلاَّ وجَدُوا عَلَيْهَا طَعَامًا *

80-..... Bana dedem Saîd ibn Amr, Ebû Hureyre(R)'den haber verdi: Ebû Hureyre, Peygamber'in berâberinde abdest alması ve istincâ' suyu için küçük bir kırba taşırdı. Bir kerresinde Peygamber hâcetini yerine getirmek için çıktığında Ebû Hureyre arkası sıra kırba ile O'nu ta'kîb ederken, Peygamber:

— *"Kimdir o?"* diye sordu.

Ebû Hureyre:

— Ben Ebû Hureyre! diye cevâb verdi.

Peygamber:

— *"Benim için istincâ edeceğim birkaç taş ara, sakın bana kemik ve hayvan gübresi getirme"* buyurdu.

Ebû Hureyre dedi ki: Ben elbisemin kenârında birkaç taş naklederek kendisine getirdim ve onları yanıbaşına koydum. Sonra yanından ayrıldım. Nihâyet hâcetini bitirdikten sonra Peygamber'in berâberinde yürüdüm. Yolda kendisine:

— Kemik ve hayvan gübresi ile temizlenmekte ne var ki? diye sordum.

Peygamber:

— *"Bu ikisi cinnlerin taâmındandır. Şu muhakkak ki, bana Na-*

Bulunduğumuz yere yakın bir sakız ağacı vardı. Rasûlullah o ağacı işâret ederek onlara:

— *"Şu ağacı gördünüz mü; o şehâdet ederse îmân eder misiniz?"* dedi.

Cinnler:

— Evet îmân ederiz, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah o ağacı çağırdı. Ağaç icâbet etti de ben dallarını, budaklarını sürüyerek geldiğini gördüm. Rasûlullah ağaca:

— *"Benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet eder misin?"* dedi.

Ağaç:

— Şehâdet ederim ki, Sen Allah'ın Rasûlü'sün, dedi.

sîbîn cinnlerinin bir hey'eti geldi. Bunlar ne hoş cinnlerdir! Benden azık istediler. Ben de onlar için Allah'a: Cinnlerin uğrayacakları her kemik ve tezek makûlesi üzerinde kendileri için muhakkak bir taâm bulmalarına duâ ettim'' buyurdu [92].

٣٢ــ بابُ إسْلاَمِ أَبِي ذَرٍّ الغِفَارِيِّ رضى اللَّهُ عنه

32- EBÛ ZERR EL-GIFÂRÎ(R)'NİN İSLÂM'A GİRMESİ BÂBI

٨١ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ عَبَّاسٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ مَهْدِيٍّ حدّثنا المُثَنَّى عنْ أَبِى جَمْرَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال لَمَّا بَلَغَ أَبَا ذَرٍّ مَبْعَثُ النبيِّ ﷺ قالَ لِأَخيهِ ارْكَبْ إِلَى هَذَا الْوَادِى فاعْلَمْ لِى عِلْمَ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ يأتِيهِ الخَبَرُ منَ السَّمَاءِ واسْمَعْ منْ قَوْلِهِ ثُمَّ ائْتِنِى فانْطَلَقَ الأَخُ حَتَّى قَدِمَهُ وسَمِعَ منْ قَوْلِهِ ثُمَّ رَجَعَ الى ابى ذَرٍّ فَقَالَ لَهُ رأَيْتُهُ يأْمُرُ بِمَكَارِمِ الأَخْلاَقِ وكَلاَمًا ما هُوَ بالشِّعْرِ فقال ما شَفَيْتَنِى مِمَّا أَرَدْتُ فَتَزَوَّدَ وَحَمَلَ شَنَّةً لَهُ فِيهَا ماءٌ حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ فأَتَى المَسْجِدَ فالْتَمَسَ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم ولا يَعْرِفُهُ وكَرِهَ أَنْ يَسْأَلَ عنْهُ حَتَّى أَدْرَكَهُ بَعْضُ اللَّيْلِ فَرَآهُ عَلِيٌّ فَعَرَفَ أَنَّهُ غَرِيبٌ فَلَمَّا رآهُ تَبِعَهُ فَلَمْ يَسْأَلْ وَاحِدٌ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عنْ شَيْءٍ حَتَّى أَصْبَحَ

---

92 Şimdi sahîh olan bu iki haberi şöyle te'lîf edebiliriz: Peygamber'e birçok defalar cinn hey'etleri gelmiştir: Mekke'de, Medîne'de, daha başka yerlerde. Bunlardan dördünde İbn Mes'ûd bizzât hazır bulunmuştur. Cinn hey'etleri birkaç defa olduğuna göre, ilk defakine İbn Abbâs'ın dediği gibi Peygamber vâkıf değildi; onları görmedi, Kur'ân dinlediklerini bilmiyordu. Bu kendisine vahiyle bildirildi. Fakat el-Cinn Sûresi indikten sonraki vâkıalarda Peygamber Allah'ın emri ile çıkıp cinnlerle buluşmuştur (Özetle Aynî'den).

Cinn'in varlığı ve mâhiyeti hakkında şunu özetle nakledelim: "Ebu'l-Abbâs ibnu Teymiyye (R) şöyle dedi: Bütün İslâm fırkalarıyle sâir milletlere ve kâfirlere mensûb zümreler cinnin varlığında muhâlefet etmemişlerdir. Vâkıa İslâm zümreleri arasında Cehmiyye ve Mu'tezile gibi cinni inkâr edenler bulunduğu gibi sâir ümmetler ve kâfirler arasında da inkâr edenler vardır. Fakat milletlerin cumhûru cinnin varlığını kabûl ve i'tirâf etmişlerdir. Çünkü bütün peygamberlerin cinnin varlığına dâir haberleri zarûrî ilim ifâde edecek derecede mütevâtirdir..." (Aynî, *Umdetu'l-Kaarî*, VII, 285).

Elmalılı Muhammed Hamdî Yazır, *Hakk Dîni Kur'ân Dili* adlı kıymetli tefsîrinde el-Cinn Sûresi'nin mukaddimesinde, doğu ve batı ilim âleminde bu mes'ele hakkında gelen nasslar ile öne sürülen fikirleri ve görüşleri nakletlerek, çok kıymetli bilgiler toplamıştır. Bu bilgiler oradan okunmalıdır: VII, 5381-5395.

ثُمَّ احْتَمَلَ قِرْبَتَهُ وزَادَهُ إِلَى المَسْجِدِ وظَلَّ ذَلِكَ اليَوْمَ ولاَ يَراهُ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم حَتَّى أَمْسَى فَعَادَ إِلَى مَضْجَعِهِ فَمَرَّ بِهِ عَلِيٌّ فقال أمانَالَ لِلرَّجُلِ أَنْ يَعْلَمَ مَنْزِلَهُ فأَقَامَهُ فَذَهَبَ بِهِ مَعَهُ لاَ يَسْأَلُ وَاحِدٌ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عنْ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا كانَ يَوْمُ الثَّالِثِ فعَادَ عَلِيٌّ عَلَى مِثْلِ ذَلِكَ فأَقَامَ مَعَهُ ثُمَّ قال ألاَ تُحَدِّثُنِى ما الَّذِى أَقْدَمَكَ قال إِنْ أَعْطَيْتَنِى عَهْدًا ومِيثَاقًا لَتُرْشِدَنِّى فَعَلْتُ ففَعَلَ فأَخْبَرَهُ قال فإِنَّهُ حَقٌّ وهُوَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فإِذَا أَصْبَحْتَ فاتْبَعْنِى فإِنِّى إِنْ رأَيْتُ شَيْئًا أَخَافُ عَلَيْكَ قُمْتُ كأَنِّى أُرِيقُ المَاءَ فإِنْ مَضَيْتُ فاتْبَعْنِي حَتَّى تَدْخُلَ مَدْخلَى ففَعَلَ فانْطَلَقَ يَقْفُوهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم ودَخَلَ مَعَهُ فَسَمِعَ منْ قَوْلِهِ وأَسْلَمَ مَكَانَهُ فقال لهُ النبيُّ صلى اللَّهُ عَلَيه وسلم ارْجِعْ إِلَى قَوْمِكَ فأَخْبِرْهُمْ حَتَّى يأْتِيَكَ أَمْرِى قال والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لأَصْرُخَنَّ بِهَا بَيْنَ ظَهْرَانَيْهِمْ فَخَرَجَ حَتَّى أَتَى المَسْجِدَ فَنَادَى بأَعْلَى صَوْتِهِ أَشْهَدُ أَنْ لاإِلهَ إِلاَّ اللَّهُ وأَنَّ مُحَمَّدًا رسولُ اللَّهِ ثُمَّ قَامَ القَوْمُ فَضَرَبُوهُ حَتَّى أَضْجَعُوهُ وأَتَى العَبَّاسُ فأَكَبَّ علَيْهِ قال ويْلَكُمْ أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ منْ غِفَارٍ وأَنَّ طَرِيقَ تِجَارِكُمْ إِلَى الشَّامِ فأَنْقَذَهُ مِنْهُمْ ثُمَّ عَادَ منَ الغَدِ لِمِثْلِهَا فَضَرَبُوهُ وثارُوا اليْهِ فأَكَبَّ العَبَّاسُ عَلَيْهِ *

81-..... Bize el-Musennâ, Ebû Cemre'den tahdîs etti ki, İbnu Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber'in Allah tarafından peygamber gönderildiği haberi Ebû Zerr'e ulaşınca, Ebû Zerr, kardeşi Uneys'e:

— Haydi devene bin de şu Mekke vâdîsine git ve benim için, kendisinin bir peygamber olduğunu ve kendisine gökten haber geldiğini söyleyen şu adamın haberini iyice öğren, O'nun sözlerinden işit, sonra bana gel, dedi.

Kardeşi Uneys gitti, nihâyet Mekke vâdîsine vardı ve Peygamber'in sözlerinden işitti, sonra da Ebû Zerr'in yanına dönüp geldi. Ve:

— Ben o zâtı gördüm: Ahlâk güzelliklerini emrediyor ve birtakım güzel sözler söylüyor ki, bunlar şiir değildir, dedi.

Ebû Zerr bunun üzerine kardeşine:

— Sen arzû ettiğim nevi'den bana şifâ verecek bir haber getirmedin, dedi.

Akabinde azık hazırladı, bir de içinde su bulunan eski bir kırba

yüklendi. Nihâyet Mekke'ye varıp Ka'be mescidine geldi. Peygamber'i aramağa koyuldu. Kendisi Peygamber'i tanımıyor, O'nu başkasından sormak da istemiyordu. Nihâyet gecenin bir kısmı kendisine erişince Ebû Zerr'i Alî gördü ve onun yabancı bir kimse olduğunu tanıdı. Ebû Zerr onu görünce, onun ardından yürüdü. Yolda giderken, bu iki arkadaştan herhangibiri diğerine hiçbirşey sormadı. Böylece sabâh oldu. Sonra Ebû Zerr su kırbasını ve azığını yine Ka'be mescidine taşıdı. Ve bu gün de böyle devâm etti. Peygamber kendisini görmüyordu. Nihâyet akşâm oldu, Ebû Zerr (yine Ka'be mescidinin bir kenarındaki) yatağına döndü. Bu sırada kendisine yine Alî uğradı da:

— Bu adam için yerini öğrenip orada ikaamet etme zamânı gelmedi mi (yânî hâlâ bir yer bulup yerleşemedi mi)? dedi.

Akabinde Alî, Ebû Zerr'i berâberinde götürdü. Yine yolda iki arkadaştan biri diğerine hiçbirşey sormuyordu.

Nihâyet böylece üçüncü olunca, Alî yine evvelki gelişi üzerine dönüp onun yanına geldi ve Ebû Zerr, onun berâberinde ikaamet etti. Sonra Alî, Ebû Zerr'e:

— Seni buraya getiren sebebi bana söylemez misin? dedi.

Ebû Zerr:

— Eğer bana muhakkak doğru yolu göstereceğini taahhüd eder ve kesin söz verirsen bunu sana bildiririm, dedi.

Alî onun istediği taahhüdü ve yemînli sözü yaptı. Ebû Zerr de ona gelme maksadını haber verdi. Alî de ona:

— Hiç şübhesiz bu zât haktır, doğrudur, o Allah'ın Rasûlü'dür. Sabâha eriştiğin zamân sen benim ardımca gel. Şâyet ben yolda sana zarar vereceğinden korktuğum birşey görürsem, sanki ben su döküyormuş gibi dikilip dururum (sen durma git). Eğer ben yürüyüp gidersem, sen ardımca beni ta'kîb et, nihâyet benim gireceğim yere, sen de girersin, dedi.

Ebû Zerr onun dediklerini yaptı. Alî'nin arkasına uyarak gitti. Nihâyet Alî, Peygamber'in huzûruna girdi. Ebû Zerr de onun berâberinde huzûra girdi. Peygamber'in sözlerinden işitti ve olduğu yerde müslümân oldu. Peygamber ona:

— *"Sen şimdi kendi kavminin yanına dön, benim peygamberliğimi onlara haber ver. Benim emrim sana gelinceye kadar orada kal"* buyurdu.

Ebû Zerr:

— Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ben muhakkak bu şehâdet kelimesini müşriklerin ortasında haykıracağım, dedi.

Akabinde Ebû Zerr, huzûrdan çıktı, Ka'be mescidine geldi ve en yüksek sesiyle:

— ***Eşhedu en lâ ilâhe ille'llah ve enne Muhammeden Rasûlullah*** (= Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed O'nun Rasûlü'dür)*!* diye bağırdı.

Bu bağırmadan sonra Kureyş cemâati ayağa kalkıp Ebû Zerr'i dövdüler ve onu yere yatırdılar. Bu sırada Abbâs gelip onun üzerine kapandı da:

— Size yazıklar olsun! Bunun Gıfâr kabîlesinden bir kimse olduğunu ve Şâm ticâret yolunuzun onlardan geçtiğini bilmiyor musunuz? dedi.

Ve Ebû Zerr'i müşriklerin topluluğundan kurtardı. Sonra Ebû Zerr, ertesi günü de mescide döndü ve dün yaptığı gibi yüksek sesle şehâdet kelimesini söyledi. Müşrikler yine ona doğru fırlayıp onu dövdüler. Abbâs yine onun üzerine kapandı (ve onu kurtardı) [93].

٣٣ــ بابُ إسْلاَمِ سَعِيدِ بنِ زَيْدٍ رضى اللَّهُ عنه

33- SAÎD İBNU ZEYD(R)'İN İSLÂM'A GİRİŞİ BÂBI

٨٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ إسْمَاعِيلَ عنْ قَيْسٍ قال سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ زَيْدِ بنِ عَمْرِو بنِ نُفَيْلٍ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ يَقُولُ واللَّهِ لَقَدْ رأَيْتُنِى وإنَّ عُمَرَ لُموثِقى عَلَى الإسْلاَمِ قَبْلَ أنْ يُسْلِمَ عُمَرُ ولوْ أنَّ أُحُدًا ارْفَضَّ لِلَّذِي صَنَعْتُمْ بِعُثْمَانَ لكَانَ *

82-..... Kays ibn Ebî Hâzım şöyle demiştir: Ben Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl'den işittim, Kûfe mescidinde şöyle diyordu: Yemîn olsun ben kendimi şu hâlde görmüşümdür: Umer ibnu'l-Hattâb İslâm'a girmeden önce (tazyîk ve horlama yaparak bir esîr gibi) beni sanki bir bağla İslâm üzerine sebâta bağlayıcı idi. Eğer Usmân'a yaptığınız öldürme işinden dolayı Uhud Dağı yerinden gitseydi, elbette gitmeye lâyık olmuş olurdu [94].

---

93 Ebû Zerr el-Gıfârî'nin adı Cundeb ibn Cenâde'dir. İlk müslümân olan beş zâtın beşincisi olduğu, İslâm'ı hiç da'vet edilmeksizin kendi arzûsu ile ve yüksek irâdesiyle kabûl etmiş olduğu hadîsten anlaşılmaktadır. Muâviye ile bâzı ilmî mes'elelerde uyuşamadığı için, Usmân tarafından Medîne'ye getirtilmiş, orada da bâzı tenkîdleri devâm ettiği için, Rebe köyüne gönderilmiş, orada yalnız bir hayât geçirerek otuz iki yılında vefât etmiştir.

Buhârî bu hadîsi biraz farklı bir uslûbla Kureyş'in Menkabeleri bölümünde Zemzem kıssasında da getirmişti. Ebû Zerr'in İslâm'a girmesi hadîsi Müslim'in *Sahîh*'inde daha tafsîllidir: *Müslim Ter.*, VII, 387, 28. Bâb "2473".

94 Saîd ibn Zeyd, daha önce de geçtiği üzere Umer ibnu'l-Hattâb'ın amcası oğlu

٣٤ــ بابُ إسْلاَمِ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ رضى اللَّهُ عنهُ

34- UMER İBNU'L-HATTÂB(R)'IN İSLÂM'A GİRİŞİ BÂBI

٨٣ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنَا سُفْيَانُ عنْ إسْمَاعِيلَ بنِ أبِى خَالِدٍ عَنْ قَيْسِ بنِ أبِى حَازِمٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مَسْعُودٍ رضى اللَّهُ عنه قال مازِلْنَا أعِزاءَ مُنْذُ أسْلَمَ عُمَرُ *

83-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R): Umer müslümân olduğu günden beri biz (müslümânlar) azîzler, şerefliler olmakta devâm ettik, demiştir [95].

٨٤ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ سُلَيْمَانَ قال حدّثنى ابنُ وَهْبٍ قال حدّثنى عُمَرُ بنُ مُحَمَّدٍ قال فأخبرَنِى جَدِّى زَيْدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ عنْ أبِيهِ قال بَيْنَمَا هُوَ فِى الدَّارِ خَائِفًا إذْ جَاءَهُ الْعَاصِ بنُ وائِلٍ السَّهْمِيُّ أبو عَمْرٍو عَلَيْهِ حُلَّةُ حِبَرَةٍ وقَمِيصٌ مَكْفُوفٌ بحَرِيرٍ وهوَ من بَنِي سَهْمٍ وهُمْ حُلَفَاؤُنا فِى الجَاهِلِيَّةِ فقال لهُ ما بالُكَ قال زَعَمَ قَوْمُكَ أنَّهُمْ سَيَقْتُلُونِى إنْ أسْلَمْتُ قال لا سَبِيلَ إلَيْكَ بعْدَ أنْ قالَهَا أمِنْتُ فَخَرَجَ الْعَاصِ فَلَقِىَ النَّاسَ قَدْ سال بِهِمُ الوَادِى فَقَالَ أيْنَ تُرِيدُونَ فَقَالُوا نُرِيدُ هَذَا ابنَ الخَطَّابِ الَّذِي صبا قال لا سَبِيلَ إلَيْهِ فَكَرَّ النَّاسُ *

84-..... **Umer ibnu Muhammed tahdîs edip şöyle demiştir: Bana dedem Zeyd ibnu Abdillah ibn Umer, babası Abdullah ibn Umer'den haber verdi. O şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb müslümân olduğu zamân evde Kureyş'ten korkar halde bulunurken, birdenbire onun yanına Ebû Amr Âs ibnu Vâil es-Sehmî çıkageldi. Üzerinde çizgili bir takım elbise ve ipekle dikili bir gömlek vardı. Bu Âs, Sehm oğulları'ndandı, onlar bizim câhiliyet devrinde yemînli dostlarımızdılar.** Âs, Umer'e:

— Hâlin nedir? diye sordu.

Umer:

— Senin kavmin olan Sehm oğulları, ben İslâm'a girdiğim için beni öldüreceklerini söylediler, dedi.

---

ve kızkardeşinin kocası olduğu için, aynı zamânda enîştesidir. Mekke'de zevcesiyle berâber ilk müslümân olanlardan ve cennetle müjdelenen on sahâbîden biridir. Bedir'den başka bütün gazvelerde hazır bulunmuş, Bedir ganîmetlerinden kendisine pay ayrılmıştır. Akîk mevkiinde hicrî ellibir yılında vefât etmiş, cenâzesi Medîne'ye nakledilmiştir (Vâkıdî).

95 Başlığa uygunluğu "Umer müslümân olduğu günden beri..." sözündedir.

Âs ibnu Vâil de Umer'e:

— Onlar için seni öldürmeye hiç yol yoktur, dedi.

Umer:

— Âs bu sözü söyledikten sonra korkum gidip emniyette oldum, demiştir.

Akabinde Âs çıktı ve Mekke vâdîsinde sel gibi akan insanlara kavuştu. Âs, onlara:

— Nereye gitmek istiyorsunuz? diye sordu.

Onlar:

— Şu babalarının dîninden sapan Hattâb oğlu'na gitmek istiyoruz, dediler.

Âs onlara:

— Sizin için ona ulaşmaya hiç yol yoktur, dedi.

Onun bu sözü üzerine o kalabalık geriye döndüler [96].

٨٥ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيَانُ قال عمْرُو بنُ دِينَارٍ سَمِعْتُهُ قال قال عَبْدُ اللَّهِ بنُ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما لَمَا أَسْلَمَ عُمَرُ اجْتَمَعَ النَّاسُ عِنْدَ دَارِهِ وقالُوا صَبَا عُمَرُ وأَنَا غُلاَمٌ فوْقَ ظَهْرِ بَيْتِى فَجَاءَ رجُلٌ عَلَيْهِ قَبَاءٌ منْ دِيبَاجٍ فَقَال قَدْ صَبَا عُمَرُ فَمَا ذَاكَ فأنا لهُ جارٌ قال فَرأَيْتُ النَّاسَ تَصَدَّعُوا عنْهُ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا الرَّجُلُ قالوا الْعَاصِ بنُ وائِلٍ *

85-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi: Umer ibnu'l-Hattâb müslümân olduğu zamân insanlar onun evinin yanında toplandılar ve:

— Umer kendi dîninden başka bir dîne döndü, dediler.

Ben o sırada bir oğlan çocuğu olarak evimin damı üzerine çıkmıştım.

Derken üzerinde has ipekten bir kaftân bulunan bir adam çıkageldi ve:

— Umer kendi dîninden başka dîne dönmüştür. Bu toplanma ne oluyor? Hâlbuki ben Umer'in (herhangi bir kimsenin zulmetmesinden) koruyucusuyum, dedi.

(Onun bu sözlerine kimse i'tirâz etmedi.)

İbn Umer dedi ki: Onun bu sözü üzerine insanlar dağılıp gittiler. Ben babama:

---

96 Başlığa uygunluğu "Şu babalarının dîninden sapan Hattâb oğlu'na..." sözlerinden alınır. Kureyşliler, müslümân olan kimselere dîninden saptı derlerdi.

Âs ibn Vâil, kavmi içinde itâat edilen bir adamdı, İslâm'a erişmiş, fakat müslümân olmamıştır. Âs, kavmine karşı söylediği o sözü ile Umer'i korumuştur.

— Bu adam kimdir? diye sordum.

Babam (ve berâberindekiler):

— Âs ibnu Vâil'dir, dediler [97].

٨٦ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ سُلَيْمَانَ قال حدّثني ابنُ وهْبٍ قال حدّثني عُمَرُ أنَّ سالِمًا حَدَّثَهُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ قال ما سَمِعْتُ عُمَرَ لِشَيءٍ قَطُّ يَقُولُ إنِّي لَأَظُنُّهُ كَذَا إلاَّ كانَ كَمَا يَظُنُّ بَيْنَمَا عُمَرُ جَالِسٌ إذْ مَرَّ بِهِ رَجُلٌ جَمِيلٌ فقال عُمَرُ لَقَدْ أَخْطَأَ ظَنِّي أَوْ إنَّ هَذَا عَلَى دِينِهِ فِي الجَاهِلِيَّةِ أَوْ لَقَدْ كَانَ كاهِنَهُمْ عَلَيَّ الرَّجُلَ فَدُعِيَ لَهُ فقال لهُ ذَلِكَ فقال مارَأَيْتُ كَالْيَوْمِ اسْتُقْبِلَ بِهِ رَجُلٌ مُسْلِمٌ قال فإنِّي أَعْزِمُ عَلَيْكَ إلاَّ ما أَخْبَرْتَنِي قال كُنْتُ كاهِنَهُمْ فِي الجَاهِلِيَّةِ قال فَمَا أَعْجَبُ مَاجَائَتْكَ بِهِ جِنِّيَّتُكَ قال بَيْنَمَا أنا يَوْمًا فِي السُّوقِ جَاءَتْنِي أَعْرِفُ فِيهَا الفَزَعَ فَقَالَتْ أَلَمْ تَرَ الجِنَّ وإبلاَسَهَا ويأسَهَا مِنْ بَعْدِ إنْكَاسِهَا ولُحوقَهَا بالقِلاَصِ وأَحْلاَسَهَا قال عُمَرُ صَدَقَ بَيْنَمَا أنا عِنْدَ آلِهَتِهِمْ إذْ جَاءَ رَجُلٌ بِعِجْلٍ فَذَبَحَهُ فَصَرَخَ بِهِ صارِخٌ لَمْ أَسْمَعْ صارِخًا قَطُّ أَشَدَّ صَوْتًا مِنْهُ يَقُولُ يا جَلِيحُ أَمْرٌ نَجِيحٌ رَجُلٌ فَصِيحٌ يَقُولُ لاَ إلٰهَ إلاَّ أَنْتَ فَوَثَبَ القَوْمُ قُلْتُ لاَ أَبْرَحُ حَتَّى أَعْلَمَ ماوَرَاءَ هَذَا ثُمَّ نادَى ياجَلِيحُ أَمْرٌ نَجِيحٌ رَجُلٌ فَصِيحٌ يَقُولُ لاَإلٰهَ إلاَّ اللَّهُ فَقُمْتُ فَمَا نَشِبْنَا أَنْ قِيلَ هَذَا نَبِيٌّ *

86-..... Abdullah ibn Umer şöyle demiştir: Ben Umer'in bir-şey için "Ben onun şöyle olacağını zannediyorum" deyip de onun zannettiği gibi olmayan bir söz söylediğini işitmedim. Bir gün Umer otururken yanına güzel bir adam uğradı. Umer:

— Zannım (bu adamın Câhiliyette müslümân olduğu hakkında) tereddüd edip yanılmıştır, dedi.

Yâhud:

— Bu adam (yânî Sevâd ibn Kaarib) Câhiliyet'teki dîni üzere devâm etmektedir.

Yâhud:

— Bu adam Câhiliyet'te kavminin kâhini olmuştur, onu bana getirin, dedi.

O adam Umer için çağrıldı. Gelince Umer, onun yokluğunda söylediği tereddüdü ona zikretti. Sevâd da:

---

97 Başlığa uygunluğu "Umer ibnu'l-Hattâb müslümân olduğu zamân" sözlerindedir.

— Ben bugünkü gibi bir gün görmedim. Çünkü bu gün içinde müslümân bir adam karşılandı, dedi.

Umer de ona:

— Ben sana and veriyorum ki, sen benim istediğim şeyleri muhakkak bana haber vereceksin, dedi.

Sevâd:

— Ben Câhiliyet devrinde onların kâhini (yânî gaybden haber verici kişisi) idim, dedi.

Umer ona:

— Dişi cinnin sana getirdiği gayb haberlerinden en hayret verici nedir? diye sordu.

Sevâd:

— Ben bir gün çarşıda bulunduğum sırada bana dişi cinn geldi ki, ben ondaki korkuyu biliyorum: Cinn bana: Sen cinni ve onun korkusunu ve başı üzerine devrilmesinden (yânî kulak hırsızlığından men' olunmasından) sonraki ümîdsizliğini ve sırtlarına ince çullar konulmuş genç develerle yetişilip yakalanmasını görmedin mi? dedi [98].

Umer şöyle dedi: Sevâd ibn Kaarib doğru söyledi. Ben bir gün müşriklerin putları yanında bulunduğum sırada bir adam bir buzağı getirdi de onu boğazladı. Bu esnâda bir bağırıcı öyle bir sayha attı ki, ben ondan daha şiddetli sesi olan hiçbir bağırıcı işitmedim; şöyle diyordu: Yâ Celîh (ey düşmanlığını açığa vuran kimse)! Zafer bulmuş bir iş, fasîh konuşan bir adam. Lâ ilâhe illâ ente = Senden başka hiçbir ilâh yoktur diyor, diye bağırıyordu. Oradaki topluluk, o kimseye doğru kalktılar.

(Umer ibn Hattâb dedi ki:) Ben bunu görünce kendi kendime: Ben bunun arkasında ne olduğunu öğreninceye kadar buradan ayrılmam, dedim. Sonra o zât yine: Yâ Celîh! Emrun necîh, raculun fasîh = Başarıya ulaşmış bir iş, fasîh konuşan bir adam ***Lâ ilâhe ille'llah*** = Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur diyor! diye nidâ etti. Ben orada dikildim. Çok beklemedik ki: Bu Peygamber'dir (meydana çıkmıştır), denildi [99].

٨٧ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا يَحْيَى حدّثنا إسْمَاعِيلُ حدّثنا قَيْسٌ قال سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ زَيْدٍ يَقُولُ لِلْقَوْمِ لَوْ رَأَيْتُنِي مُوثِقِي عُمَرُ عَلَى

---

98 el-Kevâkib de şöyle demiştir: Bundan murâd Arabî bir peygamberin meydana çıkması, cinnlerin Arablar'a mutâbaat etmeleri, cinnlerin dînde Arablar'a katılmalarıdır. Çünkü O, Rasûlu's-Sakaleyn'dir, yânî "İnsanların ve Cinnlerin rasûlü"dür... (Kastallânî).

99 Bu hadîsin bu bâbda zikredilmesi, bu hadîsteki kıssanın Umer'in İslâm'a girmesinin sebebi olmuştur denilmesidir.

الإِسْلاَمِ أَنَا وأُخْتُهُ وما أَسْلَمَ ولَوْ أَنَّ أُحُدًا انْقَضَّ لِمَا صَنَعْتُمْ بِعُثْمَانَ لَكَانَ مَحْقُوقًا أَنْ يَنْقَضَّ *

87-..... Kays ibn Ebî Hâzım şöyle demiştir: Ben Saîd ibn Zeyd'-den işittim, bir topluluğa hitâben şöyle diyordu: Ben kendimi öyle bir hâlde görmüşümdür ki, Umer müslümân olmadan önce ben ve zevcem olan kızkardeşi Fâtıma bintu'l-Hattâb İslâm'a girdiğimiz için hakaaret ve baskı yaparak beni İslâm üzerine sebâtla bağlayan Umer olmuştur. Eğer sizin Usmân'a yaptığınız katil işinden dolayı Uhud Dağı yerinden gitseydi, elbette yerinden gitmesi vâcib olmuş olurdu [100].

٣٥ــ بابُ انْشِقَاقِ القَمَرِ

35- AY'IN İKİYE BÖLÜNMESİ BÂBI

٨٨ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ الوَهَّابِ حدّثنا بِشْرُ بنُ المُفَضَّلِ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أَبِى عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنهُ أَنَّ أَهْلَ مَكَّةَ سأَلُوا رسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةً فأَرَاهُمُ القَمَرَ شِقَّتَيْنِ حَتَّى رأَوْا حِرَاءً بَيْنَهُمَا *

88-..... Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Mekke ahâlîsi Rasûlullah'tan kendilerine bir âyet (bir mu'cize) göstermesini istediler. O da onlara Ay'ı iki bölük gösterdi, hattâ Mekkeliler Hırâ Dağı'nı o iki bölük arasında gördüler.

٨٩ــ حدّثنا عَبْدَانُ عنْ أَبِى حَمْزَةَ عنِ الأَعْمَشِ عنْ إِبْرَاهِيمَ عنْ أَبِى مَعْمَرٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهُ قال انْشَقَّ القَمَرُ ونَحْنُ مَعَ النبِيِّ ﷺ بِمِنًى

---

100 Bu hadîs yakında Saîd ibn Zeyd'in İslâm'a girişi bâbında geçmişti.

Umer'in İslâm'a girişi hakkında birkaç rivâyet vardır. Bunlardan biri kızkardeşi Fâtıma ile eniştesi Saîd ibn Zeyd'in evinde Tâhâ Sûresi'nin okunduğunu işitmesi, içeri girip onları tazyîk etmesi, sonunda bu sûrenin baş tarafının yazılı olduğu parçayı alıp okuyarak İslâm'a girmesi rivâyetidir. Kaynaklardan bâzıları: İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye,* I, 342-350; "İslâmu Umer ibni'l-Hattâb -R-"; Aynî, VIII, 64-69; Kastallânî, VI, 186-187; Şiblî, *Asrı Saâdet Târîhi,* Hz. Umer'in Hidâyeti, IV, 1671-1674; *Sadrı İslâm,* VII, 2. fasıl, s. 41-75, "Hz. Umer'in Müslümânlığı Kabûlü", Cevdet Paşa, *Kısası Enbiyâ,* I, 74-80; Osman Keskioğlu, *Kur'ân Târihi,* s. 67-69 "Kur'ânı Kerîm Karşısında Hz. Ömer".

فقال اشْهَدُوا وذَهَبَتْ فِرْقَةٌ نَحْوَ الجَبَلِ * وقال أَبُو الضُّحَى عنْ مَسْرُوق عنْ عَبْدِ اللَّهِ انْشَقَّ بِمَكَّةَ * وتَابَعَهُ مُحَمَّدُ بنُ مُسْلِمٍ عنِ ابنِ أَبِي نَجِيحٍ عنْ مُجَاهِدٍ عنْ أَبِي مَعْمَرٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ *

89-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Biz Minâ'da Peygamber(S)'in berâberinde iken Ay ikiye bölündü de Peygamber (S): *"Şâhid olunuz!"* buyurdu. Ve Ay'dan bir parça Hırâ Dağı tarafına gitti.

Ebu'd-Duhâ Müslim ibn Subayh da Mesrûk'tan; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan: Ay Mekke'de ikiye bölündü, diye söylemiştir.

Bu hadîsi Ebû Ma'mer'den rivâyette İbrâhîm en-Nahaî'ye Muhammed ibn Müslim de İbn Ebî Necîh'ten; o da Mucâhid ibn Cebr'den; o da Ebû Ma'mer'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan senediyle rivâyet etmekte mutâbaat etmiştir.

٩٠ــ حدّثنا عُثْمَانُ بنُ صَالِحٍ حدّثنا بَكْرُ بنُ مُضَرَ قال حدّثني جَعْفَرُ بنُ رَبِيعَةَ عنْ عِرَاكِ بنِ مالِكٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ بنِ مَسْعُودٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما أَنَّ القَمَرَ انْشَقَّ عَلَى زَمَانِ رسُولِ اللَّهِ ﷺ *

90-..... Abdullah ibn Abbâs(R)'tan: Rasûlullah (S) zamânında Ay ikiye ayrıldı, diye tahdîs etmiştir.

٩١ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا أَبِي حدّثنا الأَعْمَشُ حدّثنا إِبْرَاهِيمُ عنْ أَبِي مَعْمَرٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنه قال انْشَقَّ الْقَمَرُ *

91-..... İbrâhîm en-Nahaî, Ebû Ma'mer'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R): Ay ikiye yarıldı, demiştir [101].

---

101 Buhârî bu hadîslerin bâzılarını küçük farklarla Peygamberlik Alâmetleri Bâbı'ndan sonraki "Müşriklerin Peygamber'den kendilerine bir âyet göstermelerini istemeleri ve Peygamber'in de onlara Ay'ın ikiye yarılmasını göstermesi bâbı"nda da getirmişti.

Orada da belirtildiği üzere Ay'ın ikiye bölünmesi mu'cizesi Rasûlullah'a has mu'cizelerin en büyüğü ve en parlaklarındandır. Çünkü bu mu'cize, bütün peygamberlere verilen mu'cizelerin hepsinden büyüktür. Zîrâ diğer peygamberlerin mu'cizeleri araziyâttan semavâta geçmemiştir. Bu mu'cizeyi Allah, Kur'ân'da da söylemiştir: *"Sâat yaklaştı, Ay* (ikiye) *ayrıldı. Onlar bir mu'cize görürlerse yüz çevirirler ve müstemirr bir büyüdür derler..."* (el-Kamer: 1-3).

Felsefecilerin bâzısı bozuk iddiâlarıyle felekiyyâtın delinme kabûl etmeye-

٣٦ــ بابُ هِجْرَةِ الحَبَشَةِ : وقالَتْ عَائِشَةُ قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أُرِيتُ دَارَ هِجْرَتِكُمْ ذَاتَ نَخْلٍ بَيْنَ لاَبَتَيْنِ فَهَاجَرَ مَنْ هَاجَرَ قِبَلَ المَدِينَةِ ورَجَعَ عَامَّةُ مَنْ كانَ هَاجَرَ بأَرْضِ الحَبَشَةِ إِلَى المَدِينَةِ : فِيهِ عَنْ أَبِي مُوسَى وأَسْمَاءَ عنِ النبيِّ ﷺ

36- HABEŞİSTAN'A HİCRET BÂBI

Ve Âişe şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Hicret edeceğiniz yurt, iki kara taşlık sâha arasında hurmalıkları bulunan bir mıntıka, bir şehir olduğu bana gösterildi"* **buyurdu.**

Bunun üzerine müslümânlardan Medîne yönüne hicret edenler hicret ettiler. Daha evvel Habeşistân'a hicret etmiş olanların hepsi de bilâhare Medîne'ye döndüler. Bu bâbda Ebû Mûsâ'nın ve Esmâ bintu Umeys'in Peygamber'den rivâyet ettikleri hadîsler vardır [102].

٩٢ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ الجُعْفِيُّ **حدّثنا** هِشَامٌ أَخْبرنا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ **حدّثنا** عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بنَ عَدِيِّ بنِ الخِيَارِ أَخْبَرَهُ أَنَّ المِسْوَرَ بنَ مَخْرَمَةَ وعَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ الأَسْوَدِ بنِ عَبْدِ يَغُوثَ قَالاَ لَهُ ما

---

ceğini iddiâ etmişlerdir. Biz ise: Ay, Allah'ın mahlûklarından bir mahlûktur; O, mahlûkunda dileyeceği işi yapar. Nitekim işin sonunda onu dürüp yok edecektir, deriz (Aynî).

Bu mes'ele hakkında geniş ve doyurucu bilgileri Elmalılı Muhammed Hamdî Yazır'ın *Hakk Dîni Kur'ân Dili* (VI, 4617-4638) adlı kıymetli eserinin el-Kamer Sûresi Tefsîri'nden okumalıdır.

102 Kureyş müşrikleri müslümânları dînlerinden döndürmek için onlara azâb etmeye ve eziyet yapmaya yöneldikleri zamân ilk defâ Habeşistân'a iki hicret yapılmıştır. Habeşistân'a birinci hicret, Peygamberliğin beşinci yılında receb ayında oldu. Vâkıdî'nin beyânına göre birinci muhâcir kaafilesinde onbir erkek, dört kadın vardı. Bunlar Mekke'den yaya ve binitli olarak deniz sâhiline gelip, orada yarım dînâra kirâladıkları bir gemi ile denizi geçmiş ve Habeşistân'a varmışlardır. O sırada Habeşistân'da Necâşî Eshame hükümdâr idi. Adâleti ile meşhûr olan bu zât, İslâm muhâcirlerini iyi karşılayıp kabûl etti. Muhâcirlerin iyi durumu Mekke'de duyulunca, ertesi sene ikinci Habeşe muhâcereti yapıldı. İkinci kaafile yetmişiki yâhud yetmişüç erkek idi. Kadın ve çocuklar bu sayının dışındadır. Onsekiz kadın vardı denilmiştir.

Âişe'nin buradaki sözü Medîne'ye hicret bâbı'nda uzun ve senedli bir metinle gelecektir. Ebû Mûsâ'nın hadîsi bu bâbın sonunda; Esmâ'nın hadîsi de Huneyn Gazvesi'nde senediyle gelecektir.

يَمْنَعُكَ أَنْ تُكَلِّمَ خَالَكَ عُثْمَانَ فِي أَخِيهِ الوَلِيدِ بنِ عُقْبَةَ وكانَ أَكْثَرَ النَّاسُ فِيمَا فَعَلَ بِهِ : قال عُبَيْدُ اللَّهِ فانْتَصَبْتُ لعُثْمَانَ حِينَ خَرَجَ إِلَى الصَّلاَةِ فَقُلْتُ لَهُ إِنَّ لِي إِلَيْكَ حَاجَةً وهْيَ نَصيحَةٌ فَقَالَ أَيُّهَا المَرْءُ أَعُوذُ باللَّهِ مِنْكَ فانْصَرَفْتُ فَلَمَّا قَضَيْتُ الصَّلاَةَ جَلَسْتُ إِلَى المِسْوَرِ وإِلَى ابنِ عَبْدِ يَغُوثَ فَحَدَّثْتُهُمَا بالَّذِي قُلْتُ لِعُثْمَانَ وَقَالَ لِي فَقَالاَ قَدْ قَضَيْتَ الَّذِي كانَ عليْكَ فَبَيْنَمَا أنا جالِسٌ مَعَهُمَا إِذْ جَاءَنِي رَسولُ عُثْمَانَ فَقَالاَ لِي قَدِ ابْتِلاَكَ اللَّهُ فانْطَلَقْتُ حَتَّى دَخَلْتُ عَلَيْهِ فقال ما نَصِيحتُكَ الَّتِي ذَكَرْتَ آنِفًا قال فَتَشَهَّدْتُ ثُمَّ قُلْتُ إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا صلى اللَّهُ عَلَيه وسلم وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الكِتَابَ وكُنْتَ مِمَّنِ اسْتَجَابَ لِلَّهِ ورَسُولِهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلم وآمَنْتَ بِهِ وهَاجَرْتَ الْهِجْرَتَيْنِ الأُولَيَيْنِ وصَحِبْتَ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلم وَرأَيْتَ هَدْيَهُ وَقَدْ أَكثَرَ النَّاسُ فِي شأْنِ الوَلِيدِ بنِ عُقْبَةَ فَحَقٌّ عَلَيْكَ أَنْ تُقِيمَ عَلَيْهِ الحَدَّ فَقَالَ لِي يا ابنَ أَخِي أَدْرَكْتَ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلمَّ قال قُلْتُ لاَ وَلكِنْ قَدْ خَلَصَ إِلَيَّ مِنْ عِلْمِهِ مَا خَلَصَ إِلَى العَذْرَاءِ فِي سِتْرِهَا قال فتَشَهَّدَ عُثْمَانُ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ مُحَمَّدًا صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم بالحَقِّ وأَنْزَلَ عَلَيْهِ الكِتَابَ وكُنْتُ مِمَّنِ اسْتَجَابَ لِلَّهِ ورَسُولِهِ صلى اللَّهُ عليه وسَلم وآمَنْتُ بِمَا بُعِثَ بِهِ مُحَمَّدٌ ﷺ وَهَاجَرْتُ الهِجْرَتَيْنِ الأُولَيْنِ كَمَا قُلتَ وصَحِبْتُ رسُولَ اللَّهِ ﷺ وبايَعْتُهُ واللَّهِ ما عَصَيْتُهُ ولاَ غَشَشْتُهُ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ ثُمَّ اسْتَخْلَفَ اللَّهُ أَبَا بَكْرٍ فوَاللَّهِ ما عَصيْتُهُ ولاَ غَشَشْتُهُ ثُمَّ اسْتُخْلِفَ عُمَرُ فَوَاللَّهِ ما عَصَيْتُهُ ولاَ غَشَشْتُهُ ثُمَّ اسْتُخْلِفْتُ أَفَلَيْسَ لِي عَلَيْكُمْ مِثْلُ الَّذِي كانَ لَهُمْ عَلَيَّ قال بَلَى قال فَمَا هذِهِ الأَحَادِيثُ الَّتِي تَبْلُغُنِي عنْكُمْ فأَمَّا مَاذَكَرْتَ مِنْ شأْنِ الْوَلِيدِ بنِ عُقْبَةَ فَسَنَأْخُذُ فِيهِ إِنْ شاءَ اللَّهُ بالحَقِّ قال فَجَلَدَ الوَلِيدَ أَرِبعِينَ جَلْدَة وأَمَرَ عَلِيًّا أَنْ يَجْلِدَهُ وكانَ هُوَ يَجْلِدُهُ وقال يُونُسُ وابنُ أَخي الزُّهْرِيِّ عنِ الزُّهْرِيِّ أَفَلَيْسَ لِي عَلَيْكُمْ منَ الحَقِّ مثْلُ الَّذِي كانَ لَهُمْ *

92-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den haber verdi: Bize Urve ibnu'z-Zubeyr tahdîs etti. Ona da Ubeydullah ibn Adiyy

ibni'l-Hıyâr şöyle haber vermiştir: Mısver ibn Mahrame ile Abdurrahmân ibnu'l-Esved ibn Abdi Yeğûs, Ubeydullah ibn Adiyy ibni'l-Hıyâr'a hitâben:

— Seni dayın Usmân ibn Affân'la, onun ana bir kardeşi olan el-Velîd ibn Ukbe hakkında konuşmandan ne men' ediyor? İnsanlar Usmân'ın el-Velîd'e yaptığı işler hakkında çok söz etmişlerdir, dediler.

Ubeydullah ibn Adiyy dedi ki: Ben bu söz üzerine, Usmân namâza çıktığı zamân Usmân'la konuşmak için yolunda dikilip durdum. Tam geçerken ona:

— Benim sana bir hâcetim var, bu sana bir nasîhattir, dedim.

Usmân:

— Ey insan, ben senden Allah'a sığınırım! dedi.

Ben de kendisinden ayrıldım. Namâzı kıldığım zamân Mısver ile İbn Adiyy ibn Yeğûs'un yanına gidip oturdum ve onlara Usmân'a söylediğimi ve onun bana dediğini söyledim. Onlar bana:

— Sen üzerinde olan vazîfeyi yerine getirmiş oldun, dediler.

Ben onların berâberinde oturduğum sırada, birden Usmân'ın elçisi geldi ve bana:

— Allah seni imtihân etmiştir, dedi.

Ben yürüdüm, nihâyet Usmân'ın huzûruna girdim. Usmân:

— Biraz önce zikretmiş olduğun o nasîhatin nedir? dedi.

Râvî dedi ki: Ben şehâdet kelimelerini söyledim, sonra da şunları söyledim:

— Şübhesiz Allah, Muhammed'i peygamber göndermiş ve O'na Kitâb'ı indirmiştir. Sen de Allah'a ve Rasûlü'ne icâbet eden kimselerden oldun. Rasûlullah'la berâber bulunup O'na sâhib oldun, O'nun yolunu ve sîretini gördün. Şimdi insanlar şu el-Velîd ibn Ukbe'nin durumu hakkında (şarâb içmesi ve kötü sîreti sebebiyle) tenkîd sözlerini çoğaltmışlardır. Artık ona dînî cezâyı uygulaman senin üzerine bir hakk olmuştur, dedim.

Usmân bana Arab âdeti üzere:

— Ey kardeşim oğlu! Sen Rasûlullah'a eriştin mi? dedi.

Râvî dedi ki: Ben:

— Hayır, O'na akl ederek erişmedim. Velâkin hiç kimseye gizli olmayan O'nun ilmi, perdesi arkasındaki bâkire kıza nasıl ulaştıysa, bana da öylece ulaşmıştır, dedim.

Râvî dedi ki: Bu sözün üzerine Usmân şehâdet kelimelerini tekrâr etti ve şunları söyledi:

— Şübhesiz Allah, Muhammed'i hakk ile peygamber göndermiş ve O'na Kitâb'ı indirmiştir. Ben de Allah'a ve Rasûlü'ne icâbet edenlerden olmuş ve Muhammed'in gönderilmiş olduğu şeylere îmân etmişimdir. Senin de dediğin gibi, ben Habeşistân'a yapılan ilk iki hicrete gidip muhâcir olmuşumdur. Rasûlullah'la berâber bulunup O'na sâ-

hib olmuş ve O'nunla bey'at etmişimdir. Allah'a yemîn ederim ki, ben, Allah O'nu vefât ettirinceye kadar O'na hiç âsî olmamış ve aldatmamışımdır. Sonra Allah, Ebû Bekr'i halîfe yaptı. Yine Allah'a yemîn ederim ki, ben, Ebû Bekr'e de ne isyân, ne de aldatma yaptım. Sonra Umer halîfe seçildi. Yine Allah'a yemînle söylüyorum ki, ben Umer'e de ne isyân, ne de aldatma yaptım. Sonra ben halîfe yapıldım. Şu hâlde benim sizler üzerinde, onların benim üzerimde bulunan tasarruf haklarının benzeri yok mudur? dedi.

Râvî Ubeydullah:
— Evet vardır, dedi.
Usmân:
— Öyleyse (şu Velîd'den dînî cezâyı geri bırakmam sebebiyle) sizden bana ulaşan bunca sözler nedir? Şu Velîd ibn Ukbe hakkında zikrettiğin şeye gelince: İnşâallah biz onun hakkında haklı karârı alacağız, dedi.

Ubeydullah dedi ki: Usmân, el-Velîd'e kırk deynek cezâsı vurdu. Alî'ye ona deynek cezâsı vurmasını emretti de Alî, Velîd'e deynek vuruyor idi.

Râvî Yûnus ibn Yezîd ve ez-Zuhrî'nin kardeşi oğlu, ez-Zuhrî'den: "Benim sizin üzerinizde, benden önceki halîfeler için mevcûd olanın benzeri tasarruf hakkım yok mudur?" şeklinde söylemişlerdir [103].

٩٣ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا يَحْيَى عنْ هِشَامٍ قال حدّثنى أَبِى عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ وامَّ سلَمَةَ ذَكَرَتَا كَنِيسَةً رأَيْنَهَا بالحَبَشَةِ فِيهَا تَصَاوِيرُ فَذَكَرَتَا للنبىِّ ﷺ فَقَال إنَّ أُولَئِكَ إذَا كانَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَمَاتَ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا وصَوَّرُوا فِيهِ تِيكَ الصُّوَرَ أُولَئِكَ شِرَارُ الخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ القِيَامَةِ *

93-..... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve ibnu'z-Zubeyr, Âişe(R)'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Ümmü Habîbe ile Ümmü Seleme Habeşistân'da gördükleri ve içinde tasvîrler bulunan bir kili-

---

103 Hadîsin başlığa uygunluğu, Usmân'ın "Ben ilk iki hicretle muhâcir oldum" sözündedir. Bu hadîs "Usmân'ın menkabeleri bâbı"nda da geçmişti. Fakat her iki rivâyette bâzı ziyâdelik ve noksanlıklar vardır.

Müstemlî rivâyetinde ondan naklen el-Yûnînî nushasında hadîsin sonunda Ebû Abdillâh el-Buhârî'nin "el-Belâ" ve "el-İbtilâ" kelimelerine âid âyetlerle destekli bâzı tefsîrleri vardır. Bu tefsîr kısmı, İbn Hacer'in *Fethu'l-Bârî*'si ile Kastallânî'deki nushalarda da mevcûddur.

se zikrettiler. Sonra bunu Peygamber'e de söylediler. Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Onlar içlerinde iyi bir kimse çıkıp da vefât ettiğinde onun kabri üzerine bir mescid binâ ederler ve onun içine de bu sûretleri yaparlardı. İşte onlar kıyâmet gününde Allah katında mahlûkaatın en şerrlileridirler"* [104].

٩٤ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيَانُ حدّثنا إسْحَاقُ بنُ سَعِيدٍ السَّعِيدِيُّ عنْ أبِيهِ عنْ أُمِّ خَالِدٍ بِنْتِ خَالِدٍ قالَتْ قَدِمتُ مِنْ أرْضِ الحَبَشَةِ وأنا جُوَيْرِيَةٌ فَكَسَانِي رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم خمِيصَةً لَهَا أعْلامٌ فَجَعَلَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْسَحُ الأعْلامَ بِيَدِهِ ويَقُولُ سَنَاهْ سَنَاه * قال الحُمَيْدِيُّ يَعْنِي حَسَنٌ حَسَنٌ *

94..... Hâlid ibn Saîd kızı Ümmü Hâlid (R) şöyle demiştir: Ben Habeş toprağından küçük bir kız çocuğu hâlinde geldim. Rasûlullah bana yünden siyâh bir elbise giydirdi. Bu elbisenin üstünde damgalar vardı. Rasûlullah (S) eliyle o damgalara dokunmaya ve *"Senâh senâh"* demeye başladı.

Hadîsin râvîsi Humeydî: Rasûlullah, bu elbise "Güzel güzel" demeyi kasdediyor, demiştir [105].

٩٥ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ حَمَّادٍ حدّثنا أبُو عَوَانَةَ عنْ سُلَيْمَانَ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنه قال كُنَّا نُسَلِّمُ عَلَى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وهُوَ يُصَلِّى فَيَرُدُّ عَلَيْنَا فَلَمَّا رَجَعْنَا مِنْ عِنْدِ النَّجَاشِيِّ سَلَّمْنَا عَلَيْهِ

---

104 Hadîsin başlığa uygunluğu Ümmü Habîbe ile Ümmü Seleme'nin Habeş toprağına hicret eden kadınlardan olmaları yönündendir.

Mü'minlerin anası Ümmü Habîbe'nin ismi Remle olup, Kureyş büyüklerinden Ebû Sufyân ibn Harb'ın kızıdır. Kocası Ubeydullah ibn Cahş ile birlikte **Habeşistân'a** hicret etti. Ubeydullah'ın orada ölümü üzerine hicretin altıncı yılında Rasûlullah, Amr ibn Umeyye ed-Damrî'yi gönderip kendisiyle evlenme ve nikâh akdine, Necâşî'yi tevkîl etti. Mehrini Necâşî kendi kesesinden verip, sonra Medîne'ye yolladı.

Ümmü Seleme'nin ismi Hind bintu Ebî Ümmeye el-Mahzûmiyye'dir. Kocası Ebû Seleme ile Habeşistan'a hicret etmiş, Medîne'ye döndüklerinde kocasının ölümü üzerine mü'minlerin anaları zincirine katılmıştır.

Habeşistân'da gördükleri o kilise Mâriye, yânî Meryemana Kilisesi'dir. Rasûlullah gitgide putperestlik ibâdetine götürür diye kabirler üzerine binâ yapmayı yasaklamıştır.

105 Başlığa uygunluğu "Habeşistân'dan küçük bir kız çocuğu hâlinde geldim" sözündedir. Rasûlullah'ın kıza söylediği *"Senâh senâh"* kelimeleri de Habeşçe'de "güzel" ma'nâsınadır.

فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْنَا فَقُلْنَا يا رسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا نُسَلِّمُ عَلَيْكَ فَتَرُدُّ عَلَيْنَا قال إِنَّ فِي الصَّلاَةِ شُغْلاً فَقُلْتُ لِإِبْرَاهِيمَ كَيْفَ تَصْنَعُ أَنْتَ قال أَرُدُّ فِي نَفْسِي *

95-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Biz Habeşistân'a hicret etmezden önce Peygamber (S) namâz kılarken O'na selâm verirdik, O da selâmımızı alıp bize karşılık verirdi. Necâşî'nin yanından Medîne'ye döndüğümüzde, yine namâz kılarken kendisine selâm verdik. Bu sefer bizim selâmımıza karşılık vermedi. Bunun üzerine biz:

— Yâ Rasûlallah! Siz namâzda iken biz vaktiyle selâm verirdik de siz selâmımızı alır, karşılık verirdiniz (şimdi karşılık vermediniz), dedik.

Rasûlullah (S):

— *"Şübhesiz namâzda* (Allah ile) *meşgûl olmak vazîfesi vardır"* buyurdu.

Râvî Süleymân el-A'meş dedi ki: Ben İbrâhîm en-Nahaî'ye:

— Sana namâz kılarken selâm verilirse nasıl yaparsın? diye sordum.

İbrâhîm:

— Gönlümden karşılık veririm, dedi [106].

٩٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ **حدّثنا** أَبو أُسامَةَ **حدّثنا** بُرَيْدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ عنْ أَبِي بُرْدَةَ عنْ أَبِي مُوسَى رضى اللَّهُ عنه بَلَغَنَا مَخْرَجُ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم ونَحْنُ بالْيَمَنِ فَرَكِبْنَا سَفِينَةً فأَلْقَتْنَا سَفِينَتُنَا إِلى النَّجَاشِيِّ بالحَبَشَةِ فَوَافَقْنَا جَعْفَرَ بنَ أَبِي طَالِبٍ فأَقَمْنَا مَعَهُ حَتَّى قَدِمْنَا فَوَافَقْنَا النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم حِينَ افْتَتَحَ خَيْبَرَ فقال النبيُّ ﷺ لَكُمْ أَنْتُمْ يا أَهْلَ السَّفِينَةِ هِجْرَتَانِ *

96-..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Biz Eş'arîler Yemen'de iken Muhammed'in peygamber gönderildiği ve Medîne'ye hicret ettiği haberi bize ulaştı. Biz de (Eş'arîler'den elliüç kişi ile) bir gemiye bindik. Fakat (havânın muhâlefetiyle) gemimiz bizi Habeşe hükümdârı Necâşî'nin memleketi sâhiline bıraktı. Orada Ca'fer ibn Ebî Tâlib'le buluştuk. Bir müddet onunla berâber Habeşistan'da kaldık.

---

106 Başlığa uygunluğu "Necâşî'nin yanından Medîne'ye döndüğümüzde" sözündedir. Necâşî, Habeşistân hükümdârlarının ünvânıdır. Türk meliklerine "Hâkaan", İrân meliklerine "Kisrâ", Rûm meliklerine "Kayser" denildiği gibi, Habeş meliklerine de "Necâşî" denilirdi. O zamânki Necâşî Ashame, Peygamber'i tasdîk ve îmân etmişti.

Nihâyet hepimiz yola çıktık ve Medîne'ye geldik. Peygamber'e Hayber'i fethettiği sırada kavuştuk. Peygamber (S): *"Ey gemi yoldaşları, sizin için iki hicret sevâbı vardır"* buyurdu [107].

٣٧ــ بابُ مَوْتِ النَّجَاشِيِّ

37- HABEŞ HÜKÜMDÂRI NECÂŞÎ'NİN ÖLÜMÜ BÂBI

٩٧ــ **حدّثنا** أَبو الرَّبِيعِ **حدّثنا** ابنُ عُيَيْنَةَ عَنِ ابنِ جُرَيْجٍ عنْ عَطَاءٍ عنْ جَابِرٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم حِينَ ماتَ النَّجَاشِيُّ ماتَ اليَوْمَ رَجُلٌ صالِحٌ فَقُومُوا فَصَلُّوا عَلَى أَخِيكُمْ أَصْحَمَةَ *

97-..... Câbir (R) şöyle demiştir: Necâşî vefât ettiği zamân Peygamber (S): *"Bugün sâlih bir kişi ölmüştür. Kalkınız da kardeşiniz Ashame'ye cenâze namâzı kılınız"* buyurdu [108].

٩٨ــ **حدّثنا** عَبْدُ الأَعْلَى بنُ حَمَّادٍ **حدّثنا** يزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ **حدّثنا** سَعِيدٌ **حدّثنا** قَتَادَةُ أَنَّ عَطَاءً حَدَّثَهُمْ عنْ جَابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ الأَنْصَارِيِّ رضى اللَّهُ عنهما أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ صَلَّى عَلَى النَّجَاشِيِّ فَصَفَّنَا وَرَاءَهُ فَكُنْتُ فِي الصَّفِّ الثَّانِي أَوِ الثَّالِثِ *

98-..... Câbir ibn Abdillah(R)'tan (o şöyle demiştir): Peygamber (S) Necâşî üzerine cenâze namâzı kıldı, bizi de kendi arkasında saff yaptı. Ben ikinci yâhud üçüncü saffta idim.

٩٩ــ **حدّثني** عَبْدُ اللَّهِ بنُ أَبِي شَيْبَةَ **حدّثنا** يَزِيدُ بنُ هَارُونَ عنْ سَلِيمِ بنِ حَيَّانَ **حدّثنا** سَعِيدُ بنُ مِينَاءَ عنْ جَابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما أَنَّ النَّبِيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم صَلَّى عَلَى أَصْحَمَةَ النَّجَاشِيِّ فَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعًا تَابَعَهُ عَبْدُ الصَّمَدِ *

99-..... Bize Saîd ibnu Mînâ tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah

---

107 Başlığa uygunluğu "Gemimiz bizi Habeşe hükümdârı Necâşî'nin memleketi sâhiline bıraktı" ve "Peygamber'in onlara: *Ey gemi yoldaşları, sizin için iki hicret vardır*" sözündedir. Bu iki ihicretten birisi Necâşî'nin memleketi Habeşistân'a, öbürüsü de Medîne'ye Allah'ın Rasûlü'ne yapılan hicrettir.

108 *Na'y*, sa'y vezninde, bir kimsenin öldüğünü haber vermektir.

(R): Peygamber (S) Habeş Hükümdârı Necâşî Ashame üzerine cenâze namâzı kıldı da dört tekbîr aldı, demiştir.

Abdussamed, Yezîd ibn Hârûn'a mutâbaat etmiştir.

١٠٠ــ حدّثنا زُهَيْرُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا أبِى عَنْ صَالِحٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال حدّثنى أبُو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ وابنُ المُسَيَّبِ أنَّ أبَا هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهُ أخْبرَهُمَا أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم نَعَى لَهُمُ النَّجَاشِىَّ صاحِبَ الحَبَشَةِ فِي اليَوْمِ الَّذِى ماتَ فِيهِ وقال اسْتَغْفِرُوا لِأخِيكُمْ * وعنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال حدّثنى سَعِيدُ ابنُ المُسَيَّبِ أنَّ أبَا هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أخْبرَهُمْ أنَّ رسُولَ اللَّهِ ﷺ صَفَّ بِهِمْ فِى المُصَلَّى فَصَلَّى عَلَيْهِ وكَبَّرَ أرْبَعًا *

100-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân ile Saîd ibnu'l-Müseyyeb tahdîs ettiler ki, onlara da Ebû Hureyre (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Habeşler'in sâhibi olan Necâşî'nin ölümünü sahâbîlere, Necâşî'nin öldüğü gün içinde haber vermiş ve: *"Kardeşiniz için Allah'tan mağfiret isteyin"* buyurmuştur.

Yine Sâlih'ten İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb: Ebû Hureyre(R)'nin, Rasûlullah'ın kendilerine musallada saff yaptırıp Necâşî üzerine namâz kıldığını ve dört tekbîr aldığını haber vermiştir [109].

٣٨ــ بابُ تَقَاسُمِ المُشْرِكِينَ عَلَى النبيِّ ﷺ

38- KUREYŞ MÜŞRİKLERİNİN PEYGAMBER (S) ALEYHİNE AHİDLEŞMELERİ BÂBI

١٠١ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال حدّثنى إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ

---

109 Necâşî üzerine cenâze namâzı kılındığı bu hadîslerle kesin olarak sâbit oluyor. İbn Sa'd, *Tabakaat*'ında Necâşî'nin İslâm'a girişini şöyle anlatmıştır: Rasûlullah altıncı hicret yılında Hudeybiye'den dönünce Amr ibn Umeyye ed-Damrî ile Necâşî'ye bir mektûb gönderip onu İslâm'a da'vet etmiş. Necâşî de mektûbu hürmetle alıp müslümân olmuştur. Müslümân olduğunu da bir mektûbla Peygamber'e bildirmiştir. Necâşî'ye Ca'fer ibn Ebî Tâlib İslâm Dîni'ni öğretmiştir. Necâşî'nin vefâtı, Tebûk seferinden dönüldüğü yedinci yılın receb ayına tesâdüf etmiştir.

Bu hadîslerin bir kısmı Cenâzeler Kitâbı'nda da geçmişti.

عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ أبِي سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عَنْهُ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ أرَادَ حُنَيْنًا مَنْزِلُنَا غَدًا إنْشَاءَ اللَّهُ بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقاسَمُوا علَى الكُفْرِ *

101-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Huneyn gazvesine gitmek istediği zamân: *"İnşâallah yarın konak yerimiz Kinâne oğulları yurdu olacaktır. Orada Kureyş ile Kinâne oğulları küfr üzerine ahidleşmişlerdi"* buyurdu [110].

٣٩ــ بابُ قِصَّةِ أبِي طَالِبٍ

39- EBÛ TÂLİB KISSASI BÂBI

١٠٢ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيَى عنْ سُفْيَانَ **حدّثنا** عَبْدُ المَلِكِ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ الحَارِثِ **حدّثنا** العَبَّاسُ بنُ عَبْدِ المُطَّلِبِ رضى اللَّهُ عنهُ قال للنبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم ما أغْنَيْتَ عنْ عَمِّكَ فإنَّهُ كانَ يحُوطُكَ وَيَغْضَبُ لَكَ قال هُوَ فِي ضَحْضَاحٍ مِنْ نارٍ ولَوْلاَ أنا لَكَانَ فِي الدَّرْكِ الأسْفَلِ مِنَ النَّارِ *

102-..... el-Abbâs ibnu Abdilmuttalib (R) Peygamber'e:

— Seni amcan(Ebû Tâlib hakkında şefâat etmek)dan ne alıkoydu? Allah'a yemîn ederim ki, o seni her zamân saldırılardan korurdu ve senin için düşmanlarına karşı öfkelenirdi, dedi.

Peygamber (S) Abbâs'a:

---

110 Kinâne oğulları yurdu, Muhassab ve Ebta' adlarıyle de anılır. Ebû Kubeys Dağı'nın yamacındadır. Kinâne oğulları'yle Kureyş müşrikleri burada küfr üzerine andlaşmışlardı. Bu andlaşma kısaca özetlenirse, Kureyş ile Kinâne oğulları, Hâşim ve Muttalib oğulları'yle kız alıp vermemek ve her türlü ictimâî ve medenî münâsebetleri kesmek üzere andlaşmışlardır. Bu andlaşma, Hâşim ve Muttalib oğulları Rasûlullah'ı Kinâne ile Kureyş'e boyun eğmeye iknâ edinceye kadar devâm edecekti. Bu ittifâk bir vesîka ile de tesbît edilerek Ka'be duvarına asılmıştı. Peygamberliğin yedinci senesi muharremi evvelinde başlayan ve üç sene devâm eden bu münâsebet kesme dolayısıyle, Kureyş ile Kinâne oğulları, Hâşim ve Muttalib oğulları'nı Hâşimîler mahallesinde üç sene muhâsara altında tutmuşlar ve aç bırakmışlardır.

Rasûlullah'ın burasını konaklama yeri seçmesi, büyük bir ilâhî intikaamı hatırlamaya vesîle olacağı içindir. Vedâ Haccı'nda da Minâ'dan dönüşte yine burasını konaklama yeri edinmişti.

Bu hadîs daha tafsîlli bir metinle Hacc Kitâbı'nda geçtiği gibi, Mağâzî'de de gelecektir.

— *"Ebû Tâlib şimdi topuklarına kadar -dibi yakın- ateşten bir çukur içindedir. Eğer benim şefâatim olmasaydı muhakkak o cehennemin en derin çukurunda bulunurdu"* buyurdu [111].

١٠٣ــ حدّثنا مُحْمُودٌ **حدّثنا** عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنِ ابنِ المُسَيَّبِ عنْ أبِيهِ أنَّ أبَا طَالِبٍ لَمَّا حَضَرَتْهُ الوَفَاةُ دَخَلَ عَلَيْهِ النبيُّ ﷺ وعِنْدَهُ أبُو جَهْلٍ فقال أىْ عَمِّ قُلْ لاإلَهَ إلاَّ اللَّهُ كلِمَةً أُحَاجُّ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ فقال أبُو جَهْلٍ وعَبْدُ اللَّهِ بنُ أبِى أُمَيَّةَ ياأبَا طالِبٍ تَرْغَبُ عنْ مِلَّةِ عَبْدِ المُطَّلِبِ فَلَمْ يَزَالا يُكَلِّمَانِهِ حَتَّى قال آخِرَ شَىْءٍ كلَّمَهُمْ بِهِ عَلَى مِلَّةِ عَبْدِ المُطَّلِبِ فقالَ النبيُّ ﷺ لأسْتَغْفِرَنَّ لَكَ مالَمْ أُنْهَ عنْهُ فَنَزَلَتْ ماكَانَ لِلنبىِّ والَّذِينَ آمَنُوا أنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ ولَوْ كانُوا أُولى قُرْبَى منْ بَعْدِ ما تَبَيَّنَ لَهُمْ أنَّهُمْ أصْحَابُ الجَحِيمِ: ونَزَلَتْ إنَّكَ لاتَهْدِى منْ أحْبَبْتَ *

103-..... Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den haber verdi ki, babası Müseyyeb ibn Hazen (R) şöyle demiştir: Ebû Tâlib'e ölüm alâmetleri geldiği zamân, Peygamber (S) onun yanına girdi. Ebû Tâlib'in yanında Ebû Cehl (ve Abdullah ibn Ebî Umeyye) bulunuyordu. Peygamber:

— *"Ey amca! Lâ ilâhe ille'llah kelimesini söyle ki, ben Allah'ın yanında bununla senin lehine hüccet getirip şefâat edeyim"* dedi.

Ebû Cehl ile Abdullah ibnu Ebî Umeyye:

— Yâ Ebâ Tâlib! Abdulmuttalib milletinden yüz mü çeviriyorsun? dediler.

(Peygamber tevhîd kelimesini arza devâm ettikçe) onlar da o sözlerini söylemekte devâm ediyorlardı. Nihâyet Ebû Talîb'in bunlara söylediği son söz:

— Ben, Abdulmuttalib milleti üzereyim, demek oldu.

Bunun üzerine Peygamber:

---

111 Anasının karnında iken babadan yetîm kalan Peygamber, evvelâ dedesi Abdulmuttalib'in; sekiz yaşında iken onun da vefâtıyle amcası Ebû Tâlib'in himâyesinde büyümüş, Peygamberliği zamânında da onun çok yardımını görmüştü. Ebû Tâlib, Hâşimîler muhâsaradan çıktıktan sonra, Peygamberliğin onuncu yılında vefât etmiştir.

Buhârî, Hicret'ten önceki vak'alara dâir hadîsleri birer bâbda verirken, Ebû Tâlib'in vefâtı ile alâkalı birkaç hadîsi de bu başlık altında sıralamıştır.

Ebû Tâlib'in vefâtı, kendisini dayanaksız bırakmıştı. Artık Mekke'de oturması çok zorlaşmıştı. Üç sene sonra Medîne'ye hicret edecektir.

— *"Ben Allah tarafından nehyolunmadığım müddetçe senin için muhakkak mağfiret isteyeceğim"* dedi.

Bunun üzerine de şu âyetler inmiştir:

"Müşriklerin o çılgın ateşin yârânı (cehennemlik) ***oldukları muhakkak meydana çıktıktan sonra, artık onların lehine, velev hısım olsunlar, ne Peygamber'in, ne de mü'min olanların istiğfâr etmeleri doğru değildir"*** (et-Tevbe: 113)

"Hakîkat sen, her sevdiğini hidâyete erdiremezsin. Fakat Allah'tır ki, kimi dilerse ona hidâyet verir ve O, hidâyete erecekleri daha iyi bilendir" (el-Kasas: 56).

١٠٤ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ حدّثنا ابنُ الْهَادِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ خَبَّابٍ عنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللَّهُ عنه أَنَّهُ سَمِعَ النبيَّ ﷺ وذُكِرَ عِنْدَهُ عَمُّهُ فَقَالَ لَعَلَّهُ تَنفَعُهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ القِيَامَةِ فَيُجْعَلُ فِي ضَحْضَاحٍ مِنَ النَّارِ يَبْلُغُ كَعْبَيْهِ يَغْلِي مِنْهُ دِمَاغُهُ *

104-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) Peygamber'in yanında amcası Ebû Tâlib(in iyilikleri) zikredildiği sırada, Peygamber'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: *"Umarım ki benim şefâatim, kıyâmet gününde amcama fayda verecektir. Şefâatimle amcam topuklarına çıkabilen ateşten bir çukura konulacak, oradan beyni kaynayacaktır"* [112].

١٠٥ــ حدّثنا إِبْرَاهِيمُ بنُ حَمْزَةَ حدّثنا ابنُ أَبِي حَازِمٍ والدَّرَاوَرْدِيُّ عَنْ يَزِيدَ بِهَذَا وقال تَغْلِي مِنْهُ أُمُّ دِمَاغِهِ *

105- Bize İbrâhîm ibn Hamza tahdîs etti: Bize İbnu Ebî Hâzım ile ed-Derâverdî, Yezîd ibn Hâd'den bu hadîsi tahdîs etti ve: *"Oradan dimâğının aslı kaynar"* buyurdu, demiştir [113].

---

112 Bu âyetlerin ve hadîslerin ma'nâlarına göre Ebû Tâlib, İslâm Dîni'nde ölmemiştir. Peygamber uğrunda bütün varlığını ortaya koyduğu hâlde, kabîle geleneklerine sıkı bağlılığı yüzünden zâhiren Tevhîd Akîdesi'ni kabûl edememiştir.

113 Bu da 104. hadîsin başka bir tarîkidir. Bunların başlığa uygunlukları açıktır.

İmâm Müslim'in ve diğerlerinin Ebû Hureyre'den rivâyetine göre, Rasûlullah (S) amcası Ebû Tâlib'e: ***"Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur de de, kıyâmet gününde senin lehinde şehâdet edeyim"*** demişti. Ebû Tâlib: Kureyş kadınları beni kınarlar, korku buna sevketti derler. Böyle demeyecek olsalardı müslümân olup gözünü aydın ederdim, demiştir. Bunun üzerine el-Kasas: 56. âyeti inmiştir (H.B. Çantay, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*).

٤٠ــ بابُ حدِيثِ الإسْرَاءِ وقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى سُبْحَانَ الَّذِى أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِنَ المَسْجِدِ الحَرَامِ إِلَى المَسْجِدِ الأَقْصَى

40- EL-İSRÂ HADÎSİ VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI: *"Kulunu bir gece Mescidi Harâm'dan Mescidi Aksâ'ya kadar götüren (Allah, her türlü eksiklikten) münezzehtir"* (el-İsrâ: 1) [114].

١٠٦ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ حدّثنى أَبو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ سَمِعْتُ جَابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَمَّا كَذَّبَنِى قُرَيْشٌ قُمتُ فِى الْحِجْرِ فَجَلاَ اللَّهُ لِى بيْتَ المَقْدِسِ فَطَفِقْتُ أُخْبِرُهُمْ عنْ آيَاتِهِ وأنا أَنْظُرُ إِلَيْهِ *

106-..... Ebû Seleme Abdurrahmân şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim; o da Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: "(Mescidi Aksâ'ya sefer ettiğimi söylediğimde) *Kureyş beni yalanlayınca, Mescidi Harâm'a gidip Hıcr'da ayakta durdum. Müteâkıben Allah bana, Beytu'l-Makdis ile gözümün arasındaki mesâfeyi kaldırdı da* (onların sordukları soruları) *Mescidi Aksâ'ya bakarak, onun alâmetlerinden Kureyş'e haber vermeye başladım*" [115].

---

114 Başlıktaki el-İsrâ ile âyetteki "Esrâ" kelimeleri, biri masdar, biri mâzî fiildir. Gece yolculuğu etmek demektir. Âyet, "bâ" edâtıyle müteaddî olduğu için "Yürüttü" demek olur.

Mescidi Harâm, Mekke'de Ka'be'nin etrafında ve Ka'be'yi çevreleyen bugünkü tavâf sâhasıdır. Buraya Mescidi Harem de denilir. Harem denilmesi, bu sâhaya ihtirâm ve saygı vâcib olduğu içindir. Kendisine karşı saygısızlık câiz olmadığı için Mekke'ye de Haram Belde denilmiştir. Peygamber devrinde ve Ebû Bekr zamânında Mescidi Harâm, tavâf etmeye mahsûs olan sâhadan ibâret idi. Umer devrinde genişletilmeye başlanıp, Emevîler ve Abbâsîler zamânlarında etrafındaki binâlar satın alınıp Mescidi Harâm'a ilâve edilmiştir.

Mescidi Aksâ, Kudüs Mescidi'dir. Buna Beytu'l-Makdis de denilir. Yeryüzünde evvelâ Mekke'deki, sonraki Kudüs'teki mescidler binâ edilmiştir. Kudüs'tekine "Aksâ = En uzak" vasfı verilmesi, aralarında o zamânın ölçülerine göre bir aylık yol uzaklığı bulunmasındandır. Mescidi Aksâ, Mûsâ'dan Îsâ'ya kadar peygamberlerin toplanma yeri ve mukaddes vahy menzili olduğu için, Peygamberimizin bu gece yürütülüşünde de yol uğrağı kılınmıştır.

115 Hadîsin başlığa uygunluğu, İsrâ gecesinde vukû'a gelen şeylerin bâzısını şâmil olması yönündendir. Bunu Müslim'in Ebû Hureyre'den getirdiği şu hadîs daha da açmaktadır: *"Kureyş bana seyâhat ettiğim yerlerden soruyordu. Bilhassa Mescidi Aksâ'ya dâir öyle şeyler sormuştu ki, ben İsrâ gecesi onlarla ilgilenip tesbît edememiştim. Bu sebeble o kadar müşkil bir vaziyete düşmüştüm ki, hiçbir zamân öyle sıkılmamıştım. Bunun üzerine Allah benimle Beytu'l-Makdis arasın-*

٤١ــ بابُ المِعْرَاجِ

41- Mİ'RÂC (KISSASI) BÂBI [116]

١٠٧ــ حدّثنا هُدْبَةُ بنُ خَالِدٍ حدّثنا هَمَّامُ بنُ يَحْيَى حدّثنا قَتَادَةُ عنْ أَنسِ بنِ مالِكٍ عنْ مالِكِ بنِ صَعْصَعَةَ رضى اللَّهُ عنهما أَخْبرنا أَنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم حَدَّثَهُمْ عنْ لَيْلَةَ أُسْرِىَ بِهِ بَيْنَمَا أنا فى الحَطِيمِ ورُبَّمَا قال فِي الحِجْرِ مُضْطَجِعًا إذْ أَتَانِى آتٍ فَقَدَّ قال وسَمِعْتُهُ يَقُولُ فَشَقَّ ما بَيْنَ هَذِهِ إلَى هَذِهِ فَقُلْتُ لِلْجَارُودِ وهْوَ إلَى جَنْبِى مايَعْنِي بِهِ قال مِنْ ثُغْرَةِ نَحْرِهِ إلَى شِعْرَتِهِ وسَمِعْتُهُ يَقُولُ مِنْ قَصِّهِ إلَى شِعْرَتِهِ فاسْتَخْرَجَ قَلْبِي ثُمَّ أُتِيتُ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مَمْلُوءَةٍ إيمانًا فَغُسِلَ قَلْبِى ثُمَّ حُشِىَ ثُمَّ أُعِيدَ ثُمَّ أُتِيتُ بِدَابَّةٍ دُونَ البَغْلِ وفَوْقَ الحِمَارِ أَبْيَضَ فقَالَ لَهُ الجَارُودُ هُوَ البُرَاقُ يا أَبَا حَمْزَةَ قال أَنَسٌ

---

da perde olan mesâfeyi kaldırdı. Ben artık Beytu'l-Makdis'i görüyor ve ne sorarlarsa muhakkak ona bakarak cevâb veriyordum".

Bu İsrâ vak'asıyle, onu ta'kîben başlayan Mi'râc hâdîsesi hakkında doğru bilgiler almak için Elmalılı Muhammed Hamdî Yazır'ın *Hakk Dîni Kur'ân Dili* tefsîrine bakılmalıdır: IV, 3141-3152.

116 en-Nesefî nushasında bu başlık "Mi'râc kıssası bâbı" şeklinde gelmiştir.

Mi'râc, Peygamber'in mülk ve melekût acîbliklerini müşâhade ile azametli kevnî ve Rabbânî sırları, kendisine hass tam bir bildirme ile vâkıf olması için Allah tarafından vâki' olan da'vete icâbeten en yüksek semâlara geceleyin çıkmasıdır. *İsrâ* ise geceleyin Mekke'den Burak üzerinde ilâhî âyetler kendisine gösterilmek üzere Mescidi Aksâ'ya seyâhat etmesidir. Bu daha önce de beyân edilmişti. *İsrâ,* lugatçe gece yolculuğu ettirilmek ma'nâsına geldiği için, hepsini şâmil olması muhtemel ise de, Kur'ân'ın nazmı ile sâbit olan Mekke-Kudüs yolculuğuna tahsîs edilmiştir.

Mi'râc ismi, yükseğe çıkmak ma'nâsına olan *Urûc*'dan alınmış bir âlet ismidir. Bu gün merdiven, asansör, füze, uzay gemisi de bununla ifâde edilebilir. Mi'râc, Peygamber'in bu Arz'dan yüce makaamlara yükselme vâsıtası demek oluyor. Mi'râc hadîslerinde "Uruce bî(= Yükseğe çıkarıldım)" ta'bîri edildiğinden, bu vak'a "Mi'râc" adıyle anılmıştır.

İsrâ ve Mi'râc vak'ası, zamân ve zemîn kayıdlarından hâriç, mülk ve melekûta dâir sırlarla dolu muazzam bir mu'cize olduğu için müteaddid ta'rîklerle rivâyet edilmiş ve bu rivâyetler müteaddid ve muhtelif görüş ve ictihâdları mucib olmuştur.

İsrâ ve Mi'râc'ın yılını, ayını ta'yîn husûsundaki rivâyetler de çeşitlidir. Bunların en çoğu hicretten bir sene veyâ onsekiz ay evvel vukû'unu bildirmektedir. Buhârî'nin de bu vâkıa ile Akabe Bey'atları'nı, hicretten önceki vak'alara âid bâbların en sonuna bırakması da bu cumhûr görüşünü te'yîd eder mâhiyettedir. Sonra ay ta'yîni hakkındaki rivâyetlerin en çoğu da rebîu'l-evvel ve receb ayları üzerinde toplanmıştır.

نَعَمْ يَضَعُ خَطْوَهُ عِنْدَ أَقْصَى طَرْفِهِ فَحُمِلْتُ عَلَيْهِ فانْطَلَقَ بِى جِبْرِيلُ حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الدُّنْيَا فاسْتَفْتَحَ فَقِيلَ مَنْ هَذَا قال جبْرِيلُ قِيلَ وَمَنْ مَعَكَ قال مُحَمَّدٌ قيلَ وقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ قال نَعَمْ قيلَ مَرْحَبًا بِهِ فَنِعْمَ المَجِيءُ جاءَ فَفَتَحَ فَلَمَّا خَلَصْتُ فإِذَا فِيهَا آدَمُ فقال هٰذَا أَبُوكَ آدَمُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّالسَّلاَمَ ثُمَّ قال مَرْحَبًا بالابنِ الصَّالِحِ والنبِيِّ الصَّالِحِ ثُمَّ صَعِدَ حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الثَّانِيَةَ فاسْتَفْتَحَ قِيلَ مَنْ هٰذَا قال جِبْرِيلُ قِيلَ ومَنْ مَعَكَ قال مُحَمَّدٌ قِيلَ وقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ قال نَعَمْ قيل مَرْحَبًا بِهِ فَنِعْمَ المَجِيءُ جَاءَ فَفَتَحَ فَلَمَّا خَلَصْتُ إِذَا يَحْيَى وعِيسَى وهُمَا ابْنَا الخَالَةِ قال هَذَا يَحْيَى وعِيسَى فَسَلِّمْ عَلَيْهِمَا فَسَلَّمْتُ فَرَدَّا ثُمَّ قالا مَرْحَبًا بالأَخِ الصَّالِحِ والنبِيِّ الصَّالِحِ ثُمَّ صَعِدَ بِى إِلَى السَّمَاءِ الثَّالِثَةِ فاسْتَفْتَحَ قِيلَ منْ هَذَا قال جِبْرِيلُ قِيلَ ومنْ مَعَكَ قال مُحَمَّدٌ قِيلَ وقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ قال نَعَمْ قِيلَ مَرْحَبًا بِهِ فَنِعْمَ المَجِيءُ جَاءَ فَفُتِحَ فَلَمَّا خَلَصْتُ إِذَا يُوسُفُ قال هَذَا يُوسُفُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ ثُمَّ قال مَرْحَبًا بالأَخِ الصَّالِحِ والنبِيِّ الصَّالِحِ ثُمَّ صَعِدَ بِى حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الرَّابِعَةَ فاسْتَفْتَحَ قِيلَ مَنْ هَذَا قال جِبْرِيلُ قِيلَ ومَنْ مَعَكَ قال مُحَمَّدٌ قِيلَ أَوَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ قَالَ نَعَمْ قِيلَ مَرْحَبًا بِهِ فَنِعْمَ المَجِيءُ جَاءَ فَفُتِحَ فَلَمَّا خَلَصْتُ إِلَى إِدْرِيسَ قال هَذَا إِدْرِيسُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ ثُمَّ قال مَرْحَبًا بالأَخِ الصَّالِحِ والنبِيِّ الصَّالِحِ ثُمَّ صَعِدَ بِى حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الخَامِسَةَ فاسْتَفْتَحَ قيلَ منْ هَذَا قال جِبْرِيلُ قِيلَ ومَنْ مَعَكَ قال مُحَمَّدٌ ﷺ قِيلَ وقَدْ أُرْسِلَ الَيْهِ قال نَعَمْ قيل مرْحَبًا بِهِ فَنِعْمَ المَجِيءُ جَاءَ فَلَمَّا خَلَصْتُ فإِذَا هَارُونُ قالَ هَذَا هٰرُونُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ ثُمَّ قال مَرْحَبًا بالأَخِ الصَّالِحِ والنبِيِّ الصَّالِحِ ثُمَّ صَعِدَ بِي حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ السَّادِسَةَ فاسْتَفْتَحَ قيلَ منْ هَذَا قال جِبْرِيلُ قيلَ منْ مَعَكَ قال مُحَمَّدٌ قيلَ وقَدْ أُرْسِلَ الَيْه قال نَعَمْ قال مَرْحَبًا بِهِ فَنِعْمَ المَجِيءُ جَاءَ فَلَمَّا خَلَصْتُ فإِذَا مُوسَى قال هَذَا موسَى فَسَلِّمْ عَلَيْهِ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ ثُمَّ قال مَرْحَبًا بالأَخِ الصالِحِ والنبِيِّ الصَّالِحِ فَلَمَّا تَجَاوَزْتُ بَكَى قيلَ لهُ ما يُبْكِيكَ قال أَبْكِى لأَنَّ غُلاَمًا

بُعِثَ بَعْدِى يَدْخُلُ الجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِهِ أَكْثَرُ مِنْ يَدْخُلُهَا مِنْ أُمَّتِى ثُمَّ صَعِدَ بِى إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ فاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ قيلَ مَنْ هَذَا قال جِبْرِيلُ قيلَ ومَنْ مَعَكَ قال مُحَمَّدٌ قيلَ وقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ قال نَعَمْ قَالَ مَرْحَبًا بِهِ فَنِعْمَ المَجِىءُ جَاءَ فَلَمَّا خَلَصْتُ فإِذَا إِبْرَاهِيمُ قال هَذَا أَبُوكَ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ قال فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ السَّلاَمَ قال مَرْحَبًا بالاِبنِ الصَّالِحِ والنبيِّ الصَّالِحِ ثُمَّ رُفِعَتْ لِى سِدْرَةُ المُنْتَهَى فإِذَا نَبِقُهَا مِثْلُ قِلاَلِ هَجَرَ واذَا ورَقُهَا مِثْلُ آذَانِ الْفِيَلَةِ قال هَذِهِ سِدْرَةُ المُنْتَهَى وإِذَا أَرْبَعَةُ أَنْهَارٍ نَهْرَانِ باطِنَان ونَهْرَانِ ظَاهِرَان فَقُلْتُ ماهَذَانِ ياجِبْرِيلُ قال أَمَّا البَاطِنَانِ فَنَهْرَانِ فى الجَنَّةِ وأَمَّا الظَّاهِرَانِ فالنِّيلُ والْفُرَاتُ ثُمَّ رُفِعَ لى البَيْتُ المَعْمُورُ ثُمَّ أُتِيتُ بإِنَاءٍ مِنْ خَمْرٍ وإِنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ وإِنَاءٍ من عَسَلٍ فأَخَذْتُ اللَّبَنَ فَقَالَ هِىَ الفِطْرَةُ أَنْتَ عَلَيْهَا وأُمَّتُكَ ثُمَّ فُرِضَتْ عَلَىَّ الصَّلَوَاتُ خَمْسِينَ صَلاَةً كُلَّ يَوْمٍ فَرَجَعْتُ فَمَرَرْتُ علَى مُوسَى فقال بِمَا أُمِرْتَ قال أُمِرْتُ بِخَمْسِينَ صَلاَةً كُلَّ يَوْمٍ قال إِنَّ أُمَّتَكَ لاَ تَسْتَطِيعُ خَمْسِينَ صَلاَةً كُلَّ يَوْمٍ وَإِنِّى واللَّهِ قَدْ جَرَّبْتُ النَّاسَ قَبْلَكَ وَعَالَجْتُ بَنِى إِسْرَائِيلَ أَشَدَّ المُعَالجَةِ فارْجِعْ إِلَى ربِّكَ فاسأَلْهُ التَّخْفِيفَ لأُمَّتِكَ فَرَجَعْتُ فَوَضَعَ عنِي عَشْرًا فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى فقال مِثْلَهُ فَرَجَعْتُ فَوَضَعَ عَنِّى عشْرًا فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسٰى فَقَالَ مِثْلَهُ فَرَجَعْتُ فَوَضَعَ عَنِّى عَشْرًا فَرَجَعْتُ الى مُوسٰى فَقَالَ مِثْلَهُ فَرَجَعْتُ فأُمِرْتُ بَعَشْرِ صَلَوَاتٍ كلَّ يَوْم فَرَجَعْتُ فَقَالَ مِثْلَهُ فَرَجَعْتُ فأُمِرْتُ بَخَمْسِ صَلَوَاتٍ كلَّ يَوْمٍ فَرَجَعْتُ الى مُوسٰى فَقَالَ بِمَا أُمِرْتُ قُلْتُ أُمِرْتُ بِخَمْسِ صَلَوَاتٍ كلَّ يَوْمٍ قال إِنَّ أُمَّتَكَ لاَتَسْتَطِيعُ خَمْسَ صَلَوَاتٍ كلَّ يَوْمٍ وإِنِّى قَدْ جَرَّبْتُ النَّاسَ قَبْلَكَ وَعَالَجْتَ بَنِى إِسْرَائِيلَ أَشَدَّ المُعَالجَةِ فَارْجِعْ إِلَى ربِّكَ فاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ لأُمَّتِكَ قال سأَلْتُ رَبِّى حَتَّى اسْتَحْيَيْتُ ولَكِنْ أَرْضَى وأُسَلِّمُ قال فَلَمَّا جَاوَزْتُ نادَى مُنَادٍ أَمْضَيْتُ فَرِيضَتِى وخَفَّفْتُ عنْ عِبَادِى *

107- Bize Hudbe ibnu Hâlid tahdîs etti: Bize Hemmâm ibn Yahyâ tahdîs etti: Bize Katâde, Enes ibn Mâlik'ten tahdîs etti ki, Mâlik ibn Sa'saa (R) şöyle demiştir: Bize Peygamber (S) İsrâ'dan, yânî yürütüldüğü geceden haber verip, biz sahâbîlerine şöyle tahdîs etti: *"Ben*

Hatîm'de yatmış bulunduğum sırada -râvî Katâde: Belki Peygamber *"el-Hıcr'da bulunduğum sırada"* buyurdu, demiştir- *bana gelen Cibrîl geldi de* (göğsümü uzunlamasına) *yardı.* -Râvî Katâde: Ben Enes ibn Mâlik'in *"Şuradan şuraya kadar yardı"* dediğini işittim. Ben yanımda bulunan Enes'in arkadaşı Cârûd'a: Enes'in *"Şuradan şuraya kadar yardı"* sözüyle maksadı nedir? diye sordum. O da bu işâret olunan yerin boğaz çukurundan kıl bittiği yere kadar yânî göğsün ön tarafı olduğunu bildirdi, demiştir. Katâde: Ben yine Enes'ten: Göğsün başından kıl bitimine kadar... derken işittim, demiştir.- *Ve kalbimi çıkardı. Sonra bana içi îmân dolu altından bir tas getirildi. Kalbim yıkandı. Sonra içine îmân dolduruldu. Sonra eski hâline iâde olundu. Daha sonra bana katırdan küçük, merkebden büyük beyaz bir binit getirildi.* -el-Cârûd ibnu Subre, Enes ibn Mâlik'e: O Burak mıdır yâ Ebâ Hamza? diye sordu. Enes de: Evet, o Burak'tır; o, adımını gözünün erişebildiği yerin en sonuna atar, demiştir.- (Peygamber şöyle devâm etti:) *Ben onun üzerine bindirildim. Cibrîl de benimle yola çıktı. Nihâyet dünyâ semâsına vardı. Cibrîl gök kapısının açılmasını istedi.*

— Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

— Cibrîl'im, dedi.

— Berâberindeki kimdir? diye soruldu.

Cibrîl:

— Muhammed'dir, diye cevâb verdi.

— O'na mi'râc da'veti gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

— Evet gönderildi, diye tasdîk etti.

(Gök meleği Hâzın tarafından:)

— Merhabâ gelen Zât'a! Bu gelen kişi ne güzel bir gelişle geldi? denildi.

Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben oraya ulaşınca Âdem Peygamber'le karşılaştım. Cibrîl bana:

— Bu senin baban Âdem'dir, ona selâm ver, dedi.

Ben de ona selâm verdim, Âdem selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra:

— Merhabâ sâlih oğul ve sâlih peygamber! dedi.

Sonra Cibrîl (benimle) *ikinci semâya yükseldi. Oranın kapısının açılmasını istedi.*

— Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

— Cibrîl'im, dedi.

— Berâberindeki kimdir? denildi.

Cibrîl:

— Muhammed'dir, dedi.

— Ona mi'râc da'veti gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

— Evet, dedi.

Sonra:

— Merhabâ gelen Zât'a! Bu gelen kişinin gelişi ne güzeldir! denildi.

Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben oraya ulaşınca Yahyâ ve Îsâ ile karşılaştım. Bunlar teyze oğullarıdır [117]*. Cibrîl bana:*

— Bu gördüklerin Yahyâ ile Îsâ'dır, bunlara selâm ver, dedi.

Ben de onlara selâm verdim. Onlar da selâmımı alıp karşılık verdiler.

Sonra:

— Merhabâ sâlih kardeş ve sâlih peygamber, dediler.

Sonra Cibrîl benimle üçüncü semâya yükseldi. Bunun da açılmasını istedi.

Cibrîl'e:

— Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

— Cibrîl'im, dedi.

— Yanındaki kimdir? denildi.

Cibrîl:

— Muhammed'dir, dedi.

— O'na mi'râc da'veti gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

— Evet gönderildi, dedi.

(Oradaki melek tarafından:)

— Merhabâ gelen Zât'a! Bu gelenin gelişi ne güzel! denildi.

Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben üçüncü semâya vardığımda Yûsuf(Peygamber)*'la karşılaştım. Cibrîl:*

— Bu Yûsuf'tur, ona selâm ver, dedi.

Ben de Yûsuf'a selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra:

— Merhabâ sâlih kardeş ve sâlih peygamber, dedi.

Sonra Cibrîl benimle yükseldi. Nihâyet dördüncü semâya vardı. Oranın açılmasını istedi. (Oradan da:)

— Kimdir o? denildi.

---

117 Yahyâ ile Îsâ'nın teyze oğulları olmaları şöyledir: Yahyâ'nın anası Îsâ bintu Fâkûz, Meryem'in anası Hanne bintu Fâkûz ile kardeştir. Bunlar iki kızkardeştirler. Bunlardan Hanne'yi İmrân ibn Mâsân zevce aldı. Îsâ'yı da Zekeriyyâ zevce aldı. Îsâ, Yahyâ'yı; Hanne de Meryem'i doğurdu. Îsâ, Meryem'in; Hanne de Yahyâ'nın teyzesi oldu ve böylece iki teyzeoğlu oldular. Burada adı geçen İmrân, Mûsâ Peygamber'in babası olan İmrân değildir. Çünkü bu iki İmrân arasında, târîhçilerin beyânına göre, binsekiz yüz yıl gibi büyük bir zamân farkı vardır.

Cibrîl:

— Cibrîl'im, diye cevâb verdi.

— Berâberindeki kimdir? denildi.

Cibrîl:

— Muhammed'dir, dedi.

— O'na (mi'râc da'veti) *gönderilmiş midir? denildi.*

Cibrîl:

— Evet gönderildi, dedi.

— Merhabâ bu gelen kişiye! Bu gelen Zât'ın gelişi ne güzeldir! denildi.

Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben dördüncü kat göğe vardığımda İdrîs'le karşılaştım. Cibrîl bana:

— Bu (gördüğün zât) *İdrîs'tir, ona selâm ver, dedi.*

Ben de İdrîs'e selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra:

— Merhabâ sâlih kardeş ve sâlih peygamber, dedi.

Sonra Cibrîl benimle yükseldi. Nihâyet beşinci semâya ulaştı. Onun da açılmasını istedi.

— Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

— Cibrîl'im, dedi.

— Berâberindeki kimdir? denildi.

Cibrîl:

— Muhammed'dir, dedi.

— O'na (da'vet) *gönderilmiş midir? denildi.*

Cibrîl:

— Evet gönderilmiştir, dedi.

— Merhabâ O'na! Bu gelenin gelişi ne güzeldir! denildi.

Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben beşinci semâya varınca Hârûn ile karşılaştım. Cibrîl bana:

— Bu Hârûn'dur, ona selâm ver, dedi.

Ben de Hârûn'a selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra:

— Merhabâ sâlih kardeş ve sâlih peygamber, dedi.

Sonra Cibrîl benimle yükseldi, nihâyet altıncı semâya ulaştı. Oranın açılmasını istedi.

— Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

— Cibrîl'im, diye cevâb verdi.

— Yanındaki kimdir? denildi.

Cibrîl:

— Mahammed'dir, dedi.

— O'na (mi'râc da'veti) *gönderildi mi? denildi.*

Cibrîl:

— Evet gönderildi, dedi.

Bu göğün bekçisi:

— Bu gelen Kişi'ye merhabâ! Bu ne güzel bir geliş! dedi.

Bu altıncı göğe varınca Mûsâ Peygamber'le karşılaştım. Cibrîl bana:

— Bu Mûsâ'dır, ona selâm ver, dedi.

Ben de Mûsâ'ya selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra:

— Sâlih kardeş ve sâlih peygambere merhabâ! dedi.

Ben Mûsâ'yı bırakıp geçince, Mûsâ ağlamağa başladı. Ona:

— Seni ağlatan nedir? denildi.

O da:

— Çünkü benden sonra bir genç peygambere bey'at olundu. O'nun ümmetinden cennete girecek olanlar, benim ümmetimden cennete gireceklerden daha çoktur (beni ağlatan budur), *dedi.*

Sonra Cibrîl benimle yedinci göğe yükseldi. Gök kapısının açılmasını istedi.

— Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

— Cibrîl, dedi.

— Yanındaki kimdir? denildi.

Cibrîl:

— Muhammed'dir, dedi.

— O'na mi'râc da'veti gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

— Evet gönderildi, dedi.

— Bu gelen Zât'a merhabâ, bu gelen kişinin gelişi ne güzel! dedi.

Ben yedinci kata ulaşınca İbrâhîm'le karşılaştım. Cibrîl:

— Bu, baban İbrâhîm'dir, ona selâm ver, dedi.

Ben de İbrâhîm'e selâm verdim. O da selâmıma karşılık verdi de:

— Sâlih oğul ve sâlih peygambere merhabâ! dedi.

Sonra bana Sidretu'l-Müntehâ sâhası yükseltildi. Bir de gördüm ki, sidre ağacının yemişleri (Yemen'in) *Hecer beldesi testileri benzeridir* [118]. *Yaprakları da fillerin kulakları gibidir. Cibrîl bana:*

— İşte bu Sidretu'l-Müntehâ'dır, dedi.

Ben burada dört nehirle karşılaştım. İki nehir bâtın, iki nehir de zâhir. Ben:

— Yâ Cibrîl, bunlar nedir? dedim.

Cibrîl:

---

118 Lugatçiler bu büyük testilerin ikiyüzelli rıtl su aldıklarını bildirirler.

— Bâtınî olan iki nehre gelince, bunlar cennette iki nehirdir. Zâhirî olan nehirler ise Nîl ve Furât nehirleridir, dedi.

Sonra bana el-Beytu'l-Ma'mûr yükseltilip gösterildi. (Ona her gün yetmiş bin melek giriyordu.)

Sonra bana bir kap şarâb, bir kap süt, bir kap da bal getirildi. Ben süt dolu kabı aldım. Cibrîl bana:

— İçtiğin süt, Sen'in ve ümmetinin fıtratıdır (yânî İslâmî hilkatidir), *dedi.*

Sonra benim üzerime her gün elli (vakit) *namâz farz olundu. Ben dönüp Mûsâ'ya uğradığımda, Mûsâ bana:*

— Ne ile emrolundun? diye sordu.

Ben:

— Her gün elli namâzla emrolundum, diye cevâb verdim.

Mûsâ:

— Senin ümmetin her gün elli vakit namâza güç yetiremez. Vallâhi ben senden evvel kesin sûrette insanları denedim ve İsrâîl oğulları'nı sıkı bir sûrette denemeye tâbi' tuttum. Binâenaleyh sen Rabb'ine dön de O'ndan, ümmetin için hafifletme iste, dedi.

Ben de Rabb'ime döndüm. Benden on vakit namâz indirdi. Bunun üzerine Mûsâ'ya dönüp geldim. Mûsâ evvelki gibi tavsiyede bulundu. Ben de Rabb'ime dönüp niyâz ettim. Bu defa benden on vakit namâz indirdi. Ben yine Mûsâ'ya dönüp geldim. Mûsâ da yine evvelki sözleri gibi söyledi. Ben de Rabb'ime dönüp niyâz ettim. Benden on vakit namâz daha indirdi. Ben yine Mûsâ'ya döndüm. Mûsâ evvelki sözleri gibi söyledi. Ben yine Rabb'ime döndüm. Bu sefer bana her gün on vakit namâz emrolundu. Tekrâr Mûsâ'ya döndüm. Mûsâ yine evvelki sözleri gibi söyledi. Yine Rabb'ime döndüm (niyâz ettim). *Bu defa bana her gün beş namâz emrolundu. Mûsâ'ya döndüm. Mûsâ:*

— Ne ile emrolundun? dedi.

— Her gün beş namâz ile emrolundum, dedim.

Mûsâ:

— Ümmetin her gün beş vakit namâza güç yetiremez. Ben senden önce insanları epey tecrübe ettim ve İsrâîl oğulları'nı sıkı bir denemeye tâbi' tuttum. Şimdi sen Rabb'ine mürâcaat et de ümmetin için bir hafifletme iste, dedi."

Rasûlullah dedi ki:

"Ben:

— Rabb'imden istedim, nihâyet istemekten utandım. Lâkin ben beş vakit namâza râzı oluyor ve buna teslîmiyet gösterip kabûl ediyorum, dedim."

Peygamber dedi ki:

"Ben Mûsâ'nın yanından geçince bir nidâ edici:

← *Ben beş vakit namâzla farîzemi imzâ ve irâde eyledim ve kullarımdan fazlasını hafifletip indirdim, diye nidâ eyledi''* [119].

١٠٨ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيَانُ حدّثنا عَمْرٌو عنْ عِكْرِمَةَ عنْ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وما جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إلاَّ فِتْنَةً لِلنَّاسِ قال هِيَ رُؤْيَا عَيْنٍ أُرِيَهَا رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ إلَى بَيْتِ المَقْدِسِ قال والشَّجَرَةَ المَلْعُونَةَ فِي القُرْآنِ قال هِيَ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ *

108-..... Abdullah ibn Abbâs (R), Yüce Allah'ın şu kavlindeki: "(Geceleyin) ***sana gösterdiğimiz o temâşâyı ve Kur'ân'da la'net edilen ağacı biz*** (başka değil) ***ancak insanlara bir fitne*** (ve imtihân) ***yaptık. Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, onlarda büyük bir taşkınlıktan başka birşey artırmıyor''*** (el-İsrâ: 60) rü'yâ hakkında:

— O rü'yâ, gözün gördüğü âyetlerdir ki, Rasûlullah'a Beytu'l-Makdis'e sefer ettirildiği gece gösterildi, demiştir.

İbn Abbâs:

---

119 Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz Kitâbı'nın baş tarafında da geçmişti. Bu Mi'râc hadîsinde, Mi'râc'ın es-Sidretu'l-Müntehâ'ya kadar merhaleleri ve safhaları açıktır, ayrıca açıklamaya ihtiyaç yoktur. Ancak Sidre'den ötesi için hiçbirşey rivâyet edilmemiştir. Yalnız Beş namâzın farz kılınışı ve bunun elli vakit namâzdan hafifletilip indirildiği bildirilmekle yetinilmiştir. Çünkü Rasûlullah mi'râcda Sidre'ye varınca, Sidre'yi bürüyen -ve onu şuûrun vukûf ve ıttılâından saklayan ilâhî bir emir, bir nûr bürüyüvermişti. Bundan ötesi tasvîr ve beyâna sığmayan bir âlemdi. Onun için biz mi'râcın bundan ötesini Kur'ân'dan, en-Necm Sûresi'nden ta'kîb edelim:

"Onu müdhiş kuvvetlere mâlik olan öğretti. Ki o, akıl ve re'yinde kâmil bir melektir. Hemen (kendi sûretine girip) ***doğruldu. O en yüksek ufukta idi. Sonra*** (Cebrâîl ona) ***yaklaştı. Derken sarktı.*** (Bu sûretle o, Peygamber'e) ***iki yay kadar yâhud daha yakın oldu da*** (Allah'ın) ***kuluna vahyettiğini etti. Onun gördüğünü kalb yalana çıkarmadı. Şimdi siz onun bu görüşüne karşı da kendisiyle mücâdele mi edeceksiniz? And olsun ki, onu diğer bir defa da Sidretu'l-Müttehâ'nın yanında gördü o, ki Cennetu'l-Me'vâ onun yanındadır.O zamân Sidre'yi bürüyordu onu bürümekte olan. Peygamber'in gözü gördüğünden ağmadı, onu aşmadı da. And olsun ki o, Rabb'inin en büyük âyetlerinden bir kısmını görmüştür''*** (en-Necm: 5-18).

en-Necm Sûresi'nin mi'râca dâir teblîğleri de burada bitiyor. Mi'râc'ın her safhası âdet ve tabîat hâricinde cereyân eder... Sahîh haberler İsrâ ve Mi'râc vâkıasını bu âlemdeki beşerî teşrîfât ve merâsimine benzer bir sûrette rivâyet ettiklerine göre, melekût âleminde de tabîat âlemindeki gibi, fakat onun kayıt ve şartlarından ârî ma'nevî bir ihtifâl vardır. ***"Biz İbrâhîm'e kesin ilme erenlerden olması için göklerin ve yerin büyük mülkünü de öylece gösteriyorduk''*** (el-En'âm: 75) âyetinde İbrâhîm'in mi'râcına işâret buyurulmuştur. Buna göre her peygamberin muhtelif mertebelerde mi'râcı vardır. Ka'be kavseyn makaamı, Peygamberimize müyesser olmuştur.

— (Âyetin devâmındaki) ***"Kur'ân'da la'net edilmiş olan ağaç"*** da zakkûm ağacıdır, demiştir [120].

٤٢ــ بابُ وُفُودِ الأنْصَارِ إلَى النبيِّ ﷺ بِمَكَّةَ وبَيْعَةِ العَقَبَةِ

42- ENSÂR'IN MEKKE'DE PEYGAMBER(S)'İN HUZÛRUNA ELÇİLİKLE GELMELERİ VE AKABE BEY'ATI BÂBI

١٠٩ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ * **وحدّثنا** أحْمَدُ بنُ صَالِحٍ **حدّثنا** عَنْبَسَةُ **حدّثنا** يُونُسُ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال أخْبرنِي عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ كَعْبِ بنِ مالِكٍ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ كَعْبٍ وكانَ قَائِدَ كَعْبٍ حِينَ عَمِيَ قال سَمِعْتُ كَعْبَ بنَ مالِكٍ يُحَدِّثُ حِينَ تَخَلَّفَ عنِ النبيِّ ﷺ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ بِطُولِهِ قال ابنُ بُكَيْرٍ فِي حَدِيثِهِ ولَقَدْ شَهِدْتُ مَعَ النبيِّ ﷺ لَيْلَةَ العَقَبَةِ حِينَ تَوَاثَقْنَا عَلَى الإسْلَامِ وما أُحِبُّ أنَّ لِي بِهَا مَشْهَدَ بَدْرٍ وإنْ كانَتْ بَدْرٌ أذْكَرَ فِي النَّاسِ مِنْهَا. *

---

120 İbn Abbâs, buradaki rü'yâ, uykuda görülen bir düş değil, uyanık olarak gözle görülen bir hakîkattir demek istemiştir.

Zemahşerî, Tefsîrinde: Bu âyetin zâhiriyle de İsrâ'nın rü'yâda vâki' olduğunu iddiâ edenler istidlâl etmişler, İsrâ'nın uyanık iken olduğuna kaail olanlar da buradaki rü'yâyı, rü'yetle tefsîr etmişlerdir, demiştir. Allah Kur'ân'da hem kalb görmesini, hem de göz görmesini isbât etmiştir: Kalb görmesini ***"Onun gördüğünü kalb yalana çıkarmadı"*** (en-Necm: 11) kavliyle, göz görmesini de: ***"Göz ağmadı, aşmadı da"*** (en-Necm: 17) nazmıyle tesbît etmiştir.

Bu âyet ve benzerlerinden, Rasûlullah'ın Allah'ı görüp görmediği husûsu mühim bir ihtilâf konusu olmuştur. Âişe, Mes'ûd, Ebû Hureyre gibi bâzı sahâbîler, Allah'ı görmenin imkânsız olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buhârî, Âişe'den:

— Muhammed, Rabb'ini gördü mü? diye sorulmuş; o da:

— Her kim Muhammed, Rabb'ini gördü derse, yalan söylemiştir, demiş, sonra: ***"Ona gözler erişemez. O ise bütün gözleri ihâtâ eder.."*** (el-En'âm: 103) âyetini okumuştur.

Abdullah ibn Abbâs'tan da Rasûlullah'ın Rabb'ini gözleriyle görmüş olduğu haberi naklolunmuştur (Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*).

Bu hadîsteki la'netlenmiş ağacın zakkûm ağacıyle tefsîri es-Sâffât: 62-67 ve el-Vâkıa: 51-56 âyetlerinde gelmiştir:

"Böyle (ni'mete) ***konmak mı hayırlı, yoksa zakkûm ağacı mı? Hakîkat biz onu zâlimler için bir fitne*** (imtihân) ***yaptık. Şübhesiz ki o, çılgın ateşin dibinde*** (bitip) ***çıkacaktır. Ki tomurcukları, şeytânların başları gibidir. İşte hakîkat onlar bundan yiyecekler, bu sûretle karınlarını bundan dolduracaklar. Sonra üzerine de onlar için çok sıcak bir su ile karıştırılmış*** (şarâb) ***vardır"*** (es-Sâffât: 62-67);

"Sonra hakîkaten siz, ey sapkınlar ve tekzîbciler, muhakkak ki, zakkûm

109-..... Bize Yûnus tahdîs etti ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibnu Abdillah ibn Ka'b ibn Mâlik haber verdi ki, Abdullah ibn Ka'b -babası Ka'b kör olduğu zamân onun sevkedicisi idi- şöyle demiştir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten işittim. Tebûk gazvesi sırasında Peygamber'den geri kaldığı zamânki hadîsi uzun uzadıya tahdîs ediyordu. Yahyâ ibn Bukeyr kendi hadîsinde şöyle dedi: And olsun ben Akabe gecesinde Peygamber (S) ile İslâm Dîni üzerinde (sebât edeceğimize) yemînleştiğimiz zamân, Peygamber'in berâberinde hazır bulundum. Ben Akabe'de hazır bulunmaya bedel Bedir'de hazır bulunmayı sevmem; her nekadar Bedir, insanlar arasında Akabe'den daha çok zikrediliyor ise de [121].

١١٠ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيَانُ قال كانَ عَمْرٌو يَقُولُ سَمِعْتُ جَابِرَ بنَ عَبْدِ للَّهِ رضى اللَّهُ عنهما يَقُولُ شَهِدَ بِى خالاَىَ العَقَبَةَ * قال أبو عبْدِ اللَّهِ قال ابنُ عُيَيْنَةَ أَحَدُهُمَا البَرَاءُ بنُ مَعْرُورٍ *

110-..... Amr ibn Dînâr şöyle diyordu: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim: Beni Akabe'de iki dayım hazır bulundurdu, diyordu.

Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: İbnu Uyeyne: Câbir'in iki dayısından biri el-Berâ ibnu Ma'rûr'dur, demiştir.

١١١ــ حدّثنى إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى أخبرنا هِشَامٌ أنَّ ابنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قال عَطَاءٌ قال جَابِرٌ أنا وأبِى وخَالِى مِنْ أصْحَابِ العَقَبَةِ *

---

ağacından yiyeceksiniz. Öyle ki karınlarınızı hep ondan dolduracaksınız, üstüne de o kaynar sudan içeceksiniz. Susamış develerin içişi gibi içeceksiniz. İşte cezâ günü onlara ziyâfet budur" (el-Vâkıa: 51-56).

121 Peygamberliğin onuncu yılında Peygamber, Akabe mevkiinde Hazrecliler'den bâzı kimselerle buluşmuş, onlara Kur'ân okumuş, onlar da müslümânlığı kabûl etmişlerdi. Bunlar altı kişiden ibâretti. Ertesi sene Medîne'den oniki kişi gelmiş ve bu Akabe mevkiinde Peygamber'le buluşup müslümân olmuşlardı. Buna İkinci Akabe Bey'atı denir ki, bey'at maddeleri el-Mümtehine: 12. âyetindeki Bey'atu'n-Nisâ maddeleri gibidir.

Ertesi yıl Medîne'den yetmişiki kişi gelmiş ve gece Akabe mevkiinde Peygamber'le buluşup bey'at etmişler ve Peygamber'le Mekkeli müslümânların Medîne'ye hicret etmesini kararlaştırmışlardır. Buna Üçüncü Akabe Bey'atı denir. Bu bey'at birinci bey'attan farklıdır. Bunda Ensâr, mallarını, canlarını, âilelerini nasıl muhâfaza ve müdâfaa ederlerse Peygamber'in hayâtını da öyle muhâfaza edeceklerine söz vermişlerdir.

İslâm Dîni'nin temelleri ancak Akabe Bey'atı'nda sağlam bir te'mînâta bağlandığı için Ka'b ibn Mâlik, Akabe Bey'atı'nda hazır bulunmasını, yine İslâm'ın sağlama bağlandığı mühim bir gazve olan Bedir'de bulunmaktan üstün tutuyor. Bunda da haklı olduğu apaçıktır...

111-..... Atâ ibn Ebî Rebâh şöyle dedi: Câbir: Ben, babam Abdullah ve dayım (Ebû Zerr nushasında: İki dayım, -üçüncü) Akabe'de hazır bulunan sahâbîlerdenizdir, demiştir [122].

١١٢ــ حدّثنى إسْحَاقُ بنُ مَنْصُورٍ أخْبَرنَا يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ **حدّثنا** ابنُ أخِى ابنِ شِهَابٍ عنْ عَمِّهِ قال أخبرنى أبُو إدْرِيسَ عَائِذ اللّه بنُ عَبْدِ اللّهِ أنَّ عُبادَةَ بنَ الصَّامِتِ مِنَ الَّذِينَ شَهِدُوا بَدْرًا مَعَ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عَلَيْهِ وسلم ومِنْ أصْحَابِهِ لَيْلَةَ العَقَبَةِ أخْبَرَهُ أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال وحَوْلَهُ عِصَابَةٌ مِنْ أصْحَابِهِ تَعَالَوْا بايِعُونِى علَى أنْ لاَ تُشْرِكُوا باللّهِ شَيْئًا ولاَ تَسْرِقُوا ولاَ تَزْنُوا ولاَ تَقْتُلُوا أوْلاَدَكُمْ ولاَ تأتُونَ بِبُهْتَانٍ تَفْتَرُونَهُ بَيْنَ أيْدِيكُمْ وأرْجُلِكُمْ وَلاَ تَعْصُونِي فِي مَعْرُوفٍ فَمَنْ وفَى مِنْكُمْ فأجْرُهُ عَلَى اللّهِ ومَنْ أصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَعُوقِبَ بِهِ فِي الدُّنْيَا فَهْوَ لَهُ كَفَّارَةٌ ومَنْ أصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَسَتَرَهُ اللّهُ فأمْرُهُ إلَى اللّهِ إنْ شَاءَ عَاقَبَهُ وإنْ شَاءَ عَفَا عنْهُ قال فَبَايَعْتُهُ علَى ذَلِكَ *

112-..... İbn Şihâb'ın kardeşinin oğlu Muhammed ibn Abdillah, amcası Muhammed ibn Müslim ez-Zuhrî'den tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Bana Ebû İdrîs Âizullah ibnu Abdillah haber verdi ki, Bedir'de Rasûlullah'ın berâberinde hazır bulunmuş olanlardan ve Akabe gecesindeki sahâbîlerden olan Ubâdetu'bnu's-Sâmit ona şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) etrafında sahâbîlerinden bir cemâat mevcûd olduğu hâlde şöyle buyurdu: *"Geliniz, Allah'a ibâdette hiçbir şeyi ortak etmemek, hırsızlık yapmamak, zinâ etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiçbir yalanla kimseye iftirâ etmemek, hiçbir ma'rûf işte bana âsî olmamak üzere bana bey'at ediniz* (yânî benimle ahdediniz). *İçinizden her kim sözünde durursa ecri Allah'a âiddir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyâda ikaaba uğratılırsa, bu ikaab ona keffârettir. Bunlardan birini yapıp da yaptığı fiili Allah örterse, ettiği iş Allah'a kalır. Allah dilerse onu afv, dilerse ona ikaab eder".*

Ubâde: İşte ben bu şart üzere Rasûlullah'la bey'at ettim, demiştir [123].

---

122 Câbir, Üçüncü Akabe Bey'atı'nda hazır bulunanların en küçüğü idi.

123 Bu ilk Akabe gecesinde olan bey'attır ki, ona el-Mümtehıne: 12. âyetinin nâtık olduğu bey'at şartlarının aynı ile vâki' olduğundan Bey'atu'n-Nisâ denilmiştir. Bu şartlarla mükellef olmakta erkekler ve kadınlar müsâvîdir. İkinci Akabe'de ise Ensâr, çocuklarını ve âilelerini nasıl müdâfaa ve himâye ederlerse Peygam-

١١٣ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يَزِيدَ بنِ أبِى حَبِيبٍ عنْ أبِى الخَيْرِ عنِ الصُّنابِحِىِّ عنْ عُبَادَةَ بنِ الصَّامِتِ رضى اللَّهُ عنه أنَّهُ قال إنِّى مِنَ النُّقَبَاءِ الَّذِينَ بايَعُوا رسُولَ اللَّهِ ﷺ وقال بايَعْنَاهُ عَلَى أنْ لاَ نُشْرِكَ باللَّهِ شَيْئًا ولاَ نَسْرِقَ ولاَ نَزْنِىَ ولاَ نَقْتُلَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إلاَّ بالحَقِّ ولاَ نَنْتَهِبَ ولاَ نَعْصِيَ بالجَنَّةِ إنْ فَعَلْنَا ذلِكَ فإنْ غَشِينَا مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا كانَ قَضَاءُ ذَلِكَ إلَى اللَّهِ *

113-..... Ubâdetu'bnu's-Sâmit (R): Ben Rasûlullah ile bey'at etmiş olan Nakîbler'denim, demiş ve şöyle devâm etmiştir: Biz Rasûlullah (S) ile Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmamak, hırsızlık yapmamak, zinâ etmemek, hakka mukaabil olmak müstesnâ Allah'ın harâm kıldığı nefsi öldürmemek, haksız olarak hiçbir kimsenin malını almamak, (ma'rûfta) âsî olmamak üzere bey'at ettik. Bu söylediklerimizden hiçbirini yapmazsak, mukaabilinde bize cennet olmak üzere, Peygamber'le bey'atlaştık. Bu nehyedilen şeylerden herhangi birşeye isâbet edersek, bunun hükmü Allah'a havâle edilmiştir (dilerse affeder, dilerse ukûbet eder) [124].

٤٣ــ بابُ تَزْوِيجِ النبيِّ ﷺ عَائِشَةَ وقُدُومِهَا المَدِينَةَ وبِنَائِهِ بِهَا

43- PEYGAMBER(S)'İN ÂİŞE İLE EVLENMESİ, ÂİŞE'NİN (HİCRET'TEN SONRA) MEDÎNE'YE GELMESİ VE PEYGAMBER'İN ÂİŞE İLE GÜVEY ODASINA GİRMESİ BÂBI

١١٤ــ حدّثنى فَرْوَةُ بنُ أبِى المَغْرَاءِ حدّثنا عَلِىُّ بنُ مُسْهِرٍ عنْ هِشَامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ تَزَوَّجَنِى النبيُّ ﷺ وأنا بِنْتُ سِتِّ سِنِينَ فَقَدِمْنَا المَدِينَةَ فَنَزَلْنَا فِي بَنِى الحارِثِ بنَ خزْرَجٍ فَوُعِكْتُ فَتَمَرَّقَ شَعَرِي فَوَفَي جُمَيْمَةً فأتَتْنى أمِّى أُمُّ رُومانَ وإنِّى لَفِى أُرْجُوحَةٍ وَمَعِى صَوَاحِبُ لِى فَصَرَخَتْ بِى فأتَيْتُهَا لاأدْرِى ما تُرِيدُ بِي فأخَذَتْ بِيَدِي حَتَّى أوْقَفَتْنِى عَلَى بابِ الدَّارِ وإنِّى لأنْهَجُ حَتَّى سَكَنَ بَعْضُ نَفَسِى ثُمَّ أخَذَتْ شَيْئًا من ماءٍ

---

ber'i de öylece müdâfaa ve himâye etmek üzere bey'at etmişler ve ahidlerini hakkıyle îfâ ederek kendilerinden sonra tâ kıyâmete kadar İslâm'a girmiş ve girecek olanlarla veliyyi ni'met olmuşlardır.

124 Bu da geçen hadîsin diğer bir tarîkidir. O da, bu da Îmân Kitâbı'nda da geçmişti.

فَمَسَحَتْ بِهِ وَجْهِي وَرَأْسِي ثُمَّ أَدْخَلَتْنِي الدَّارَ فإِذَا نِسْوَةٌ مِنَ الأَنْصَارِ : فِي البَيْتِ فَقُلْنَ عَلَى الخَيْرِ والبَرَكَةِ وعَلَى خَيْرِ طَائِرٍ فأَسْلَمَتْنِي إِلَيْهِنَّ فأَصْلَحْنَ مِنْ شأْنِي فَلَمْ يَرُعْنِي إِلاَّ رسُولُ اللَّهِ ﷺ ضُحًى فأَسْلَمَتْنِي إِلَيْهِ وأَنا يوْمَئِذٍ بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ *

114-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Ben altı yaşımda bir kız iken Peygamber (S) beni nikâh akdiyle zevceliğe almıştı. (Üç sene sonra) biz Medîne'ye hicret ettik. Hâris ibn Hazrec oğulları'nın menziline indik. Müteâkıben ben sıtmaya tutuldum. Bu hastalıktan dolayı saçım döküldü. (İyileştikten sonra) saçım yine gürleşti ve omuzlarıma kadar uzadı. Bir defasında ben arkadaşlarımla berâber salıncakta oynarken annem Ümmü Rûmân bana doğru geldi de, beni çağırdı. Ben de annemin yanına geldim. Bana ne yapmak istediğini bilmiyordum. Annem elimi tuttu. Tâ evin kapısı önünde beni durdurdu. Ben de yorgunluktan kaba kaba soluyordum. Nihâyet soluğum biraz yatıştı. Sonra annem biraz su aldı..Onunla yüzümü, başımı sıvazladı. Sonra beni eve koydu. Evde Ensâr'dan birtakım kadınlar hazır bulunuyorlardı. Bunlar bana:

— Hayır ve bereket üzere geldin, hayırlı kısmete geldin, dediler.

Annem beni bu kadınlara teslîm etti. Bunlar da benim kılığımı kıyâfetimi düzelttiler ve Rasûlullah'a teslîm ettiler. Beni hiçbirşey sıkmadı, ancak Rasûlullah'ı habersiz görünce sıkıldım. Ensâr kadınları beni Rasûlullah'a teslîm ettiklerinde, ben dokuz yaşında bir kızdım [125].

١١٥ــ حدّثنا مُعَلَّى **حدّثني** وُهَيْبٌ عنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أَبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنْها أَنَّ النبيَّ ﷺ قال لَهَا أُرِيتُكِ فِي المَنَامِ مَرَّتَيْنِ أَرَى أَنَّكِ فِى سَرَقَةٍ مِنْ حَرِيرٍ ويَقُولُ هَذِهِ امْرَأَتُكَ فاكْشِفْ عَنْهَا فإِذَا هِىَ أَنْتِ فأَقُولُ إِنْ يَكُ هذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ يُمْضِهِ *

---

125 Ahmed ibn Hanbel'de ise şu ziyâde vardır: Rasûlullah bir sedir üzerine oturmuştu. Yanında Ensâr'dan erkekler ve kadınlar vardı. Beni yanına oturttular, sonra: Bu ehlindir, mübârek olsun, dediler. Âişe, annesi Ümmü Rûmân, kızkardeşi Esmâ ile berâber Ebû Bekr'in hicretinden sonra hicret etmiştir. Ebû Bekr Medîne'ye varıp yerleştikten sonra, Mekke'deki âilelerini getirmek üzere Zeyd ibn Harîse ile Rasûlullah'ın kölesi Ebû Râfi'i Mekke'ye gönderdiler. Rasûlullah'ın iki kızı Fâtıma ve Ümmü Kulsüm ile zevcesi Sevde ve Âişe, annesi ve kızkardeşi Medîne'ye nakledildiler. Âişe'nin güvey evine girmesi, en sahîh rivâyete göre, hicretin sekizinci ayına tesâdüf eden şevvâl ayında olmuştur.

115-..... Âişe(R)'den: Peygamber (S) Âişe'ye şöyle demiştir: *"Sen iki kerre rü'yâmda bana gösterildin. Öyle sanıyorum ki, ben bir ipekli kumaş parçasında senin sûretini görmüştüm de* (Cibrîl) *bana:*

— Bu resmin sâhibi senin müstakbel zevcendir, diyordu.

Şimdi ben yüzünden anlıyorum ki, o sûret sen idin. Cibrîl'in o sözü üzerine ben:

— Eğer şu rü'yâm Allah tarafından gösterilmişse, Allah bu takdîrini infâz eder, diyordum".

١١٦ــ حدّثنى عُبَيْدُ بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا أَبو أُسَامَةَ عنْ هِشَامٍ عنْ أبِيهِ قال تُوُفِّيَتْ خَدِيجَةُ قَبْلَ مَخْرَجِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم إلَى المَدِينَةِ بِثَلاَثِ سِنِينَ فَلَبِثَ سَنَتَيْنِ أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ ونَكَحَ عَائِشَةَ وهْىَ بِنْتُ سِتِّ سِنِينَ ثُمَّ بَنَى بِهَا وهْيَ بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ *

116-..... Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Hadîce, Peygamber'in Mekke'den Medîne'ye çıkmasından üç yıl önce vefât etti. Peygamber bundan sonra iki sene yâhud buna yakın süre evlenmeden bekledi. Âişe altı yaşında iken onu nikâh etti. Sonra Âişe dokuz yaşında iken, Peygamber, Âişe ile güvey odasına girdi [126].

٤٤ــ بابُ هِجْرَةِ النبيِّ ﷺ وأصْحَابِهِ إلَى المَدِينَةِ: وقال عَبْدُ اللَّهِ بنُ زَيْد وأَبو هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهما عنِ النبيِّ ﷺ لَوْلاَ الْهِجْرَةُ لَكُنْتُ امْرَءًا مِنَ الأنْصَارِ: وقال أَبو مُوسَى عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم رأيْتُ فِي المَنَامِ أنِّى أُهَاجِرُ مِنْ مَكَّةَ إلَى أرْضٍ بِهَا نَخْلٌ فَذَهَبَ وَهَلِى إلَى أنَّهَا اليَمَامَةُ أوْ هَجَرُ فاذَا هِىَ المَدِينَةُ يَثْرِبُ *

44- PEYGAMBER (S) İLE SAHÂBÎLERİNİN MEDÎNE'YE HİCRET ETMELERİ BÂBI [127]

---

126 Hadîslerin başlığa uygunlukları gizli değildir.

127 *Hicret,* bir yerden başka bir yere göç etmektir. Medîne'ye hicret, mi'râcdan kısa bir zamân sonra başlamıştır.

Habeşistan'a birinci ve ikinci muhâceret, Peygamber'in dîn neşri gâyesi için muvakkat bir tedbîr idi. Tâif, dîn neşrine iyi bir merkez olabilecekti. Fakat bunun tecrübesi menfî netîcelendi. Akabe Bey'atları üzerine Medîne'nin en uygun hicret yurdu olacağı anlaşıldı. Mi'râc'da hicret duâsının bu sûretle vahyedilmesi üzerine Medîne'ye hicret teayyün etti:

Abdullah ibn Yezîd ile Ebû Hureyre (R) Peygamber(S)'in: *"Eğer hicret olmasaydı, muhakkak ben Ensâr'dan bir kişi olurdum"* **buyurduğunu söylemişlerdir** [128].

Ebû Mûsâ da Peygamber(S)'den şunu söylemiştir: *"Ben rü'yâmda kendimi Mekke'den hurmalıkları olan bir arza hicret ediyorum gördüm. Zannım o arzın Yemâme yâhud Hecer olduğuna gitti. Bir de gördüm ki, o Medîne'dir; Yesrib'dir"* [129]

١١٧ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيَانُ حدّثنا الأَعْمَشُ قال سَمِعْتُ أَبَا وائِلٍ يَقُولُ عُدْنَا خَبَّابًا فقال هَاجَرْنا مَعَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم نُرِيدُ وجْهَ اللَّهِ فَوَقَعَ أَجْرُنَا على اللَّهِ فَمِنَّا مَنْ مَضَى لَمْ يأْخُذْ مِنْ أَجْرِهِ شَيْئًا مِنْهُمْ مُصْعَبُ بنُ عُمَيْرٍ قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ وتَرَكَ نَمِرَةً فَكُنَّا إِذَا غَطَّيْنَا بِهَا رأْسَهُ بَدَتْ رِجْلاَهُ وإِذَا غَطَّيْنَا رِجْلَيْهِ بَدَا رأْسُهُ فأَمَرَنَا رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَنْ نُغَطِّيَ رأْسَهُ ونَجْعَلَ على رِجْلَيْهِ شَيْئًا مِنْ إِذْخِرٍ ومِنَّا مَنْ أَيْنَعَتْ لَهُ ثَمَرَتُهُ فَهْوَ يَهْدِبُهَا *

117-..... el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Vâil'den işittim, şöyle diyordu: Biz (hastalığında) Habbâb'ı ziyâret ettik. O şöyle dedi: Biz, Peygamber'in izniyle Medîne'ye, Allah'ın cihetini yânî rı-

---

İmâm Ahmed ibn Hanbel şöyle dedi: İbn Abbâs şöyle demiştir: Peygamber (S) Mekke'de ikaamet etti, sonra hicretle emrolundu. Bunun üzerine Allah: ***"Ve şöyle de: Rabb'im beni sıdk ve selâmet girdirişi ile girdir. Sıdk ve selâmet çıkarışı ile çıkar ve tarafından bana hakkıyle yardım edici bir hüccet ve kuvvet ver"*** (el-İsrâ: 80) âyetini indirdi (Ahmed ibn Hanbel ve Tirmizî).

Tirmizî şöyle dedi: Bu hasen sahîhtir. Hasen Basrî bu âyetin tefsîrinde şöyle dedi: Mekke kâfirleri Rasûlullah'ı öldürmeleri yâhud kovmaları yâhud bağlamaları için müzâkere ettikleri zamân, Allah Mekke ehlini kıtâli irâde etti de Peygamber'e Medîne'ye çıkmasını emretti. İşte Yüce Allah'ın el-İsrâ: 80 kavlinde buyurduğu budur (*Tefsîr*, İbn Kesîr, IV, 342).

Mekkeliler'in bu sû'ikasd müzâkerelerini el-Enfâl: 30 âyetinde ifâde etmektedir: ***"Hani bir zamân o küfredenler seni tutup bağlamaları, ya seni öldürmeleri yâhud seni*** (yurdundan) ***çıkarmaları için, sana tuzak kuruyorlardı. Onlar bu tuzağı kurarlarken Allah da onun karşılığını yapıyordu. Allah tuzak kuranlara mukaabele edenlerin en hayırlısıdır".***

128 Abdullah ibn Yezîd'in hadîsi Huneyn gazvesinde; Ebû Hureyre'ninki Ensâr'ın Menkabeleri'nde senedli olarak geçti.

129 Ebû Mûsâ'nın hadîsi Namâz Kitâbı'nda geçti.

zâsını isteyerek hicret ettik. Artık ecrimiz Allah üzerine (va'di gereği) sâbit oldu. Yoldaşlarımızdan bu hicretin ecir ve ni'metinden hiçbirşey almadan âhirete geçenler de vardır. Mus'ab ibn Umeyr bunlardan biridir. Mus'ab, Uhud günü şehîd edildi de geriye sâdece ak ve kara çubuklu bir ihrâm bıraktı. Biz onu bu ihrâmla kefenlemeğe çalışıyorduk. Onunla başını örttüğümüzde ayakları meydana çıkıyor; ayaklarını örttüğümüz zamân da başı açığa çıkıyordu. (Bu yoksulluk karşısında) Rasûlullah bize şehîdin başını örtmemizi ve ayaklarının üstüne de ızhır otundan bir mikdâr koymamızı emretti. Bizden kendisine hicretin meyvesi ulaşan ve bu meyveyi devşirenler de vardır [130].

١١٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا حَمَّادٌ هُوَ ابنُ زَيْدٍ عنْ يَحْيَى عنْ مُحَمَّدِ بنِ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ بنِ وقاصٍ قال سَمِعْتُ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنه قال سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم أُرَاهُ يَقُولُ الأعْمَالُ بالنِّيَّةِ فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أوِ امْرَأةٍ يَتَزَوَّجُهَا فَهِجْرَتُهُ إلَى ما هَاجَرَ إلَيْهِ ومَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إلَى اللَّهِ ورَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إلَى اللَّهِ ورَسُولِهِ ﷺ *

118-..... Alkame ibnu Vakkaas şöyle demiştir: Ben Umer(R)'den işittim şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, zannediyorum şöyle buyuruyordu: *"Ameller niyete göredir. Artık kimin hicreti nâil olacağı bir dünyâ yâhud evleneceği bir kadından dolayı olmuş ise, işte onun hicreti, hicretine sebeb olan şeyedir. Her kimin hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne yönelik ise, onun hicreti de Allah'a ve Rasûlü'nedir"* [131].

١١٩ــ حدّثني إسْحَاقُ بنُ يَزِيدَ الدِّمَشْقِيُّ حدّثنا يَحْيَى بنُ حَمْزَةَ قال حدّثني أبُو عَمْرٍو الأوْزَاعِيُّ عنْ عَبْدَةَ بنِ أبِي لُبَابَةَ عنْ مُجَاهِدِ ابنِ جَبْرٍ المَكِّيِّ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما كانَ يَقُولُ لاَ هِجْرَةَ بَعْدَ الفَتْحِ * و حدّثني الأوْزَاعِيُّ عنْ عَطَاءِ بنِ أبِي رَبَاحٍ قال زُرْتُ عَائِشَةَ مَعَ عُبَيْدِ بنِ عُمَيْرٍ اللَّيْثِيِّ فَسَأَلْنَاهَا عنِ الْهِجْرَةِ فَقَالَتْ لاَ هِجْرَةَ اليَوْمَ كانَ المُؤْمِنُونَ يَفِرُّ أحَدُهُمْ

---

130 Başlığa uygunluğu "Peygamber'in izniyle Medîne'ye Allah'ın rızâsını isteyerek hicret ettik" sözlerindedir.

Bu hadîs, bâzı öne geçirme ve geriye bırakmalarla Cenâzeler Kitâbı'nda da geçmişti.

131 Bunun da başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin bir rivâyeti Îmân Kitâbı'nın en başında geçmişti.

بِدِينِهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وإِلَى رسُولِهِ ﷺ مَخَافَةَ أَنْ يُفْتَنَ عَلَيْهِ فأَمَّا اليَوْمَ فَقَدْ أَظْهَرَ اللَّهُ الإِسْلاَمَ واليَوْمَ يَعْبُدُ رَبَّهُ حَيْثُ شَاءَ ولَكِنْ جِهَادٌ ونِيَّةٌ *

119-..... Bana Ebû Amr el-Evzâî,Abdete ibn Ebî Lubâbe'den; o da Mucâhid ibn Cebr el-Mekkî'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R): *"Fetihten sonra hicret yoktur"* der idi.

Yahyâ ibn Hamza dedi ki: Ve yine bana el-Evzâî, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Ubeyd ibn Umeyr el-Leysî ile berâber Âişe'yi ziyâret ettim. Biz Âişe'ye hicretten sorduk. Âişe şöyle dedi: Bu gün (yânî fetihten sonra) hicret yoktur. Vaktiyle mü'minlerden herhangi biri kendisi aleyhine bir fitne yapılacağından korktuğu için, dîni ile Yüce Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne kaçar idi. Bu gün ise Allah İslâm'ı zafere ulaştırıp üstün kilmıştır. Bu gün mü'min istediği yerde Rabb'ine ibâdet ediyor. Lâkin bu gün cihâd ve (cihâdda cevâb kazanma) niyeti vardır [132].

١٢٠ــ حدّثني زَكَرِيَّاءُ بنُ يَحْيَى حدّثنا ابنُ نُمَيْرٍ قال هِشَامٌ فأَخْبَرَنِي أَبِي عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أَنَّ سَعْدًا قال اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ أُجَاهِدَهُمْ فِيكَ مِنْ قَوْمٍ كَذَّبُوا رَسُولَكَ صلى اللَّهُ عليه وسلم وأَخْرَجُوهُ اللَّهُمَّ فإِنِّي أَظُنُّ أَنَّكَ قَدْ وضَعْتَ الحَرْبَ بَيْنَنَا وبَيْنَهُمْ: وقال أبانُ بنُ يَزِيدَ حدّثنا هِشَامٌ عنْ أَبِيهِ أَخْبَرَتْنِي عَائِشَةُ مِنْ قَوْمٍ كَذَّبُوا نَبِيَّكَ وأَخْرَجُوهُ مِنْ قُرَيْشٍ *

120-..... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve, Âişe'den şöyle haber verdi: Sa'd ibn Muâz şöyle demiştir:

— Yâ Allah! Sen bilirsin ki, Rasûlü'nü yalanlayan ve O'nu vatanından çıkaran kavim kadar kendilerine harb ve cihâd etmek istediğim hiçbir kimse yoktur. Yâ Allah! Öyle zannediyorum ki, Sen bizimle onların arasında harbi indirdin (yânî artık edilecek harb kalmamıştır).

Ve Ebân ibnu Yezîd şöyle dedi: Bize Hişâm, babası Urve'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Bana Âişe: "Senin Peygamberini yalanlayan ve O'nu vatanından çıkaran Kureyş kavmi kadar kendilerine (karşı) harb etmek istediğim hiçkimse yoktur" şeklinde haber verdi [133].

---

132 Yânî fetihten sonra artık Mekke'den Medîne'ye hicret yoktur. Bundan sonra Mekke'den yalnız cihâd kasdıyle ve ilim tahsîli niyetiyle çıkılabilir.

133 Sa'd ibn Muâz bu duâyı Kurayza oğulları hakemliği kendisine yöneltildiği gün-

١٢١ــ حدّثنا مَطَرُ بنُ الفَضْلِ حدّثنا رَوْحٌ حدّثنا هِشَامٌ حدّثنا عِكْرِمَةُ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال بُعِثَ رسولُ اللَّهِ ﷺ لِأَرْبَعِينَ سَنَةً فَمَكُثَ بِمَكَّةَ ثَلاَثَ عَشْرَةَ سَنَةً يُوحَى إِلَيْهِ ثُمَّ أُمِرَ بالهِجْرَةِ فهَاجَرَ عَشْرَ سِنِينَ وماتَ وهْوَ ابنُ ثَلاَثٍ وسِتِّينَ *

121-..... Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) kırk yaşında peygamber gönderildi. Kendisine vahyedilir hâlde Mekke'de onüç sene ikaamet etti. Sonra hicretle emrolunup Medîne'ye hicret etti. On yıl da orada ikaamet etti. Kendisi altmışüç yaşında iken öldü.

١٢٢ــ حدّثني مَطَرُ بنُ الفَضْلِ حدّثنا رَوْحُ بنُ عُبَادَةَ حدّثنا زَكَرِيَّاءُ بنُ إِسْحَاقَ حدّثنا عَمْرُو بنُ دِينَارٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال مَكُثَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم بِمَكَّةَ ثَلاَثَ عَشْرَةَ وتُوُفِّىَ وهْوَ ابنُ ثَلاَثٍ وسِتِّينَ *

122-..... Abdullah ibn Abbâs (R) -bu senedle gelen hadîste-: Rasûlullah (S), Mekke'de (vahy geldikten sonra) onüç sene eğlendi. Kendi altmışüç yaşında iken de (Medîne'de) vefât etti, demiştir [134].

١٢٣ــ حدّثنا إِسْمَاعِيلُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ أَبِى النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ عُبَيْدٍ يَعْنِي ابنَ حُنَيْنٍ عنْ أَبِى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللَّهُ عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم جَلَسَ علَى المِنْبَرِ فقال إِنَّ عَبْدًا خَيَّرَهُ اللَّهُ بَيْنَ أَنْ يُؤْتِيَهُ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا ماشاءَ وبَيْنَ ما عِنْدَهُ فاخْتَارَ ما عِنْدَهُ فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ وقال فَدَيْنَاكَ بآبائِنَا وأُمَّهَاتِنَا فَعَجِبْنَا لَهُ : وقال النَّاسُ انْظُرُوا إِلَى هَذَا الشَّيْخِ يُخْبِرُ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم عنْ عبْدٍ خَيَّرَهُ اللَّهُ بَيْنَ أَنْ يُؤْتِيَهُ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا وبَيْنَ ما عِنْدَهُ وهْوَ يَقُولُ فَدَيْنَاكَ بآبائِنَا وأُمَّهَاتِنَا فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هُوَ المُخَيَّرَ وكانَ أَبُو بَكْرٍ هُوَ أَعْلَمَنَا بِهِ : وقال رسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ مِنْ أَمَنِّ النَّاسِ عَلَىَّ فِي صُحْبَتِهِ ومالِهِ أَبَا بَكْرٍ ولَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا

---

den evvelki gecede yapmıştı. Diğer rivâyette duânın biraz daha devâmı vardır ki, bu da Kurayza oğulları ile harbetmek veyâ bu yaradan dolayı şehîd olmak dileğidir.

134 Bu İbn Abbâs hadîslerinin başlığa uygunluğu bellidir. Bunlar daha önceki bâblarda da geçmişti.

خَلِيلاً مِنْ أُمَّتِي لاَتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ إِلاَّ خُلَّةَ الإِسْلاَمِ لاَ يَبْقَيَنَّ فِي المِسْجِدِ خَوْخَةٌ إِلاَّ خَوْخَةُ أَبِي بَكْرٍ *

123-..... Bana İmâm Mâlik, Umer ibn Ubeydillah'ın âzâdlısı Ebu'n-Nadr'dan; o da Ubeyd'den, yânî İbn Huneyn'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) minber üzerine oturdu ve:

— *"Şübhesiz bir kul var ki, Allah onu dünyânın güzelliğinden kendisine dilediği kadar vermekle, kendi yanındaki âhiret atıyyeleri arasında muhayyer kıldı; o kul da Allah katında olan şeyleri tercîh etti"* buyurdu.

Bu söz üzerine Ebû Bekr ağladı ve:

— Babalarımız, analarımız Sana fedâ olsun, dedi.

Biz Ebû Bekr'in bu sözlerine hayret ettik. İnsanlar da hayret edip:

— Bu şeyhe bakınız! Rasûlullah, Allah'ın dünyâ güzelliğinden vermekle kendi yanında olan şeyler arasında muhayyer kıldığı bir kuldan haber veriyor; bu şeyh de: Babalarımızı, analarımızı Sana fedâ ettik diyor! dediler.

Meğer Rasûlullah, o muhayyer kılınan kul imiş; Ebû Bekr de bunu hepimizden iyi bilen imiş.

Rasûlullah (S):

— *"Şübhesiz arkadaşlık husûsunda da, mal harcama husûsunda da insanların bana en çok vergilisi olan Ebû Bekr'dir. Ümmetimden birini kendime halîl edinecek olaydım, muhakkak Ebû Bekr'i edinirdim, lâkin İslâm yüzünden olan kardeşlik ve sevgi* (şahsî dostluktan üstündür). *Mescid'de Ebû Bekr'in küçük kapısından başka kapanmadık hiçbir kapı kalmasın"* buyurdu [135].

١٢٤ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ قال ابنُ شِهَابٍ فأَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنْهَا زَوْجَ النبيِّ ﷺ قَالَتْ لَمْ أَعْقِلْ أَبَوَيَّ قَطُّ إِلاَّ وهُمَا يَدِينَانِ الدِّينَ ولَمْ يَمُرَّ عَلَيْنَا يَوْمٌ إِلاَّ يأْتِينَا فِيهِ رسُولُ اللَّهِ ﷺ طَرَفَيِ النَّهَارِ بُكْرَةً وعَشِيَّةً فَلَمَّا ابْتُلِيَ المُسْلِمُونَ خَرَجَ أَبُو

---

135 Hadîsin başlığa uygunluğu Rasûlullah'ın: *"Şübhesiz arkadaşlık husûsunda da, mal harcama husûsunda da insanların bana en çok vergilisi olanı Ebû Bekr'dir..."* sözleri yönünden alınabilir. Hicrette Rasûlullah'ın berâberinde Ebû Bekr'den başka arkadaşlık eden kimse yoktu. Bu kadar münâsebet yeterli olabilir. Onun bu derin dostluğuna Kur'ân'da da şâhid vardır: *"... **O zamân onlar mağaradaydılar. Peygamber o vakit arkadaşına: Tasalanma, Allah hiç şübhe yok bizimle berâberdir, diyordu**"* (et-Tevbe: 40).

بَكْرٍ مُهَاجِرًا نَحْوَ أَرْضِ الحَبَشَةِ حَتَّى بَلَغَ بَرْكَ الْغِمَادِ لَقِيَهُ ابنُ الدَّغِنَةِ وَهُوَ سَيِّدُ القارَةِ فقال أَيْنَ تُرِيدُ يا أَبَا بَكْرٍ فقال أَبو بَكْرٍ أَخْرَجَنِى قَوْمِى فأُرِيدُ أَنْ أَسِيحَ فِي الأَرْضِ وأَعْبُدَ رَبِّى فقال ابنُ الدَّغِنَةِ فإِنَّ مِثْلَكَ يا أَبَا بَكْرٍ لاَ يَخْرُجُ ولاَ يُخْرَجُ إِنَّكَ تَكْسِبُ المَعْدُومَ وتَصِلُ الرَّحِمَ وتَحْمِلُ الكَلَّ وتَقْرِى الضَّيْفَ وتُعِينُ عَلَى نَوائِبِ الحَقِّ فأَنا لَكَ جارٌ ارْجِعْ واعْبُدْ رَبَّكَ بِبَلَدِكَ فَرَجَعَ وارْتَحَلَ مَعَهُ ابنُ الدَّغِنَةِ فَطَافَ ابنُ الدَّغِنَةِ عَشِيَّةً فى أَشْرَافِ قُرَيْشٍ فقال لَهُمْ إِنَّ أبا بَكْرٍ لايَخْرُجُ مِثْلُهُ ولاَ يُخْرَجُ أَتُخْرِجُونَ رَجُلاً يَكْسِبُ المَعْدُومَ ويَصِلُ الرَّحِمَ ويَحْمِلُ الكَلَّ ويَقْرِي الضَّيْفَ ويُعِينُ عَلَى نَوائِبِ الحَقِّ فَلَمْ تُكَذِّبْ قُرَيْشٌ بِجِوَارِ ابْنِ الدَّغِنَةِ وقالُوا لِابْنِ الدَّغِنَةِ مُرْ أبا بَكْرٍ فَلْيَعْبُدْ رَبَّهُ فِى دَارِهِ فَلْيُصَلِّ فِيهَا وَلْيَقْرَأْ ما شَاءَ ولاَ يُؤْذِينَا بذٰلِكَ ولاَ يَسْتَعْلِنْ بِهِ فإِنَّا نَخْشٰى أَنْ يَفْتِنَ نِسَاءَنَا وأَبْنَاءَنَا فَقَالَ ذَلِكَ ابنُ الدَّغِنَةِ لأَبِى بَكْرٍ فَلَبِثَ أَبو بَكْرٍ بذٰلِكَ يَعْبُدُ رَبَّهُ فِى دَارِهِ ولاَ يَسْتَعْلِنُ بِصَلاتِهِ ولاَ يَقْرَأُ فِى غَيْرِ دَارِهِ ثُمَّ بَدَا لأَبِى بكْرٍ فابْتَنَى مَسْجِدًا بِفِنَاءِ دَارِهِ وكانَ يُصَلِّى فِيهِ ويَقْرَأُ القُرْآنَ فيَتَقَذَّفُ عَلَيْهِ نِسَاءُ المُشْرِكِينَ وأَبْنَاؤُهُمْ وهُمْ يَعْجَبُونَ مِنْهُ ويَنْظُرُونَ اليْهِ وكانَ أَبو بكْرٍ رجُلاً بَكَّاءً لا يَمْلِكُ عَيْنَيْهِ إِذَا قَرَأَ القُرْآنَ فأَفْزَعَ ذٰلِكَ أَشْرَافَ قُرَيْشٍ منَ المُشْرِكِينَ فأَرْسَلُوا الَى ابْنِ الدَّغِنَةِ فَقَدِمَ علَيْهِمْ فَقَالُوا إِنَّا كُنَّا أَجَرْنا أَبابَكْرٍ بِجِوَارِكَ عَلى أَنْ يَعْبُدَ رَبَّهُ فِي دَارِهِ فَقَدْ جَاوَزَ ذٰلِكَ فابتَنَى مَسْجِدًا بِفِنَاءِ دَارِهِ فأَعْلَنَ بالصَّلاَةِ والقِرَاءَةِ فِيهِ وإِنَّا قَدْ خشِينَا أَنْ يَفْتِنَ نِسَاءَنا وأَبْنَاءَنا فانْهَهُ فانْ أَحَبَّ أَنْ يَقتَصِرَ علَى أَنْ يَعْبُدَ رَبَّهُ فِى دَارِهِ فَعَلَ وإِنْ أَبى إِلاَّ أَنْ يُعْلِنَ بذٰلِكَ فَسَلْهُ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْكَ ذِمَّتَكَ فإِنَّا قَدْ كَرِهْنَا أَنْ نُخْفِرَكَ ولَسْنَا مُقَرِّينَ لِأَبِى بَكْرٍ الِاسْتِعْلاَنَ. قَالَتْ عَائِشَةُ فأَتَى ابنُ الدَّغِنَةِ اِلَى أَبِى بَكْرٍ فَقَالَ قَدْ عَلِمْتَ الَّذِي عَاقَدْتُ لَكَ علَيْهِ فإِمَّا أَنْ تَقْتَصِرَ علَى ذٰلِكَ وإِمَّا أَنْ تَرْجِعَ إِلَىَّ ذِمَّتِى فإِنِّى لاأُحِبُّ أَنْ تَسْمَعَ العَرَبُ أَنِّى أُخْفِرْتُ فِى رَجُلٍ عَقَدْتُ لَهُ فَقَالَ أَبو بكْرٍ فإِنِّى أَرُدُّ اليْكَ جِوَارَكَ وأَرْضٰى بِجِوَارِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ والنبِيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم يَوْمَئِذٍ بِمَكَّةَ فَقَالَ النبِيُّ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ

وسلم للْمُسْلِمِينَ إِنِّى أُرِيتُ دَارَ هِجْرَتِكُمْ ذَاتَ نَخْلٍ بيْنَ لاَ بَتَيْنِ وهُمَا الحَرَّتانِ فهَاجَرَ مَنْ هَاجَرَ قِبَلَ المَدِينَةِ ورَجَعَ عامَّةُ منْ كانَ هَاجَرَ بأَرْضِ الحَبَشَةِ الٰى المَدِينَةِ وتَجَهَّزَ أَبو بكْرٍ قِبَلَ المَدِينَةِ فَقَالَ لَهُ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم علَى رِسْلِكَ فإِنِّى أَرْجُو أَنْ يُؤْذَنَ لِى فَقَالَ أَبو بَكْرٍ وهَلْ تَرْجُو ذٰلِكَ بأَبِى أَنْتَ قال نَعَمْ فَحَبَسَ أَبو بكْرٍ نَفْسَهُ علَى رسُولِ اللَّهِ ﷺ ليصْحَبَهُ وعَلَفَ رَاحِلَتَيْنِ كانَتَا عِنْدَهُ ورَقَ السَّمُرِ وهْوَ الخَبَطُ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ : قَالَ ابنُ شِهَابٍ قال عُرْوَةُ قالَتْ عَائِشَةُ فَبَيْنَمَا نَحْنُ يَوْمًا جُلُوسٌ فِي بَيْتِ أَبِى بكْرٍ فِى نَحْرِ الظَّهِيرَةِ قال قائِلٌ لِأَبِى بكْرٍ هٰذَا رسولُ اللَّهِ ﷺ مُتَقَنِّعًا فِي سَاعَةٍ لَمْ يَكُنْ يأْتِينَا فِيهَا فَقَالَ أَبو بكْرٍ فِدَاءٌ لهُ أَبِى وأُمِّى واللَّهِ ماجَاءَ بهِ فِى هٰذِهِ السَّاعَةِ إِلاَّ أَمْرٌ قالَتْ فَجَاءَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ فاسْتأْذَنَ فأُذِنَ لَهُ فَدَخَلَ فَقَالَ النبِىُّ ﷺ لِأَبِى بَكْرٍ أَخْرِجْ مَنْ عنْدَكَ فَقَالَ أَبو بكْرٍ إِنَّمَا هُمْ أَهْلُكَ بأَبِى أَنْتَ يا رسولَ اللَّهِ قالَ فإِنِّى قَدْ أُذِنَ لِى فِي الخُرُوجِ فَقَالَ أَبو بَكْرٍ الصَّحَابَةَ بِأَبِى أَنْتَ يا رسولَ اللَّهِ قالَ رَسولُ اللَّهِ ﷺ نَعَمْ قالَ أَبو بَكْرٍ فَخُذْ بأَبِى أَنْتَ يا رسُولَ اللَّهِ إِحْدَى رَاحِلَتَىَّ هَاتَيْنِ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ بالثَّمَنِ قالَتْ عَائِشَةُ فَجَهَّزْنَاهُما أَحَثَّ الجِهَازِ وصَنَعْنَا لَهُمَا سُفْرَةً فِي جِرَابٍ فَقَطَعَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِى بكْرٍ قِطْعَةً مِنْ نِطَاقِهَا فَرَبَطَتْ بِهِ عَلَى فَم الجِرَابِ فَبِذٰلِكَ سُمِّيَتْ ذَاتَ النِّطَاقِ قَالَتْ ثُمَّ لَحِقَ رسولُ اللَّهِ ﷺ وأَبو بكْرٍ بِغَارٍ فِي جَبَلِ ثَوْرٍ فكمِنَا فِيهِ ثَلاَثَ لَيَالٍ يَبِيتُ عنْدَهُمَا عَبْدُ اللَّهِ بنُ أَبِى بكْرٍ وهْوَ غُلاَمٌ شَابٌّ ثَقِفٌ لَقِنٌ فَيُدْلِجُ مِنْ عِنْدِهِمَا بِسَحَرٍ فَيُصْبِحُ مَعَ قُرَيْشٍ بِمَكَّةَ كبَائِتٍ فَلاَ يَسْمَعُ أَمْرًا يُكْتَادَانِ بِهِ إِلاَّ وَعَاهُ حَتَّى يأْتِيَهما بِخَبَرِ ذٰلِكَ حينَ يَخْتَلِطُ الظَّلاَمُ ويَرْعٰى عَلَيْهِمَا عامِرُ بنُ فُهَيْرَةَ مَوْلَى أَبِى بكْرٍ مِنْحَةً مِنْ غَنَمٍ فيُرِيحُهَا عَلَيْهِمَا حِينَ تَذْهَبُ سَاعَةٌ من العِشَاءِ فَيَبِيتَانِ فِي رِسْلٍ وهوَ لَبَنُ مِنْحَتِهِمَا ورَضِيفِهِمَا حَتَّى يَنْعِقَ بِهَا عَامِرُ بنُ فُهَيْرَةَ بِغَلَسٍ يفْعَلُ ذٰلِكَ فِى كُلِّ لَيْلَةٍ منْ تِلْكَ اللَّيَالِى الثَّلاَثِ وأَسْتَأْجَرَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم وأَبو بكْرٍ رجُلاً مِنْ بَنِى الدِّيلِ وهْوَ منْ بَنِي عَبْدِ بنِ عَدِىٍّ

هَادِيًا خِرِّيتًا والْخِرِّيتُ المَاهِرُ بالهِدَايَةِ قَدْ غَمَسَ حِلْفًا فِى آلِى العَاصِ بنِ وَائِلٍ السَّهْمِيِّ وهْوَ علَى دِينِ كُفَّارِ قُرَيْشٍ فأمِناهُ فَدَفَعَا إلَيْهِ رَاحِلَتَيْهِمَا ووَاعَدَاهُ غَارَ ثَوْرٍ بعْدَ ثَلاَثِ لَيَالٍ برَاحِلَتَيْهِمَا صُبْحَ ثَلاَثٍ وانْطَلَقَ مَعَهُمَا عَامِرُ بنُ فُهَيْرَةَ والدَّلِيلُ فأخَذَ بِهِمْ طَرِيقَ السَّوَاحِلِ * قال ابنُ شِهَابٍ وأخْبَرَنِى عَبْدُ الرَّحْمَنِ بنُ مالِكٍ المُدْلِجِيُّ وهْوَ ابنُ أخِى سُرَاقَةَ بن مالِكِ بنِ جُعْشُمٍ أنَّ أبَاهُ أخْبرَهُ أنَّهُ سَمِعَ سُرَاقَةَ بنَ جُعْشُمٍ يَقُولُ جَاءنَا رُسُلُ كُفَّارِ قُرَيْشٍ يَجْعَلُونَ فِي رسولِ اللَّهِ ﷺ وأبِى بكْرٍ دِيَةَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مَنْ قَتَلَهُ أوْ أسَرَهُ فبَيْنَمَا أنا جالِسٌ فِي مَجْلِسٍ منْ مَجَالِسِ قَوْمِى بَنِى مُدْلِجٍ أقْبَلَ رجُلٌ منْهُمْ حَتَّى قَامَ علَيْنَا ونَحْنُ جُلُوسٌ فَقَالَ يا سُرَاقَةُ إنِّى قَدْ رأيْتُ آنِفًا أسْوِدَةً بالسَّاحِلِ أُرَاهَا مُحَمَّدًا وأصْحَابَهُ قال سُرَاقَةُ فَعَرَفْتُ أنَّهُمْ هُمْ فَقُلْتُ لَهُ إنَّهُمْ لَيْسُوا بِهِمْ ولَكِنَّكَ رَأيْتَ فُلاَنًا وَفُلاَنًا انْطَلَقُوا بأعْيُنِنَا يَبْتَغُونَ ضَالَّةً لَهُمْ ثُمَّ لَبِثْتُ فِى المَجْلِسِ سَاعَةً ثُمَّ قُمْتُ فَدَخَلْتُ فأمَرْتُ جَارِيَتِى أنْ تَخْرُجَ بِفَرَسِى وهْىَ مِنْ وَرَاءِ أكَمَةٍ فَتَحْبِسَهَا علَىَّ وأخَذْتُ رُمْحِى فَخَرَجْتُ بِهِ مِنْ ظَهْرِ البَيْتِ فَحَطَطْتُ بِزُجِّهِ الأرْضَ وخَفَضْتُ عَالِيَهُ حَتَّى أتَيْتُ فَرَسِى فَرَكِبْتُهَا فَرَفَعْتُهَا تُقَرِّبُ بِى حَتَّى دَنَوْتُ مِنْهُمْ فَعَثَرَتْ بِى فَرَسِى فَخَرَرْتُ عَنْهَا فَقُمْتُ فأهْوَيْتُ بِيَدِي إلَى كِنَانَتِى فاسْتَخْرَجْتُ مِنْهَا الأزْلاَمَ فاسْتَقْسَمْتُ بِهَا أضُرُّهُمْ أمْ لاَ فَخَرَجَ الَّذِي أكْرَهُ فَرَكِبْتُ فَرَسِى وعَصَيْتُ الأزْلاَمَ تُقَرِّبُ بِى حَتَّى إذَا سَمِعْتُ قِرَاءَةَ رسولِ اللَّهِ ﷺ وَهْوَ لاَ يَلْتَفِتُ وأبُو بكْرٍ يُكْثِرُ الإلْتِفَاتَ ساخَتْ يَدَا فَرَسِى فِى الأرْضِ حَتَّى بَلَغَتَا الرُّكْبَتَيْنِ فَخَرَرْتُ عنْهَا ثُمَّ زَجَرْتُهَا فَنَهَضَتْ فَلَمْ تكَدْ تُخْرِجُ يَدَيْهَا فَلَمَّا اسْتَوَتْ قَائِمَةً إذَا لأثَرِ يَدَيْهَا عُثَانٌ ساطِعٌ فِى السَّمَاءِ مِثْلُ الدُّخَانِ فاسْتَقْسَمْتُ بالأزْلاَمِ فَخَرَجَ الَّذِي أكْرَهُ فَنَادَيْتُهُمْ بالأمَانِ فَوَقَفُوا فَرَكِبْتُ فَرَسِى حَتَّى جِئْتُهُمْ ووَقَعَ فِي نَفْسِى حِينَ لَقِيتُ ما لَقِيتُ مِنَ الحَبسِ عنْهُمْ أنْ سَيَظْهَرُ أمْرُ رسولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ لَهُ انَّ قَوْمَكَ قَدْ جَعَلُوا فِيكَ الدِّيَةَ وأخْبَرْتُهُمْ أخْبَارَ ما يُرِيدُ النَّاسُ بِهِمْ وعَرَضْتُ علَيْهِمُ الزَّادَ والمَتَاعَ فَلَمْ يَرْزَآنِى ولَمْ يَسْأَلاَنِي

إلاَّ أنْ قال أُخْفِ عَنَّا فَسألْتُهُ أنْ يكْتُبَ لِي كِتَابَ أمْنٍ فأمَرَ عَامِرَ بنَ فُهَيْرَةَ فَكَتَبَ فِي رُقْعَةٍ منْ أدِيمٍ ثُمَّ مَضَى رسولُ اللَّهِ ﷺ : قال ابنُ شِهَابٍ فأخبَرَنِي عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ لقِيَ الزُّبَيْرَ فِي رَكْبٍ منَ المُسْلِمِينَ كانُوا تِجَارًا قافِلِينَ منَ الشَّأْمِ فكَسَا الزُّبَيْرُ رَسولَ اللَّهِ ﷺ وأبَا بَكْرٍ ثِيَابَ بَيَاضٍ وسَمِعَ المُسْلِمُونَ بالمَدِينَةِ مَخْرَجَ رَسولِ اللَّهِ ﷺ منْ مكَّةَ فكَانُوا يغْدُونَ كلَّ غَدَاةٍ الَى الحَرَّةِ فيَنْتَظِرُونَهُ حَتَّى يرُدَّهُمْ حَرُّ الظَّهِيرَةِ فانْقَلَبُوا يوْمًا بعْدَ ما أطَالُوا انْتِظَارَهُمْ فلَمَّا أوَوْا إلَى بُيُوتِهِمْ أوْفَى رَجُلٌ منْ يَهُودَ علَى أُطُمٍ منْ آطَامِهِمْ لأمْرٍ يَنْظُرُ اليْهِ فَبصُرَ برسولِ اللَّهِ ﷺ وأصْحَابِهِ مُبَيَّضِينَ يَزُولُ بِهِمِ السَّرَابُ فلَمْ يَمْلِكِ اليَهُودِيُّ أنْ قال بأعْلَى صَوْتِهِ يا مَعَاشِرَ العَرَب هذَا جَدُّكُمْ الَّذِي تَنْتَظِرُونَ فثَارَ المُسْلِمُونَ إلَى السِّلاَحِ فتَلقَّوْا رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بِظَهْرِ الحَرَّةِ فعَدَلَ بِهِمْ ذَاتَ اليَمِينِ حَتَّى نَزَلَ بِهِمْ فِي بَنِي عَمْرِ و بنِ عَوْفٍ وذَلِكَ يَوْمَ الإثْنَيْنِ مِنْ شَهْرِ رَبِيعٍ الأوَّلِ فَقَامَ أبو بَكْرٍ لِلنَّاسِ وجَلَسَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ علَيْهِ وسلَّم صامِتًا فَطَفِقَ مَنْ جَاءَ مِنَ الأنْصَارِ مِمَّنْ لَمْ يَرَ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم يُحَيِّي أبَا بَكْرٍ حَتَّى أصَابَتِ الشَّمْسُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فأقْبَلَ أبو بَكْرٍ حَتَّى ظَلَّلَ علَيْهِ بِرِدَائِهِ فعَرَفَ النَّاسُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم عِنْدَ ذَلِكَ فَلَبِثَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَنِي عَمْرِو بنِ عَوْفٍ بِضْعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً وأُسِّسَ المَسْجِدُ الَّذِي أُسِّسَ علَى التَّقْوَى وصَلَّى فِيهِ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم ثُمَّ رَكِبَ رَاحِلَتَهُ فَسَارَ يَمْشِي مَعَهُ النَّاسُ حَتَّى بَرَكَتْ عِنْدَ مَسْجِدِ الرَّسُولِ ﷺ بالمَدِينَةِ وهْوَ يُصَلِّي فيهِ يَوْمَئِذٍ رِجَالٌ مِنَ المُسْلِمِينَ وكانَ مِرْبَدًا لِلتَّمْرِ لِسُهَيْلٍ وسَهْلٍ غُلاَمَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي حَجْرِ أسْعَدَ بنِ زُرَارَةَ فَقَالَ رسولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ بَرَكَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ هٰذَا إنْ شَاءَ اللَّهُ المَنْزِلُ ثُمَّ دَعَا رسُولُ اللَّهِ ﷺ الْغُلاَمَيْنِ فَسَاوَمَهُمَا بالمِرْبَدِ لِيَتَّخِذَهُ مَسْجِدًا فَقَالاَ بَلْ نَهَبُهُ لَكَ يا رسُولَ اللَّهِ ثُمَّ بَنَاهُ مَسْجِدًا وطَفِقَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ يَنْقُلُ مَعَهُمُ اللَّبِنَ فِي بُنْيَانِهِ ويَقُولُ وهْوَ يَنْقُلُ اللَّبِنَ * هٰذَا الحِمَالُ لاحِمَالَ خَيْبَرْ *

هٰذَا أَبُرُّ رَبَّنَا وأَطْهَرْ * ويَقُولُ اللَّهُمَّ إنَّ الأَجْرَ أَجْرُ الآخِرَهْ * فارْحَمِ الأَنْصَارَ والمُهَاجِرَهْ * فَتَمَثَّلَ بِشِعْرِ رَجُلٍ مِنَ المُسْلِمِينَ لَمْ يَسُمَّ لِي : قال ابنُ شِهَابٍ ولَمْ يَبْلُغْنَا فِي الأَحَادِيثِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَمَثَّلَ بِبَيْتِ شِعْرٍ تامٍّ غَيْرِ هٰذَا الْبَيْتِ *

124- Bize Yahyâ ibn Bukeyr tahdîs etti: Bize el-Leys, Ukayl ibn Hâlid'den tahdîs etti: İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir [136]: **Ben babamla anamın İslâm Dîni'ni dîn edinmiş olmayarak yaşadıklarını hiç hatırlamadım. O zamânlarda Rasûlullah'ın gündüzün iki tarafında, sabâh akşâm bize gelmediği hiçbir günümüz geçmezdi. Müslümânlar (Kureyş müşrikleri tarafından) belâya, işkenceye uğratılınca (Rasûlullah sahâbîlerine hicret için izin vermiş), Ebû Bekr de Habeş diyârı tarafına hicret etmek üzere (Mekke'den) çıkmıştı. Ebû Bekr Berku'l-Gımâd mevkiine ulaşınca kendisine İbnu'd-Dağına kavuştu. İbnu'd-Dağına Kaare kabîlesinin seyyididir [137]. Ebû Bekr'e:**

— Yâ Ebâ Bekr, nereye gitmek istiyorsun? diye sordu.

Ebû Bekr de:

— Beni kavmim(in ezâsı) çıkardı. Arzda yürüyüp seyâhat etmek ve Rabb'ime ibâdet etmek istiyorum, dedi.

İbnu'd-Dağına:

— **Yâ Ebâ Bekr, senin gibi bir zât yurdundan çıkmaz ve (başkaları tarafından) çıkarılmaz. Çünkü sen herkeste bulunmayan (en değerli) bir malı ihsân edersin, hısımlarını ziyâret edip onlarla ilgilenirsin, işini görmekten âciz olan âile ferdlerinin yükünü çekersin, misâfiri ağırlarsın, hakk engellerine karşı yardım edersin. Şimdi ben senin için bir koruyucuyum. Haydi Mekke'ye dön de kendi beldende Rabb'ine ibâdet et, demiştir.**

Bunun üzerine Ebû Bekr geri dönmüş, İbnu'd-Dağına de kendi-

---

136 Rasûlullah'ın Medîne'ye hicreti İslâm târîhinin hiç şübhesiz en mühim bir safhasını teşkîl eder. Bu ehemmiyetten ötürüdür ki, rivâyette ekseriyâ kısaltma yoluna tutunan Buhârî, bu hicret hadîsini çok uzun bir metinle getirmiştir. Buhârî burada Âişe'ye, Surâka'ya, Zubeyr'e varan üç rivâyet yolunu bir araya toplaya rak ve bu hicret menkabelerine bir istikaamet vererek rivâyet etmiştir.

137 Berku'l-Gımâd, Mekke'nin Yemen yönünde ve deniz sâhiline takrîben beş günlük mesâfede bir yerin adıdır.

İbnu'd-Dağına ismini hadîsçiler böyle zabtetmişlerdir. Lugatçiler bunu *İbnu'd-Dugunne* diye okumuşlardır. Her iki şekilde rivâyet edilmiştir. İbn İshâk'a göre bu zâtın adı Rabîa ibn Refî'dir. Sonra müslümân olmuş, Huneyn gazâsında bulunmuş ve o gün Durayd ibn Samme'yi öldürmüştür. İbn Abdi'l-Berr ile Zehebî, sahâbîlerden olduğunu rivâyet etmişlerdir.

siyle berâber yollanmıştır. (Mekke'ye gelince) İbnu'd-Dağıne o akşâm Kureyş'in şerîflerini dolaşmış ve onlara:

— Şübhesiz Ebû Bekr gibi biz zât memleketinden çıkmaz ve çıkarılmaz. Sizler şu yüksek sıfatları olan bir adamı memleketinden çıkarır mısınız; o, kimsede bulunmayan en kıymetli malı ihsân eder; o, hısımlara ziyâret edip onlarla ilgisini devâm ettirir; o, âile yükünü çeker; o misâfiri ağırlar; o, hakk yolunda meydana gelen hâdiselerde insanlara yardım eder, dedi.

Ve böylece Ebû Bekr'i korumasına aldı. Kureyş de İbnu'd-Dağıne'nin Ebû Bekr'i emânına almasını reddetmedi. Hakkındaki bu sözlerini yalanlamadı. Kureyş ileri gelenleri İbnu'd-Dağıne'ye hitâben:

— Sen Ebû Bekr'e emret! O, kendi evinde Rabb'ine ibâdet etsin, orada namâz kılsın, ne dilerse okusun! Fakat okuduğu ile bize ezâ vermesin, okumasını açıktan yapmasın! Çünkü biz, kadınlarımızı ve oğullarımızı fitneye düşürmesinden korkarız, dediler.

İbnu'd-Dağıne Kureyş'in bu sözlerini Ebû Bekr'e söyledi. Ebû Bekr de bu şartlara göre evinde Rabb'ine ibâdet etmek, namâzını açıktan kılmamak, evinin dışında Kur'ân okumamak sûretiyle ikaamet etti.

Bir zamân sonra Ebû Bekr için bunun zıddı bir re'y hâsıl oldu da evinin önünde bir mescid yaptı. Burada namâz kılmaya ve Kur'ân okumaya başladı. Bunun üzerine müşriklerin kadınları ve çocukları Ebû Bekr'in ibâdet ve kırâatine hayret ederek, ona bakmak için birbirlerini itiyor ve onun üstüne atılıp düşüyorlardı. Ebû Bekr ince yürekli ve çok ağlar bir adamdı. Kur'ân okuduğu zamân gözyaşlarını tutamazdı. Ebû Bekr'in bu hâli, Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerini korkuttu da, onlar İbnu'd-Dağıne'ye haber gönderdiler. İbnu'd-Dağıne de onların yanına geldi. Kureyş:

— Biz Ebû Bekr hakkında senin onu himâyene, evinde Rabb'ine ibâdet etmek üzere müsâade etmiştik. Ebû Bekr ise bu sınırı geçerek evinin önünde bir mescid yapmış, içinde âşikâre namâz kılmağa ve Kur'ân okumağa başlamıştır. Doğrusu biz, kadınlarımızın ve oğullarımızın fitneye düşmelerinden korkmuşuzdur. Artık sen Ebû Bekr'i bundan nehyet! Eğer Ebû Bekr, Rabb'ine kendi evinde ibâdet etmekle yetinirse ibâdet etsin. Eğer dayatır da muhakkak namâz ve kırâatini i'lân etmek isterse, ona verdiğin ahd ve emânını sana geri vermesini iste! Emîn ol ki, biz sana verdiğimiz sözden caymayı çirkin gördük. Fakat biz, Ebû Bekr'in âşikâre ibâdet etmesine de söz vermiş değiliz, dediler.

Âişe şöyle dedi: Bunun üzerine İbnu'd-Dağıne, Ebû Bekr'e geldi de:

— Benim sana nasıl bir husûs üzerine akd yapıp söz vermiş olduğumu iyice bilmişsindir. Şimdi sen ya o husûs üzerinde yetinirsin,

yâhud da benim ahd ve emânımı bana geri verirsin! Emîn ol ki ben bir kimseye verdiğim emânımı bozmuş olduğumu Arab milletinin işitmesini arzû etmem, dedi.

Bunun üzerine Ebû Bekr:

— Ben artık senin himâyeni sana geri veriyorum! Ben Azîz ve Celîl olan Allah'ın himâyesine râzıyım (O'na sığınıyorum), dedi.

Peygamber (S) o gün Mekke'de bulunuyordu. Peygamber, müslümânlara:

— *"Sizin hicret edeceğiniz yurt, iki kara taşlık arasında hurmalıkları olan bir şehir olduğu bana rü'yâmda gösterildi"* buyurdu.

Bu hadîsteki "İki lâbe", "İki kara taşlık"tır. Peygamber'in bu sözü ve teşvîki üzerine Medîne tarafına hicret edenler hicret etmişti. Habeşistan'a hicret edenlerin çoğu da (Mekke yoluyla) Medîne'ye dönüp gelmişlerdi. Ebû Bekr de Medîne tarafına hicrete hazırlanmıştı. Fakat Rasûlullah ona:

— *"Sabret! Bana da* (hicret için) *izin verilmesini umarım"* buyurdu.

Ebû Bekr de:

— Babam sana fedâ olsun, böyle bir izin gelmesini umar mısın? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Evet umarım"* diye tasdîk buyurdu.

Bu sebeble Ebû Bekr de Rasûlullah'a hicrette arkadaşlık etmek üzere hemen hareket etmekten kendini men' etti. Aynı zamânda Ebû Bekr evinde bulunan en kuvvetli iki hecin devesini dört ay, talh ağacı yaprağı ile ev içinde besledi, (onları dışarıya salıvermedi). Semur yaprağı, silkilip kurutulmuş yapraklardır.

İbn Şihâb şöyle dedi: Urve dedi ki, Âişe şöyle demiştir: Bir gün biz zevâl vaktinin ilk sâatinde (en sıcak zamânda) Ebû Bekr'in evinde oturuyorduk. Ev halkından biri Ebû Bekr'e:

— İşte Rasûlullah, bize gelmesi mu'tâd olmayan bir sâatte, başını bir sargı ile sarmış olarak geliyor! dedi.

Ebû Bekr de:

— Babam, anam O'na kurbân, vallâhi mühim bir hâdise olmadıkça bu sâatte gelmek âdeti değildi, dedi.

Âişe, rivâyetine devâm ederek dedi ki: Rasûlullah geldi, izin istedi. Kendisine içeri girme izni verilip buyurun denildi. Bunun üzerine evimize girdi. Müteâkıben Peygamber, Ebû Bekr'e:

— *"Yanında bulunanları dışarı çıkar!"* buyurdu.

Ebû Bekr de (beni, annem Ümmü Rûmân'ı ve kızkardeşim Esmâ'yı kasdederek):

— Babam Sana kurbân yâ Rasûlallah! Onlar Senin ehlin ve mahremindir (yabancı yoktur), dedi.

Rasûlullah:

— *"Bana* (Mekke'den Medîne'ye) *çıkmaklığım için izin verildi"* dedi.

Ebû Bekr de:

— Yâ Rasûlallah, babam Sana kurbân olsun! Ben de sohbetinizde ve maiyyetinizde bulunmak isterim, dedi.

Rasûlullah:

— *"Evet* (sen de berâberimde olacaksın)" buyurdu.

Ebû Bekr:

— Babam Sana kurbân yâ Rasûlallah, şu iki binek devemden birini beğen al! dedi.

Rasûlullah:

— *"Ancak bedeliyle alırım"* buyurdu [138].

Âişe dedi ki: Biz Rasûlullah ile Ebû Bekr'in sefer gereklerini çarçabuk hazırladık. Her ikisi için deriden bir dağarcık içinde bir mikdâr azık düzenleyip koyduk. Dağarcığın ağzı bağlanacağı sıra Ebû Bekr'in kızı Esmâ, belinin kuşağından bir parça yırtıp ayırdı da, onunla dağarcığın ağzını bağladı. Bundan dolayı Esmâ'ya "Zâtu'n-Nitâk" -Kuşmeyhenî rivâyetinde: "Zâtu'n-Nitâkayn(= İki kuşaklı)"- diye isim takıldı [139].

Âişe dedi ki: Sonra Rasûlullah ile Ebû Bekr Sevr Dağı'ndaki bir mağaraya ulaştılar ve orada üç gece gizlendiler [140].Her gece yanlarında Ebû Bekr'in oğlu Abdullah gecelerdi. Abdullah maharetli, çabuk anlayışlı tâze bir gençti. Seher vakti Rasûlullah ile Ebû Bekr'in yanından çıkar, Mekke'de gecelemiş gibi Kureyş ile sabâhlardı. Abdullah, Rasûlullah ile Ebû Bekr hakkında Kureyş müşriklerinin hîlelerinden duyduğu şeyleri ezberler, tâ karanlık basınca gelir, Rasûlullah ile babasına haber verirdi. Ebû Bekr'in kölesi Âmir ibn Fuheyre (o civârda) bol sütlü sağmal koyun sürüsü otlatır ve akşâmdan bir müddet geçtiğinde o sürüyü Rasûlullah ile Ebû Bekr'in yanlarına getirirdi. Onlar da sağıp tâze süt içerek gecelerlerdi. O süt, kendi sağmallarının sütü idi. Ve içine kızgın taş konularak ısıtılmış (ve biraz pişirilmiş) idi. Nihâyet gecenin sonunda Âmir ibn Fuheyre (mağaranın önüne gelir), sağ-

---

138 Vâkıdî'nin rivâyetine göre, Rasûlullah'ın Ebû Bekr'den aldığı bu deveyi Ebû Bekr sekizyüz dirheme almıştı. Adı Kasvâ idi. Kuşeyr oğulları kabîlesi hayvanlarından idi. Rasûlullah'ın vefâtından sonra biraz daha yaşamış ve Bakî'a salınıverip orada otlamıştır. Sonra Ebû Bekr'in halîfeliği zamânında ölmüştür.

139 Buhârî bunu biraz sonra bizzât Esmâ'dan da rivâyet edecektir.

140 Mekke'den çıkışları bir perşembe günü, mağaraya ulaşmaları cumua gecesi olmuş, bir pazar günü de mağaradan çıkıp yola koyulmuşlardır.

Sevr Dağı, Mekke'nin sağ tarafında ve üç mil uzaklıktadır. Mağara da bu dağın tepesindedir. Rasûlullah ile Ebû Bekr'i mütevâzî sînesinde saklayan bu mağara, bu gün de mevcûddur ve ziyâret olunmaktadır.

mal koyunlara seslenir, tekrar otlatmaya götürürdü. Rasûlullah ile Ebû Bekr'in mağarada bulundukları üç gecenin hepsinde Âmir süt işini böyle te'mîn etmiştir.

Rasûlullah ile Ebû Bekr (Mekke'de iken) Abd ibnu Adiyy oğulları olan ed-Dîl oğulları'ndan yol kılavuzluğunda mahâretli (Abdullah ibn Ureykıt adında) bir kişi îcâr etmişlerdi. Bu adam Âs ibn Vâil es-Sehmî âilesi hakkında yemînli dost olmak üzere elini kana batırmıştı [141]. Bu zât hâlâ da Kureyş kâfirlerinin dîni üzere idi. Fakat doğruluğuna emniyet ve i'timâd ederek Rasûlullah ile Ebû Bekr, develerini ona teslîm etmişler ve üç gece sonra develeriyle berâber Sevr Dağı'ndaki mağarada buluşmak üzere va'dleşip muâhede etmişlerdi. bu kılavuz kişi Rasûlullah ile Ebû Bekr'in develeriyle üçüncü gecenin sabâhında Sevr'e, onların yanına geldi. Rasûlullah ve Ebû Bekr'le berâber Âmir ibn Fuheyre ve kılavuz Abdullah ibn Ureykıt da yollandılar. Kılavuz yolcuları alıp sâhiller yolunu ta'kîb ederek Medîne'ye gitmek üzere hareket ettiler.

İbn Şihâb şöyle demiştir [142]: Bana Abdurrahmân ibn Mâlik el-Mudlicî -ki o, Surâka ibn Mâlik ibn Cu'şum'un erkek kardeşidir- haber verdi. Ona da babası Mâlik, Surâka ibn Cu'şum'dan şöyle derken işittiğini haber vermiştir: (Hicret kaafilesi Mudlic oğulları sınırından geçtiği sırada) Kureyş kâfirlerinin etrafa saldıkları elçileri bize geldi. Mekkeliler Rasûlullah ile Ebû Bekr'den herbirini öldüren veyâ esîr eden kimse için ayrı ayrı mükâfât ta'yîn ediyorlardı.

Surâka dedi ki: Bu günlerde ben, kavmim Mudlic oğulları'nın toplantılarından birisinde oturuyordum. Bu sırada Kureyş adamlarından bir kişi çıkageldi. Biz otururken o ayakta dikildi de:

— Yâ Surâka! Ben biraz önce sâhile doğru yollanan birkaç yolcu karaltısı gördüm. Öyle sanıyorum ki, bunlar Muhammed ile sahâbîleridir, dedi.

Surâka dedi ki: Ben derhâl bu adamın anlattığı yolcuların Muhammed ile sahâbîleri olduğunu anladım. Fakat (ondan saklamak için) ona:

---

141 Câhiliyet devrinde Arablar, iki kişi yâhud iki kabîle arasında and içerek bir dostluk akdettiklerinde, bu akdi ve yemîni nazarlarında canlandırmak ve kuvvetlendirmek için bir kap içine kan ve zağferân gibi renkli bir madde koyarak ellerini ona batırırlardı.

142 Hadîsin buraya kadarki kısmı, Âişe'den idi. Buradan i'tibâren Surâka'nın hadîsi nakledilmektedir. Binâenaleyh bu uzun hicret hadîsi bir değil, iki hadîstir. Bu uzun metnin tâbiî râvîsi İbn Şihâb ez-Zuhrî, hicret menkabesini buraya kadar Urve ibnu'z-Zubeyr vâsıtasıyle Âişe'den, buradan aşağısını da Surâka'nın kardeşi oğlu Abdurrahmân vâsıtasıyle Surâka'dan rivâyet etmiştir. Müellif Buhârî, metni sevkedişinde bütün bunları açık açık belirtmiştir. Biz de tercemede bunları sadâkatle nakletmeye çalışıyoruz.

— Gördüğün karaltılar Muhammed'le sahâbîleri değildir. Lâkin sen Fulân ve Fulân kişileri görmüş olacaksın! Şimdi onlar bizim gözlerimiz önünden geçip gittiler, kendilerine âid bir kayıp arıyorlar, dedim.

Sonra (hareketimi meclistekilere sezdirmemek için) bir müddet daha mecliste eğlendim. Sonra kalkıp evime girdim. Câriyeme atımı alıp çıkarmasını ve yüksek tepenin arkasında beni beklemesini emrettim. Ben de kargımı alarak evimin arka tarafından çıktım. Ve kargımın (parıltısını gizlemek için) alt tarafını yerde sürüklemiş, üst tarafını da aşağıya doğru tutmuştum. Nihâyet atımın yanına geldim, üstüne bindim ve beni gâyeme yaklaştırması için hayvanı dört nala kaldırdım. Sonunda Rasûlullah ile sahâbîlerine yetişip yaklaştım. Bu sırada atım sürçüp kapaklandı. Ben de atımdan düştüm [143]. Fakat hemen toparlanıp kalktım ve elimi ok kubûrumun içine uzattım, ondan fal kalemlerini çıkardım [144]. Muhammed'le sahâbîlerine zarar verir miyim, yoksa vermez miyim? diye onlarla fal baktım. Fal netîcesinde hoşlanmadığım şey (yânî zarar veremeyeceğim husûsu) çıktı. Bunun üzerine ben yine atıma bindim. Fal oklarının aykırı çıkmasına rağmen, ben onlara isyân edip, atımı yine dört nala kaldırdım. At beni onlara yaklaştırıyordu. Nihâyet Rasûlullah'ın okuduğunu işittim. Rasûlullah arkasına dönüp bakmıyordu. Ebû Bekr ise arkasına çok dönüp bakıyordu. Rasûlullah'ın okuduğunu işittiğim sırada atımın iki ön ayağı yere (kum içine) battı. Hattâ bu batış dizlerine kadar erişti. Ben de attan düştüm. Sonra ben hayvanı kalkmağa zorladım. O da kalkmağa çalıştı. Fakat bir türlü ayaklarını çıkarmaya gücü yetişmedi. Hayvan (zorlukla homurdanarak) kalkıp doğrulunca da hemen iki ayağının gömülen izinden göğe doğru ateş dumanı gibi bir duman yükselip dağıldı. Bunun üzerine ben fal oklarıyle tekrar fal baktım. Yine hoşlanmadığım sûrette çıktı. Sonra ben Muhammed'le sahâbîlerine:

— el-Emân! diye haykırdım [145].

Bunun üzerine durdular. Ben de atıma binerek tâ yanlarına var-

---

143 Surâka'nın düşmesi Peygamber'in duâsıyle olmuştur. Peygamber Surâka'yı görünce *"Allâhumme ısrahu = Yâ Allah onu düşür"* diye duâ etmiş, bunun üzerine atı da, kendi de düşmüştür. Bunun tafsîlâtı 129 rakamıyle gelecek hadîstedir.

144 *el-Ezlâm, Zelem*'in cem'idir. *Zelem* bir çeşit kumar okudur. Kıdh dedikleri bu fal okunun yeleği ve demiri yoktu. İki kalemden ibâret olan bu zelemlerin birisinde "Neam = Evet", diğerinde "Lâ = Hayır" yazılı bulunurdu. Câhiliyet devrinde Arablar, sonu bilinmeyen bir işle karşılaştıklarında bu oklarla fal bakarak, bunlardan birisini çekerlerdi. Eğer evet çıkarsa o işe girişirler; hayır çıkarsa vaz geçerlerdi. Ezlâm kubûru da bu okların konulduğu meşin kabın ismidir.

145 İbn İshâk'ın bir rivâyetinde şu ziyâde vardır: Ve ben, Surâka ibn Mâlik ibn Cu'

dım. Rasûlullah ve sahâbîlerini taarruzumdan koruyan bunca hârikalarla karşılaştığım şu anda gönlümde kesin bir kanâat hâsıl oldu ki, Rasûlullah'ın işi ve peygamberlik da'vâsı yakında zâhir olup zafere ulaşacaktır. Bu kanâat üzerine O'na:

— Kavmin Kureyş, Sen'in öldürülmen veyâ esîr alınman hakkında mükâfât ta'yîn etmişlerdir, dedim.

Ve Kureyş'in, kendisine ve sahâbîlerine karşı ne kadar fenâlık yapmak istediklerini birer birer onlara haber verdim. Ve kendilerine yol azığı ve yol metâ'ı arzettim. Fakat benden birşey almadılar ve hiçbirşey de almak istemediler. Yalnız Rasûlullah bana:

— "(Yâ Sıırâka!) *Bizim yolculuğumuzu gizle!*" dedi.

Bunun üzerine ben Rasûlullah'tan hakkımda bir emânnâme yazmasını istedim. Rasûlullah da Âmir ibn Fuheyre'ye emretti. Âmir de bir deri parçasına yazıp verdi. Bundan sonra Rasûlullah, maiyyetiyle yoluna devâm etti [146].

İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Rasûlullah yolda müslümânlardan deve süvârîsi bir kaafile içinde gelmekte olan Zubeyr ibnu'l-Avvâm'a kavuştu. Bu kaafile Şâm'dan gelmekte olan tâcirlerdi. Zubeyr, Rasûlullah ile Ebû Bekr'e beyaz maşlahlar giydirdi [147].

Medîne'de müslümânlar, Rasûlullah'ın Mekke'den yola çıktığını işitmişler ve karşılamak için her sabâh kuşluk vakti Harre mevkiine çıkarak öğle sıcağı basıncaya kadar Rasûlullah'ın gelmesini bekliyorlardı. Yine bir gün müslümânların beklemeleri uzadıktan sonra

---

şum'um, bana bakın, i'timâd edin, size şunları söylüyorum: Vallâhi benden size mâzîde hoşlanmadığınız bir zarar gelmediği gibi, hâlde ve istikbâlde de gelmeyecektir! (Kastallânî).

ez-Zehebî, Surâka'nın Tâif seferinden sonra müslümân olduğunu bildiriyor. Târîhçiler de elindeki emân-nâmeye mürâcaat ettiğini haber verirler. İbn Abdi'l-Berr de *el-İsti'âb*'da Surâka'nın Medîneliler'den sayıldığını ve Usmân'ın halîfelik zamânına kadar yaşadığını zikretmiştir. Surâka, Kureyş câsûslarından Rasûlullah'ın hareketini gizlemiş ve arayanlara: Ben buralarda aradım, siz başka tarafa bakınız, demiştir.

146 Hicret hadîsinin Surâka'ya dayanan kısmı burada bitti. Bundan alt tarafını sonuna kadar İbn Şihâb ez-Zuhrî, Urve'den rivâyet etmiştir. Başlangıcındaki isnâd gibi Âişe'ye ulaştırmamıştır. Buna göre hadîsin buradan alt tarafı mürseldir. Ancak şu var ki, bu kısmı da Hâkim, Urve'nin Zubeyr'den rivâyeti sûretiyle Âişe'ye ulaştırmış ve böylece mevsûl olmuştur.

147 İbn Sa'd, Zubeyr yerine Talha İbn Abdillah'ı zikretmiş, onun Şam'dan döndüğünü, onun beyaz elbiseler giydirdiğini... bildirmiştir. Dimyâtî ise, siyercilerden hiçbirinin Zubeyr ibn Avvâm'ı zikretmediklerini bildirmiştir. Fakat Aynî'nin beyân ettiği gibi, en iyisi bu rivâyetleri te'lîf ederek Talha ile Zubeyr'den her ikisinin de Şâm kaafilesinde bulunduğunu, her ikisi tarafından beyaz elbiseler hediye edildiğini kabûl etmektir.

dönmüşlerdi. Evlerine girdikleri sırada Yahûdîler'den bir kişi, kendisine âid bir işe bakmak üzere Yahûdî kulelerinden bir kulenin üstüne çıkıp yüksekten uzaklara bakmakta iken, Rasûlullah ile sahâbîlerini, beyazlar giymiş oldukları hâlde -sıcaktan meydana gelen serâp ve sis manzaralarını yararak geldiklerini gördü. Artık Yahûdî bu muhteşem gelişi saklamaya muktedir olamayarak, yüksek sesiyle:

— Ey Arab cemâati! Beklemekte olduğunuz nasîbiniz ve devletliniz işte geliyor! diye haykırdı.

Bu sesi işiten bütün müslümânlar, silâhlarına sarılarak evlerinden fırlayıp Rasûlullah'ı karşılamaya koştular. Ve Harre denilen kara taşlık yolunda Rasûlullah'a kavuştular. Rasûlullah şimdi maiyyetiyle ve karşılayıcılarıyle Medîne'nin sağ tarafına (Kubâ yönüne) doğru meyledip yollandı. Nihâyet Rasûlullah, maiyyetiyle berâber Hârise oğulları'ndan Amr ibn Avf âilesinin yurduna indi. Ve onlara (onların başında bulunan Kulsüm ibn Hıdm'e) misâfir oldu. Kubâ'ya varış rebîu'l-evvel ayının bir pazartesi gününe tesâdüf etmişti [148].

Karşılayıcılara karşı kabûl merâsimini Ebû Bekr yapmış ve konuşmuştu. Rasûlullah ise sükût edip bir tarafa oturmuştu. Hattâ Ensâr'dan Rasûlullah'ı evvelce görmeyerek Kubâ'ya gelenler, Ebû Bekr'i (Şâm ticâreti münâsebetiyle) tanıdıklarından, evvelâ ona selâm veriyorlardı. Tâ ki, Rasûlullah'a güneş isâbet edip de hemen Ebû Bekr varıp, kendi ridâsıyle Rasûlullah'ın üzerine gölgelik yapınca, o zamân Rasûlullah'ı herkes tanıdı.

Rasûlullah, Amr ibn Avf oğulları'nda on küsûr gece misâfir kaldı. Bu müddet zarfında Takvâ üzerine kurulan mescid kuruldu ve Rasûlullah ve mescid içinde namâz kıldı [149].

Sonra Rasûlullah devesine bindi. Muhâcirler'den ve Ensâr'ın kar-

---

148 Buhârî, Kubâ'ya varışın rebîu'l-evvel ayının hangi pazartesine tesâdüf ettiğini açıkça belirtmemiştir. Bunun sebebi de bu konuda çeşitli görüşlerin bulunmasıdır. Bunların kaynağı da Peygamber'in Kubâ'daki ikaamet müddeti hakkındaki ihtilâftır. Buhârî'nin bu Hicret bâbı'nda Enes'ten gelen bir rivâyetine göre, Kubâ'da ondört gece kalmıştır. Bâzı siyerciler ise üç dört gün kaldığını ileri sürerler. Rasûlullah Kubâ Mescidi'nin inşâsı müddetince burada kaldığına göre, Buhârî'nin rivâyeti elbette daha ziyâde güvene lâyıktır.

149 Kubâ Mescidi, Rasûlullah'ın hicreti ve bilhassa Kubâ Köyü'ne ulaşması ile açılan yeni devrin mübârek bir âbidesidir. Bundan dolayı Kur'ân diliyle Takvâ Mescidi adı verilmiştir:

"*... Tâ ilk gününde temeli takvâ üzerine kurulan mescid senin içinde kıyâmına elbet daha lâyıktır. Orada tertemiz olmalarını arzû etmekte olan ricâl vardır. Allah da çok temizlenenleri sever*" (et-Tevbe: 108).

Bu âyette zikredilen mescidin Kubâ Mescidi mi, Medîne'deki Peygamber Mescidi mi olduğu hakkında görüş ayrılıkları vardır.. Buhârî ise işbu mescidin Kubâ Mescidi olduğunu işâret eder. Bununla berâber her iki mescidin de ayrı ayrı kasdedilmiş olması mümkindir. Allah en bilendir.

şılayıcılarından meydana gelen bir kalabalık, berâberinde yürümek sûretiyle, sevinç gösterileri yaparak Medîne'ye hareket etti. Nihâyet Medîne'ye vardığında devesi, Rasûlullah'ın Medîne'deki mescidinin yerinde çöktü. Burasını müslümânlar o sırada namâz kılma yeri edinmişlerdi. Daha evvel de Sa'd ibn Zurâre'nin terbiyesinde bulunan Suheyl ve Sehl adlı iki yetîm çocuğa âid olup hurma kurutacak harman yeri idi. Rasûlullah'ın devesi bu arsaya gelip çökünce, Rasûlullah:

— *"İnşâallah burası bizim menzilimiz ve makaamımızdır"* buyurdu.

Bilâhare Rasûlullah, bu iki genci da'vet edip, burasını mescid yapmak üzere değer bahâsıyle onlardan satın almak istedi. Gençler:

— Yâ Rasûlallah, burasını biz Sana bağışlarız, dediler.

Fakat Rasûlullah, çocuklardan hibe sûretiyle almak istemedi. Nihâyet ta'yîn edilen bir bedelle satın aldı. Sonra mescidi binâ etti. Mescidin inşâsı sırasında Rasûlullah, sahâbîleriyle berâber mescid duvarlarına kerpiç taşımaya başladı. Taşırken de şu beyitleri okudu:

Hâza'l-hımâlu lâ hımâle Hayber
Hâzâ eberru Rabbenâ ve athar

İnne'l-ecre ecru'l-âhire
Ferhami'l-Ensâra ve'l-Muhâcire

(= Ey Rabbimiz, yüklenip taşıdığımız şu balçıktan düzülmüş ham kerpiç yükü, Hayber'in hurma hamûlesi değildir. Bu ondan daha hayırlı ve daha temizdir. Şübhesiz ki hayırlı ücret, âhiret ücretidir. Yâ Rabb, sen Ensâr'a ve Muhâcirler'e merhamet eyle) diyordu.

Rasûlullah, müslümânlardan ismi bize bildirilmeyen bir şâirin şiirini misâl olarak inşâd etmiştir.

İbn Şihâb ez-Zuhrî: Rasûlullah'ın bu beyitten başka tam bir şiirin bir beytine misâl olarak getirip inşâd ettiği, hadîslerde bize ulaşmadı, demiştir [150].

١٢٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ أَبِي شَيْبَةَ **حدّثنا** أَبو اسَامَةَ **حدّثنا** هِشَامٌ عنْ أَبِيهِ وفاطِمَةَ عنْ أَسْمَاءَ رضى اللَّهُ عنهُمَا صَنَعْتُ سُفْرَةً لِلنبِيِّ صلى اللَّهُ

150 Buhârî bu hadîsin bir kısmını Namâz Kitâbı'nda; "Yolda olacak mescid bâbı"nda; İcâre Kitâbı; "Zarûret sırasında müşriklerden ücretli tutma bâbı"nda; Kefâlet ve Edeb Kitâbları'nda olmak üzere birçok yerde kısaltılmış olarak parça parça getirmiştir. Bu uzunlukta bir metin ile buradan başka yerde getirmemiştir.

Bu, *el-Câmi'u's-Sahîh*'teki en uzun metinli birkaç hadîsten biridir. Bunun da Buhârî tarafından en az iki hadîsin güzel bir tertîble bir yere getirilmesi sûretiyle teşkîl edildiğini baş taraftaki 134 rakamlı hâşiyede belirtmiştik.

عليه وسلم وأبي بكْرٍ حينَ أرَادَا المَدِينَةَ فَقُلْتُ لأبِي ما أجِدُ شَيْئًا أرْبِطُهُ إلاَّ نِطَاقِي قال فشُقِّيهِ ففَعَلْتُ فَسُمِّيتُ ذَاتَ النِّطَاقَيْنِ *

125-..... Hişâm, babası Urve'den ve Fâtıma bintu'l-Munzir'-den; onlar da Esmâ(R)'dan tahdîs etmiştir (Esmâ şöyle demiştir): Ben Peygamber (S) ile Ebû Bekr için Medîne'ye gitmek istedikleri zamân bir sofra hazırladım. Babama:

— Sofranın ağzını bağlayacak, kuşağımdan başka birşey bulamıyorum, dedim.

Babam:

— Kuşağını ikiye böl, dedi.

Ben de öyle yaptım da işte bundan dolayı ben "Zâtu'n-Nıtâkayn = İki kuşaklı" diye isimlendirildim [151].

١٢٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبِي إسْحَاقَ قال سَمِعْتُ البَرَاءَ رضى اللَّهُ عنهُ قال لما أقْبَلَ النبيُّ ﷺ إلَى المَدِينَةِ تَبِعَهُ سُرَاقَةُ بنُ مالِكِ بنِ جُعْشُمٍ فَدَعَا عليْهِ النبيُّ ﷺ فَسَاخَتْ بِهِ فَرَسُهُ قال ادْعُ اللَّهَ لِي ولاَ أضُرُّكَ فَدَعَا لَهُ قال فَعَطِشَ رسولُ اللَّهِ ﷺ فَمَرَّ برَاعٍ قال أبو بكْرٍ فأخَذْتُ قَدَحًا فَحَلَبْتُ فِيهِ كُثْبَةً منْ لَبَنٍ فأتَيْتُهُ فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيتُ *

126-..... Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, o şöyle dedi: Peygamber (S) Medîne'ye yönelip hareket ettiği zamân, yolda kendisini Surâka ibnu Mâlik ibn Cu'şum ta'kîb etti. Peygamber de onun aleyhine bedduâ etti. Bunun üzerine onun atının ayakları yere battı. Surâka, Peygamber'e:

— Benim için Allah'a duâ et, ben sana zarar vermeyeceğim, dedi.

Peygamber de onun lehine duâ etti.

Râvî dedi ki: Rasûlullah yolda susadı da bir çobana uğradı. Ebû Bekr:

---

151 Esmâ, yemek çıkını ve yemek sofrası yapacak birşey bulamadığından, belindeki nitâkını çıkarıp ikiye bölerek bunun birisini yemek sofrası, bir parçasını da su kırbasına bağ yapmış olduğundan, Peygamber tarafından kendisine bu târîhî sıfat verilmiş, bu da onun için ebedî bir iftihâr unvânı olmuştur. Nitâk hakkında şu bilgi verilmiştir:

en-Nitâk, kitâb vezninde Arab kadın elbiselerinden bir libâstır. Hakîkati izâr gibi bir parçadır. Ortasını bellerine bağlayıp, yukarısını aşağısının üzerinden dizlere doğru salıverirler. Aşağısı ise yerde sürünür. Hâlen fistân ta'bîr ettikleri gibi bir sevbdir *(Kaamûs Ter.).*

— Ben bir kap alıp onun içine az bir mikdâr süt sağdım, onu Peygamber'e getirdim ve kendisi bundan içti; ben de bundan hoşnûd oldum, demiştir [152].

١٢٧ــ حدّثني زَكَرِيَّاءُ بنُ يَحْيَى عنْ أَبِي أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أَبِيهِ عنْ أَسْمَاءَ رضى اللَّهُ عنهما أَنَّهَا حَمَلَتْ بعَبْدِ اللَّه بنِ الزُّبَيْرِ قالَتْ فَخَرَجْتُ وأَنَا مُتِمٌّ فأَتَيْتُ المَدِينَةَ فَنَزَلْتُ بِقُبَاءٍ فَوَلَدْتُهُ بِقُبَاءٍ ثُمَّ أَتَيْتُ بِهِ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم فَوَضَعْتُهُ فِي حَجْرِهِ ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ فَمَضَغَهَا ثُمَّ تَفَلَ فِي فِيهِ فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ جوْفَهُ رِيقُ رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ ثُمَّ حنَّكَهُ بِتَمْرَةٍ ثُمَّ دَعَا لهُ وبَرَّكَ عَلَيْهِ وكانَ أَوَّلَ مَوْلُودٍ وُلِدَ فِي الإِسْلاَمِ * تَابَعَهُ خَالِدُ بنُ مَخْلَدٍ عنْ عَلِيِّ بنِ مُسْهِرٍ عنْ هِشَامٍ عنْ أَبِيهِ عنْ أَسْمَاءَ رضى اللَّهُ عنها أَنَّهَا هَاجَرَتْ إِلَى النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم وهْيَ حُبْلَى *

127- Bana Zekeriyyâ ibn Yahyâ, Ebû Usâme'den; o da Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve'den; o da Esmâ(R)'dan olmak üzere tahdîs etti. Esmâ (Mekke'de iken) oğlu Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e hâmile olmuştu. Esmâ dedi ki: Ben gebelik müddetini tamamlamış olarak Mekke'den çıktım ve Medîne'ye geldim. Kubâ'ya indim. Abdullah'ı orada doğurdum. Sonra onu Peygamber'e getirdim de kucağına koydum. Bunun üzerine Rasûlullah bir hurma istedi. Onu çiğnedikten sonra çocuğun ağzına tükürdü. Bu sûretle oğlumun mîdesine ilk inen şey, Rasûlullah'ın tükrüğü oldu. Sonra Rasûlullah bir hurma çiğnemiyle çocuğun damağını oğdu. En sonra çocuğa duâ etti, ona bereket ve saâdet diledi. Ve böylece Abdullah ibnu'z-Zubeyr (hicretten sonra Medîne'deki) müslümân âileleri içinde ilk doğan çocuk oldu.

Bu hadîsi Alî ibn Mushir'den; o da Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Esmâ'dan senediyle rivâyet etmekte Zekeriyyâ ibnu Yahyâ'ya Hâlid ibn Mahled mutâbaat etmiştir. Bunda: Esmâ, Peygamber'in yanına gebe olarak hicret etti, ifâdesi vardır [153].

---

152 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîsin son fıkrası daha önce de geçmişti.

153 Bu mutâbaa rivâyetinde Esmâ'nın çocuğu Kubâ'da doğurup, emzirmeden Peygamber'e getirdiği, Peygamber'in de ona duâ ettiği ve Abdullah adını verdiği ziyâdesi de vardır.

Hicretten sonra Medîne hâricinde Muhâcir müslümân aileleri arasında ilk doğan erkek çocuk olarak da Habeşistân'da doğan Abdullah ibn Ca'fer bildiriliyor. Medîne'de Ensâr âileleri arasında ilk doğan çocuk da Mesleme ibn Mahled yâhud Nu'mân ibn Beşîr'dir denilmiştir.

١٢٨ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ عنْ أَبِى أُسَامَةَ عنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أَبِيهِ عنْ عَائِشَةَ رضىَ اللَّهُ عنهَا قالَتْ أَوَّلُ مَوْلودٍ وُلِدَ فِى الإِسْلاَمِ عَبْدُ اللَّهِ بنُ الزُّبَيْرِ أَتَوْا بِهِ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فأَخَذَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم تَمْرَةً فَلاَكَهَا ثُمَّ أَدْخَلَهَا فِي فِيهِ فأَوَّلُ مَادَخَلَ بَطْنَهُ رِيقُ النبيِّ ﷺ *

128-..... Âişe (R) şöyle demiştir: (Medîne'de) İslâm içinde ilk doğan çocuk Abdullah ibnu'z-Zubeyr'dir. Onu Peygamber'e getirdiler, Peygamber bir hurma aldı da onu çiğnem yaptı, sonra da onu çocuğun ağzının içine soktu. Böylece çocuğun karnına ilk giren şey, Peygamber'in tükrüğüdür [154].

١٢٩ــ حدّثنى مُحَمَّدٌ **حدّثنا** عَبْدُ الصَّمَدِ **حدّثنا** أَبِى **حدّثنا** عَبْدُ العَزِيزِ ابنُ صُهَيْبٍ **حدّثنا** أَنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال أَقْبَلَ نَبِىُّ اللَّهِ ﷺ إِلَى المَدِينَةِ وهْوَ مُرْدِفٌ أَبَا بكْرٍ وأَبُو بَكْرٍ شَيْخٌ يُعْرَفُ ونَبِىُّ اللَّهِ ﷺ شابٌّ لاَ يُعْرَفُ قال فَيَلْقَى الرَّجُلُ أَبَا بَكْرٍ فَيَقُولُ يا أَبَا بكْرٍ مَنْ هٰذَا الرَّجُلُ الَّذِي بيْنَ يَدَيْكَ فَيَقُولُ هٰذَا الرَّجُلُ يَهْدِينِى السَّبِيلَ قَالَ فَيَحْسِبُ الْحَاسِبُ أَنَّهُ إِنَّمَا يَعْنِى الطَّرِقَ وإِنَّمَا يَعْنِى سَبِيلَ الخَيْرِ فالْتَفَتَ أَبو بكْرٍ فإِذَا هُوَ بِفَارِسٍ قَدْ لحِقَهُمْ فَقَالَ يا رَسُولَ اللَّهِ هٰذَا فَارِسٌ قَدْ لحِقَ بِنَا فالْتَفَتَ نَبِىُّ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ اللَّهُمَّ اصْرَعْهُ فَصَرَعَهُ الفَرَسُ ثُمَّ قامَتْ تُحَمْحِمُ فَقَالَ يا نَبِىَّ اللَّهِ مُرنِى بِمَ شِئْتَ قال فَقِفْ مكانَكَ لاَ تَتْرُكَنَّ أَحَدًا يَلْحَقُ بِنَا قال فَكَانَ أَوَّلَ النَّهَارِ جَاهِدًا عَلَى نَبِىِّ اللَّهِ ﷺ وكانَ آخِرَ النَّهَارِ مَسْلَحَةً لَهُ فَنَزَلَ رسولُ اللَّهِ ﷺ جَانِبَ الحَرَّةِ ثُمَّ بَعَثَ إِلَى الأَنْصَارِ فَجَاؤُا إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ وأَبِى بكْرٍ فَسَلَّمُوا عَلَيْهِمَا وقالُوا ارْكَبَا آمِنَيْنِ مُطَاعَيْنِ فَرَكِبَ نَبِىُّ اللَّهِ ﷺ وأَبُو بكْرٍ وحَفُّوا دُونَهُمَا بالسِّلاَحِ فَقِيلَ فِى المَدِينَةِ جَاءَ نَبِىُّ اللَّهِ جَاءَ نَبِيُّ اللَّهِ جَاءَ نَبِىُّ اللَّهِ ﷺ فأَشْرَفُوا ينْظُرُونَ ويَقُولُونَ جَاءَ نَبِىُّ اللَّهِ جَاءَ نَبِى اللَّهِ فأَقْبَلَ يَسِيرُ حَتَّى نزَلَ جانِبَ دَارِ أَبِى أَيُّوبَ فَإِنَّهُ لَيُحَدِّثُ أَهْلَهُ إِذْ سَمِعَ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ بنُ سَلاَمٍ وهْوَ فِى نَخْلٍ لِأَهْلِهِ يَخْتَرِفُ لَهُمْ فَعَجِلَ أَنْ يَضَعَ الَّذِي يَخْتَرِفُ لَهُمْ فِيهَا فَجَاءَ وهْىَ مَعَهُ فَسَمِعَ مِنْ نَبِىِّ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ رَجَعَ

154 Bu da aynı vak'anın başka bir sahâbiyyeden; Âişe'den gelen rivâyetidir.

إِلَى أَهْلِهِ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ أَيُّ بُيُوتِ أَهْلِنَا أَقْرَبُ فَقَالَ أَبُو أَيُّوبَ أَنَا يَا نَبِيَّ اللَّهِ هٰذِهِ دَارِي وهٰذَا بَابِي قال فانْطَلِقْ فَهَيِّئْ لَنَا مَقِيلاً قال قُوما على بَرَكَةِ اللَّهِ تَعَالَى فَلَمَّا جَاءَ نَبِيُّ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم جاءَ عَبْدُ اللَّهِ بنُ سَلاَمٍ فقال أَشْهَدُ أَنَّكَ رسُولُ اللَّهِ وأَنَّكَ جِئْتَ بِحَقٍّ وَقَدْ عَلِمَتْ يَهُودُ أَنِّي سَيِّدُهُمْ وابنُ سَيِّدِهِمْ وأَعْلَمُهُمْ وابنُ أَعْلَمِهِمْ فادْعُهُمْ فاسْأَلْهُمْ عَنِّي قَبْلَ أَنْ يَعْلَمُوا أَنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ فإِنَّهُمْ إِنْ يَعْلَمُوا أَنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ قالُوا فِيَّ مالَيْسَ فِيَّ فأَرْسَلَ نَبِيُّ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فأَقْبَلُوا فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فقالَ لَهُمْ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّمَ يامَعْشَرَ اليَهُودِ ويْلَكُمُ اتَّقُوا اللَّهَ فَوَاللَّهِ الَّذِي لاَإِلٰهَ إِلاَّ هُوَ إِنَّكُمْ لَتَعْلَمُونَ أَنِّي رسُولُ اللَّهِ حَقًّا وأَنِّي جِئْتُكُمْ بِحَقٍّ فأَسْلِمُوا قالُوا ما نَعْلَمُهُ قالُوا لِلنبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قالَهَا ثَلاَثَ مِرَارٍ قال فأَيُّ رَجُلٍ فِيكُمْ عَبْدُ اللَّهِ بنُ سَلاَمٍ قالُوا ذَاكَ سَيِّدُنَا وابنُ سَيِّدِنَا وأَعْلَمُنَا وابنُ أَعْلَمِنَا قال أَفَرَأَيْتُمْ إِنْ أَسْلَمَ قالُوا حَاشَي لِلَّهِ ماكانَ لِيُسْلِمَ قال أَفَرَأَيْتُمْ إِنْ أَسْلَمَ قالُوا حَاشَى لِلَّهِ ماكانَ لِيُسْلِمَ قال أَفَرَأَيْتُمْ إِنْ أَسْلَمَ قَالُوا حَاشَى لِلَّهِ ما كانَ لِيُسْلِمَ قال يا ابنَ سَلاَمٍ اخْرُجْ عَلَيْهِمْ فَخَرَجَ فَقالَ يا مَعْشَرَ اليَهُود اتَّقُوا اللَّهَ فَوَاللَّهِ الَّذِي لاَإِلٰهَ إِلاَّ هُوَ إِنَّكُمْ لَتَعْلَمُونَ أَنَّهُ رَسولُ اللَّهِ وأَنَّهُ جَاءَ بِحَقٍّ فَقَالُوا لَهُ كَذَبْتَ فأَخْرَجَهُمْ رسُولُ اللَّهِ ﷺ *

129-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Allah'ın Peygamberi Mekke'den Medîne'ye, Ebû Bekr'i bineğinin arkasına bindirmiş olarak geldi. Ebû Bekr, (saç ve sakalı ağardığından) ihtiyâr (görünüyor, ticâret için gelip gittiğinden de) tanınıyordu. Allah'ın Peygamberi ise (saçı ağarmadığından) genç görünüyor, tanınmıyordu.

Râvî dedi ki: Herhangi bir kimse Ebû Bekr'le karşılaşır da:

— Yâ Ebâ Bekr! Şu önündeki adam kimdir? diye sorar.

O da:

— Bu adam beni doğru yola hidâyet eden kimsedir, diye cevâb verirdi.

Zanneden kimse, Ebû Bekr'in bu sözle ancak maddî olan yolu kasdettiğini sanır. Hâlbuki Ebû Bekr bu sözündeki yol ile, ancak hayır yolunu kasdediyordu. Ebû Bekr bir ara arkasına döndü ve birden kendilerine yetişmiş olan bir süvârîyi (yânî Surâka'yı) gördü. Bunun üzerine:

— Yâ Rasûlallah, işte bir süvârî bize yetişti, dedi.

Allah'ın Peygamberi geriye döndü de:

— *"Yâ Allah! Onu düşür"* dedi.

Bu duâ üzerine at onu yere attı. Sonra at homurdanarak ayağa kalktı. Bu düşme ardından Surâka:

— Ey Allah'ın Peygamberi, ne dilersen emret, dedi.

Peygamber ona:

— *"Sen yerinde dur, arkamızdan bize yetişecek hiçbir kimseyi bırakma"* buyurdu.

Râvî Enes dedi ki: (Ne garîbdir ki) Surâka bir gündüzün evvelinde Allah'ın Peygamberi aleyhine çalışan, O'nun canına kasdeden bir kimse iken, o gündüzün sonunda O'nun hayâtını müdâfaa eden bir silâh mesâbesinde olmuştur!

Nihâyet Rasûlullah Harre tarafında konak etti. Oradaki ikaametinden sonra Ensâr'a (yânî dayıları olan Neccâr oğulları'na) haber gönderdi. Onlar silâhlanarak Allah'ın Peygamber'ine ve Ebû Bekr'e geldiler de, bunlar selâm verdiler ve:

— (Buyurunuz!) Düşmanlarınızdan emîn, dostlarınız tarafından itâat edilmiş iki kimse olarak develerinize bininiz, dediler.

Bunun üzerine Allah'ın Peygamberi devesine bindi. Ebû Bekr de arkasında, deve üstünde vaziyet aldı. Bu silâhlı kuvvetler, Peygamber'le Ebû Bekr'in develeri çevresini kuşattılar. (Bu sûretle düzülen kaafile Medîne'ye doğru yollandı.) Bu sırada Medîne'de:

— Allah'ın Peygamberi geldi, Allah'ın Peygamberi geldi! denildi.

Artık herkes yükseklere çıkıp O'na bakıyor ve:

— Allah'ın Peygamberi geldi, Allah'ın Peygamberi geldi! diyorlar ve sevinç gösterileri yapıyorlardı.

Bu sevinç içinde ilerleyip gelen Peygamber, nihâyet Ebû Eyyûb'un evinin yanına indi. Şu muhakkak ki, Peygamber orada kendi âilesi ferdlerine bâzı sözler söylüyordu. Tam bu esnâda O'nun konuşmasını Abdullah ibn Selâm işitti. Kendisi, âilesine âid olan bir hurmalıkta onlara hurma topluyor hâldeydi. Hemen onlar için toplamakta olduğu hurmaları orada bırakıvermeye acele etti de topladığı hurmalar berâberinde olarak Peygamber'in yanına geldi. Allah'ın Peygamberi'nden ilk defa olarak konuşmasını işitti. Sonra tekrar kendi âilesinin yanına döndü.

Allah'ın Peygamberi devesinden indikten sonra (Abdulmuttalib'in anası Selmâ kadın yönünden hısımlarını kasdederek):

— *"Hısımlarımız evlerinden hangisinin evi daha yakındır?"* diye sordu.

Neccâr oğulları'ndan Ebû Eyyûb:

— Ey Allah'ın Peygamberi, benim evim yakındır! İşte şu, evimdir, şu da kapısıdır, diye gösterdi.

Peygamber:

— *"Öyle ise haydi git de bizim için yatıp istirahat edecek bir yer hazırla!"* buyurdu.

Ebû Eyyûb hemen gidip geldi de Peygamber'le Ebû Bekr'e hitâben:

— Yüce Allah'ın bereketi üzerine ikiniz de kalkıp buyurunuz! dedi.

Allah'ın Peygamberi Ebû Eyyûb'un evine gelince, Abdullah ibn Selâm da geldi ve şunları söyledi:

— Şehâdet ederim ki, sen Allah'ın Rasûlü'sün ve sen hiç şübhesiz hakkı getirdin. Yahûdîler benim kendilerinin seyyidi ve seyyidlerinin oğlu olduğumu, onların en bilgilisi ve en bilginlerinin oğlu olduğumu bilmişlerdir. Onları çağır da, onlar benim müslümân olduğumu bilmeden önce, beni onlardan sor (mevki'imi tezkiye ve tasdîk ettir). Çünkü Yahûdîler eğer benim müslümân olduğumu bilirlerse, benim hakkımda bende bulunmayan şeyler söyleyip bana iftirâ ederler, dedi.

Bunun üzerine Allah'ın Peygamberi (Abdullah ibn Selâm'ı bir tarafa gizledikten sonra) Yahûdîler'e haber gönderip çağırdı. Yahûdîler gelip huzûruna girdiklerinde, Rasûlullah (S):

— *"Ey Yahûdî cemâati, size veyl olsun, Allah'a ittıkaa ediniz. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki, sizler benim Allah'ın hakk rasûlü olduğumu ve benim hakk dîni getirmiş olduğumu muhakkak pek iyi bilmektesinizdir. Onun için müslümân olunuz"* buyurdu.

Yahûdîler:

— Biz senin peygamber olduğunu bilmiyoruz, dediler.

Bu sözü Peygamber'e üç defa söylediler. Sonra Peygamber onlara:

— *"Sizin içinizde Abdullah ibn Selâm var, o nasıl adamdır?"* diye sordu.

Yahûdîler:

— O bizim seyyidimiz ve seyyidimizin oğludur; en bilgilimiz ve en bilgilimizin oğludur, dediler.

Peygamber:

— *"Abdullah ibn Selâm müslümân olursa sizler ne dersiniz?"* diye sordu.

Yahûdîler:

— Hâşâ Allah'a! Abdullah ibn Selâm hiçbir vakit müslümân olmaz! dediler.

Peygamber yine:

— *"Abdullah ibn Selâm müslümân olursa sizler ne dersiniz?"* buyurdu.

Yahûdîler:

— Hâşâ Allah'a! Abdullah hiçbir vakit müslümân olmaz! dediler.

Peygamber üçüncü defa:

— *"Abdullah ibn Selâm müslümân olursa sizler ne dersiniz?"* diye sordu.

Yahûdîler de üçüncü defa:

— "Hâşâ Allah'a! Abdullah ibn Selâm hiçbir vakit müslümân olacak değildir, dediler.

Bu sefer Peygamber, Abdullah ibn Selâm'a hitâben:

— *"Yâ İbne Selâm, bulunduğun yerden bunların önüne çık!"* buyurdu.

Abdullah, saklı bulunduğu yerden çıkarak:

— Ey Yahûdî cemâati! Allah'tan ittıkaa edip korkun! Kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Allah'a yemînle söylüyorum ki, sizler O'nun Allah'ın Rasûlü olduğunu ve O'nun hakk dîn getirdiğini muhakkak iyi bilmektesiniz, dedi.

Yahûdîler de ona karşı:

— Sen yalan söyledin, dediler.

Bu çelişkili sözleri üzerine Rasûlullah, Yahûdîler'i huzûrundan dışarı çıkardı [155].

١٣٠ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى أخْبرَنَا هِشَامٌ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ قال أخْبرَنِى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عُمَرَ عنْ نافِعٍ يَعْنِى عنِ ابنِ عُمَرَ عنْ عُمَرَ ابنِ الخَطَّابِ رضى اللَّهُ عنهُ قال كانَ فَرَضَ لِلْمُهَاجِرِينَ الاوَّلِينَ أرْبَعَةَ آلاَفٍ فِى أرْبَعَةٍ وفَرَضَ لِأبْنِ عُمَرَ ثَلاثَةَ آلاَفٍ وخَمْسَمِائَةٍ فَقِيلَ لَهُ هُوَ مِنَ المُهَاجِرِينَ فَلِمَ نَقَصْتَهُ مِنْ أرْبَعَةِ آلاَفٍ فقال إنَّمَا هَاجَرَ بِهِ أبَوَاهُ يَقُولُ لَيْسَ هُوَ كَمَنْ هَاجَرَ بِنَفْسِهِ *

130-..... İbn Cureyc şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibn Umer, Nâfi'den; yânî o da İbn Umer'den haber verdi; o şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R) ilk Muhâcirler'e Beytu'l-mâlden dört mevsim veyâ dört yılda dörtbin dirhem ta'yîn etti. İbn Umer için de üçbinbeşyüz dirhem ta'yîn etti.

Umer ibnu'l-Hattâb'a:

— İbn Umer de Muhâcirler'dendir; onun tahsîsâtını dörtbinden niçin eksilttin? denildi.

---

155 Başlığa uygunluğu "Allah'ın Peygamberi Medîne'ye yönelip geldi" sözündedir. Medîne'ye gelmesi, O'nun hicretidir.

Bunun üzerine Umer:

— İbn Umer'i ancak ana-babası hicret ettirmişlerdir, deyip: O kendi kendine muhâcir olan kimse gibi değildir, gerekçesini söylüyordu [156].

١٣١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيانُ عنِ الأَعْمشِ عنْ أَبِى وائِلٍ عنْ خَبَّابٍ قال هاجَرْنا مَعَ رسُولِ اللَّهِ ﷺ * ح **وحدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنى** يَحْيَى عن الأَعْمَشِ قال سَمِعْتُ شَقِيقَ بنَ سَلَمَةَ قال **حدّثنا** خَبَّابٌ قال هاجَرْنا مَعَ رسُولِ اللَّهِ ﷺ نبْتَغِى وجْهَ اللَّهِ ووَجَبَ أَجْرُنا عَلى اللَّهِ فَمِنَّا مَنْ مَضَى لَمْ يأْكُلْ مِنْ أَجْرِهِ شَيْئًا مِنْهُمْ مُصْعَبُ بنُ عُمَيْرٍ قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ فَلَمْ نَجِدْ شَيْئًا نُكَفِّنُهُ فِيهِ إلاَّ نَمِرَةً كُنَّا إذَا غَطَّيْنا بِها رأْسَهُ خَرَجَتْ رِجْلاَهُ فإِذَا غَطَّيْنا رِجْلَيْهِ خَرَجَ رأْسُهُ فأَمَرَنا رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَنْ نُغَطِّىَ رأْسَهُ بِها ونَجْعَلَ عَلى رِجْلَيْهِ مِنْ إذْخِرٍ ومِنَّا مَنْ أَيْنَعَتْ لهُ ثَمَرَتُهُ فَهُوَ يَهْدِبُها *

131-..... Buradaki iki ta'rîkten birinde el-A'meş şöyle demiştir: Ben Şakîk ibn Seleme'den işittim, şöyle dedi: Bize Habbâb tahdîs edip şöyle dedi: Bizler Rasûlullah'ın maiyyetinde Allah'ın cihetini, yânî rızâsını arayarak (Medîne'ye hicret ettik, ecrimiz (va'di gereğince) Allah'a vâcib oldu. Yol arkadaşlarımızdan bunun ecrinden hiçbirşey yemeden âhirete geçenler vardır. Bunlardan biri Mus'ab ibn Umeyr'dir. O, Uhud günü şehîd edilmişti de biz onu, içinde kefenleyeceğimiz hiçbirşey bulamamış, ancak ak ve kara çubuklu ve kalemli bir ihrâm bulmuştuk. (Biz şehîdi onunla kefenlemeye çalışıyorduk.) Bu alacalı ihrâmla başını örttüğümüz zamân ayakları meydana çıkıyor; ayaklarını örttüğümüzde de başı meydana çıkıyordu. Bu yokluk karşısında Rasûlullah (S) bize bu ihrâmlı şehîdin başını örtmemizi, ayaklarının üzerine de ızhır otundan koymamızı emretti. Bizden, kendilerine hicret meyvesi ulaşan ve bu meyveyi devşirenler de vardır [157].

١٣٢ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بِشْرٍ **حدّثنا** رَوْحٌ **حدّثنا** عَوْفٌ عنْ مُعاوِيَةَ ابنِ قُرَّةَ قال **حدثنى** أَبو بُرْدَةَ بنُ أَبِي مُوسى الأَشْعَرِىُّ قال قال لِى عبْدُ اللَّهِ ابْنُ عُمَرَ هلْ تَدْرِي ماقال أَبِى لأَبِيكَ قال قُلْتُ لا قال فإِنَّ أَبِى قل قال لأَبِيكَ

---

156 İbn Umer'in yaşı o zamân onbir yıl ve birkaç aydı.

157 Başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîs, bu bâbın başında geçtiği gibi, küçük sened ve lafız farkıyle Cenâzeler Kitâbı'nda da geçmişti.

يا أبا مُوسى هلْ يَسُرُّكَ إسْلاَمُنا معَ رسُولِ اللَّهِ ﷺ وهِجْرَتُنا معَهُ وجِهادُنا معَهُ وعَمَلُنا كُلُّهُ معَهُ بَرَدَلَنا وأنَّ كلَّ عمَلٍ عَمِلْناهُ بعْدَهُ نَجَوْنَا منْهُ كَفافًا رأسًا بِرَأسٍ فقال أبى لاَ واللَّهِ قدْ جاهَدْنا بعْدَ رسولِ اللَّهِ ﷺ وصَلَّيْنا وصُمْنا وعَمِلْنا خيْرًا كَثِيرًا وأسْلَمَ عَلَى أيْدِينا بَشَرٌ كثِيرٌ وإنَّا لنَرْجُو ذٰلِكَ فقال أبى لٰكِنِّى أنا والَّذى نفْسُ عُمَرَ بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ أنَّ ذَلِكَ بَرَدَلَناوأنَّ كلَّ شَىْءٍ عَمِلْناهُ بَعْدُ نَجَوْنا مِنْهُ كَفافا رَأسًا بِرَأسٍ فَقُلْتُ إنَّ أباكَ واللَّهِ خَيْرٌ مِنْ أبى *

132-..... Muâviye ibn Kurre şöyle demiştir: Bana Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin oğlu Ebû Burde tahdîs edip şöyle dedi: Abdullah ibn Umer bana:

— Sen babam Umer'in, senin baban Ebû Mûsâ'ya dediği şeyi biliyor musun? dedi.

Ben:

— Hayır bilmiyorum, dedim.

Abdullah ibn Umer şöyle dedi: Benim babam senin babana:

— Yâ Ebâ Mûsâ, Rasûlullah'la maiyyetinde İslâm'a girmemiz, O'nun berâberinde hicret etmemiz, O'nun berâberinde cihâd etmemiz ve O'nun berâberinde yaptıklarımızın hepsinin bizim lehimize sâbit olması ve Rasûlullah'tan sonra yaptığımız amellerin hepsi de başabaş müsâvî olması, yânî lehimize ve aleyhimize birşey sâbit olmaması seni sevindirir mi? dedi.

Buna karşı benim babam (doğrusu: Senin baban):

— Hayır (bu beni sevindirmez). Vallâhi biz Rasûlullah'tan sonra da cihâd etmiş, namâz kılmış, oruç tutmuş ve daha birçok hayır ameli işlemişizdir. Ve bizim ellerimizle birçok beşer İslâm Dîni'ne girdi. Biz elbette bu amellerimizin sevâbını da ümîd ediyoruz, dedi.

Bunun üzerine babam Umer:

— Fakat ben, Umer'in nefsi elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah'ın berâberinde yaptığımız amellerin bizim için sâbit olup sevâbının bize ulaşmasını, lâkin O'ndan sonra yaptığımız herbir amelden de başa baş müsâvî olarak (yânî ne lehimize, ne de aleyhimize birşey sâbit olmayarak) kurtulmamızı çok arzû etmişimdir, dedi.

(Ebû Burde dedi ki:) Ben, İbn Umer'e:

— Şübhesiz senin baban Umer, Allah'a yemîn ederim ki, benim babam Ebû Mûsâ'dan hayırlıdır, dedim [158].

---

158 Umer, söylediği bu sözü ancak nefsini kırmak için söylemiştir. Yâhud da insanın yapacağı her hayır işinde eksiklikten boş olmayacağını görünce, ikisi ara-

١٣٣ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ صَبَّاحٍ أَوْ بَلَغَنِى عَنْهُ حدّثنا إسْماعِيلُ عنْ عاصِمٍ عنْ أَبِى عُثْمانَ النَّهْدِىِّ قال سَمِعْتُ ابنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما إذَا قِيلَ لَهُ هاجَرَ قَبْلَ أَبِيهِ يَغْضَبُ قال وقَدِمْتُ أنا وعُمَرُ عَلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَوَجَدْناهُ قائِلاً فَرَجَعْنا إلى المَنْزِلِ فأَرْسَلَنِى عُمَرُ وقال اذْهَبْ فانْظُرْ هَلِ اسْتَيْقَظَ فأَتَيْتُهُ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ فَبايَعْتُهُ ثُم انْطَلَقْتُ إلى عُمَرَ فأَخْبَرْتُهُ أَنَّهُ قَدِاسْتَيْقَظَ فانْطَلَقْنا إلَيْهِ نُهَرْوِلُ هَرْوَلَةً حَتَّى دَخَلَ عَلَيْهِ فَبايَعَهُ ثُمَّ بايَعْتُهُ *

133-..... Ebû Usmân en-Nehdî şöyle demiştir: Ben İbn Umer(R)'den işittim: İbn Umer için: O babası Umer'den önce hicret etti denildiği zamân, bu sözden öfkelenerek şöyle demiştir:

Ben ve babam Umer, Rasûlullah'ın huzûruna geldik ve kendisini gündüz uykusu uyurken bulduk. Bunun üzerine tekrar konak yerimize döndük. Biraz sonra Umer beni gönderdi de:

— Git bak bakalım, Rasûlullah uyanmış mı? dedi.

Ben Rasûlullah'a geldim ve huzûruna girdim de kendisiyle bey'at ettim. Sonra babam Umer'in yanına gittim ve ona Rasûlullah'ın uyanmış olduğunu haber verdim. Akabinde hızlı hızlı yürüyerek Rasûlullah'a gittik. Nihâyet babam Umer, Rasûlullah'ın yanına girdi de, O'nunla bey'at yaptı. Sonra ben Rasûlullah ile (ikinci defa) bey'atlaştım [159].

١٣٤ــ حدّثنا أَحْمدُ بنُ عُثْمانَ حدّثنا شُرَيْحُ بنُ مَسْلَمَةَ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ يُوسُفَ عنْ أَبِيهِ عنْ أَبِى إسْحاقَ قال سَمِعْتُ البَرَاءَ يُحَدِّثُ قال ابْتاعَ أَبُو بَكْرٍ مِنْ عازِبٍ رَحْلاً فَحَمَلْتُهُ مَعَهُ قال فَسَأَلَهُ عازِبٌ عنْ مَسِيرِ رسُولِ اللَّهِ ﷺ قال أُخِذَ عَلَيْنا بالرَّصَدِ فَخَرَجْنا لَيْلاً فأَحْثَثْنا لَيْلَتَنا ويَوْمَنا حَتَّى قامَ قائِمُ الظَّهِيرَةِ ثُمَّ رُفِعَتْ لَنا صَخْرَةٌ فأَتَيْناها ولَها شَيْءٌ مِنْ ظِلٍّ قال فَفَرَشْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرْوَةً مَعِى ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلَيْها النبِيُّ ﷺ فانْطَلَقْتُ أَنْفُضُ ماحَوْلَهُ

---

sında takas olmasını ve böylece kendinin dînde sâlim kalmasını istemiştir.

Hayırlılık sebebi de şudur: Çünkü korku makaamı, ümîd makaamından daha üstündür (Aynî, Kastallânî).

159 Bu bey'atın harbetmek üzerine yapılan bir bey'at olmaması muhtemeldir. İbn Umer bunu, kendisinin babasından önce hicret edenlerden olduğunu söyleyen kimsenin yanılma sebebini beyân etmek için zikretmiştir. Kendisine ancak bir yerde babasından önce bey'at etmesi işi vaki olmuştur (Kastallânî).

فإذَا أنا بِرَاعٍ قَدْ أقْبَلَ فى غُنَيْمَةٍ يُرِيدُ مِنَ الصَّخْرَةِ مِثْلَ الَّذِى أرَدْنا فَسألْتُهُ لِمَنْ أنْتَ ياغُلاَمُ فقال أنا لِفُلاَنٍ فَقُلْتُ لهُ هَلْ فِى غَنَمِكَ مِنْ لَبَنٍ قال نَعَمْ فُلْتُ لَهُ هَلْ أنْتَ حالِبٌ قال نَعَمْ فأخَذَ شاةً مِنْ غَنَمِهِ فَقُلْتُ لَهُ انْفُضِ الضَّرْعَ قال فَحَلَبَ كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ ومَعِى إدَاوَةٌ مِنْ ماءٍ عَلَيْها خِرْقَةٌ قَدْ رَوَّأتُها لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَصَبَبْتُ عَلى اللَّبَنِ حتَّى بَرَدَ أسْفَلُهُ ثُمَّ أتَيْتُ بِهِ النبيَّ ﷺ فَقُلْتُ اشْرَبْ يارسُولَ اللَّهِ فَشَرِبَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ حتَّى رَضِيتُ ثُمَّ ارْتَحَلْنَا والطَّلَبُ فِي أثْرِنا قال البَرَاءُفَدَخَلْتُ مَعَ أبى بَكْرٍ عَلى أهْلِهِ فإذَا عائِشَةُ ابْنَتُهُ مُضْطَجِعَةٌ قَدْ أصابَتْها حُمَّى فَرَأيْتُ أباها فَقَبَّلَ خَدَّها وقال كَيْفَ أنْتِ يابُنَيَّةُ *

134-..... Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, tahdîs edip şöyle dedi: Ebû Bekr, babam Âzib'den bir binek devesi satın aldı. Ben o deveyi Ebû Bekr'le berâber onun evine taşıdım.

Râvî dedi ki: Bu sırada Âzib, Ebû Bekr'e, Rasûlullah'ın hicret yürüyüşünü sordu. Ebû Bekr şöyle dedi:

Bizim üzerimize gözcüler tutuldu. Biz (üç gün sonra) geceleyin (mağaradan) yola çıktık. O gecemizi ve gündüzümüzü sür'atle yürüdük. Nihâyet güneş gündüzün ortasına gelip dikildi. O sırada gözümüze büyük bir kaya göründü. Onun yanına geldik. Onun biraz gölgesi vardı.

Ebû Bekr dedi ki:

Ben Rasûlullah için berâberimde bulunan bir postekiyi yere döşedim. Sonra Peygamber onun üzerine yattı. Ben de onun etrafında olan şeyleri bakıp araştırmak üzere gittim. Bu sırada bir çobanla karşılaştım ki, çoban küçük koyun sürüsü içinde bizim istediğimiz gibi o kayanın gölgesinden faydalanmak isteyerek, ona doğru gelmektedir. Ben çobana:

— Sen kimin çobanısın ey delikanlı? diye sordum.

O:

— Fulân kimsenin çobanıyım, dedi.

Ben ona:

— Senin koyunlarında süt var mı? dedim.

O:

— Evet vardır, dedi.

Ben ona:

— Süt sağar mısın? dedim.

O:

— Evet sağarım, dedi ve sürüsünden bir koyun tuttu.

Ben ona:

— Memesi üzerindeki kıl, toprak ve pislikleri silkele, dedim.

Ebû Bekr dedi ki:

Çoban biraz süt sağdı. Benim yanımda da Rasûlullah'a su içirdiğim deriden bir su kabı bulunuyordu ve ağzı üzerinde bir bez parçası vardı. Sütün üzerine biraz da su döktüm, hattâ kabın aşağısı biraz soğudu. Sonra bunu Peygamber'e getirdim de:

— Yâ Rasûlallah, bu sütü iç! dedim.

Rasûlullah içti, ben de bundan hoşnûd oldum. Sonra hareket ettik. Bizi arayıcılar izimiz üzerinde idiler.

el-Berâ dedi ki: Ben Ebû Bekr'in berâberinde olarak onun âilesi yanına girdim. Birden kızı Âişe'yle karşılaştım ki, o kendisine ateşli bir hastalık isâbet etmiş olduğu için yatmakta idi. Bu esnâda babasını gördüm ki, onun yanına gitti de kızının yanağından öptü ve:

— Nasılsın ey kızcağızım? dedi [160].

١٣٥ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ حِمْيَرَ **حدّثنا** إبْرَاهِيمُ بنُ أبى عَبْلَةَ أنَّ عُقْبَةَ بنَ وسَّاجٍ حدَّثَهُ عنْ أنَسٍ خادِمِ النبىِّ ﷺ قال قَدِمَ النبىُّ ﷺ ولَيْسَ فى أصْحابِهِ أشْمَطُ غَيْرَ أبي بَكْرٍ فَغَلَّفها بالحِنَّاءِ والْكَتَمِ * وقال دُحَيْمٌ **حدّثنا** الوَلِيدُ **حدّثنا** الأوْزَاعِىُّ **حدّثنى** أبو عُبَيْدٍ عنْ عُقْبَةَ بنِ وسَّاجٍ **حدّثنى** أنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللّٰهُ عنه قال قَدِمَ النبىُّ ﷺ المَدِينَةَ فَكانَ أسَنَّ أصْحابِهِ أبو بَكْرٍ فَغَلَّفها بالحِنَّاءِ والكَتَمِ حتَّى قَنَأ لَوْنُها *

135-..... Peygamber'e hizmet eden Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medîne'ye geldi. Onun sahâbîleri içinde Ebû Bekr'den başka saç ve sakalı kırçıl kimse yoktu. Ebû Bekr saç ve sakalını kına ve ketem bitkisi ile gılıfladı, yânî saçlarını boyadı. Ve Duhaym şöyle dedi: Bize el-Velîd tahdîs etti. Bize el-Evzâî tahdîs etti: Bana Ebû Ubeyd, Ukbe ibnu Vessâc'dan tahdîs etti. Bana Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber (S) Medîne'ye geldi. Ebû Bekr, O'nun (Muhâcir olarak gelen) sahâbîlerinin en yaşlısı idi. (Onun saç ve sakalının siyahlığına beyaz karışmıştı.) Ebû Bekr, kına ve ketem

---

160 Bu hadîs, Peygamberlik Alâmetleri Bâbı'nda, bundan daha bütün olarak geçti. Lâkin orada bundaki ziyâde yoktu. Çünkü Buhârî, hadîsin sonundaki bu ziyâdeyi, buradan başka yerde zikretmemiştir. el-Berâ'nın Âişe'nin yanına girmesi ittifâkla hicâb, yânî perdelenme emrinden önce idi. el-Berâ'nın yaşı da o zamân bulûğdan aşağıda idi (Kastallânî).

karışığı ile saçlarını boyadı da saçlarının kırmızılığı siyaha yakın derecede şiddetli, koyu renkli oldu [161].

١٣٦ــ حدّثنا أصْبَغُ حدّثنا ابنُ وهْبٍ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شهابٍ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ عنْ عائِشَةَ أنَّ أبابَكْرٍ رضى اللَّهُ عَنْهُ تَزَوَّجَ امْرَأةً مِنْ كَلْبٍ يُقالُ لَها أُمُّ بَكْرٍ فَلمَّا هاجَرَ أبُو بَكْر طَلَّقَها فَتَزَوَّجَها ابنُ عَمِّها هٰذَا الشَّاعِرُ الَّذِى قال هَذِهِ القَصِيدَةَ رَثَى كُفَّارَ قُرَيْشٍ*

وماذَا بالْقَلِيبِ قَلِيبِ بَدْرٍ مِنَ الشِّيزَى تُزَيَّنُ بالسَّنامِ
وماذَا بالْقَلِيبِ قَلِيبِ بَدْرٍ مِنَ الْقَيْناتِ والشَّرْبِ الكِرَامِ
تُحَيِّي بالسَّلاَمَةِ أُمُّ بَكْرٍ وهَلْ لِى بَعْدَ قَوْمِى مِنْ سَلاَمِ
تُحَدِّثُنَا الرَّسُولُ بأنْ سَنَحْيا وكَيْفَ حَياةُ أصْدَاءٍ وهامِ

136- Bize Esbağ ibnu'l-Ferec tahdîs etti: Bize Abdullah ibnu Vehb, Yûnus ibn Yezîd'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe'den şöyle tahdîs etti: Ebû Bekr (R), Kelb oğulları kabîlesinden bir kadınla evlendi ki, o kadına Ümmü Bekr denilirid. Ebû Bekr, Medîne'ye hicret ettiği zamân bu kadını boşadı da, sonra o kadını, kadının amca oğlu (Ebû Bekr Şeddâd ibni'l-Esved ibn Abdi'ş-Şems ibn Mâlik ibn Ceûne) zevceliğe aldı. İşte o, (Bedir'-de öldürülüp de Peygamber'in kuyuya attığı) Kureyş kâfirlerine mersiye olarak şu kasîdeyi söyleyen şâirdir [162]:

Ve mâ zâ bi'l-kalîbi kalîbi Bedrin
Mine'ş-şîzâ tüzeyyenu bi's-senâmi
Ve mâ zâ bi'l-kalîbi kalîbi Bedrin
Mine'l-kaynâti ve'ş-şerbi'l-kirâmi
Tuhayyî bi's-selâmeti Ümmü Bekrin
Ve hel lî ba'de kavmi bin selâmi
Tuhaddisuna'r-Rasûlu bi-en senahyâ
Ve keyfe hayâtu esdâin vehâmi

١٣٧ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا هَمَّامٌ عنْ ثابِتٍ عنْ أنَسٍ عنْ أبِى بَكْرٍ رضى اللَّهُ عنه قال كُنْتُ مَعَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فى الغارِ

---

161 *el-Keteme ve'l-Kutmân,* bir nebât adıdır ki, kınaya katılıp onunla saç ve sakal boyanır, bir müddet rengi sâbit olup kalır, kökünün pişirilmesiyle mürekkeb gibi yazı yazılır. Bu nebât "Vesme" olacaktır ki, çivit otudur *(Kaamûs Ter.).*

162 "Ümmü Bekr" adı bu kasîde de geçmektedir.

فَرَفَعْتُ رأسِي فإذَا أنا بأقْدَامِ القَوْمِ فَقُلْتُ.يانَبِيَّ اللَّهِ لَوْ أنَّ بَعْضَهُمْ طأطأ بَصَرَهُ رَآنا قال اسْكُتْ ياأبا بَكْرٍ اثْنانِ اللَّهُ ثالثُهُما.

137-..... Bize Hemmâm ibn Yahyâ, Sâbit el-Bunânî'den; o da Enes'ten tahdîs etti ki, Ebû Bekr (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'le berâber mağaranın içinde bulunurken başımı yukarıya kaldırdığım zamân üstümüzde bizi aramağa çıkan müşriklerin ayaklarını gördüm de:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Bunlardan bâzısı gözünü aşağıya eğmiş olsa, muhakkak bizi görecektir, dedim.

O:

— *"Sus yâ Ebâ Bekr! Biz, üçüncüleri Allah olan iki kişiyiz!"* buyurdu [163].

١٣٨ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** الوَلِيدُ بنُ مُسْلِمٍ **حدّثنا** الأَوْزَاعِيُّ : وقال مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ **حدّثنا** الأَوْزَاعِيُّ **حدّثنا** الزُّهْرِيُّ قال **حدّثني** عَطاءُ بنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ قال **حدّثني** أبو سَعِيدٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال جاءَ أعْرَابِيٌّ إلى النبيِّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم فَسألَهُ عنِ الهِجْرَةِ فقال وَيْحَكَ إنَّ الهِجْرَةَ شَأْنُها شَدِيدٌ فَهَلْ لَكَ مِنْ إبِلٍ قال نَعَمْ قال فَتُعْطِي صَدَقَتَها قال نَعَمْ قال فَهَلْ تَمْنَحُ مِنْها قال نَعَمْ قال فَتَحْلُبُها يَوْمَ وُرُودِها قال نَعَمْ قال فاعْمَلْ مِنْ وَرَاءِ البِحارِ فإنَّ اللَّهَ لَنْ يَتِرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا

138-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Bir bedevî, Peygamber'e geldi de O'na hicretten (yânî çölden Medîne'ye hicret etmekten) sordu. Peygamber (S) ona:

— *"Sakın hicrete kalkışma! Çünkü hicret işi çok çetindir. Senin develerin var mı?"* buyurdu.

Bedevî:

— Evet vardır, dedi.

Peygamber:

— *"Sen onların zekâtını veriyor musun?"* dedi.

Bedevî:

— Evet veriyorum, dedi.

Peygamber:

---

163 Başlığa uygunluğu, içinde hicret işlerinden bir iş bulunması yönündendir. *"Biz, üçüncüleri Allah olan iki kişiyiz"* sözüyle et-Tevbe: 40. âyeti meâline telmîh vardır.

— *"Sen o develerin sütünden başkalarının da faydalanması için onları başka kimselere muvakkaten veriyor musun?"* dedi.

Bedevî:

— Evet veririm, dedi.

Peygamber:

— *"Develerin su başına gelmeleri gününde oradaki fakîrlere sütlerinden sağıp içiriyor musun?"* dedi.

Bedevî:

— Evet içiririm, dedi.

Peygamber:

— *"Öyle ise sen denizlerin* (yânî şehirlerin) *ötesinde çalış! Çünkü Allah senin işinden hiçbirşey eksik bırakmaz* (çölde de sana verir)" buyurdu [164].

٤٥ــ باب مَقْدَمِ النبيِّ ﷺ وأصْحابِهِ المَدِينَةَ

45- PEYGAMBER(S)'İN VE SAHÂBÎLERİNİN MEDÎNE'YE GELİŞLERİ BÂBI [165]

١٣٩ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ **حدّثنا** شُعْبَةُ قال أنْبأنا أبو إسْحاقَ سَمِعَ البَرَاءَ رضى اللَّهُ عنهُ قال أوَّلُ مَنْ قَدِمَ عَلَيْنا مُصْعَبُ بنُ عُمَيْرٍ وابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ ثُمَّ قَدِمَ عَلَيْنا عَمَّارُ بنُ ياسِرٍ وبِلاَلٌ رضى اللَّهُ عنْهُمْ *

139-..... Ensâr'dan el-Berâ ibn Âzib (R): Bize ilk önce hicret edip gelenler Mus'ab ibn Umeyr ve İbnu Ümmi Mektûm'dur. Sonra bize Ammâr ibn Yâsir ile Bilâl (R) geldi, demiştir.

١٤٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** غُنْدَرٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ أبى إسْحاقَ قال سَمِعْتُ البَرَاءَ بنَ عازِبٍ رضى اللَّهُ عنهما قال أوَّلُ مَنْ قَدِمَ عَلَيْنا مُصْعَبُ بنُ عُمَيْرٍ وابنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وكانا يُقْرِئَانِ النَّاسَ فَقَدِمَ بِلاَلٌ وسعْدٌ وعَمَّارُ

---

164 Bu hadîsin bir rivâyeti Zekât Kitâbı, "Develerin zekâtı bâbı"nda, bir rivâyeti de Hibe'de "Âriyet olarak sağımlı hayvan hediye etme bâbı"nda geçmişti.

165 Peygamber'in Kubâ'ya ulaşması rebîu'l-evvelin bir pazartesi gününde oldu. Sahâbîlerden çoğunun buraya ulaşmaları daha önce olmuştu. Peygamber Kubâ'da Kulsüm ibnu Hıdım'ın evine indi. Çok zamân sahâbîleriyle, bekâr olan Sa'd ibn Hayseme'nin evinde otururlardı. İbn Şihâb'ın rivâyetine göre, Alî de Peygamber'den üç gün sonra hareket edip, Peygamber Kubâ'da iken gelip yerleşmiştir.

بنُ ياسِرٍ ثُمَّ قَدِمَ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ فى عِشْرِينَ مِنْ أصْحابِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم ثُمَّ قَدِمَ النبيُّ ﷺ فَما رأيْتُ أهْلَ المَدِينَةِ فَرِحُوا بِشَىءٍ فَرَحَهُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم حتَّى جَعَلَ الإماءُ يَقُلْنَ قَدِمَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ فَما قَدِمَ حتَّى قَرَأتُ سَبِّحِ اِسْمَ رَبِّكَ الأعْلَى فِي سُوَرٍ مِنَ المُفَصَّلِ *

140-..... Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibnu Âzib(R)'den işittim, o şöyle dedi: Bize ilk önce hicret edip gelenler Mus'ab ibn Umeyr ve İbnu Ümmi Mektûm'dur. Bu ikisi Medîne müslümânlarına Kur'ân okuturlardı. Sonra Bilâl, Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Ammâr ibn Yâsir hicret ettiler. Daha sonra Umer ibnu'l-Hattâb, Peygamber'in sahâbîlerinden yirmi kişi ile bize hicret edip geldi. Bunlardan sonra da Peygamber (S) -Ebû Bekr ve Âmir ibn Fuheyre ile- hicret edip geldi. Artık ben Medîne halkının Rasûlullah'ın gelmesiyle ferahlandığı gibi hiçbirşeyle ferahlandığını görmedim. Hattâ (Neccâr oğulları'ndan) genç kızlar: "Rasûlullah geldi" cümlesini söyleyip sevinmeye başladılar. Ben de Rasûlullah hicret edip gelmeden önce el-Mufassal grubundan sayılan birtakım sûrelerle berâber ***"Sebbih isme Rabbike'l-a'lâ"*** Sûresi'ni okumuştum [166].

١٤١ــ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّها قالَتْ لما قَدِمَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم المَدِينَةَ وُعِكَ أبو بَكْرٍ وبِلالٌ قالَتْ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِما فَقُلْتُ ياأبَت كَيْفَ تَجِدُكَ و ياِبلالُ كَيْفَ تِجِدُكَ قالَتْ فَكانَ أبو بَكْرٍ إذَا أخذَتْهُ الحُمَّى يَقُولُ *

كُلُّ امْرِيءٍ مُصَبَّحٌ فِي أهْلِهِ والمَوْتُ أدْنَى مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ

وكانَ بلالٌ إذَا أقْلَعَ عنْهُ الحُمَّى يَرْفَعُ عَقِيرَتَهُ ويَقُولُ *

ألاَ لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أبِيتَنَّ لَيْلَةً بِوَادٍ وحَوْلِى إذْخِرٌ وجَلِيلُ

وهَلْ أرِدَنْ يَومًا مِياهَ مَجنَّةٍ وَهَلْ يَبْدُوَنْ لِى شامَةٌ وطَفِيلُ

---

166 Bu da önceki hadîsin başka bir tarîkidir.

İbn İshâk, Umer'le hicret eden yirmi kişiden onüçünün adlarını şöyle sıralamıştır: Zeyd ibnu'l-Hattâb, Saîd ibn Zeyd, Abdullah ibn Surâka, Huneys ibn Huzâfe, Vâkıd ibn Abdillah, Havlâ ibn Ebî Havlâ, Mâlik ibn Ebî Havlâ, Hilâl, Ayyâs ibn Ebî Rabîa, Bekr oğulları kabîlesinden Hâlid, Iyâs, Âmir, Âkıl. İbn İshâk da bu onüç Muhâcir'in de Rıfâa ibn Munzir'e misâfir olduklarını bildiriyor.

قالَتْ عائِشَةُ فَجِئْتُ رسُولَ اللَّهِ ﷺ فأخْبَرْتُهُ فقال اللَّهُمَّ حَبِّبْ إلَيْنا المَدِينَةَ كَحُبِّنا مَكَّةَ أوْ أشَدَّ وصَحِّحْها وبارِكْ لَنا فى صاعِها ومُدِّها وانْقُلْ حُمَّاها فاجْعَلْها بالجُحْفَةِ *

141-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Medîne'ye hicret edip geldiğinde babam Ebû Bekr ile Bilâl sıtmaya tutulmuştu.

Âişe dedi ki: Ben Ebû Bekr ve Bilâl'in yanlarına girdim de:

— Ey babacığım, kendini nasıl hissediyorsun? Yâ Bilâl, kendini nasıl buluyorsun? diye sordum.

Âişe dedi ki: Ebû Bekr'i sıtma ateşi yakalayınca, şu beyti okurdu:

Kullu'mriin musabbahun fî ehlihî
Ve'l-mevtu ednâ min şirâki na'lihî

[= Yesrib diyârında her kişi âliesi içinde mes'ûd sabahlamışken, ölüm insana ayakkabısının bağından daha yakındır (yânî ölüm ansızın yakalar da akşâma diri bırakmaz)]

Bilâl de kendisinden hummâ nevbeti sıyrılınca sesini yükselterek şu beyitleri söylerdi:

Elâ leyte şı'rî hel ebîtenne leyleten
Bi-vâdin ve havlî ızhırun ve celîlu
Ve hel eriden yevmen miyâhe Mecennetin
Ve hel yebduven lî Şâmetun ve Tafîlu

(= Şunu bilmek isterim ki: Mekke vâdîsinde etrafımı ızhır ve celîl otları sararak bir gece olsun geceler miyim? Bir gün gelip de Ukâz'daki Mecenne sularının başına varır mıyım? Mekke'nin Şâme ve Tufeyl Dağları acaba bir kerre daha bana görünürler mi?)

Âişe dedi ki: Ben Rasûlullah'a geldim de onların bu hâlini kendisine haber verdim. Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Yâ Allah, bize Mekke'yi sevdirdiğin gibi Medîne'yi de sevdir, yâhud onu daha çok sevdir. Ve Medîne'nin havâsını bizim için sağlamlaştır. Medîne'nin sâ' ve müdd ölçekleri hakkında bize bereket ihsân eyle! Medîne'nin sıtmasını naklet de onu Mekke'nin Cuhfesinde tut!"* diye duâ etti [167].

١٤٢ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** هِشامٌ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ **حدّثنى** عرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بنَ عَدِيٍّ أخْبَرَهُ دَخَلْتُ عَلى عُثْمانَ: وقال بِشْرُ بنُ شُعَيْبٍ **حدّثنى** أبى عنِ الزُّهْرِيِّ، **حدّثنى** عُرْوَةُ ابنُ الزُّبَيْرِ أن

---

167 Başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîs Hacc Kitâbı'nın sonunda da geçmişti.

عُبَيْدَ اللَّهِ بنَ عَدِيِّ بنِ خِيارٍ أَخْبَرَهُ قال دَخَلْتُ عَلى عُثْمانَ فَتَشَهَّدَ ثُمَّ قال أَمَّا بَعْدُ فإنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا صلى اللَّهُ عليه وسلّم بالحَقِّ وكُنْتُ مِمَّنِ اسْتَجابَ لِلّهِ ولِرَسُولِهِ وآمَنَ بِما بُعِثَ بِهِ مُحَمَّدٌ صلى اللَّهُ عليْه وسلم ثُمَّ هاجَرْتُ هِجْرَتَيْنِ ونِلْتُ صِهْرَ رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليْه وسلم وبايَعْتُهُ فَوَاللَّهِ ماعَصَيْتُهُ ولاَ غَشَشْتُهُ حتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ تَعالَى * تابَعَهُ إسْحاقُ الكَلْبِيُّ **حدّثني** الزُّهْرِيُّ مِثْلَهُ *

142-..... Urve ibnu'z-Zubeyr tahdîs etti ki, kendisine Ubeydullah ibn Adiyy ibn Hıyâr haber verip şöyle demiştir: Ben Usmân'ın huzûruna girdim. Usmân şehâdet kelimelerini söyledikten sonra şöyle dedi:

— Amma ba'du; şübhesiz Allah, Muhammed'i hakk dîn ile peygamber gönderdi. Ben de Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne icâbet edenlerden ve Muhammed'in gönderildiği esâslara îmân edenlerden oldum. Sonra iki kerre hicret ettim. Rasûlullah'ın dâmâdlığına nâil oldum ve kendisiyle bey'atlaştım. Allah'a yemîn ederim ki, Yüce Allah O'nu vefât ettirinceye kadar ben O'na âsî de olmadım, O'nu aldatmadım da [168].

Râvî Şuayb'e, İshâk ibn Yahyâ el-Kelbî el-Hımısî mutâbaat edip, bana ez-Zuhrî bunun benzerini tahdîs etti, demiştir.

١٤٣ــ حدّثنا يَحْيَي بنُ سُلَيْمانَ **حدّثني** ابنُ وَهْبٍ **حدّثنا** مالِكٌ ح وأخبرنى يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبَرنِى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ ابنَ عَبَّاسٍ أخبَرَهُ أنَّ عبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ عَوْفٍ رَجَعَ إلى أهْلِهِ وهُوَ بِمِنًى فى آخِرِ حَجَّةٍ حَجَّها عُمَرُ فَوَجَدَنِى فقال عبْدُ الرَّحْمٰنِ فَقُلْتُ ياأمِيرَ المُؤْمِنِينَ إنَّ المَوْسِمَ يَجْمَعُ رَعاعَ النَّاسِ وإنِّى أرَى أنْ تُمْهِلَ حتَّى تَقْدَمَ المَدِينَةَ فإنَّها دارُ الهِجْرَةِ والسُّنَّةِ وتَخْلُصَ لأهْلِ الفِقْهِ وأشْرَافِ النَّاسِ وذَوِي رأيِهِمْ قال عُمَرُ لأقُومَنَّ فِي أوَّلِ مَقامٍ أقُومُهُ بالمَدِينَةِ *

143-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah haber verdi; ona da İbn Abbâs şöyle haber vermiştir: Abdurrahmân ibn Avf, Umer'in yaptığı son haccda Minâ'da iken kendi âilesi yanına döndü ve orada beni buldu. Abdurrahmân dedi ki: Ben:

---

168 Bu konu hakkında bâzı hadîsler Usmân'ın Menkabeleri Bâbı'nda geçmişti. Burada bunu zikretmekten maksad, Usmân'ın: "Sonra ben iki defa hicret ettim" sözüdür.

— Ey Mü'minlerin Emîri, şübhesiz hacc mevsimi insanların düşük ve sefîlolanlarını da burada toplar. Ben senin yapmak istediğin konuşmayı Medîne'ye varıncaya kadar geri bırakmanı düşünürürüm. Çünkü Medîne, Hicret ve Sünnet Yurdu'dur. Ve sen Medîne'de fıkıh ehline, insanların ileri gelen şerîflerine ve re'y sâhibi olanlarına ulaşırsın, dedim.

Umer:

— Elbette ben Medîne'de ikaamet etmekte olduğum ilk makaamda ayağa kalkıp hükümleri söyleyeceğim, dedi [169].

١٤٤ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا إبْرَاهِيمُ الانْصارِيُّ بنُ سَعْدٍ أخبرنا ابنُ شِهابٍ عنْ خارجَةَ بنِ زَيْدِ بنِ ثابتٍ أنَّ أُمَّ العَلاَءِ امْرَأَةً مِنْ نِسائِهِمْ بايَعَتِ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أخْبَرَتْهُ أنَّ عُثْمانَ بنَ مَظْعُونٍ طارَ لَهُمْ فى السُّكْنَى حِينَ اقْتَرَعَتِ الأنْصارُ عَلى سُكْنَى المُهاجِرِينَ قالَتْ أُمُّ العَلاَءِ فاشْتَكَى عُثْمانُ عِنْدَنا فَمَرَّضْتُهُ حَتَّى تُوُفِّىَ وجَعَلْناهُ فى أثْوابِهِ فَدَخَل عَلَيْنا النبىُّ ﷺ فَقُلْتُ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ أبا السَّائِبِ شَهادَتِى عَلَيْكَ لَقَدْ أكْرَمَكَ اللَّهُ فقال النبىُّ ﷺ وما يُدْرِيكِ أنَّ اللَّه أكْرَمَهُ قالَتْ قُلْتُ لاَأدْرى بأبى أنْتَ وأُمِّى يارسُولَ اللَّهِ فَمَنْ قال أمَّا هُوَ فَقَدْ جاءَهُ واللَّهِ الْيَقِينُ واللَّهِ إنِّى لأرْجُو لَهُ الخَيْرَ وما أدْرِى واللَّهِ وأنا رسُولُ اللَّهِ مايُفْعَلُ بِى قَالَتْ فَوَ اللَّهِ لاَ أُزَكِّى أحَدًا بَعْدَهُ قالَتْ فأحْزَنَنى ذَلِكَ فَنِمْتُ فارِيتُ لِعُثْمانَ بنِ مَظْعُونٍ عَيْنًا تجْرِى فَجِئْتُ رسُولَ اللَّهِ ﷺ فأخْبَرْتُهُ فقال ذَلِكَ عَمَلُهُ *

144-..... İbn Şihâb, Zeyd ibn Sâbit'in oğlu Hârice'den haber verdi (ki o şöyle demiştir): Ümmü'l-A'lâ, Peygamber'e bey'at etmiş Ensâr kadınlarından bir kadındır. O şöyle haber verdi: (Hicret'te) Muhâcirler'in oturacakları yerleri ta'yîn için Ensâr kur'a çektikleri zamân, kur'ada Usmân ibn Maz'ûn'un ismi Ümmü'l-A'lâ'nın âilesine çıkmış.

Ümmü'l-A'lâ dedi ki: (Biz Usmân ibn Maz'ûn'u evimizde ko-

---

169 Bu, Abdirrahmân'ın Umer'le olan kıssasının bir parçasıdır. Burada bu parçayı getirmekten maksad, Abdurrahmân'ın Umer'e: "Medîne'ye gidinceye kadar konuşmayı geri bırak. Çünkü orası Hicret ve Sünnet Yurdu'dur..." sözleridir. Hadîs burada kısadır, zor anlaşılıyor. Bunu Mağâzî, İ'tisâm ve Muhâribîn bölümlerinde daha uzun getirecektir. Bu hacc sırasında bâzı kimseler: Umer ölürse fulân kimseye bey'at ederim... gibi sözler söylemiş, Umer bundan öfkelenip bir hutbe yapmak istemiş, Abdurrahmân bunu Medîne'de yapmasını söylemiştir.

nukladık.) Fakat Usmân bizim yanımızda hastalandı. Ben Usmân'ın hastalığında ona hastabakıcılık yaptım. Nihâyet vefât etti. Biz onu yıkayıp kendi elbisesi içine koyup kefenledik. Sonra yanımıza Peygamber girdi. Ben (cenâzeyi tezkiye ederek):

— Yâ Ebâ Sâib, Allah'ın rahmeti üzerine olsun! Allah sana muhakkak ikrâm etmiştir! dedim.

Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Allah'ın bu ölüye ikrâm ettiğini sana bildiren nedir?"* diye sordu.

Ümmü'l-A'lâ dedi ki: Ben de:

— Yâ Rasûlallah! Babam anam Sana fedâ olsun, ben bilmiyorum. Fakat (bunca îmân ve itâati ile o ikrâm edilenlerden olmazsa) Allah kime ikrâm eder ki? dedim.

Rasûlullah:

— *"Usmân ibn Maz'ûn'a yemîn olsun ki yakîn, yânî ölüm gelmiştir. Ve Allah'a yemîn ederim ki, ben de bu ölü için hayır ve saâdet umarım. Yine Allah'a yemîn ederim ki, ben Allah'ın Rasûlü olduğum hâlde bana* (ve size yarın) *Allah tarafından ne muâmele yapılacağını bilemem"* buyurdu.

Ümmü'l-A'lâ: Vallâhi bundan sonra ben hiçbir kimseyi tezkiye etmem, demiştir.

Yine Ümmü'l-A'lâ: İbn Maz'ûn hakkındaki bu iş, beni hüzünlendirdi, akabinde uyudum. Ru'yâmda bana Usmân ibn Maz'ûn'a âid akar bir pınar gösterildi. Hemen Rasûlullah'a gidip gördüğüm ru'yâyı kendisine haber verdim. Rasûlullah:

— *"Bu pınar, onun dünyâda iken yapmakta olduğu sâlih amelidir"* buyurdu [170].

١٤٥ــ حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ سَعيدٍ حدّثنا أَبُو أُسامَةَ عنْ هِشامٍ عنْ أَبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ كانَ يَوْمُ بُعاثٍ يوَمًا قَدَّمَهُ اللَّهُ عَزَّوجَلَّ لِرَسُولِهِ ﷺ فَقَدِمَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ المَدِينَةَ وقَدِ افْتَرَقَ مَلَؤُهُمْ وقُتِلَتْ سَرَاتُهُمْ فى دُخُولِهِمْ فى الإِسْلاَمِ *

145-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Buâs günü, Allah'ın kendi Rasûlü için hazırladığı bir gündür ki, bu muhârebenin netîcesi üzerine Rasûlullah (S) Medîne'ye hicret etmişti. Bir hâlde ki, hicret sıra-

---

170 Başlığa uygunluğu, "Muhâcirlerin oturacakları yerleri ta'yîn için Ensâr kur'a çektikleri zamân" sözünden alınır.

Bu hadîsin bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı, "Ölünün yanına girme bâbı"nda da geçmişti.

sında muhârib Evs ile Hazrecliler'in cem'iyetleri dağılmış, şerîfleri öldürülmüş ve yaralanmıştı. Bu perîşânlık üzerine Allah muhâriblerin (Ensâr'ın) İslâm câmiasına girmeleri için bu günü Rasûlü'ne hazırlamıştır [171].

١٤٦ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ أنَّ أبا بَكْرٍ دَخَلَ عَلَيْها والنبيُّ ﷺ عِنْدَها يَوْمَ فِطْرٍ أوْ أضْحًى وعِنْدَها قَيْنَتانِ تُغَنِّيانِ بِما تَقاذَفَتِ الأنْصارُ يَوْمَ بُعاثٍ فقال أبو بَكْرٍ مِزْمارُ الشَّيْطانِ مَرَّتَيْنِ فقال النبيُّ ﷺ دَعْهُما ياأبا بَكْرٍ إنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ عِيدًا وإنَّ عِيدَنا هَذَا اليَوْمُ *

146-..... Bize Şu'be, Hişâm'dan; o da babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etmiştir: Bir ramazân bayramı yâhud kurbân bayramı günü Peygamber (S) Âişe'nin yanında iken ve Âişe'nin yanında da Ensâr'ın Buâs günü hiciv olarak birbirlerine karşı atışıp söyledikleri şiirlerini teganni edip okuyan iki şarkıcı kız varken, içeriye Ebû Bekr girmiş. Bu şarkıları için iki kerre:

— (Peygamber'in yanında) şeytân mızmârı mı? diye çıkıştı.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Yâ Ebâ Bekr, onlara ilişme! Her kavmin bir bayramı vardır, şübhesiz bizim bayramımız da işte bu gündür"* buyurdu [172].

١٤٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ ح وحدّثنا إسْحاقُ بنُ

---

171 Başlığa uygunluğu "Rasûlullah Medîne'ye hicret edip gelmişti" sözündedir. Bu hadîsin bir rivâyeti Ensâr'ın Menkabeleri Kitâbı'nda geçmişti. Orada da belirtildiği üzere Buâs günü, Evs ile Hazrec kabîleleri arasında yapılan kanlı ve devâmlı bir muhârebenin adıdır. Buâs, bu harbe denildiği gibi, Medîne'ye iki mil uzaklıkta bir kalenin adı olduğu ve bu büyük harb orada yapıldığı için bu adla anıldığı da rivâyet edilmiştir. Bu iç harblerin en sonu, hadîste zikredilen Buâs harbidir ki, rivâyete göre yüzyirmi sene devâm etmişti. Peygamber'in Medîne'ye hicretinden beş sene önceye kadar devâm eden bu harblerde her iki tarafın önderleri ve yiğitleri hadîste bildirildiği gibi, ya ölmüş yâhud yaralanmış, ma'lûl kalmıştı. Bu sûretle za'fa uğrayan Evs ve Hazrec, Kureyş'le ittifâk yapmak istemiş, bu netîcelenmeyince, o sırada Peygamber'le buluşup arka arkaya yapılan Akabe Bey'atları ile İslâm'a girmişler ve böylece hem kuvvet kazanmışlar, hem de aralarındaki asırlık düşmanlık kardeşliğe dönüşmüştür. Âişe'nin en güzel şekilde belirttiği gibi, bütün bu harbler Allah'ın takdîriyle yüce bir plânın gerçekleşmesi hazırlıkları olmuştur.

172 Bu hadîsin başlığa uygunluğu, bunun Buâs günü zikrinde geçen hadîse mutâbık olması yönündendir. Birşeyden dolayı mutâbık olana mutâbık olan, o şeye de mutâbıktır (Aynî).

مَنْصُورٍ أخبرنا عبْدُ الصَّمَدِ قال سَمِعْتُ أبى يُحَدِّثُ **حدّثنا** أبو التَّيَّاحِ يَزِيدُ بنُ حُمَيْدٍ الضُّبَعِيُّ قال **حدّثنى** أنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال لمَّا قَدِمَ رسولُ اللَّهِ ﷺ المَدِينَةَ نَزَلَ فى عُلْوِ المَدِينَةِ فى حَيٍّ يُقالُ لَهُمْ بَنُو عَمْرِو بنِ عَوْفٍ قال فأقامَ فِيهِمْ أرْبَعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً ثُمَّ أرسَلَ إلى مَلاَءِ بَنى النَّجَّارِ قال فَجاؤُا مُتَقَلِّدِى سُيُوفِهِمْ قال وكأنِّى أنْظُرُ إلى رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم عَلى رَاحِلَتِهِ وأبُو بَكْرٍ رِدْفَهُ وملأُ بَنِي النَّجَّار حَوْلَهُ حَتَّى ألْقَى بِفِناءِ أبى أيُّوبَ قال فَكانَ يُصَلِّى حَيْثُ أدْرَكَتْهُ الصَّلاَةُ ويُصَلِّى فى مَرَابِضِ الغَنَمِ قال ثُمَّ إنَّهُ أمَرَ بِبِناءِ المَسْجِدِ فأرْسَلَ إلى مَلأِ بَنى النَّجَّارِ فَجاؤُا فقال يابَنِى النَّجَّارِ ثامِنُونى حائِطَكُمْ هٰذَا فقالُوا لا واللَّهِ لاَنَطْلُبُ ثَمَنَهُ إلاَّ إلى اللَّهِ تعالى قال فكانَ فِيهِ ماأقُولُ لَكُمْ كانَتْ فِيهِ قُبُورُ المُشْرِكِينَ وكانَتْ فِيهِ خِرَبٌ وكانَ فِيهِ نَخْلٌ فأمَرَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم بِقُبُورِ المُشْرِكِينَ فَنُبِشَتْ وبالخِرَبِ فَسُوِّيَتْ وبالنَّخْلِ فَقُطِعَ قال فَصَفُّوا النَّخْلَ قِبْلَةَ المَسْجِدِ قال وجَعَلُوا عِضادَتَيْهِ حِجارَةً قال جَعَلُوا يَنْقُلُونَ ذَاكَ الصَّخْرَ وهُمْ يَرْتَجِزُونَ ورسُولُ اللَّهِ ﷺ مَعَهُمْ يَقُولُونَ

اللَّهُمَّ إنَّهُ لاَخَيْرَ إلاَّ خَيْرُ الآخِرَهْ * فانْصُرِ الأنْصارَ والمُهاجِرَهْ

147-..... Enes ibn Mâlik tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Medîne'ye geldiği zamân, Medîne'nin yüksek tarafında [173] Amr ibn Avf oğulları denilen bir obada konakladı.

Enes dedi ki: Rasûlullah onların içinde ondört gece ikaamet etti. Sonra (ana tarafından dayıları olan) Neccâr oğulları cemâatine haber gönderdi.

Enes dedi ki: Neccâr oğulları kılıçlarını kuşanarak geldiler.

Enes dedi ki: Rasûlullah binek devesi Kasvâ üzerinde, Ebû Bekr O'nun arka tarafına binmiş, Ensâr ve Neccâr oğulları cemâati de Rasûlullah'ın etrafını kuşatmış olarak muhteşem bir kaafileyle Medîne'ye doğru hareketi hâlâ gözümün önündedir. Nihâyet Rasûlullah indi ve bineğini Ebû Eyyûb'un avlusuna bıraktı.

Enes dedi ki: Rasûlullah namâz vakti kendisine nerede yetişirse orada namâzını kılardı; davar ağıllarında da namâz kıldığı olurdu.

---

173 Medîne'nin Necd cihetinden Tihâme'ye doğru gelen köy ve ma'mûrelerine Âliye, Tihâme cihetinden Medîne'ye doğru olanlarına Sâfile denir *(Mu'cemu'l-Buldân)*.

Enes dedi ki: (Ebû Eyyûb'un evine yerleştikten) sonra, Rasûlullah Mescid'in inşâ edilmesini emretti ve Neccâr oğulları cemâatine haber gönderdi. Onlar geldiklerinde:

— *"Ey Neccâr oğulları! Şu bustânınızın bedelini bana bildiriniz"* dedi.

Onlar da:

— Vallâhi biz onun bedelini Sen'den istemeyiz. Bizler onun ecrini ancak Allah'tan umarız, dediler.

Enes dedi ki: Bu bustânda size söyleyeceğim şu şeyler vardı: Bu bustânda müşrik kabirleri vardı; oyuk, tümsek, bakılmamış harâbelik yerler vardı; bir kısmında da yabânî hurma ağaçları vardı. Rasûlullah emretti de müşrik kabirleri açılıp başka tarafa naklolundu, arsanın çukur ve harâbelik yerleri düzeltildi, yabânî hurmalar da kesildi.

Enes dedi ki: Mescid'in (o zamân Kudüs cihetinde olan) kıble tarafına (mihrâb yerine) hurma ağaçlarını dizdiler. Kapının iki tarafını, yânî süvelerini taştan ördüler.

Enes dedi ki: Sahâbîler kısa vezinli şiirler söyleyerek bu taşları nakletmeye başladılar. Rasûlullah da onlarla berâberdi. Hepsi şöyle diyorlardı:

Allâhumme lâ hayra illâ hayru'l-âhireh
Fağfir li'l-Ensâri ve'l-Muhâcireh

(= Yâ Allah, âhiret hayrından başka hayır yoktur.
Öyle ise Sen, Ensâr ile Muhâcirler'e mağfiret eyle.) [174].

٤٦ــ بابُ إقامَةِ المُهاجِرِ بِمَكَّةَ بَعْدَ قَضاءِ نُسُكِهِ

46- MUHÂCİRİN HACC VE UMRE İBÂDETİNİ BİTİRDİKTEN SONRA MEKKE'DE İKAAMETİ(NİN HÜKMÜ) BÂBI

١٤٨ــ حدّثنى إبْرَاهِيمُ بنُ حَمْزَةَ حدّثنا حاتِمٌ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ ابنِ حُمَيْدٍ الزُّهْرِيِّ قال سَمِعْتُ عُمَر بنَ عَبْدِ العَزِيزِ يَسأَلُ السَّائِبَ بنَ أُخْتِ النَّمِرِ ماسَمِعْتَ فى سُكْنَى مَكَّةَ قال سَمِعْتُ العَلاَءَ بن الحَضْرَمِيِّ قالَ قال رسُولُ اللَّهِ ﷺ ثَلاَثٌ لِلْمُهاجِرِ بَعْدَ الصَّدَرِ *

148-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Ben Umer ibnu Abdilazîz'den işittim; o, Nemr'in kızkardeşinin oğlu Sâib ibn Yezîd'e:

174 Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Câhiliye müşriklerinin kabirleri deşilip çıkarılır mı? babı"nda geçmişti.

— Sen Muhâcir'in Mekke'de ikaameti hakkında ne işittin? diye soruyordu.

Sâib ibn Yezîd de ona:

— Ben el-Alâ ibnu'l-Hadramî'den: Rasûlullah (S) *"Sader tavâfından sonra Muhâcir için Mekke'de üç gece oturma ruhsatı vardır"* buyurdu, dediğini işittim, demiştir [175].

٤٧ــ باب التَّارِيخِ ومِنْ أيْنَ أرَّخُوا التَّاريخَ

47- TÂRÎH VE SAHÂBÎLER İSLÂM TÂRÎHİNİN BAŞLANGICINI HANGİ VAK'ADAN TA'YÎN VE İ'TİBÂR ETTİLER? BÂBI

١٤٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ عنْ أبِيهِ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ قال ماعَدُّوا مِنْ مَبْعَثِ النبيِّ ﷺ ولاَ مِنْ وَفاتِهِ ماعَدُّوا إلاَّ مِنْ مَقْدَمِهِ المَدِينَةَ *

149- Bize Abdullah ibn Mesleme tahdîs etti: Bize Abdulazîz, babası Ebû Hâzım'dan tahdîs etti ki, Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: İslâm târîhine başlangıç ta'yîn ederlerken, sahâbîler, bu başlangıcın Peygamber'in peygamber gönderildiği zamândan veyâ vefâtı ânından i'tibâr edilmesi husûsunda sayılıp dökülen görüşlerden hiçbirine kıymet vermediler. Yalnız Peygamber'in Medîne'ye gelmesi ve hicreti vaktinden başlamasına i'tibâr ettiler [176].

---

175 *Sader tavâfı,* hacıların Minâ'dan dönüp memleketlerine giderken yaptıkları vedâ tavâfıdır; bununla hacıların ibâdet işleri tamâm olur. Mekke fethinden evvel Peygamber, Mekke'den hicret eden Muhâcirler için vedâ tavâfı yapılıp hacc ve umre tamâm olduktan sonra yalnız üç gün Mekke'de ikaamet edebileceğini bildirmiştir... Âlimlerin cumhûru bu yasağın, Mekke'den Medîne'ye hicret etmek vâcib olduğu zamâna âid bulunduğunu kabûl etmişlerdir ki, bunun son hudûdu Mekke'nin fethidir. O devirde Peygamber'e yardım etmek vâcib olduğu için, fetihten evvel Muhâcirler'in Medîne'de ikaamet etmeleri vâcib idi. Mekke'nin fethi ile İslâm Dîni lâyık olduğu kuvveti kazanmış olduğundan, birçok âlimlere göre bu yasak sona ermiş bulunuyor. Muhâcir olmayan müslümâna gelince, onlar bu yasağın dışında idiler.

176 Sehl ibn Sa'd'ın açık fakat çok kısa olan bu rivâyetini Hâfız İbn Asâkir'in *Dımaşk Târîhi*'nde rivâyet ettiği Enes ibn Mâlik ile İbn Abbâs hadîsleri tamamlıyor: Enes: Târîh, Rasûlullah'ın rebîu'l-evvel'de Medîne'ye gelmesi zamânından i'tibâr edildi ve sahâbîler bu târîhi kullandılar, demiştir.

Abdullah ibn Abbâs da şu bilgileri vermiştir: Rasûlullah Medîne'ye hicret ettiğinde müslümânların bir târîhi yoktu. Sonra, hicret başlangıç kabûl edilerek: "Rasûlullah'ın gelişinden bir ay, iki ay sonra" diye hicrî târîh kullanmaya başladılar. Rasûlullah'ın vefâtına kadar da bu sûretle kullanıldı. Fakat sonra kesildi, kullanılmadı. Ebû Bekr'in halîfeliği zamânı ile Umer'in halîfeliğinin ilk

Hicrî Târîh Başlangıcının Kur'ân'dan Alınışı

es-Suheylî (581/1185), *"İlk gününden..."* (et-Tevbe: 108) âyeti hakkında şöyle dedi: "Bu âyette fıkıh, yânî ilim yönünden, Umer(R)'nin târîh başlangıcı husûsunda kendileriyle istişâre ettiği zamân bütün sahâbîlerin Umer ile berâber üzerinde ittifâk ettikleri başlangıcın sahîhliği vardır. Onların re'yleri târîhin hicret yılından olması (fikri) üzerinde ittifâk etti. Çünkü o yıl, İslâm'ın izzet bulduğu, Peygamber'in emniyette (yânî korkusuz) olduğu, mescidlerin binâ edildiği yıldır. İşte onların bu hicret yılını târîh başlangıcı yapma görüşleri tenzîlin zâhirine uygun düşmüştür. Şimdi biz onların bu fiilleriyle Yüce Allah'ın *"Min evveli yevmin"* kavlindeki "İlk gün"ün, zamân ta'yîni kendisiyle yapılagelen (hicrî) târîh günlerinin birincisi olduğunu anladık. Eğer sahâbîler bunu bu âyetten aldılarsa, bu onlardaki bir ilimdir. Çünkü sahâbîler, Kitâbullah'ın te'vîlini en iyi bilen ve Kur'ân'daki işâretleri en iyi anlayan kimselerdir. Şâyet bu bir re'y ve ictihâdla olduysa, muhakkak ki Allah onu, yapılmasından önce hissettirip belli etmiş ve doğru olduğuna işâret eylemiştir. Çünkü bilinen bir yıla yâhud bilinen bir aya yâhud bilinen bir târîhe izâfe etmeden "Ben onu ilk gün yaptım" diyen bir kimsenin bu sözü ma'kûl olmaz. Hâlbuki burada ma'nâda o belli târîhe olandan başka hiçbir izâfet yoktur. Çünkü ne lâfız, ne de hâl karînesi olarak başkasına delâlet edici karîneler yoktur.

İşte bunu iyi düşün, iyi anla. Çünkü bunda hatırda tutup ezberleyen için taaccüble ibret ve öğüt alınacak birşey, gönül gözüyle gören ve iyice görüp bilmek isteyen kimse için de bir ilim vardır." (Muhammed Cemâlüddîn el-Kaasımî, *Mehâsinu't-Te'vîl,* VIII, 3266).

Mağara Günü*

Kamerlerden sonra kamerler doğacak. Her kamerî seneden sonra bir kamerî sene gelecektir. Zamân dâiresi döndükçe, her görünüşünde sanki yeryüzünün tek noktasına işâret edecek, ışıklarını oraya tutup, orayı gösterecektir. Orası Hicret Mağarası'dır!

Veyâ kamer her dönüşünde o günün, Muhammed'in en güzel günü olduğunu gösterecektir. Çünkü "gün"ler içinde risâletine en fazla delâlet eden gün, o gün; inancının en mes'ûd günü, kalbinin en fazla ümîdle dolduğu gün, o gündür.

Ve o gün, müslümânların tereddüd etmeden, düşünmeden ve kendilerine işâret edilmeden takvîmlerinin başlangıcı olarak kabûl ettikleri gündür.

İslâm'da târîh başlangıcı niçin Hicret Günü'dür de da'vete ilk başlandığı gün değildir? Ve niçin Bedir günü veyâ Hz. Muhammed aleyhi's-selâmın doğum günü veyâ Vedâ Haccı günü târîh başlangıcı değildir?

Dış görünüşe göre ilk bakışta bu günler tebcîle ve târîh başlangıcı olmaya, canını ve îmânını kurtarmak için karanlıkların örtüsüne, himâyesine sığınarak terki diyâr etme gününden daha lâyıktır, diye düşünürüz.

İslâm'ın târîh başlangıcı olarak Hicret Günü'nü seçen adam, "Akîde, îmân, ve edebiyât" mefhûmlarına bütün târîhçilerden ve başka görüşte olan mütefekkirlerden hem daha vâkıftır, hem mes'elenin rûhunu ve hikmetini anlamıştır. Çünkü inançlar, her bakımdan zorluklarla ölçülür, kurtuluş ve gâlibiyyetlerle değil! Çün-

kü dîn gâlib geldiği, da'vet netîce verdiği zamân herkes îmân eder. Fakat hakka, hakîkate bağlanan ve zâtında îmânının zaferi tecellî eden insan, zorluk ânında da îmân edip etrafından başına gelecek belâları da hesâba katarak yola çıkan insandır. Onun için, Hz. Peygamber'in hicret ettiği gün, târîh başlangıcı olmaya başka günlerden daha lâyıktır; âyetin ifâdesine bakınız:

"Kâfirler O'nu Mekke'den çıkardıkları zamân bizzât Allah O'na yardım etti. O, o zamân ikinin ikincisi idi. Onlar mağarada iken Peygamber arkadaşına: Tasalanma, muhakkak Allah bizimle berâberdir, diyordu. Allah O'nun üzerine sekînetini (ma'nevî kuvvetlerini) ***indirmiş, O'nu sizin görmediğiniz ordularla te'yîd etmiş, kâfirlerin kelimesini alçaltmıştı. Allah'ın Kelimesi ise: O en yücedir. Allah mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir"*** (et-Tevbe: 40).

Hicret'ten önceki takvîmin, Peygamber zamânında da tabiî olarak takvîm olması gerektiğini söyleyen söylesin, "Hicretten maksad Medîne'ye gitmekti (?). Onun için Medîne'ye gidildiği gün târîh başlangıcı olmalıdır, çünkü o gün fevkalâde bir gündür" desin... Ne denirse denilsin, şu kesindir ki, Kur'ân'ın açıkça belirttiği ***"Zafer târîhi"***, O'nun Mağara'da ***"İkinin ikincisi"*** olduğu gündür.

O açık kalbli Hattâb oğlu Umer ki -ister târîh başlangıcını tesbît eden o olsun, ister yapılan tesbîti kabûl etmiş bulunsun, müsâvîdir- târîh günü olarak gözlerini "Sevr" Mağarası'na dikti ve ayırmadı. Ne Medîne'ye giriş gününü, ne Bedir zaferini, ne İrân'ın fethi gününü târih başlangıcı olarak seçti! Sâbit nazarla baktığı tek nokta ***"Görmediğiniz ordular..."*** idi. Şimdi onları biz de görüyoruz.

İslâm'a ilk da'vet günü de İslâm'ın ilk günü değildir. Çünkü İsâ'nın doğumunun Hristiyânlığın mu'cizesi olduğu gibi, Muhammed'in doğumu İslâm'ın mu'cizesi değildir. Çünkü Muhammed doğumunda da bizim gibi bir beşerdir. Fakat o ilk da'vet gününde de, da'vetin semere verip O'nun efendiliğini izhâr ettiği günde de, ve o da'vetin sâhibinin ve arkadaşı Sıddîk'ın kalbinde ilk ağır imtihânını geçirdiği gün de, Mağara'da iki kişilerken de Peygamber'in Efendisi idi.

İnançların ve dînlerin târîh başlangıçları böyle tesbît edilir. En zor günü ilk târîh günüdür. Ganîmetlerin alındığı, fetihlerin yapıldığı gün değil. Çünkü bunlar kalblerde basît, küçük sevinçler doğuran şeylerdir. O hâlde bir zamân, sâdece kalblerde gizli iken bir lâhzada güneş gibi zuhûr ettiği ânı iyi tesbît etmemiz lâzımdır. Bir zamânlar inkâr edilirken varlığı ortadan kaldırılmağa çalışılırken, artık bugün kalblerin derinliklerinde yerleşmiştir.

Îmân ve Ümîd Günü: Mağara günü, Rasûlullah'ın günleri arasında hiç bir zamân unutamadığı, o muazzam sabrını gösterdiği ve özellikle üzüntü, hayret ve bekleyiş günüydü. Îmân günü, ümîd günüdür. İçinde bulunduğu anda gönül huzûru olmayan insanın nazarlarını istikbâle çevirdiği gündür. Hiçbir insanını memnûn edemeyen âlemin ümîdle beklediği gün... Âlemde hüzün ve hayret (şaşırma) ağır bastığı zamân, mutlakaa uzakta, gözlerden uzak, gizlenmiş birşey var demektir. Evet, mutlakaa gizlenmiş... Çünkü bütün bir kâinât, bütün bir insanlık âlemi rûhunu tatmîn edecek bir îmân manzûmesi aramaktadır. Bu sebeble îmân, istikbâl içindir. Bundan dolayı da müstakbel, îmânın olacaktır. Ve ümîdle bekliyoruz: Bütün insanlık, tesellîsini "Mağara Gününün Sâhibi"nden bulacak, şâyet O'nu tanırsa, insanca bir hayâta kavuşacaktır. (Abbâs Mahmûd el-Akkaad, *Abkariyyetu Muhammed,* Terceme Alî Husrevoğlu, İzmir-Yeşilyurt 1400/1979; s. 300-306).

١٥٠ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ حدّثنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰه عنها قالَتْ فُرِضَتِ الصَّلاَةُ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ هاجَرَ النبيُّ ﷺ فَفُرِضَتْ أَرْبَعًا وتُرِكَتْ صَلاَةُ السَّفَرِ عَلى الأُولَى * تابَعَهُ عَبدُ الرَّزَّاقِ عنْ مَعْمَرٍ *

150-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Namâz evvelâ ikişer rek'at olarak farz edildi. Sonra Peygamber (S) hicret etti. (Mukîm için) namâz dört rek'at olarak farz kılındı, sefer namâzı ilk hâli üzere iki rek'at olarak bırakıldı.

Abdurrazzâk ibn Hemmân es-San'ânî, Ma'mer ibn Râşid'den bu hadîsi rivâyet etmekte Yezîd ibn Zuray'a mutâbaat etmiştir [177].

٤٨ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلّم اللّٰهُمَّ امْضِ لأَصْحابِي هِجْرَتَهُمْ ومَرْثِيَّتِهِ لِمَنْ ماتَ بِمَكَّةَ

48- PEYGAMBER(S)'İN:

---

dört senesi bu sûretle geçti. Sonra resmî muâmeleleri ve medenî münâsebetleri vakitlendirmeye ciddî ihtiyâç hissolundu. İbn Abbâs dedi ki: Umer târîh başlangıcı koymaya teşebbüs edince sahâbîleri topladı, onlarla istişâre etti. Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Rasûlullah'ın vefâtı zamânıyle vakitlendirmeyi, Talha peygamberlikle başlatmayı, Alî ibn Ebî Tâlib hicretle başlatmayı, başkaları da Peygamber'in doğumu ile başlatmayı teklîf etmişlerdi. Hicretin onyedi veyâ onaltıncı yılında toplanan bu şûrâ müzâkereleri sonunda Alî'nin teklîfi üzerinde ittifâk edildi. Ancak ayın ta'yîninde ihtilâf edilmişti: Abdurrahmân ibn Avf, harâm aylarının evveli olduğu için recebi, Talha da Ümmet'in mübârek ayıdır diye ramazânı, Alî ibn Ebî Tâlib de sene başıdır diye muharremi başlangıç olarak teklîf etmişlerdi. Bu husûsta da Alî'nin teklîfi tatbîk edildi.

Şârih Aynî ile Kastallânî bu hadîsin şerhinde Âdem'den Muhammed'e kadar geçen beşer topluluklarının zamân zamân kabûl edip kullandıkları târîh başlangıçlarını özet hâlinde bildirmişlerdir. İslâm'daki târîh başlangıcı için toplanan şûrâda ileri sürülen teklîflerde bunların mahzûrlarının gerekçeleriyle gösterilip reddedilişleri ve nihâyet yukarıda özetlenen netîcede karâr kılındığını bildirmişlerdir.

Biz buradaki târîh başlangıcının en kuvvetli dayanağı olan et-Tevbe: 108. âyeti hakkında bir fıkrayı da vermek istiyoruz:

177 Bundan önceki iki bâb, Peygamber'in hicreti bâbı'nda dâhil olduğu için, bu hadîsin burada zikredilmesine münâsebet gelmiştir. Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz Kitâbı bâblarının evvelinde "Namâz nasıl farz kılındı bâbı"nda geçmişti. Dört rek'atli namâzlardaki ikişer rek'at ziyâde, hicretten bir sene sonra farz edilmiştir.

"Yâ Allah! Sahâbîlerim için hicretlerini tamamla" SÖZÜ VE MEKKE'DE ÖLENLER İÇİN MERSİYESİ (YÂNÎ ONLARA ACIYIP YANMASI) BÂBI

١٥١ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ قَزَعَةَ حدّثنا إبْرَاهيمُ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عامِرِ بن سَعْدِ بن مالِكٍ عنْ أبيهِ قال عادَنى النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم عامَ حَجَّةِ الوَداعِ مِنْ مَرَضٍ أشْفَيْتُ منْهُ علَى المَوْتِ فقُلْتُ يارسُولَ اللَّهِ بلَغَ بى منَ الوَجَعِ ماتَرَى وأنا ذُو مالٍ ولا يَرِثُني إلاَّ ابْنَةٌ لِى واحدَةٌ أفأتَصَدَّقُ بِثُلُثَىْ مالِى قال لاَ قال فأتصَدَّقُ بِشَطْرِهِ قال لا قال الثُّلُثُ ياسَعْدُ والثُّلُثُ كَثِيرٌ إنَّكَ أنْ تَذَرَ ذُرِّيَّتَكَ أغنِياءَ خَيْرٌ منْ أنْ تَذَرَهُمْ عالَةً يَتكَفَّفُونَ النَّاسَ * قال أحْمَدُ بنُ يُونُسَ عَنْ إبْرَاهيمَ أنْ تذَرَ ذُرِّيَّتَكَ ولَسْتَ بِنافِقٍ نَفَقَةً تبْتَغِى بِها وجْهَ اللَّهِ إلاَّ آجَرَكَ اللَّهُ بِها حتَّى اللُّقْمَةَ تَجْعَلُها فِي فِى امْرَأتِكَ قُلْتُ يارسولَ اللَّهِ أُخَلَّفُ بَعْدَ أصْحابِى قال إنَّكَ لنْ تُخَلَّفَ فتَعْمَلَ عَمَلاً تَبْتَغِى بِهِ وجْهَ اللَّهِ إلاَّ ازْدَدْتَ بِهِ درَجَةً ورِفْعَةً ولَعَلَّكَ تُخَلَّفُ حتَّى ينتَفِعَ بِكَ أقْوَامٌ ويُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ اللَّهُمَّ أمْضِ لأصْحابِى هِجْرَتَهُمْ ولاَ تَرُدَّهُمْ عَلى أعْقابِهِمْ لكنِ الْبائِسُ سَعْدُ بنُ خَوْلَةَ يَرْثِى لهُ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم أنْ تُوُفِّىَ بمَكَّةَ * وقال أحْمَدُ ابنُ يُونُسَ ومُوسَى عنْ إبْرَاهِيم أنْ تذَرَ ورَثَتَكَ *

151- Bize Yahyâ ibn Kazaa tahdîs etti. Bize İbrâhîm ibn Sa'd, ez-Zuhrî'den; o da Âmir ibn Sa'd ibn Mâlik'ten tahdîs etti ki, babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir; Vedâ Haccı yılı Mekke'de tutulduğum ve ölüme yaklaştığım şiddetli bir hastalığımda Peygamber (S) beni ziyâret etti. Ben:

— Yâ Rasûlallah! Bendeki bu hastalık, görmekte olduğun şu dereceye ulaştı. Ben mal sâhibiyim. Bana bir tek kızımdan başka vâris olacak kimse yoktur. Buna göre ben malımın üçte ikisini sadaka yapayım mı? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Hayır* (sadaka etme)" buyurdu.

Râvî dedi ki: Ben:

— Yarısını sadaka yapayım mı? dedim.

Rasûlullah:

— *"Hayır"* buyurdu da şöyle devâm etti: *"Üçte bir* (sana sadaka yapman için yeter) *yâ Sa'd! Üçte bir de çoktur. Çünkü senin ken-*

di zürriyetini zengin bırakman, onları muhtâc ve insanlara el açar bir vaziyette bırakmandan hayırlıdır'' buyurdu.

(el-Buhârî'nin şeyhi olan) Ahmed ibn Yûnus, İbrâhîm ibn Sa'd-dan: *''Senin kendi zürriyetini...''* (diğer tarîkte de *''Kendi vârislerini...''*) şeklinde söylemiştir.

— *''Sen Allah cihetini, yânî rızâsını aramak için yapacağın her bir sadakaya mukaabil, Allah muhakkak senin ücretini verecektir. Hattâ* (yemek yerken) *eşin olan kadının ağzı içine koyacağın lokmadan da sevâb alacaksın''* buyurdu.

Yine ben:

— Yâ Rasûlallah! (Siz Medîne'ye döneceksiniz de) ben arkadaşlarımdan geriye mi bırakılacağım? diye sordum.

O:

— *''Sen bizden aslâ geride bırakılmayacaksın. Şâyet sen Mekke'de kalır da Allah cihetini isteyerek iyi amel yaparsan, elbette o amelin sebebiyle bir derece ve yükseklik artırması yapmış olursun. Ve ben öyle ümîd ediyorum ki, sen* (ömrün uzatılmak sûretiyle) *hayâtta sona bırakılacaksın. Hattâ seninle birtakım kavimler yararlanacak, diğer birtakımları da senden zarar göreceklerdir. Yâ Allah! Sahâbîlerimin* (Mekke'den Medîne'ye) *hicretlerini tamamla! Onları topukları üzerinde geriye döndürme!''* buyurdu.

(Bunun üzerine Sa'd ibn Ebî Vakkaas şöyle demiştir:)

— Lâkin hâli kötü olan, Sa'd ibn Havle'dir. (Kendisinden hicret etmiş olduğu) Mekke'de ölmüş olmasından dolayı, Rasûlullah ona çok acır, kederlenirdi.

Ahmed ibn Yûnus ile Mûsâ ibn İsmâîl, İbrâhîm ibn Sa'd'dan *''Kendi vârislerini... bırakman''* diye söylemişlerdir [178].

٤٩ــ بَابٌ كَيْفَ آخَى النبيُّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم بَيْنَ أصْحابِهِ : وقال

178 Başlığa uygunluğu *''Yâ Allah, sahâbîlerim için hicretlerini tamamla..''* sözlerindedir.

Buhârî bu hadîsi Cenâzeler Kitâbı, ''Peygamber'in Sa'd ibn Havle'ye mersiyesi bâbı''nda da getirmişti.

Rasûlullah'ın ağır hasta olan Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a Mekke'de hasta ziyâretine gidip, onunla konuştuğu sırada, Sa'd'ın hayâtta geri bırakılacağı, yânî çok yaşayacağı ümîdini açıklayıp, onu tesellî etmesi aynen gerçekleşmiştir. Hakîkaten Sa'd ibn Ebî Vakkaas bu târîhten sonra daha kırkbeş yıl yaşamıştır. Uzun ve başarılı kumandanlık ve vâlîlik devirlerinden sonra, Medîne'ye on mil uzaklıktaki konağında ve ellibeşinci hicret yılında vefât etmiş, Medîne'ye; el-Bakî'a nakledilip orada gömülmüştür. Bedir gazâsında giydiği eski bir yün cübbeyi muhâfaza etmiş ve onunla kefenlenmesini vasiyet etmişti. Cennetle müjdelenen on sahâbîden biridir. Allah onların hepsinden râzı olsun!

عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عَوْفٍ آخى النبىُّ صلى اللّٰه عليْه وسلم بَيْنِى وبَيْنَ سَعْدِ ابنِ الرَّبِيعِ لَمَّا قَدِمْنا المَدِينَةَ : وقال أَبُو جُحَيْفَةَ آخى النبىُّ ﷺ بَيْنَ سَلْمانَ وأبى الدَّرْدَاءِ

49- BÂB: PEYGAMBER (S) SAHÂBÎLERİ ARASINDAKİ KARDEŞLİĞİ NASIL KURDU? [179]

Abdurrahmân ibn Avf: Medîne'ye geldiğimiz zamân, Peygamber (S) benimle Sa'd ibnu'r-Rabî' arasında kardeşlik akdi yaptı, demiştir [180].
Ebû Cuhayfe (R) de: Peygamber (S), Selmân el-Fârisî ile Ebu'd-Derdâ arasında kardeşlik akdi yaptı, demiştir [181].

١٥٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيانُ عنْ حُمَيْدٍ عنْ أَنَسٍ رضى اللّٰهُ عنه قال قَدِمَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عَوْفٍ فآخى النبىُّ صلى اللّٰهُ عليْه وسلم بَيْنَهُ وبَيْنَ سَعْدِ بنِ الرَّبِيعِ الأَنْصارِيِّ فَعَرَضَ عَلَيْهِ أَنْ يُناصِفَهُ أَهْلَهُ ومالَهُ فقال عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بارَكَ اللّٰهُ لَكَ فى أَهْلِكَ ومالِكَ دُلَّنى عَلى السُّوقِ فَرَبِحَ شَيْئًا مِنْ أَقِطٍ وسَمْنٍ فَرَآهُ النبىُّ ﷺ بَعْدَ أَيَّامٍ وعَلَيْهِ وضَرٌ مِنْ صُفْرَةٍ فقال النبىُّ ﷺ مَهْيَمْ ياعَبْدَ الرَّحْمٰنِ قال يارسُولَ اللّٰهِ تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً مِنَ الأَنْصارِ قالَ فَما سُقْتَ فِيها فَقال وزْنَ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ فقال النبىُّ ﷺ أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ *

152-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Abdurrahmân ibn Avf Medîne'ye geldiğinde Peygamber (S) onunla Sa'd ibnu'r-Rabî' el-Ensârî arasında kardeşlik akdi yaptı. Sa'd ibnu'r-Rabî', Abdur-

---

179 Sahâbîler arasında iki kerre kardeşlik akdi yapılmıştır. Birisi Mekke'deki müslümânlar arasında, öbürü de Medîne'de Muhâcirler'le Ensâr arasında. Bu başlıkta kasdedilen kardeşlik, Medîne'de kurulan kardeşlik akdidir. Hicretin yedinci ayında ve mescid inşâsının bitimi sırasında Rasûlullah, Muhâcir ve Ensâr'dan kırkbeşerden doksan kişiyi Enes ibn Mâlik'in evine da'vet etti. *"İslâm Dîni'nde yemînli dostluk yoktur, dîn kardeşliği vardır"* buyurup, doksan kişi arasında ikişer ikişer kardeşlik akdi yaptı. Böylece târîhin kaydettiği benzersiz dayanışma ve yardımlaşma müessesesi kurulmuş oldu.

180 Bu, Buhârî'nin tanâmını Alışverişler Kitâbı'nın evvelinde getirdiği hadîsin bir parçasıdır.

181 Buhârî bu Selmân ile Ebu'd-Derdâ'nın kardeşliği hadîsinin tamâmını da Oruç Kitâbı'nda, "Nâfilé oruç hakkında, onun orucunu bozdurmak için kardeşine karşı yemîn eden kimse bâbı"nda getirmişti.

rahmân ibn Avf'a, kendi âilesini ve malını yarı yarıya ona vermeyi arzetti. Abdurrahmân ibn Avf da ona:

— Allah ehlin ve malın hakkında sana bereket ihsân eylesin. Sen bana çarşıya delâlet et! dedi.

Müteâkıben Abdurrahmân ibn Avf, (Kaynukaa çarşısına gidip gelmeye başladı,) keş ve yağdan (yânî bunları alıp satmaktan) çok şey kazandı. Birkaç günler sonra Peygamber Abdurrahmân'ı ziyâret ettiğinde, onun üzerinde zifâf edenlere mahsûs kokulu sarı boya izleri gördü. Peygamber ona:

— *"Hâlin nedir yâ Abdarrahmân?"* diye sordu.

Abdurrahmân:

— Yâ Rasûlallah, ben Ensâr'dan bir kadınla evlendim, dedi.

Rasûlullah:

— *"O kadına ne kadar mehr verdin?"* buyurdu.

O da:

— Bir çekirdek ağırlığında altın, dedi.

Bunun üzerine Peygamber ona:

— *"Bir koyunla olsun düğün aşı yap"* buyurdu [182].

٥٠ــ بابٌ

50- BÂB

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

١٥٣ــ حدّثنى حامِدُ بنُ عُمَرَ عنْ بِشْرِ بنِ المُفَضَّلِ **حدّثنا** حُمَيْدٌ **حدّثنا** أنَسٌ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ سَلاَمٍ بَلغَهُ مَقْدَمُ النبيِّ ﷺ المَدِينَةَ فأتاهُ يَسْأَلُهُ عنْ أشْياءَ فقال إنِّى سائِلُكَ عنْ ثَلاَثٍ لاَيَعْلَمُهُنَّ إلاَّ نَبِىٌّ ماأوَّلُ أشْرَاطِ السَّاعَةِ وما أوَّلُ طَعامٍ يأكُلُهُ أهْلُ الجَنَّةِ وما بالُ الوَلَدِ يَنْزِعُ إلى أبِيهِ أوْ إلى أُمِّهِ قال أخْبَرنى بِهِ جِبْرِيلُ آنِفًا قال ابنُ سَلاَمٍ ذَاكَ عَدُوُّ اليَهُودِ مِنَ المَلاَئِكَةِ قال أمَّا أوَّلُ أشْرَاطِ السَّاعَةِ فَنارٌ تَحْشُرُهُمْ مِنَ المَشْرِقِ إلى المَغْرِبِ وأمَّا أوَّلُ طَعامٍ يأكُلُهُ أهْلُ الجَنَّةِ فزِيادَةُ كَبِدِ الحُوتِ وأمَّا الوَلَدُ فإذا سَبَقَ ماءُ الرَّجُلِ ماءَ المَرْأةِ نَزَعَ الوَلَدَ وإذَا سَبَقَ ماءُ المَرْأةِ ماءَ الرَّجُلِ نزَعَتِ الوَلَدَ قال أشْهَدُ أنْ لاإلٰهَ إلاَّ اللَّهُ وأنَّكَ رسولُ اللَّهِ قال يارسُولَ اللَّهِ إنَّ اليَهُودَ قَوْمٌ بُهُتٌ فاسألْهُمْ عَنِّى

182 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü hadîste kardeşlik akdinin keyfiyeti vardır.

قَبْلَ أَنْ يعْلَمُوا بإِسْلاَمِي فَجاءَتِ اليَهُودُ فَقال النبيُّ صلى اللَّه عليْه وسلم أَيُّ رَجُلٍ عبْدُ اللَّهِ بنُ سَلامٍ فِيكُمْ قالوا خَيْرُنا وابنُ خَيْرِنا وأَفْضَلُنا وابنُ أَفْضَلِنا فَقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَرَأَيْتُم إن إسْلَمَ عبْدُ اللَّهِ بنُ سَلامٍ قالُوا أَعاذَهُ اللَّهُ مِنْ ذٰلِكَ فأَعادَ علَيْهِمْ فَقالوا مِثْلَ ذٰلِكَ فخَرَجَ إِلَيْهِمْ عبْدُ اللَّهِ فَقال أَشْهَدُ أَنْ لاإِلهَ إلاَّ اللَّهُ وأَنَّ مُحَمَّدًا رسولُ اللَّهِ قالوا شَرُّنا وابنُ شَرِّنا وتَنَقَّصُوهُ قال هٰذا كُنْتُ أَخافُ يارسولَ اللَّهِ *

153-..... Humeyd et-Tavîl şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik (R) bize şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'in Medîne'ye gelmesi haberi Abdullah ibn Selâm'a erişti de, o hemen Peygamber'e geldi ve O'na birtakım şeyler soruyordu. Abdullah:

— Ben Sana üç şey soracağım ki, bunların cevâblarını ancak bir peygamber bilebilir:

a. Kıyâmet alâmetlerinin evvelkisi nedir?

b. Cennet ahâlîsi (cennete girdiklerinde) ilk önce hangi yemeği yiyecekler?

c. Çocuğun hâli nedir? Çocuk babasına yâhud anasına benziyor (ve onlardan birinin soyuna çekiyor)? dedi.

Peygamber:

— *"Bu senin sorduğun soruları biraz önce Cibrîl gelip bana haber verdi"* buyurdu.

Abdullah:

— Cibrîl, melekler arasında Yahûdîler'in düşmanıdır, dedi.

Peygamber cevâba başlayıp:

— *"a. Kıyâmet alâmetlerinin en öncesi bir ateştir ki, o, insanları doğu taraftan batıya sürüp toplar.*

"b. Cennet ahâlîsinin yiyeceği ilk yiyecek maddesi ise balık ciğerinin (sarkmış olan) *fazlasıdır.*

"c. Çocuğa gelince, (cinsî münâsebet esnâsında) *erkeğin suyu, kadının suyu önüne geçerse çocuğu kendi soyuna çeker; eğer kadının suyu erkeğin suyu önüne geçerse kadın çocuğu kendi soyuna çekip benzetir"* buyurdu.

Abdullah:

— ***Eşhedu en lâ ilâhe ille'llâhu ve enneke Rasûlullahı***(= Ben Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Sen'in de muhakkak Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet ederim), dedi.

Abdullah devâmla şöyle dedi:

— Yâ Rasûlallah! Yahûdîler, insanı hayrette bırakacak sûrette yalan söyleyen, asılsız isnâd ve iftirâlarda bulunan haksız bir millet

tir. (Benim müslümân olduğumu duyunca, türlü yalanlar uydurup iftirâda bulunurlar.) İslâm'a girişimi bilmelerinden önce beni onlardan sorup, mevkiimi tasdîk ettir, dedi.

(Peygamber, Abdullah'ı bir yere gizledi.) Akabinde Yahûdî zümresi geldi. Peygamber onlara:

— *"İçinizdeki Abdullah ibn Selâm nasıl bir kişidir?"* diye sordu.

Yahûdîler:

— O bizim hayırlımız ve hayırlımızın oğludur. Yine o bizim en fazîletlimiz ve en fazîletlimizin oğludur, dediler.

Bu tezkiye üzerine Peygamber:

— *"Abdullah ibn Selâm müslümân olursa ne dersiniz?"* diye sordu.

Yahûdîler:

— İslâm'a girmekten onu Allah'a sığındırırız, dediler.

Peygamber bunu Yahûdîler'e tekrâr sordu. Onlar da evvelki gibi cevâb verdiler. Bunun üzerine Abdullah evden onların yanına çıktı da:

— ***Eşhedu en lâ ilâhe ille'llahu ve enne Muhammeden Rasûlullahı*** (= Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Elçisi olduğuna şehâdet ederim), dedi.

Bu defa da Yahûdîler:

— O bizim şerrlimiz ve şerrlimizin oğludur, dediler ve İbn Selâm'ın kadrini eksiltmeye çalıştılar.

Abdullah:

— Yâ Rasûlallah, işte korkmakta olduğum bu söyledikleri idi, dedi [183].

١٥٤ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو سَمِعَ أبا الْمِنْهَالِ عبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ مُطْعِمٍ قال باعَ شَرِيكٌ لى دَرَاهِمَ فى السُّوقِ نَسِيئَةً فَقُلْتُ سُبْحانَ اللَّهِ أيَصْلُحُ هٰذا فَقال سُبْحانَ اللَّهِ واللَّهِ لقَدْ بِعْتُها فى السُّوقِ فَما عابَهُ أحَدٌ فسَألْتُ البَرَاءَ بنَ عازِبٍ فَقال قَدِمَ النبىُّ ﷺ ونَحْنُ نَتَبايَعُ هٰذ الْبَيْعَ فَقال ما كانَ يَدًا بِيَدٍ فلَيْسَ بِهِ بأْسٌ وَما كانَ نَسِيئَةً فَلا يَصْلُحُ وَالْقَ زَيْدَ بنَ أرْقَمَ فَاسألْهُ فإنَّهُ كانَ أعْظَمَنا تِجارَةً فَسألْتُ زَيْدَ بنَ أرْقَمَ فَقال مِثْلَهُ * وقال

183 Hadîsin Peygamber'in Medîne'ye hicreti ile ilgisi açıktır. Çünkü bu hâdise, hicretin ilk günlerinde Medîne'de vâkı' olmuştur. Bu hadîsin bir rivâyeti Peygamberler Kitâbı, "el-Bakara: 30 âyeti bâbı" nda geçmişti.

سُفْيانُ مَرَّةً فَقال قَدِمَ علَيْنا النبيُّ ﷺ المَدِينَةَ ونَحْنُ نَتَبايَعُ وقال نَسِيئَةً إلى المَوْسَمِ أوِ الحَجِّ *

154- Bize Alî ibnu Abdillah el-Medînî tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Mut'ım'den şöyle dediğini işitmiştir: Benim bir ortağım çarşıda ödenmesi te'hîrli birtakım gümüş paralar sattı. Ben buna hayret ederek:

— ***Subhânallah!*** Bu satış iyi olur mu? dedim.

Ortağım da:

— ***Subhânallah!*** Vallâhî ben o gümüş paraları çarşıda sattım da, bu satışımı bana kimse ayıplamadı, dedi.

Bunun üzerine ben el-Berâ ibn Âzib'e (gidip, bunu ondan) sordum. el-Berâ cevâben:

— Peygamber (S) Medîne'ye geldi, biz bu şekilde alım satım yapmakta idik. Peygamber: *"Elden ele peşin olursa bunda be's yoktur. Veresiye olanına gelince, işte o iyi olmaz"* buyurdu; sen Zeyd ibn Erkam'a kavuş da bunu ondan sor. Çünkü o, ticâretçe bizim en büyüğümüz idi, dedi.

Bunun üzerine ben de bu mes'eleyi Zeyd ibn Erkam'dan sordum. O da el-Berâ'nın dediği gibi söyledi (yânî gümüş paraları gümüş paralar mukaabilinde bir mecliste karşılıklı teslîm almak ve müddetle teslîm almak sûretiyle yapılan alım satım uygulamasını söyledi).

Ve râvî Sufyân bir defasında: Peygamber (S) Medîne'ye bizim üzerimize geldi, biz bu şekilde alım satım yapar hâldeydik, şeklinde söyledi. Ve Sufyân bu rivâyetinde: Bir ortağım benim için ödenmesi hacc mevsimine yâhud hacca kadar te'hîrli olarak gümüş para sattı, tarzında söylemiştir [184].

٥١ــ بابُ إتْيانِ الْيَهُودِ النبيَّ ﷺ حِينَ قَدِمَ المَدِينَةَ * هادُوا صارُوا يَهُودَ وأمَّا قَوْلُهُ هُدْنا تُبْنا : هَائِدٌ تائِبٌ

51- PEYGAMBER (S) MEDÎNE'YE GELDİĞİ ZAMÂN YAHÛDÎLER'İN

---

184 Hadîsin zikredilen başlığa uygunluğu evvelâ: "Peygamber Medîne'ye geldi, bizler bu şekil alım satımı yapar hâldeydik dedi" sözündedir.

Bu hadîs, Buyû' Kitâbı, "Gümüşün altına mukaabil müddetli olarak satılması bâbı"nda; Şerîket Kitâbı, "Altın ve gümüşte ortaklık bâbı"nda da geçmişti. Bunun bir rivâyeti, küçük sened ve lâfız farklarıyle Müslim, Musâkaat, "Gümüşü altına mukaabil va'deli borç olarak satmaktan nehy bâbı"nda da geçer: *Müslim Ter.*, V, 110-111-"1589".

(KENDİSİYLE SİYÂSÎ MÜNÂSEBET KURMAK İÇİN) PEYGAMBER'E GELMELERİ BÂBI [185]

"*Hâdû*", "Yahûdî oldular" demektir. Amma "*Hudnâ*" kavline gelince, o "Tevbe ettik" ma'nâsınadır; "Hâid", "Tâib" demektir [186].

١٥٥ــ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا قُرَّةُ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنْه عنِ النبيِّ ﷺ قال لوْ آمَنَ بى عَشَرَةٌ مِنَ اليَهُودِ لآمَنَ بِى اليَهُودُ

155-..... Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S): "*Yahûdîler'den* (hahamlarından) *on kişi bana îmân etmiş olsaydı, Yahûdîler'in hepsi bana îmân etmiş olurlardı*" buyurmuştur [187].

١٥٦ــ حدّثنى أحْمَدُ أوْ مُحَمَّدُ بنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الغُدَانِىُّ حدّثنا حَمَّادُ ابنُ أُسامَةَ أخبرنا أبُو عُمَيْسٍ عنْ قَيْسِ بنِ مُسْلِمٍ عنْ طارِقِ بنِ شِهابٍ عنْ

---

185 Hicretten önceki târîhlerde Medîne'nin eski sâkinleri olan Evs ve Hazrec kabîleleriyle Yahûdîler arasında dîn ayrılığı gibi çeşitli sebeblerle çekişme ve ihtilâf devâm edegelmişti. Evs ve Hazrec müslümân olup, Peygamber'in gelmesiyle şeref ve kuvvet kazanınca Benû Kurayza, Benû'n-Nadîr, Benû Kaynukaa Yahûdîleri'nin elçileri Peygamber'in huzûruna gelip bir ahidleşme yapılmasını teklîf ettiler. İbn Hişâm'ın *es-Sîre*'sinde uzun metni ile yazılı olan bu muâhedenin en mühim maddeleri: Peygamber'in kendisine ve sahâbîlerine zarar vermemek; düşmanlarına yardım etmemek; Kureyş ile harb edildiğinde harb masraflarından bir kısmına ortak olmak; buna mukaabil Yahûdîler de dîn ve mezheb serbestliğine mâlik olmak, mallarında tasarruf hakkını hâiz bulunmak maddeleri idi. Bir müeyyide olarak da ahdi bozduklarında mallarının, canlarının helâk olması maddesi vardı.

186 Buhârî burada da hadîs lâfzına uygun olan Kur'ân lâfızlarını zikretme âdeti üzerine yürümüş ve bu lâfızların tefsîrini yapmıştır: "***Hâdû***" kelimesinin bulunduğu âyet şudur:

"Ey Peygamber, kalbleriyle inanmadıkları halde ağızlarıyle inandık diyen (munâfık)***lerle Yahûdîler'den o küfr içinde koşuşanlar seni mahzûn etmesin. Onlar durmadan yalan dinleyen, Senin huzûruna gelmeyen, diğer bir kavim hesâbına câsûsluk eden kimselerdir. Onlar kelimeleri yerlerine konulduktan sonra bir tarafa atarlar...***" (el-Mâide: 41).

"***Hudnâ***" kelimesinin bulunduğu âyet şudur ki, bunda Mûsâ'nın Allah'a mürâcaatında seçtiği yetmiş kişiyi de kasdederek: ***"Dünyâda da, âhirette de bize iyilik yaz. Biz hiç şübhesiz Sana*** (tevbe ederek) ***döndük...***" (el-A'râf: 156).

Buhârî bu iki tefsîri ile "Yehûd" isminin "tevbe edicilik" ma'nâsıyle ilgili olduğunu göstermiştir.

187 On Yahûdî ile, bunların âlim ve hahamları kasdedilmiştir. Yoksa halktan bir haylî Yahûdî, müslümân olmuştu. Bunların âlimlerinden Abdullah ibn Selâm ile Abdullah ibn Surya'dan başka hiçbirisi hicret sırasında müslümân olmamıştır.

أبى مُوسَي رضى اللَّهُ عنه قال دَخَلَ النبىُّ ﷺ المَدِينَةَ وإذَا أُناسٌ مِنَ اليَهُودِ يُعَظِّمُونَ عاشُورَاءَ ويَصُومُونَهُ فقال النبىُّ ﷺ نَحْنُ أَحَقُّ بِصَوْمِهِ فأَمَرَ بِصَوْمِهِ *

156-..... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medîne'ye girdi. Bir de gördü ki, Yahûdîler'den birtakım insanlar âşûrâ gününü ta'zîm ediyorlar ve o gün oruç tutuyorlar. Bunun üzerine Peygamber: *"Biz bu günü oruç tutmaya daha haklıyız"* buyurdu da, o gün oruç tutulmasını emreyledi [188].

١٥٧ــ حدّثنا زِيادُ بنُ أَيُّوبَ **حدّثنا** هُشَيْمٌ **حدّثنا** أَبُو بِشْرٍ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال لمَّا قَدِمَ النبىُّ ﷺ المَدِينَةَ وجَدَ اليَهُودَ يَصُومُونَ عاشُورَاءَ فَسُئِلُوا عنْ ذَلِكَ فقالُوا هذَا هُوَ اليَوْمُ الَّذِى أَظْفَرَ اللَّهُ فِيهِ مُوسَى وبَنى إسْرَائِيلَ علَى فِرْعَوْنَ ونَحْنُ نَصُومُهُ تَعْظِيمًا لهُ فقال رسُولُ للَّهِ ﷺ نَحْنُ أَوْلَى بِمُوسَي مِنْكُمْ ثُمَّ أَمَرَ بِصَوْمِهِ *

157-..... Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medîne'ye gelince Yahûdîler'i âşûrâ günü oruç tutuyorlar buldu. Bu orucun sebebi kendilerine sorulunca da:

— Bu gün, Allah'ın Mûsâ'ya ve İsrâîl oğulları'na Fir'avn'a karşı zafer ihsân eylemiş olduğu gündür. Biz bu günü Mûsâ'yı ta'zîm etmek için oruç tutuyoruz, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Biz Mûsâ'ya sizden daha ziyâde yakınız"* buyurdu ve sahâbîlerine o gün oruç tutulmasını emreyledi [189].

١٥٨ــ حدّثنا عَبْدَانُ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ عنْ يُونُسَ عَنِ الزُّهْرِىِّ قَالَ أخبرنِى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّهُ عنهما أَنَّ النبىَّ ﷺ كانَ يَسْدِلُ شَعْرَهُ وكانَ المُشْرِكُونَ يَفْرُقُونَ رُؤُسَهُمْ وكانَ أَهْلُ

---

188 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in Medîne'ye geldiğinde Yahûdîler'in âşûrâ ile ilgili durumlarını tesbît etmesi yönündendir.

189 Bu da aynı hadîsin başka bir râvîden gelen rivâyetidir; başlığa uygunluğu *"Biz Mûsâ'ya sizden daha yakınız"* sözündedir. Bu hadîsler, küçük farklarla Oruç Kitâbı, "Âşûrâ orucu bâbı"nda da geçmişti. Rasûlullah'ın bu âşûrâ orucunu tutup, sahâbîlerine de tutmalarını emretmesi, başlangıçta idi. Ramazân orucu farz kılınınca bunu tutmak tutmamak serbest bırakılmış ve nâfile oruca dönüşmüştür.

الْكِتابِ يَسْدِلُونَ رؤُسَهُمْ وكانَ النبيُّ ﷺ يُحِبُّ مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتابِ فِيما لَمْ يُؤْمَرْ فِيهِ بِشَيْءٍ ثُمَّ فَرَقَ النبيُّ ﷺ رأسَهُ *

158-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibni Utbe, Abdullah ibn Abbâs(R)'tan haber verdi: Peygamber (S) saçlarını alnının üstüne salıverirdi. Müşrikler ise başlarının saçlarını alınlarının üst tarafından ikiye ayırırlardı. Kitâb ehli olanlar da baş saçlarını ayırmadan salıverirlerdi. Peygamber, hakkında hiçbirşeyle emrolunmadığı hâllerde Kitâb ehline uymayı severdi. Sonra Peygamber başının saçlarını iki tarafa ayırdı [190].

١٥٩ــ حدّثنى زِيادُ بنُ أَيُّوبَ حدّثنا هُشَيْمٌ أخبَرَنا أَبو بِشْرٍ عنْ سَعيد بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰهُ عنهما قال هُمْ أَهْلُ الكِتابِ جَزَّؤُهُ أَجْزَاءً فآمَنُوا بِبَعْضِهِ وكفَرُوا بِبَعْضِهِ *

159-..... İbn Abbâs (R): Onlar Kitâb'ı parça parça kısımlara ayırıp da bâzısına îmân eden, bâzısına da inanmayıp kâfir olan Kitâb ehli kimselerdir, demiştir [191].

٥٢ــ بابُ إسْلاَمِ سَلْمانَ الفارِسِّ رضى اللّٰهُ عنه

52- SELMÂN EL-FÂRİSÎ(R)'NİN İSLÂM'A GİRMESİ BÂBI [192]

---

190 Bu hadîs de Peygamber'in Sıfatı bâbı'nda geçmişti.

Peygamber bir şeyle emrolunmadığı husûslarda geçmiş peygamberlerin ümmetlerine uymayı severdi. Putperestlik rejimi tamamıyle yıkıldıktan sonra, müşriklere benzemek tehlikesi kalmayınca, saçlarını iki tarafa ayırmağa başlamıştır.

191 Aynî şöyle dedi: Bundan önce geçen hadîste Kitâb ehli zikredilmiş olunca, İbn Abbâs: Onlar, Kitâb'ı parça parça ayırıp bir kısmına inanan, bir kısmına da inkâr ederek kâfir olan Kitâb ehli milletlerdir, demiştir. Ebû Zerr, el-Kuşmeyhenî'den gelen nushada: İbn Abbâs, ***"Kur'ân'ı iki parça yapanlar"*** (el-Hıcr: 91) âyetini kasdediyor, ziyâdesini getirmiştir. Çünkü onlar, Kur'ân'ı parçalara ayırdılar da inatları sebebiyle: Bir kısmı haktır; *Tevrât* ve *İncîl*'e uygundur; bir kısmı da bâtıldır, *Tevrât* ve *İncîl*'e aykırıdır, dediler ve böylece onu hakk ve bâtıl diye iki parçaya ayırdılar (Kastallânî).

192 Selmân el-Fârisî aslen İrânlı'dır. Gençliğinde mecûsî iken Hakk Dîni aşkıyle babalarının dînini terkedip, evvelâ Hristiyanlığı kabûl etmiş, Kitâb ehlinin gelmesini bekleyip durdukları son peygamberin gelmesinin yaklaşmış olduğunu onlardan öğrenmiş, Arabistân'a gitmekte iken berâberinde olduğu tüccârlar tarafından Medîne Yahûdîleri'nden birine köle olarak satılmış. O Yahûdî'nin hizmetinde çalışırken Son Peygamber'in gönderildiğini öğrenmiş. Peygamber hicret

١٦٠ــ حدّثني الحَسَنُ بنُ عُمَرَ بنِ شَقِيق حدّثنا مُعْتَمِرٌ قال أُبى ح وحدّثنا أَبو عُثْمانَ عنْ سَلْمانَ الْفارِسِيِّ أنهُ تَدَاوَلَهُ بِضْعَةَ عشَرَ مِنْ رَبٍّ إلَى رَبٍّ *

160- Bana el-Hasen ibnu Umer ibn Şakîk tahdîs etti: Bize Mu'temir tahdîs edip: Babam Süleymân ibn Tahran şöyle dedi, dedi.

H ve yine bize Ebû Usmân en-Nehdî, Selmân el-Fârisî'den, kendisini on'dan fazla mâlikin, birbirinden satın almak sûretiyle elden ele alıp verdiklerini tahdîs etmiştir [193].

١٦١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَوْفٍ عنْ أبى عُثْمانَ قال سَمِعْتُ سَلْمانَ رضى اللَّهُ عنه يَقُولُ أنا مِنْ رَامَ هُرْمُزَ *

161-..... Ebû Usmân en-Nehdî şöyle dedi: Ben Selmân(R)'dan işittim; o: Ben Râme Hürmüz beldesindenim, diyordu [194].

١٦٢ــ حدّثني الحَسَنُ بنُ مُدْرِكٍ حدّثنا يَحْيَى بنُ حَمَّادٍ أخْبرنا أَبو

---

edip Medîne'ye gelince de, daha evvel râhiblerden öğrendiği peygamberlik alâmetlerini O'nda görünce hemen îmân etmiş ve bilâhare Peygamber'in yardımı ile hürriyetini satın alıp, sahâbîler zümresine katılmıştır. Bedir ile Uhud harblerine katılmaya esîrliği mâni' olmuş ise de, Hendek harbinden i'tibâren bütün gazvelerde Peygamber'den ayrılmadı. Hendek harbinde Medîne'yi düşman hücûmundan kurtarmak için etrafına hendek kazılmasını tavsiye eden de Selmân'dır. Selmân, Peygamber'den sonra Şâm ve Irak fetihlerine kendi isteğiyle katılmış, İrân fethinden sonra Umer tarafından Kisrâ'nın başşehri olan Medâyin'e vâlî ta'yîn olunmuş ve otuzbeş senesinde Medâyin Vâlisi iken vefât etmiştir. Medâyin harâbelerine Bağdâdlılarca bugün "Selmân-ı Pâk" adının verilmesi, orada gömülü olduğundandır.

193 Selmân'ın bu kadar sayıda kişinin birinden diğerine geçip, elden ele dolaşması, ancak İslâm Dîni'ni aramak için olduğundan, hadîsin başlıkla uygunluğu hâsıl olmuştur. Buhârî, Buyû' Kitâbı'nda, Peygamber'in: *"Selmân hürr idi, fakat yoldaşları ona zulmedip köle diye sattılar"* buyurduğunu nakletmiştir.

194 Râme Hürmüz, Fars arâzîsinde meşhûr bir şehirdir.

Ahmed ibn Hanbel'in İbn Abbâs'tan rivâyetinde Isbâhan şehrinden olduğu, babasının Dehkan olduğu, nesebi sorulduğunda "Ben İslâm oğluyum" dediği sâbittir.

Selmân el-Fârisî'nin Ahmed ibn Hanbel'in *Müsned*'indeki (V, 437-444) uzun hâl tercemesini Ahmed Naîm merhûm *Tecrîd Ter.* (III, 442-445, 17-24)'ten özetle tercüme etmiştir. Selmân'ın bu uzun mâcerâsı, İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye,* I, 214-222'de "Hadîsu İslâmi Selmân" başlığı altında mufassalen verilmektedir. Mehmed Zihnî, *el-Hakaaik,* s. 151-158; *Müslim Ter.,* VII.442; *İslâm Ansiklopedisi,* X, 457-458.

عَوَانَةَ عنْ عَاصِمِ الأَحْوَلِ عنْ أبي عُثْمانَ عنْ سلْمَانَ قال فَتْرَةٌ بيْنَ عيسَى ومُحَمَّدٍ صلى اللَّهُ عليْهما وسلم سِتُّمائَةِ سَنَةٍ *

162-..... Bize Ebû Avâne, Âsım el-Ahvel'den; o da Ebû Usmân'dan haber verdi ki, Selmân: Îsâ ile Muhammed (S) arasında peygambersiz geçen müddet altıyüz senedir, demiştir [195].

195 el-Kirmânî: Bu hadîslerin hepsi Selmân'ın İslâm'a girmesiyle ilgilidir, demiştir. O, bu sözüyle, Selmân vatanından hicret edip uzun bir hayât yaşadıktan sonra, on bu kadar efendinin elinde dolaşıp, nihâyet İslâm olmuştur, demek istemiştir (Aynî).

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٦٤ــ كِتَابُ المَغَازِى

64- KİTÂBU'L-MAĞÂZÎ

(Peygamber'in Gazveleri Kitâbı) [1]

١ــ بابُ غزْوَةِ الْعُشَيْرَةِ أوِ الْعُسَيْرَةِ: قال ابنُ إسْحَاقَ أوَّلُ ماغَزَا النبيُّ ﷺ الأبْوَاءَ ثُمَّ بُوَاطَ ثُمَّ الْعُشَيْرَةَ

1- UŞEYRE YÂHUD USEYRE GAZVESİ BÂBI [2]

---

1 *el-Ğazvu,* gayn'ın fethi ve noktalı zâ'ın sükûnu ile bir nesneyi irâde ve taleb eylemek, kasdeylemek ve düşmanla cenk ve kıtâl eylemeye gitmek ma'nâlarınadır.

el-Iğzâ ve't-Tağziye, bir adamı gazâya haml eylemek, gazâ ettirmek.

el-Mağzâ, mecrâ vezninde mekân ismidir; maksad ve merâm ma'nâsınadır. Kelâmın mağzâsı, maksadı ma'nâsınadır.

el-Mağâzî, mîm'in fethiyle, gâzîler kısmının menkabeleri ve dâstânlarına denir; *siyer* ve *şeh-nâme* gibi. Mağâzî Kitâbı bu ma'nâdandır. Şârih der ki, bunun müfredi yoktur yâhud müfredi *Mağzâ* ve *Mağzât* kelimeleridir *(Kaamûs Ter.).* Mağâzî, Mağzâ ve Mağzât'ın cem'i olduğuna ve bunlar da mîmli masdar veyâ mekân ismi olabileceğinden, bu, Peygamber'in gazve menkabeleri veyâ Peygamber'in gazve sâhaları diye terceme edilebilir.

Bu başlık, Peygamber'in sâdece harb ve cihâd menkabeleri, askerî hareketleri değil, Medîne'de kurduğu İslâm Devleti'nin dînî, siyâsî, hukûkî ve ictimâî bütün hayâtı ve faâliyetlerini içine almaktadır.

Peygamber Mekke'de harbe izinli değildi. İslâm hukûkunda insanlar arasında aslolan sulh ve musâlemet dâiresinde münâsebettir. Harbe zarûret üzerine başvurulur. Peygamber Medîne'ye geldiğinde yine bu esas üzerine yürümüştür. Fakat İslâm'ı ve müslümânları savunmak ihtiyâcı belirince, evvelâ savunma harbine izin verildi.

2 *Gazve'*nin *el-Ğazvu* masdarından alındığını, bunun da düşmanla cenk ve kıtâl eylemeye gitmek ma'nâsına geldiğini bundan önceki hâşiyede nakletmiştik. Ri-

Muhammed ibn İshâk: Peygamber(S)'in ilk gazâsı Ebvâ, sonra Buvât, sonra Uşeyre'dir, demiştir [3].

vâyet ilmiyle siyer ıstılâhında gazâ ve gazve ta'bîrleri, Peygamber'in bizzât hazır bulunduğu harblere denilir. Peygamber'in bizzât içinde bulunmadığı askerî müfrezelere *seriyye* denilir. *Seriyye,* hareketleri ekseriyâ gece cereyân eden çete ve akıncı müfrezesi demektir. Seriyyenin asker sayısı üç ile dörtyüz arasında olur, bunlar çok kerre keşif hizmetlerinde kullanırlar.

Müdâfaa harbine izin verilince Peygamber önceleri bizzât harbe katılmayıp üç seriyye, üç akıncı müfrezesi hazırlamış, bunları bâzı emniyet ve keşif hizmetlerine göndermiştir. Buhârî'nin bu ilk seriyyeler hakkında rivâyeti bulunmadığından, bunları siyer kitâblarından kısaca nakledelim:

İlk seriyyeler üç tânedir:

a. Hamza ibn Abdilmuttalib seriyyesi, otuz kişilik olup, hicretin yedinci ayına tesâdüf eden ramazân başında, Şâm'dan gelmekte olan ve üçyüz kişinin koruduğu Kureyş kervânı üzerine gönderilmiş, çarpışma yapılmadan dönmüştür.

b. Ubeyde ibn Hâris ibn Abdilmuttalib seriyyesi, altmış kişilik olup, Ebû Sufyân'ın maiyyetinde Mısır'a gitmekte ve ikiyüz kişiyle korunmakta olan kervân üzerine şevvâl başında gönderilmiş, Rebîg vâdîsinde karşılaşılmış, fakat çarpışma olmamıştır.

c. Sa'd ibn Ebî Vakkaas seriyyesi, zu'l-ka'de başında yirmi süvârîlik müfreze yollanmış, bunlar geceleri gidip gündüzleri gizlenerek beş günlük yolculukla Cuhfe yanında Hezâz suyuna kadar varmışlar, kervânın geçtiğini öğrenince daha ileriye gitmeye izin verilmediği için geri dönmüşlerdir. Bu seriyyelerin üçünde de harb ve kıtâl olmamıştır.

3 Peygamber'in bizzât katıldığı ilk gazve, Muhammed ibn İshâk'ın *Mağâzî*'sinde buradaki sırayla verilmiştir. Muhammed ibn İshâk Mağâzî'de imâmdır, doğru sözlüdür, hicrî yüzellibir yılında vefât etmiştir. Meşhûr *el-Mağâzî* kitâbının bir kısmı Hamîdullah tarafından son zamânlarda bulunup neşredilmiştir: Konya Hayra Hizmet Vakfı, 1981/1401.

a. *Ebvâ:* Rasûlullah'ın bizzât katıldığı ilk gazve olduğunu, buna Veddân gazâsı da denildiğini Vâkıdî bildirmiştir. Rasûlullah bu gazveye hicretin onikinci ayı olan saferin evvelinde çıkmış, Medîne'de Sa'd ibn Ubâde'yi kaymakam bırakmış, beyaz bayrağı Hamza'ya vermiştir. Bu gazveye yalnız Muhâcirler iştirâk ettirilmiş, Kureyş'e karşı bir mukaabele maksadıyle ve aynı zamânda Damre ibn Bekr oğulları'nı itâat altına almak için çıkılmıştı. Düşmana tesâdüf edilmediğinden çarpışma olmamış, yalnız Damre oğulları'yle bir muâhede yapılıp dönülmüştür. Ebvâ, Mekke ile Medîne arasında, Medîne'ye daha yakın bir yerdir. Peygamber'in annesi Âmine orada gömülmüştür. Peygamber orada birkaç gün kalmıştır.

b. *Buvât,* Medîne'ye üç, dört berîd (yânî 36 veyâ 48 mil) uzaklıkta bir arâzîdir. Rasûlullah Şâm'dan gelen Kureyş kervânına i'tirâz ve mukaabele maksadıyle hicretin onüçüncü ayına tesâdüf eden rebîu'l-evvelde ikiyüz kişilik bir süvârî müfrezesiyle hareket etmiş, düşmanla karşılaşılmadan Medîne'ye dönmüştür.

c. *Uşeyre* veyâ *Useyre,* Yenbû' vâdîsinde bir yerdir. Peygamber Buvât'tan sonra buraya sefer etmiştir. Bu sefer de Şâm'a gitmekte olan Kureyş kervanına karşı idi. Peygamber bu sefere katılmayı serbest bırakmış, Muhâcirler'den yüzelli kişi ile hareket etmiş, yanlarına aldıkları otuz deveye nevbetleşe binilmiştir. Medîne'den çıkışı *Zâdu'l-Meâd*'da, hicretin onaltıncı ayı olan cumâda'l-âhir ol-

١ــ حدّثني عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا وهْبٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبِي إسْحَاقَ كُنْتُ إلَى جَنْبِ زَيْدِ بنِ أرْقَمَ فَقِيلَ لَهُ كَمْ غَزَا النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم منْ غَزْوَةٍ قال تِسْعَ عَشْرَةَ قيلَ كَمْ غَزَوْتَ أنْتَ مَعَهُ قال سَبْعَ عَشْرَةَ قُلْتُ فأيُّهُمْ كَانَتْ أوَّلَ قال العُسَيْرَةُ أوِالعُشَيْرُ فذَكَرْتُ لِقَتَادَةَ فَقَالَ الْعُشَيْرُ *

1-..... Ebû İshâk Amr ibn Abdillah es-Subey'î şöyle demiştir: Ben Zeyd ibn Erkam'ın yanında idim. Kendisine:

— **Peygamber (S) gazâlardan kaçında bizzât bulunup harbetti?** diye soruldu.

Zeyd ibn Erkam:

— Ondukuz gazâda, diye cevâb verdi.

Sonra Zeyd'e:

— Sen kaç gazâda Peygamber'in berâberinde gazâ ettin? denildi.

O da:

— Onyedi, dedi.

Ben:

— Bunların hangisi ilk gazâ idi? dedim.

Zeyd ibn Erkam:

— Useyre yâhud Uşeyre gazâsı, dedi.

Râvî Şu'be: Ben Katâde'ye bu ismi zikrettim de, o "Uşeyr" şeklinde söyledi, demiştir [4].

٢ــ بابُ ذِكْرِ النبيِّ ﷺ مَنْ يُقْتَلُ بِبَدْرٍ

---

duğu bildiriliyor. Bu seferde de düşmanla karşılaşılmadı. Yalnız Yenbû' tarafında oturan Mudlic oğulları kabîlesiyle bir sulh anlaşması yapıldı. Mudlic oğulları, Damre oğulları'nın müttefiki olduğundan, onlara verilen emânnâmenin benzeri bunlara da verilerek Medîne'ye dönüldü. Peygamber'in Medîne'den Uşeyre'ye varıncaya kadar uğradığı yerler İbn Hişâm'ın *Sîre*'sinde bildirilmiştir.

4 Zeyd ibn Erkam bu hadîsinde Peygamber'in ondokuz gazâsı olduğunu bildirmiştir. Müslim'in Câbir'den gelen rivâyetinde bu sayı yirmibirdir. Belki Zeyd bunlardan bâzısını mühim görmemiştir. Şârih Aynî, mağâzî ve siyer müelliflerinin Peygamber'in gazve sayısını daha yükselttiklerini bildirerek şöyle demiştir: Mûsâ ibn Ukbe, İbn İshâk, Ebû Mıs'ar, Abdurrahmân ibnu Ebi'z-Zinâd, İbn Sa'd ve benzerleri Peygamber'in bizzât katıldığı gazvelerin yirmiyedi, akıncı seriyyelerinin de kırkyedi olduğunu zikrettiler. Ancak bunların bâzısı, gazveleri birbiri içine girdirerek sayıyı azaltmışlardır (Özetle: VIII, 135-136).

2- PEYGAMBER(S)'İN (BEDİR HARBİNDEN ÖNCE) BEDİR'DE ÖLDÜRÜLECEK OLAN KİMSELERİ ZİKREDİP SÖYLEMESİ BÂBI [5].

٢ــ حدّثنى أَحْمَدُ بنُ عُثْمَانَ حدّثنا شُرَيْحُ بنُ مَسْلَمَةَ حدّثنا إبْرَاهِيمُ ابنُ يُوسُفَ عنْ أبِيهِ عنْ أبِي إسْحَاقَ قال حدّثنى عَمْرُو بنُ مَيْمُونَ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بنَ مَسْعُودٍ رضى اللَّهُ عنه حَدَّثَ عنْ سَعْدِبنِ مُعَاذٍ أَنَّهُ قال كانَ صَدِيقًا لأُمَيَّةَ بنِ خَلَفٍ وكانَ أُمَيَّةُ إذَا مَرَّ بالمَدِينَةِ نَزَلَ علَى سَعْدٍ وكانَ سَعْدٌ إذَا مَرَّ بِمَكَّةَ نَزَلَ علَى أُمَيَّةَ فَلَمَّا قَدِمَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ المَدِينَةَ انْطَلَقَ سعْدٌ مُعْتَمِرًا فَنَزَلَ علَى أُمَيَّةَ بِمَكَّةَ فَقَالَ لأُمَيَّةَ انْظُرْ لِى ساعَةَ خَلْوَةٍ لَعَلِّى أنْ أطُوفَ بالْبَيْتِ فَخَرَجَ بِهِ قَرِيبًا مِنْ نِصْفِ النهَارِ فَلقِيَهُمَا أَبو جَهْلٍ فقال يا أَبَا صَفْوَانَ مَنْ هٰذَا مَعَكَ فقال هٰذَا سَعْدٌ فقال لَهُ أَبو جَهْلٍ ألاَ أَرَاكَ تَطُوفُ بِمَكَّةَ آمِنًا وقَدْ أَوَيْتُمُ الصُّبَاةَ وزَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ تَنْصُرُونَهُمْ وتُعِينُونَهُمْ أما واللَّهِ لوْلاَ أَنَّكَ مَعَ أَبِى صَفْوَانَ مَا رَجَعْتَ إلَى أَهْلِكَ سالِمًا فقال لَهُ سَعْدٌ ورَفَعَ صَوْتَهُ عَلَيْهِ أما واللَّهِ لَئِنْ مَنَعْتَنِى هٰذَا لأَمْنَعَنَّكَ ما هُوَ أَشَدُّ عَلَيْكَ مِنْهُ طَرِيقَكَ علَى المَدِينَةِ فقال لَهُ أُمَيَّةُ لاَ تَرْفَعْ صَوْتَكَ يا سَعْدُ علَى أَبِى الحَكَمِ سَيِّدِ أَهْلِ الوَادِى فقال سَعْدٌ دَعْنَا عَنْكَ يا أُمَيَّةُ فَوَاللَّهِ لَقَدْ سَمِعْتُ رَسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ إنَّهُمْ قاتِلُوكَ قال بِمَكَّةَ قال لاأَدْرِي فَفَزِعَ لِذَالِكَ أُمَيَّةُ فَزَعًا شَدِيدًا فَلَمَّا رَجَعَ أُمَيَّةُ إلَى أَهْلِهِ قال يا أُمَّ صَفْوَانَ أَلَمْ تَرَىْ ما قال لِى سَعْدٌ قَالَتْ وما قال لَكَ قال زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا أَخْبَرَهُمْ أَنَّهُمْ قاتِلِىَّ فَقُلْتُ لَهُ بِمَكَّةَ قال لا أَدْرِى فقال أُمَيَّةُ واللَّهِ لاأَخْرُجُ مِنْ مَكَّةَ فَلَمَّا كانَ يَوْمُ بَدْرٍ اسْتَنْفَرَ أَبو جَهْلٍ النَّاسَ قال أَدْرِكُوا عِيرَكُمْ فَكَرِهَ أُمَيَّةُ أَنْ يَخْرُجَ فأَتَاهُ أَبو جَهْلٍ فقال ياأَبَا صَفْوَانَ إنَّكَ مَتَى ما يَرَاكَ النَّاسُ قَدْ تَخَلَّفْتَ وأَنْتَ سَيِّدُ أَهْلِ الوَادِى تَخَلَّفُوا مَعَكَ فَلَمْ يَزَلْ بِهِ أَبو جَهْلٍ حَتَّى قال أَمَّا إذْ غَلَبْتَنِى فَوَاللَّهِ لأَشْتَرِيَنَّ أَجْوَدَ بَعِيرٍ بِمَكَّةَ ثُمَّ قال

---

5 Bir ara Rasûlullah harb sâhasını gezdi. Eliyle işâret ederek ve Kureyş ileri gelenlerinin adlarını birer birer sayarak: İnşâallah şurası Fulanın öleceği yerdir. Burası da Fulanın, burası da Fulanın! diye göstermiş; hakîkaten haber verdiği kimselerden hiçbirisi, Peygamber'in gösterdiği noktadan ileri geçemeyip oraya devrilmiştir *(Zâdu'l-Meâd)*.

أُمَيَّةُ يا امَّ صَفْوَانَ جَهِّزِينِى فقالَتْ لَهُ ياأَبَا صَفْوَانَ وقَدْ نَسِيتَ ما قال لَكَ أَخُوكَ الْيَثْرِبِىُّ قال لا ما أُرِيدُ أَنْ أَجُوزَ مَعَهُمْ إلاَّ قَرِيبًا فَلَمَّا خَرَجَ أُمَيَّةُ أَخَذَ لاَيَنْزِلُ مَنْزِلاً إلاَّ عَقَلَ بَعِيرَهُ فَلَمْ يَزَلْ بِذَلِكَ حَتَّى قَتَلَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِبَدْرٍ *

2-..... Ebû İshâk şöyle demiştir: Bana Amr ibn Meymûn tahdîs etti ki, kendisi Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan işitmiştir. O da Sa'd ibn Muâz el-Ensârî'den şöyle tahdîs etmiştir: Sa'd ibn Muâz, Mekkeli Umeyye ibn Halef'in samîmî dostu idi. Umeyye ticâret için Şâm'a giderken Medîne'ye uğradığında, Sa'd ibn Muâz'a misâfir olur, Sa'd da Mekke'ye uğradığında Umeyye ibn Halef'in konağına iner, ona misâfir olurdu. Rasûlullah Medîne'ye hicret edip gelince Sa'd ibn Muâz, umre yapmak için Mekke'ye gitti ve Mekke'de Umeyye'ye inip ona misâfir oldu da, ona hitâben:

— Benim için Harem'in tenhâ bir sâatini gözetle de ben Ka'be'yi râhatça tavâf edeyim, dedi.

Bu istek üzerine Umeyye, Sa'd'ı, gündüzün yarısına yakın olan kuşluk vaktinde Ka'be'ye çıkardı. Umeyye, Sa'd'la berâber bulunduğu bu sırada onlara Ebû Cehl kavuştu ve:

— Yâ Ebâ Safvân! Berâberinde bulunan bu adam kimdir? diye sordu.

O da:

— Bu Sa'd ibn Muâz'dır, dedi.

Bunun üzerine Ebû Cehl, Sa'd'a hitâben:

— Dikkat et, ben seni görüyorum ki, sen Mekke'de emniyet içinde Ka'be'yi tavâf ediyorsun. Hâlbuki siz (Medîneliler), o dînlerini değiştirenleri (yânî Muhammed ile sahâbîlerini) sığındırdınız ve onlara nusrat ve yardım etmekte olduğunuzu söylüyorsunuz. Şunu iyi bil ki vallâhi sen eğer Ebû Safvân Umeyye ibn Halef'in berâberinde bulunmayaydın sâlimen âilene dönemezdin, dedi.

Sa'd ibn Muâz da Ebû Cehl'e karşı sesini yükselterek:

— Dikkat et, vallâhi eğer sen beni bu tavâftan men' edersen, ben de sana karşı bundan daha şiddetlisini yapar, senin Medîne üzerinden geçen ticâret yolunu keser ve seni ondan elbette men' ederim, dedi.

Bunun üzerine Umeyye, Sa'd'a hitâben:

— Yâ Sa'd! Bu Mekke vâdîsi ahâlîsinin seyyidi olan Ebu'l-Hakem'e (yânî Ebû Cehl'e) karşı sesini yükseltme! dedi.

Sa'd bunun üzerine Umeyye'ye:

— Yâ Umeyye! Sen de (Ebû Cehl'i koruyarak) beni tutma, bırak. Vallâhi ben Rasûlullah'tan işittim ki, kendilerinin seni öldüreceklerini söylüyordu, dedi.

Umeyye:

— Onlar beni Mekke'de mi öldürecekler? dedi.

Sa'd:

— Bilmiyorum, dedi.

Umeyye bu sözden dolayı şiddetli bir şekilde korktu. Umeyye bu korku ile âilesinin yanına dönünce karısına hitâben:

— Yâ Ümme Safvân! Medîneli dostum Sa'd'ın bana ne dediğini bildin mi? dedi.

Karısı:

— O sana ne dedi? diye sordu.

Umeyye:

— Sa'd, Muhammed'in sahâbîlerine, kendilerinin beni öldüreceklerini haber verdiğini söyledi. Ben de ona: Mekke'de mi öldürecek? dedim. Sa'd: Bunu bilmiyorum dedi.

Ve Umeyye konuşmasını şöyle sürdürdü:

— Vallâhi ben Mekke'den dışarı çıkmam, dedi.

Bir müddet sonra Bedir günü olduğu (yânî olacağı) zamân Ebû Cehl, insanların bu sefere çıkmalarını istedi ve:

— Muâviye'nin maiyyetinde gelmekte olan kervânınıza yetişin, dedi.

Umeyye, Mekke'den Bedir'e çıkmak istemedi. Ebû Cehl, Umeyye'ye geldi de:

— Yâ Ebâ Safvân! Sen Mekke vâdîsi halkının seyyidi olduğun hâlde insanlar senin harbden geri kaldığını görünce seninle berâber geri kalırlar, dedi ve Ebû Cehl bu sözleri söylemekte devâm ve ısrâr etti.

Bunun sonunda Umeyye:

— Sana gelince, sen benim Mekke'den çıkmam husûsunda ısrârınla bana galebe ettin. (Bir tehlike hissettiğim zamân binip kaçmak için) vallâhi ben Mekke'nin en hızlı koşan devesini bu sefer için muhakkak satın alacağım, dedi.

Sonra Umeyye (deveyi satın almasının ardından) karısına:

— Yâ Ümme Safvân, benim sefer hazırlığımı yap! dedi.

Karısı da ona:

— Yâ Ebâ Safvân! Sen Yesribli kardeşin Sa'd'ın sana vaktiyle söylediği sözü unutmuş hâldesin dedi.

O:

— Hayır (ben o sözü unutmuş değilim, lâkin) ben onların berâb rinde ancak ·kın bir yere kadar yürümek istiyorum, dedi.

Ebu Safvân Umeyye ibn Halef, Bedir'e doğru yola çıkınca artık konakladığı herbir konak yerinde muhakkak devesini yanında bağ-

layıp hazır bulundurmaya başladı. Ve yolculuğunu bu sûretle devâm ettirdi. Nihâyet Azîz ve Celîl olan Allah, onu Bedir'de öldürdü [6].

٣ــ بابُ قِصَّةِ غَزْوَةِ بَدْرٍ وَقَوْلِ اللَّهِ تعالى ولَقَدْ نَصَرَ كُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فاتَّقُوا اللَّه لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلاثَةِ آلاَفٍ مِنَ المَلاَئِكَةِ مُنْزَلِينَ بَلَى إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا ويأْتُوكُمْ منْ فَوْرِهِمْ هٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلافٍ مِنَ المَلاَئِكَةِ مُسَوِّمِينَ وما جَعَلَهُ اللَّهُ إِلاَّ بُشْرَى لَكُمْ ولِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ وما النَّصْرُ إِلاَّ منْ عِنْدِ اللَّهِ العَزِيزِ الحَكِيمِ لِيَقْطَعَ طَرَفًا منَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خائِبِينَ: وقال وحْشِيٌّ قَتَلَ حَمْزَةُ طُعَيْمَةَ ابنَ عَدِيِّ بنِ الخِيَارِ يَوْمَ بَدْرٍ : وقَوْلُهُ تَعَالَى وإِذْ يَعِدُ كُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تكُونُ لَكُمْ الآيَةَ : قَال أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الشَّوْكَةُ الحَدُّ

3- BEDİR GAZVESİ KISSASI BÂBI [7]

---

6 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü Peygamber (S) Bedir'de öldürülecek kimseleri haber vermiş, işte bu Umeyye de Bedir'de öldürülmüştür. Bu, Peygamber'in en belîğ mu'cizelerindendir. Bu sebebden dolayı bu hadîsin diğer bir rivâyeti Peygamberlik Alâmetleri Bâbı'nda da geçmişti.

Umeyye ibn Halef'in öldürülmesi hakkında birkaç rivâyet vardır. Mûsâ ibn Ukbe'ye göre, onu öldüren, Ensâr'dan Mâzin oğulları'ndan bir adamdır. Muhammed ibn İshâk'a göre Umeyye'nin ortak kaatilleri Muâz ibn Afrâ ile Hârice ibn Zeyd ve Habîb ibn Isâf'tır. Bir kavle göre Bilâl Habeşî, Ensâr'dan birkaç zât ile birlikte karşısına çıkıp hayâtına son verdiler. Pek şişmân olan vücûdu şiştiği ve gömülmesine çâre bulunamadığı için tamâmen örtülünceye kadar üzerine toprak yığdılar. Sonra lâşesi Bedir kuyusuna sürüklenirken parça parça oldu. Bu Umeyye, Rasûlullah ile alay edenlerden biri olup ***"Veylun li-kulli humeze"*** Sûresi onun hakkında inmişti. Mekke'de iken kölesi olan Bilâl'e İslâm Dîni'nden dönmesi için türlü türlü işkenceler yapardı. Bedir'deki o meşhûr kuyuya, orunla birlikte yirmidört kadar Kureyş önde geleni atılmıştır.

7 Bedir, Medîne'den yüzyirmi fersah uzaklıkta bir yerin adıdır. Câhiliyet devrindeki panayır yerlerinden biri olup suyu, muz ve üzüm bağları vardır.

Küçük ve Büyük olmak üzere iki Bedir gazâsı vardır. Küçüğüne Birinci Bedir de denilir. Bu, Peygamber'in Uşeyre'den dönüşünden on gün sonradır. Sebebi de Kureyş başkanlarından Kürz ibn Câbir'in bir müfreze ile Medîne korularına kadar gelerek Medîneliler'in hayvanlarını sürüp götürmesidir. Bu vak'a üzerine Peygamber, Muhâcirler'den bir fırka ile Kürz'ün arkasından gitmiş ve Bedir yakınına kadar varmış, Kürz savuşup gitmiş bulunduğundan, Medîne'ye dönmüştür.

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"And olsun siz zaîf ve dûn iken, Allah size Bedir'de kat'î bir zafer verdi. Allah'tan sakının, tâ ki şükretmiş olasınız. O vakit sen mü'minlere: İndirilen üçbin melekle Rabb'inizin imdâd etmesi yetişmez mi size? diyordun. Evet, siz sabreder, (itâatsizlikten) sakınırsanız, bunlar (yânî düşmanlar) da ansızın üstünüze gelecek olurlarsa, Rabb'iniz size nişânlı beşbin melekle imdâd edecektir. Allah bu imdâdı size, başka değil, sırf (zaferin) bir müjdesi olsun, kalbleriniz onunla yatışsın diye yaptı.

Yoksa nusrat (ve zafer) ancak yegâne gâlib ve yegâne hüküm ve hikmet sâhibi olan Allah cânibindendir. (Bir de Allah bu imdâdı) küfredenlerden ileri gelenleri kessin yâhud onları tepesi aşağı getirsin de (geri kalanlar da) emellerine kavuşamayanlar olarak dönüp gitsinler (diye yaptı)" (Âlu İmrân: 123-127).

Ve Vahşî ibn Harb el-Habeşî: Hamza ibnu Abdilmuttalib, Bedir gününde Tueyme ibn Adiyy ibni'l Hıyâr'ı öldürdü, demiştir.

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Hani Allah size iki tâifeden birinin muhakkak siz olduğunuzu va'dediyordu, siz ise kuvveti ve silâhı bulunmayanın kendinizin olmasını arzû ediyordunuz. Allah da emirleriyle hakkı açığa çıkarmayı, kâfirlerin arkasını kesmeyi irâde buyuruyordu" (el-Enfâl: 7).

Ebû Abdillah el-Buhârî:

***"eş-Şevke"*, keskinlik ve silâhtır, demiştir** [8].

٣ــ حدّثني يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ كَعْبٍ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ كَعْبٍ قال سَمِعْتُ

Bu başlıkta kasdedilen Büyük Bedir gazâsıdır, Uşeyre seferinin sebebi olan Ebû Sufyân kaafilesinin Şâm'dan dönüşünü önlemek maksadıyle yapılmıştır. Bu, zengin bir ticâret kaafilesi olup, kırk kişi ile korunuyordu. Peygamber üçyüzon küsûr kişi ile hareket etti. İki atlı ve yetmiş develeri vardı. Mekkeliler Ebû Sufyân kervânını kurtarmak için 950 veyâ 1000 kişi ile Mekke'den hareket ettiler. Yüz atlı, yüz hecin süvârîsi, geri kalanı da piyâde idi.

8 Buhârî buradaki âyetleri Bedir Harbi'nde iki taraf kuvvetleri ve sayılarının farklı olmasına rağmen, müslümânların zaferle va'dedilmiş olduklarını işâret için zikretmiştir. Vahşî'nin sözünü Uhud Harbi kısmında senediyle getirecektir.

كَعْبَ بنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه يَقُولُ لَمْ أَتَخَلَّفْ عنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم في غَزْوَةٍ غَزَاهَا إلاَّ فِي غزْوَةِ تَبُوكَ غَيْرَ أَنِّى تَخَلَّفْتُ عنْ غَزْوَةِ بَدْرٍ ولَمْ يُعَاتَبْ أَحَدٌ تَخَلَّفَ عَنْهَا إنَّمَا خَرَجَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ علَيه وسلَّم يُرِيدُ عِيرَ قُرَيْشٍ حَتَّى جَمَعَ اللَّهُ بيْنَهُمْ وبَيْنَ عدُوِّهِمْ علَى غيرِ ميعَادٍ *

3-..... Abdullah ibn Ka'b şöyle demiştir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Ben Tebûk gazâsından başka Rasûlullah'ın yaptığı gazâlardan hiçbirinde Rasûlullah'tan geri kalmadım, Şu kadar var ki, ben Bedir gazvesinde geri kalıp ona katılmadım. Fakat Bedir'den geri kalıp ona katılmayanlar itâb edilmedi. Çünkü Rasûlullah bu sefere ancak Kureyş kervânını karşılamak isteğiyle çıkmıştı. Nihâyet Allah, müslümânlarla onların düşmanlarını, ummadıkları bir zamânda harbetmek üzere bir yere getirdi [9].

٤ــ بابُ قوْلِ اللَّهِ تَعَالَى إذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّى مُمِدُّكُمْ بأَلْفٍ منَ المَلاَئِكَةِ مُرْدِفِينَ وما جَعَلَهُ اللَّهُ إلاَّ بُشْرَى ولِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وما النَّصْرُ إلاَّ منْ عِنْدِ اللَّهِ إنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ إذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ ويُنَزِّلَ علَيْكُمْ منَ السماءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ ويُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ ولِيَرْبِطَ علَى قُلُوبِكُمْ ويُثَبِّتَ بِهِ الأَقْدَامَ إذْ يُوحِى رَبُّكَ إلَى المَلاَئِكَةِ أَنِّى مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأُلْقِى فِى قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فاضْرِبُوا فَوْقَ الأَعْنَاقِ واضْرِبُوا منْهُمْ كلَّ بَنَانٍ ذٰلِكَ بأَنَّهُمْ شاقُّوا اللَّهَ ورَسُولَهُ ومَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ ورَسُولَهُ فإنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ*

9 Bu seferde karşı çıkılacak kervân zayıf olduğu için fazla önem verilmemiş ve sefere katılmak serbest bırakılmıştı. İşte Ka'b ibn Mâlik bu sözleriyle Bedir harbine katılmama sebebi olan bu serbest bırakılmayı ifâde etmiş oluyor. Ka'b'ın dediği gibi, Allah, müslümânlarla düşmanları olan Kureyş büyük ordusunu ummadıkları bir zamânda karşı karşıya getirdi. Müslümânlarda iki atlı vardı: Zubeyr ibnu'l-Avvâm ile Mıkdâd ibnu'l-Esved. Yetmiş de develeri vardı, ikişer, üçer binmişlerdi. Altı zırh ve sekiz kılıçları vardı. Rasûlullah, İbnu Ümmi Mektûm'u Medîne'de kaymakam bırakarak, ramazânın sekizinci pazartesi günü hareket etti. Rûha mevkiinde Lubâbe ibn Abdilmunzir'i Medîne'ye âmil ve muhâfız ta'yîn ederek geri gönderdi. Ordunun başkumandan sancağı demek olan livâyı Mus'ab ibn Umeyr'e verdi. Râye denilen ikinci derecedeki iki bayraktan birisini Alî ibn Ebî Tâlib'e, diğerini de Ensâr nâmına Sa'd ibn Muâz'a verdi. Bu sûretle Bedir mevkiine doğru hareket edildi.

4- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Hani siz Rabb'inizden imdâd istiyordunuz da O da: 'Muhakkak ki ben size meleklerden birbiri ardınca bin ile imdâd eyleyeceğim, diyerek duânızı kabûl buyurmuştu. Allah bunu ancak bir müjde (olsun), kalbleriniz o sâyede oturaklaşsın diye yapmıştı. (Yoksa) Allah'ın katından başkasından hiçbir yardım yoktur. Şübhesiz ki Allah mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir. O size o vakit kendisinden bir emînlik olmak üzere hafif bir uyku bürüyordu. Sizi tertemiz yapmak, sizden şeytânın murdarlığını gidermek, kalblerinize râbıta vermek, ayaklarınızı pekiştirmek için de gökten üstünüze bir su indiriyordu. Hani Rabb'in meleklere: Şübhesiz ki ben sizinle berâberim. Haydi îmân edenlere sebât ilhâm edin! diye vahyediyordu. Ben kâfirlerin yüreklerine korku salacağım. (Ey mü'minler!) Hemen vurun boyunlarının üstüne, vurun onların herbir parmağına (diyordu). Bunun sebebi şudur: Çünkü onlar Allah'a ve Rasûlü'ne karşı geldiler. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne karşı gelirse, Allah'ın cezâsı cidden çetindir" (el-Enfâl: 9-13) [10].

Diğer taraftan Ebû Sufyân, Peygamber'in bu hareketini öğrenerek Mekke'ye haber gönderdi. Mekke zenginlerinin hepsi Ebû Sufyân kervânının sermâyesinde hisseli bulunduklarından, şehir heyecân içinde çalkalandı. Ebû Cehl'in kumandası altında bir ordu hazırlandı. Ebû Leheb'den başka bütün Mekke ileri gelenlerinin bu sefere katılması te'mîn edildi. Dokuzyüz elli veyâ bin mevcûdlu olan bu orduda yüz atlı, yüz hecin süvârîli vardı. Geri kalanları piyâde idi. Çoğunun arkasında zırh vardı. Bu ordu da Bedir'e doğru hareket etti. Ebû Sufyân, kervânı deniz sâhili yoluyla Mekke'ye sâlimen ulaştırdı, fakat bu iki ordu Bedir'de karşı karşıya gelip çarpıştı. Netîcede Mekkeliler'in, yirmidördü ileri gelenlerden olmak üzere, yetmişi ölü, yetmişi de esîr oldu. Müslümânlar parlak bir zaferle Medîne'ye döndüler.

10 Bu âyetlerde müslümânların müşkil vaziyet karşısında Allah'a duâları, Yüce Allah'ın da onlara imdâd ve inâyeti özetlenerek bildirilmiştir. Bedir'e varıldığı gece, kuvvetli bir düşman karşısında bulunmalarına ragmen bütün ordu ferdlerinin tatlı bir uykuya dalmaları ve bu sûretle şuûr ve irâdelerinin yerine gelmesi, şübhesiz Allah'ın inâyeti eseridir. O sabâh dereler taşacak derecede bol yağmur yağmış, su kapları doldurulmuş, abdest alınıp gusledilerek gönüllere gelen şeytân vesvesesi gitmişti. Hiç gezilmeyen kum sâhası sertleşmiş, yürüme ve hareket kolaylaşmıştı. Bunlar hep Allah'ın inâyeti eseridir.

Bedir'e varıldığında Sa'd ibn Muâz tarafından Rasûlullah için harb sâhasına yakın bir düzlüğe gölgelenmek üzere bir çardak yapıldı. Rasûlullah ile Ebû Bekr burada oturdular.

٤ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا إسْرَائِيلُ عَنْ مُخَارِقٍ عَنْ طَارِقِ بنِ شِهَاب قال سَمِعْتُ ابنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ شَهِدْتُ منَ المِقْدَاد بنِ الأَسْوَدِ مَشْهَدًا لَأَنْ أَكُونَ صَاحِبَهُ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا عُدِلَ بِهِ أَتَى النبيَّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم وهْوَ يَدعُو علَى المُشْرِكِينَ فَقَالَ لانَقُولُ كَمَا قال قَوْمُ مُوسَى إِذْهَبْ أَنْتَ وربُّكَ فَقَاتِلاَ ولٰكِنَّا نُقَاتِلُ عنْ يَمِينِكَ وعَنْ شِمَالِكَ وَبَيْنَ يَدَيْكَ وَخَلْفَكَ فَرَأَيْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَشْرَقَ وجْهُهُ وَسَرَّهُ يَعْنِي قولَهُ*

4-..... Târık ibn Şihâb (el-Becelî el-Ahmesî) şöyle demiştir: Ben İbn Mes'ûd(R)'dan işittim, o şöyle diyordu: Ben Mıkdâd ibnu'l-Esved'in ağzından gâyet kesin bir söz söylediğine şâhid oldum ki, o sözün sâhibi olmak bana, ona kıyâs olunabilen her kıymetli sözden daha sevimlidir. Mıkdâd, müşrikler üzerine hareket etmeye çağırıyor ve Peygamber'in huzûruna gelerek:

— Biz Mûsâ kavminin (Mûsâ Peygamber'e karşı) ***"Artık sen Rabb'inle berâber git! Bu sûretle ikiniz harb edin! Biz mutlakaa burada oturucularız"*** (el-Mâide:24) dedikleri gibi söylemeyiz. Lâkin biz senin sağında, solunda, önünde, arkanda düşmanla çarpışırız! dedi.

İbn Mes'ûd (R): Mıkdâd'ın bu (ateşli) sözü üzerine Peygamber(S)'in yüzünün parladığını ve Mıkdâd'ın sözünün O'nu sevindirdiğini gördüm, demiştir [11].

٥ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ عبْدِ اللَّهِ بنِ حَوْشَبٍ حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ حدّثنا

---

11 Yukarıda meâlleri verilen el-Enfâl Sûresi âyetleri ile bu İbn Mes'ûd hadîsi Bedir seferi sırasında cereyân eden bir müzâkere safhasına işâret etmektedir. Bu müzâkereyi İbn Hişâm, *es-Sîre*'sinde ve oradan naklen *Zâdu'l-Meâd*'da tafsîlâtıyle vermiştir. Özeti şudur: Rasûlullah, mütevâzî ordusuyla Bedir'e doğru yollanıp Zafirân vâdîsine indiğinde Mekke'den kuvvetli bir Kureyş ordusunun hareket ettiğini haber aldı. Hiç hesâb edilmeyen bu hareket karşısında müslümânların vaziyeti müşkilleşti. Çünkü âyetteki ta'bîr vechile, hor ve hakîr bir müfreze ile büyük bir orduya karşı çıkmak ne kadar güç ise, Medîne'ye geri dönmek de o derece âr ve utanmayı gerektirirdi. Bunun üzerine Peygamber bir istişâre kurdu, durumu onlara haber verip Ensâr'ın, Muhâcirler'in ayrı ayrı görüşlerini aldı. Kimisi Kureyş kervânı üzerine gitmeyi, kimisi gelen büyük orduya karşı çıkılması görüşlerini ileri sürdü. Bu arada Cibrîl gelip iki tâifeden gayrı muayyen birinin müslümânlar için va'd edildiğini müjdeledi. Uzun müzâkereden sonra Peygamber: *"Haydi Allah'ın bereketine doğru yürüyünüz. Size müjdelerim ki, Allah bu iki tâifenin birisini kat'î sûrette va'd etmiştir, zafer muhakkaktır..."* buyurmuş ve Bedir'e doğru hareket edilmişti.

Bu İbn Mes'ûd hadîsinde nakledilen Mıkdâd'ın bu güzel sözü, işte o müzâkere esnâsında söylenmiş ve onun bu sözleri de Peygamber'i sevindirmişti.

خَالِدٌ عنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَوْمَ بَدْرٍ اللَّهُمَّ أَنْشُدُكَ عَهْدَكَ ووَعْدَكَ اللَّهُمَّ إنْ شِئْتَ لَمْ تُعْبَدْ فأخَذَ أبو بَكْرٍ بيَدِهِ فَقَالَ حَسْبُكَ فَخَرَجَ وهْوَ يَقُولُ سَيُهْزَمُ الجَمْعُ ويُوَلُّونَ الدُّبُرَ *

5-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Bedir günü:

"Yâ Allah bize olan yardım ahdini ve zafer va'dini (bunların gerçekleşmesini) *istiyorum. Yâ Allah, eğer* (bu İslâm cemiyetinin helâkını) *istersen yeryüzünde artık ibâdet edilmeyecek"* diye duâ etti.

Ebû Bekr, Peygamber'in elini tuttu da:

— Yâ Rasûlallah, bu duâ sana yeter, dedi.

Akabinde Rasûlullah:

— ***"Yakında o cemiyet bozulacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır"*** (el-Kamer: 45) âyetini okuyarak çadırdan dışarı çıktı [12].

٥ــ بابٌ

5- BÂB

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

٦ــ حدّثني إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى أخبَرَنَا هِشَامٌ أنَّ ابنَ جُرَيْجٍ أخْبَرَهُمْ قال أخبَرَنِي عَبْدُ الْكَرِيمِ أنَّهُ سَمِعَ مِقْسَمًا مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بنِ الحَارِثِ يُحَدِّثُ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ لاَيَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ منَ الْمُؤْمِنِينَ عَنْ بَدْرٍ والْخَارِجُونَ إلَى بَدْرٍ *

6-..... İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Abdu'l-Kerîm ibn Mâlik el-Hazrecî haber verdi. O da Abdullah ibni'l-Hâris'in âzâdlısı olan Mıksem'den işitmiştir. O da İbn Abbâs'tan tahdîs ediyor, İbn Abbâs'tan şöyle derken işittiğini söylüyordu: Mü'minlerden

---

12 Bu âyet Mekke'de indiği hâlde, hükmü, hicretten sonra vukû'a gelen Bedir muhârebesinde gerçekleşmiştir. Umer (R) şöyle demiştir: Bu âyet inince hükmünün ne zamân, nerede gerçekleşeceğini bilmiyordum. Rasûlullah (S) Bedir günü zırhını giyip de bu âyeti okuyunca, o zamân bunun hakîkatına vâkıf oldum (Beydâvî, Şeyhzâde, *Medârik*).

Allah'ın bütün peygamberler hakkındaki va'di şudur: ***"And olsun ki, gönderilen kullarımız hakkında bizim geçmiş bir sözümüz vardır: Muhakkak o peygamberler elbette muzaffer olacaklar, muhakkak bizim ordumuz elbette onlara gâlib geleceklerdir"*** (es-Sâffât: 171-173).

(özürsüz) Bedir harbine çıkmayıp oturanlarla, Bedir harbine çıkanlar müsâvî olmazlar [13].

٦ــ بابُ عِدَّةِ أصْحَابِ بَدْرٍ

6- BEDİR HARBİ'NE KATILAN SAHÂBÎLERİN SAYISI BÂBI

٧ــ حدّثنا مُسْلِمٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبِي إسْحَاقَ عنِ البَرَاءِ قال اسْتُصْغِرْتُ أنا وابنُ عُمَرَ * وحدّثني مَحْمُودٌ حدّثنا وَهْبٌ عنْ أبِي إسْحَاقَ عنِ البَرَاءِ قال اسْتُصْغِرْتُ أنا وابنُ عُمَرَ يَوْمَ بَدْرٍ وكانَ المُهَاجِرُونَ يَوْمَ بَدْرٍ نَيِّفًا عَلَى سِتِّينَ والأنْصَارُ نَيِّفًا وأرْبَعِينَ ومِائَتَيْنِ *

7-..... Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan tahdîs etti ki, el-Berâ ibn Âzib (R): (Bedir harbi zamânında) ben ve İbn Umer küçük sayıldık, demiştir.

Ve bana Mahmûd ibn Gaylân tahdîs etti: Bize Vehb ibn Cerîr, Ebû İshâk'tan tahdîs etti ki, el-Berâ ibn Âzib (R): Bedir harbi günü ben küçük sayıldım, İbn Umer de küçük sayıldı. Bedir günü Muhâcirler altmış küsûr kişi, Ensâr da ikiyüzkırk küsûr kişi idiler, demiştir.

٨ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ خَالِدٍ حدّثنا زُهَيْرٌ حدّثنا أبُو إسْحَاقَ قال سَمِعْتُ البَرَاءَ رضى اللّٰهُ عنه يَقُولُ حدّثني أصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا أنَّهُمْ كانُوا عِدَّةَ أصْحَابِ طَالُوتَ الَّذِينَ جازُوا مَعَهُ النَّهْرَ بِضْعَةَ عَشَرَ وَثَلاثَمِائَةٍ قال البَرَاءُ لاواللّٰهِ ما جَاوَزَ مَعَهُ النَّهْرَ إلاَّ مُؤْمِنٌ *

8-..... Ebû İshâk dedi ki: Ben el-Berâ(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Bana Bedir'de hazır bulunanlardan olan Muhammed'in sahâbîleri tahdîs ettiler kî, onlar, Tâlût'un Ürdün Nehri'ni kendisiyle berâber geçen sahâbîlerinin sayısı kadar, yânî üçyüzon küsûr kişi imişler.

---

13 Hadîsin başlığa uygunluğu, Bedir harbinde hazır bulunanlarla, onda hazır bulunmayan kimseler arasında müsâvîlik olmadığını beyân etmesi yönündendir.

İbn Abbâs'ın bu sözü en-Nisâ: 95. âyetinin baş tarafına bir tefsîrdir. Âyetin tamâmı şöyledir: ***"Mü'minlerden özür sâhibi olmaksızın*** (evlerinde) ***oturanlarla, Allah yolunda mallarıyle, canlarıyle savaşanlar bir olmaz. Allah, mallarıyle canlarıyle savaşanları derece i'tibâriyle oturanlardan çok üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine de cenneti va'd etmiştir. Fakat Allah, savaşanlara oturanların üstünde, daha büyük bir ecir vermiştir"*** (en-Nisâ: 95)

el-Berâ (devâmla): Hayır vallâhi Tâlût ile berâber nehri yalnız mü'min olan geçti, demiştir.

٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ رجَاءٍ حدّثنا إسْرَائِيلُ عنْ أَبِى إسْحَاقَ عَنِ البَرَاءِ قال كُنَّا أصْحَابَ مُحَمَّدٍ ﷺ نَتَحَدَّثُ أنَّ عِدَّةَ أصْحَاب بَدْرٍ عَلَى عِدَّةِ أصْحَابِ طَالُوتَ الَّذِينَ جاوَزُوا مَعَهُ النَّهْرَ ولَمْ يُجَاوِزْ مَعَهُ إلاَّ مُؤْمِنٌ بِضْعَةَ عَشَرَ وثَلاَثَمِائَةٍ *

9-..... el-Berâ (R) şöyle demiştir: Biz Muhammed'in sahâbîleri, Bedir sahâbîlerinin sayısı, Tâlût'la berâber Filistin Nehri'ni geçen Tâlût'un sahâbîlerinin sayısı üzeredir. Tâlût'la berâber o nehri ancak mü'min olan üçyüzon küsûr kişi geçmiştir, diye konuşur idik.

١٠ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ أَبِى شَيْبَةَ حدّثنا يَحْيَى عنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِى إسْحَاقَ عنِ البَرَاءِ ح وحدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنا سُفْيَانُ عنْ أَبِي إسْحَاقَ عنِ البَرَاءِ رضى اللَّهُ عنهُ قال كُنَّا نَتَحَدَّثُ أنَّ أصْحَابَ بَدْرٍ ثَلاَثُمِائَةٍ وبِضْعَةَ عَشَرَ بِعِدَّةِ أصْحَابِ طَالُوتَ الَّذِينَ جَاوَزُوا مَعَهُ النَّهْرَ وما جاوَزَ مَعَهُ إلاَّ مُؤْمِنٌ *

10-..... el-Berâ (R) şöyle demiştir: Biz, Bedir sahâbîleri, Tâlût'la berâber nehri geçen Tâlût'un sahâbîleri sayısında olarak üçyüzon küsûr kişidir. Tâlût'un berâberinde ancak mü'min olan geçmiştir, diye konuşur idik [14].

---

14 Hadîslerin başlığa uygunluğu açıktır. Bunlar ayrı ayrı senedlerle el-Berâ'dan gelen rivâyetlerdir. Bunlarda adı geçen Tâlût, Kur'ân'da şöyle geçer:

"Onlara Peygamberleri: Hakîkat, Allah size bir hükümdâr olarak Tâlût'u göndermiştir, dedi. Dediler ki: Biz hükümdârlığa ondan daha lâyık iken ve ona maldan da bir bolluk verilmemişken nasıl olur da bizim başımızda hükümdârlık onun olabilir? (Peygamberleri) ***dedi: Şübhesiz Allah onu sizin üstünüze beğenip seçmiştir. Ona bilgice, vücûdca da bir üstünlük vermiştir. Allah mülkünü kime dilerse ona verir. Allah vâsi'dir, gerçek bilicidir. Peygamberleri onlara*** (şöyle de) ***söyledi: Gerçek onun hükümdârlığının açık alâmeti size o tâbûtun gelmesi olacaktır ki, içinde Rabb'inizden bir sekînet ve Mûsâ Hânedânı'yle Hârûn âilesinin metrûkâtından bir bakıyye vardır. Melekler onu yüklenip getirecektir. Elbette bunda size kat'î bir alâmet ve ibret vardır, eğer îmân etmiş kimselerseniz. Vaktâki Tâlût ordusuyla ayrılıp çıktı, dedi ki: Şübhesiz Allah sizi bir ırmakla imtihân edicidir. İşte kim ondan içerse benden değil, kim onu tatmazsa artık o benden. Eliyle bir avuç alanlar başka*** (o kadara izin var). ***Derken ırmağa varınca içlerinden birazı müstesnâ olmak üzere ondan*** (bol bol) ***içtiler. Nihâyet o Tâlût ve maiyyetindeki mü'minler vaktâki o ırmağı geçtiler,*** (beri yanda kalanlar) ***dediler ki: Bu gün bizim Câlût'a ve ordusuna karşı tâkatimiz yoktur.*** (Âhirette) ***muhakkak Allah'a kavuşacaklarını bilenler*** (ve itâatle ırmağı geçen-

٧ــ بابُ دُعَاءِ النبيِّ ﷺ عَلَى كُفَّارِ قُرَيْشٍ شَيْبَةَ وعُتْبَةَ والوَلِيدِ وأبِى جَهْلِ بنِ هِشَامٍ وهَلاكِهِمْ

7- PEYGAMBER(S)'İN KUREYŞ KÂFİRLERİNDEN ŞEYBE İBN RABÎA, UTBE VE EBÛ CEHL İBN HİŞÂM ALEYHİNE BEDDUÂ ETMESİ VE BUNLARIN HELÂK OLMALARI BÂBI

١١ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ خالِدٍ **حدّثنا** زُهَيْرٌ **حدّثنا** أبو إسْحَاقَ عنْ عَمْرِو بنِ مَيْمُونٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مَسْعُودٍ رضى اللَّهُ عنه قال اسْتَقْبَلَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم الْكَعْبَةَ فَدَعَا على نَفَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ عَلَى شَيْبَةَ ابنِ رَبِيعَةَ وعُتْبَةَ بنِ رَبِيعَةَ والوَلِيدِ بنِ عُتْبَةَ وأبِى جَهْلِ بنِ هِشَامٍ فأشْهَدُ باللَّهِ لَقَدْ رَأيْتُهُمْ صَرْعَى قَدْ غَيَّرَتْهُمُ الشَّمْسُ وكانَ يَوْمًا حَارًّا*

11-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ka'be'ye doğru yöneldi de Kureyş'ten şu birkaç kişi aleyhine: Şeybe ibn Rabîa, Utbe ibn Rabîa, el-Velîd ibn Utbe ve Ebû Cehl ibn Hişâm aleyhine bedduâ etti.

İbn Mes'ûd: Ben Allah'a şehâdet ederim ki, bu kimselerin dördünü de Bedir sâhasında yere serilmiş gördüm; o gün havâsı sıcak bir gün olduğundan, güneş onların renklerini siyâha değiştirmişti, demiştir [15].

---

ler) ***ise: Nice az bir cemiyet, daha birçok cemiyete Allah'ın izniyle galebe etmiştir. Allah sabr*** (ve sebât) ***edenlerle berâberdir, dediler...***" (el-Bakara: 247-251).

O sırada İsrâîl oğulları, peygamberleri Şemuîl'e Amâlika'nın saldırısından şikâyet ederek Amâlika'nın Câlût'una karşı harb edebilecek bir kahramânın kendilerine melik ta'yîn edilmesini ricâ ederler. Şemuîl Peygamber'e Tâlût vahyolunur. Tâlût, merkebini ararken Şemuîl'e rast gelir. O da: Ey Tâlût, İsrâîl oğulları'na melik oldun, der. İsrâîl oğulları'na da bu ta'yîni bildirir. Tâlût'un başına seksen bin İsrâîl oğulları mücâhidi toplanır. Fakat Şemuîl Peygamber bunların dönekliğini bildiği için, Tâlût'a, bunları şöyle bir imtihân etmesini söyler: Kim şu Ürdün Nehri'nin suyundan içerse o benim dînimden değildir. Her kim de içmezse bendendir, der. Hepsi içer, yalnız Dâvûd Peygamber'in de içlerinde bulunduğu üçyüzon küsûr kişi içmez ki, Bedir mücâhidleri sayısına denktir. Tâlût ile Câlût arasında Havrân'da harb olur. Dâvûd, Câlût'u öldürür. Bir müddet sonra Şemuîl de ölür. Tâlût kırk sene adâlet ve basîretle hükümrân olur.

15 Bu hadîs Abdest Alma, Namâz ve Cihâd Kitâbları'nda da geçmişti. Peygamber Ka'be'de namâz kılarken, bu kimseler O'nunla eğlenmişler, biri de yeni boğazlanmış bir devenin döl yatağını getirip secdede iken Peygamber'in sırtı üzerine koymuş, kızı Fâtıma gelip bunu sırtından kaldırdıktan ve Peygamber de böylece namâzını tamamladıktan sonra birer birer bu kimselerin isimlerini söylemek sûretiyle, aleyhlerine bedduâ etmişti. İşte bu bedduâ Bedir'de gerçekleşmiş ve o kimselerin hepsi Bedir'de öldürülmüşlerdir.

٨ــ بابُ قَتْلِ أَبِى جَهْلٍ

8- EBÛ CEHL'İN ÖLDÜRÜLMESİ BÂBI [16]

١٢ــ **حدّثنا** ابنُ نُمَيْرٍ **حدّثنا** أَبو أُسَامَةَ **حدّثنا** إِسْمَاعِيلُ أَخْبَرَنَا قَيْسٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهُ أَنَّهُ أَتَى أَبَا جَهْلٍ وبِهِ رَمَقٌ يَوْمَ بَدْر فَقَالَ أَبو جَهْلٍ هَلْ أَعْمدُ مِنْ رَجُلٍ قَتَلْتُمُوهُ *

12-..... Kays ibn Ebî Hâzım, Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan haber verdi ki, o, Bedir günü kendisinde az bir hayât eseri kalmış hâldeyken Ebû Cehl'in yanına gelmiş. (Ebû Cehl'i tanıyıp: Allah seni zelîl eylesin ey Allah'ın düşmanı, demiş.) Bunun üzerine Ebû Cehl:

— (Beni niye horluyorsun?) Sizin öldürdüğünüz kişiden daha şereflisi olur mu? demiştir.

١٣ــ **حدّثنا** أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ **حدّثنا** زُهَيْرٌ **حدّثنا** سُلَيْمَانُ التَيْمِيُّ أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُمْ قال قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم ح **وحدّثنى** عَمْرُو بنُ خَالِدٍ **حدّثنا** زُهَيْرٌ عنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِىِّ عَنْ أَنَسٍ رضى اللَّهُ عنْهُ قال قال النبىُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم منْ يَنْظُرُ ما صَنَعَ أَبو جَهْلٍ فانْطَلَقَ ابنُ مَسْعُود فَوَجَدَهُ قَدْ ضَرَبَهُ ابْنَا عَفْرَاءَ حَتَّى بَرَدَ قال آأَنْتَ أَبو جَهْلٍ قال فأَخَذَ بِلِحْيَتِهِ قال وهَلْ فَوْقَ رَجُلٍ قَتَلْتُمُوهُ أَوْ رَجُلٍ قَتَلَهُ قَوْمهُ : قال أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ أَنْتَ أَبو جَهْلٍ *

13-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):

— *"Ebû Cehl ne yaptı* (ne oldu)? *Kim bakar anlar?"* buyurdu.

İbn Mes'ûd: (Ben bakar anlarım, diyerek) gitti. Ve Ebû Cehl'i, Afrâ kadının iki oğlu (Muâz ve Muavviz) vurmuşlar da nihâyet onu ölüm hâlinde buldu. İbn Mes'ûd:

— Â sen misin Ebû Cehl? (Vuruldun mu?) dedi.

Enes dedi ki Sonra İbn Mes'ûd, Ebû Cehl'in sakalından yakaladı. Ebû Cehl:

— Sizin öldürdüğünüz kişinin fevkında bir kimse var mıdır? Yâhud:

---

16 Ebû Cehl, ismi Amr ibn Hişâm ibni'l-Mugîre'dir, künyesi Ebû'l-Hakem yâhud Ebû'l-Velîd idi de, Peygamber tarafından Ebû Cehl'e değiştirilmiş ve: *"Bu, ümmetin fir'avnıdır"* buyurulmuştur.

Ebû Cehl, müslümânların en azgın düşmanı ve bu düşmanca hareketlerin başlıca müsebbibi olduğundan bunun öldürülmesi keyfiyeti apayrı bir bâb tahsîs edilerek burada getirilen hadîslerde iyice belirtilip ortaya konulmuştur.

— Kendi kavminin öldürdüğü kişinin üstünde bir kimse var mıdır? dedi.

Râvî Ahmed ibn Yûnus: Sen Ebû Cehl misin? şeklinde söylemiştir.

١٤ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا ابنُ أَبِي عَدِيٍ عنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ عنْ أَنَسٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم يَوْمَ بَدْرٍ مَنْ يَنْظُرُ ما فَعَلَ أَبُو جَهْلٍ فانْطَلَقَ ابنُ مَسْعُودٍ فَوَجَدَهُ قَدْضَرَبَهُ ابْنَا عَفْرَاءَ حَتَّى بَرَدَ فأَخَذَ بِلِحْيَتِهِ فقال أَنْتَ أَبَا جَهْلٍ قال وهَلْ فَوْقَ رَجُلٍ قَتَلَهُ قَوْمُهُ أَوْ قال قَتَلْتُمُوهُ *

14-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Bedir harbi gününde:

— *"Ebû Cehl ne yaptı?"* diye sordu.

İbn Mes'ûd hemen gitti ve Ebû Cehl'i, Afrâ kadının iki oğlu vurmuş da nihâyet onu ölüm hâlinde bulmuş, ve sakalından tutmuş da:

— Sen misin yâ Ebâ Cehl? demiş.

Ebû Cehl de:

— Kendi kavminin öldürdüğü kişinin fevkında bir kimse var mıdır?

Yâhud da:

— Sizin öldürdüğünüz kişinin üstünde bir kimse var mıdır? demiştir [17].

١٥ــ حدّثني ابنُ المُثَنَّى أَخْبَرَنَا مُعَاذُ بنُ مُعَاذٍ حدّثنا سُلَيْمَانُ أخبرنا أَنَسُ بنُ مالِكٍ نَحْوَهُ *

15- Bana İbnu'l-Müsennâ tahdîs etti: Bize Muâz ibnu Muâz haber verdi: Bize Süleymân et-Teymî tahdîs etti: Bize Enes ibn Mâlik (R) geçen hadîsin benzerini haber verdi.

١٦ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال كَتَبْتُ عنْ يُوسُفَ بنِ المَاجِشُونِ عَنْ صَالِحِ بنِ إِبْرَاهِيمَ عنْ أَبِيهِ عنْ جَدِّهِ فِي بَدْرٍ يَعْنِي حَدِيثَ ابْنَيْ عَفْرَاءَ *

---

17 Buhârî bu Enes hadîsini burada ayrı ayrı tarîklerden ve bâzı lâfız farklarıyle arka arkaya birbirini tamamlar şekilde getirmiştir.

İbn Mes'ûd'un: Â! Sen misin Ebû Cehl? demesi, sakalından tutup çekmesi kavlen ve fiilen intikaam almak gâyesiyledir. Çünkü Ebû Cehl, Mekke'de İbn Mes'ûd'a çok ezâ ve cefâ etmişti. Ebû Cehl'in: Sizin öldürdüğünüz, yâhud: Kavminin öldürdüğü kişinin fevkında kimse var mıdır? sözleri de bu yolda ölüm ne benim için küçüklüktür, ne de senin için bir şereftir, demek istemiştir.

16- Bize Alî ibnu Abdillah el-Medînî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Yûsuf ibnu'l-Mâcişûn'dan yazdım; o da Sâlih ibn İbrâhîm'den; o da babası İbrâhîm'den; o da Sâlih'in dedesi Abdurrahmân ibn Avf'tan; Bedir kıssası hakkında, yânî Afrâ kadının iki oğlu (Muâz ve Muavviz) hadîsini almıştır [18].

١٧ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقَاشِيُّ حدّثنا مُعْتَمِرٌ قال سَمِعْتُ أبِي يَقُولُ حدّثنا أبو مِجْلَزٍ عَنْ قَيْسِ بنِ عُبَادٍ عنْ عَلِيِّ بنِ أبِي طَالِبٍ رضى اللَّهُ عنهُ أنَّهُ قال أنَا أوَّلُ منْ يَجْثُو بَيْنَ يَدَيِ الرَّحْمٰنِ للْخُصُومَةِ يَوْمَ القِيَامَةِ: وقال قَيسُ بنُ عُبَادٍ وفِيهِمْ أُنْزِلَتْ هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ قال هُمُ الَّذِينَ تَبَارَزُوا يَوْمَ بَدْرٍ حَمْزَةُ وَعَلِيٌّ وعُبَيْدَةُ أوْ أبو عُبَيْدَةَ بنُ الحَارِثِ وشَيْبَةُ بنُ رَبِيعَةَ وعُتْبَةُ بنُ رَبِيعَةَ والوَلِيدُ بنُ عُتْبَةَ *

17-..... Bize Ebû Miclez, Kays ibn Ubâd'dan tahdîs etti ki, Alî ibn Ebî Tâlib:

— Ben kıyâmet gününde Rahmân'ın huzûrunda müşriklerle muhâkeme olmak üzere duruşmak için ilk diz çöken kimse olacağım, demiştir.

Ve bu hadîsin râvîsi Kays ibn Ubâd: "***Bu iki*** (sınıf, yânî imân edenlerle etmeyenler) ***Rabbleri hakkında birbiriyle da'vâlaşan hasım iki zümredir...***" (el-Hacc:19) âyeti, ilk İslâm harbinin şu ilk mubârizleri hakkında inmiştir, demiş ve şöyle ilâve etmiştir: Onlar Bedir günü iki saff arasında tek başına kıtâl için ortaya çıkan kimselerdir: Hamza,.Alî, Ubeyde yâhud Ebû Ubeyde ibnu'l-Hâris; (diğer tarafta:) Şeybe ibn Rabîa, Utbe ibnu Rabîa, el-Velîd ibn Utbe [19].

١٨ــ حدّثنا قَبِيصَةُ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ أبِي هَاشِمٍ عنْ أبِي مِجْلَزٍ عنْ قَيْسِ ابنِ عُبَادٍ عنْ أبِي ذَرٍّ رضى اللَّهُ عنه قال نَزَلَتْ هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فِي سِتَّةٍ منْ قُرَيْشٍ عَلِيٍّ وحَمْزَةَ وعُبَيْدَةَ بنِ الحَارِثِ وشَيْبَةَ بنِ رَبِيعَةَ وعُتْبَةَ بنِ رَبِيعَةَ والْوَلِيدِ بنِ عُتْبَةَ *

---

18 Bu hadîsin bir rivâyeti Beşte bir Kitâbı'nda da geçmişti.

19 Başlığa uygunluğu açıktır. Burada zikredilen şahıslar şu tertîbde birbirlerine karşı çıkmışlardır: Hamza, Şeybe'ye; Alî, el-Velîd ibn Utbe'ye; Ubeyde de Utbe'ye karşı çıkmıştır. Bunların en yaşlısı Utbe ibn Rabîa idi. Hamza ile Alî, hiç beklemeden karşılaştıkları düşmanlarını öldürmüşlerdir; diğer ikisi de birer kılıç darbesiyle birbirlerini yaralamışlardır.

18-..... Buradaki senedde Ebû Zerr (R): ***"Bu iki sınıf, Rabbleri hakkında birbirleriyle da'vâlaşan hasım iki zümredir..."*** (el-Hacc:19) âyeti, Kureyş'ten şu altı kişi hakkında: Alî, Hamza, Ubeyde ibnu'l-Hâris, Şeybe ibn Rabîa, Utbe ibn Rabîa ve el-Velîd ibn Utbe hakkında indi, demiştir.

١٩ــ حدّثنا إِسْحَاقُ بنُ إِبْرَاهِيمَ الصَّوَّافُ **حدّثنا** يُوسُفُ بنُ يَعْقُوبَ كَانَ يَنْزِلُ فِي بَنِي ضُبَيْعَةَ وهُوَ مَوْلًى لِبَنِي سَدُوسَ **حدّثنا** سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِي مِجْلَزٍ عنْ قَيْسِ بنِ عُبَادٍ قال قال عَلِيٌّ رضى اللَّهُ عنهُ فِينَا نَزَلَتْ هٰذِهِ الآيَةَ هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ *

19-..... Bize Süleymân et-Teymî, Ebû Miclez'den tahdîs etti ki, Kays ibn Ubâd şöyle demiştir: Alî (R):

— Şu ***"İki sınıf, Rabbleri***(nin dîni) ***hakkında birbirleriyle da'vâlaşan hasım iki zümredir..."*** (el-Hacc:19) âyeti bizim hakkımızda indi, demiştir.

٢٠ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عنْ أَبِي هَاشِمٍ عَنْ أَبِي مِجْلَزٍ عنْ قَيْسِ بنِ عُبَادٍ سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ رضى اللَّهُ عنه يُقْسِمُ لَنَزَلَتْ هٰؤُلَاءِ الآياتُ فِي هٰؤُلَاءِ الرَّهْطِ السِّتَّةِ يَوْمَ بَدْرٍ نَحْوَهُ *

20-..... Kays ibn Ubâd şöyle demiştir: Ben Ebû Zerr el-Gıfârî(R)'den işittim; o yemîn ederek: Şu âyetler (yânî el-Hacc: 19-22) elbette Bedir günü birbirleriyle cenkleşen bu altı kişi hakkında indi, demiş ve yukarıda geçen hadîsteki gibi o altı ismi saymıştır [20].

٢١ــ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ **حدّثنا** هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا أَبُو هَاشِمٍ عَنْ أَبِي مِجْلَزٍ عنْ قَيْسٍ قال سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍ يُقْسِمُ قَسَمًا إِنَّ هٰذِهِ الآيَةَ هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ نَزَلَتْ فِي الَّذِينَ بَرَزُوا يَوْمَ بَدْرٍ حَمْزَةَ وعَلِيٍّ وعُبَيْدَةَ بنِ الحَارِثِ وعُتْبَةَ وشَيْبَةَ ابْنَيْ رَبِيعَةَ والوَلِيدِ بنِ عُتْبَةَ*

21-..... Kays (ibn Ubâd) şöyle demiştir: Ben Ebû Zerr(R)'den işittim, o kuvvetli bir yemîn ederek: Şübhesiz ***"Bu iki sınıf, Rabbleri hakkında birbirleriyle da'vâlaşan hasım iki zümredir..."*** (el-Hacc:19) âyeti, Bedir harbi günü birbirleriyle cenk etmek için ortaya çıkan kim-

---

20 Buhârî bu hadîsleri ayrı senedlerle ve bâzı lâfız farklarıyle birbirini açıklar ve te'yîd eder bir sûrette böyle arka arkaya getirmiştir.

seler hakkında inmiştir. Bunlar: Hamza, Alî, Ubeyde ibnu'l-Hâris, Rabîa'nın iki oğlu Utbe ve Şeybe, el-Velîd ibn Utbe'dir.

٢٢ــ حدّثني أَحْمَدُ بنُ سَعِيدٍ أَبو عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا إِسْحَاقُ بنُ مَنْصُورٍ حدّثنا إِبْرَاهِيمُ بنُ يُوسُفَ عَنْ أَبِيهِ عنْ أَبِي إِسْحَاقَ سأَلَ رجُلٌ البَرَاءَ وأنا أَسْمَعُ قال أَشَهِدَ عَلِيٌّ بَدْرًا قال بارَزَ وظَاهَرَ *

22-..... Ebû İshâk şöyle demiştir: Bir adam el-Berâ ibn Âzib'e:

— Alî Bedir'de hazır bulundu mu? diye sordu; ben de işitiyordum.

el-Berâ (R):

— Evet Alî Bedir'de üstüste iki zırh giyerek düşman ile cenkleşmek için ortaya çıktı (ve düşmanını yendi), dedi.

٢٣ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال حدّثني يُوسُفُ بنُ الماجِشُونِ عنْ صالِحِ بنِ إِبْرَاهِيمَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ عنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قال كاتَبْتُ أُمَيَّةَ بنَ خَلَفٍ فَلَمَّا كانَ يَوْمُ بَدْرٍ فَذَكَرَ قَتْلَهُ وقَتْلَ ابْنِهِ فقال بِلالٌ لانَجوْتُ إِنْ نَجَا أُمَيَّةُ *

23-..... Abdurrahmân ibn Avf (R) şöyle demiştir: (Mekke'deki malımı ve âilemi muhâfaza etmesi için) ben Umeyye ibn Halef'e bir mektûb yazıp (onunla karşılıklı) ahidleştim. Nihâyet Bedir günü olunca...

Râvî Abdurrahmân ibn Avf, hadîsin burasına ulaşınca Umeyye'nin ve oğlunun oradaki öldürülüşünü zikretmiştir. Bu öldürme öncesinde Bilâl (Umeyye'yi kaçıyor görünce: Bu Umeyye ibn Halef'tir, yakalayınız!) eğer Umeyye bu defa kurtulursa, ben kurtulmam, demiştir [21].

٢٤ــ حدّثنا عَبْدَانُ بنُ عُثْمَانَ قال أَخْبَرَنِي أَبِي عنْ شُعْبَةَ عنْ أَبِي إِسْحَاقَ عنِ الأَسْوَدِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَنَّهُ قَرَأَ والنَّجْمِ فَسَجَدَ بِهَا وسَجَدَ مَنْ مَعَهُ غَيْرَ أَنَّ شَيْخًا أَخَذَ كَفًّا من تُرابٍ فَرَفَعَهُ الى جَبْهَتِهِ فقال يَكْفِينِي هٰذَا : قال عَبْدُ اللَّهِ فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ بَعْدُ قُتِلَ كافِرًا *

---

21 Bu hadîs, bu isnâd ve metinle Vekâlet Kitâbı, "Bir müslümân bir harbîyi vekîl kıldığı zamân bâbı"nda, buradakinden daha bütün ve daha uzun olarak geçmişti. Buradaki parantez içinde verilen kısımlar, o rivâyetten alınmıştır.

أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى **حدّثنا** هِشَامُ بنُ يُوسُفَ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هِشَامٍ عنْ عُرْوَةَ قال كانَ فِي الزُّبَيْرِ ثَلاَثُ ضَرَبَاتٍ بالسَّيْفِ إِحْدَاهُنَّ فِي عَاتِقِهِ قال إِنْ كُنْتُ لأُدْخِلُ أَصابِعِي فِيهَا قال ضُرِبَ ثِنْتَيْنِ يَوْمَ بَدْرٍ وَوَاحِدَةً يَوْمَ اليَرْمُوكِ قال عُرْوَةُ وقال لِي عَبْدُ المَلِكِ ابنُ مَرْوَانَ حِينَ قُتِلَ عَبْدُ اللَّهِ بنُ الزُّبَيْرِ يا عُرْوَةُ هلْ تَعْرِفُ سَيْفَ الزُّبَيْرِ قُلْتُ نَعَمْ قال فَمَا فِيهِ قُلْتُ فِيهِ فَلَّةٌ فُلَّهَا يَوْمَ بَدْرٍ قال صَدَقْتَ (بِهِنَّ فُلُولٌ مِنْ قِرَاعِ الكَتَائِبِ) ثُمَّ رَدَّهُ عَلَى عُرْوَةَ قال هِشَامٌ فأَقَمْنَاهُ بَيْنَنَا ثَلاَثَةَ آلاَفٍ وأَخَذَهُ بَعْضُنَا ولَوَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ أَخَذْتُهُ *

24-..... Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan (o şöyle demiştir): Peygamber (S) -Mekke'de iken- ***Ve'n-Necmi*** Sûresi'ni okudu da, bu sûrenin sonunda secdeye vardı. Berâberinde bulunanlar da (mü'min müşrik) hep secdeye vardılar, yalnız bir ihtiyâr vardı ki, o bir avuç toprak alıp onu alnına yükseltti ve:

— Bu kadarı bana yeter, dedi.

Abdullah: Yemîn olsun o kimseyi ben, sonra Bedir'de kâfir olarak öldürülmüş gördüm, demiştir.

Bana İbrâhîm ibn Mûsâ haber verdi. Bize Hişâm ibnu Yûsuf, Ma'mer ibn Râşid'den; o da Hişâm'dan tahdîs etti ki, babası Urve ibnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Zubeyr'de üç kılıç darbesi vardı. Bunlardan biri omuz kökünde idi.

Urve dedi ki: Ben -çocuk iken- bu kılıç darbelerinin çukurluğu içine parmaklarımı sokar, oynardım.

Urve dedi ki: Bu yaraların ikisi Bedir gününde vurulmuş, birisi de Yermûk günü vurulmuştu.

Urve dedi ki: Kardeşim Abdullah ibnu'z-Zubeyr şehîd edildiği zamân Abdulmelik ibn Mervân bana:

— Yâ Urve! Zubeyr'in kılıcını tanıyor musun? dedi.

Ben:

— Evet tanıyorum, dedim.

Abdulmelik:

— O kılıçta ne vardı? dedi.

Ben:

— O kılıcın ağzında bir kırık vardı ki, bu, Bedir günü kırılmıştı, dedim.

Abdulmelik;

— Sen doğru söyledin, dedi de Nâbiğâ'nın şu beytini okudu:

(Lâ aybe fîhim gayre enne suyûfehum)
Bihinne fulûlun min kırâ'ı'l-ketâibi

Sonra Abdulmelik o kılıcı Urve'ye geri verdi.

Hişâm: Biz o kılıca aramızda üçbin (dirhem) kıymet takdîr ettik. Onu vârislerimizden biri aldı. Ben onu kendim almış olmamı çok arzû ederdim, demiştir [22].

٢٥ــ حدّثنا فَرْوَةُ عنْ عَلِيٍّ عنْ هِشَامٍ عنْ أبِيهِ قال كانَ سَيْفُ الزُّبَيْرِ مُحَلًّى بِفِضَّةٍ قال هِشَامٌ وكانَ سَيْفُ عُرْوَةَ مُحَلًّى بِفِضَّةٍ *

25- Bize Ferve, Alî ibn Mushir'den; o da Hişâm'dan tahdîs etti ki, babası Urve: Zubeyr'in kılıcı gümüşle süslenmiş idi, demiştir.

Hişâm da: Babam Urve'nin kılıcı gümüşle süslenmiş idi, demiştir.

٢٦ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا هِشَامُ بنُ عُرْوَةَ عَنْ أبِيهِ أنَّ أصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قالُوا لِلزُّبَيْرِ يَوْمَ اليَرْمُوكِ ألاَ تَشُدُّ فَنَشُدَّ مَعَكَ فَقَالَ إنِّي إنْ شَدَدْتُ كَذَبْتُمْ فقالُوا لاَ نَفْعَلُ فَحَمَلَ عَلَيْهِمْ حَتَّى شَقَّ صُفُوفَهُمْ فَجَاوَزَهُمْ وما مَعَهُ أحَدٌ ثُمَّ رَجَعَ مُقْبِلاً فأخَذُوا بِلِجَامِهِ فَضَرَبُوهُ ضَرْبَتَيْنِ عَلَى عَاتِقِهِ بَيْنَهُمَا ضَرْبَةٌ ضُرِبَهَا يَوْمَ بَدْرٍ قال عُرْوَةُ كُنْتُ أُدْخِلُ أصَابِعِي فِي تِلْكَ الضَّرَبَاتِ أَلْعَبُ وأنَا صَغِيرٌ قال عُرْوَةُ وكانَ مَعَهُ عَبْدُ اللَّهِ بنُ الزُّبَيْرِ يَوْمَئِذٍ وهُوَ ابنُ عَشْرِ سِنِينَ فَحَمَلَهُ عَلَى فَرَسٍ وكَّلَ بِهِ رَجُلاً *

26-..... Hişâm ibn Urve, babası Urve'den şöyle haber vermiştir: Yermûk harbinde Rasûlullah'ın sahâbîleri Zubeyr'e;

— Haydi, Rûmlar'a şiddetli bir saldırışla saldır da, biz de seninle berâber şiddetle saldıralım, dediler.

Zubeyr:

— Eğer ben saldırırsam, sizler yalan çıkar, arkaya dönersiniz, dedi.

Bunun üzerine mücâhid sahâbîler:

— Hayır yalan çıkmaz, geriye dönmeyiz, dediler.

Bu söz akabinde Zubeyr, Rûmlar üzerine bir hücûm yaptı. Nihâyet onların harb safflarını yarıp onlardan öteye geçti. Zubeyr bu yarmayı, yanında hiçbir kimse bulunmadığı hâlde yapmıştı. Sonra Zubeyr arkadaşlarına doğru yönelerek dönüp geldi. Rûmlar onun atı-

22 Başlığa uygunluğu, kılıçta Bedir günü kırılan bir kırık bulunmasıdır. Çünkü bunda, Zubeyr'in Bedir vak'asında hazır bulunuşunu ve böylece Zubeyr'in Bedir sahâbîleri sayısına girdiğini apaçık söyleme vardır (Kastallânî).

nın dizginini yakalamışlar da ona, boynu ile kürek kemiği arasından iki darbe vurmuşlar. Bu iki darbenin arasında Bedir gününde vurulan üçüncü darbe izi vardı.

Urve: Ben çocuk iken bu darbelerin çukurlukları içine parmaklarımı sokar, oynardım, demiştir.

Yine Urve: Zubeyr'in berâberinde o gün (yânî Yermûk vak'ası günü) Abdullah ibnu'z-Zubeyr de vardı. Abdullah ibnu'z-Zubeyr on yaşında idi. (İbn Hacer: Küsûru söylemedi, oniki yaşında idi, demiştir.) Babası onu bir ata bindirdi de, gözetip koruması için ona bir adamı vekîl ta'yîn etti [23].

٢٧ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ سَمِعَ رَوْحَ بنَ عُبَادَةَ حدَّثنا سَعِيدُ ابنُ أَبِى عَرُوبَةَ عِنْ قَتَادَةَ قال ذَكَرَ لَنَا أَنَسُ بنُ مالِكٍ عنْ أَبِى طَلْحَةَ أَنَّ نَبِىَّ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ يَوْمَ بَدْرٍ بأَرْبَعَةٍ و عِشْرِينَ رَجُلاً منْ صنَادِيدِ قُرَيْشٍ فَقُذِفُوا فِى طَوِىٍّ مِنْ أَطْوَاءِ بَدْرٍ خَبِيثٍ مُخْبِثٍ وكانَ إذَا ظَهَرَ عَلَى قَوْمٍ أَقَامَ بالْعَرْصَةِ ثَلاَثَ لَيَال فلَمَّا كانَ بِبِدْرٍ اليَوْمَ الثَّالِثَ أَمَرَ بِرَاحِلَتِهِ فَشُدَّ عَلَيْهَا رَحْلُهَا ثُمَّ مَشَى واتَّبَعَهُ أَصْحَابُهُ وقالُوا ما نُرَى يَنْطَلِقُ إلاَّ لِبَعْضِ حَاجَتِهِ حَتَّى قَامَ علَى شَفَةِ الرَّكِىِّ فَجَعَلَ يُنَادِيهِمْ بأَسْمَائِهِمْ وأَسْمَاءِ آبَائِهِمْ يَافُلاَنُ بنَ فُلاَنٍ ويا فُلاَنُ بنَ فُلاَنٍ أَيَسُرُّكُمْ أَنَّكُمْ أَطَعْتُمُ اللَّهَ ورَسُولَهُ فَإِنَّا قَدْ وجَدْنَا ما وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وجَدْتُمْ ما وَعَدَ رَبُّكُمْ حقًّا قال فقال عُمَرُ يا رسُولَ اللَّهِ ما تُكَلِّمُ مِنْ أَجْسَادٍ لاَأَرْوَاحَ لَهَا فقال رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم والَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ ما أَنْتُمْ بأَسْمَعَ لِمَا أَقُولُ مِنْهُمْ قال قَتَادَةُ أَحْيَاهُمُ اللَّهُ حَتَّى أَسْمَعَهُمْ قَوْلَهُ تَوْبِيخًا وتَصْغِيرًا ونَقِيمَةً وحَسْرَةً ونَدَمًا *

27-..... Katâde şöyle demiştir: Bize Enes ibn Mâlik (R), Ebû Talha'dan şöyle zikretti: Peygamber (S) Bedir günü harb sonunda Kureyş şerîflerinden yirmidört kişinin cesedlerinin bir araya toplanmasını emretti de, bunlar Bedir kuyularından pis ve pis şeyleri içine alan bir kuyuya atıldılar. Peygamber düşman bir kavme gâlib olunca, onun açık bir sâhasında üç gece kalmak âdetinde idi. Bedir harbinin üçüncü günü olunca da Peygamber, devesinin getirilmesini emretti. Yol ağırlığı deveye yüklenip bağlandı. Sonra Peygamber yürüdü, sahâbîleri de kendisinin ardı sıra yürüdüler. Sahâbîler birbirlerine:

23 Başlığa uygunluğu "Bedir gününde vurulan (üçüncü) darbe izi" sözünden alınır. Çünkü bu söz, Zubeyr'in Bedir'de hazır bulunduğuna delâlet eder.

— Herhâlde Peygamber bâzı ihtiyâcı için gitmektedir sanıyoruz, dediler.

Nihâyet Peygamber, öldürülen Kureyş ileri gelenlerinin atıldıkları kuyunun bir tarafında durdu da onları kendi adlarıyle ve babalarının adlarıyla şöyle çağırmaya başladı:

— *"Yâ Fulân oğlu Fulân, yâ Fulân oğlu Fulân! Siz Allah'a ve Rasûlü'ne itâat etmiş olsaydınız, itâatiniz sizleri sevindirir miydi?* (Ey öldürülenler!) *Biz, Rabb'imizin bize va'dettiği nusrat ve zaferi muhakkak sûrette gerçek bulduk. Siz de* (bâtıl) *rabbinizin va'dettiği nusrat ve zaferi gerçek buldunuz mu?"* buyurdu.

Râvî Ebû Talha dedi ki: Umer:

— Yâ Rasûlallah! Kendilerinde ruhları bulunmayan şu cesedlere ne söylüyorsun? dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, benim söylemekte olduğum sözleri sizler onlardan daha iyi işitir değilsiniz"* buyurdu.

Katâde: Allah onları ayıplamak, küçültmek, azâb etmek ve kaçırdıkları fırsatlara yanmaları, yaptıkları zulümlere pişmânlık duymaları için, Bedir kuyusundaki cesedlere Peygamber'in hitâbesini işittirecek derecede hayât vermiştir, demiştir [24].

٢٨ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيَانُ حدّثنا عَمْرٌو عنْ عَطَاءٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰهُ عنهما الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ كُفْرًا قال هُمْ واللّٰهِ كُفَّارُ قُرَيْشٍ قال عَمْرٌو هُمْ قُرَيْشٌ ومُحَمَّدٌ ﷺ نِعْمَةُ اللّٰهِ : وأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ البَوَارِ قال النَّارَ يَوْمَ بَدْرٍ *

28-..... Bize Amr ibn Dînâr, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) *"**Allah'ın ni'metine bedel küfrü*** (ve nankörlüğü)

---

24 Katâde'nin bu ictihâdı, İbn Umer'in mezhebidir. Ona göre buradaki işitmek hakîkat ma'nâsına hamledilir. Âişe ise, 29 rakamlı hadîste bunu ilimle te'vîl etmiştir. Âişe, "Sözlerimi sizden daha iyi işitirler" sözünü, "Sözlerimin hakk olduğunu şimdi pek iyi anlarlar" diye tefsîr etmiştir.

Peygamber'in bu vecîz hitâbesi eşsiz bir ilâhî intikaam idi. Bundan sonra Peygamber muzaffer olarak Medîne'ye yollandı. İçlerinde birçok Kureyş ileri gelenleriyle Peygamber'in amcası Abbâs'ın da bulunduğu esîrleri ve ganîmet mallarını da berâber getirdiler. Safra mevkiinde ganîmet malları taksîm edildi. Nadr ibn Hâris öldürüldü. Irk mevkiinde de Ukbe ibn Ebî Muayt'ın boynu vuruldu. Esîrler Medîne'de taksîm edilip sâhiblerine esîrlere iyi bakmaları tenbîh edildi. Zafer müjdecisi olarak Medîne'ye Zeyd ibn Hârise, Avâlî denilen Medîne köylerine de Abdullah ibn Ravâha gönderilmişti. Bu zafer haberi ile Medîne ve civârı halkı çok sevindiler. Yahûdîler'le münâfıklar da sindi.

seçenleri, (bununla berâber) ***kavimlerini de helâk yurduna, cehenneme sokanları görmedin mi? Onlar oraya girecekler. O, ne kötü bir karargâhtır!''*** (İbrâhîm: 28-29) kavlinin tefsîri hakkında:

— O ni'meti küfre değiştirenler vallâhî Kureyş kâfirleridirler, demiştir.

Amr ibn·Dînâr da:

— Onlar Kureyş'tir, Muhammed (S) ise Allah'ın ni'metidir. Kureyş kendilerine tâbi' olan kavimlerini Bedir günü helâk yurduna, yânî cehenneme sokmuşlardır, demiştir [25].

٢٩ــ حدّثني عُبَيْدُ بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا أَبُو أُسَامَةَ عنْ هِشَامٍ عنْ أَبِيهِ قال ذُكِرَ عِنْدَ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أَنَّ ابنَ عُمَرَ رَفَعَ إِلَى النبيِّ ﷺ أَنَّ المَيِّتَ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهِ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ فَقَالَتْ وَهِلَ ابنُ عُمَرَ رَحِمَهُ اللَّهُ إِنَّمَا قال رسولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّهُ لَيُعَذَّبُ بِخَطِيئَتِهِ وذَنْبِهِ وإِنَّ أَهْلَهُ لَيَبْكُونَ عَلَيْهِ الآنَ قالَتْ وذَاكَ مِثْلُ قَوْلِهِ إِنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قامَ علَى القَلِيبِ وفِيهِ قَتْلَى بَدْرٍ مِنَ المُشْرِكِينَ فَقَالَ لَهُمْ ماقال إِنَّهُمْ لَيَسْمَعُونَ ما أَقُولُ إِنَّمَا قال إِنَّهُمُ الآنَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّ ما كُنْتُ أَقُولُ لَهُمْ حَقٌّ ثُمَّ قَرَأَتْ إِنَّكَ لاَتُسْمِعُ المَوْتَى وما أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِى القُبُورِ تَقُولُ حِينَ تَبَوَّؤُا مَقَاعِدَهُمْ مِنَ النَّارِ *

29-..... Urve şöyle demiştir: Âişe(R)'nin yanında, İbn Umer'in "Şübhesiz ölü, kabrinde kendi âilesinin ona ağlamasından dolayı azâb edilir" sözünü Peygamber'e yükselttiği zikrolundu. Bunun üzerine Âişe:

— İbn Umer yanılmıştır; Allah ona rahmet etsin. Rasulullah ancak: *"Şu muhakkak ki, ölü kendi hatîesi ve günâhı sebebiyle azâb olunmaktadır; hâlbuki şimdi ehli onun üzerine ağlamaktadır"* buyurmuştur, dedi.

Âişe devâmla dedi ki:

— Bu İbn Umer'in naklettiği "Rasûlullah, içinde müşriklerden Bedir'de öldürülenler bulunan kuyunun üzerinde dikeldi de o cesedlere hitâben söylediğini söyledi. O cesedler benim söylemekte olduğum sözleri muhakkak işitmektedirler" sözlerinin benzeridir. Rasûlullah ancak: *"Onlar şimdi benim kendilerine söylemekte olduğum sözlerin hakk olduğunu bilmektedirler"* buyurmuştur, dedi.

---

25 Hadîsin başlığa uygunluğu, İbn Abbâs'ın, İbrâhîm: 28-29 âyetlerinde zikredilen kimselerin Kureyş kâfirleri olduğunu, bir tefsîr olarak söylemesidir. Amr ibn Dînâr'ın ifâdesi de bunun benzeridir.

Sonra Âişe (kendi te'vîlinin doğruluğuna delîl getirerek): ***"Şübhesiz ki sen ölülere duyuramazsın"*** (en-Neml: 80)***; "Sen kabirlerde olanlara da işittirecek değilsin"*** (Fâtır: 22) âyetlerini okudu.

Âişe:

— Onlar cehennemden oturacakları yerlerini aldıkları zamân... diyordu [26].

٣٠ــ حدّثني عُثْمَانُ **حدّثنا** عَبْدَةُ عنْ هِشَامٍ عنْ أَبِيهِ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال وقَفَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم علَى قَلِيبِ بَدْرٍ فقال هَلْ وجَدْتُمْ ما وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا ثُمَّ قال إِنَّهُمُ الآنَ يَسْمَعُونَ ماأَقُولُ فَذُكِرَ لِعَائِشَةَ فَقَالَتْ إِنَّمَا قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إِنَّهُمُ الآنَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّ الَّذِي كُنْتُ أَقُولُ لَهُمْ هُوَ الحَقُّ ثُمَّ قَرَأَتْ إِنَّكَ لاَتُسْمِعُ المَوْتَى حَتَّى قَرَأَتِ الآيَةَ *

30-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), Bedir kuyusu üzerinde durdu da, içindeki ölülere hitâben:

— *"Siz, Rabb'inizin va'dettiği ikaabı hakk buldunuz mu?"* buyurdu.

Sonra da:

— *"Şübhesiz şimdi onlar benim kendilerine söylemekte olduğum şeyi işitmektedirler"* diye ekledi.

İbn Umer'in bu hadîsi Âişe'ye zikrolununca, Âişe:

— Peygamber (S) ancak *"Onlar şimdi benim kendilerine ötedenberi söylemekte olduğum* (tevhîd, îmân ve bunların gayrı) *şeylerin hakk olduğunu bilmektedirler"* buyurmuştur, dedi.

Sonra: ***"Şübhesiz ki sen ölülere işittiremezsin. Arkalarına dönmüş kaçarlarken sağırlara da da'vetini işittiremezsin"*** (en-Neml: 80) âyetini ve: ***"Sen kabirlerde olanlara da işittirecek değilsin"*** (Fâtır: 22) âyetini okudu [27].

---

26 Âişe yâhud onun sözünü açıklayıcı olarak Urve, bu son sözüyle âyetteki mutlak nefyin, onların cehennemde istikrâr bulmaları hâliyle kayıtlı olduğuna işâret etmiştir.

Bu hadîsin değişik ve uzunca bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda da geçmişti.

27 Bundan önceki 23 rakamlı hâşiyede de belirttiğimiz gibi Âişe, Peygamber'in *"Şübhesiz şimdi onlar benim kendilerine söylemekte olduğum şeyi işitmektedirler"* sözünü, sözlerimin hakk olduğunu şimdi pek iyi bilmektedirler diye tefsîr etmiştir. Fakat bilmek kaabiliyetini kabûl etmek, işitmek hassâsiyetini kabûle mâni' olmadığı mütâlaasıyle, Beyhakî ve benzeri bâzı âlimler, bu mes'elede İbn Umer'in ictihâdını tercîh etmişlerdir.

٩ــ بابُ فَضْلِ مَنْ شَهِدَ بَدْرًا

9- BEDİR HARBİNDE HAZIR BULUNANLARIN ÜSTÜNLÜĞÜ BÂBI

٣١ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا مُعَاوِيَةُ بنُ عَمْرٍو حدّثنا أَبُو إِسْحَاقَ عنْ حُمَيْدٍ قال سَمِعْتُ أَنَسًا رضى اللَّهُ عنه يَقُولُ أُصِيبَ حَارِثَةُ يَوْمَ بَدْر وهْوَ غُلاَمٌ فَجَاءَتْ أُمُّهُ إِلَى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فقالَتْ يا رسُولَ اللَّهِ قَدْ عَرَفْتَ مَنْزِلَةَ حَارِثَةَ مِنِّى فإِنْ يَكُنْ فِى الجَنَّةِ أَصْبِرْ وأَحْتَسِبْ وإِنْ تَكُ الأُخْرَى تَرَى ما أَصْنَعُ فقال ويْحَكِ أَوَ هَبِلْتِ أَوَجَنَّةٌ واحِدَةٌ هِىَ إِنَّهَا جِنَانٌ كَثِيرَةٌ وإِنَّهُ فِي جَنَّةِ الفِرْدَوْسِ *

31-..... Humeyd et-Tavîl şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)' ten işittim, şöyle diyordu: Hârise ibn Surâka el-Ensârî, Bedir günü çocuk olduğu hâlde (havuzdan su içerken İbnu'l-Araka tarafından bir ok atılarak) vuruldu. Akabinde annesi (ki, Enes'in halasıdır) onu Peygamber'e getirdi de:

— Yâ Rasûlallah! Hârise'nin benim yanımdaki derecesini bilmektesin. Eğer oğlum Hârise cennette ise ölümüne sabreder ve sevâbımı Allah'tan beklerim. Şâyet onun menzili diğerinde (yânî cehennemde) olursa, yapacağım işi görürsün, dedi.

Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Yazık sana, sen aklını mı kaçırdın? Bir tek cennet mi var? Şübhesiz birçok cennetler vardır. Ve şübhesiz senin oğlun Hârise, Firdevs cennetindedir"* buyurdu [28].

٣٢ــ حدّثنى إِسْحَاقُ بنُ إِبْرَاهِيمَ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ إِدْرِيسَ قال سَمِعْتُ حُصَيْنَ بنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ سَعْدِ بنِ عُبَيْدَةَ عنْ أَبِى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ السُّلَمِىِّ عنْ عَلِىٍّ رضى اللَّهُ عنه قال بَعَثَنِى رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وأَبَا مَرْثَدٍ والزُّبَيْرَ وكُلُّنا فارِسٌ قال انْطَلِقُوا حَتَّى تَأْتُوا رَوْضَةَ خَاخٍ فإِنَّ بِهَا امْرَأَةً مِنَ المُشْرِكِينَ مَعَهَا كِتَابٌ مِنْ حَاطِبِ بنِ أَبِى بَلْتَعَةَ إِلَى المُشْرِكِينَ فأَدْرَكْنَاهَا تَسِيرُ علَى بَعِيرٍ لَهَا حَيْثُ قال رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَقُلْنَا

---

28 Firdevs, cennet derecelerinin en fazîletlisidir.

Bu hadîs Cihâd Kitâbı'nda daha uzun bir metinle geçmişti. Peygamber oradaki hadîste Hârise'nin anasına: *"Cennette birçok dereceler vardır, oğlun muhakkak bunlardan Firdevsi A'lâ*(denilen en yüksek derece)*ya erişti"* buyurmuştu.

الْكِتَاب فقالَتْ مَا مَعَنَا كِتَابٌ فأَنَخْناهَا فالْتَمسْنَا فَلَمْ نَرَ كِتَابًا فَقُلْنَا ما كَذَبَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ لَتُخْرِجِنَّ الكِتَابَ أَوْ لَنُجَرِّدَنَّكِ فَلَمَّا رأتِ الجِدَّ أَهْوَتْ إِلَى حُجْزَتِهَا وهْىَ مُحْتَجِزَةٌ بِكِسَاءٍ فأَخْرَجَتْهُ فانْطَلَقْنَا بِهَا إِلَى رسُولِ اللَّهِ ﷺ فقال عُمَرُ يا رسُولَ اللَّهِ قَدْ خَانَ اللَّهَ ورسُولَهُ والمُؤْمِنِينَ فَدَعْنِى فَلأَضْرِبْ عُنُقَهُ فَقَالَ النبيُّ ﷺ ما حَمَلَكَ علَى ما صَنَعْتَ قال حَاطِبٌ واللَّهِ مابِى أَنْ لاأَكُونَ مُؤْمِنًا باللَّهِ ورسُولِهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم أَرَدْتُ أَنْ تَكونَ لِى عنْدَ الْقَوْمِ يَدٌ يَدْفَعُ اللَّهُ بِهَا عنْ أَهْلِى ومالِى ولَيْسَ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِكَ إِلاَّ لَهُ هُنَاكَ منْ عشِيرَتِهِ مَنْ يَدْفَعُ اللَّهُ بِهِ عنْ أَهْلِهِ ومالِهِ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم صَدَقَ ولاَ تَقُولُوا لهُ إِلاَّ خَيْرًا فَقَالَ عُمَرُ إِنَّهُ قَدْ خَانَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ والمُؤْمِنِينَ فَدَعْنِى فَلأَضْرِبَ عُنُقَهُ فَقَالَ أَلَيْسَ منْ أَهْلِ بَدْرٍ فقال لَعَلَّ اللَّهَ اطَّلَعَ إِلَى أَهْلِ بدْرٍ فقالَ اعْمَلُوا ما شِئْتُمْ فقَدْ وجَبَتْ لَكُمُ الجَنَّةُ أَوْ فَقَدْ غَفَرْتُ لكُمْ فَدَمَعَتْ عَيْنَا عُمَرَ وقال اللَّهُ ورَسُولُهُ أَعْلَمُ *

32-..... Alî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) beni, Ebû Mirsed'i ve ez-Zubeyr'i gönderdi. Hepimiz süvârî idik. Rasûlullah:

— *"Gidiniz, tâ Hâh bustânına kadar ilerleyiniz. Orada müşriklerden bir kadın vardır. Kadının yanında Hâtıb ibn Ebî Beltea'dan Mekke müşriklerine yazılmış bir mektûb vardır.* (Onu bana getiriniz)" buyurdu.

Nihâyet biz o kadına Rasûlullah'ın dediği yerde, kendisine âid bir deve üzerinde giderken yetiştik. Kadına:

— Mektûbu çıkar, dedik.

Kadın:

— Bizim yanımızda hiçbir mektûb yoktur, diye inkâr etti.

Biz; o bindiği deveyi çöktürdük ve mektûbu aradık. Fakat hiçbir mektûb göremedik. Biz kadına:

— Rasûlullah yalan söylememiştir. Çâresiz sen ya mektûbu çıkaracaksın, yâhud da biz senin elbiselerini soyup bulacağız, dedik.

Kadın bizdeki ciddîliği görünce, elini izârının bağına uzattı, mektûb kadının beli üzerindeki bir beze bağlanmış hâldeydi. Kadın onu çıkardı. Akabinde biz o yazılı sahîfeyi Rasûlullah'a getirdik...

Umer:

— Yâ Rasûlallah! Bu zât Allah'a, Rasûlü'ne ve mü'minlere hâinlik yapmıştır; onun için beni bırak da boynunu vurayım, dedi.

Peygamber (S), Hâtıb'a hitâben:

— *"Seni yaptığın bu işe sevkeden nedir?"* buyurdu.

Hâtıb:

— Vallâhi bende Allah'a ve Rasûlü'ne mü'min olmamak yoktur. Ben sâdece Mekkeliler yanında Allah'ın bununla âilemi ve malımı himâye edeceği bir el (bir minnetdârlık) olmasını istedim. Senin yanındaki Muhâcir sahâbîlerden herbirinin Mekke'de âilesini ve malını koruyacak hısımları vardır; (benim ise kimsem yoktur, ben onlarla sâdece anlaşmalı bir kimseyim; Kureyş'ten değilim), dedi.

Hâtıb'ın bu savunması üzerine Peygamber:

— *"Hâtıb doğru savunma yaptı, ona hayırdan başka birşey söylemeyin!"* buyurdu.

Fakat (bir türlü öfkesi geçmeyen) Umer:

— Muhakkak o Allah'a, Rasûlü'ne ve mü'minlere hâinlik yapmıştır. Beni serbest bırak da onun boynunu vurayım, dedi.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Hâtıb Bedir ehlinden değil mi?"* buyurdu da şöyle devâm etti: *"Belki Allah, Bedir ehline* (yânî onların o günkü yüksek cihâdlarına) *muttali' olmuştur da: İstediğinizi yapın, cennet sizlere vâcib olmuştur:* yâhud da: *Ben sizlere mağfiret etmişimdir, buyurmuştur"* dedi.

Bunun üzerine Umer'in iki gözü yaş akıttı da:

— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedi [29].

١٠ ــ بابٌ

10- BÂB

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

٣٣ ــ حدّثني عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ الجُعْفِيُّ حدّثنا أَبو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ الغَسِيلِ عنْ حَمْزَةَ بنِ أَبِي أُسَيْدٍ والزُّبَيْرِ بنِ المُنْذِرِ ابنِ أَبِي أُسَيْدٍ رضى اللَّهُ عنه قال قال لَنَا رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلم يَوْمَ بَدْرٍ إِذَا أَكْثَبُوكُمْ فارْمُوهُمْ واسْتَبْقُوا نَبْلَكُمْ *

33-..... Bize Abdurrahmân ibnu'l-Gasîl, Hamza ibnu Ebî Useyd ile ez-Zubeyr ibnu'l-Munzir ibn Ebî Useyd'den tahdîs etti ki, Ebû Useyd Mâlik ibnu'r-Rabîa şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Bedir günü

29 Başlığa Uygunluğu *"Hâtıb Bedir ehlinden değil mi?"* sözlerindedir. Bu hadîsin biraz farklı bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, "Câsûs bâbı"nda geçmiş idi. İleride Mekke Fethi bâbı'nda daha geniş bir metinle tekrar gelecektir.

bize: *"Düşmanlarınız size yaklaştıkları* (size atış imkânı verdikleri) *zamân, onlara ok atışı yapınız.* (Atış menzilinden uzak bulunduklarında atış yapmayıp) *oklarınızın kendi yanınızda kalmasını isteyiniz"* buyurdu.

٣٤ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ **حدّثنا** أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ **حدّثنا** عَبْدُالرَّحْمٰنِ بنُ الغَسِيلِ عنْ حَمْزَةَ بنِ أَبِى أُسَيْدٍ والمُنْذِرِ بنِ أَبِى أُسَيْدٍ عَنْ أَبِى أُسَيْدٍ رضى اللَّهُ عنه قال قال لَنَا رسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ بَدْرٍ إِذَا أَكْثَبُوكُمْ يَعْنِى كَثَّرُوكُمْ فارْمُوهُمْ واسْتَبْقُوا نَبْلَكُمْ *

34-..... Ebû Useyd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Bedir günü bize: *"Düşmanlar size yaklaştıkları, yânî size kalabalık geldikleri zamân onlara ok atınız da* (uzaktalarken atmayıp) *oklarınızı kendi yanlarınızda alıkoyunuz"* buyurdu [30].

٣٥ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ خَالِدٍ **حدّثنا** زُهَيْرٌ **حدّثنا** أَبُو إِسْحَاقَ قال سَمِعْتُ البَرَاءَ بنَ عَازِبٍ رضى اللَّهُ عنْهُمَا قال جَعَلَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم عَلَى الرُّمَاةِ يَوْمَ أُحُدٍ عَبْدَ اللَّهِ بنَ جُبَيْرٍ فأصابُوا منَّا سَبْعِينَ وكانَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وأَصْحابُهُ أَصَابُوا منَ المُشْرِكِينَ يَوْمَ بَدْرٍ أَرْبَعِينَ ومائَةً سَبْعِينَ أَسِيرًا وسَبْعِينَ قَتِيلاً: قال أَبُو سُفْيَانَ يَومٌ بِيَوْمِ بَدْرٍ والحَرْبُ سِجَالٌ *

35-..... Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) Uhud günü okçuların başına Abdullah ibn Cubeyr'i kumandan yaptı. Müşrikler bizden yetmiş kişiye isâbet kaydettiler. Peygamber ve sahâbîleri ise Bedir günü müşriklerden yüzkırk kişiye musîbet getirdiler ki, onlardan yetmiş kişiyi esîr aldılar, yetmiş kişiyi de öldürdüler.

Ebû Sufyân Sahr ibn Harb:

— Bu, Bedir gününe karşılık olan bir gündür, harb nevbet iledir (yânî kâh onlar bize, kâh biz onlara galebe ederiz), demiştir [31].

٣٦ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ **حدّثنا** أَبُو أُسَامَةَ عنْ بُرَيْدٍ عنْ جَدِّهِ أَبِى بُرْدَةَ عَنْ أَبِى مُوسَى أُرَاهُ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال وإِذَا الخَيْرُ

---

30 Bu iki hadîsin başlığa uygunlukları açıktır. Bunlar Rasûlullah'ın bu emrini rivâyet eden Ebû Useyd(R)'in Bedir'de hazır bulunduğunun delîlleridirler.

31 Bu, daha uzun bir metinle Cihâd Kitâbı'nda geçmişti.

ما جَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الخَيْرِ بَعْدُ وثَوَابِ الصِّدْقِ الَّذِي أَتَانَا بَعْدَ يَوْمِ بَدْرٍ *

36-..... Ebû Mûsâ(R)'dan (o şöyle demiştir): Zannediyorum ki Peygamber (S): *"O takdîrde hayır, Uhud gününden sonra Allah'ın getirdiği hayırdan ve kezâ Bedir gününden sonra Allah'ın bize verdiği doğruluğun sevâbıdır"* buyurdu [32].

٣٧ــ حدّثني يَعْقُوبُ بنُ إِبْرَاهِيمَ **حدّثنا** إِبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ عنْ جَدِّهِ قال قال عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عَوْفٍ إِنِّى لَفِى الصَّفِّ يَوْمَ بَدْرٍ إِذِ الْتَفَتُّ فإِذَا عنْ يَمِينِى وعَنْ يَسَارِى فَتَيانِ حَدِيثَا السِّنِّ فكأَنِّى لَمْ آمَنْ بِمَكَانِهِمَا إِذْ قال لِى أَحَدُهُمَا سِرًّا مِنْ صاحِبِهِ يا عَمِّ أَرِنِى أَبَا جَهْلٍ فَقُلْتُ يا ابنَ أَخِى وما تَصْنَعُ بِهِ قال عَاهَدْتُ اللَّهَ إِنْ رَأَيْتُهُ أَنْ أَقْتُلَهُ أَوْ أَمُوتَ دُونَهُ فقال لِى الآخَرُ سِرًّا مِنْ صاحِبِهِ مِثْلَهُ قال فَمَا سَرَّنِى أَنِّى بَيْنَ رَجُلَيْنِ مَكَانَهُمَا فأَشَرْتُ لَهُمَا إِلَيْهِ فَشَدًّا علَيْهِ مِثْلَ الصَّقْرَيْنِ حَتَّى ضَرَبَاهُ وهُمَا ابْنَا عَفْرَاءَ *

37-..... Abdurrahmân ibn Avf (R) şöyle demiştir: Ben Bedir (harbi) günü harb saffında idim. Dönüp baktım ki, sağımda ve solumda yaşları küçük iki genç duruyor. Ben onların durumlarından emîn olmamış gibiydim. Derken onlardan biri kendi arkadaşının haberi olmadan bana gizlice:

— Ey amca! Bana Ebû Cehl'i göster, dedi.

Ben de ona:

— Ey kardeşim oğlu, sen Ebû Cehl'i ne yapacaksın? dedim.

O da:

— Ben Allah'a ahd verdim: Eğer onu görürsem öldüreceğim yâhud da onun önünde öleceğim, dedi.

Diğer genç de, yine arkadaşından gizli olarak, bana birincisinin söylediği gibi söyledi.

Abdurrahmân dedi ki: Böyle (tecrübesiz) iki genç kişi arasında bulunmam, yânî onların durumları beni sevindirmedi. Ben o iki gen-

---

32 Rasûlullah'ın bu sözü, Uhud harbi öncesi gördüğü ru'yâsı ile ilgilidir. Ru'yâ bâzı tehlikeler ve zararlar remz ediyordu. Bundan dolayı Rasûlullah Medîne'de savunmada kalmayı düşünüyordu. Gençlerin ısrârı üzerine Uhud'a çıkılma kararı alınmış ve ru'yâsının işâret ettiği işler meydana gelmişti. Bunlardan sonra Allah'ın getirdiği hayır, mü'minlerin kalblerinin sebât etmesidir. Çünkü müşrikler onlara karşı toplanıp gelmiş ve onları korkutmuş oldukları hâlde, bunca tehdîd mü'minlerin îmânlarını artırmıştı da, onlar: ***"Allah bize yeter, O ne güzel vekîldir, demişlerdir"*** (Âlu İmrân: 173) (Kastallânî).

ce Ebû Cehl'i işâret edip gösterdim. Onlar derhâl iki doğan kuşu gibi Ebû Cehl'in üzerine hücûm ettiler, nihâyet onu kılıçlarıyla vurup öldürdüler. Bu iki genç, Afrâ kadının oğulları Muâz ve Muavviz idiler [33].

٣٨ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا إبْرَاهِيمُ أخْبرَنَا ابنُ شِهَابٍ قال أخْبرنى عُمَرُ بنُ أسِيدِ بنِ جَارِيَةَ الثَّقَفِىُّ حَلِيفُ بَنِي زُهْرَةَ وكانَ مِنْ أصْحَابِ أبِى هُرَيْرَةَ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهُ قال بَعَثَ رسولُ اللَّهِ ﷺ عَشَرَةً عَيْنًا وأمَّرَ عَلَيْهِمْ عَاصِمَ بنَ ثَابِتٍ الأنْصَارِىَّ جَدَّ عَاصِمِ ابنِ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ حَتَّى إذَا كانُوا بالْهَدَأة بَيْنَ عُسْفَانَ وَمَكَّةَ ذُكِرُوا لِحَىٍّ مِنْ هُذَيْلٍ يُقَالُ لَهُمْ بَنُو لِحْيَانَ فَنَفَرُوا لَهُمْ بِقَرِيبٍ مِنْ مِائَةِ رجُلٍ رامٍ فاقْتَصُّوا آثَارَهُمْ حَتَّى وجَدُوا مَأكَلَهُمُ التَّمْرَ فِى مَنْزِلٍ نَزَلُوهُ فقالُوا تَمْرُ يَثْرِبَ فاتَّبَعُوا آثَارَهُمْ فَلَمَّا حَسَّ بِهِمْ عَاصِمٌ وأصْحَابُهُ لَجؤُا إلَى مَوْضِعٍ فأحَاطَ بِهِمِ القَوْمُ فقَالُوا لَهُمُ انْزِلُوا فأعْطُوا بأيْدِيكُمْ ولَكُمُ العَهْدُ والمِيثَاقُ أنْ لاَ نَقْتُلَ مِنْكُمْ أحَدًا فقال عَاصِمُ بنُ ثَابِتٍ أيُّهَا القَوْمُ أمَّا أنا فَلاَ أنْزِلُ فِى ذِمَّةِ كافِرٍ ثُمَّ قال اللَّهُمَّ أخْبِرْ عَنَّا نَبِيَّكَ ﷺ فَرَمَوْهُمْ بالنَّبْلِ فَقَتَلُوا عَاصِمًا ونَزَلَ إلَيْهِمْ ثَلاَثَةُ نَفَرٍ علَى الْعَهْدِ والمِيثَاقِ مِنْهُمْ خُبَيْبٌ وزَيْدُ بنُ الدَّثِنَةِ وَرَجُلٌ آخَرُ فَلَمَّا اسْتَمْكَنُوا مِنْهُمْ أطْلَقُوا أوْ تارَ قِسِيِّهِمْ فَرَبَطُوهُمْ بِهَا قال الرَّجُلُ الثَّالِثُ هٰذَا أوَّلُ الغَدْرِ واللَّهِ لا أصْحَبُكُمْ إنَّ لى بِهٰؤُلاَءِ أسْوَةً يُرِيدُ القَتْلَى فَجَرَّرُوهُ وَعَالَجُوهُ فأبى أنْ يَصْحَبَهُمْ فانْطُلِقَ بِخُبَيْبٍ وزَيْدِ بنِ الدَّثِنَةِ حَتَّى باعُوهُمَا بَعْدَ وَقْعَةِ بَدْرٍ فابْتَاعَ بَنُوا لِحَارِثِ بنِ عَامِرِ ابنِ نَوْفَلٍ خُبَيْبًا وكانَ خُبَيْبٌ هُوَ قَتَلَ الحَارِثَ بنَ عَامِرٍ يَوْمَ بَدْرٍ فلَبِثَ خُبَيْبٌ عِنْدَهُمْ أسِيرًا حَتَّى أجْمَعُوا قَتْلَهُ فاسْتَعَارَ مِنْ بَعْضِ بَنَاتِ الحَارِثِ مُوسَى يَسْتَحِدُّ بِهَا فأعَارَتْهُ فدَرَجَ بُنَىٌّ لَهَا وهْىَ غَافِلَةٌ عَنْهُ حَتَّى أتَاهُ فَوَجَدَتْهُ مَجْلِسَهُ علَى فَخِذِهِ والمُوسَى بِيَدِهِ قالَتْ ففَزِعْتُ فَزْعَةً عَرَفَهَا خُبَيْبٌ فَقَالَ أتَخْشَيْنَ أنْ أقْتُلَهُ ما كُنْتُ لِأفْعَلَ ذٰلِكَ قالَتْ واللَّهِ ما رأيْتُ أسِيرًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ خُبَيْبٍ واللَّهِ لَقَدْ

33 Bu iki gencin babaları el-Hâris ibn Rifâa'dır. Bu hadîsin daha uzun bir rivâyeti Cihâd Kitâbı'nda geçmişti.

وجَدْتُهُ يوْمًا يأكُلُ قِطْفًا منْ عِنَبٍ في يَدِهِ وإنَّهُ لَمُوثَّقٌ بالحَدِيدِ وما بِمَكَّةَ منْ ثَمَرَةٍ وكانَتْ تَقُولُ إنَّهُ لَرِزْقٌ رَزَقَهُ اللَّهُ خُبَيْبًا فَلَمَّا خَرَجُوا بِهِ مِنَ الحَرَمِ لِيَقْتُلُوهُ فِي الحِلِّ قال لَهُمْ خُبَيْبٌ دَعونِي أُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ فَتَرَكُوهُ فرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ فَقَالَ واللَّهِ لَوْلاَ أنْ تَحْسِبُوا أنَّ ما بِي جَزَعٌ لزِدْتُ ثُمَّ قال اللَّهُمَّ أحْصِهِمْ عَدَدًا واقْتُلْهُمْ بَدَدًا ولاَ تُبْقِ منْهُمْ أحَدًا ثُمَّ أنْشَأَ يَقُولُ *

فلَسْتُ أُبَالِي حِينَ أُقْتَلُ مُسْلِمًا عَلَى أيِّ جَنْبٍ كانَ للَّهِ مَصْرَعِي

وذٰلِكَ فِي ذَاتِ الإلٰهِ وإنْ يَشأ يُبَارِكْ عَلَى أوْصَالِ شِلْوٍ مُمَزَّعِ

ثُمَّ قامَ إلَيْهِ أبو سَرْوَعَةَ عُقْبَةُ بنُ الحَارِثِ فَقَتَلَهُ وكانَ خُبَيْبٌ هوَسَنَّ لِكُلِّ مُسْلِمٍ قُتِلَ صَبْرًا الصَّلاَةَ وأخْبَرَ يَعْنِي النبيُّ ﷺ أصْحَابَهُ يَوْمَ أُصِيبُوا خَبَرَهُمْ وبَعَثَ ناسٌ منْ قُرَيْشٍ إلَى عَاصِمِ بنِ ثَابِتٍ حِينَ حُدِّثُوا أنَّهُ قُتِلَ أنْ يُؤْتَوْا بِشَيْءٍ منْهُ يُعْرَفُ وكانَ قَتَلَ رجُلاً عظِيمًا منْ عُظَمَائِهِمْ فَبَعَثَ اللَّهُ لعَاصِمٍ مثْلَ الظُّلَّةِ منَ الدَّبْرِ فَحَمَتْهُ منْ رُسُلِهِمْ فَلَمْ يَقْدِرُوا أنْ يَقْطَعُوا منْهُ شَيْئًا * وقال كَعْبُ بنُ مالِكٍ ذَكَرُوا مُرَارَةَ بنَ الرَّبِيعِ العَمْرِيَّ وهِلاَلَ ابنَ أُمَيَّةَ الْوَاقِفِيَّ رجُلَيْنِ صَالِحَيْنِ قَدْ شَهِدَا بدْرًا *

38-..... Bize İbn Şihâb haber verip şöyle dedi: Bana Zuhre oğulları'nın yemînli dostu olan Umer ibnu Useyd ibn Câriye es-Sakafî haber verdi. Bu zât aynı zamânda Ebû Hureyre'nin arkadaşlarından idi. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) on kişilik bir keşif birliği hazırladı da bunların başına Umer ibnu'l-Hattâb'ın oğlu Âsım'ın (ana tarafından) dedesi olan Âsım ibn Sâbit el-Ensârî'yi kumandan yaparak gönderdi[34]. Bu birlik, Mekke ile Usfân arasında Hedee mevkiine vardıkları zamân bunlar, Huzeyl kabîlesinden Lıhyân oğulları

34 Bunlardan bâzıları Mersed el-Ganevî, Hâlid ibnu'l-Bukeyr el-Leysî, başkanları Âsım ibn Sâbit, Hubeyb ibn Adiyy, Zeyd ibnu'd-Desine ve Abdullah ibn Târık'tır. Bu seriyyeye *Recî' Seriyyesi* ismi verilir. *Recî',* Huzeyl kabîlesi yurdunda bir suyun adıdır. Bu şehâdet vâkıası burada vukû'a geldiğinden bu adla anılmıştır. Hâdise şöyledir: Adal ve Karre kabîlelerinden bâzı kimseler Peygamber'e gelip kendilerine dîn ve Kur'ân öğretmek için bâzı öğretmenler göndermesini ricâ etmişlerdi. Peygamber onlara suffa ehlinden isimleri geçen öğretmen sahâbîleri göndermişti. Recî' mevkiine geldiklerinde bu kabîle halkı bunları gaddârca şehîd etmişler. Hubeyb ile Zeyd'i Mekke'ye götürüp, orada öldürmüşlerdir.

denilen bir obaya zikrolunup haber verildiler. O kabîle halkı yüze yakın atıcı kişi ile bunları yakalamak için yürüdüler. Onların ayak izleri ardına düştüler. Nihâyet keşif birliğinin konaklayıp da hurma yemiş oldukları yerlerini buldular. Ve:

— İşte bu Yesrib hurmasıdır, dediler.

Yine keşif birliğinin izleri ardından gittiler. Keşif kumandanı Âsım ve arkadaşları onların geldiğini hissedince bir yere girip sığındılar. Ta'kîbçi Lıhyân oğulları onları çepçevre kuşattılar da onlara:

— Aşağıya inin, ellerinizi bize verin (yânî bize boyun eğin); sizden hiçbir kimseyi öldürmeyeceğimize dâir size ahd ve mîsâk veriyoruz! dediler.

Âsım kendi arkadaşlarına hitâben:

— Ey arkadaşlar! Bana gelince ben kâfirin zimmetine (yânî ahdine) inmem! dedikten sonra:

— Yâ Allah! Peygamberine bizden haber ver! dedi.

Bu esnâda kâfirler müslümânlara ok attılar ve Âsım'ı şehîd ettiler. Arkadaşlarımdan üç kişi: Hubeyb ibn Adiyy, Zeyd ibnu'd-Desine ve başka bir adam, onların verdiği ahd ve mîsâk üzerine inip teslîm oldular. Düşmanlar onları yakalayınca yaylarının kirişlerini çözdüler de bunlarla onları bağladılar.

Keşif birliğinden olan üçüncü adam:

— Bu ilk zulümdür. Vallâhi ben sizlerle yolculuk etmem. Benim için şu öldürülen şehîdlere uymak vardır! deyip gitmemekte diretti.

Onlar onu sürüklediler ve Mekke'ye götürmek için çabalayıp dürtüştüler. O da onlarla berâber olmamakta diretti (onu da öldürdüler).

Hubeyb ile Zeyd ibnu'd-Desine Mekke'ye götürüldüler ve nihâyet Bedir vak'asından sonra onları sattılar. Hubeyb'i el-Hâris ibn Âmir ibn Nevfel oğulları satın aldı. Hubeyb Bedir günü el-Hâris ibn Âmir'i öldürmüş idi. Hubeyb onların yanında esîr olarak (harâm ayları geçinceye kadar) bir süre kaldı. Nihâyet onu öldürmeye karar verip birleştiklerinde Hubeyb, etek ve koltuk altı kıllarını gidermek için el-Hâris'in kızlarının birinden bir ustura âriyet istedi. Kadın ona usturayı âriyet verdi. Bu arada kadın farkında değilken, onun bir oğlu Hubeyb'in yanına gitti. Kadın oğlunu, Hubeyb'in elinde ustura olduğu hâlde, Hubeyb'in kucağında oturmuş vaziyette buldu. Kadın:

— Hubeyb onu ustura ile öldürecek diye çok korktum, demiştir.

Hubeyb kadının bu hâlini anladı da:

— Çocuğu öldüreceğimden mi korkuyorsun? Ben bunu yapacak değilim, dedi.

Kadın:

— Vallâhi ben aslâ Hubeyb'den daha hayırlı bir esîr görmedim. Vallâhi bir gün ben onu, kendisi demirle bağlı olduğu hâlde elinde bir üzüm salkımı tutarak yerken görmüşümdür. O zamân Mekke'de bu meyveden hiç yoktu, demiştir.

Kadın:

— Bu muhakkak Allah'ın Hubeyb'e ihsân ettiği bir rızıktır, der idi.

Nihâyet Hubeyb'i Hıll'de öldürmek için Harem'den çıkardıklarında, Hubeyb onlara:

— Beni bırakın da iki rek'at namâz kılayım, dedi.

Onlar kendisini serbest bıraktılar. O da (Ten'îm mescidinin yerinde) iki rek'at namâz kıldı. Akabinde:

— Vallâhi eğer bende ölümden bir korku olduğunu sanmasaydınız, elbette daha uzun namâz kılardım, demiştir.

Bundan sonra Hubeyb:

Allâhumme ahsihim adeden
Vaktu'l-hum bededen
Ve lâ tubkı minhum ahaden

(= Yâ Allah, onların hepsini say,
Onları dağınık dağınık öldür,
Onlardan hiçbirini diri bırakma)

diye duâ etti. Bundan sonra da şu beyitleri söyleyerek inşâd etti:

Fe lestu ubâlî hîne uktelu müslimen
Alâ eyyi cenbin kâne lillâhi masra'î
Ve zâlike fî Zâti'l-İlâhi ve in yeşe'
Yubârik alâ evsâli şılvın mumezzai

(= Ben müslümân olarak öldürülürken buna aldırmam.
Çünkü ölümüm hangi yerde olsa Allah içindir.
Bu ölüm Allah'ın Zâtı (O'nun rızâsını arama) yolundadır.
Eğer o isterse parça parça edilmiş cesedin eklemleri üzerine bereketler ihsân eder!) [35].

---

35 İbn İshâk bu kasîdenin baş tarafının şunlar olduğunu zikretti:

Lekad cemaa'l-ahzâbu havlî ve elebbû
Kabâilehum ve's-tecmeû kulle mecma'in
Ve kad karrabû ebnâehum ve nisâehum
Ve kurribtu min cız'ın tavîlin mumennaın
Ve kulluhum yubdi'l-adâvete câhiden
Aleyye liennî fî vesâkın bi-mudayyiin
İle'llâhi eşkû gurbetî ba'de kerbetî
Ve ma cemaa'l-ahzâbu lî inde masra'î
Fe za'l-Arşı sabberanî alâ mâ esâbenî
Fe kad vadaû lahmî ve kad dalle matma'î

Bundan sonra Ebû Sırvaa Ukbe ibnu'l-Hâris, Hubeyb'e doğru kalktı ve onu öldürdü. İşte böylece Hubeyb, habsedilerek öldürülecek her müslümân için iki rek'at namâz kılma sünnetini ilk koyan kimse oldu [36].

Bu on kişilik keşif birliği bu musîbete uğradıkları gün onların haberini Peygamber (S) kendi sahâbîlerine haber vermiştir.

Kureyş'ten birtakım insanlar, birlik kumandanı Âsım'ın öldürüldüğü konuşulduğu zamân, ondan tanımaya yarayacak birşey getirmeleri için Âsım'ın cesedinin yanına insan gönderdiler. Âsım, Bedir günü onların büyüklerinden birini (Ukbe ibn Ebî Muayt'ı) öldürmüştü. Allah Âsım'ı korumak için bal arısı veyâ eşek arısından gölgeleyici bulut gibi bir sürü gönderdi de, Kureyş'in elçilerinden onu korudu ve onlar Âsım'dan birşey kesip almaya muktedir olamadılar.

Ve Ka'b ibn Mâlik (yakında Tebûk gazvesi hakkında gelecek olan uzun hadîsinde) bana Murâre ibnu'r-Rabî' el-Umerî ile Hilâl ibn Umeyye el-Vâkıfî'nin Bedir harbinde hazır bulunmuş iki iyi adam olduklarını söylediler, demiştir [37].

٣٩ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا لَيْثٌ عنْ يَحْيَى عنْ نافِعٍ أنَّ ابنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما ذُكِرَ لَهُ أنَّ سَعِيدَ بنَ زَيْدِ بنِ عَمْرِو بنِ نُفَيْلٍ وكانَ بَدْرِيًّا مَرِضَ

Ve zâlike fî zâti'l-ilâhi ve in yeşe'
Yubârik alâ evsâli şelvin mumezza'ı
Ve kad aradû bi'l-küfri ve'l-mevtu dûnehu
Ve kad zerefet aynâye min gayri mudmın
Ve mâ bî hazâru'l-mevti innî le-meyyitun
Velâkin hazârî harra nârin teleffe'u
Fe lestu bi-mubdin lil-aduvvi tahaşşuan
Velâ cezean innî ile'llâhi merci'î
Fe lestu ubâlî hîne uktelu müslimen... (Kastallânî)

36 Bu hakîkaten bir sünnet olmuştur. Çünkü Hubeyb bu ölümünden önce iki rek'at namâz kılma işini Peygamber'in hayâtında yapmış, Peygamber de bunu güzel görüp takrîr etmiştir (Kastallânî).

37 Bu hadîsin bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, "Kişi esîr alınmak ister mi bâbı"nda geçmişti. İleride Tevhîd Kitâbı'nda da bir rivâyeti gelecektir.

Burada zikredilmesine sebeb "Âsım Bedir'de onların büyüklerinden birini öldürmüştü" sözüdür.

Hâfız ed-Dimyâtî, bu Hubeyb'in Bedir'de hazır bulunmadığını, Bedir'de hazır bulunup el-Hâris'i öldürenin ancak Hubeyb ibn Yesâf olduğunu söylemiştir. İbn Abdilberr, *el-İstîâb*'da ve İbnu'l-Esîr de *Usdu'l-Gâbe*'de Hubeyb ibn Adiyy'in Bedir'de hazır bulunduğunu; birincisi Ukbe ibnu'l-Hâris'in Hubeyb ibn Adiyy'i satın aldığını, babası Hâris'i Hubeyb'in öldürmüş bulunduğunu ziyâde etmiştir. Aynı zamânda Hubeyb ibn Yesâf'ın hâl tercemesinde beyitler zikrederek, onun da Bedir'de hazır bulunduğunu ve Umeyye ibn Halef'i öldürdüğünü zikretmiştir (Kastallânî).

فِي يَوْمِ جُمُعَةٍ فَرَكِبَ إِلَيْهِ بَعْدَ أَنْ تَعَالَى النَّهَارُ واقْتَرَبَتِ الجُمُعَةُ وتَرَكَ الْجُمُعَةَ *

وقال اللَّيْثُ **حدّثنى** يُونُسُ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال **حدّثنى** عَبِيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ عُتْبَةَ أَنَّ أَبَاهُ كَتَبَ إِلَى عُمَرَ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ الأَرْقَمِ الزُّهْرِيِّ يَأْمُرُهُ أَنْ يَدْخُلَ علَى سُبَيْعَةَ بِنْتِ الحَارِثِ الأَسْلَمِيَّةِ فَيَسْأَلَهَا عَنْ حَدِيثِهَا وعَنْ ما قال لَهَا رسولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ اسْتَفْتَتْهُ فَكَتَبَ عُمَرُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ الأَرْقَمِ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ يُخْبِرُهُ أَنَّ سُبَيْعَةَ بِنْتَ الحَارِثِ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا كانَتْ تَحْتَ سَعْدِبنِ خَوْلَةَ وهُوَ مِنْ بَنِى عَامِرِ بنِ لُؤَىٍّ وكانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا فَتُوُفِّىَ عَنْهَا فِى حَجَّةِ الوَدَاعِ وهْىَ حَامِلٌ فَلَمْ تَنْشَبْ أَنْ وضَعَتْ حَمْلَهَا بعْدَ وفاتِهِ فَلَمَّا تَعَلَّتْ مِنْ نِفَاسِهَا تَجَمَّلَتْ لِلْخُطَّابِ فَدَخَلَ عَلَيْهَا أَبو السَّنَابِلِ بنُ بَعْكَكٍ رجُلٌ منْ بَنِى عَبْدِ الدَارِ فَقَال لَهَا مالِى أَرَاكِ تَجَمَّلْتِ لِلْخُطَّابِ تُرَجِّينَ النِّكَاحَ فإِنَّكِ واللَّهِ ماأَنْتِ بنَاكِحٍ حَتَّى تَمُرَّ عَلَيْكِ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ قالَتْ سُبَيْعَةُ فَلَمَّا قال لِى ذٰلِكَ جَمَعْتُ علَىَّ ثِيَابِى حِينَ أَمْسَيْتُ وأَتَيْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَسأَلْتُهُ عنْ ذٰلِكَ فأَفْتَانِى بأَنِّى قَدْ حَلَلْتُ حِينَ وضَعْتُ حَمْلِى وأَمَرَنِى بالتَّزَوُّجِ إِنْ بَدَالِى *تَابَعَهُ أَصْبَغُ عنِ ابنِ وهْبٍ عنْ يُونُسَ وقال اللَّيْثُ **حدّثنى** يونُسُ عنِ ابنِ شِهَابٍ وسأَلْنَاهُ فَقَالَ أَخْبَرَنِى مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ ثَوْبَانَ مَوْلَى بَنِى عَامِرِ بنِ لؤَىٍّ أَنَّ مُحَمَّدَ بنَ إِيَاسِ بنِ البُكَيْرِ وكانَ أَبو شَهِدَ بَدْرًا أَخْبَرَهُ *

39-..... Bize Leys, Yahyâ ibn Saîd'den; o da Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer(R)'e (cennetle müjdeli on kişiden biri olan) Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl(in bir cumua günü hasta olduğu) zikredildi. Bu Saîd (başka bir vazîfede olduğu için Bedir'de hazır bulunamamış, fakat Bedir'de bulunanlarla berâber pay alıp) Bedrî olmuş idi. Saîd, bir cumua günü hastalandı. İbn Umer, gündüz yükselip cumua sâati yaklaştıktan sonra hemen bineğine binip Saîd'in yanına hasta ziyâretine gitmiş ve cumuayı terketmiştir [38].

38 Hadîsin burada zikri "O, Bedrî olmuş idi" sözünden dolayıdır. Peygamber Saîd ile Talha'yı haber araştırmaları için göndermişti. Onlar bu vazîfeden dönmeden Bedir harbi vâki' olmuştu. Peygamber onları Bedir'de hazır bulunanlara kattı, paylarını ve ecirlerini verdi. Böylece bu ikisi Bedir'de hazır bulunanlar gibi oldular.

Ve İmâm el-Leys ibn Sa'd şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd tahdîs etti ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibn Abdillah ibn Mes'ûd tahdîs etti ki, Ubeydullah'ın babası Abdullah ibn Utbe, Umer ibn Abdillah ibn Erkam ez-Zuhrî'ye şöyle bir mektûb yazıp, ona Subey'a bintu'l-Hâris el-Eslemiyye'nin yanına gitmesini, kendisinden hadîsini ve gebeliği hakkında fetvâ istediği vakit Rasûlullah'ın ona söylemiş olduğu sözü sormasını emretti. Bunun üzerine Umer ibn Abdillah, Subey'a'nın yanına varıp sorduktan sonra, Abdullah ibn Utbe'ye cevâb haberi olarak şöyle yazdı:

"Subey'a ona Rasûlullah'ın Bedir'de hazır bulunmuş sahâbîlerinden Sa'd ibn Havle'nin nikâhı altında bulunduğunu, bu zâtın Âmir ibn Lueyy oğulları soyundan olduğunu, kendisi gebe iken kocasının Vedâ Haccı'nda vefât ettiğini, kocasının vefâtından dört ay geçmeden evvel doğurduğunu ve nifâsından kalktığında isteyenleri için (isteyenlerine görünmek için) süslendiğini, bu sırada Abdu'd-Dâr oğulları'ndan bir zât olan Ebu's-Senâbil ibnu Ba'kek'in, Subey'a'nın yanına gelip kendisini süslenmiş görerek: Ne o? Seni isteyenler için süslenmiş görüyorum. Zannederim ki nikâh arzû ediyorsun. Hiç şübhesiz sen vallâhi üzerinden dört ay on gün geçmedikçe evlenemezsin! dediğini" haber verdikten sonra, dedi ki:

— "Ebu's-Senâbil bunları bana söyleyince, o akşâm elbisemi giyinip Rasûlullah'a gittim ve durumumu kendisinden sordum. Rasûllah (S) çocuğumu doğurduğum zamân evlenmeye halâl olduğuma bana fetvâ verdi ve bana istersem evlenebileceğimi emretti" [39].

(el-Buhârî'nin şeyhi) Esbağ ibnu'l-Ferec el-Mısrî, Abdullah ibn Vehb'den; o da Yûnus ibn Yezîd'den senediyle bu hadîsi rivâyet etmekte el-Leys'e mutâbaat etmiştir.

İbn Umer, yakîni olan Saîd'in ölüme yüz tutmuş olması özründen dolayı cumuayı terketmiştir. Çünkü bu Saîd, Umer'in amca oğlu ve kızkardeşinin kocası idi.

39 Kocası ölen kadınlar gebe olmadıkları takdîrde dört ay on gün beklerler. Bu müddetten sonra süslenip evlenme arzûsunu izhâr eder ve evlenirler. Bundan önce böyle bir hareket yapmaları harâmdır. Bu hüküm, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle îfâde edilmiştir:

"İçinizden ölenlerin (geride) *bıraktıkları zevceleri kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. İşte bu müddeti bitirdikleri zamân artık onların, kendileri hakkında meşrû' vechile yaptıkları şeyden dolayı size günâh yoktur. Allah ne işlerseniz hakkıyle haberdârdır.* (Vefât iddetini bekleyen) *kadınları nikâhla isteyeceğinizi çıtlatmanızda yâhud böyle bir arzûyu gönüllerinizde saklamanızda bir vebâl yoktur. Allah bilmiştir ki, siz onları mutlakaa hatırlayacaksınız. Ancak kendileriyle gizlice va'dleşmeyin.* (Çıtlatma sûretiyle) *meşrû' bir söz söylemeniz ise başka..."* (el-Bakara: 234-235).

Bu hadîsin burada zikredilmesi, râvînin "O, Bedir'de hazır bulunanlardan idi" sözünden dolayıdır.

Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. İbn Şihâb: Biz ona sorduk, dedikten sonra şöyle söylemiştir: Bana Âmir ibn Lueyy oğulları'nın âzâdlısı olan Muhammed ibn Abdirrahmân ibn Sevbân haber verdi ki, Muhammed ibn Iyâs ibni'l-Bukeyr, babası Iyâs'ın Bedir'de hazır bulunduğunu ona haber vermiştir [40].

١١ــ بابُ شُهُودِ المَلاَئِكَةِ بَدْرًا

11- MELEKLERİN BEDİR'DE (MÜSLÜMÂNLARIN BERÂBERİNDE ONLARA NUSRAT VE MÜŞRİKLERE KARŞI BİR YARDIM OLMAK ÜZERE) HAZIR BULUNMALARI BÂBI

٤٠ــ حدّثنى إسْحَاقُ بنُ إبْرَاهِيمَ أخْبرنا جَرِيرٌ عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ عنْ مُعَاذِ بنِ رِفَاعَةَ بنِ رَافِعٍ الزُّرَقِيِّ عنْ أبِيهِ وكانَ أبُوهُ مِنْ أهْلِ بَدْرٍ قال جَاءَ جِبْرِيلُ إلَى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال ماتَعُدُّونَ أهْلَ بَدْرٍ فِيكُمْ قال مِنْ أفْضَلِ المُسْلِمِينَ أوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا قال وكَذَلِكَ مَنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنَ المَلاَئِكَةِ

40-..... Bize Cerîr ibnu Abdilhamîd, Yahyâ ibn Saîd'den; o da Muâz ibn Rifâa'dan; o da Bedir ehlinden olan babası Rifâa ibn Râfi' ez-Zurakî(R)'den haber verdi ki, o şöyle demiştir: Bedir harbi sırasında bir ara Cibrîl aleyhi's-selâm, Peygamber(S)'e geldi de:

— "İçinizdeki Bedir mücâhidlerini ne mertebe sayarsınız?" diye sordu.

Peygamber:

— *"Biz onları müslümânların en fazîletli olanlarından sayarız!"* dedi, yâhud buna benzer bir söz söyledi.

Cibrîl:

— "Biz de meleklerden Bedir'de hazır bulunanları böylece meleklerin hayırlısı sayarız" dedi.

٤١ــ حدّثنا سُلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمَّادٌ عنْ يَحْيَى عنْ مُعَاذِ ابنِ رِفَاعَةَ بنِ رَافِعٍ وكانَ رِفَاعَةُ مِنْ أهْلِ بَدْرٍ وكانَ رَافِعٌ مِنْ أهْلِ العَقَبَةِ فَكَانَ يَقُولُ لِابْنِهِ ما يَسُرُّنِى أنِّى شَهِدْتُ بَدْرًا بالعَقَبَةِ قال سألَ جِبْرِيلُ النبيَّ ﷺ بِهَذَا *

40 el-Buhârî'nin maksadı, Bedir'de hazır bulunanları beyân etmektir, yoksa o râvînin bu hadîsi ötekine haber vermesini beyân etmek değildir. Müellif merhûm bu mutâbaa hadîsinden kendi ihtiyâcı olan kadarıyle yetinmiştir ki, o kısım da "Babası Iyâs Bedir'de hazır bulunmuş idi" sözüdür (Kastallânî).

41-..... Bize Hammâd, Yahyâ'dan; o da Muâz ibn Rifâa ibn Râfi'den tahdîs etti. Rifâa, Bedir'de hazır bulunanlardan idi. Onun babası Râfi' ise Akabe bey'atlarında hazır bulunanlardan idi. Oğlu Rifâa'ya:

— Benim Akabe bey'atlarında hazır bulunmam yerine Bedir'de hazır bulunmuş olmaklığım beni sevindirmez, der idi.

Râfi': Cibrîl, Peygamber'e bunu (yânî yukarıdaki Cerîr hadîsinde geçen suâli) sordu, demiştir [41].

٤٢ــ حدّثنا إسْحَاقُ بنُ مَنْصُورٍ أخْبرنَا يَزِيدُ أخْبرنا يَحْيَى سَمِعَ مُعَاذَ بنَ رِفَاعَةَ أنَّ مَلَكًا سألَ النبيَّ ﷺ نَحْوَهُ * وعَنْ يَحْيَى أنَّ يَزِيدَ بنَ الهَادِ أخْبَرَهُ أنَّهُ كانَ مَعَهُ يَوْمَ حَدَّثَهُ مُعَاذٌ هَذَا الحَدِيثَ فقال يَزِيدُ فقال مُعَاذٌ إنَّ السَّائِلَ هُوَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ *

42-..... Yahyâ ibn Saîd el-Ensârî, Muâz ibn Rifâa'dan: Bir melek, Peygamber(S)'e sordu.. deyip yukarıda geçen hadîsin benzerini söylediğini işitmiştir.

Ve yine Yahyâ, kendisine Yezîd ibnu'l-Hâd'ın haber verdiğini, bu hadîsi Muâz'ın ona tahdîs ettiği gün onun berâberinde bulunduğunu söylemiştir. Yezîd ibnu'l-Hâd şöyle dedi: Muâz:

— Geçen hadîste mübhem olan sorucu melek Cibrîl aleyhi's-selâmdır, demiştir [42].

٤٣ــ حدّثنى إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى أخْبرنا عَبْدُ الوَهَّابِ حدّثنا خَالِدٌ عنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ النبيَّ ﷺ قال يَوْمَ بَدْر هَذَا جِبْرِيلُ آخِذٌ بِرَأسِ فَرَسِهِ عَلَيْهِ أدَاةُ الحَرْبِ *

43-..... Hâlid el-Hazzâ', İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan, Peygamber(S)'in Bedir günü: *"İşte şu Cibrîl'dir. Atının başını tutmuş, harb silâhı üzerindedir"* buyurduğunu tahdîs etmiştir [43].

---

41 Hadîslerin başlığa delîllikleri açıktır. Buhârî bu Rifâa hadîslerini burada ayrı ayrı üç tarîkten getirmiştir.

42 Râfi' ibn Mâlik'in Peygamber'den, Bedir ehlinin diğerlerine üstün olduklarını açıkça söylediğini işitmediği, fakat söylediği sözleri kendi ictihâdıyle söylediği meydana çıkıyor (Kastallânî).

43 İbn İshâk'ta: Peygamber (S) bir uyuklamadan sonra uyandı da: *"Yâ Ebâ Bekr, müjde! Sana Allah'ın yardımı gelmiştir. İşte Cibrîl, atının gemini tutmuş onu sevkediyor..."* şeklindedir.

Meleklerin Bedir'de ve diğer muhârebelerde hazır bulundukları, Kur'ân âyetlerinde de gelmiştir:

١٢ــ بابٌ
12- BÂB [44]

٤٤ــ حدّثني خَليفَةُ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ الأَنْصَارِيُّ حدّثنا سَعِيدٌ عنْ قَتَادَةَ عنْ أَنسٍ رضى اللَّهُ عنه قال ماتَ أَبو زَيْدٍ ولَمْ يَتْرُكْ عَقِبًا وكانَ بَدْرِيًّا *

44-..... Enes ibn Mâlik (R): Ebû Zeyd (Kays ibn Seken) hiçbir çocuk ve torun bırakmadan öldü; o, Bedrî idi, demiştir.

٤٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ قال حدّثني يَحْيَى ابنُ سَعِيدٍ عنِ القَاسِمِ بنِ مُحَمَّدٍ عنِ ابنِ خَبَّابٍ أَنَّ أَبا سَعِيدِ بنَ مالِكٍ الخُدْرِيَّ رضى اللَّهُ عنهُ قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ فَقَدَّمَ إِلَيْهِ أَهْلُهُ لَحْمًا مِنْ لُحُومِ الأَضْحَى فقال ماأنا بآكِلِهِ حَتَّى أَسْأَلَ فانْطَلَقَ إِلَى أَخِيهِ لِأُمِّهِ وكانَ بَدْرِيًّا قَتَادَةَ بنِ النُّعْمَانِ فَسأَلَهُ فقال إِنَّهُ حَدَثَ بَعْدَكَ أَمْرٌ نَقْضٌ لِمَا كانُوا يُنْهَوْنَ عَنْهُ مِنْ أَكْلِ لُحُومِ الأَضْحَى بَعْدَ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ *

45-..... Yahyâ ibn Saîd, Âsım ibn Muhammed'den; o da Abdullah ibn Habbâb'dan tahdîs etti ki, Ebû Saîd ibn Mâlik el-Hudrî (R) bir seferden geldi. Âilesi kendisine kurbânların etlerinden et takdîm ettiler. Bunun üzerine Saîd ibn Mâlik:

— Ben bunun hükmünü sormadıkça bundan yemeyeceğim, dedi.

Akabinde Bedir'de hazır bulunmuş olan ana-bir kardeşine, yânî

"Hani siz Rabb'inizden imdâd istiyordunuz da O da: Muhakkak ki, ben size meleklerden birbiri ardınca bin ile imdâd edeceğim, diyerek duânızı kabûl buyurmuştu..." (el-Enfâl: 9)

"Hani Rabb'in meleklere: Şübhesiz ki, ben sizinle berâberim. Haydi îmân edenlere sebât ilhâm edin, diye vahyediyordu. Ben kâfirlerin yüreklerine korku salacağım. (Ey mü'minler) *hemen vurun boyunlarının üstüne, vurun onların herbir parmağına* (diyordu)" (el-Enfâl: 12).

"And olsun ki, siz zaîf ve dûn iken Allah size Bedir'de kesim bir zafer verdi. Allah'tan sakının, tâ ki şükretmiş olasınız. O vakit sen mü'minlere: İndirilen üç bin melekle Rabb'inizin imdâd etmesi yetişmez mi size? diyordun. Evet siz sabreder, sakınırsanız, düşmanlar da ansızın üstünüze gelecek olurlarsa, Rabb'iniz size nişânlı nişânlı beşbin melekle imdâd edecektir" (Âlu İmrân: 123-125).

44 Bu unvânsız bâb, kendinden önceki bâbın faslı gibidir. Çünkü bu bâb, Bedir'de hazır bulunan kimselerin beyânıyle ilgilidir.

Katâde ibnu'n-Nu'mân'a gitti ve ona bu mes'eleyi (yânî kurbân etlerinin üç günden sonra yenilip yenilmeyeceğini) sordu. O da:

— Senin gidişin ardından sahâbîlerin üç günden sonra kurbân etlerinden nehyolunageldikleri hükmünü bozucu bir emir meydana geldi, demiştir [45].

٤٦ــ حدّثنا عُبَيْدُ بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا أَبو أُسَامَةَ عنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أَبِيهِ قال قال الزُّبَيْرُ لَقِيتُ يَوْمَ بَدْرٍ عُبَيْدَةَ بنِ سَعِيدِ بنِ العَاصِ وهْوَ مُدَجَّجٌ لاَيُرَى مِنْهُ إلاَّ عَيْنَاهُ وهْوَ يُكْنَى أَبَاذَاتِ الكَرِشِ فقال أَنَا أَبو ذَاتِ الكَرِشِ فَحَمَلْتُ عليْهِ بالعَنَزَةِ فَطَعَنْتُهُ فِي عَيْنِهِ فَمَاتَ قال هِشَامٌ فأُخْبِرْتُ أَنَّ الزُّبَيْرَ قال لَقَدْ وضَعْتُ رِجْلِي عَلَيْهِ ثُمَّ تَمَطَّأْتُ فَكَانَ الْجَهْدَ أَنْ نَزَعْتُهَا وقَدِ انْثَنَى طَرَفَاهَا قال عُرْوَةُ فَسأَلَهُ إيَّاهَا رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم فأَعْطَاهُ فَلَمَّا قُبِضَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ أَخَذَهَا ثُمَّ طَلَبَهَا أَبو بَكْرٍ فأَعْطَاهُ إيَّاهَا فَلَمَّا قُبِضَ أَبو بَكْرٍ سأَلَهَا إيَّاهُ عُمَرُ فأَعْطَاهُ إيَّاهَا فَلَمَّا قُبِضَ عُمَرُ أَخَذَهَا ثُمَّ طَلَبَهَا عُثْمَانُ مِنْهُ فأَعْطَاهُ إيَّاهَا فَلَمَّا قُتِلَ عُثْمَانُ وقَعَتْ عِنْدَ آلِ عَلِيٍّ فَطَلَبَهَا عَبْدُ اللَّهِ بنُ الزُّبَيْرِ فَكَانَتْ عِنْدَهُ حَتَّى قُتِلَ *

46-..... Urve şöyle demiştir: ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm (R) şöyle dedi: Bedir günü ben, Ubeyde ibn Saîd ibn Âs'a kavuştum. O baştan ayağa kadar zırhlanmış ve silâhlanmıştı. Onun yalnız iki gözü görünüyordu. Ona Ebû Zâti'l-Keriş künyesi verilirdi. O bana:

— Ben Ebû Zâti'l-Keriş'im! diye meydan okudu.

Ben de hemen harbemle ona saldırdım ve harbemi onun gözünün içine soktum, Ubeyde hemen öldü.

Hişâm ibn Urve dedi ki: Bana ez-Zubeyr'in şöyle dediği haber verildi: Yemîn olsun ben ayağımı onun üstüne koydum. Sonra harbemi olanca kuvvetimle çekip çıkardım. Fakat harbemin iki tarafı eğrilmişti.

Urve ibnu'z-Zubeyr dedi ki: (Bu harbe kıymetli bir harb hâtırası olduğu için) sonra onu Rasûlullah (S) ez-Zubeyr'den âriyet olarak istedi; Zubeyr de O'na verdi. Rasûlullah vefât ettiğinde, Zubeyr onu

---

45 O yasak, Peygamber'in sonradan: *"Artık kurbân etlerini yığın, biriktirip azık da edinin"* emriyle kaldırılmıştır. Buna âid bilgiler ileride Kurbânlıklar Kitâbı'nda gelecektir.

Bu hadîsi burada getirmekten maksad ise Katâde'nin o kardeşini Bedir'de bulunmuş olmakla vasıflamasıdır.

geri aldı. Sonra o harbeyi Ebû Bekr istedi, Zubeyr ona da verdi. Ebû Bekr vefât edince Zubeyr onu tekrâr geri aldı. Bu defa o harbeyi Umer istedi, Zubeyr ona da verdi. Umer vefât edince, onu yine kendisi aldı. Sonra o harbeyi Usmân istedi; Zubeyr ona da verdi. Usmân şehîd edilence harbe, Alî'ye ve sonra oğullarına geçti. Abdullah ibnu'z-Zubeyr onu Alî'nin çocuklarından isteyip aldı ve Abdullah ibnu'z-Zubeyr öldürülünceye kadar onun yanında bulunmuştur [46].

٤٧ــ حدّثنا أَبو اليَمَانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أَخْبَرَنِى أَبو إِدْرِيسَ عَائِذُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عُبَادَةَ بنَ الصَّامِتِ وكانَ شَهِدَ بَدْرًا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قال بايِعُونِى *

47-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Ebû İdrîs Âizu'llah ibnu Abdillah şöyle haber verdi: Bedir'de hazır bulunmuş olan Ubâdetu'bnu's-Sâmit: Rasûlullah (S) Akabe'de bize: "(...şartları üzerine) *bana bey'at ediniz*" buyurdu, demiştir [47].

٤٨ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابنِ شِهَابٍ أَخْبرنِى عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها زَوْجِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَنَّ أَبا حُذَيْفَةَ وكانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا مَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم تَبَنَّى سالِمًا وأَنْكَحَهُ بِنْتَ أَخِيهِ هِنْدَ بِنْتَ الوَلِيدِ بنِ عُتْبَةَ وهْوَ مَوْلَى لِامْرَأَةٍ منَ الأَنْصَارِ كَمَا تَبَنَّى رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم زَيْدًا وكانَ مَنْ تَبَنَّى رَجُلاً فِي الجَاهِلِيَّةِ دَعَاهُ النَّاسُ إِلَيْهِ ووَرِثَ منْ مِيرَاثِهِ حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ادْعُوهُمْ لِآبائِهِمْ فَجَاءَتْ سَهْلَةُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم فَذَكَرَ الحَدِيثَ *

48-..... Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Peygamber'in zevcesi Âişe(R)'den haber verdi ki (o şöyle demiştir): Ebû Huzeyfe -ki bu Ebû Huzeyfe Rasûlullah ile berâber Bedir gazvesinde hazır bulunan kimselerden idi- Sâlim ibn Ma'kıl'ı oğul edinmiş ve aynı zamânda Sâlim'e, kardeşi Velîd ibn Utbe ibn Rabîa'nın kızı Hind'i nikâh etmişti. Hâlbuki Sâlim, Ensâr'dan Subeyte kadının kölesi idi. Nitekim Rasû-

---

46 Hadîsin burada zikri, Bedir günündeki bir harb sahnesini ve sonucunu bildirmesinden dolayıdır.

47 Hadîs, "Ubâde ibnu's-Sâmit Bedir'de hazır bulunmuştu" sözünden dolayı burada kısaca zikredildi. Aynı isnâdla Îmân Kitâbı'nda, Akabe'de yapılan bey'atı anlatan "Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti... bâbı"nda buradakinden daha bütün olarak geçmişti.

lullah da Zeyd ibn Hârise'yi oğul edinmişti. Câhiliyet zamânında bir kimse birisini evlâd edinirse, insanlar o evlâdlık edinilen kimseyi, o lâdlık alanın adıyle çağırır ve o evlâdlık, o kimsenin mîrâsına da varis olurdu. Bu töre Yüce Allah: "*... Evlâdlıklarınızı da öz oğullarınız gibi tanımadı. Bu sizin ağızlarınızdaki lâfınızdır. Allah hakkı söyler ve O doğru yolu gösterir. Onları babalarına nisbetle çağırın. Bu, Allah indinde daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, o hâlde dînde kardeşleriniz olmakla berâber dostlarınızdırlar. Hatâ ettiklerinizde ise üstünüze vebâl yoktur. Fakat kalblerinizin kasdettiğinde vebâl vardır. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir*" (el-Ahzâb: 4-5) âyetlerini indirinceye kadar devâm etti.

Bunun üzerine Kureyşli, sonra Âmirî olan Suheyl ibn Amr'ın kızı Sehle (ki Ebû Huzeyfe'nin öbür karısı ve Subeyte'nin de ortağıdır) Peygamber'e geldi... Ve hadîsi bu sûretle zikretti [48].

٤٩ــ حدّثنا عَلِيٌّ حدّثنا بِشْرُ بنُ المُفَضَّلِ حدّثنا خَالِدُ بنُ ذَكْوَانَ عَنِ الرُّبَيِّعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ قالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليْهِ وسلَّم غَدَاةَ بُنِيَ عَلَيَّ فَجَلَسَ عَلَى فِرَاشِي كَمَجْلِسِكَ مِنِّي وجُوَيْرِيَاتٌ يَضْرِبْنَ بالدَّفِّ يَنْدُبْنَ مَنْ قُتِلَ مِنْ آبَائِهِنَّ يَوْمَ بَدْرٍ حَتَّى قالَتْ جارِيَةٌ وفِينَا نَبِي يَعْلَمُ ما فِي غَدٍ فقالَ النبيُّ ﷺ لاتَقولِي هٰكَذَا وقُولِي ما كُنْتِ تقُولِينَ *

49-..... Muavviz kızı Rubeyyı' (R) şöyle demiştir: Ben gelin olduğum günün kuşluk vaktinde Peygamber (S) benim evlenme törenime geldî de, senin benim yanıma oturuşun gibi benim döşeğimin üzerine oturdu. O sırada birtakım kızcağızlar deff çalıyorlar ve babalarımızdan Bedir gazâsında şehîd olanların güzel vasıflarını zikrediyorlardı. Nihâyet bu kızlardan birisi:

— İçimizde bir Peygamber vardır ki, O, yarın ne olacağını bilir! dedi.

Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Kızım böyle söyleme; evvelce söylemekte olduğun sözleri söyle!"* buyurdu [49].

---

48 Hadîsin burada zikredilmesi, "Huzeyfe, Rasûlullah ile berâber Bedir'de hazır bulunan kimselerden idi" sözünden dolayıdır. Buhârî bu hadîsi şeyhi Ebû'l-Yemân tarîkinden olmak üzere Nikâh Kitâbı'nda bütünüyle getirmiştir. Oradaki rivâyette devâmı şöyledir:

Sehle, Peygamber'e geldi de: Yâ Rasûlallah! Biz Sâlim'i oğul edinmiştik. Hâlbuki Allah evlâdlık hakkında bildiğin âyeti indirdi, (şimdi ne buyurursunuz)? diye sordu. Buhârî'nin şeyhi Ebû'l-Yemân bu hadîsi Buhârî'ye bu sûretle zikretti.

49 Hadîs, bu düğün töreninde şarkıcı kızların Bedir harbinde şehîd olanlar için ya-

٥٠ــ **حدّثنا** إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسٰى أخْبرنا هِشَامٌ عَنْ مَعْمَرٍ عنِ الزُّهْرِيِّ ح و**حدّثنا** إسْمَاعِيلُ قال **حدّثنى** أخِى عنْ سُلَيْمَانَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ أبِى عَتِيقٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ بنِ مسْعُودٍ أنَّ ابنَ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال أخْبرَنى أبُو طَلْحَةَ رضى اللَّهُ عنه صَاحِبُ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم وكانَ قَدْ شَهِدَ بدْرًا مَعَ رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم أنَّهُ قال لاتَدْخُلُ المَلاَئِكَةُ بيْتًا فيهِ كلْبٌ ولا صُورَةٌ يُرِيدُ التَّمَاثِيلَ الَّتِي فِيهَا الأرْوَاحُ *

50-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bana Rasûlullah'ın sâhibi olan Ebû Talha (R) haber verdi -ki, bu Ebû Talha, Rasûlullah'ın berâberinde Bedir'de hazır bulunmuştur- Rasûlullah (S): *"İçinde köpek ve sûret bulunan hiçbir eve melekler girmez"* buyurmuştur.

İbn Abbâs: Rasûlullah, içlerinde rûhlar bulunan canlı timsâllerini, heykellerini kasdediyor, demiştir [50].

٥١ــ **حدّثنا** عَبْدَانُ أخْبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخْبرنا يُونُسُ ح و **حدّثنا** أحْمَدُ بنُ صَالِحٍ **حدّثنا** عَنْبَسَةُ **حدّثنا** يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ أخْبرنا عَلِيُّ بنُ حُسَيْنٍ أن حُسَيْنَ بنَ عَلِيٍّ عَلَيْهِمُ السَّلاَمُ أخْبَرَهُ أنَّ عَلِيًّا قال كانَتْ لِى شَارِفٌ مِنْ نَصِيبِى منَ المَغْنَمِ يَوْمَ بَدْرٍ وكانَ النبِيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أعْطَانِى مِمَّا أفَاءَ اللَّهُ عَلَيْهِ منَ الخُمُسِ يَوْمَئِذٍ فَلَمَّا أرَدْتُ أنْ أبْتَنِىَ بِفَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلاَمُ بنْتِ النبِيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم وَاعَدْتُ رَجُلاً صَوَّاغًا فِى بَنِى قَيْنُقَاعٍ أنْ يَرْتَحِلَ مَعِى

---

kılan medih ezgilerini çalıp tegannî edişlerini ihtivâ etmesi yönünden.burada zikredilmiştir.

Hadîsin râvîsi Rubeyyı'ın babası Muavviz ile onun kardeşi Muâz da Bedir'de şehîd olmuşlardı. Afrâ kadının oğulları olan bu iki kardeş Ebû Cehl'i kılıçlarıyle yere serdikten sonra, bunlar da Ebû Cehl'in oğlu İkrime tarafından şehîd edilmişlerdi.

Gaybe ve istikbâle âid şeyleri bilmek yalnız Allah'a mahsûs olduğu için, Rasûlullah bunun kendisine nisbet edilmesini men' etmiş, öteki ezgilere devâm etmelerini buyurmuştur.

50 Başlığa uygunluğu "Ebû Talha Bedir'de Rasûlullah'ın berâberinde hazır bulunmuştur" sözlerindedir.

Köpek edinmenin hangi meslek sâhiblerine câiz olduğu Ekincilik Kitâbı'nda, resim ve heykel hakkındaki bilgiler de; Alışverişler Kitâbı'nda geçmişti.

فَنأتِيَ بإذْخِرٍ فأرَدْتُ أنْ أبيعَهُ من الصَّوَّاغِينَ فَنَسْتَعِينَ بِهِ فِي وليمَةِ عُرْسِي فَبَيْنَا أنَا أجْمَعُ لِشَارِفَيَّ منَ الأقْتَابِ والْغَرَائِرِ والْحِبَالِ وَشَارِفَايَ مُنَاخَانِ إلَى جَنْبِ حُجْرَةِ رجُلٍ منَ الأنْصَارِ حَتَّى جَمَعْتُ ما جَمَعْتُهُ فإذَا أنَا بِشَارِفَيَّ قَدْ أُجِبَّتْ أسْنِمَتُهما وبُقِرَتْ خَواصِرُهُمَا واُخِذَ مِنْ أكْبَادِهِمَا فَلَمْ أمْلِكْ عَيْنَيَّ حِينَ رأيْتُ المَنْظَرَ قُلْتُ منْ فَعَلَ هٰذَا قَالُوا فَعَلَهُ حَمْزَةُ بنُ عَبْدِ المُطَّلِبِ وهُوَ فِي هٰذَا الْبَيْتِ فِي شَرْبٍ منَ الأنْصَارِ عِنْدَهُ قَيْنَةٌ وأصْحابُهُ فقالَتْ فِي غِنَائِهَا (ألا ياحَمْزَ للشُّرُفِ النِّوَاءِ) فَوَثَبَ حَمْزَةُ إلَى السَّيْفِ فأجَبَّ أسْنِمَتَهُمَا وبَقَرَ خَوَاصِرَهُمَا وأخَذَ مِنْ أكْبَادِهِمَا قال عَلِيٌّ فانْطَلَقْتُ حَتَّى أدْخُلَ عَلَى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وعِنْدَهُ زَيْدُ بنُ حَارِثَةَ وَعَرَفَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم الَّذِي لَقِيتُ فقال مالَكَ قُلْتُ يا رَسُولَ اللَّهِ مارأيْتُ كالْيَوْمِ عَدَا حَمْزَةُ علَى ناقَتَيَّ فأجَبَّ أسْنِمَتَهُمَا وَبَقَرَ خَوَاصِرَهُمَا وهَاهُوَ ذَا فِي بَيْت مَعَهُ شَرْبٌ فَدَعَا النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم بِرِدَائِهِ فارْتَدَى ثُمَّ انطَلَقَ يَمْشِي واتَّبَعْتُهُ أنَا وزَيْدُ ابنُ حَارِثَةَ حَتَّى جَاءَ البَيْتَ الَّذِي فِيهِ حَمْزَةُ فاسْتَأذَنَ علَيْهِ فأُذِنَ لَهُ فَطَفِقَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم يَلُومُ حَمْزَةَ فِيمَا فَعَلَ فإذَا حَمْزَةُ ثَمِلٌ مُحْمَرَّةٌ عَيْنَاهُ فنَظَرَ حَمْزَةُ إلَى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم ثُمَّ صَعَّدَ النَّظَرَ فَنَظَرَ الى رُكْبَتِهِ ثُمَّ صَعَّدَ النَّظَرَ فَنَظَرَ إلَى وَجْهِهِ ثُمَّ قال حَمْزَةُ وهَلْ أنْتُمْ إلاَّ عَبيدٌ لِأبِي فَعَرَفَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أنَّهُ ثمِلٌ فنَكَصَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم عَلَى عَقِبَيْهِ القَهْقَرَى فَخَرَجَ وخَرَجْنَا مَعَهُ *

51- Bize Abdân tahdîs etti: Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verdi: Bize Yûnus ibn Yezîd haber verdi [51].

H ve yine bize Ahmed ibn Sâlih tahdîs etti: Bize Anbese ibn Hâlid tahdîs etti: Bize amcam Yûnus ibn Yezîd, ez-Zuhrî'den tahdîs etti ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bize Alî ibnu'l-Hüseyin haber verdi; ona da babası Hüseyin ibn Alî aleyhimu's-selâm şöyle haber vermiştir: Babası Alî ibn Ebî Tâlib şöyle demiştir: Bedir günündeki ganîmetten

51 Buhârî bu hadîsi Humus Kitâbı'nda da getirmişti. Burada hadîsi iki tarîkten ve bâzı lâfız farkları ile getirdi. Buradaki başlığa uygunluğu "Bedir günündeki ganîmetten benim nasîbim olarak..." sözlerinden alınmıştır.

benim nasîbim olarak yaşı kemâle ermiş bir devem vardı. Peygamber (S) de o gün Allah'ın kendisine fey' olarak verdiği ganîmetlerden olan "Beşte bir"den, bana başka bir deve daha vermişti. Ben Peygamber'in kızı Fâtıma aleyha's-selâm ile evlenmek istediğim zamân Kaynukaa oğulları'ndan kuyumcu bir adamla, benimle berâber gelmesi ve ızhır otu getirmemiz üzerine va'dleştim. Ben o ızhır otunu kuyumculara satmak ve bedeli ile düğün aşı husûsunda yardım sağlamamızı istedim. Ben yaşları kemâle ermiş iki devem için deve semerleri, büyük çuvallar ve ipler topladığım sırada, bu iki devem de Ensâr'dan bir adamın odası yanında ıhtırılmışlardı. Nihâyet ben topladığım şeyleri topladım. Tam bu sırada develerimle karşılaştım ki, hörgüçleri kesilmiş, böğürleri yarılıp ciğerlerinden alınmış! Bu manzarayı gördüğüm zamân gözlerime mâlik olamadım (ağladım).

— Bu işi kim yaptı? dedim.

Oradakiler şöyle dediler:

— Bu işi Hamza ibnu Abdilmuttalib yaptı, kendisi şu evin içinde, Ensâr'dan içki içmekte olan bir topluluktadır, yanında şarkıcı bir kadın ve arkadaşları vardır. O şarkıcı kadın, şarkısında *"Elâ yâ Hamzu li'ş-şurufi'n-nivâi* [52] (= Ey Hamza, semiz develere bak!)" deyince Hamza hemen kılıca sıçradı, iki devenin hörgüçlerini kesti, böğürlerini yarıp ciğerlerinden birer parça aldı (gitti).

Alî devâmla dedi ki: Bunun üzerine ben gittim, nihâyet Peygamber'in huzûruna girdim. Yanında Zeyd ibn Hârise vardı. Peygamber benim karşılaştığım şeyi bildi de:

—*"Neyin var?"* diye sordu.

Ben de:

— Yâ Rasûlallah, bu gün gibi (çirkin ve kötü gün) görmedim: Hamza benim iki dişi deveme düşmanlık (yânî zulm) etti: İkisinin de hörgüçlerini kesti, böğürlerini yardı. İşte o şimdi şu evin içindedir, berâberinde şarâb içmekte olan bir topluluk vardır, dedim.

Peygamber hemen ridâsını (üst elbisesini) isteyip giyindi. Sonra yürüyüp gitti. Ben, Zeyd ibn Hârise ile berâber kendisinin ardından

---

52 O şarkıcı kadının irticâlen söylediği bu kasîdenin devâmı şöyledir:

Elâ yâ Hamzu li'ş-şurufi'n-nivâi
Ve hunne muakkalâtun bi'l-finâi
Da'ı's-sikkîne fi'l-lubbâti minhâ
Ve durric hunne Hamzatu bi'd-dimâi
Ve accil min etâbîhâ li-şerbin
Kadîran min tabîhın ev şevâin

(= Ey Hamza, semiz develere bak! Evin önündeki sâhada ayakları sımsıkı bağlanmıştır. Haydi Hamza, bunların boyunlarına bıçağı daya, boyunlarını kana boya! Ve bunların en nefîs parçalarından şarâb için çömlekte pişmiş et yâhud kebâb yapmaya acele et!)

gittim. Nihâyet Hamza'nın içinde bulunduğu eve geldi. Yanına girmeye izin istedi, kendisine izin verildi. Yanına girince Peygamber, yaptığı iş hakkında Hamza'yı kınamaya başladı. Bir gördü ki, Hamza iki yüzü kıpkırmızı bir sarhoş! Hamza, Peygamber'e baktı. Sonra bakışını yükseltti. Akabinde dizlerine baktı. Sonra bakışını yükseltti ve yüzüne baktı. Sonra Hamza:

— Siz babam(Abdulmuttalib)ın köleleri değil misiniz? dedi.

Peygamber onun sarhoş olduğunu bildi. Rasûlullah (onun şuûrsuzluğundan sakınarak) iki topuğu üzerinde arka arkaya çekildi, odadan dışarı çıktı, biz de O'nunla berâber dışarı çıktık [53].

٥٢ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ عَبَّادٍ أخبرنا ابنُ عُيَيْنَةَ قال أنْفَذَهُ لَنَا ابنُ الأصْبَهَانِيِّ سَمِعَهُ من ابنِ مَعْقِلٍ أنَّ عليًّا رضى اللَّهُ عنه كَبَّرَ على سَهْلِ بنِ حُنَيْفٍ فَقَالَ إنَّهُ شَهِدَ بدْرًا *

52-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne haber verip şöyle dedi: Bu hadîsi Abdurrahmân ibnu'l-Isbahânî bizim için rivâyetinin sonuna ulaştırdı -yâhud ma'nâ şöyledir: Bu hadîsi bize Abdurrahmân ibnu'l-Isbahânî yazılı olarak gönderdi-. Kendisi bunu Abdullah ibnu Ma'kıl el-Muzenî'den işitmiştir: Alî ibn Ebî Tâlib (R), Sehl ibn Huneyf'in cenâze namâzını (beş tekbîrle) kıldırdı da:

— Çünkü bu zât Bedir'de hazır bulundu, dedi [54].

٥٣ــ حدّثنا أبو الْيَمَانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى سَالِمُ ابنُ عبْدِ اللَّهِ أنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما يُحَدِّثُ أن عُمَرَ ابنَ الخَطَّابِ حِينَ تأيَّمَتْ حَفْصَةُ بنْتُ عُمَرَ مِنْ خُنَيْسِ بنِ حُذَافَةَ السَّهْمِيِّ وكانَ منْ أصْحابِ رسولِ اللَّهِ ﷺ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا تُوُفِّىَ بالمَدِينَةِ : قال عُمَرُ فَلَقِيتُ عُثْمَانَ بنَ عَفَّانَ فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ حَفْصَةَ فَقُلْتُ إنْ شِئْتَ أنْكَحْتُكَ حَفْصَةَ

---

53 Humus Kitâbı'ndaki rivâyetin sonunda: "Bu vâkıa şarâbın harâm kılınmasından önce vukû' bulmuştu" ziyâdesi vardır.

54 Buhârî bu hadîsi burada Alî'nin: "Çünkü o Bedir'de hazır bulundu" sözünden dolayı zikretmiştir.

Râvî Muhammed ibn Abbâd, Ebû Abdillah el-Mekkî'dir, Bağdâd'a inmiştir, meşhûr bir sıkaadır. 284 yılında Bağdâd'da ölmüştür. *el-Câmi'u's-Sahîh*'te onun bundan başka hadîsi yoktur.

Sehl ibn Huneyf (R), 38 yılında Kûfe'de vefât etmiş, cenâze namâzını Alî ibn Ebî Tâlib kıldırmıştır. Ebû Amr el-Bagavî altı tekbîrle kıldırdığını; el-Hâfız Ebû Zerr de beş tekbîr ile kıldırdığını nakletmiştir (Aynî).

بِنْتَ عُمَرَ قال سأَنْظُرُ فِي أَمْرِي فَلَبِثْتُ لَيَالِيَ فَقَالَ قَدْ بَدَا لِي أَنْ لاَ أَتَزَوَّجَ يَوْمِي هٰذَا قال عُمَرُ فَلَقِيتُ أَبَا بَكْرٍ فَقُلْتُ إِنْ شِئْتَ أَنْكَحْتُكَ حَفْصَةَ بِنْتَ عُمَرَ فَصَمَتَ أَبو بَكْرٍ فَلَمْ يَرْجِعْ إِلَيَّ شَيْئًا فَكُنْتُ عَلَيْهِ أَوْجَدَ مِنِّي عَلَى عُثْمَانَ فَلَبِثْتُ لَيَالِيَ ثُمَّ خَطَبَهَا رسُولُ اللَّهِ ﷺ فأَنْكَحْتُهَا إِيَّاهُ فَلَقِيَنِي أَبو بكْرٍ فقال لَعَلَّكَ وجَدْتَ عَلَيَّ حِينَ عَرَضْتَ عَلَيَّ حَفْصَةَ فَلَمْ أَرْجِعْ إِلَيْكَ قُلْتُ نَعَمْ قال فإِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أَرْجِعَ إِلَيْكَ فِيمَا عَرَضْتَ إِلاَّ أَنِّي قَدْ عِلِمْتُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ ذَكَرَهَا فَلَمْ أَكُنْ لأُفْشِيَ سِرَّ رَسولِ اللَّهِ ﷺ ولَوْ تَرَكَهَا لقَبِلْتُهَا *

53-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Abdullah'ın oğlu Sâlim haber verdi ki, kendisi, babası Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs ederken işitmiştir: Umer ibnu'l-Hattâb, kızı Hafsa, Huneys ibn Huzâfe es-Sehmî'den dul kaldığı zamân -ki bu Huneys, Rasûlullah'ın sahâbîlerinden idi; Bedir'de hazır bulunmuş ve (yaralanıp) Medîne'de vefât etmiş idi- şöyle dedi: Ben Usmân ibn Affân'a kavuştum da ona Hafsa'yı (almasını) teklîf ettim ve:

— Ey Usmân! İstersen Umer'in kızı Hafsa'yı sana nikâh edeyim, dedim.

O da:

— Bu işimi bir düşüneyim, dedi.

Birkaç geceler bekledim. Sonra kavuştuğumda Usmân bana:

— Bana şu günümde evlenmemek fikri belirdi, dedi.

Umer dedi ki: Sonra Ebû Bekr'e kavuştum. Ona da:

— İstersen Umer'in kızı Hafsa'yı sana nikâh edeyim, dedim.

Ebû Bekr sustu ve bana hiçbir cevâb vermedi. Ben de ona, Usmân'a öfkelendiğimden daha şiddetli bir öfkeyle öfkelendim. (Usmân bir cevâb vermiş ve özür beyân etmişti.) Birkaç geceler bekledim. Sonra Hafsa'yı Rasûlullah (S) istedi. Ben de Hafsa'yı Rasûlullah'a nikâh ettim. Bu arada Ebû Bekr bana kavuştu da şöyle deyip özür beyân etti:

— (Ey Umer!) Sen Hafsa'yı bana teklîf edip de sana bir cevâb vermediğim zamân belki sen bana darılmışsındır?

Ben de:

— Evet, sana öfkelendim, dedim.

Bunun üzerine Ebû Bekr şöyle dedi:

— Şu muhakkak ki, senin teklîfine cevâb vermekten beni birşey men' etmedi. Ancak şu var ki, ben Rasûlullah'ın Hafsa'yı almak istediğini bana söylediğini iyi biliyordum da Rasûlullah'ın sırrını açık-

layıp duyurmak istemiyordum. Şâyet Rasûlullah, Hafsa hakkındaki düşüncesini bırakaydı, onu muhakkak ben kabûl ederdim [55].

٥٤ــ حدّثنا مُسْلِمٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَدِيٍّ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ يَزِيدَ سَمِعَ أَبَا مَسْعُودٍ البَدْرِيَّ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال نَفَقَةُ الرَّجُلِ عَلَى أَهْلِهِ صَدَقَةٌ *

54-..... Bize Şu'be ibnu'l-Haccâc, Adiyy ibn Ebân'dan; o da Abdullah ibn Yezîd'den tahdîs etti. O da Ebû Mes'ûd el-Bedrî'den işitti ki, Peygamber (S): *"Kişinin kendi âilesi ferdleri üzerine yaptığı harcaması* (kendisi lehine) *bir sadakadır"* buyurmuştur [56].

٥٥ــ حدّثنا أَبو اليَمَانِ أَخْبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ سَمِعْتُ عُرْوَةَ ابنَ الزُّبَيْرِ يُحَدِّثُ عُمَرَ بنَ عَبْدِ العَزِيزِ فِي إِمَارَتِهِ أَخَّرَ المُغِيرَةُ بنُ شُعْبَةَ العَصْرَ وهْوَ أَمِيرُ الكُوفَةِ فَدَخَلَ أَبو مَسْعُودٍ عُقْبَةُ بنُ عَمْرٍو الأَنْصَارِيُّ جَدُّ زَيْدِ بنِ حَسَنٍ شَهِدَ بَدرًا فقال لَقَدْ عَلِمْتَ نَزَلَ جِبْرِيلُ فَصَلَّى فَصَلَّى رسُولُ اللَّهِ ﷺ خَمْسَ صَلَوَاتٍ ثُمَّ قال هٰكَذَا أُمِرْتُ * كَذَلِكَ كانَ بَشِيرُ ابنُ أَبِي مَسعُودٍ يُحَدِّثُ عنْ أَبِيهِ *

55-..... (Zuhrî şöyle demiştir:) Ben Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den işittim; o, Umer ibn Abdilazîz'e emîrliği zamânında şöyle tahdîs ediyordu: el-Mugîre ibn Şu'be, Muâviye tarafından Kûfe emîri iken ikindi namâzını geri bırakmış, yanına Bedir'de hazır bulunmuş olup Zeyd ibn Hasen(ibn Alî ibn Ebî Tâlib)'in dedesi olan Ebû Mes'ûd Ukbetu'bnu Amr el-Ensârî girmiş ve ona hitâben şunları söylemiştir [57]:

---

55 Buhârî bu hadîsi "Huneys ibn Huzâfe Bedir'de hazır bulunmuş, (yaralanarak) Medîne'de vefât etmişti" sözünden dolayı burada getirmiştir. Bunu Nikâh'ta da getirecektir.

56 Hadîsi burada el-Bedrî sözünden dolayı zikretmiştir. Bâzıları Ebû Mes'ûd, Bedir harbinde hazır bulunmadı, fakat meskeni orada olduğu için Bedrî nisbeti verildi, demişlerdir. Ebû Ubeyd el-Kaasım ibn Sellâm, İbnu'l-Kelbî ve Müslim, onun Bedir'de hazır bulunduğu görüşünü tercîh etmişlerdir. Buhârî de bu görüşe meyletmiştir. Kaaide ise müsbitin nâfî'den öne geçirileceği üzerinde devâm edicidir. Bu hadîs Îmân Kitâbı, "Ameller ancak niyetledir bâbı"nda geçmişti (Aynî).

57 Buhârî hadîsi burada "Ebû Mes'ûd Bedir'de hazır bulundu" sözünden dolayı zikretmiştir... Bu "Bedir'de hazır bulundu" sözü, onun Bedir'de hazır bulunuşunun hakîkatini haber vermektir. İşte bundan dolayı Buhârî onun Bedir'de hazır bulunduğunu kesin kıldı. Çünkü bundan evvel geçen hadîste onu evvelâ "el-

— (Yâ Mugîre!) Kesin olarak bilmişsindir ki, Cibrîl inip namâzı kıldı, Rasûlullah (S) da (ardında sırayla) beş vakit namâzı kıldı. Sonra Cibrîl: "İşte bunlarla emrolundun" dedi.

Urve dedi ki: Beşîr ibnu Ebî Mes'ûd, babası Ebû Mes'ûd Ukbe'den işte böyle tahdîs ederdi [58].

٥٦ــ حدّثنا مُوسَى حدّثنا أَبو عَوَانَةَ عنِ الأَعْمَشِ عنْ إِبْرَاهِيمَ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ يَزِيدَ عنْ عَلْقَمَةَ عنْ أَبِي مَسْعُودٍ البَدْرِيِّ رضى اللَّهُ عنهُ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم الآيَتَانِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ البَقَرَةِ منْ قَرَأَهُمَا فِي لَيلَةٍ كِفَتَاهُ قال عَبْدُ الرَّحْمٰنِ فَلَقِيتُ أَبَا مَسْعُودٍ وهْوَ يَطُوفُ بالْبَيْتِ فَسَأَلْتُهُ فَحَدَّثَنِيهِ *

56-..... Ebû Mes'ûd el-Bedrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"el-Bakara Sûresi'nin sonundan iki âyet vardır ki, onları her kim bir gecede okursa, bu iki âyet ona yetişir"* buyurdu.

Râvîlerden Abdurrahmân şöyle demiştir: Ben Ebû Mes'ûd'a, kendisi Beyt'i tavâf ederken kavuştum da bu hadîsi ona sordum. Kendisi bana bu hadîsi (Alkame'nin bana tahdîs ettiği gibi) tahdîs etti [59].

٥٧ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ أخبرنى مَحْمُودُ بنُ الرَّبِيعِ أنَّ عِتْبَانَ بنَ مالِكٍ وكانَ مِنْ أصْحَابِ النبيِّ ﷺ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنْ الأَنْصَارِ أنَّهُ أَتَى رسولَ اللَّهِ ﷺ.

57-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' haber verdi ki, Peygamber'in sahâbîlerinden ve Ensâr'ın Bedir'de hazır bulunanlarından olan Itbân ibn Mâlik, Rasûlullah(S)'a geldi [60].

Bedrî" diye vasıflamakla zikretmişti. Burada ise kesin olarak ihbâr, yânî haber verme vechile zikretmiştir.

58 Bu hadîs, Namâz Vakitleri Kitâbı'nın evvelinde uzunca bir metinle geçmişti. Orada da açıklandığı gibi, metindeki son fiil "Umirte" ve "Umirtu" şekillerinde olabilir. Birinci okunuşa göre ma'nâ "Bununla emrolundun", ikinciye göre "Bununla emrolundum" demek olur. Bunların nâibi fâili Peygamber olmak ihtimâli olduğu gibi, Cibrîl de olabilir... (Aynî).

59 Buhârî bu hadîsi burada "el-Bedrî" sözünden ötürü zikretmiştir. O bunu Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı'nda da başka bir yoldan getirmiştir.

el-Bakara Sûresi'nin bu son iki âyeti, îmân edilmesi zarûrî olan en büyük umdeleri ihtivâ etmektedir. Bununla berâber yedi tâne de duâ cümlesi vardır. Bu iki âyet, okuyucusuna, ins ve cinn şerrinden emînlik yâhud Kur'ân'la gece kıyâmından kulluk için yetişir.

60 Hadîsi burada "Bedir'de hazır bulunanlardan" sözünden dolayı zikretti; bu se-

٥٨ــ حدّثنا أَحْمَدُ هُوَ ابنُ صَالِحٍ حدّثنا عَنْبَسَةُ حدّثنا يُونُسُ قال ابنُ شِهَابٍ ثُمَّ سألْتُ الْحُصَيْنَ بنَ مُحَمَّدٍ وهْوَ أَحَدُ بَنِى سالِمٍ وهْوَ مِنْ سَرَاتِهِمْ عَنْ حَدِيثِ مَحْمُودِ بنِ الرَّبِيعِ عنْ عِتْبَانَ بنِ مالِكٍ فَصَدَّقَهُ *

58-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Sonra ben Husayn ibnu Muhammed'e -ki bu zât Sâlim oğulları'ndan biri ve onların hayırlılarındandır- Mahmûd ibnu'r-Rabî'in Itbân ibn Mâlik'ten rivâyet ettiği hadîsi sordum da, o hadîsi böylece doğruladı [61].

٥٩ــ حدّثنا أَبو اليَمَانِ أَخْبرَنَا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال أَخْبرنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ عَامِرِ بنِ رَبِيعَةَ وكانَ مِنْ أَكْبَرِ بَنِى عَدِىٍّ وكانَ أَبوهُ شَهِدَ بَدْرًا مَعَ النبِىِّ ﷺ أَنَّ عُمَرَ اسْتَعْمَلَ قُدَامَةَ بنَ مَظْعُونٍ علَى البَحْرَيْنِ وكانَ شَهِدَ بَدْرًا وهْوَ خالُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ وحَفْصَةَ رضى اللَّهُ عنهُمْ *

59-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Abdullah ibnu Âmir ibn Rabîa -ki bu zât Adiyy oğulları'nın en büyüğü idi ve babası Âmir, Bedir'de Peygamber'in berâberinde hazır bulunmuştu- şöyle haber verdi: Umer ibnu'l-Hattâb (Usmân ibn Maz'ûn'un kardeşi olan) Kudâme ibn Maz'ûn'u Bahreyn üzerine vâlî olarak ta'yîn etmiştir. Bu Kudâme de Bedir'de hazır bulunmuştu. Kudâme, Abdullah ibn Umer ile kızkardeşi Hafsa'nın -Allah onlardan râzı olsun- dayılarıdır [62].

٦٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدِ بنِ أَسْمَاءَ حدّثنا جُوَيْرِيَةُ عنْ مَالِكٍ عنِ الزُّهْرِىِّ أَنَّ سالِمَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَهُ قال أَخْبَرَ رَافِعُ بنُ خَدِيجٍ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ أَنَّ عَمَّيْهِ وكَانَا شَهِدَا بَدْرًا أَخْبَرَاهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم نَهَى عَنْ كِرَاءِ المَزَارِعِ قُلْتُ لِسَالِمٍ فَتُكْرِيهَا أَنْتَ قال نَعَمْ إِنَّ رَافِعًا أَكْثَرَ علَى نَفْسِهِ *

---

bebden ötürü hadîsin kalan kısmını zikretmedi. Hadîsin tamâmı Namâz Kitâbı; "Evlerde mescidler edinmek bâbı" ile Cemâatle nâfile namâzı kılma bâbı"nda uzunca bir lâfızla geçti.

Mahmûd ibnu'r-Rabî' beş yaşında iken evlerinde Peygamber'in bir kovadan su püskürmesini hatırlamıştır. Doksandokuz yılında, doksanüç yaşında vefât etmiştir (Aynî).

61 Bunu İbn Şihâb'ın, Itbân hadîsini Mahmûd ibnu'r-Rabî'den işitmesini te'kîd için zikretmiştir.

62 Buhârî bu hadîsi, iki yerinde geçen "Bedir'de hazır bulundu" sözünden dolayı zikretmiştir.

60-..... Zuhrî'ye de Sâlim ibn Abdillah haber verip şöyle demiştir: Râfi' ibnu Hadîc, Abdullah ibn Umer'e, iki amcasının (Zuheyr ile Muzahhir'in) Bedir'de hazır bulunduklarını haber vermiştir. Bu ikisi (yânî Zuheyr ile Muzahhir), Râfi' ibn Hadîc'e: Rasûlullah (S) tarlaları kirâya vermekten nehyetti, diye haber vermişlerdir.

ez-Zuhrî şöyle dedi: Ben Sâlim'e:

— Sen tarlaları kirâya veriyor musun? diye sordum.

O da:

— Evet veriyorum. Şübhesiz Râfi' kendi aleyhine sözü çoğaltmıştır, dedi [63].

٦١ــ حدّثنا آدَمُ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ حُصَيْنِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قال سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ شَدَّادِ بنِ الْهَادِ اللَّيْثِيَّ قال رأيْتُ رِفَاعَةَ بنَ رَافِعٍ الأنْصَارِيَّ وكانَ شَهِدَ بَدْرًا *

61-..... Husayn ibn Abdirrahmân şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Şeddâd ibni'l-Hâdi el-Leysî'den işittim. O şöyle dedi: Ben Rifâatu'bnu Râfi' el-Ensârî'yi gördüm, o Bedir'de hazır bulunmuştur [64].

٦٢ــ حدّثنا عَبْدَانُ أخْبَرَنا عَبْدُ اللَّهِ أخْبرنا مَعْمَرٌ ويُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ أنَّهُ أخْبَرَهُ أنَّ المِسْوَرَ بنَ مَخْرَمَةَ أخبَرَهُ أنَّ عَمْرو بنَ عَوْفٍ وهْوَ حلِيفٌ لِبَنِي عَامِرِ بنِ لُؤَيٍّ وكانَ شَهِدَ بَدْرًا مَعَ النبيِّ ﷺ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ أبَا عُبَيْدَةَ بنَ الجَرَّاحِ إلَى البَحْرَيْنِ يأتِي بِجِزْيَتِهَا وكانَ رسولُ اللَّهِ ﷺ هُوَ صالَحَ أهْلَ البَحْرَيْنِ وأمَّرَ علَيْهِمِ العَلاَءَ بنَ الحَضْرَمِيِّ فَقَدِمَ أبُو عُبَيْدَةَ بِمَالٍ مِنَ البَحْرَيْنِ فَسَمِعَتِ الأنْصَارُ بِقُدُومِ أبِي عُبَيْدَةَ فَوَافَوْا صَلاَةَ الْفَجْرِ مَعَ النبيِّ ﷺ فَلَمَّا انْصَرَفَ تَعَرَّضُوا لَهُ فَتَبَسَّمَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ رآهُمْ

---

63 Bunu da yine "O ikisi Bedir'de hazır bulunmuşlardır" sözünden dolayı zikretmiştir.

Hadîsin sonundaki "Şübhesiz Râfi' kendi aleyhine sözü çoğaltmıştır" kelâmı, Sâlim tarafından Râfi' aleyhine bir inkârdır. Bu sözün ma'nâsı, Râfi' kendiliğinden hadîs düzüp Peygamber'e isnâd etti demek değildir. Belki bunun ma'nâsı, Râfi, arâzîden çıkan mahsûlün bir kısmı mukaabilinde kirâya vermekle, para ile kirâya vermek arasını ayırmadı demektir. Bunlardan yalnız birincisi nehyedilmiştir, mutlak olarak nehyedilmemiştir,

Bu konu Ekincilik Kitâbı'nda geçmişti... (Aynî).

64 Buhârî bunu da burada "O, Bedir'de hazır bulundu" sözünden dolayı zikretmiştir.

ثُمَّ قال أظُنُّكُمْ سَمِعْتُمْ أنَّ أبَا عُبَيْدَةَ قَدِمَ بِشَيْءٍ قالوا أجَلْ يا رسُولَ اللَّهِ قال فأبْشِرُوا وأمِّلُوا ما يَسُرُّكُمْ فَوَاللَّهِ ماالفَقْرَ أخْشَى عَلَيْكُمْ ولَكِنِّى أخْشَى أنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ على مَنْ قَبْلَكُمْ فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وتُهْلِكَكُمْ كما أهْلَكَتْهُمْ *

62-..... el-Mısver ibnu Mahrame şöyle haber vermiştir: Ensâr'-dan Amr ibnu Avf -ki bu zât Âmir ibn Lueyy oğulları'nın yemînli dostu idi ve Bedir'de hazır bulunmuştu- şöyle demiştir: Rasûlullah (S) harb etmeksizin Bahreyn ahâlîsiyle bir barış anlaşması yapmış ve Bahreynliler üzerine el-Alâ ibnu'l-Hadramî'yi emîr ta'yîn eylemişti. Tahsîl olunan cizye mallarını getirmek üzere de bilâhare Rasûlullah, Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'ı Bahreyn'e gönderdi. Ebû Ubeyde, cizye mallarını alarak Bahreyn'den Medîne'ye geldiğinde Ensâr, Ebû Ubeyde'nin gelişini işittiler. Sahâbîler bu sırada Peygamber'in berâberinde sabâh namâzı kılıyorlardı. Peygamber namâzı bitirince sahâbîler hemen Ebû Ubeyde'ye karşı çıktılar. Rasûlullah, sahâbîleri bu hâlde görünce gülümsedi de, sonra onlara:

— *"Öyle sanıyorum ki, siz, Ebû Ubeyde'nin bir haylî şeyler getirdiğini duydunuz?"* buyurdu.

Onlar da:

— Evet yâ Rasûlallah! dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Sevininiz ve sizi sevindirecek ni'metleri* (bundan böyle her zamân) *umunuz! Vallâhi* (bundan sonra) *sizin üzerinize fakîrlik ve ihtiyâçtan korkmam. Fakat ben sizin üzerinize, sizden önceki ümmetlerin önüne dünyâ ni'metlerinin yayıldığı gibi, sizin önünüze de yayılması, onların o ni'metlerde birbirlerine hasedleşip nefsâniyet yarışına giriştikleri gibi sizin de birbirinizle nefsâniyet yarışına düşmeniz ve bu nefsâniyet yarışının da onları helâk ettiği gibi sizleri de helâk etmesinden korkarım"* buyurdu [65].

٦٣ــ حدّثنا أبو النُّعْمَانِ **حدّثنى** جَرِيرُ بنُ حَازِمٍ عنْ نافِعٍ أنَّ ابنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما كانَ يَقْتُلُ الحَيَّاتِ كُلَّهَا حَتَّى حَدَّثَهُ أبو لُبَابَةَ البَدْرِىُّ أنَّ النبيَّ ﷺ نَهَى عنْ قَتْلِ جِنَّانِ البُيُوتِ فأمْسَكَ عَنْهَا *

---

65 Bunu da burada "O, Bedir'de hazır bulunmuştu" sözünden dolayı zikretmiştir.

Bu hadîs Cizye Kitâbı'nda 3. hadîs olarak çok az bir farkla geçmişti.

63-..... Nâfi'den (o, şöyle demiştir): Abdullah ibnu Umer (R) bütün yılanları öldürür idi. Nihâyet Ebû Lubâbe el-Bedrî, kendisine: Peygamber (S) evlerdeki (beyaz yâhud ince yâhud küçük ve zehirsiz) yılanları öldürmekten nehyetti hadîsini söyleyince, onları öldürmekten kendini tuttu [66].

٦٤ــ **حدّثنى** إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ فُلَيْحٍ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ * قالَ ابنُ شِهَابٍ **حدّثنا** أنَسُ بنُ مالِكٍ أنَّ رِجَالاً منَ الأنْصَارِ اسْتأذَنُوا رسولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالُوا ائْذَنْ لَنَا فلْنَتْرُكْ لِابْنِ أُخْتِنَا عَبَّاسٍ فِدَاءَهُ قال واللَّهِ لاتَذَرُونَ منْهُ دِرْهَمًا *

64-..... İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bize Enes ibn Mâlik şöyle tahdîs etti: Ensâr'dan birtakım adamlar Rasûlullah'tan izin istediler de:

— Bize izin ver de kızkardeşimizin oğlu Abbâs için, onun fidyesini terkedelim, dediler.

Rasûlullah (S):

— *"Onun fidyesinden bir dirhemi dahî terketmeyiniz"* buyurdu [67].

٦٥ــ **حدّثنا** أبو عَاصِمٍ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عَطَاءِ بنِ يَزِيدَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَدِيٍّ عنِ المِقْدَادِ بنِ الأسْوَدِ * ح **وحدّثنى** إسْحَاقُ **حدّثنا** يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ بنِ سَعْدٍ **حدّثنا** ابنُ أخِى ابنِ شِهَابٍ عنْ عَمِّهِ قال أخْبَرَنِى عَطَاءُ بنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ ثُمَّ الجُنْدَعِيُّ أنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بنَ عَدِيِّ ابنِ الخِيَارِ أخْبَرَهُ أنَّ المِقْدَادَبنَ عَمْرٍو الكِنْدِيَّ وكانَ حَلِيفًا لِبَنِى زُهْرَةَ وكانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا مَعَ رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أخْبَرَهُ أنَّهُ قال لِرَسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم أرَأيْتَ إنْ لَقِيتُ رَجُلاً مِنَ الكُفَّارِ فاقْتَتَلْنَا فَضَرَبَ إحْدَى يَدَىَّ بالسَّيْفِ فَقَطَعَهَا ثُمَّ لاَذَمِنِّى بِشَجَرَةٍ فقال أسْلَمْتُ لِلَّهِ آ أقْتُلُهُ يا رسُولَ اللَّهِ بَعْدَ أنْ قالَهَا فقَالَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم لاتَقْتُلْهُ فقال يا رسُولَ اللَّهِ إنَّهُ قَطَعَ إحْدَى

---

66 Buhârî bu hadîsi burada "Ebû Lubâbe el-Bedrî" sözünden dolayı zikretmiştir. Bu hadîs, daha uzun bir metinle Bed'u'l-Halk Kitâbı'nda da geçmişti.

67 Bunu da burada "Ensâr'dan birtakım adamlar" sözünden dolayı zikretmiştir. Çünkü onlar Bedir'de hazır bulunmuş kimselerdi. Buhârî bu hadîsi Itk ve Cihâd Kitâbları'nda da getirmiştir.

يَدَىَّ ثُمَّ قال ذٰلِكَ بَعْدَ ما قَطَعَهَا فقال رسُولُ اللَّهِ ﷺ لاَ تَقْتُلْهُ فإنْ قَتَلْتَهُ فإنَّهُ بِمَنْزِلَتِكَ قَبْلَ أنْ تَقْتُلَهُ وإنَّكَ بِمَنْزِلَتِهِ قَبْلَ أنْ يَقُولَ كَلِمَتَهُ الَّتِى قال *

65-..... Kindeli Mıkdâd ibn Amr, Zuhre oğulları'nın andlaşmış dostu ve Bedir'de Rasûlullah'ın berâberinde hazır bulunmuş bir zâttır. İşte bu Mıkdâd, Rasûlullah'a hitâben:

— Şöyle bir mes'ele hakkında ne dersin: Ben kâfirlerden bir kişi ile karşılaşıp vuruşsam da o benim iki elimden birisini kılıcıyla vurup koparsa, sonra benden kaçıp bir ağaca sığınsa da: Ben Allah için müslümân oldum ***(Lâ ilâhe ille'llâh)*** dese, ben onu tevhîd kelimesini söyledikten sonra öldürebilir miyim yâ Rasûlallah? dedi.

Rasûlullah da:

— *"Hayır onu öldürme"* buyurdu.

Bunun üzerine Mıkdâd:

— Yâ Rasûlallah! O benim iki elimden birisini kesti, kopardı da, tevhîd kelimesini elimi kopardıktan sonra söyledi, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Sakın onu öldürme! Eğer öldürürsen, o senin onu öldürmezden evvelki vaziyetindedir. Sen de onun söylediği tevhîd kelimesini söylemesinden evvelki vaziyetindesin* (çünkü kanın kısas ile mübâh olmuştur)" buyurdu [68].

٦٦ــ حدّثنى يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا ابنُ عُلَيَّةَ حدّثنا سُلَيْمَانُ التَّيْمِىُّ حدّثنا أنَسٌ رضى اللَّهُ عنهُ قال قال رسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ بَدْرٍ مَنْ يَنْظُرُ ما صَنَعَ أبُو جَهْلٍ فانْطَلَقَ ابنُ مَسْعُودٍ فَوَجَدَهُ قَدْ ضَرَبَهُ ابْنَا عَفْرَاءَ حَتَّى بَرَدَ فقال آنْتَ أبَا جَهْلٍ * قال ابنُ عُلَيَّةَ قال سُلَيْمَانُ هٰكَذَا قالَهَا أنَسٌ قال أنْتَ أبَا جَهْلٍ قال وهَلْ فَوْقَ رَجُلٍ قَتَلْتُمُوهُ * قال سُلَيْمَانُ أوْ قال قَتَلَهُ قَوْمُهُ * قال وقال أبُو مِجْلَزٍ قال أبُو جَهْلٍ فَلَوْ غَيْرُ أكَّارٍ قَتَلَنِى *

66-..... Bize Enes (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S) Bedir günü:

— *"Ebû Cehl ne yaptı? Kim bakıp anlar?"* buyurdu.

Bunun üzerine İbnu Mes'ûd gitti ve Ebû Cehl'i, Afrâ kadının iki oğlu (Muâz ve Muavviz) onu vurmuşlar da nihâyet soğumuş (yânî ölmek üzere iken) buldu. İbn Mes'ûd:

— Sen misin yâ Ebâ Cehl! dedi.

68 Buhârî bu hadîsi burada "O, Bedir'de hazır bulunanlardan idi" sözünden dolayı zikretmiştir. Hadîsi burada iki tarîkten getirmiştir.

Râvî İbnu Uleyye dedi ki: Süleymân ibn Tarhân: Enes o sözü işte böyle söyledi, dedi

İbn Mes'ûd:

— Sen misin yâ Ebâ Cehl (vuruldun mu)? dedi.

Ebû Cehl, İbn Mes'ûd'a:

— Sizin öldürdüğünüz kişinin fevkında bir kimse var mıdır? dedi.

Râvî Süleymân ibn Tarhân geçen senedle: Yâhud Ebû Cehl:

— Kendi kavminin öldürdüğü kişinin fevkında bir kimse var mıdır? dedi.

Râvî dedi ki: Ebû Mıclez de şöyle dedi: Ebû Cehl, İbn Mes'ûd'a hitâben:

— Keşke beni zirâatçilerden başkası öldürseydi, dedi [69].

٦٧ــ **حدّثنا** مُوسَى **حدّثنا** عَبْدُ الوَاحِدِ **حدّثنا** مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثني** ابنُ عَبَّاسٍ عنْ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهُمْ لَمَّا تُوُفِّيَ النبيُّ ﷺ قُلْتُ لابى بَكْرٍ انْطَلِقْ بِنَا إِلَى اخْوَانِنَا منَ الأَنْصَارِ فَلَقِيَنَا مِنْهُمْ رَجُلاَنِ صالِحَانِ شَهِدَا بَدْرًا فَحَدَّثْتُ عُرْوَةَ بنَ الزُّبَيْرِ فقال هُمَا عُوَيْمُ بنُ سَاعِدَةَ وَمَعْنُ بنُ عَدِيٍّ *

67-..... Ubeydullah ibn Abdillah'tan (o, şöyle demiştir): Bana İbnu Abbâs, Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) vefât ettiği zamân ben Ebû Bekr'e (Ebû Ubeyde'yi kasdederek):

— Bizimle Ensâr kardeşlerimizin yanına yürü! dedim.

Akabinde Ensâr'dan Bedir'de hazır bulunmuş olan iki sâlih kimseye kavuştuk. Ben bu kavuşmayı Urvetu'bnu'z-Zubeyr'e tahdîs ettim. O:

— Bu iki kişi Uveym ibnu Sâide ile Ma'n ibnu Adiyy'dir, dedi [70].

٦٨ــ **حدّثنا** إِسْحَاقُ بنُ إِبْرَاهِيمَ سَمِعَ مُحَمَّدَ بنَ فُضَيْلٍ عنْ إِسْمَاعِيلَ عنْ قَيْسٍ كانَ عَطَاءُ البَدْرِيِّينَ خَمْسَةَ آلاَفٍ خَمْسَةَ آلاَفٍ * وقالَ عُمَرَ لأُفَضِّلَنَّهُمْ عَلَى مَنْ بَعْدَهُمْ *

---

69 Buhârî, bu hadîs bu gazvenin evvellerinde geçmiş olmakla berâber burada "Ebû Cehl'i Afrâ kadının iki oğlu vurmuştu" sözünden dolayı zikretti. Çünkü bu söz kesin olarak o iki oğulun Bedir'de hazır bulunduklarına delâlet etmektedir. O iki oğul, Ensârlı Muâz ve Muavviz'dir (Aynî).

70 Bu, Menâkıb'da geçen hadîsin bir parçasıdır. Bundan burada Buhârî'nin maksadı "Bedir'de hazır bulundular" sözüdür.

68- Bize İshâk ibn İbrâhîm tahdîs etti. O, Muhammed ibn Fudayl'den; o da İsmâîl ibn Ebî Hâlid'den; o da Kays ibn Ebî Hâzım'dan (şöyle dediğini) işitmiştir: "Bedir'de hazır bulunanların (her birine verilen) mal atiyyesi (yıllık) beşbin beşbin idi"..

Umer (halîfeliği zamânında):

— Ben Bedir'de hazır bulunanlara elbette onlardan sonra gelenler üzerinde fazla atıyye vereceğim, demiştir [71].

٦٩ــ حدّثنى إسْحَاقُ بنُ مَنْصُورٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ مُحَمَّدِ بنِ جُبَيْرِ بنِ مُطْعِمٍ عنْ أَبِيهِ قال سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقْرَأُ فِى المَغْرِبِ بالطُّورِ وذٰلِكَ أَوَّلُ ماوَقَرَ الإِيمَانُ فِي قَلْبِي : وعَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بنِ جُبَيْرِ بنِ مُطْعِمٍ عنْ أَبِيهِ أَنَّ النبيَّ ﷺ قال فِى أُسَارَى بَدْرٍ لَوْ كانَ المُطْعِمُ بنُ عَدِيٍّ حَيًّا ثُمَّ كَلَّمَنِى فِى هٰؤُلاَءِ النَّتْنٰى لَتَرَكْتُهُمْ لَهُ * وقال اللَّيْثُ عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ وقَعَتِ الْفِتْنَةُ الأُولَى يَعْنى مَقْتَلَ عُثْمَانَ فَلَمْ تُبْقِ مِنْ أَصْحَابِ بَدْرٍ أَحَدًا ثُمَّ وقَعَتِ الفِتْنَةُ الثَّانِيَةُ يَعْنِى الحَرَّةَ فَلَمْ تُبْقِ مِنْ أَصْحَابِ الحُدَيْبِيَةِ أَحَدًا ثُمَّ وقَعَتِ الثَّالِثَةُ فَلَمْ تَرْتَفِعْ وِلِلنَّاسِ طَبَاخٌ *

69-..... Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'ım'den haber verdi ki, babası Mut'ım ibn Adiyy:

— Ben bir akşâm namâzında Peygamber'in Tûr Sûresi'ni okuduğunu işittim. İşte bu, îmânın kalbimde sâbit oluşunun evvelidir, demiştir.

Yine ez-Zuhrî'den; o da Muhammed ibn Cubeyr'den; o da babası Mut'ım'den: Peygamber (S) Bedir esîrleri hakkında:

— *"Eğer Mut'ım ibn Adiyy sağ olsaydı, sonra şu kokmuş cîfeler husûsunda şefâat edip benimle konuşsaydı, hiç şübhesiz ben bunları Mut'ım'e* (diri diri ve kurtuluş fidyesi olmaksızın) *bağışlardım"* buyurmuştur [72].

---

71 Hadîsin burada zikrinin sebebi açıktır. O da bu iki kişinin Bedir harbinde hazır bulunduklarının belirtilmesidir.

72 Rasûlullah'ın Mut'ım'e kanlı düşmanlarını bile bağışlatacak derecede kıymet vermesi, kendi üzerinde büyük minnet hakkı bulunmasındandır. Şöyle ki: Peygamber Tâif'ten kederli dönüşünde Mut'ım O'nu himâyesine almıştı; Kureyş'in Hâşimîler'le ilgiyi kesme ahdinin yazısını yırtıp atmıştı. Mut'ım Bedir harbinden önce Mekke'de doksan küsûr yaşında öldü. Burada zikrinin sebebi *"Bedir esîrlerini kurtarmak için gelse idi"* sözüdür.

Ve yine el-Leys ibn Sa'd da Yahyâ ibn Saîd'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den söyledi ki, o (Usmân'ın öldürülmesini kasdederek):

— Birinci fitne vukû'a geldi de Bedir sahâbîlerinden kimseyi bırakmadı. Sonra ikinci fitne, yânî Harre vukû'a geldi. Hudeybiye sahâbîlerinden kimseyi bırakmadı. Sonra üçüncü fitne vukû'a geldi, o da insanlarda akıl ve kuvvet bırakmadı, demiştir [73].

٧٠ــ حدّثنا الحَجَّاجُ بنُ مِنْهَالٍ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ عُمَرَ النُّمَيْرِيُّ حدّثنا يُونُسُ بنُ يَزِيدَ قال سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ قال سَمِعْتُ عُرْوَةَ بنَ الزُّبَيْرِ وسَعِيدَ بنَ المُسَيَّبِ وعَلْقَمَةَ بنَ وقَّاصٍ وعُبَيْدَ اللَّهِ بنَ عَبْدِ اللَّهِ عنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنْهَا زَوْجِ النبيِّ ﷺ كلٌّ حدّثنى طَائِفَةً مِنَ الحَدِيثِ قَالَتْ فأَقْبَلْتُ أنَا وأُمُّ مِسْطَحٍ فَعَثَرَتْ أُمُّ مِسْطَحٍ فِي مِرْطِهَا فقالَتْ تَعِسَ مِسْطَحٌ فَقُلْتُ بِئْسَ ما قُلْتِ تَسُبِّينَ رَجُلاً شَهِدَ بَدْرًا فَذَكَرَ حَدِيثَ الإِفْكِ *

70-..... Yûnus ibn Yezîd tahdîs edip şöyle demiştir: Ben ez-Zuhrî'den işittim, şöyle dedi: Ben Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, Alkame ibn Vakkaas'tan, Ubeydullah ibn Abdillah'tan, Peygamber'in zevcesi Âişe(R)'ye iftirâ edilmesi hadîsini işittim. Bunların hepsi bana o hadîsten bir parça tahdîs ettiler. Âişe şöyle demiştir: Ben, Ebû Ruhm'un kızı ve Mıstah'ın anası (Selmâ) ile hâceti yerine getirme mahalline yönelip giderken, onun ayağı çarşafına takılıp düştü. Bunun üzerine Selmâ kadın:

— Mıstah helâk olsun! diye oğluna bedduâ etti.

Ben:

— Ne fenâ söyledin, Bedir'de hazır bulunan bir kişiye sövüyor musun? dedim...

Âişe iftirâ hadîsinin tamâmını zikretti [74].

٧١ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ فُلَيْحِ بنِ سُلَيْمَانَ عَنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال هَذِهِ مَغَازِى رسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ

---

73 Bu üçüncü fitnenin: Irak'ta Ezârıka fitnesi; Haccâc'ın (74'te) Abdullah ibn Zubeyr'i öldürüp Ka'be'yi tahrîb etmesi fitnesi; Mervân ibn Muhammed'in halîfeliği zamânında 130 senesinde Medîne'de Ebû Hamza el-Hâricî fitnesi olduğu söylenmiştir... (Kastallânî).

74 Bu hadîsin tamâmı, uzun bir metin hâlinde Şehâdetler Kitâbı, "Kadınların birbirlerinin adâletini belirtmeleri bâbı"nda geçmişti. Burada bir kısmının zikredilmesi, Âişe'nin Mıstah'ın anasına, Mıstah'ın Bedir ehlinden olduğuna şehâdet etmesinden dolayıdır (Aynî).

الحَدِيثَ فقال رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم وهْوَ يُلَقِّيهِمْ هَلْ وجَدْتُمْ ما وَعَدَكُمْ رَبُّكُمْ حَقًّا * قال مُوسٰى قال نافِعٌ قال عَبْدُ اللَّهِ قال ناسٌ مِنْ أصْحَابِهِ يا رسُولَ اللَّهِ تُنَادِي ناسًا أمْوَاتًا قال رسُولُ اللَّهِ ﷺ ما أنْتُمْ بأسْمَع لِمَا قُلْتُ مِنْهُمْ: قال أبو عَبْدِ اللَّهِ فَجَمِيعُ مَنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنْ قُرَيْشٍ مِمَّنْ ضُرِبَ لَهُ بِسَهْمِهِ أحَدٌ وثَمَانُونَ رَجُلاً : وكَانَ عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ يَقُولُ قال الزُّبَيْرُ قُسِمَتْ سُهْمَانُهُمْ فَكَانُوا مائَةً واللَّهُ أعْلَمُ *

71-..... Bize Muhammed ibnu Fulayh ibn Süleymân, Mûsâ ibn Ukbe'den tahdîs etti ki, İbn Şihâb (Rasûlullah'ın gazvelerini zikrettikten sonra): İşte bunlar Rasûlullah'ın gazveleridir, demiş, akabinde Bedir'de öldürülenler hakkında Rasûlullah'ın söylediği sözü şöyle zikretmiştir: Rasûlullah (S) onların cesedlerini kuyuya atarken, onlara hitâben:

— *"Sizler Rabbinizin va'dettiği şeyi gerçek buldunuz mu?"* buyurdu.

Mûsâ ibn Ukbe (geçen senedle) şöyle dedi: İbn Umer'in mevlâsı Nâfi' şöyle dedi: Abdullah ibn Umer şöyle dedi: Rasûlullah'ın sahâbîlerinden bâzı insanlar:

— Yâ Rasûlallah! Ölmüş olan insanlara mı nidâ ediyorsun? dediler.

Rasûlullah da:

— *"Sizler benim söylediğim sözleri onlardan daha iyi işitir değilsiniz"* buyurdu [75].

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Kendisi için pay ayrılan Kureyşliler'den Bedir'de hazır bulunan kimselerin toplamı seksenbir kişidir. Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle der idi: ez-Zubeyr: (Bedir'de hissen ve hükmen hazır bulunanların) payları taksîm edilip ayrıldı. Bunlar Kureyş'ten yüz kişi idiler, dedi ve Allah en bilendir [76].

٧٢ــ حدّثني إبْرَاهِيم بنُ مُوسٰى أخبرنا هِشَامٌ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنِ الزُّبَيْرِ قال ضُرِبَتْ يَوْمَ بَدْرٍ لِلْمُهَاجِرِينَ بِمائَةِ سَهْمٍ *

75 Bunun burada zikredilmesi Mûsâ ibn Ukbe'nin İbn Şihâb'dan Bedir gazvesi işlerinden olarak naklettiği şeyleri beyân içindir.

76 Ebû Abdillah, el-Buhârî'nin kendisidir. Bana göre "Bedir'de hazır bulunanların toplamı" sözü, onun söylediği söz olur. Bu "Kaale Ebû Abdillah" kısmı, birçok Buhârî nushalarında yoktur. Yok olmasına göre de "Bedir'de hazır bulunanların toplamı" sözü, Mûsâ ibn Ukbe'nin, İbn Şihâb'dan söylediği söz olur. el-Kirmânî de buna kaail oldu (Aynî).

72-..... Buradaki senedle ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm (R): Bedir günü Muhâcirler için yüz pay ayrıldı, demiştir [77].

١٣ــ بابُ تَسْمِيَةِ مَنْ سُمِّيَ مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ فِي الجَامِعِ الَّذِي وضَعَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علَى حُرُوفِ المُعْجَمِ * النبيُّ مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ الْهَاشِمِيُّ ﷺ . أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ عَبْدُ اللَّهِ بنُ عُثْمَانَ القُرَشِيُّ . ثُمَّ عُمَرَبنُ الخَطَّابِ العَدَوِيُّ. ثُمَّ عُثْمَانُ بنُ عَفَّانَ خَلَّفَهُ النبيُّ ﷺ علَى ابْنَتِهِ فَضَرَبَ لَهُ بِسَهْمِهِ.. ثُمَّ عَلِيُّ بنُ أَبِي طَالِبٍ الهَاشِمِيُّ رضى اللَّهُ عنهم ثُمَّ إِيَاسُ بنُ البُكَيْرِ. بِلاَلُ بنُ رَبَاحٍ مَوْلَى أَبِي بكْرٍ القُرَشِيِّ . حَمْزَةُ ابنُ عَبْدِ المُطَّلِبِ الْهَاشِمِيُّ. حَاطِبُ بنُ أَبِي بَلْتَعَةَ حَلِيفٌ لَقُرَيْشٍ. أَبُو حُذَيْفَةَ بنُ عُتْبَةَ بنِ رَبِيعَةَ القُرَشِيُّ. حَارِثَةُ بنُ الرَّبِيعِ الأَنْصَارِيُّ قُتِلَ يَوْمَ بَدْرٍ وهْوَ حَارِثَةُ بنُ سُرَاقَةَ كَانَ فِي النَّظَّارَةِ خُبَيْبُ بنُ عَدِيٍّ الأَنْصارِيُّ. خُنَيْسُ بنُ حُذافَةَ السَّهْمِيُّ. رِفَاعَةُ بنُ رَافِعٍ الأَنْصَارِيُّ. رِفَاعَةُ بنُ عَبْدِ المُنْذِرِ. أَبُو لُبَابَةَ الأَنْصَارِيُّ. الزُّبَيْرُ بنُ العَوَّامِ القُرَشِيُّ. زَيْدُ بنُ سَهْلٍ أَبُو طَلْحَةَ الأَنْصَارِيُّ. أَبُو زَيْدٍ الأَنْصَارِيُّ. سَعْدُ بنُ مالِكٍ الزُّهْرِيُّ. سَعْدُ بنُ خَوْلَةَ القُرَشِيُّ. سَعِيدُ بنُ زَيْدِ بنِ عَمْرِو بنِ نُفَيْلٍ القُرَشِيُّ. سَهْلُ بنُ حُنَيْفٍ الأَنْصَارِيُّ. ظُهَيْرُ بنُ رَافِعٍ الأَنْصَارِيُّ وأَخُوهُ. عَبْدُ اللَّهِ بنُ عُثْمَانَ. أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ القُرَشِيُّ . عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْعُودٍ الهُذَلِيُّ. عُتْبَةُ بنُ مَسْعُودٍ الهُذَلِيُّ. عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابنُ عَوْفٍ الزُّهْرِيُّ. عُبَيْدَةُ بنُ الحَارِثِ القُرَشِيُّ. عُبَادَةُ بنُ الصَّامِتِ الأَنْصَارِيُّ. عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ العَدَوِيُّ. عُثْمَانُ بنُ عَفَّانَ القُرَشِيُّ خَلَّفَهُ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم علَى ابْنَتِهِ وضَرَبَ لَهُ بِسَهْمِهِ. عَلِيُّ بنُ أَبِي طَالِبٍ الْهَاشِمِيُّ. عمْرُو بنُ عَوْفٍ حَلِيفُ بَنِي عَامِرِ بنِ لُؤَيٍّ . عُقْبَةُ ابنُ عَمْرٍو الأَنْصَارِيُّ . عَامِرُ بنُ رَبِيعَةَ العَنَزِيُّ.

77 Yânî Kureyş'ten hissen ve hükmen hazır bulunanlar yâhud hizmetçilerinin ve tâbi'lerinin eklenmesiyle yüz kişidir. İbnu Seyyidi'n-Nâs, bunların isimlerini sıraladı da doksandörde ulaştırdı (Kastallânî).

عَاصِمُ بنُ ثَابِتٍ الأنْصَارِيُّ . عُوَيْمُ بنُ سَاعِدَةَ الأنْصَارِيُّ. عِتْبَانُ بنُ مالِكٍ الأنْصَارِيُّ. قَدَامَةُ بنُ مَظْعونٍ . قَتَادَةُ بنُ النُّعْمَانِ الأنْصَارِيُّ . مُعَاذُ بنُ عمْرِو بنِ الجَمُوحِ . مُعَوِّذُ بنُ عَفْرَاءَ وأخُوهُ. مالِكُ بنُ رَبِيعَةَ أبُو أُسَيْدٍ الأنْصَارِيُّ. مُرَارَةُ بنُ الرَّبِيعِ الأنْصَارِيُّ. مَعْنُ بنُ عَدِيٍّ الأنْصَارِيُّ. مِسْطَحُ بنُ أُثَاثَةَ بنِ عَبَّادِ بنِ المُطَّلِبِ بنِ عَبْدِ مَنَافٍ . مِقْدَادُ بنُ عَمْرٍو الكِنْدِيُّ حَلِيفُ بَنِي زُهْرَةَ. هِلالُ بنُ أُمَيَّةَ الأنْصَارِيُّ رضى اللَّهُ عنهمْ*

13- İMÂM EBÛ ABDİLLAH EL-BUHÂRÎ'NİN ORTAYA KOYDUĞU BU EL-CÂMİ'U'S-SAHÎH... KİTÂBINDA BEDİR EHLİNDEN OLDUKLARI ZİKREDİLEN KİMSELERİN HARF SIRASINA GÖRE İSİMLERİNİN VERİLMESİ BÂBI [78]

1. Peygamber (S) Muhammed ibn Abdillah el-Hâşimî.
2. Ebû Bekr es-Sıddîk Abdullah ibn Usmân el-Kuraşî. Sonra:
3. Umer ibnu'l-Hattâb el-Adevî. Sonra:
4. Usmân ibn Affân. Peygamber onu hasta bulunan kızı Rukayye'nin başında geri bıraktı, fakat onun için Bedir ganîmetinden payını ayırdı. Sonra:
5. Alî ibnu Ebî Tâlib el-Hâşimî -Allah onlardan râzı olsun- [79]. Bundan sonrakiler harf sırasıyla şunlardır [80]:
6. Iyâs ibnu Bukeyr.
7. Ebû Bekr'in himâyesinde bulunan Bilâl ibnu Rabâh el-Kuraşî.
8. Hamza ibnu Abdilmuttalib el-Hâşimî.
9. Kureyş'in yemînli dostu Hâtıb ibnu Ebî Beltea.
10. Ebû Huzeyfe ibnu Utbe ibn Rabîa el-Kuraşî.
11. Hârise ibnu'r-Rabî' el-Ensârî. Bedir günü öldürüldü. Bunun adı Hârise ibnu Surâka'dır. Bu harb için çıkanlardan değildi, küçük olduğu için gözcülerden idi.
12. Hubeyb ibnu Adiyy el-Ensârî.
13. Huneys ibnu Huzâfe es-Sehmî.
14. Rifâa ibnu Râfi' el-Ensârî.
15. Rifâa ibnu Abdilmunzir.

---

78 Bundan maksad bilhassa bu kitâbda Bedir ehlinden oldukları zikredilen kimselerin isimlerini vermektir. Bu, daha evvel tafsîlli olarak geçenleri bir fezleke (yânî özet) ve bir toplamadır. Yoksa mutlak olarak burada zikredilenlerin hepsini vermek değildir (Kastallânî).

79 Bu harf sırasına göre sıralama şartından Peygamber ile Dört Halîfe müstesnâ tutulmuştur. Bunlar şereflerinden dolayı öne geçirildiler.

80 Buradan i'tibâren Bedir ehlinden olanların isimlerini hicâ harfleri tertîbiyle vermeye başladı. Elif harfinden Iyâs ibnu Bukeyr'i zikretti.

16. Ebû Lubâbe el-Ensârî.
17. ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm el-Kuraşî.
18. Zeyd ibnu Sehl.
19. Ebû Talha el-Ensârî.
20. Ebû Zeydin el-Ensârî.
21. Sa'd ibnu Mâlikin ez-Zuhrî.
22. Sa'd ibnu Havle el-Kuraşî
23. Saîd ibnu Zeyd ibn Amr ibn Nufeylin el-Kuraşî
24. Sehl ibnu Huneyfin el-Ensârî.
25. Zuheyr ibnu Râfi'in el-Ensârî, ve kardeşi:
26. Muzahhir ibnu Râfi'in el-Ensârî.

(-) Abdullah ibnu Usmân ibni Ebî Kuhâfe el-Kuraşî [81].

27. Abdullah ibnu Mes'ûd el-Huzelî.
28. Utbe ibnu Mes'ûd el-Huzelî.
29. Abdurrahmân ibn Avfin ez-Zuhrî.
30. Ubeyde ibnu'l-Hâris el-Kuraşî
31. Ubâdet ibnu's-Sâmit el-Ensârî.

(-) Umer ibnu'l-Hattâb el-Adevî.

(-) Usmân ibnu Affân el-Kuraşî. Peygamber (S) onu, hasta bulunan kızının yanında geri bıraktı, fakat onun için Bedir ganîmetinden payını ayırdı.

(-) Alî ibnu Ebû Tâlibin el-Hâşimî.

32. Amr ibnu Avfın; Âmir ibn Lueyyin oğulları'nın yemînli dostu
33. Ukbe ibnu Amr el-Ensârî.
34. Âmir ibnu Rabîa el-Anezî.
35. Âsım ibnu Sâbitin el-Ensârî.
36. Uveym ibnu Sâide el-Ensârî.
37. Itbân ibnu Mâlikin el-Ensârî.
38. Kudâme ibnu Maz'ûn.
39. Katâde ibnu'n-Nu'mân el-Ensârî.
40. Muâz ibnu Amr ibni'l-Cemûh.
41. Muavviz ibnu Afrâ, ve kardeşi:
42. Muâz ibnu Afrâ.
43. Mâlik ibnu Rabîa Ebû Useydin el-Ensârî.
44. Murâre ibnu'r-Rabî' el-Ensârî.
45. Ma'n ibnu Adiyy el-Ensârî.
46. Mıstah ibnu Usâse ibn Abbâd ibni'l-Muttalib ibni Abdi Menâfin.
47. Mıkdâd ibnu Amr el-Kindî, Zuhre oğulları'nın yemînli dostu.

---

81 Bu şekilde ismi verilip de sayısı yazılmayanlar, daha önce isimleri ve sayıları verilmiş olanlardır. Bir nushada burada Ebû Bekr'in ismi evvelce geçtiği için yazılmamıştır.

48. Hilâl ibnu Umeyye el-Ensârî -Allah onlardan râzı olsun- [82].

١٤ــ بابُ حَدِيثِ بَنِى النَّضِيرِ ومَخْرَجِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إِلَيْهِمْ فِى دِيَةِ الرَّجُلَيْنِ وَمَا أَرَادُوا منَ الغَدْرِ بِرَسولِ اللَّهِ ﷺ قال الزُّهْرِىُّ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ كانَتْ عَلَى رأسِ سِتَّةِ أَشْهُرٍ منْ وقْعَةِ بَدْرٍ قَبْلَ أُحُدٍ وقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا منْ أَهْلِ الكِتَابِ منْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الحَشْرِ ما ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا: وجَعَلَهُ ابنُ إِسْحَاقَ بَعْدَ بِئْرِ مَعُونَةَ وَأُحُدٍ

14- NADÎR OĞULLARI HADÎSİ VE RASÛLULLAH'IN (ÂMİR OĞULLARI'NDAN YANLIŞLIKLA ÖLDÜRÜLEN) İKİ KİŞİNİN DİYETİNİ VERMEK İÇİN NADÎR OĞULLARI'NDAN YARDIM İSTEMEK ÜZERE ONLARIN YANINA ÇIKIŞI, ONLARIN DA RASÛLULLAH'A SÛİKASD YAPMAK İSTEMELERİ BÂBI [83]

---

82 Burada sayılan kimselerin tam isimleri ve bunlara âid tamamlayıcı bilgiler şerhlerde ve terâcüm kitâblarında verilmiştir.

el-Hâfız Ebû'l-Feth el-Ya'murî Muhâcir'lerden doksandört kişiyi sıralamıştır. Hazrec'den yüzdoksanbeş, Evs kabîlesinden yetmişdört isim sıralamıştır. Bunların toplamı 363 -üçyüzaltmışüç- olmuştur. Dedi ki: Bu sayı Bedir ehlinin sayısından çoktur. Ancak bunların bâzısı hakkında hilâf gelmiştir.

el-Kevâkib'de de şöyle dedi: Bunları zikretmenin fâidesi, öne geçmenin fazîletini ve başkaları üzerine tercîhi bilmek ve ta'yîn üzere bunlara Rıdvân ile duâ etmektir -Allah onların hepsinden râzı olsun- (Kastallânî).

83 Medîne'de Yahûdîler üç kısım idi: Nadîr oğulları, Kurayza oğulları, Kaynukaa oğulları. Bunlar kısmen Medîne'nin içinde, kısmen hâricinde ikaamet ederlerdi. Medîne'nin san'at, ticâret, ekim ve dikim işlerini ellerine almışlardı. Bu sebeble hepsi de servet sâhibi idi. Medîne'nin iktisâdî hâkimiyeti bunların elinde idi. Peygamber Medîne'ye hicret ettiğinde, bunların dînî hürriyetlerini kabûl, mal ve can emniyetlerini korumayı taahhüd etmiş, bunlarla muâhede yapmış idi. Bu muâhedelerin bir maddesinde mal ve can emniyeti mukaabilinde ve gerektiğinde maddî yardımda bulunmak zikrolunmuştu.

Âmir oğulları'nın işlediği Maûne Kuyusu fâciasından sağ kurtulup Medîne'ye gelmekte olan Amr ibn Umeyye ed-Damrî, Âmir oğulları'ndan iki kişiye rastgelip, bunlar uyurken -şehîd olan arkadaşlarının intikaamını almak gayretiyle- ikisini de öldürmüştü. Medîne'ye geldiğinde bunu Peygamber'e haber verdi. Peygamber: *"Hatâ etmişsin! Onlar benden ahd ve emân almışlardı"* buyurdu. İşte bunların diyetleri verilecekti. Anlaşma gereğince Nadîr oğulları'ndan yardım isteniyordu.

Rasûlullah'ın berâberinde Ebû Bekr, Umer, Alî, Zubeyr, Talha, Sa'd ibn Muâz, Sa'd ibnu Ubâde, Useyd ibn Hudayr da vardı. Nadîr oğulları, evvelâ yardım ederiz dediler. Sonra birer birer Peygamber'in yanından ayrıldılar. Bir evin duvarı dibinde oturmakta olan Peygamber'in üzerine yukarıdan bir taş bırak-

ez-Zuhrî, Urve ibnu'z-Zubeyr'den olmak üzere: Nadîr oğulları gazvesi, Bedir vak'asından sonra, altıncı ayın başında ve Uhud harbinden önce oldu, demiştir.

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"O, ehli kitâbdan küfredenleri ilk sürgünde yurdlarından çıkarandır. Siz çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin (Allah'ın azâbına) hakîkaten mâni' olacağını zannetmişlerdi. İşte onlara hesâba katmadıkları cihetten Allah(ın azâbı) geliverdi. O, bunların yüreklerine korku düşürdü. Öyle ki, evlerini hem kendi elleriyle, hem mü'minlerin elleriyle harâb ediyorlardı. İşte ey akıl ve basîret sâhibleri, siz (bundan) ibret alın" (el-Haşr: 2).

Ve İbnu İshâk, bu Nadîr oğulları işini Maûne Kuyusu vak'asıyle Uhud harbinden sonraya koymuştur.

٧٣ــ حدّثنا إسْحَاقُ بنُ نَصْرٍ **حدّثنا** عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنا ابنُ جُرَيْجٍ عَنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال حَارَبَتِ النَّضِيرُ وقُرَيْظَةُ فاخْلَى بَنِى النَّضِيرِ وأَقَرَّ قُرَيْظَةَ ومَنَّ عَلَيْهِمْ حَتَّى حَارَبَتْ قُرَيْظَةُ فَقَتَلَ رِجَالَهُمْ وقَسَمَ نِسَاءَهُمْ وأَوْلاَدَهُمْ وأَمْوَالَهُمْ بَيْنَ المُسْلِمِينَ إلاَّ بَعْضَهُمْ لَحِقُوا بالنبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فأَمَّنَهُمْ وأَسْلَمُوا وأَجْلَى يَهُودَ المَدِينَةِ كُلَّهُمْ بَنِى قَيْنُقَاعَ وهُمْ رهْطُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ سَلاَمٍ ويَهُودَ بَنِى حَارِثَةَ وكُلَّ يَهُودِ المَدِينَةِ *

73-..... Bize İbn Cureyc, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Nâfi'den haber verdi ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a karşı (önce) Nadîr oğulları, (sonra) Kurayza oğulları harb açtılar. Bunun üzerine Rasûlullah Nadîr oğulları'nı yerlerinden sürüp çıkardı. Kurayza oğulları'nı ise yerlerinde bıraktı. Ve onlara (birşey almamak sûretiyle) lûtfetti. Nihâyet Kurayza da (ahdini bozarak) harb etti. Rasûlullah da onların erkeklerini öldürdü; kadınlarını, çocuklarını, mallarını

---

mak sûretiyle sûikasd tertîb ettiler. Cibrîl bunu Peygamber'e haber verdi. Bunun üzerine Peygamber, Nadîr oğulları'na on gün içinde Medîne'yi terketmelerini emretti. Onlar evvelâ bunu kabûl eder göründüler. Sonra münâfıkların ve Kurayza oğulları'nın yardım va'dlerinden cesâretlenip Medîne'den çıkmamaya yeltendiler. Bunun üzerine Peygamber onlara harb i'lâniyle kalelerini muhâsara etti. Onbeş veyâ yirmibeş günlük muhâsaradan sonra bunaldılar. Ve netîcede develerinin taşıyabileceği eşyâlarıyle Medîne'den çıkıp gitmelerine müsâade edildi.

da müslümânlar arasında bölüştürdü. Ancak onlardan bâzıları Peygamber'e katıldılar, Peygamber de bu katılanlara emân verdi. Onlar da müslümân oldular. Bu sûretle Rasûlullah, Medîne Yahûdîleri'nin hepsini -ki bunlar Abdullah ibn Selâm'ın kabîlesi olan Kaynukaa oğulları'dır- ve Benû Hârise Yahûdîleri'ni; (hulâsa) Medîne Yahûdîleri'nin hepsini Medîne'den sürgün etti [84].

٧٤ــ حدّثني الحَسَنُ بنُ مُدْرِكٍ حدّثنا يَحْيَى بنُ حَمَّادٍ أخبرنا أَبُو عَوَانَةَ عنْ أَبِي بِشْرٍ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ قال قُلْتُ لابنِ عَبَّاسٍ سُورَةُ الحَشْرِ قال قُلْ سُورَةُ النَّضِيرِ تابَعَهُ هُشَيْمٌ عنْ أَبِي بِشْرٍ *

74-..... Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den haber verdi ki, Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'a Sûretu'l-Haşr diye söyledim, o: Sûretu'n-Nadîr de! dedi.

Bu hadîsi Ebû Bişr'den rivâyet etmekte Ebû Avâne'ye Huseym ibn Beşîr el-Vâsıtî mutabakaat etmiştir [85].

٧٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ أَبِي الأَسْوَدِ حدّثنا مُعْتَمِرٌ عنْ أَبِيهِ سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ تَعَالَى عنهُ قال كانَ الرَّجُلُ يَجْعَلُ للنبيِّ ﷺ النَّخَلاَتِ حَتَّى افْتَتَحَ قُرَيْظَةَ والنَّضِيرَ فَكَانَ بعْدَ ذٰلِكَ يَرُدُّ عَلَيْهِمْ *

75-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan olan kimse kendi hurmalığından bâzı hurma ağaçlarını Peygamber'e hediye olarak ayırır, verirdi. Bu Peygamber'e hurma ağacı ayırma işi, Kurayza'yı ve Nadîr'i fethetmesine kadar sürdü. Bunların fethinden sonra Peygamber, Ensâr'ın hurma ağaçlarını kendilerine geriye verir oldu [86].

٧٦ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال حَرَّقَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم نَخْلَ بنَى النَّضِيرِ وقَطَعَ وهْىَ البُوَيْرَةُ

---

84 Yahûdîler muâhede hükümlerine hürmet etmediler. Medîne'de yayılan İslâmiyet'in nufûzunun kendi nufûzlarını gidereceğini anlayarak, Kureyş tarafını tutmuşlardı. Başta en cengâver olan Kaynukaa oğulları olmak üzere, bunların birer birer cezâları verilmiştir.

85 Çünkü Haşr Sûresi, Nadîr oğulları hakkında inmiş ve Allah bu sûrede onlara isâbet ettirdiği intikaamı zikretmiştir. Buradaki mutâbaatı müellif Tefsîr'de senediyle getirmiştir.

86 Bu hadîs başka bir senedle Beşte bir Kitâbı'nda, "Peygamber, Kurayza ve en-Nadîr'i nasıl bölüştürdü bâbı"nda geçmişti. Kurayza oğulları gazvesinde daha bütün olarak gelecektir.

فَنَزَلَتْ ما قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ *

76-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -muhâsara sırasında- Nadîr oğulları'nın hurma ağaçlarını (harb gereği olarak) yaktırdı ve kestirdi. Bu harb mıntakası, Nadîr oğulları'nın hurmalığı olan Buveyre mevkiidir. Bunun üzerine şu âyet indi: ***"Herhangibir hurma ağacını kestiniz yâhud kökleri üstünde dikili bıraktınızsa hep Allah'ın izniyledir.*** (Bu izin de) ***fâsıkları rüsvây edeceği içindir"*** (el-Haşr: 5) [87].

٧٧ــ حدّثنى إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا حَبَّانُ أَخْبَرَنَا جُوَيْرِيَةُ بنُ أَسْمَاءَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أَنَّ النبيَّ ﷺ حَرَّقَ نَخْلَ بَنِى النَّضِيرِ قال ولَهَا يَقُولُ حَسَّانُ بنُ ثَابِتٍ

وَهَانَ عَلَى سَرَاةِ بَنِى لُؤَيٍّ حَرِيقٌ بالبُوَيْرَةِ مُسْتَطِيرُ

قال فأجابَهُ أَبو سُفْيَانَ بنُ الحَارِثِ

أَدَامَ اللَّهُ ذٰلِكَ مِنْ صَنِيعٍ وحَرَّقَ فِى نَواحِيهَا السَّعِيرُ

سَتَعْلَمُ أَيُّنَا مِنْهَا بِنُزْهٍ وتَعْلَمُ أَيَّ أَرْضَيْنَا تَضِيرُ

77-..... Bize Cuveyriye ibn Esmâ, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den; Peygamber'in Nadîr oğulları hurmalığını yaktırdığını haber verdi.

İbn Umer dedi ki: Bu hurmalık hakkında Hassân ibn Sâbit şunları söylüyordu:

Ve hâne alâ serâti Benî Lueyyin
Harîkun bi'l-Buveyreti mustetîru

(= Buveyre hurmalığında yayılan yangın Lueyy oğulları'nın efendileri aleyhine kolay oldu.)

Yine İbn Umer dedi ki: Peygamber'in amcasının oğlu Ebû Sufyân ibnu'l-Hâris, Hassân'a şöyle cevâb verdi:

Edâme'llâhu zalike min senîin
Ve harraka fî nevâhîha's-sa'iyru

---

87 Âyet, muhâsaranın şekli ve düşmanın siper edinebilmesi ihtimâli olan hurma ağaçlarının kesilmesi sûretiyle sıkıştırıldığını bildirmiştir. Bu vak'aya ve bu âyete dayanarak, harb îcâbı her nevi' yaş ağaçların yakılıp kesilmesinin mübâh olduğunu Nevevî, *Müslim Şerhi*'nde, Dört İmâm ile berâber âlimlerin cumhûrundan rivâyet etmiştir. Öteden beri sürüp gelen milletlerararası örf ve âdet de böyledir, ve zamânımızda insafsız şekilleri tatbîk olunmaktadır.

Se-ta'lemu eyyunâ minhâ bi-nüzhin
Ve ta'lemu eyye ardayna tediyru

(= Allah bu yakmayı bir yapıcıdan devâm ettirsin,
Ve Medîne etrafını da alevli bir ateş yaksın.
Yakında bileceksin ki Buveyre'ye hangimiz uzakta olacak!
Ve yine bileceksin ki Mekke ve Medîne arâzîlerimizden hangisi bununla zarar görecek!) [88].

٧٨ــ حدّثنا أَبو اليَمَانِ أخبَرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أَخْبَرَنِى مالِكُ ابنُ أَوْسِ بنِ الحَدَثَانِ النَّصْرِيُّ أَنَّ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ رضى اللَّهُ عنه دَعَاهُ إِذْجَاءَهُ حَاجِبُهُ يَرْفا فقال هَلْ لَكَ فِى عُثْمَانَ وعَبْدِ الرَّحْمٰنِ والزُّبَيْرِ وسَعْدٍ يَسْتأْذِنُونَ فقال نَعَمْ فأَدْخِلْهُمْ فَلَبِثَ قَلِيلاً ثُمَّ جَاءَ فقال هَلْ لَكَ فِى عَبَّاسٍ وعَلِيٍّ يَسْتأْذِنانِ قال نَعَمْ فَلَمَّا دَخَلاَ قال عَبَّاسٌ يا أَمِيرَ المُؤْمِنِينَ اقْضِ بَيْنِى وبَيْنَ هٰذَا وهُمَا يَخْتَصِمَانِ فِى الَّذِي أَفَاءَ اللَّهُ علَى رسُولِهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم مِنْ مَالِ بَنِي النَّضِيرِ فاسْتَبَّ عَلِيٌّ وعَبَّاسٌ فقال الرَّهْطُ يا أَمِيرَ المُؤْمِنِينَ اقْضِ بَيْنَهُمَا وأَرِحْ أَحَدَهُمَا مِنَ الآخَرِ فقال عُمَرُ اتَّئِدُوا أَنْشُدُ كُمْ باللَّهِ الَّذِي بِإِذْنِهِ تَقُومُ السَّماءُ والأَرْضُ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم قال لاَنُورَثُ ماتَرَكْنَا صَدَقَةٌ يُرِيدُ بِذَلِكَ نَفْسَهُ قالُوا قَدْ قالَ ذٰلِكَ فأَقْبَلَ عُمَرُ عَلَى عَبَّاسٍ وَعَلِيٍّ فقال أَنْشُدُكُمَا باللَّهِ هَلْ تَعْلَمَانِ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم قَدْ قال ذَلِكَ قالاَ نَعَمْ قال فإِنِّى أُحَدِّثُكُمْ عَنْ هَذَا الأَمْرِ إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ كانَ خَصَّ رسُولَهُ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فِي هَذَا الْفَىءِ بِشىءٍ لَمْ يُعْطِهِ أَحَدًا غَيْرَهُ فقَالَ جَلَّ ذِكْرُهُ وما أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْ جَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ ولاَ رِكَابٍ إِلَى قَوْلِهِ قَدِيرٌ فَكَانَتْ هٰذِهِ خَالِصَةً لِرَسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّمَ ثُمَّ واللَّهِ ما

88 Bu şiir müslümânlar lehine değil, müslümân aleyhine duâdır. Çünkü Ebû Sufyân ibnu'l-Hâris, o zamân bir kâfir idi.

Bu heybetli muhâsaranın devâmı üzerine Nadîr oğulları bunalıp emân diledi. Taberî'nin beyânına göre, develerine yükleyip götürebildikleri kadar mal alıp götürmek üzere gitmelerine müsâade edildi. İbn Sa'd, altıyöz deve yükü eşyâ ile sürgün edildiklerini bildirir. Hüzün ve teessür göstermemek için defler çalarak, teganni ederek Medîne'nin içinden geçip gitmişlerdir. Bunlardan bir kısmı Şâm'a, bir kısmı Filistin'de Erîha'ya gitmişlerdir. Elli zırh, elli miğfer, üçyüzkırk kılıç bırakmışlardır.

احْتَازَهَا دُونَكُمْ ولاَ اسْتَأْثَرَهَا عليْكُمْ لَقَدْ أَعْطَاكُمُوهَا وقَسَمَهَا فِيكُمْ حَتَّى بَقِىَ هٰذَا المَالُ مِنْهَا فَكَانَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم يُنْفِقُ على أَهْلِهِ نَفَقَةَ سَنَتِهِمْ منْ هٰذَا المَالِ ثُمَّ يأخُذُ ما بَقِىَ فَيَجْعَلُهُ نَجْعَلَ مالِ اللَّهِ فَعَمِلَ ذٰلِكَ رسولُ اللَّهِ ﷺ حَيَاتَهُ ثُمَّ تُوُفِّىَ النبيُّ ﷺ فقال أَبو بكْرٍ فأنا وَلِيُّ رسولِ اللَّهِ ﷺ فَقَبَضَهُ أَبو بَكْرٍ فَعَمِلَ فيهِ بِمَا عَمِلَ بِه رسولُ اللَّهِ ﷺ وأَنْتُمْ حِينَئِذٍ فأَقْبَلَ على عَلِىٍّ وعَبَّاسٍ وقال تَذْكُرَانِ أَنَّ أَبا بكْرٍ فِيهِ كَمَا تَقُولاَنِ واللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُ فِيهِ لَصَادِقٌ بارٌّ رَاشِدٌ تابِعٌ لِلْحَقِّ ثُمَّ تَوَفَّى اللَّهُ أَبا بَكْرٍ فَقُلْتُ أَنَا وَلِيُّ رسولِ اللَّهِ ﷺ وأَبِى بكْرٍ فَقَبَضْتُهُ سَنَتَيْنِ من إِمَارَتِي أَعْمَلُ فِيهِ بِمَا عَمِلَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ وأَبو بَكْرٍ واللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّى فِيهِ صَادِقٌ بارٌّ رَاشِدٌ تابِعٌ لِلْحَقِّ ثُمَّ جِئْتُمَانِى كِلاَكُمَا وكَلِمَتُكُمَا واحِدَةٌ وأَمْرُكُمَا جَمِيعٌ فَجِئْتَنِي يَعْنِى عَبَّاسًا فَقُلْتُ لَكُمَا إِن رسُولَ اللَّهِ ﷺ قال لاَ نُورَثُ ما تَرَكْنَا صَدَقَةٌ فَلَمَّا بَدَالِى أَنْ أَدْفَعَهُ إِلَيْكُمَا قُلْتُ إِنْ شِئْتُمَا دَفَعْتُهُ إِلَيْكُمَا عَلَى أَنَّ عَلَيْكُمَا عَهْدَ اللَّهِ ومِيثَاقَهُ لَتَعْمَلاَنَّ فِيهِ بِمَا عَمِلَ فِيهِ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وأَبو بَكْرٍ وما عَمِلْتُ فِيهِ مُذْ وَلِيتُ وإِلاَّ فَلاَ تُكَلِّمَانِى فَقُلْتُمَا ادْفَعْهُ إِلَيْنَا بِذَلِكَ فَدَفَعْتُهُ إِلَيْكُمَا أَفَتَلْتَمِسَانِ مِنِّى قَضَاءً غَيْرَ ذٰلِكَ فَوَاللَّهِ الَّذِي بِإِذْنِهِ تَقُومُ السَّمَاءُ والأَرْضُ لاأَقْضِي فِيهِ بِقَضَاءٍ غَيْرِ ذٰلِكَ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ فإِنْ عَجَزْتُما عَنْهُ فادْفَعَا إِلَىَّ فأنا أَكْفِيكُمَاهُ قال فَحَدَّثْتُ هَذَا الحَدِيثَ عُرْوَةَ بنَ الزُّبَيْرِ فقال صَدَقَ مالِكُ بنُ أَوْسٍ أنا سَمِعْتُ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها زَوْجَ النبيِّ ﷺ تَقُولُ أَرْسَلَ أَزْوَاجُ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم عُثْمَانَ إِلَى أَبِى بَكْرٍ يَسْأَلْنَهُ ثُمُنَهُنَّ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ على رسُولِهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم فكُنْتُ أَنَا أَرُدُّهُنَّ فَقُلْتُ لَهُنَّ ألا تَتَّقِينَ اللَّهَ أَلَمْ تَعْلَمْنَ أَنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم كانَ يَقُولُ لانُورَثُ ما تَرَكْنَا صَدَقَةٌ يُرِيدُ بِذٰلِكَ نَفْسَهُ إِنَّمَا يأكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ صلى اللَّهُ عليه وسلم فِي هٰذَا المَالِ فانْتَهَى أَزْوَاجُ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إِلَى ما أَخْبَرْتُهُنَّ قال فَكَانَتْ هٰذِهِ الصَّدَقَةُ بَيِدِ عَلِيٍّ منَعَهَا عَلِيٌّ عَبَّاسًا فَغَلَبَهُ عَلَيْهَا ثُمَّ كانَ بِيَدِ حَسَنِ بنِ عَلِيٍّ ثُمَّ بِيَدِ حُسَيْنِ بنِ عَلِيٍّ ثُمَّ بِيَدِ عَلِيٍّ

بِنِ حُسَيْنٍ وحَسنِ بنِ حَسَنٍ كِلاَهُمَا كانا يَتَدَاوَلاَنِهَا ثُمَّ بِيَدِ زَيْدِ بنِ حسَنٍ وهْىَ صَدَقَةُ رسُولِ اللَّهِ ﷺ حقًّا*

78-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Mâlik ibn Evs ibn el-Hadesân en-Nasrî haber verdi ki, kendisini Umer ibnu'l-Hattâb çağırmış. Umer'in yanında otururken, Umer'in kapıcısı Yerfâ geldi ve Umer'e:

— Usmân ibn Affân, Abdurrahmân ibn Avf, ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın senin yanına girmelerine rağbet ve iznin var mı? Bunlar geldiler, senin yanına girmeye izin isterler, dedi.

Bunun üzerine Umer:

— Evet, onları içeriye girdir, dedi.

Biraz eylendi. -Humus'da şu ziyâde var: Akabinde içeri girdiler, selâm verip oturdular. Sonra Yerfâ biraz oturdu.- Sonra Yerfâ yine geldi ve:

— Abbâs ve Alî'nin içeriye girmesi husûsunda iznin var mı? Bunlar da senin yanına girmeğe izin isterler, dedi.

Umer:

— Evet izin vardır, dedi.

Onlar içeri girip selâm verince, Abbâs şöyle hitâb etti:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Benimle (Alî'yi işâret ederek) şunun arasında hükmet, dedi.

Abbâs ile Alî, Allah'ın fey' [89] olarak Rasûlü'ne tahsîs buyurduğu Nadîr oğulları hurmalığından dolayı çekişiyorlardı. Alî ile Abbâs birbirlerine dil uzatmışlardı. O mecliste bulunanlar (Usmân ve arkadaşları):

— Ey Mü'minlerin Emîri, bunların arasında hükmet de bunların birini diğerinden huzûr ve râhata kavuştur, dediler.

Bunun üzerine Umer:

— Yavaş olunuz, acele etmeyiniz! Gök ve yer, izni ve irâdesiyle ayakta duran Allah hakkı için size sorarım: Sizler Rasûlullah'ın: *"Biz peygamberler câmiasının terîkesi vâris olunmaz. Bizim bıraktığımız her mal sadakadır, vakıftır"* buyurduğunu ve bu sözü ile kendisini kasdettiğini bilir misiniz? dedi.

Topluluk:

— Evet, Rasûlullah böyle buyurdu, diye tasdîk ettiler.

---

89 *Fey'*, Allah'ın dîn düşmanlarından -galebe ile değil, fakat sürgün, yâhud cizye üzerine sulh olmak sûretiyle- Rasûlü'ne tahsîs buyurduğu maldır ve ganîmetten daha husûsî bir ıstılâhtır. Çünkü ganîmet malında da "Hums = Beşte bir"i fey'dir.

Bunun üzerine Umer, Alî ile Abbâs'a dönüp:

— Allah hakkı için size de sorarım: Rasûlullah'ın kendisini kasdederek böyle buyurduğunu sizler de biliyor musunuz? dedi.

Alî ile Abbâs:

— Evet, diye tasdîk ettiler.

Bunun üzerine Umer:

— Şimdi ben size bu malın hukûkî vaziyetini anlatayım, diye şöyle îzâh etti:

— Münezzeh olan Allah bu fey'de tasarrufu Rasûlü'ne tahsîs etti, O'ndan başka kimseye bu hakkı vermedi. Zikri yüce Allah Kur'ân'da: ***"Allah'ın onlardan Peygamberi'ne verdiği fey'e gelince, siz bunun üzerine ne ata, ne deveye binip koşmadınız. Fakat Allah peygamberlerini dileyeceği kimselere musallat eder. Allah herşeye hakkıyle kaadirdir"*** (el-Haşr: 6) buyurmuştur. Binâenaleyh bu malda tasarruf, yalnız Rasûlullah'ın hakkı idi. Sonra vallâhi bu mala sizden başka kimse iştirâk etmedi. Ve sizin zararınıza kimse tasarruf da iddiâ eylemedi. Bu fey' malının nemâsını size verdi ve aranızda taksîm etti. Nihâyet fey'den o malın aslı mahfûz kaldı. Rasûlullah bu maldan âilesinin bir senelik nafakasını ayırır, onları infâk ederdi. Sonra bundan artakalanı alırdı. Onu Allah'ın malı yerine (vakıf) kılardı. -Cihâd ve hayır yollarına harcardı.- Bu malı Rasûlullah sağlığında böyle kullandı. Sonra Peygamber vefât edince Ebû Bekr:

— Ben Rasûlullah'ın velîsiyim! diye el koydu ve Rasûlullah'ın kullandığı gibi kullandı.

Sonra Umer, Alî ile Abbâs'a dönerek:

— Ebû Bekr'in bu sûretle muâmele ettiğini sizler de hatırlarsınız! Nitekim söylüyorsunuz, dedi (ve devâm edip): Allah bilir ki, Ebû Bekr bu hareketinde doğru idi; lûtufkârdı, akıl ve zekâ sâhibi idi, hakka uymuştu. Sonra Allah Ebû Bekr'in vefâtını diledi. Ben de: Rasûlullah'ın ve Ebû Bekr'in velîsiyim! dedim. Ve emîrliğimin ilk iki yılında bu mala el koydum. Ve Rasûlullah ile Ebû Bekr'in kullandığı gibi idâre ettim. Allah bilir ki, ben bu hareketimde doğruyum, lûtufkârım; akıl ve şuûrumla hareket ettim, hakka uydum. Sonra her ikiniz müştereken bana geldiniz. İkinizin sözü bir ve işiniz cem'iyyetli idi. Ey Abbâs! Sen bana geldin (Humus'ta şu ziyâde vardır: Benden kardeşinin oğlundan isâbet eden hisseni istiyordun. -Alî'yi kasdederek:- Bu da eşinin babasından nasîbine düşen hissesini istiyordu.) Bunun üzerine ben sizlere Rasûlullah'ın: *"Biz peygamberler vâris olunmayız, bizim bıraktığımız mal sadakadır"* buyurduğu cevâbını verdim.

Müteâkıben bu malı size vermeyi ve sizin elinizle idâre etmeyi hatırladım. Ve:

— İsterseniz bu hurmalıkları size vereyim. Allah'ın ahdi ve andı boynunuzda olmak üzere siz bu malı Rasûlullah'ın, Ebû Bekr'in ve

velî kılındığım zamânımda benim idâre ettiğimiz gibi idâre ediniz; şâyet kabûl etmezseniz artık bana birşey söylemeyiniz, dedim.

Bu teklîfim üzerine siz de:

— Bu şartla bize ver! dediniz.

Ben de ikinize teslîm ettim. (Aranızda çıkan ihtilâf üzerine) şimdi benden bunun hâricinde bir hüküm mü istiyorsunuz? Gök ve yer izniyle ve irâdesiyle ayakta duran Allah'a yemîn ederim ki, ben kıyâmet kopuncaya kadar bunun dışında bir hükümle hükmetmem. Eğer siz onun idâresinden âciz olduysanız, onu bana geriye verin. Ben onu sizin hesâbınıza kifâyetle idâre ederim, dedi.

ez-Zuhrî dedi ki: Ben Mâlik ibn Evs'in rivâyet ettiği bu uzun Umer hadîsini, Urve'ye tahdîs ettim. Urve; Mâlik ibn Evs doğru söylemiştir, diye tasdîk etti. Sonra şöyle dedi: Ben Peygamber'in zevcesi Âişe'den işittim, o şöyle diyordu: Peygamber'in kadınları Usmân'ı Ebû Bekr'e gönderip, Allah'ın kendi Rasûlü'ne tahsîs ettiği hurmalıklardan sümün(= sekizde bir) hisselerini istiyorlardı. Ben de onları karşılayarak kendilerine:

— Allah'tan sakınmaz mısınız? Peygamber (S): *"Biz vâris olunmayız. Bizim bıraktığımız her mal sadakadır* (mülkiyeti Beytu'l-mâle âid vakıftır)" derdi. Bu sözle Rasûlullah kendisini kasdederek: *"Ancak Muhammed'in âilesi bu mal*(ın gelirin)*dan istifâde edebilir"* buyurdu, dedim. Ve Peygamber'in kadınlarının mürâcaatı, benim kendilerine vâki' olan bu haber vermem üzerine sona erdi.

Urve dedi ki: Bu sadaka olan hurmalık Alî'nin eline geçti. Abbâs'ı müdâhaleden men' edip ona galebe etti. Sonra sırasıyle Hasen ibn Alî, sonra Hüseyin ibn Alî, sonra Alî ibn Hüseyin ve Hasen ibn Hasen'in ellerine geçti. Alî ibn Hasen ile Hasen ibn Hasen ona nevbetle tasarruf ediyorlardı. Sonra Zeyd ibn Hasen'in eline, yânî idâresine geçti. Hakîkaten bu mal Rasûlullah'ın sadakası olarak idâre olundu [90].

٧٩ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسٰى أخبرنا هِشَامٌ أخْبرَنَا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ عَائِشَةَ أنَّ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلاَمُ والْعَبَّاسَ أتَيَا أبَا بكْرٍ يلْتَمِسَانِ مِيرَاثَهُمَا أرْضَهُ مِنْ فَدَكٍ وَسَهْمَهُ مِنْ خيْبَرَ فَقَالَ أبو بكْرٍ سَمِعْتُ النبيَّ صلى

90 Buradaki her iki hadîsin tâbi'î râvîsi İbn Şihâb ez-Zuhrî'dir. ez-Zuhrî, Umer vâkıasını Mâlik ibn Evs'den, Âişe hadîsini de Urve ibn Zubeyr'den rivâyet ediyor. Kurtubî'nin beyânına göre, en sonra bu arâzî Abbâsîler'in idâresine geçmiştir.

İslâm târîhine âid bu kıymetli bilgileri Buhârî Beşte bir Kitâbı'ndaki Fedek kıssasında da rivâyet etmiştir.

اللَّهُ عليْه وسلَّم يَقُولُ لا نُورَثُ ما تَرَكْنَا صَدَقَةٌ إِنَّمَا يأْكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ فِى هٰذَا المَالِ واللَّهِ لَقَرَابَةُ رسولِ اللَّهِ ﷺ أَحَبُّ إِلَىَّ أَنْ أَصِلَ منْ قَرَابَتِى *

79-..... Âişe(R)'den (o, şöyle demiştir): Fâtıma aleyhi's-selâm ile Abbâs, Ebû Bekr'e gelip Fedek arâzîsinden mîrâslarını ve Hayber'den payını istiyorlardı. Ebû Bekr şöyle dedi:

— Ben Peygamber'den işittim: *"Bizler mîrâs olunmayız. Bizim bıraktığımız herşey sadakadır. Ancak bu maldan Muhammed'in âilesi yerler"* buyuruyordu. Allah'a yemîn ederim ki, elbette Rasûlullah'ın hısımları bana kendi hısımlarımla ilgilenmekten daha sevimlidir [91].

١٥ــ بابُ قَتْلِ كَعْبِ بنِ الأَشْرَفِ

15- (YAHÛDÎ ŞÂİRİ) KA'B İBNU'L-EŞREF'İN ÖLDÜRÜLMESİ BÂBI [92]

٨٠ــ حدّثنا عَلِىُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيَانُ قال عَمْرٌو سَمِعْتُ جَابِرَ ابنَ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما يَقُولُ قال رسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ لِكَعْبِ بنِ الأَشْرَفِ فإِنَّهُ قَدْ آذَى اللَّهَ ورسُولَهُ فقامَ مُحَمَّدُ بنُ مَسلَمَةَ فقال يا رسُولَ اللَّهِ أَتُحِبُّ أَنْ أَقْتُلَهُ قال نَعَمْ قال فأَذَنْلِى أَنْ أَقُولَ شَيْئًا قال قُلْ فأَتَاهُ مُحَمَّدُ بنُ مَسْلَمَةَ فقال إِنَّ هٰذَا الرَّجُلَ قَدْ سأَلْنَا صَدَقَةً وإِنَّهُ قَدْ عَنَّانا وإِنِّى قَدْ أَتَيْتُكَ أَسْتَسْلِفُكَ قال وأَيْضًا واللَّهِ لَتَمَلُّنَّهُ قال إِنَّا قَدِ اتَّبَعْنَاهُ فَلاَ نحِبُّ أَنْ نَدَعَهُ حَتَّى نَنْظُرَ إِلَى أَىِّ شَىْءٍ يَصِيرُ شأْنُهُ وَقَدْ أَرَدْنَا أَنْ تُسْلِفنَا وسْقًا أَوْ وَسْقَيْنِ * **وحدّثنا** عَمْرٌو غَيْرَ مَرَّةٍ فَلَمْ يَذْكُرْ وَسْقًا أَوْ وسْقَيْنِ فَقُلْتُ لَهُ فِيهِ وسْقًا أَوْ وسْقَيْنِ فقال أُرَى فِيهِ وسْقًا أَوْ وسْقَيْنِ فقال نَعَم ارْهَنُونى قالُوا أَىَّ شَىْءٍ تُرِيدُ قال ارْهَنُونِى

---

91 Bu had dahî Humus Kitâbı'nda ve daha birkaç yerde geçmişti. Başlığa uygunluğu, bunun, bundan önceki hadîse uygunluğu yönündendir. Birşeye uygun olana uygun olan, o şeye de uygun olur (Aynî).

92 Ka'b ibnu'l-Eşref, Medîne Yahûdîleri'nin en azgın bir şâiri idi, Rasûlullah ile müslümânları hicvedip kötüler ve müslümânlar aleyhine Mekke müşriklerine yardım ederdi. Bedir gazvesinde müşriklerin tam ma'nâsıyle hezîmete uğramaları Ka'b'a pek ağır gelmişti. Bedir'de öldürülen müşrikler için devamlı ağlar ve onlar hakkında şiirler, mersiyeler düzer, inşâd ederdi. Hassân ibn Sâbit de Ka'b'ın bu şiirlerine cevâb verir idi (Aynî'den özetle).

نِسَاءَكُمْ قالُوا كَيْفَ نَرْهَنُكَ نِسَاءَنَا وأَنْتَ أَجْمَلُ العَرَبِ قال فارْهَنُونِى أَبْنَاءَكُمْ قالو كَيْفَ نَرْهَنُكَ أَبْنَاءَنَا فَيُسَبُّ أَحَدُهُمْ فَيُقَالُ رُهِنَ بِوَسْقٍ أَوْ وسْقَيْنِ هٰذَا عَارٌ عَلَيْنَا ولَكِنَّا نَرْهَنُكَ اللَّأْمَةَ قال سُفْيَانُ يَعْنِى السِّلاَحَ فَوَاعَدَهُ أَنْ يأْتِيَهُ فَجَاءَهُ لَيْلاً ومَعَهُ أَبو نائِلَةَ وهْوَ أَخو كَعْبٍ مِنَ الرَّضَاعَةِ فَدَعَاهُمْ إِلَى الحِصْنِ فَنَزَلَ إِلَيْهِمْ فقالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ أَيْنَ تَخْرُجُ هٰذِهِ السَّاعَةَ فقال إِنَّمَا هُوَ مُحَمَّدُ بنُ مَسْلَمَةَ وأَخِى أَبو نائِلَةَ وقال غَيْرُ عَمْرٍو قالَتْ أَسْمَعُ صَوْتًا كأَنَّهُ يَقْطُرُ مِنْهُ الدَّمُ قال إِنَّمَا هُوَ أَخِى مُحَمَّدُ بنُ مَسْلَمَةَ ورَضِيعِى أَبو نائِلَةَ إِنَّ الكَرِيمَ لَوْ دُعِىَ إِلَى طَعْنَةٍ بِلَيْلٍ لَأَجَابَ قال ويُدْخِلُ مُحَمَّدُ بنُ مَسْلَمَةَ مَعَهُ رجُلَيْنِ قِيلَ لِسُفْيَانَ سَمَّاهُمْ عَمْرٌو قال سَمَّى بَعْضَهُمْ قال عَمْرٌو جَاءَ مَعَهُ بِرَجُلَيْنِ وقال غَيْرُ عَمْرٍو أَبو عَبْسِ بنُ جَبْرٍ والحَارِثُ بنُ أَوْسٍ وعَبَّادُ بنُ بِشْرٍ قال عَمْرٌو جَاءَ مَعَهُ بِرَجُلَيْنِ فقال إِذَا ماجَاءَ فإِنِّى قائِلٌ بِشَعَرِهِ فأَشُمُّهُ فإِذَا رَأَيْتُمُونِى اسْتَمْكَنْتُ مِنْ رأْسِهِ فَدُونَكُمْ فاضْرِبُوهُ وقال مَرَّةً ثُمَّ أُشِمُّكُمْ فَنَزَلَ إِلَيْهِمْ مُتَوَشِّحًا وهْوَ يَنْفَحُ مِنْهُ رِيحُ الطِّيبِ فقال مارَأَيْتُ كالْيَوْمِ رِيحًا أَىْ أَطْيَبَ وقال غَيْرُ عَمْرٍو قال عِنْدِى أَعْطَرُ نِسَاءِ العَرَبِ وأَكْمَلُ العَرَبِ قال عَمْرٌو فقال أَتَأْذَنُ لِى أَنْ أَشُمَّ رَأْسَكَ قال نَعَمْ فَشَمَّهُ ثُمَّ أَشَمَّ أَصْحَابَهُ ثُمَّ قال أَتَأْذَنُ لِى قال نَعَمْ فَلَمَّا اسْتَمْكَنَ مِنْهُ قال دُونَكُمْ فَقَتَلُوهُ ثُمَّ أَتَوُا النبىَّ ﷺ فأَخْبَرُوهُ *

80- Bize Alî ibnu Abdillah tahdîs etti: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti: Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'-tan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) sahâbîlerine:

— *"Ka'b ibnu'l-Eşref*(i öldürmek) *için kim hazırdır? Çünkü o, Allah'a ve Rasûlü'ne ezâ etmiştir"* buyurdu.

Muhammed ibn Mesleme ayağa kalktı ve:

— Yâ Rasûlallah, onu benim öldürmemi ister misin? dedi.

Rasûlullah:

— *"Evet* (bunu isterim)" buyurdu.

Muhammed ibn Mesleme:

— Öyle ise Ka'b'ı sevindirecek birşey söylememe izin ver! dedi.

Rasûlullah:

— *"Ne istersen söyle!"* buyurdu [93].

Bunun üzerine Muhammed ibn Mesleme, Ka'b'a vardı da:

— Şu kişi (yânî Rasûlullah) bizden sadaka istedi. Ve bize güç vergi teklîf edip, bizi yordu. Ben de ödünç birşey almak için sana geldim, dedi.

Ka'b da İbn Mesleme'nin dediği gibi söylendi de:

— Muhakkak o, sizin usancınızı daha artıracaktır, sözünü de ekledi.

Muhammed ibn Mesleme:

— Bizler bir kerre O'na uymuş bulunduk. O'nu hemen terketmek istemiyoruz. Onun işi nereye varacak bakacağız; işi sona erinceye kadar bekleyeceğiz. Biz şimdi senden bize bir deve yükü yâhud iki deve yükü ödünç vermeni istemekteyiz, dedi.

Ve bize Amr ibnu Dînâr bu hadîsi birkaç kerreler tahdîs etti. Fakat "Veskan ev veskayn" sözlerini zikretmedi. Ben kendisine bu hadîste 'Veskan ev veskayn" sözlerini söyledim. Bunun üzerine Amr: Zannederim ki bu hadîste "Veskan ev veskayn" sözleri vardır, dedi [94].

Muhammed ibn Mesleme'nin sözü üzerine Ka'b:

— Evet siz bana rehin verin, dedi.

Muhammed ibn Mesleme ve arkadaşları:

— Neyi rehin istersin? diye sordular.

Ka'b:

— Kadınlarınızı bana rehin veriniz, dedi.

Onlar:

— Sen Arab'ın en güzeli iken biz kadınlarımızı sana nasıl rehin edebiliriz? dediler.

Ka'b:

— Öyle ise oğullarınızı bana rehin verin, dedi.

Onlar:

— Oğullarımızı sana nasıl rehnederiz? Sonra bunların biri hakkında "Bir yâhud iki deve yükü hurmaya rehin olundu" diye sövülür. Bu da bize ebedî bir ârdır. Lâkin biz sana silâhlarımızı rehin bırakalım, dediler.

---

93 Hadîsin burasında İbnu Abdilberr'in rivâyetinde şu tafsîlât vardır: Muhammed ibn Mesleme, Rasûlullah'a verdiği bu va'd üzerine birkaç gün bu işle meşgûl oldu. Ebû Nâile -ki Ka'b ibnu'l-Eşref'in süt kardeşidir. Abbâd ibn Bişr, Hâris ibn Evs, Ebû Abs ibn Cebr ile görüştü. Ve Rasûlullah'a verdiği va'di bunlara açtı. Bunlar da muvâfakat edip: Hepimiz birlik olup öldürürüz, dediler. Sonra yine hepsi birlikte Rasûlullah'ın huzûruna geldiler. Buluşma sırasında: Yâ Rasûlallah, hakkımızda Ka'b'ı sevindirecek bâzı sözler söylemek lâzımdır, buna izin veriniz, dediler. Rasûlullah da: *"Hatıra geleni söyleyebilirsiniz"* buyurdu.

94 Bir vesk, altmış sâ'dır ki, yuvarlak hesâb bir deve yükü zahîredir. Bir sâ', dört müdd'dür. Vesk, sâ', müdd vezinlerinin bu günkü tartılarla karşılıklı hesâbları Zekât Kitâbı'nda geçti.

Sufyân: "Le'me" sözü ile silâhı kasdediyor, dedi.

Ka'b bunu kabûl ederek kendisine gelmesi için Muhammed ibn Mesleme'ye zamân ta'yîn etti. Muhammed ibn Mesleme bir gece Ka'b'a geldi (Kale dışından seslendi). Yanında Ka'b'ın süt kardeşi Ebû Nâile vardı. Ka'b bunları kale içine da'vet etti ve misâfirleri karşılamak için onların yanına indi. Ka'b'ın karısı, kocasına:

— Bu sâatte nereye çıkıyorsun? diye i'tirâz etti.

Fakat Ka'b:

— Bu seslenen Muhammed ibn Mesleme ile kardeşim Ebû Nâile'dir, diye karşıladı.

Sufyân şöyle dedi: Amr'dan başka râvîler şöyle dedi: Kadın:

— Ben bir ses işitiyorum ki, sanki ondan kan damlıyor (şerr seziliyor)! dedi.

Ka'b:

— O benim kardeşim Muhammed ibn Mesleme ile süt kardeşim Ebû Nâile'dir. Hem şübhesiz kerîm olan insan geceleyin kılıç darbesine çağırılsa bile o çağrıya muhakkak icâbet eder, dedi.

Râvî: Muhammed ibn Mesleme berâberinde içeriye iki kişi daha soktu, dedi. Sufyân'a: Amr ibn Dînâr onların isimlerini söyledi mi? diye soruldu. Bâzısının ismini söyledi, dedi. Amr: Berâberinde iki kişi getirdi, dedi. Amr'dan başka râvîler ise: Ebû Abs ibn Cebr, el-Hâris ibnu Evs, Abbâd ibnu Bişr, diye isimledi. Amr dedi ki: İbn Mesleme berâberinde iki kişi getirdi de, onlara:

— Ka'b gelince, ben onun saçını tutup koklarım. Siz benim Ka'b'ın başını sıkıca yakaladığımı gördüğünüz zamân hemen kılıçlarınızı çekip Ka'b'ı vurunuz! diye söyledi

Hadîsin râvîsi Amr ibn Dînâr bir kerre de İbn Mesleme'nin arkadaşlarına:

— Ka'b'ın başını size de koklatırım, dediğini rivâyet etmiştir.

Şimdi Ka'b ibnu'l-Eşref güzel giyimli ve silâhlarını kuşanmış olduğu hâlde etrafına hoş koku saçarak misâfirlerin yanına indi. Bunun üzerine İbnu Mesleme:

— Ben (ömrümde) bu günkü gibi güzel koku duymadım, diye yaklaştı.

Ka'b:

— Arab'ın en güzel kokulu ve en asîl kadınları benim yanımda yaşıyor, dedi.

Amr dedi ki: Muhammed ibn Mesleme:

— Başını saçını koklamama izin verir misin? dedi.

Ka'b:

— Evet (izin veririm), dedi.

İbnu Mesleme kendisi kokladı, sonra arkadaşlarına da koklattı. Sonra:

— Bana bir daha koklamaya izin verir misin? dedi.

Ka'b:

— Evet, dedi.

Bu defa İbnu Mesleme, Ka'b ibnu'l-Eşref'in başını sımsıkı yakaladı ve arkadaşlarına:

— Haydi kılıç darbesine tutup onu vurunuz! dedi.

Bu sûretle İbnu'l-Eşref'i öldürdüler. Sonra Peygamber'e gelip haber verdiler [95].

١٦ــ بابُ قَتْلِ أَبِى رافِعٍ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أَبِى الحقَيْقِ ويُقَالُ سلاَّمُ بنُ أَبِى الحُقَيْقِ كانَ بِخَيْبَرَ: ويُقَالُ فِى حِصْنٍ لَهُ بأَرْضِ الحجَازِ: وقال الزُّهْرِىُّ هُوَ بَعْدَ كَعْبِ بنِ الاشْرَفِ

16- EBÛ RÂFİ' ABDULLAH İBNU EBİ'L-HUKAYK'IN ÖLDÜRÜLMESİ BÂBI

Ona Sellâm ibnu Ebi'l-Hukayk da denilir. Yahûdî olan Ebû Râfi', Hayber'de ikaamet ederdi. Onun Hicâz arâzîsinde (yânî Hayber'de) kendisine âid kuvvetli bir kale içinde oturduğu söylenir.

ez-Zuhrî: Ebû Râfi'in öldürülmesi, Ka'b ibnu'l-Eşref'in öldürülmesinden sonra oldu, demiştir.

٨١ــ حدّثنى إسْحَاقُ بنُ نَصْرٍ حدّثنا يَحْيَى بنُ آدَمَ حدّثنا ابنُ أَبِى زَائِدَةَ عنْ أبيهِ عنْ أَبِي إسْحَاقَ عنِ الْبَرَاءِ بنِ عَازِبٍ رضى اللَّهُ عنهُمَا قَالَ بَعَثَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّمَ رَهْطًا إِلَى أَبِى رَافِعٍ فَدَخَلَ عليْهِ عَبْدُ اللَّهِ بنُ عَتِيكٍ بَيْتَهُ لَيْلاً وهْوَ نائِمٌ فَقَتَلَهُ *

81-..... el-Berâ ibnu Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) küçük bir topluluğu Ebû Râfi'e gönderdi. Abdullah ibnu Atîk, gecele-

---

95 İlk kılıç darbesi üzerine Ka'b haykırmış ve bu feryâdı duyan kale içindeki Yahûdîler toplanmışlar, sonra Rasûlullah'a gelerek Ka'b'ın aldatılma ile öldürüldüğünden şikâyet etmişler. Rasûlullah, Ka'b'ın kendisine ve müslümânlar üzerine düşmanlarını nasıl teşvîk ettiğini birer birer sayıp dökünce, Yahûdîler söz söylemeye muktedir olamamışlardır. İbn Cevzî'nin *Şerefu'l-Mustafâ* adındaki kitâbında bildirdiğine göre, Ka'b'ı öldüren mücâhidler, onun başını bir yem torbasının içine koyarak Medîne'ye getirmişlerdi. Bu sûretle İslâm'da ilk naklolunan düşman başı, Ka'b'ın başıdır, denilmiştir. Ka'b'ın öldürülmesi, hicretin üçüncü yılı ramazânında vâki' olmuştur.

yin Ebû Râfi' uyumakta iken onun evine girip yanına sokuldu ve onu öldürdü.

٨٢ــ حدّثنا يوسُفُ بنُ مُوسٰى **حدّثنا** عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ مُوسٰى عنْ إسْرَائِيلَ عنْ أبِى إسْحَاقَ عنِ البَرَاءِ بنِ عَازِبٍ قال بَعَثَ رسولُ اللَّهِ ﷺ إلى أبِى رَافِعٍ اليَهُودِيِّ رِجَالاً منَ الأنْصَارِ فأمَّرَ علَيْهِمْ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عَتِيكٍ وكانَ أبُو رَافِعٍ يُؤْذِى رسولَ اللَّهِ ﷺ ويُعِينُ علَيْهِ وكانَ فِى حصْنٍ لَهُ بأرْضِ الحِجَازِ فَلَمَّا دَنَوْا منْهُ وقَدْ غَرَبَتِ الشَّمْسُ ورَاحَ النَّاسُ بِسَرْحِهِمْ فقال عَبْدُ اللَّهِ لأصْحَابِهِ اجْلِسُوا مَكانَكُمْ فإنِّى منْطَلِقٌ ومُتَلَطِّفٌ لِلْبَوَّابِ لَعَلِّى أنْ أدْخُل فأقْبَلَ حَتَّى دَنَا منَ الْبَابِ ثُمَّ تَقَنَّعَ بثَوْبِهِ كأنَّهُ يَقْضِى حَاجَةً وقَدْ دَخَلَ النَّاسُ فَهَتَفَ بِهِ البَوَّابُ يا عَبْدَ اللَّهِ إنْ كُنْتَ تُرِيدُ أنْ تَدْخُلَ فادْخُلْ فإنِّى أُرِيدُ أنْ أُغْلِقَ البَابَ فَدَخَلْتُ فَكَمَنْتُ فَلَمَّا دَخَلَ النَّاسُ أغْلَقَ البَابَ ثُمَّ عَلَّقَ الأغَالِيقَ عَلَى وَتِدٍ قال فَقُمْتُ إلَى الأقَالِيدِ فأخَذْتُهَا ففَتَحْتُ الْبَابَ وكانَ أبُو رَافِعٍ يُسْمَرُ عِنْدَهُ وكانَ فِي علاَلِيَّ لَهُ فَلَمَّا ذَهَبَ عنْهُ أهْلُ سَمَرِهِ صَعِدْتُ إلَيْهِ فَجَعَلْتُ كُلَّمَا فَتَحْتُ بابًا أغْلَقْتُ علَيَّ مِنْ دَاخِلٍ قُلْتُ إنِ الْقَوْمُ نَذِرُوا بِى لَمْ يَخْلُصُوا إلَيَّ حَتَّى أقْتُلَهُ فانْتَهَيْتُ إلَيْهِ فإذَا هُوَ فِي بَيْتٍ مُظْلِمٍ وسْطَ عِيَالِهِ لاَ أدْرِى أيْنَ هُوَ منَ البَيْتِ فَقُلْتُ يا أبَا رَافِعٍ قال مَنْ هٰذَا فأهْوَيْتُ نَحْوَ الصَّوْتِ فأضْرِبُهُ ضَرْبَةً بالسَّيْفِ وأنا دَهِشٌ فَمَا أغْنَيْتُ شَيْئًا وصاحَ فَخَرَجْتُ مِنَ البَيْتِ فأمْكُثُ غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ دَخَلْتُ إلَيْهِ فَقُلْتُ ما هٰذَا الصَّوْتُ يا أبَا رَافِعٍ فَقالَ لأُمِّكَ الوَيْلُ إنَّ رَجُلاً فِي الْبَيْتِ ضَرَبنِى قَبْلُ بالسَّيْفِ قال فأضْرِبُهُ ضَرْبَةً أثْخَنَتْهُ ولَمْ أقْتُلْهُ ثُمَّ وضَعْتُ ظُبَةَ السَّيْفِ فِى بَطْنِهِ حَتَّى أخَذَ فِى ظَهْرِهِ فَعَرَفْتُ أنِّى قَتَلْتُهُ فَجَعَلْتُ أفْتَحُ الأبْوَابَ بابًا بابًا حَتَّى انْتَهَيْتُ إلَى دَرَجَةٍ لَهُ فَوَضَعْتُ رِجْلِى وأنا أُرِي أنِّى قَدِ انْتَهَيْتُ إلى الارْضِ فَوقَعْتُ فِي لَيْلَةٍ مُقْمِرَةٍ فانْكَسَرَتْ ساقِى فَعَصَبْتُهَا بِعِمَامَةٍ ثُمَّ جَلَسْتُ علَى الْبَابِ فَقُلْتُ لاأخْرُجُ اللَّيْلَةَ حَتَّى أعْلَمَ أقَتَلْتُهُ فَلَمَّا صاحَ الدِّيكُ قامَ النَّاعِى عَلَى السُّورِ فَقَالَ أنْعَى أبَا رافِعٍ تاجِرَ أهْلِ الحِجَازِ فانْطَلَقْتُ إلَى أصْحَابِى فَقُلْتُ النَّجَاءَ فَقَدْ قَتَلَ اللَّهُ أبَا رَافِعٍ فانْتَهَيْتُ إلى النبِىِّ صلى اللَّهُ عليه

وسلم فَحَدَّثْتُهُ فَقَالَ لِي ابْسُطْ رِجْلَكَ فَبَسَطْتُ رِجْلِي فَمَسَحَهَا فكأنَّهَا لَمْ أَشْتَكِهَا قَطُّ *

82-..... el-Berâ ibnu Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Ensâr'dan birtakım kimseleri Yahûdî Ebû Râfi'e (onu öldürmeleri için) gönderdi. Bunlar üzerine Abdullah ibnu Atîk'i bey yaptı[96]. Ebû Râfi', Rasûlullah'a ezâ eder ve O'nun aleyhinde(ki hareketlere malca) yardım ederdi[97]. Bu (zengin Yahûdî) Hicâz toprağında kendisine âid (kuvvetlendirilmiş) bir kalede otururdu. Abdullah ibnu Atîk ile arkadaşları kaleye yaklaştıklarında güneş batmıştı. Oranın insanları (deve, sığır, koyun gibi) yaylım hayvanlarıyle mer'adan dönmüşlerdi. Bu durum üzerine Abdullah ibnu Atîk arkadaşlarına:

— Siz yerinizde oturunuz da ben (Ebû Râfi'in kalesine) gideyim. Ve kale kapıcılarına nezâketli bulunayım. Bu sûretle kaleye girebileceğimi sanırım, dedi.

Kale kapısına doğru yürüdü. Nihâyet kapıya yaklaştı. Sonra (kendisini saklamak üzere) maşlahına büründü. Sanki bir ihtiyâcını gideriyordu. Artık insanlar tamâmiyle kaleye girmişti. Bu sırada kale kapıcısı:

— Ey Allah'ın kulu, kaleye girmek istersen hemen gir! Zîrâ ben kapıyı kapamak istiyorum, dedi.

Ben de hemen girdim. Ve (merkeb ahırına) gizlendim. İnsanların kaleye girmesi üzerine kapıcı kapıyı kilitledi ve anahtarları bir direğe astı.

İbnu Atîk dedi ki: Ben hemen anahtarlara doğru kalktım, onları alıp kapıyı açtım. Ebû Râfi'in yanında akşâmdan sonra gece sohbeti yapılırdı ve bu sohbet kalenin üst katlarında yapılırdı. Bu gece sohbeti sona erip, dostları Ebû Râfi'in yanından dağılınca, ben hemen yanına çıktım. Ve her kapıyı açtıkça iç tarafından sürmeliyordum. Düşündüm ki, eğer Ebû Râfi'in adamları beni anlarlarsa onu öldürünceye kadar bu iyi fırsatı bana bırakmazlar. Bu sûretle Ebû Râfi'in yattığı odaya kadar vardım. O, karanlık bir oda içinde, âilesinin arasında (yatmış) idi. Odanın neresinde olduğunu kestiremedim. Anlamak için:

---

96 Bunlar, başkanları Abdullah ibnu Atîk'ten başka üç kişi idiler. Bunlardan birisi Buhârî'nin bundan sonra gelecek hadîste bildirdiğine göre, Abdullah ibnu Utbe'dir. Diğer ikisi de Mes'ûd ibn Sinân ile Abdullah ibn Uneys'tir. Adı geçen Abdullah ibn Utbe, meşhûr Abdullah ibn Utbe ibn Mes'ûd değildir. Çünkü bu, Muhâcirler'dendir, öbürüsü ise Ensâr'dandır.

97 Bu zengin Yahûdî, Hendek gazâsında Medîne etrafındaki kabîleleri toplamıştı. Urve'den gelen bir rivâyete göre Gatafân gibi Arab kabîlelerine birçok yardımda bulunarak Rasûlullah'ın aleyhine harekete sevketmiştir.

— Yâ Ebâ Râfi'! diye seslendim.

— Kim o? diye cevâb verdi.

Ben hemen sesin tarafına yaklaştım ve kılıcımla ilk darbeyi vurdum. Fakat dehşet içinde idim, bir iş göremedim. Ebû Râfi' haykırdı. Ben hemen odadan dışarı çıktım ve kısa bir zamân eğlenip sonra odaya (tekrâr) daldım da (sesimi değiştirerek) [98]:

— Bu feryâd nedir yâ Ebâ Râfi'? dedim.

— Anan cehenneme! Sen seslenmeden önce birisi beni oda içinde kılıçla vurdu, dedi.

Abdullah ibnu Atîk dedi ki: Ben ona bir darbe daha vurdum, iyice yaraladım. Fakat yine öldüremedim. Sonra kılıcın keskin ucunu onun karnına bastım. Nihâyet Ebû Râfi' arkasına devrildi. Bu defâ onu öldürdüğümü anladım ve hemen kapıları birer birer açmağa başladım. (Bu sûretle savuşup) kale merdiveninin tâ son basamağına varmıştım. Burada yere ulaştığımı sanarak ayağımı yere attım. (Meğer daha sona gelmemiş olduğumdan) mehtâblı bir gecede merdivenden aşağıya düştüm. Baldırım kırıldı. Hemen bir sargı ile bu kırığı sardım, sonra kapının önüne oturdum. Ve kendi kendime:

— Onu öldürüp öldürmediğimi iyice öğreninceye kadar bu gece kaleden çıkmam, dedim.

Horoz ötmeye başlayınca ölü i'lâncısı kale sûrunun üstünde dikeldi ve:

— Hicâz ahâlîsinin tâciri Ebû Râfi'nin ölümünü bildiririm! diye i'lân etti.

Bunun üzerine ben artık arkadaşlarımın yanına gittim. Onlara:

— Artık kurtuluş, Allah Ebû Râfi'i öldürdü, dedim.

Nihâyet Peygamber'in huzûruna vardım, işi O'na anlattım. (Ayağımın kırıldığını duyunca) bana:

— *"Ayağını uzat"* buyurdu.

Ben de ayağımı uzattım. Rasûlullah ayağımı eliyle sıvazladı. Sanki ayağımdan hiç ağrı duymamışa döndüm.

٨٣ــ حدّثنا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمانَ حَدّثَنا شُرَيْحٌ هُوَ ابْنُ مَسْلَمَةَ حَدّثَنا إِبْراهيمُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم إِلى أَبِي رَافِعٍ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عَتيكٍ وعَبْدَ اللهِ بنَ عُتْبَةَ في ناسٍ معَهُمْ فانْطَلَقُوا حتى دَنَوْا منَ الحِصْنِ فَقال لَهُمْ عبْدُ اللهِ بنُ عَتيكٍ امْكُثُوا أَنْتُمْ حتَّى أَنْطَلِقَ أنا فأنظُرَ قال فَتَلَطَّفْتُ أَنْ أَدْخُلَ

98 İki parantez arasındaki ifâdeler, hadîsin bundan sonra gelecek olan rivâyetinden alınmıştır.

الحِصْنَ فَفَقَدُوا حِماراً لهُمْ قَال فخَرَجُوا بِقَبَسٍ يَطْلُبُونَهُ قال فَخَشِيتُ أن أُعْرَفَ قال فَغَطَّيْتُ رَأسِي ورِجْلِي كأنِّي أقْضِي حاجَةً ثُمَّ نادَي صاحِبُ الْبابِ مَنْ أرادَ أنْ يَدْخُلَ فَلْيَدْخُلْ قبْلَ أنْ أُغْلِقَهُ فدَخَلْتُ ثُمَّ أخْتَبَأتُ في مَرْبِطِ حِمارٍ عنْدَ بابِ الحصْنِ فَتَعَشَّوْا عنْدَ أبي رافِعٍ وَتَحَدَّثُوا حتَّى ذهَبَتْ ساعَةٌ منَ اللَّيْلِ ثمَّ رجَعُوا إلى بُيُوتِهِمْ فَلَمَّا هَدَأتِ الأصْوَاتُ ولاأسْمَعُ حَرَكَةً خَرَجْتُ قال ورَأيْتُ صاحبَ الْبَابِ حيْثُ وَضَعَ مِفْتاحَ الحِصْنِ في كَوَّةٍ فأخَذْتُهُ ففَتَحْتُ بهِ بابَ الحِصْنِ قال قُلْتُ إنْ نَذِرَ بي الْقَوْمُ انْطَلَقْتُ عَلى مَهَلٍ ثمَّ عَمَدْتُ إلَى أبْوَابِ بُيُوتِهِمْ فغَلَّقْتُهَا عَلَيْهِمْ منْ ظَاهِرٍ ثمَّ صَعِدْتُ إلَى أبي رافِعٍ في سُلَّمٍ فإذا البَيْتُ مُظْلِمٌ قدْ طَفِيءَ سِرَاجُهُ فلَمْ أدْرِ أيْنَ الرَّجُلُ فَقُلتُ يا أبا رَافِعٍ قال مَن هذا قال فعَمَدْتُ نَحْوَ الصَّوْتِ فأضْرِبُهُ وَصاحَ فَلَمْ تُغْنِ شَيْئًا قال ثُمَّ جِئْتُ كأنِّي أُغِيثُهُ فَقُلْتُ مالَكَ يا أبا رَافِعٍ وغيَّرْتُ صَوْتي فَقال ألاَ أعْجبُكَ لأُمِّكَ الوَيْلُ دَخَلَ عَلَيَّ رجُلٌ فضَرَبَني بالسَّيْفِ قال فَعَمَدْتُ لَه أيضاً فأضْرِبُهُ أخْرَى فلَمْ تُغْنِ شَيْئًا فَصَاحَ وقامَ أهْلُهُ قال ثمَّ جِئْتُ وغَيَّرْتُ صَوْتي كَهَيْئَةِ المُغيثِ فإذَا هُوَ مُسْتَلْقٍ عَلى ظَهْرِهِ فأضَعُ السَّيْفَ في بَطْنِهِ ثُمَّ أنْكَفِي عليْهِ حتَّى سَمِعْتُ صَوْتَ العَظْمِ ثُمَّ خرَجْتُ دَهِشاً حتَّى أتَيْتُ السُّلَّمَ أُرِيدُ أنْ أنْزِلَ فأسْقُطُ منْهُ فانْخَلَعَتْ رِجْلي فَعَصَبْتُها ثمَّ أتَيْتُ أصْحابي أحْجُلُ فقُلْت لَهُمْ انْطَلِقُوا فبَشِّرُوا رسُولَ الله صلى الله عليه وسلّم فإنِّي لاأبْرَحُ حتَّى أسْمَعَ النَّاعِيَةَ فَلَمَّا كانَ في وجْهِ الصُّبْحِ صَعِدَ النَّاعِيَةُ فَقال أنْعَى أبا رَافِعٍ قال فَقُمْتُ أمْشِي مابي قَلَبَةٌ فأدْرَكْتُ أصْحابي قبْلَ أنْ يأتُوا النبيَّ صلى الله عليْه وسلّم فَبَشَّرْتُهُ*

83-..... Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibnu Âzib(R)'den işittim, o şöyle dedi: Rasûlullah (S), Abdullah ibnu Atîk'i ve Abdullah ibnu Utbe'yi, berâberindeki birtakım insanlar içinde Yahûdî Ebû Râfi'e (yânî onu öldürmeye) gönderdi. Bu topluluk gittiler, nihâyet kaleye yaklaştıklarında, başkanları Abdullah ibnu Atîk, arkadaşlarına:

— Sizler yerinizde durunuz da ben kaleye gidip duruma bakayım, dedi.

Abdullah ibn Atîk şöyle dedi: Ben gittim ve kaleye girmek için

nâzik hareket ettim. Kale halkı kendilerine âid bir eşek kaybetmişler.

Abdullah ibn Atîk dedi ki: Kaledekiler alaca karanlıkta dışarı çıktılar da o eşeği arıyorlardı.

Abdullah dedi ki: Ben tanınmaktan endîşe ettim.

Yine Abdullah dedi ki: Ben (kendimi saklamak üzere) maşlahımla başımı ve ayaklarımı örttüm. Sanki ben bir hâcetimi yerine getiriyordum. Sonra kapının sâhibi:

— Ben kapıyı kapamadan önce içeri girmek isteyen girsin! diye nidâ etti.

Ben de hemen içeriye girdim ve kale kapısının yanındaki eşek ahırının içinde saklandım. Adamları Ebû Râfi'in yanında akşâm yemeği yediler ve yanında oturup konuştular. Nihâyet geceden bir müddet geçti. Sonra adamları kale içindeki kendi evlerine döndüler. Sesler kesilip de hiçbir hareket işitmez olunca, ben (gizlendiğim yerden) dışarı çıktım.

Abdullah dedi ki: Ben kapının sâhibinin kalenin anahtarını bir oyuk içine koyduğu yeri görmüştüm. Anahtarı oradan aldım ve kalenin kapısını açtım.

Abdullah dedi ki: Kendi kendime: Kale halkı beni bilirlerse, diye düşündüm de yavaşça yürüdüm. Sonra kale içindeki evlerinin kapılarına varıp onları, içlerindekilerin üzerlerine dıştan kilitledim. Sonra bir merdiven içinde üst kata, Ebû Râfi'in yanına çıktım. Bir de gördüm ki, ev karanlıktır, evin kandili sönmüştür. Adamın nerede olduğunu bilemedim. Bu durumda:

— Yâ Ebâ Râfi'! dedim.

O:

— Kimdir o? dedi.

Abdullah dedi ki: Ben hemen ses tarafına gittim ve ona vuruyordum. O bağırdı. Fakat vurmam bir iş görmedi.

Abdullah dedi ki: Sonra sanki ona yardım ediyorum gibi geldim de sesimi değiştirerek:

— Neyin var yâ Ebâ Râfi'? dedim.

Ebû Râfi':

— Dikkat et, sana hayret ediyorum, anana veyl olsun! Yanıma bir adam girip beni kılıçla vurdu, dedi.

Abdullah dedi ki: Ben yine ona gidip diğer bir kerre daha vurdum, fakat vuruşum yine bir iş görmedi. Ebû Râfi' bağırdı ve ev halkı ayağa kalktı.

Abdullah dedi ki: Sonra ben sesimi değiştirerek yardım isteyici şeklinde geldim. Onu sırtı üzerine yatmış gördüm. Hemen kılıcı karnının içine soktum, sonra üzerinde tersine çevirdim, nihâyet kemiğin sesini işittim. Sonra dehşetle dışarı çıktım, nihâyet merdivene geldim.

Aşağıya inmek istiyordum ki, merdivenden düştüm, ayağım eklem yerinden çıktı. Hemen ayağımı bir sargı ile sardım. Sonra ben bir ayak üzerinde sekerek arkadaşlarıma geldim ve onlara:

— Sizler gidiniz ve Rasûlullah'a sevinçli haberi bildiriniz. Ben (onun ölümünü haber veren) ölüm i'lâncısını işitinceye kadar buradan ayrılmayacağım, dedim.

Sabâhın cihetinde aydınlık olunca ölü i'lâncısı yukarıya çıktı da:

— Ebû Râfi'in ölümünü bildiririm! diye i'lân etti.

Abdullah ibn Atîk dedi ki: Müteâkıben ben, bende ayak cihetinden hiçbir ıztırab olmaksızın kalkıp yürüdüm. Arkadaşlarımın Peygamber'e gelmelerinden önce onlara yetiştim, ve Peygamber'e o sevinçli haberi (yânî Ebû Râfi'in öldürüldüğü haberini) verdim [99].

١٧ــ بابُ غَزْوَةِ أُحُدٍ وقَوْلِ اللَّهِ تعالى وإذْ غَدوْتَ مِنْ أهْلِكَ تُبَوِّئُ المُؤْمِنِينَ مَقاعِدَ لِلْقِتالِ واللهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ: وقَوْلِهِ جَلَّ ذِكْرُهُ ولاَ تَهِنُوا ولا تَحْزَنُوا وأنْتُمُ الأعْلَوْنَ إنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ إنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مسَّ القَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وتِلْكَ الأيَّامُ نُداوِلُها بَيْنَ النَّاسِ ولِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِين آمَنُوا ويَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَداءَ واللَّهُ لا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ولِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا ويَمْحَقَ الكافِرِينَ أمْ حَسِبْتُمْ أنْ تَدْخُلُوا الجَنَّةَ ولَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذينَ جاهَدُوا مِنْكُمْ ويَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ولَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رأيْتُمُوهُ وأنْتُمْ تَنْظُرُونَ: وقَوْلِهِ وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللهُ وعْدَهُ إذْ تَحُسُّونَهُمْ تَستأصِلُونَهُمْ قَتْلاً بإذْنِهِ حَتَّى إذا فَشِلْتُمْ وتَنازَعْتُمْ فِي الأمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ما أرَاكُمْ ما تُحِبُّونَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيا ومِنْكُم مَنْ يُرِيدُ الآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ولَقَدْ عَفا عَنْكُمْ واللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلى المُؤْمِنِينَ: وقَوْلِهِ تعالى ولا تَحْسَبَنَّ الَّذينَ قُتِلُوا في سَبِيلِ اللَّهِ أمْواتاً الآيَةَ*

17- UHUD GAZVESİ BÂBI [100]

---

99 Buhârî bu hadîsi aynı sahâbîden ve fakat ayrı senedlerle ve bâzı farklarla üç rivâyet hâlinde getirmiştir. Hadîsler daha kısadan sonra daha uzunu getirilmek sûretiyle birbirini tamamlayıp açıklayıcı bir sıralayışla verilmiştir.

100 Uhud, Medîne'nin kuzeyinde bir fersahtan az bir mesâfede bir dağdır. İslâm

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Hani sen, mü'minleri mubârebeye elverişli yerlerde ta'biye etmek üzere erkenden âilenden (Medîne'den) ayrılmıştın, Allah hakkıyle işitendi, kemâliyle bilendi"

(Âlu İmrân: 121) [101].

Ve zikri ulu olan Allah'ın şu kavli:

"(Ey mü'minler) gevşemeyin, mahzûn olmayın. Siz eğer (gerçekten) mü'min iseniz (düşmanlarınızdan) çok üstünsünüzdür. Eğer size (Uhud'da) bir yara değmiş bulunuyorsa (Bedir'de) o kavme de o kadar yara değmiştir. O günler (öyle günlerdir ki) biz onları insanlar arasında (nevbetleşe nevbetleşe) döndürür dururuz. (Bu da) Allah'ın (ezeldeki) ilmini îmân edenlere açıklaması, içinizden şehîdler edinmesi, mü'minleri tertemiz yapıp kâfirleri helâk etmesi içindir. Allah zâlimleri sevmez. Yoksa siz, Allah içinizden savaşanları belli etmeden, sebât edenleri belli etmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız? And olsun ki, siz ölümle karşılaşmadan önce onu arzûlamıştınız. İşte onu

---

târîhinde büyük bir mevki'i vardır. Uhud harbine Kur'ân-ı Kerîm'in Âlu İmrân Sûresi'nde 117. âyetten i'tibâren altmış âyette; diğer bir rivâyette de 120 âyette işâret edilmiştir. Uhud harbi, hicretin üçüncü yılında şevvâlin onbirine tesâdüf eden cumartesi gününde vâki' olmuştur. İbn Sa'd'a göre hicretin otuzikinci ayında şevvâlin yedisinde vâki' olmuştur. Şöyle ki: Kureyş müşrikleri Bedir yenilgisinin acısını çıkarmak için Ebû Sufyân'ın emrinde iyi donatılmış üçbin kişilik bir ordu ile Medîne üzerine yürüdüler. Kureyş kadınlarının da iştirâk ettiği bu ordunun yediyüzü zırhlı idi. İkiyüz süvârî vardı. Bu kuvvet, şevvâlin yedisinde Uhud Dağı yakınına gelip Ayneyn mevkiine konmuştu. Peygamber de harb şûrâsında Medîne'de savunma harbi yapılması yâhud Medîne dışına çıkılması hususlarını müzâkere etmiş, ekseriyetin tercîhi olan Medîne dışına çıkılmasına karar verilmişti. Peygamber cumua namâzından sonra bin kişilik bir kuvvetle Medîne'den çıktı. Medîne ile Uhud arasındaki Şevt mevkiinde Abdullah ibn Ubeyy: Ben meydan harbine muhâlifim, diyerek üçyüz kişi ile geri döndü. Peygamber yediyüz kişiyle Uhud'a vardı. Vâdî'nin ağzındaki Şı'b mevkiini ordugâh edindi. Cumua günü piyâde askerlerini harb nizâmında ta'biye eyledi. Ve düşman bozulsa bile ta'kîb için yerlerinden ayrılmamalarını buyurdu. Elli kişilik okçu kuvvetini de piyâdelerin arkasına yerleştirdi. Bunların kumandasını da Abdullah ibn Cubeyr'e verdi. Bunlara da yerlerini hiçbir sûrette terketmemelerini emretti...

101 Bu Âlu İmrân: 117. âyeti Uhud harbi hakkındaki âyetlerin birincisidir. Peygamber tarafından hatırlanması emrolunan Medîne'den ve âile arasından çıkış, âlimler topluluğuna göre Uhud seferine âiddir. Âlimlerin çoğuna göre şevvâlin onuncu günü cumua namâzından sonra çıkılmış, cumartesi günü harbedilmiştir.

gerçekten gördünüz de. Şimdi siz ona bakıp duruyorsunuz" (Âlu İmrân: 139-143) [102].

Ve Allah'ın şu kavli:

"Andolsun ki, Allah'ın size olan va'di -O'nun izni ile onları öldüregeldiğiniz, hattâ sevmekte olduğunuz zaferi de size gösterdiği zamâna kadar- yerine gelmişti. (Sonra) siz yılgınlık gösterdiniz, isyân ettiniz, verilen emir hakkında çekiştiniz.
İçinizden kimi dünyâyı istiyor, yine içinizden kimi âhireti diliyordu. Sonra Allah size ibtilâ vermek için sizi onlardan geri çevirdi. (Bununla berâber) sizi muhakkak bağışladı da. Zâten Allah mü'minlere bol lûtuf ve inâyet sâhibidir" (Âlu İmrân: 152).

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bil'akis onlar Rabbleri katında diridirler. (Allah'ın) lûtfu inâyetinden, kendilerine verdiği (şehîdlik mertebesi) ile hepsi de şâd olarak (cennet ni'metleriyle) rızıklanırlar.
Arkalarından henüz onlara katılamayanlar hakkında da: Onlara hiçbir korku yoktur. Onlar mahzûn da olacak değillerdir diye müjde vermek isterler"
(Âlu İmrân: 169-170) [103].

٨٤ ــ حدَّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسٰى أخْبَرَنا عَبْدُالوَهَّابِ حَدَّثَنا خالِدٌ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللهُ عنْهُما قال قال النبيُّ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ هٰذا جِبْرِيلُ آخِذٌ بِرَأسِ فَرَسِهِ عَلَيهِ أداةُ الحَرْبِ*

84-..... Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S)

---

102 Bu âyetlerde müslümânların Uhud'da sarsıldıklarına işâretle tesellî edilmekte ve bu sarsıntının ihtivâ ettiği gâyeler ve maksadlar bildirilmektedir. Uhud günü harb başlayınca, günün ilk yarısında galebe İslâm ordusunda olmuş, düşmana yirmiden fazla telefât verdirilmişti. Sonra Peygamber'in emrine uyulmaması sebebiyle müslümânlar bozulmuştu.

Bedir'de müşriklerin, Uhud'da İslâm ordusunun kaybı yetmişer neferden ibâret olduğundan, her iki tarafın cerîhası arasında tam bir benzerlik vardır. Âyette buna da işâret edilmiştir.

103 Bu âyetlerde bildirilen afv ve tesellîlerle gönüllerdeki irâde çöküntüsü giderek yeni bir azim ve irâde kudreti hâsıl olmuş ve yeniden bir ikinci müdâfaa harbi başlamıştır.

Uhud gününde: *"İşte şu atının başını tutmuş* (harekete hazır) *bulunan Cibrîl'dir, üstünde de harb cihâzı vardır"* buyurdu [104].

٨٥ ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ أخْبَرَنا زَكَرِيَّاءُ بنُ عَدِيٍّ أخبَرنا ابنُ المُبارَكِ عنْ حَيْوَةَ عنْ يَزِيدَ بنِ أبى حَبِيبٍ عنْ أبى الخَيْرِ عنْ عُقْبَةَ بنِ عامِرٍ قال صَلَّى رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم عَلى قَتْلَى أُحُدٍ بَعْدَ ثَمانِى سِنِينَ كالمُوَدِّعِ لِلْأحْياءِ والأمْوَاتِ ثُمَّ طَلَعَ المِنْبَرَ فقال إنِّى بَيْنَ أيْدِيكُمْ فَرَطٌ وأنا علَيكُمْ شَهِيدٌ وإنَّ مَوْعِدَكُمُ الحَوْضُ وإنِّى لأنظُرُ إلَيْهِ منْ مَقامِى هٰذا وإنِّى لَسْتُ أخشى علَيكُمْ أنْ تُشْرِكوا ولٰكِنِّى أخْشى علَيْكُمُ الدُّنْيا أن تَنافَسُوها قال فكانَتْ آخِرَ نَظْرَةٍ نَظَرْتُها إلى رسول اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم*

85-..... Ukbetu'bnu Âmir (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Uhud şehîdleri üzerine sekiz yıl sonra cenâze namâzı kıldı. (Rasûlullah ölümünden biraz önce) dirilere ve ölülere vedâ edici gibiydi. Sonra (Medîne'ye gelip) minbere çıktı da şöyle buyurdu:

— *"Ben sizin kevser havuzuna ilk erişeniniz olacağım. Ben sizin Hakk yolundaki hizmetlerinize şehâdet edeceğim. Kıyâmet gününde buluşma yeriniz havuzdur. Şübhesiz ben şimdi şu makaamımda havuza bakmaktayım. Emîn olunuz ben, sizin müşrik olacağınızdan korkar değilim. Lâkin ben sizin üzerinize dünyâya rağbet etmenizden, dünyâ hakkında nefsâniyet yarışına girişip birbirinizle didişmenizden endîşe ederim".*

Ukbe ibn Âmir: İşte Rasûlullah'ı bu görüşüm, minber üzerinde O'nu son görüşüm oldu, demiştir [105].

٨٦ ــ حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ مُوسٰى عنْ إسْرائِيلَ عنْ أبى إسْحاقَ عن البَرَاءِ رضى اللَّهُ عنه قال لَقِينا المُشْرِكينَ يَوْمَئِذٍ وأجْلَسَ النبىُّ صلى اللّٰه عليْه وسلَّم جيْشاً منَ الرُّماةِ وأمَّرَ عَلَيْهِمْ عبْدَ اللَّهِ وقال لا تَبْرحُوا إنْ رأيْتُمُونا ظَهَرْنا علَيْهِمْ فَلاَ تَبْرَحُوا وإن رأيْتُمُوهُمْ ظَهَروا علَيْنا فَلاَ تُعِينُونا فَلَمَّا لَقِينا هَرَبُوا حتَّى رأيْتُ النِّساءَ يَشْتَدِدْنَ فِي الجَبَلِ رفَعْنَ عنْ سُوقِهِنَّ قدْ بدَتْ خلاَخِلُهُنَّ فأخَذُوا

---

104 Bu hadîs, Bedir'de meleklerin hazır bulunması bâbı'nda senedi ve metnı ile ve küçük bir lâfız farkıyle geçmişti.

105 Bu hadîs de küçük lâfız farkıyle Cenâzeler Kitâbı'nda, "Şehîd üzerine namâz bâbı"nda geçmişti.

يقُولونَ الغَنِيمَةَ الغَنِيمَةَ فَقال عَبْدُاللَّهِ بنُ جُبَيْرٍ عهِدَ إلَيَّ النبيُّ ﷺ أنْ لاَ تَبْرَحُوا فأبَوْا فَلَمَّا أبَوْا صُرِفَ وُجُوهُهُمْ فأصِيبَ سَبْعُونَ قَتِيلاً وأشْرَفَ أبو سُفْيانَ فَقال أفِي القَوْمِ مُحَمَّدٌ فَقال لا تُجِيبُوهُ فقال أفِي القَوْمِ ابنُ أبي قُحَافَةَ قال لا تُجِيبُوهُ فقال أفي القَوْمِ ابنُ الخَطَّابِ فقال إنَّ هٰؤلاء قُتِلو فَلَوْ كانُوا أحياءً لأجابُوا فَلَمْ يَمْلِكْ عُمَرُ نَفْسَهُ فقال كَذَبْتَ يا عَدُوَّ اللَّهِ أبْقَى اللَّهُ عَلَيْكَ ما يُحْزِنُكَ : قال أبو سُفْيانَ أعْلُ هُبَلْ فقال النبيُّ صلى اللَّهِ عليْه وسلم أجِيبُوهُ قالُوا ما نَقُولُ قال قُولُوا اللَّهُ أعْلَى وأجَلّ: قال أبو سُفْيانَ لَنا العُزَّى ولاَ عُزَّي لَكُمْ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أجِيبُوهُ قالُوا مانقولُ قال قولوا اللَّهُ مَوْلانا ولاَ مَوْلى لَكُمْ: قال أبو سُفيانَ يَوْمٌ بِيَومِ بَدْرٍ والحَرْبُ سِجالٌ وَتَجِدُونَ مُثْلَةً لَمْ آمُرْ بِها ولَمْ تَسُؤْنِي* أخبَرنى عبْداللَّهِ بنُ مُحمَّدٍ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو عنْ جابِرٍ قال اصْطَبَحَ الخَمْرَ يَوْمَ أُحُدٍ ناسٌ ثُمَّ قُتِلُوا شُهَدَاءَ*

86-..... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Biz o gün, yânî Uhud günü müşriklerle karşılaştık. Peygamber (S) okçulardan ibâret olan bir askerî birliği yerlerine oturttu, başlarına da Abdullah ibnu Cubeyr'i kumandan ta'yîn etti ve onlara:

— *"Bizim düşmanlara gâlib geldiğimizi görseniz de yerlerinizden ayrılmayın, düşmanların bize gâlib geldiklerini görseniz de yine yerlerinizden ayrılmayın, bize yardım da etmeyin* (yânî hiçbir sûrette mevziini terketmeyin)" emrini verdi.

Biz düşmanlarla karşılaşıp harbe girişince, müşrikler bozularak kaçtılar, hattâ ben kadınları bacaklarından örtülerini kaldırmışlar ve ayaklarındaki halkaları meydana çıkmış olarak dağda sür'atle yürüyüp kaçarlarken gördüm. Bu sırada müslümânlar:

— Ganîmet alın! Ganîmet alın! demeye başladılar.

Bu d ırumda Abdullah ibnu Cubeyr:

— Peygamber (S) benden yerlerinizden ayrılmama ahdi aldı, dedi.

Maiyyetindeki okçular dayatınca yüzleri döndürüldü (yânî şaşırıp nereye gideceklerini bilemediler). Akabinde müslümânlardan yetmiş kişi şehîd edildi. Ebû Sufyân Sahr ibnu Harb yükseğe çıktı da:

— Topluluk içinde Muhammed var mı? diye seslendi.

Peygamber (S):

— *"Ebû Sufyân'a cevâb vermeyiniz"* buyurdu.

Ebû Sufyân bu sefer:

— Topluluk içinde Ebû Kuhâfe'nin oğlu (Ebû Bekr) var mıdır? dedi.

Peygamber yine:

— *"Ebû Sufyân'a cevâb vermeyin"* buyurdu.

Ebû Sufyân tekrar:

— Topluluk içinde Hattâb oğlu var mıdır? diye sordu.

Bu sorularına cevâb alamayınca Ebû Sufyân, arkadaşlarına döndü de:

— Şübhesiz bunlar öldürülmüşlerdir, şâyet diri olsalardı cevâb verirlerdi, dedi.

Bu sırada Umer nefsine mâlik olamadı da:

— Yalan söyledin ey Allah'ın düşmanı! Allah seni üzecek -yâhud horlayacak- şeyleri, senin aleyhine bâkî kılmıştır, dedi.

Ebû Sufyân:

— Yâ Hubel! Yüksel, işin yükselsin! dedi.

Peygamber (S):

— *"Ebû Sufyân'a cevâb verin"* buyurdu.

— Ne söyleyelim? dediler.

Peygamber:

— *"Allah en yüksek ve en uludur deyin"* buyurdu.

Ebû Sufyân:

— Bizim için el-Uzzâ var, sizin Uzzâ'nız yoktur, dedi.

Peygamber:

— *"Ona cevâb veriniz"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Ona ne söyleyelim? dediler.

Peygamber:

— *"Allah bizim Mevlâ'mızdır, sizin mevlânız yoktur deyin"* buyurdu.

Ebû Sufyân:

— Bu, Bedir gününe mukaabil bir gündür. Harb nevbet nevbettir (yânî bir nevbet sizin lehinize, bir nevbet bizim lehimizedir). Sizden öldürülenlerde kulak ve burun kesilmesi bulacaksınız; bunu ben emretmedim. Bunu emretmemiş olsam da bu müsle işi beni kötüleştirmez, dedi [106].

Bana Abdullah ibnu Muhammed haber verdi. Bize Sufyân ibnu Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R):

---

106 Bu, Buhârî'nin Müslim'den yalnız olarak rivâyet ettiği hadîslerdendir. Bunda Uhud harbinin bâzı safhaları ve tafsîlâtına âid özet bilgiler verilmiş oluyor. Bu bilgiler târîh kitâblarında daha geniş verilmiştir.

Birtakım insanlar Uhud gününün sabâhında şarâb içtiler, sonra (o şarâb karınlarında iken) şehîd olarak öldürüldüler, demiştir [107].

٨٧ ــ حدّثنا عَبْدَانُ حدّثنا عَبْدُاللَّهِ بنُ المُبارَكِ أخْبَرنا شُعْبَةُ عن سَعْدِ بنِ إبْرَاهِيم عنْ أبيهِ إبْرَاهِيمَ أنَّ عبْدَالرَّحْمٰنِ بنَ عَوْفٍ أُتِيَ بِطَعَامٍ وكانَ صائِماً فقال قُتِلَ مُصْعَبُ بنُ عُمَيْرٍ وهُوَ خَيْرٌ مِنِّي كُفِّنَ في بُرْدَةٍ إنْ غُطِّيَ رأسُهُ بَدَتْ رِجْلاهُ وإنْ غُطِّيَ رِجْلاهُ بَدَتْ رأسُهُ وأُرَاهُ قال وقُتِلَ حَمْزَةُ وهُوَ خَيْرٌ مِنِّي ثُمَّ بُسِطَ لنا مِن الدُّنْيا ما بُسِطَ أوْ قال أعْطِينا مِنَ الدُّنْيا ما أُعْطِينا وقد خَشِينا أن تَكُونَ حسَناتُنا عُجِّلَتْ لَنا ثُمَّ جَعَلَ يَبْكِي حتَّى تَرَكَ الطَّعَامَ*

87-..... Bize Şu'be, Sa'd ibnu İbrâhîm'den; o da babası İbrâhîm'den haber verdi ki, babası Abdurrahmân ibn Avf oruçlu bulunduğu bir gün, önüne iftâr sofrası getirilmiş. Abdurrahmân ibn Avf (bu zengin sofraya bakıp) şöyle demiştir:

— Mus'ab ibnu Umeyr, (Uhud günü) şehîd edildi. Hâlbuki Mus'ab, benden çok hayırlı idi. Bu şehîd, kefen yerine bir kaftâna sarılmıştı ki, bununla başı örtülse ayakları açılıyordu; ayakları örtülse başı açılıyordu.

Râvî İbrâhîm dedi ki: Öyle sanıyorum ki, babam Abdurrahmân ibn Avf, sözüne şöyle devâm etti:

— Yine Uhud'da Hamza da şehîd edildi. O da benden hayırlı idi. (O da böyle kefenlendi. Onlar böyle zühdî bir hayât içinde âhirete gittiler.) Sonra dünyâdan bize serilen ni'metler önümüze serildi -yâhud da babam: Dünyâdan bize verilen ni'metler verildi-. Biz âhiret için kazandığımız hasenelerimizin acele edilip de dünyâda bize verilmiş olmasından endîşe etmişizdir, dedi. (O şehîdlerin yüksek derecelerine ulaşmanın geciktiğine üzüldü.)

Sonra ağlamaya başladı, hattâ iftâr yemeğini terkeyledi [108].

٨٨ ــ حدّثنا عَبْدُاللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو سَمِعَ جَابِرَ ابن عبدِاللَّهِ رضى اللَّه عنْهُما قال قال رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صلى اللَّه عليه وسلم يَوْمَ أُحُدٍ أرَأيْتَ إنْ قُتِلْتُ فأيْنَ أنا قال في الجَنَّةِ فألْقى تَمَراتٍ في يَدِهِ ثُمَّ قاتَلَ حتَّى قُتِلَ*

---

107 Bu hadîs, Cihâd Kitâbı'nda, "Yüce Allah'ın "***Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma...***" (Âlu İmrân: 169) kavlinin fazîleti bâbı"nda geçmişti.

108 Bunun bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda geçmişti. Rıkaak'ta da gelecektir.

88-..... Câbir ibnu Abdillah (R) şöyle demiştir: Bir er kişi Uhud günü Peygamber(S)'e:

— Ben öldürülürsem, benim nerede olacağımı bana haber ver! dedi.

Peygamber:

— *"Cennette* (olursun)" buyurdu.

Bunun üzerine o kişi, elindeki yemekte olduğu hurmaları hemen yere attı ve sonra harbe girişti de şehîd oluncaya kadar vuruştu [109].

٨٩ ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا زُهَيْرٌ حدّثنا الأعْمَشُ عنْ شَقِيقٍ عَنْ خَبَّابٍ رضى اللَّهُ عنه قال هاجَرْنا مَعَ رسُولِ اللَّهِ ﷺ نَبْتَغِى وجْهَ اللَّهِ فَوَجَبَ أجْرُنا عَلى اللَّهِ ومِنَّا مَنْ مَضَى أوْ ذَهَبَ لَمْ يأكُل مِنْ أجْرِهِ شَيْئًا كانَ مِنْهُمْ مُصْعَبُ بنُ عُمَيْرٍ قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ لَمْ يَتْرُكْ إلاَّ نَمِرَةً كُنَّا إذَا غَطَّيْنا بِها رأسَهُ خَرَجَتْ رِجْلاَهُ وإذَا غُطِّىَ بِهَا رِجْلاَهُ خَرَجَ رأسُهُ فقال لَنا النبىُّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم غَطُّوا بِها رأسَهُ واجْعَلُوا عَلى رِجْلِهِ الإذْخِرَ أوْ قال ألْقُوا عَلى رِجْلِهِ مِنَ الإذْخِرِ ومِنَّا منْ قَد أيْنَعَتْ لَهُ ثَمَرَتُهُ فَهْوَ يَهْدِبُها* أخبرنا حَسَّانُ بنُ حسَّانَ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ طَلْحَةَ حدّثنا حُمَيْدٌ عنْ أنَسٍ رضى اللَّهُ عنه أن عمَّهُ غابَ عنْ بَدْرٍ فقال غِبْتُ عنْ أوَّلِ قِتالِ النبىِّ ﷺ لَئِنْ أشْهَدَنِى اللَّهُ مَعَ النبىِّ ﷺ لَيَرَيَنَّ اللَّهُ ماأجِدُّ فلقِىَ يَوْمَ أُحُدٍ فَهُزِمَ النَّاسُ فقال اللَّهُمَّ إنِّى أعْتَذِرُ إلَيْكَ مِمَّا صنعَ هٰؤُلاَءِ يعْنى المُسْلِمينَ وأبْرَأُ إلَيْكَ مِمَّا جاءَ بِهِ الْمُشْرِكُونَ فَقَدَّمَ بِسَيْفِهِ فَلَقِىَ سعْدَ بنَ مُعاذٍ فقال أيْنَ يا سَعْدُ إنِّى أجِدُ ريحَ الجَنَّةِ دُونَ أُحُدٍ فمَضَى فقُتِلَ فما عُرِفَ حتَّى عَرَفَتْهُ أُخْتُهُ بِشامَةٍ أوْ ببَنانِهِ وبِهِ بِضعٌ وثمانُونَ منْ طَعْنَةٍ وضَرْبَةٍ ورَمْيَةٍ بِسَهْمٍ *

89-..... Habbâb ibn Erett (R) şöyle demiştir: Bizler (dünyâyı değil) Allah rızâsını arayarak, Rasûlullah'ın berâberinde hicret ettik. Artık ecrimiz (Allah'ın va'di gereği) Allah'a vâcib oldu. Bizlerden buradaki ecrinden hiçbirşey yemeden âhirete geçenler, yâhud gidenler

---

109 Buhârî'nin böyle bir rivâyeti Bedir gazâsında geçmişti. Burada olduğu gibi orada da bu şehîdin adı bildirilmemiştir. Ancak Müslim'in Bedir'e âid olan rivâyetinde onun adı Umeyr ibn Humâm olduğu bildirilmiş olduğundan, Uhud'daki yiğidin bu Umeyr'den başka birisi olması ve iki kişiye âid ayrı ayrı iki vak'a olması gerekir.

vardır. Bunlardan biri Mus'ab ibnu Umeyr'dir. O, Uhud günü şehîd edildi. Geriye bir kaftândan başka birşey bırakmadı. Biz onun başını bu kaftânıyle örttüğümüzde ayakları meydana çıkıyor, bu kaftânla ayaklarını örttüğümüzde başı meydana çıkıyordu. Bu yokluk karşısında Peygamber (S) bize:

— *"Bu kaftân ile şehîdin başını örtün, ayakları üzerine de ızhır denilen ot koyun"*; yâhud: *"Ayakları üzerine ızhır atın"* buyurdu.

Bizlerden, kendilerine hicret meyvesi ulaşan ve bu meyveyi devşirenler de vardır [110].

Ve bize Hassân ibnu Hassân haber verdi: Bize Muhammed ibnu Talha tahdîs etti: Bize Humeyd et-Tavîl, Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Enes ibn Mâlik'in amcası Enes ibnu'n-Nadr, Bedir harbinde hernasılsa bulunamamıştı. Bundan dolayı kendisi:

— Ben, Peygamber'in ilk harbinde bulunamadım. Vallâhi eğer Allah beni Peygamber'in berâberinde müşriklerle yapılacak harb meydanında hazır bulundurursa, yapacağım yiğitlik çalışmalarımı, kahramânlık faâliyetlerimi Allah elbette herkese gösterecektir, derdi.

Enes ibnu'n-Nadr Uhud harbine katıldı, orada insanlar bozulunca:

— Yâ Allah, şunların, yânî müslümânların yaptıkları bozgunculuktan Sana karşı özür beyân edip kabûlünü isterim. Şu müşriklerin yaptıkları cinâyetlerden de Sana sığınırım, dedi ve kılıcı ile müşriklere doğru ilerledi.

Bu sırada Sa'd ibn Muâz'a rastgelip, ona:

— Ey Sa'd, nereye çekiliyorsun? Muhakkak ki, ben cennetin kokusunu Uhud Dağı'nın önünde buluyorum, deyip çarpışmaya geçti ve harb meydanında yiğitlik hârikaları gösterdi; sonunda şehîd edildi.

İbnu'n-Nadr'ın cesedi tanınmadı. Nihâyet onu kızkardeşi (er-Rubeyy' bintu'n-Nadr) vücûdundaki bir ben'den yâhud parmak uçlarından tanıyabildi. Enes ibnu'n-Nadr'ın vücûdunda büyük küçük seksenden fazla mızrak, kılıç ve ok yarası sayılmıştı [111].

---

110 Bu hadîsin bir rivâyeti de Cenâzeler Kitâbı'nda geçmişti.

111 Enes ibnu'n-Nadr'ın bu kahramânlıkları, öbür İslâm mücâhidlerini de gayrete getirerek yapılan şiddetli hamlelerle düşman kuvvetleri haylî sarsılmıştı. Bunların ortaya koydukları yiğitlik menkabeleri el-Ahzâb: 23. âyetinde medhedilmiştir. İslâm ordusunun Hamza gibi birtakım kuvvetli yiğitleri kaybetmesine rağmen varlık göstermesi müşrikleri korkutmuştur. Bu da Âlu İmrân: 137. âyetinde bildirilmiştir. İşte bu ilâhî korkunun te'sîri altında en kuvvetli düşman, zayıf bir kuvvetin karşısında tutunamayıp çekilmiş ve bu sûretle harb sona ermiştir.

Bu hadîsin bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, el-Ahzâb: 23. âyeti ile ilgili bâbında geçmişti.

٩٠ ــ حدّثنامُوسٰى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا إبْراهيمُ بنُ سعدٍ حدّثنا ابنُ شِهاب أخْبَرَنى خارِجَةُ بنُ زَيْدِ بنِ ثابِتٍ أنَّهُ سَمِعَ زَيْدَ بنَ ثابِتٍ رضى اللَّهُ عنهُ يَقُولُ فتَدْتُ آيَةً منَ الأحْزابِ حِينَ نَسَخْنا المُصْحَفَ كُنْتُ أسْمَعُ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم يَقْرَأُ بِها فالْتَمَسْناها فوَجَدْناها معَ خُزَيمَةَ بن ثابِتٍ الأنصارِىِّ : مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجالٌ صدَقُوا ماعاهَدُوا اللَّهَ علَيْهِ فمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ ومِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ : فألْحَقْناها فِي سُورَتِها فِي المُصْحَفِ*

90-..... Bize İbnu Şihâb tahdîs etti. Bana Hârice ibnu Zeyd ibn Sâbit haber verdi ki, kendisi babası Zeyd ibn Sâbit'ten şöyle derken işitmiştir: Ben Kur'ân'ın sahîfelerini Mushaf'a yazdığımız sıra el-Ahzâb Sûresi'nden bir âyeti kaybettim. Ben o âyeti Rasûlullah okurken işitip durduğum hâlde yazılı olarak bulamamıştım. Biz o âyeti araştırdık ve nihâyet onu, -Rasûlullah'ın şâhidliğini iki şâhid yerine tuttuğu- Huzeyme ibn Sâbit el-Ensârî'nın yanında bulduk: ***"Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler var. İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de bunu bekliyor. Onlar hiçbir sûretle ahidlerini değiştirmediler"*** (el-Ahzâb: 23).

En sonu biz bu âyeti de (hey'etin kararıyle tevâtürü sâbit olduğu için) Mushaf'taki sûresine koyduk [112].

٩١ــ حدّثناأبُو الوَلِيد حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَدِىِّ بنِ ثابِتٍ قال سَمِعْتُ عبْداللَّهِ بنَ يَزِيدَ يُحَدِّثُ عن زَيْدِ بنِ ثابِتٍ رضى اللَّهُ عنه قال لمَّا خَرَجَ النبىُّ ﷺ إلى أُحُدٍ رَجَعَ ناسٌ مِمَّنْ خَرَجَ مَعَهُ وكانَ أصْحابُ النبىِّ ﷺ فِرقَتَيْنِ فِرْقَةً تَقُولُ نُقَاتِلُهُمْ وفِرْقَةً تَقُولُ لاَ نُقَاتِلُهُمْ فَنَزَلَتْ فَمَالَكُم فى المُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ واللَّهُ أرْكَسَهُمْ بِما كَسَبُوا وقال إنَّها طَيْبَةُ تَنْفِى الذُّنُوبَ كَما تَنْفِى النَّارُ خَبَثَ الفِضَّةِ*

91-..... Zeyd ibn Sâbit (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Uhud gazvesine çıktığı zamân (Medîne ile Uhud arasındaki Şevt bustânında) berâberinde yola çıkmış olanlardan birtakım insanlar geri dön-

112 Hadîsin başlığa uygunluğu, içindeki âyette, adaklarını yerine getirenlerin ancak Uhud'da şehîd olup bu adaklarını yerine getirmiş olmaları yönündendir. Bu âyetin Enes ibnu'n-Nadr ve diğerleri gibi Uhud şehîdleri hakkında indiği geçen hadîste bildirilmişti. Kur'ân'ın Mushaf hâlinde yazılmasını anlatan bu hadîs bâzı küçük farklarla Cihâd Kitâbı, el-Ahzâb: 23. âyetle ilgili bâbda iki tarîkten getirilmişti.

düler. Peygamber'in sahâbîleri iki fırka oldular. Bir fırka: Biz bu geri dönen münâfıklarla harb ederiz, diyor; diğer fırka da: Biz (onlar müslümân oldukları için) onlarla harb etmeyiz, diyordu. Bu görüş ayrılığı üzerine şu âyet indi: ***"Siz hâlâ niçin münâfıklar hakkında -Allah onları kazandıkları*** (bunca günâhlar) ***yüzünden tepesi aşağı getirdiği hâlde- iki zümre oluyorsunuz? Allah'ın saptırdığını siz mi doğru yola getirmek istiyorsunuz? Allah kimi saptırırsa, artık onun için hiçbir yol bulamazsın"*** (en-Nisâ: 88).

Peygamber (S): *"Medîne Taybe'dir; ateş gümüşün pisliklerini giderdiği gibi Medîne de günâhları dışarıya atar"* buyurdu [113].

١٨ ــ بابٌ إذْ هَمَّتْ طائِفَتانِ مِنكُم أنْ تَفْشَلاَ واللهُ وَلِيُّهُمَا وعلى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ المُؤْمِنُونَ

18- BÂB:

"O zamân içinizden iki zümre za'f göster(mek iste)mişti. Hâlbuki onların yardımcısı Allah'tı. Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdır"

(Âlu İmrân: 122).

٩٢ ــ حَدَّثَنامُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ عنِ ابنِ عُيَيْنَةَعنْ عَمْرٍو عنْ جَابِرٍ رضي اللَّهُ عنه قال نَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ فِينا إذْهَمَّتْ طائِفَتانِ مِنْكُمْ أنْ تَفْشَلاَ بَني سَلِمَةَ وبَنى حارِثَةَ وماأُحِبُّ أنَّها لَمْ تَنْزِلْ واللهُ يَقُولُ واللهُ وَلِيُّهُما*

92-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Şu ***"O zamân içinizden iki zümre za'f göstermişti..."*** (Âlu İmrân: 122) âyeti, biz Ensâr topluluğu hakkında, yânî Hazrec'den Benû Selime ve Evs'ten Benû Hârise toplulukları hakkında inmiştir. Ben, Yüce Allah ***"Hâlbuki onların yardımcısı Allah'tı"*** buyurup dururken, bu âyetin bu sebeble inmemiş olmasını arzû etmem [114].

---

113 Hadîsin son fıkrası Medîne'nin Fazîletleri bölümünde de geçmişti.

114 Bu iki zümre Hazrec'den Selime oğulları ile Evs'ten Hârise oğulları'dır. Bunlar ordunun iki kanadını oluşturuyorlardı. Abdullah ibn Ubeyy münâfıklar zümresiyle yarı yoldan Medîne'ye dönerken, bunları da dönmeye teşvîk ettiğinden, gönüllerinde bir sarsıntı olmuş ve yine Allah'ın inâyetiyle ordudan ayrılmamışlardı. Câbir bu âyet, kendileri hakkında Allah'ın velîliliğini ve senâsını ihtivâ ettiğinden dolayı hâsıl olan netîceden, yânî böyle çirkin bir hâdise üzerine inmiş olsa bile yine sevindiğini ifâde etmiştir.

٩٣ ــ حدّثنا قُتَيْبةُ حدّثنا سُفْيانُ أخبرنا عَمْرٌو عنْ جابِرٍ قال قال لِى رسُولُ اللهِ صلى اللهُ عليْه وسلم هَلْ نَكَحْتَ يا جابِرُ قُلْتُ نَعَمْ قال ماذاَ أبِكْرًا أم ثَيِّباً قُلْتُ لا بَلْ ثَيِّباً قال فَهَلاَّ جارِيَةً تُلاَعِبُكَ قُلْتُ يا رسُولَ اللهِ إنَّ أبي قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ وتَرَكَ تِسْعَ بَناتٍ كُنَّ لى تِسْعَ أخَواتٍ فكَرِهْتُ أنْ أجْمَعَ إلَيْهِنَّ جارِيةً خَرْقاءَ مِثْلَهُنَّ ولَكِنِ امْرَأةً تمْشُطُهُنَّ وتَقُومُ عَلَيْهِنَّ قال أصَبْتَ*

93-..... Câbir (ibn Abdillah-R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana:

— *"Yâ Câbir, nikâh ettin mi* (yânî evlendin mi)*?"* diye sordu.

Ben:

— Evet evlendim, dedim.

Rasûlullah:

— *"Ne ile evlendin; kızla mı yoksa dul ile mi?"* diye sordu.

Ben:

— Kız ile değil, fakat bir dul ile evlendim, dedim

Rasûlullah:

— *"Seninle oynaşacak bâkire bir kızla evlenseydin yâ!"* buyurdu.

Ben de:

— Yâ Rasûlallah! Babam Uhud'da şehîd edildi. O geriye dokuz kız çocuğu bıraktı. Onlar benim dokuz tâne kızkardeşlerimdir. Ben onlara kendileri gibi bilgisiz, tecrübesiz bir kız getirmemi istemedim de onların saçlarını tarayacak ve onların işlerini görecek bir kadınla evlendim, dedim.

Rasûlullah:

— *"Böyle bir kadın almakla isâbet ettin, doğru yaptın"* buyurdu [115].

٩٤ ــ حدّثنى أحْمَدُ بنُ أبِى سُرَيْجٍ أخبرنا عُبَيْدُ اللهِ بنُ مُوسٰى حدّثنا شَيْبانُ عنْ فراسٍ عَنِ الشَّعْبِىِّ قال حدّثنى جابِرُ بنُ عبدِ اللهِ رضى الله عنهما أنَّ أباهُ اسْتُشْهِدَ يَوْمَ أُحُدٍ وتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْناً وتَرَكَ سِتَّ بَناتٍ فَلَمَّا حَضَرَ جِذَاذُ النَّخْلِ قال أتَيْتُ رسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم فقُلتُ قَدْ عَلِمْتَ أنَّ والِدِى قَدِ اسْتُشْهِدَ يَوْمَ أُحُدٍ وتَرَكَ دَيْناً كَثِيراً وإنِّى أُحِبُّ أنْ يَراكَ الْغُرَماءُ فقال اذْهَبْ

---

115 Buhârî bu hadîsi, Bey', Karz gibi birçok yerlerde getirmiştir. Burada getirmesinden maksad, Câbir'in babası Abdullah'ın Uhud'da şehîd edilenlerden olmasıdır.

فَبَيْدِرْ كُلَّ تَمْرٍ عَلى ناحِيَةٍ فَفَعَلْتُ ثُمَّ دَعَوْتُهُ فَلَمَّا نَظَرُوا إلَيْهِ كأنَّهُمْ أغْرُوا بى تِلْكَ السَّاعَةَ فَلَمَّا رَأى ما يَصنَعُونَ أطافَ حَوْل أعظَمِها بَيْدَراً ثَلاَثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ جَلَسَ عَلَيْهِ ثُمَّ قال ادْعُ لَكَ أصْحابَكَ فَما زَالَ يَكيلُ لَهُمْ حَتَّى أدَّى اللَّهُ عنْ والِدِى أمانَتَهُ وأنا أرْضَى أنْ يُؤَدِّىَ اللهُ أمانَةَ والِدِى ولا أرْجِعَ إلى أخَوَاتى بِتَمْرَةٍ فَسَلَّمَ اللهُ البَيادِرَ كُلَّها وحَتَّى إنِّى أنظُرُ إلى البَيْدَرِ الَّذى كانَ عَلَيْهِ النبىُّ ﷺ كأنَّها لَمْ تَنْقُصْ تَمْرَةً واحِدَةً*

94-..... eş-Şa'bî şöyle demiştir: Bana Câbir ibnu Abdillah (R) tahdîs etti ki, babası Abdullah ibn Amr ibn Haram Uhud harbinde şehîd edilmiş ve arkasında büyükçe bir borç ile (evlenmemiş) altı tâne kız çocuğu bırakmış. Nihâyet hurma mahsûlünü kesme zamânı gelmiş.

Câbir dedi ki: Ben Rasûlullah'a geldim de:

— (Yâ Rasûlallah) bilmektesin ki, babam Uhud günü şehîd edilmiş ve ardında çokça bir borç yükü bırakmıştır. Ben alacaklı olan kimselerin Seni görmelerini arzû ediyorum! dedim.

Rasûlullah (S):

— *"Sen hurmalığına git ve her çeşit hurmayı bir tarafa yığ!"* buyurdu.

Ben gidip hurmaları buyurduğu gibi ayrı ayrı yığdım. Sonra kendisini çağırdım. Alacaklılar Peygamber'i görünce istedikleri alacağın bu sâatte ödenmesini ısrâr eder gibi davrandılar. Peygamber onların yapmakta oldukları ısrârı görünce, en büyük yığının etrafında üç defa dolaşıp yaklaştı da sonra onun üzerine oturdu. Sonra:

— *"Alacaklı arkadaşlarını kendine çağır!"* buyurdu.

Artık ölçücü kişi alacaklılar için ölçmeye devâm etti. Nihâyet Allah babam adına, onun emânetini tamâmen ödedi. Ben ise kızkardeşlerime bir tek hurma götürmeyerek, sırf babamın emânetini Allah'ın ödemesinden râzı oluyordum. Allah yığınların hepsini selâmete çıkardı, hattâ ben Peygamber'in üzerinde durduğu yığına bakıyordum; ondan bir tek hurma eksilmemiş gibiydi [116].

٩٥ــ حدّثنا عَبْدُ العَزيزِ بنُ عبْدِاللهِ **حدَّثَنا** إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ أبيهِ عنْ جَدِّهِ عنْ سَعْدِ بنِ أبى وقَّاصٍ رضى اللهُ عَنْه قال رَأيْتُ رسُولَ اللهِ صلى

116 Hadîs bundan önceki değişik kitâblarda küçük lâfız ve sened farklılıklarıyle geçti. Burada getirilmesinden maksad, Câbir'in babası Abdullah'ın Uhud'da şehîd edildiğini bildirmektir.

اللَّهُ عليه وسلم يَوْمَ أُحُدٍ ومَعَهُ رجُلاَنِ يُقاتِلاَنِ عَنْهُ عَلَيْهِما ثِيابٌ بِيضٌ كأَشَدِّ القتالِ ما رَأَيْتُهُما قَبْلُ ولاَ بَعْدُ*

95-..... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben Uhud günü Rasûlullah'ı, yanında iki kişi olduğu hâlde gördüm. Bu iki kişi Rasûlullah'ı savunmak için harb ediyorlardı, üzerlerinde beyaz elbiseler vardı. Bunlar Âdem oğullarının en şiddetli çarpışması gibi savaşıyorlardı. Ben bu iki kişiyi ne Uhud'dan önce, ne de sonra gördüm [117].

٩٦ــ حدّثنى عبْدُالله بنُ مُحَمَّدٍ **حَدَّثنا** مَرْوَانُ بنُ مُعاوِيَةَ **حدّثنا** هاشِمُ بنُ هاشِمٍ السَّعْدِيُّ قال سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ المُسَيَّبِ يَقُولُ سَمِعْتُ سَعْدَ بنَ أبى وقَّاصٍ يَقُولُ نَثَلَ لِى النبىُّ ﷺ كِنانَتَهُ يَوْمَ أُحُدٍ فقال ارْمِ فِدَاكَ أبى وأُمِّى*

96-..... Bize Hâşim ibnu Hâşim es-Sa'dî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den işittim, şöyle diyordu: Ben Sa'd ibnu Ebî Vakkaas'tan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) Uhud günü ok kabındaki oklarını çıkarıp bana verdi de: *"At* (yâ Sa'd)*! Babam anam sana fedâ olsun!"* dedi [118].

٩٧ ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيى عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ قال سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ المُسَيَّبِ قال سَمِعْتُ سَعداً يَقُولُ جَمَعَ لِى النبىُّ صلى الله عليْه وسلم أَبَوَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ*

97-..... Yahyâ ibnu Saîd el-Kattân şöyle demiştir: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den işittim, şöyle dedi: Ben Sa'd ibn Ebî Vakkaas-(R)'tan işittim: Peygamber (S) Uhud günü benim için babasını ve anasını fedâ etmekte birleştirdi, diyordu.

٩٨ ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ **حدّثنا** لَيْثٌ عَنْ يَحْيى عنِ ابنِ المُسَيَّبِ أَنَّهُ قال قال سَعْدُ بنُ أبى وقَّاصٍ رضى الله عنه لَقَدْ جَمَعَ لِى رسُولُ الله صلى الله عليه وسلم يَوْمَ أُحُد أَبَوَيْهِ كِلَيْهِما يُرِيدُ حِينَ قال فِداكَ أبى وأُمِّى وهْوَ يُقاتِلُ*

---

117 Rasûlullah nâmına harb eden iki erin Cibrîl ile Mîkâîl oldukları, Müslim'in *Sahîh*'inde açıkça söylenmiştir. Bu, "Melekler Bedir'den başka yerde harbe fiilen katılmamışlardır" görüşünü reddeder.

118 Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın bu hadîsi rivâyet yolları çok olan meşhûr hadîslerdendir ve yalnız burada beş yoldan rivâyet edilmektedir.

98-..... Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle demiştir: Sa'd ibnu Ebî Vakkaas (R): Yemîn olsun Uhud günü Rasûlullah (S) ana ve babasını, bunların her ikisini de benim için fedâ etmek üzere bir yere getirdi, dedi. Sa'd ibn Ebî Vakkaas, kendisi harb ederken Rasûlullah'ın kendisine hitâben: *"Babam ve anam sana fedâ olsun"* dediğini kasdediyor.

٩٩ ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حَدَّثنا مِسْعَرٌ عَنْ سَعْدٍ عنِ ابنِ شدَّادٍ قال سَمِعْتُ عَلِياً رضى الله عنه يَقُولُ ما سَمِعْتُ النبىَّ صلى الله عليْه وسلم يَجْمَعُ أَبَوَيْهِ لِأَحَدٍ غَيْرَ سَعْدٍ*

99-..... Abdullah ibnu Şeddâd şöyle demiştir: Ben Alî ibn Ebî Tâlib'den işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'in Sa'd'dan başka hiçbir kimseye fedâ etmek üzere, babasını ve anasını birleştirdiğini işitmedim.

١٠٠ ــ حدّثنا يَسَرَةُ بنُ صَفْوانَ حَدَّثنا إبْراهِيمُ عنْ أبِيهِ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ شَدَّادٍ عنْ عَلىّ رضى الله عنهُ قال ماسَمِعْتُ النبىَّ صلى الله عليه وسلم جَمَعَ أَبَوَيْهِ لأَحَدٍ إلاَّ لِسَعْدِ بنِ مالكٍ فإنِّى سَمِعْتُهُ يَقُولُ يَوْمَ أُحُدٍ يا سَعْدُ ارْمِ فِداكَ أبى وأُمِّى*

100-..... Abdullah ibn Şeddâd'dan: Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Ben, Peygamber(S)'in, hiçbir kimseye fedâ etmek üzere babasını ve anasını birleştirdiğini işitmedim, yalnız Sa'd ibn Mâlik (yânî Ebû Vakkaas) müstesnâ. Çünkü ben, muhakkak olarak Peygamber'in Uhud günü: *"Yâ Sa'd, babam anam sana fedâ olsun, at!"* buyurduğunu işittim.

١٠١ ــ حدّثنا موسٰى بنُ إسْماعِيلَ عنْ مُعْتَمِرٍ عنْ أبِيهِ قال زَعَمَ أبو عُثْمانَ أنَّه لَمْ يَبْقَ مَعَ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فِي بَعْضِ تِلْكَ الأيَّامِ الَّتى يُقاتِلُ فِيهِنَّ غَيْرُ طَلْحَةَ وسَعْدٌ عنْ حدِيثِهما*

101-..... Ebû Usmân Abdurrahmân en-Nehdî: Kendilerinde mukaatele yapılan bu harb günlerinin bâzı sâatlerinde Peygamber(S)'in yanında Talha ile Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan başka kimse kalmamıştır, demiştir.

Bu bilgi, Talha ile Sa'd'ın hadîslerinden alınmıştır.

١٠٢ ــ حدّثنا عبْدُاللَّهِ بنُ أبى الأسْوَدِ حدّثنا حاتِمُ بنُ إسْماعِيل عنْ

مُحَمَّدِ بنِ يُوسُفَ قال سَمِعْتُ السَّائِبَ بنَ يَزِيدَ قال صَحِبْتُ عبْدَ الرَّحْمٰنِ ابنَ عوْفٍ وطَلْحةَ بنَ عُبَيْدِ اللَّهِ والْمِقْدادَ وسَعْداً رضى اللَّهُ عنْهُمْ فَما سَمِعْتُ أحَداً منْهُمْ يُحَدِّثُ عنِ النبيِّ صلى الله عليه وسلم إلاَّ أنِّى سَمِعْتُ طَلْحَةَ يُحَدِّثُ عنْ يوْمِ أُحُدٍ*

102-..... Muhammed ibnu Yûsuf şöyle demiştir: Ben es-Sâib ibnu Yezîd'den işittim, şöyle dedi: Ben Abdurrahmân ibnu Avf'a Talha ibnu Ubeydillah, el-Mıkdâd ibnu'l-Esved ve Sa'd ibn Ebî Vakkaas'la sohbet edip berâber bulundum. Bunların hiçbirinin Peygamber'den hadîs tahdîs ettiğini işitmedim. Yalnız Talha'dan Uhud gününü tahdîs ederken işittim.

١٠٣ ــ حدّثنى عبْدُاللَّهِ بنُ أبى شَيْبَةَ **حدّثنا** وكِيعٌ عنْ إسْماعِيلَ عنْ قَيْسٍ قال رأيْتُ يَدَ طَلْحَةَ شَلاَّءَ وَقَى بِها النبِىَّ ﷺ يوْمَ أُحُدٍ*

103-..... Kays ibn Ebî Hâzım: Ben Uhud günü Talha'nın çolak olan elini gördüm. Talha, bu kesik eliyle Uhud günü Peygamber'i koruyordu, demiştir [119].

١٠٤ ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ **حدّثنا** عَبْدُ الْوَارِثِ **حدَّثنا** عبْدُالعَزِيزِ عنْ أنسٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال لمَّا كانَ يوْمُ أُحُدٍ انْهَزَمَ النَّاسُ عنِ النبى ﷺ وأبو طَلْحةَ بَيْنَ يَدَىِ النبىِّ ﷺ مُجَوِّبٌ عَلَيْهِ بِحَجَفَةٍ لهُ وكانَ أبو طَلْحَةَ رَجُلاً رامِياً شَدِيدَ النَّزْعِ كسرَ يوْمَئِذٍ قوْسَيْنِ أوْ ثَلاثاً وكانَ الرَّجُلُ يَمُرُّ مَعَهُ بِجَعْبَةٍ منَ النَّبلِ فَيَقُولُ انْثُرْها لابى طَلْحَةَ قال ويُشرِفُ النبىُّ ﷺ يَنْظُرُ إلى القَوْمِ فَيَقُولُ أبو طَلْحَةَ بأبى أنْتَ وأُمِّى لا تُشْرِفْ يُصِيبكَ سَهْمٌ منْ سِهامِ القَوْمِ نَحْرى دُونَ نَحْرِكَ ولَقَدْ رأيْتُ عائِشَةَ بِنْتَ أبى بكْرٍ وامَّ سُلَيْمٍ وإنَّهُما لُمشَمِّرَتانِ أرَى خَدَمَ سُوقِهِما تَنْقُزَانِ القِرَبَ عَلى مُتونِهِما تُفْرِغانِهِ فِي أفْواهِ القَوْمِ ثُمَّ تَرْجِعانِ فتَمْلآنِها ثُمَّ تجِيآنِ فَتُفْرِغانِهِ فى أفْواهِ القَومِ ولَقَدْ وقَع السَّيْفُ منْ يدَىْ أبى طَلْحَةَ إمَّا مرَّتيْنِ وإمَّا ثَلاثاً*

104-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Uhud günü olup

119 Bu hadîsler, bunlarda isimleri anılan sahâbîlerin Uhud harbinde bulundukları-nı ve gösterdikleri kahramânlıkları bildirmek için getirilmişlerdir.

da insanlar Peygamber'in yanından dağıldıkları zamân Ebû Talha, Peygamber'in önünde kendi kalkanını Peygamber'e siper yaparak, oradan hiç ayrılmadı. Ebû Talha ok yayını çok sert çeken bir atıcı idi. Uhud günü o, elinde iki yâhud üç yay kırdı. Yanından ok dolu kubur ile geçen kimse olurdu da Peygamber ona: *"Ok kabını Ebû Talha'ya boşalt!"* derdi.

Enes dedi ki: Peygamber yükselir, askere bakarsa hemen Ebû Talha:

— Babam anam Sana fedâ olsun, yükselme! Düşman oklarından bir okun Sana isâbet etmesinden korkarım. İşte göğsüm Senin göğsüne siperdir! derdi.

Yine Enes dedi ki: Yemîn olsun ki, ben o tehlikeli Uhud gününde Ebû Bekr'in kızı Âişe'yi ve anam Ümmü Suleym'i gördüm. Bunların her ikisi de eteklerini çemreyip sıvamışlar, ben onların bacaklarındaki halhalları görüyordum. Onlar su kırbalarını taşıyorlar ve onları yaralı askerlerin ağızlarına boşaltıyorlardı. Yemîn olsun o gün Ebû Talha'nın elinden iki yâhud üç defa kılıcı düşmüştü [120].

١٠٥ــ حدّثني عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ سَعِيدٍ **حدّثنا** أَبو أُسامَةَ عَنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَت لمَّا كانَ يَوْمُ أُحُدٍ هُزِمَ المُشْرِكونَ فصَرَخَ إبْلِيسُ لَعْنَةُ اللَّهِ عليْهِ أىْ عِبَادَ اللَّهِ أُخْرَاكُمْ فرَجَعَتْ أُولاَهُمْ فاجْتَلَدَتْ هِىَ وأُخْرَاهُمْ فبَصُرَ حُذَيْفَةُ فإذا هُوَ بأبِيهِ اليَمانِ فَقال أىْ عِبادَ اللَّهِ أبى أبى قال قالت فَوَاللَّهِ ما احْتَجَزُوا حتَّى قَتَلُوهُ فَقالَ حُذَيْفَةُ يغْفِرُ اللَّهُ لكُمْ قال عُرْوَةُ فوَاللَّهِ ما زَالتْ فِي حُذَيفَةَ بَقِيَّةُ خيْرٍ حتَّى لَحِقَ باللَّهِ* بَصُرْتُ عِلِمْتُ مِنَ البَصيرَةِ فِي الأَمْرِ وأَبْصرْتُ مِنْ بَصَرِ العَيْنِ. ويُقالُ بَصُرْتُ وأَبْصَرْتُ واحِدٌ*

105-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Uhud günü olduğu zamân müşrikler bozulunca Allah'ın la'neti üzerine olası İblîs, müslümânlara:

— Ey Allah'ın kulları, arka tarafınızda bulunanlarınızdan sakının! diye bağırdı.

Bu bağırma üzerine müslümân ordusunun öncüleri, arkalarında bulunanları müşriklerden sanarak geriye döndüler. Akabinde öncüler ve arkalarından gelenler birbirlerini öldürmeye giriştiler. Bu sırada Huzeyfe ibnu'l-Yemân bir de baktı ki, babası Yemân'ı müslü-

120 Bu hadîsin bir rivâyeti Cihâd'da, "Kadınların erkeklerin berâberinde muhârebe etmeleri bâbı"nda ve bir rivâyeti de Ebû Talha'nın menkabeleri bâbı'nda geçmişti.

mânlar müşriklerden sanarak öldürmekteler. Bu anda Huzeyfe:

— Ey Allah'ın kulları! Bu babamdır, bu babamdır; onu öldürmeyin! dedi.

Urve dedi ki: Âişe şöyle dedi: Allah'a yemîn ederim ki, müslümânlar ondan ayrılmadılar ve nihâyet onu öldürdüler. Huzeyfe, müslümânların bir yanlışlıkla babasını öldürmelerine karşı yalnız:

"يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ = ***Sizi Allah mağfiret etsin. O, acıyanların en acıyıcısıdır***" (Yûsuf: 92) demekle yetindi.

Urve dedi ki: Vallâhi Huzeyfe Azîz ve Celîl olan Allah'a kavuşuncaya kadar, babasını öldüren için yaptığı duâ ve istiğfârdan olan hayrın bakıyyesi, yânî üzüntüsü Huzeyfe'de devâm edip durmuştur [121].

"Basurtu"; "Basîretten bir iş hakkında bildim"; "Absartu" ise "Gözün görmesinden gördüm" demektir. "Basartu" ve "Absartu" bir ma'nâyadır da denilir [122].

١٩ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ

19- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Hakîkat iki ordu karşılaştığı gün içinizden geri dönenler (yok mu?) Onları irtikâb ettikleri bâzı şeyler yüzünden ancak şeytân kaydırmak istedi. Andolsun Allah (yine) onları affetti. Çünkü Allah, şübhesiz çok mağfiret edicidir, çok şefkatlidir" (Âlu İmrân: 155) [123].

---

121 Bu hadîsin bir rivâyeti de Bed'u'l-Halk'ta "Iblîs'in ve askerlerinin sıfatı bâbı"nda (rakam: 97) da geçmişti.

Huzeyfe'nin babası Yemân, berâberindeki yaşlı arkadaşıyle birlikte Uhud harbinde müslümânların bozulduğu haberi üzerine Medîne'den Uhud'a gelmişler ve harbe girişmişlerdi. Harbin başında Uhud'da bulunamadıkları için o günkü parolayı bilemediklerinden dolayı müslümânlarca düşmandan sanılarak yanlışlıkla öldürülmüşlerdir. Oğlu Huzeyfe'nin "Durun, o babamdır" diye bağırıncaya kadar müslümânlar onu öldürmüşlerdir... (Huzeyfe ve babasının hâl tercemeleri, *el-Hakaaik*, s. 217-218 ile *Tecrîd Ter.*, II, 383'de, 316 rakamlı hadîsin hâşiyesinde özetlenmiştir.)

122 Bu kelime Tâhâ: 96. âyette de geçer.

123 Uhud günü meydana gelen bozgunluk, Peygamber'in öldürüldüğü haberi üzerine umûmî bir panik hâlini almıştı. Medîne'ye kadar kaçanlar da olmuş ve kadınların ta'rîzine (ayıplamalarına) uğramışlardı. Çoğu Uhud Dağı'na kaçmıştı. Umer de bunların arasında bulunuyor ve: "Kim Muhammed öldürüldü derse onu öldüreceğini" söyleyerek, bozgunluğu önlemeye çalışıyordu. İşte buradan

١٠٦ــ حدّثناعبْدَانُ أخْبَرَنا أبو حَمْزَةَ عنْ عُثْمانَ بنِ مَوْهَبٍ قال جاءَ رَجُلٌ حَجَّ الْبَيْتَ فَرأى قوْماً جُلوساً فقالَ مَنْ هٰؤُلاءِ القُعُودُ قالوُا هٰؤُلاءِ قُرَيْشٌ قال مَنِ الشَّيْخُ قالوا ابنُ عُمَرَ فأتاهُ فقال إنِّى سائِلُكَ عنْ شَىْءٍ أتُحَدِّثُنى قال أنْشُدُكَ بِحُرْمَةِ هٰذا البَيْتِ أتَعْلَمُ أنَّ عُثْمانَ بنَ عَفَّانَ فَرَّ يَوْمَ أُحُدٍ قال نَعَمْ قال فتَعْلَمُهُ تَغَيَّبَ عنْ بدْرٍ فلَمْ يَشْهَدْها قال نعَمْ قال فتَعْلَمُ أنَّهُ تَخَلَّفَ عنْ بَيْعَةِ الرِّضْوانِ فَلَمْ يَشْهَدْها قال نعَم قال فَكَبَّرَ قال ابنُ عُمَرَ تَعالَ لِأُخْبِرَكَ ولِأُبيِّنَ لَكَ عَمَّا سألْتَنِى عنْهُ أمَّا فرارُهُ يوْمَ أُحُدٍ فأشْهَدُ أنَّ اللّٰهَ عَفا عنهُ وأمَّا تَغَيُّبُهُ عنْ بَدرٍ فانهُ كانَ تَحتَهُ بِنْتُ رسولِ اللّٰهِ ﷺ وكانَتْ مَريضَةً فقال لهُ النبىُّ ﷺ إنَّ لَكَ أجْرَ رَجُلٍ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْراً وسَهْمَهُ وأمَّا تَغَيُّبُهُ عنْ بيْعَةِ الرِّضوَانِ فانَّهُ لوْ كانَ أحَدٌ أعَزَّ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ عُثْمانَ بنِ عفَّان لَبَعَثَهُ مَكانَهُ فَبَعَثَ عُثْمانَ وكانَتْ بَيْعَةُ الرِّضْوَانِ بَعْدَ مَا ذَهَبَ عُثْمانُ إلَى مَكَّةَ فقال النبىُّ ﷺ بِيَدِهِ اليُمْنَى هٰذِهِ يَدُ عُثْمانَ فضَرَبَ بِها علَى يَدِهِ فَقال هٰذِهِ لِعُثْمانَ اذْهَبْ بهٰذا الآنَ مَعَكَ*

106-..... Usmân ibnu Vehb şöyle demiştir: Bir adam (hacc mevsiminde) Mekke'ye geldi, Beyt'i hacc etti. Bu sırada oturmuş bir topluluk gördü de:

— Bu oturanlar kimlerdir? diye sordu.

Topluluk:

— Bunlar Kureyşliler'dir, dedi.

O zât:

— Şeyh kimdir? dedi.

Onlar:

— İbnu Umer'dir, dediler.

Bunun üzerine o zât İbn Umer'in yanına geldi de:

— Ben sana birşey soracağım, bana cevâb verir misin? dedi ve ekledi: Şu Beyt'in harâmlığı hakkı için sana soruyorum: Uhud günü Usmân ibnu Affân'ın harbden kaçtığını bilir misin? dedi.

İbn Umer:

— Evet bilirim, dedi.

O zât:

---

i'tibâren başlıkta getirilen âyetler müslümânların Uhud'daki o bozgunluğuna işâret etmektedir.

— Bilirsin ki, Usmân, Bedir'den kaybolup, Bedir harbinde hazır bulunmamıştır, dedi.

İbnu Umer:

— Evet bilirim, dedi.

Yine o zât:

— Bilirsin ki Usmân, Bey'atu'r-Rıdvân'dan da geriye kalmış ve o bey'atte hazır bulunmamıştı, dedi.

İbn Umer:

— Evet bilirim, dedi.

Râvî dedi ki: Bu cevâblar üzerine o zât kendi fikrine uygun cevâblar aldığını sanıp, bunları beğenerek:

— *Allâhu Ekber!* diye tekbîr getirdi.

İbn Umer (onun yanlış düşüncelerini değiştirmek üzere) şöyle demiştir:

— Buraya gel de sorduğun şeylerin hakîkatini sana haber vereyim ve açıklayayım: Usmân'ın Uhud günü kaçması keyfiyetine gelince; ben şehâdet ederim ki, Allah (bütün müslümânlarla birlikte) ondan bu kusuru affetmiştir [124]. Bedir'den kaybolmasına gelince; Rasûlullah'ın kızı Rukayye, Usmân'ın nikâhı altında idi ve hasta bulunuyordu [125]. Peygamber, Usmân'a hitâben: *"Senin için Bedir'de bulunan bir gâzî sevâbı ve bir gâzî ganîmet payı vardır"* buyurup ona izin vermişti. Rıdvân Bey'atı'ndan uzak kalması da (Mekke'ye vazîfe ile gönderilmiş olmasındandır). Şu muhakkak ki eğer Mekke vâdîsinde Usmân ibn Affân'dan daha azîz (yânî şerefli ve nüfûz sâhibi) bir kimse bulunsaydı, elbette Rasûlullah, Usmân'ın yerine onu gönderirdi. Rasûlullah, Usmân'ı Mekke'ye gönderdi ve Usmân Mekke'ye gittikten sonra Rıdvân Bey'atı yapıldı. Usmân'ın bu şerefli bey'attan mahrûm olmaması için Peygamber sağ elini işâret ederek: *"İşte bu, Usmân'ın elidir"* buyurup, onunla sol eli üzerine vurdu da: *"İşte bu, Usmân'ın bey'atıdır!"* buyurdu.

Abdullah ibn Umer o zâta (bu bilgileri verdikten sonra):

— Artık sana verdiğim bu cevâblarla berâber şimdi gidebilirsin, dedi.

---

124 İbn Umer bu afv husûsundaki görüşünü başlıkta geçen âyete dayandırıyordu. O âyette bildirilen iki cem'iyet, yânî iki ordudan maksad, Peygamber'le sahâbîleri; Ebû Sufyân ile Kureyş kuvvetleridir.

125 el-Hâkim'in *el-Müstedrek*'de Urve'den rivâyetine göre Rukayye'nin hastalığı sebebiyle Usmân'la berâber Usâme ibn Zeyd'i de Medîne'de bırakmıştık. Çünkü Rukayye çok ağır hasta idi. Hattâ Zeyd ibn Sâit Medîne'ye Bedir zaferini ilk önce müjdelemek üzere geldiğinde Rukayye vefât etmişti.

٢٠ــ بابٌ إذْ تُصْعِدُونَ ولاَ تَلْوُونَ عَلى أحَدٍ والرَّسُولُ يَدْعُوكُم في أُخْرَاكُمْ فأثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلاَ تَحْزَنُوا عَلى ما فَاتَكُمْ ولا ما أصَابَكُمْ واللَّهُ خَبِيرٌ بِما تَعْمَلُونَ: تُصعِدونَ تَذْهَبُونَ أصْعَدَ وصَعِدَ فوْقَ البَيْتِ

20- BÂB:

"O vakit siz (harb meydanından) boyuna uzaklaşıyor, bir kimseye dönüp bakmıyordunuz. O Rasûl ise arkanızdan sizi çağırıyordu. Bunun üzerine Allah sizi keder üstüne kederle cezâlandırdı. (Allah'ın sizi affetmesi) ne elinizden gidene, ne de başınıza gelene esef etmemeniz içindir. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır"

(Âlu İmrân: 153).

Âyetteki *"Tus'idune"*, "Es'ade"den olup "Gidiyordunuz" demektir. Sulâsî olan "Sa'ide" ise "Evin üstüne çıktı, yânî yükseldi" demektir.

١٠٧ ــ حدّثني عَمْرُو بنُ خالِدٍ حدّثنا زُهَيْرٌ حدّثنا أبُو إسْحاق قال سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بنَ عازِبٍ رضي اللَّهُ عنهما قال جعَلَ النبيُّ صلى الله عليهِ وسلّم عَلى الرَّجَّالةِ يَوْمَ أُحُدٍ عبْدَاللَّهِ بنَ جُبَيْرٍ وأقْبَلُوا مُنْهَزِمِينَ فَذَاكَ إذْ يَدعُوهُمُ الرَّسُولُ في أُخْرَاهُمْ*

107-..... Ebû İshâk dedi ki: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, şöyle dedi: Rasûlullah'ın (başlıktaki âyette bildirilen) bu çağrısı Uhud günü piyâdelerin arka tarafına yerleştirdiği ve Abdullah ibn Cubeyr'in kumandasına verdiği okçulara âid idi. Onların bâzısı bozulmuşlar olarak kaçtıkları zamân, Rasûlullah (S), onların arkalarından (*"Ey Allah'ın kulları, bana geliniz! Ey Allah'ın kulları, bana geliniz Her kim dönüp gelirse ona cennet vardır!"* diye) onları çağırıyordu [126].

٢١ــ بابٌ ثُمَّ أنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أمَنَةً نُعاساً يَغْشَى طائِفَةً مِنْكُمْ وطائِفَةٌ قَدْ أهَمَّتْهُمْ أنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ باللَّهِ غَيْرَ الحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنا مِنَ الأمْرِ مِنْ شيءٍ قُلْ إنَّ الأمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ في أنْفُسِهِمْ

126 Hadîsin başlığa uygunluğu apaçıktır. Bu hadîsin bir rivâyeti Uhud gazvesi bâbının evvellerinde geçmişti.

مالا يُبْدُون لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كانَ لَنَا مِنَ الأَمْرِ شَيءٌ ما قُتِلْنا هٰهُنا قُل لَوْ كُنْتُمْ في بُيُوتِكُمْ لَبَرزَ الَّذينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ القَتْلُ إلى مضاجعِهِمْ وليَبْتَلِيَ اللَّهُ ما في صدُورِكُمْ وليمحِّصَ ما في قُلُوبكُمْ واللَّهُ عَليمٌ بِذاتِ الصُّدورِ*

وقال لى خَليفَةُ حَدَّثنا يَزيدُ بنُ زُرَيْعٍ حَدَّثنا سَعيدٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أَنسٍ عنْ أبى طَلْحةَ رضى اللَّهُ عنهما قال كنْتُ فِيمَنْ تَغَشَّاهُ النُّعاسُ يَومَ أُحُدٍ حَتَّى سَقَطَ سَيْفِي مِنْ يَدِى مِراراً يَسْقُطُ وآخُذُهُ ويَسْقطُ فآخُذُهُ*

21- BÂB:

"Sonra o kederin ardından Allah üzerinize öyle bir emînlik, öyle bir uyku indirdi ki, o, içinizden bir zümreyi örtüp bürüyordu. Bir zümre de canları sevdâsına düşmüştü [127]***.***
Allah'a karşı câhiliyet zannı gibi hakka aykırı bir zann besliyorlar ve: 'Bu işten bize ne?' diyorlardı. 'Bütün iş Allah'ndır!' de. Onlar sana açıklayamayacaklarını içlerinde saklıyorlar ve: 'Bize bu işten birşey (bir pay) olsaydı burada öldürülmezdik' diyorlardı. Onlara şöyle de: 'Siz evlerinizde olsaydınız bile, üzerlerine öldürülmesi yazılmış olanlar yine muhakkak yatacakları (öldürülecekleri) yerlere çıkıp gideceklerdi. (Allah bunu) göğüslerinizin içindekini yoklamak, yüreklerinizdekini temizlemek için yaptı. Allah, sînelerdeki özü hakkıyle bilendir"

(Âlu İmrân: 154)

Ve bana Halîfe ibnu Hayyât söyledi: Bize Yezîd ibnu Zuray' tahdîs etti: Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes'ten tahdîs etti ki, Ebû Talha (R) şöyle demiştir: Ben, Uhud günü kendisini uyku bürüyen kimseler içinde idim. Birkaç defa elimden kılıcım düşünceye kadar uykuya dalmıştım. Kılıcım düşerdi, ben de onu alırdım, Tekrâr düşerdi, ben yine alırdım [128].

---

127 Bu âyette haber verilen uyku, hislerin ta'tîlinden ibâret olan bir gaflet değil, gönüllere huzûr ve emniyet veren ilâhî bir sekînettir. Ve o sırada pek ziyâde ihtiyâç duyulan bir istirahattir. Âyette husûsî olarak bu ilâhî ni'metin hâlis mü'minlere ihsân edildiğine ve münâfıkların canı ve başı derdine düşerek uyku yüzü görmediklerine işâret edilmiştir.

128 Ebû Talha'nın bu hadîsi, âyette haber verilen bu ilâhî sekînete mazhar olanlardan birisinin kendisi olduğuna apaçık delâlet etmektedir.

٢٢ــ بابٌ لَيْسَ لَكَ مِنَ الأمْرِ شيءٌ أوْ يَتُوبَ عَلَيهِمْ أوْ يُعَذِّبَهُمْ فإنَّهُم ظالِمُونَ: قال حُمَيْدٌ وثابِتٌ عنْ أنسٍ شُجَّ النبيُّ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ فقال كَيْفَ يُفلِحُ قَوْمٌ شَجُّوا نَبِيَّهُمْ فَنَزَلَتْ لَيْسَ لَكَ مِنَ الأمْرِ شَيْءٌ *

22- BÂB:

"İşten hiçbirşey sana âid değildir. Allah ya onların tevbesini kabûl eder, yâhud onları, kendileri zâlim kimseler oldukları için azâblandırır" (Âlu İmrân: 128).

Humeyd et-Tavîl ile Sâbit el-Bunânî söylediler ki [129], Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: Uhud günü Peygamber(S)'in başı yarıldı da *"Peygamberlerini yaralayan bir kavim nasıl kurtulur?"* dedi. Bunun üzerine *"İşten hiçbirşey sana âid değildir..."* (Âlu İmrân: 128) âyeti indi.

١٠٨ ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ عبدِاللَّهِ السُّلَمِيُّ أخبرنا عبْدُ اللَّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ عن الزُّهْرِيِّ حدثني سالِمٌ عنْ أبِيهِ أنَّهُ سَمِعَ رسُولَ اللَّهِ ﷺ إذا رفَعَ رأسَهُ من الرُّكُوعِ مِنِ الركْعَةِ الآخِرةِ منَ الفَجْرِ يقُولُ اللَّهُمَّ الْعَنْ فُلاناً وفُلاناً وفُلاناً بعْدَ ما يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنا ولَكَ الْحَمْدُ فأنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجلَّ لَيْسَ لكَ منَ الأمرِ شَيءٌ إلى قولِهِ فإنَّهُمْ ظالِمُونَ* وعَنْ حَنْظَلَةَ بنِ أبي سُفيانَ قال سَمِعتُ سالِمَ بنَ عبْدِ اللَّهِ يَقُولُ كَانَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ يدْعُو على صَفْوَانَ بنِ أُمَيَّةَ وسُهَيْلِ بنِ عَمْرٍو والحَارثِ بنِ هِشامٍ فنَزلَتْ لَيْسَ لَكَ مِنَ الأمْرِ شيءٌ إلى قَوْلِهِ فإنَّهُمْ ظالِمُونَ*

108-..... Sâlim, babası Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti ki, o, Rasûlullah (S) -yaralanıp dişi kırılınca- sabâh namâzının son rek'atinde rukû'dan başını kaldırınca ***"Semiallâhu limen hamidehu. Rabbenâ leke'l-hamdu*** (= Allah kendisini öven kişinin övgüsünü işitti. Ey Rabb'imiz, övülme yalnız Senin hakkındır)" dedikten sonra: *"Yâ Allah! Fulâna, Fulâna ve Fulâna la'net eyle"* derken işitmiştir. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah: ***"İşten hiçbirşey sana âid değildir. Allah ya onların tevbesini kabûl eder, yâhud onları, kendileri zâlim kimseler oldukları için azâblandırır"*** (Âlu İmrân: 128) âyetini indirmiştir.

---

129 Humeyd'inkini Ahmed, Tirmizî, Nesâî rivâyet etmişlerdir. Müellif de Tefsîr'de bu âyetin nüzûl sebebinde zikretti. Sâbit'inkini Müslim rivâyet etmiştir.

Ve Hanzala ibn Ebî Sufyân'dan: O da şöyle demiştir: Ben Sâlim ibn Abdillah'tan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S), Safvân ibn Umeyye, Sehl ibnu Amr, el-Hâris ibn Hişâm aleyhine bedduâ ederdi. Bu bedduâ üzerine: "***İşten hiçbirşey sana âid değildir...***" âyeti sonuna kadar indi [130].

٢٣ــ بابُ ذِكْرِ أُمِّ سَلِيطٍ

23- ÜMMÜ SELÎT'İN ZİKRİ BÂBI

١٠٩ ــ حدّثنا يَحْيى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ: وقال ثَعْلَبَةُ بنُ أبى مالِكٍ إنَّ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ رضى اللَّهُ عنه قَسمَ مُرُوطًا بَيْن نِسَاءٍ مِنْ نِساءِ أهْلِ المَدينَةِ فَبَقِىَ مِنْها مِرْطٌ جَيِّدٌ فَقال لهُ بَعضُ منْ عنْدَهُ يا أميرَ المُؤمِنينَ أعْطِ هٰذا بِنتَ رسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّتى عِنْدكَ يُرِيدُونَ أمَّ كُلْثُومٍ بنْتَ علىٍّ فَقال عمَرُ أمُّ سَلِيطٍ أحَقُّ بِهِ مِنْها وأمُّ سَلِيطٍ مِنْ نِساءِ الأنْصار مِمَّنْ بايَعَ رسولَ الله ﷺ قال عُمَرُ فإنَّها كانَتْ تُزْفِرُ لَنا القِرَبَ يوْمَ أُحُدٍ*

109-..... Ve Sa'lebetu'bnu Ebî Mâlik şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R) bir kerresinde Medîne kadınlarından birtakım kadınlar arasında yünden yâhud ipekten yapılmış kadın elbiseleri dağıttı da, o elbiselerden iyi bir elbise artakaldı. Yanında bulunan kimselerin bâzısı Umer'e:

— Ey Mü'minlerin Emîri, şunu da senin yanında bulunan Rasûlullah'ın kızına ver, dediler.

Ve onunla, Umer'in zevcesi olan Alî'nin kızı Ümmü Kulsüm'ü kasdediyorlardı. Umer de:

— Bu elbiseye Ümmü Selît daha lâyıktır. Ümmü Selît, Rasûlullah'a bey'at eden Ensâr kadınlarındandır, dedi de bu daha lâyık oluşun sebebini şöyle belirtti:

---

130 Bunların üçü de Mekke'nin fethi günü müslümân olmuşlar ve müslümânlıktaki hayâtları pek güzel devâm etmiştir. Bunlardan Suheyl ibn Amr, Kureyş'in güzel söz söyleyen hatîblerinden ve büyüklerinden idi. Hudeybiye muâhedesini yapma ile vazîfelendirilen hey'etin başkanı idi. Gerek bunlar, gerek Kureyş ordusunda o gün harbetmekte bulunanlardan çoğu ileride İslâm câmiası içindeki şerefli yerlerini alacaklarından, bu âyette: Ey Peygamber müşriklere âid cezâ hükmü seni ilgilendirmez. O yalnız bana âiddir! diye onlara la'net etmekten sakındırmıştır.

— Çünkü Ümmü Selît, Uhud günü bizim için su kırbalarını dikerdi (onları yüklenir taşırdı) [131].

٣٤ــ بابُ قَتْلِ حَمْزَةَ رضى اللَّهُ عنه

24- HAMZA İBN ABDİLMUTTALİB(R)'İN ÖLDÜRÜLMESİ BÂBI

١١٠ــ حدّثنى أَبو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بنُ عبْدِاللَّهِ حدَّثنا حُجَيْنُ بنُ المُثَنَّى حدّثناعبْدُ العَزيزِ بنُ عبْدِاللَّهَ بنِ أبى سَلَمَة عنْ عبْدِاللَّهِ بنِ الفَضْلِ عنْ سُلَيْمَانَ بنِ يَسارٍ عنْ جعْفَرِ بنِ عَمْرِو بن أُميَّة الضَّمْرِىِّ قال خَرجْتُ مَعَ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَدىٍّ بنِ الخيَارِ فلَمَّا قَدِمْنا حِمْصَ قال لى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَدىٍّ هلْ لَكَ فِي وحْشِىٍّ نَسْأَلُهُ عنْ قَتْلِ حَمْزةَ قُلْتُ نَعَمْ وكانَ وحشِىٌّ يَسْكُنُ حِمْصَ فَسألْنا عنْهُ فَقيلَ لَنا هُوَ ذَاكَ فِي ظِلِّ قَصْرِهِ كأَنَّهُ حَميتٌ قال فَجِئْنا حتَّى وقَفْنا عَلَيْهِ بِيَسيرٍ فَسَلَّمْنا فَرَدَّ السَّلامَ قال وعُبَيْدُ اللَّهِ مُعْتجِرٌ بِعِمَامَتِهِ ما يَرَى وَحْشِىٌّ إلاَّ عَيْنَيْهِ ورِجْلَيْهِ فقال عُبَيْدُ اللَّهِ يا وَحْشِىُّ أَتَعْرِفُنِى قال فنَظَرَ إلَيْهِ ثُمَّ قال لا واللَّهِ إلاَّ أَنِّى أَعْلَمُ أَنَّ عَدِىَّ ابْنَ الخِيَارِ تَزَوَّجَ امْرَأَةً يُقالُ لَها أُمُّ قِتالٍ بِنْتُ أَبِي العِيصِ فَوَلَدَتْ لهُ غُلاَماً بمَكَّةَ فَكُنْتُ أَسْتَرْضِعُ لَهُ فَحَمَلْتُ ذَلِكَ الغُلامَ مَعَ أُمِّهِ فَناوَلْتُها إيَّاهُ فَلَكأَنِّى نَظَرْتُ إلى قَدَمَيْكَ قال فَكَشَفَ عُبَيْدُاللَّهِ عنْ وَجْهِهِ ثُمَّ قال ألا تُخْبِرُنا بِقَتْلِ حَمْزَةَ قال نَعَمْ إنَّ حَمْزَةَ قَتَلَ طُعَيْمَةَ بنَ عَدِيِّ ابنِ الخِيارِ بِبَدْرٍ فقال لى مَوْلاَى جُبَيْرُ بنُ مُطْعِمٍ إنْ قَتَلْت حَمْزَةَ بِعَمِّى فأَنْتَ حُرٌّ قال فَلَمَّا أنْ خَرَجَ النَّاسُ عام عَيْنَيْنِ وعَيْنَيْنِ جَبَلٌ بِحِيالِ أُحُدٍ بَيْنَهُ وبَيْنهُ وادٍ خَرَجْتُ مَعَ النَّاسِ إلى القِتَالِ فَلَمَّا أنِ اصطَفُّوا لِلْقِتالِ خَرَجَ سِبَاعٌ فقال هَلْ مِنْ مُبارِزٍ

---

131 Bu hadîsin bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, "Kadınların harbde su kırbalarını yüklenip askerlere taşımaları bâbı"nda geçmişti.

Ümmü Kulsüm'ü Peygamber'in kızı Fâtıma doğurmuştur. Bu sebeble Peygamber'in torunu oluyor ve yine bu sebeble hadîste "Peygamber'in kızı" denilmiştir.

İbn Sa'd, Tabakaatu'n-Nisâ bahsinde Ümmü Selît'in asıl künyesinin Ümmü Kays olduğunu, fakat Ebû Selît ile evlenmesinden Selît dünyâya geldikten sonra "Ümmü Selît" diye künyelendiğini bildirmiştir. Bu mücâhide kadın Hayber ve Huneyn gazvelerinde de bulunmuştur.

قال فَخَرجَ إلَيْهِ حَمْزَةُ بنُ عَبْدِ المُطَّلِبِ فقال ياسِباعُ يااابنَ أُمِّ أنْمارٍ مُقَطِّعَةِ البُظُورِ أتُحادُّ اللَّهَ ورَسُولَهُ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال ثُمَّ شَدَّ عَلَيْهِ فَكانَ كأمْسِ الذَّاهِبِ قال وكَمَنْتُ لِحَمْزَةَ تَحْتَ صَخْرَةٍ فَلَمَّا دَنا مِنِّى رَمَيْتُهُ بِحَرْبَتِى فأضَعُها فى ثُنَّتِهِ حتَّى خَرَجَتْ مِنْ بَيْنِ وِرِكَيْهِ قال فَكانَ ذاكَ العَهْدَ بِهِ فَلَمَّا رَجَعَ النَّاسُ رَجَعْتُ مَعَهُمْ فأقَمْتُ بِمَكَّةَ حتَّى فَشَى فِيها الإسْلامُ ثُمَّ خَرَجْتُ الى الطَّائِفِ فأرْسَلُوا إلى رسُولِ اللَّهِ ﷺ رسُولاً فَقِيلَ لى إنَّهُ لاَ يَهِيجُ رسُولاً قال فَخَرجْتُ مَعَهُمْ حتَّى قَدِمْتُ عَلى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا رآنى قال أنْتَ وَحشِيٌّ قُلْتُ نَعَمْ قال أنْتَ قَتَلْتَ حَمْزَةَ قُلْتُ قَدْ كانَ مِنَ الأمْرِ ما قَدْ بَلَغَكَ قال فَهَلْ تَستَطِيعُ أن تُغَيِّبَ وجْهَكَ عنِّى قال فَخَرَجْتُ فَلَمَّا قُبِضَ رسولُ اللَّهِ ﷺ فَخَرَجَ مُسَيْلِمَةُ الكَذَّابُ قُلْتُ لأخْرُجَنَّ إلى مُسَيْلِمَةَ لَعَلِّى أقْتُلُه فأكافِىءَ بِهِ حَمْزَةَ قال فَخَرَجْتُ مَعَ النَّاسِ فَكانَ مِنْ أمْرِهِ ما كانَ قال فإذا رجُلٌ قائِمٌ فِي ثَلْمَةِ جِدارٍ كأنَّهُ جَمَلٌ أوْرَقُ ثائِرُ الرَّأسِ قال فَرَمَيْتُهُ بِحَرْبَتِى فَأضَعُها بَيْنَ ثَدْيَيْهِ حَتَّى خَرَجَتْ مِنْ بَيْنِ كتِفَيْهِ قال وَوَثَبَ إلَيْهِ رجُلٌ منَ الأنْصارِى فَضَرَبَهُ بالسَّيْفِ علَى هامَتِهِ قال قال عبْدُ اللَّهِ بنُ الفَضْلِ فأخْبَرَنى سُلَيْمانُ بنُ يَسارٍ أنَّهُ سَمِعَ عبْدَاللَّهِ بنَ عُمَرَ يقُولُ فَقالَتْ جارِيَةٌ عَلى ظَهْرِ بَيْتٍ وأمِيرَ المُؤمِنِينَ قَتَلَهُ العَبْدُ الأسْوَدُ*

110-..... Amr ibnu Umeyye ed-Damrî'nin oğlu Ca'fer şöyle demiştir: Bir ara ben, Ubeydullah ibn Adiyy ibni'l-Hıyâr ile seyâhate çıktım. Hımıs'a vardığımızda Ubeydullah bana:

— Vahşî'yi görmek ister misin? Ona Hamza'yı öldürmesini sorarız, dedi.

Ben de:

— Evet, dedim.

O sırada Vahşî Hımıs'ta oturuyordu. Biz Vahşî'nin nerede bulunduğunu sorduk. Bize şu köşkün gölgesinde oturan Vahşî'dir diye gösterildi. O, büyük bir yağ tulumu gibi semiz (kızıl gözlü) bir kişi idi. Yanına gittik, biraz irkilip selâm verdik, selâmımızı karşıladı. Ubeydullah o sırada sarığını yüzüne, başına dolamıştı. Vahşî onun yalnız gözleriyle ayaklarını görüyordu. Ubeydullah ona:

— Ey Vahşî, beni tanıyor musun? diye sordu.

Vahşî, Ubeydullah'ı şöyle gözüyle süzdükten sonra, şöyle dedi:

— Hayır vallâhi tanımadım. Yalnız bilmekte olduğum bir husûs, şudur: Adiyy ibnu'l-Hıyâr (soran Ubeydullah'ın babası), Ebû'l-I'ys kızı Ümmü Kıtâl denilen bir kadınla evlenmişti. Bu kadın Mekke'de Adiyy'e bir oğlan doğurmuştu. Ben de bir süt ana arayıp bulmuş ve bu çocuğu anasıyle berâber taşıyıp süt-anaya götürmüştüm (Deve üstünde o çocuğun ayaklarını görmüştüm). Ayakların o çocuğun ayakları gibi olduğu için, ayaklarına dikkatle baktım [132].

Hadîsin birinci râvîsi Ca'fer şöyle dedi: Bunun üzerine Ubeydullah, yüzünden sarığı açtı. Sonra Vahşî'ye:

— Artık şimdi bize Hamza'nın öldürülmesini anlatır mısın? dedi.

Vahşî:

— Evet, diyerek şöyle anlattı: Hamza, Bedir harbinde Tuayme ibn Adiyy ibni'l-Hıyâr'ı öldürmüştü. Efendim olan Cubeyr ibn Mut'ım bana: Eğer amcam Tuayme'ye karşılık Hamza'yı öldürürsen sen hürrsün, dedi.

Vahşî dedi ki:

— Ayneyn yılı insanlar Medîne'ye sefere çıkınca -Ayneyn, Uhud Dağı yanında bir dağdır; bununla Uhud arasında bir vâdî vardır- ben de onlarla berâber o harbe çıktım. İnsanlar harb nizâmında saff olup sıralandıkları zamân (Kureyş tarafından) Sibâ' ortaya çıktı ve cenk edecek bir mubâriz istedi.

Vahşî dedi ki:

— Ona karşı Abdulmuttalib'in oğlu Hamza ortaya çıktı da:

— Ey Sibâ'! Ey kadın sünnetçisi olan Ümmü Enmâr'ın oğlu! Allah'a ve Rasûlü'ne muhâlefet etmek mi istersin? dedi.

Vahşî dedi ki:

— Sonra Sibâ' üzerine yürüdü. Sibâ' giden dünkü gün gibi yok oldu (yânî Hamza onu öldürdü).

Vahşî dedi ki:

— Bu sırada ben Hamza'yı vurmak için bir taş arkasına gizlendim. Hamza bana yaklaşınca harbemi (kısa mızrağımı) ona attım ve mızrağımı Hamza'nın kasığına yerleştirdim. Mızrak Hamza'nın tâ iki uyluk üstünün arkasından çıkmıştı. İşte bu mızrak Hamza'yı olduğu yere çökertti (yânî onu öldürdü). Mekkeliler harbden dönerlerken ben de onlarla berâber geri döndüm. Ve Mekke'de İslâm Dîni yayılıncaya kadar orada oturdum. Sonra (Mekke'nin fethi üzerine) Tâif'e kaçıp gittim. O sırada Tâifliler (toptan İslâm'a girdiklerini arzetmek üzere) Allah'ın Rasûlü'ne elçi gönderdiler. Bana da (korkma git), Ra-

---

132 Buhârî şârihleri bu iki görüş arasında yarım asırlık bir zamân fâsılası bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu da ayak tanıyıcılık husûsunda müfrit bir zekâya ve tam bir bilgiye delâlet etmiştir.

sûlullah hiçbir elçiyi ürkütmez denildi [133]. Ben de elçi hey'etiyle berâber yola çıktım. Tâ Rasûlullah'ın huzûruna kadar vardım. Rasûlullah beni görünce:

— *"Sen Vahşî misin?"* buyurdu.

Ben:

— Evet, dedim.

Rasûlullah:

— *"Hamza'yı sen mi öldürdün?"* buyurdu.

— Bu iş sana erişen haber şeklinde oldu, dedim.

Rasûlullah:

— *"Yüzünü benden kaybetmeye* (yânî saklamaya) *gücün yeter mi?"* buyurdu.

Vahşî dedi ki:

— Ben de hemen huzûrdan çıktım. Rasûlullah vefât edip de (Ebû Bekr zamânında) Museylimetu'l-Kezzâb çıkınca (kendi kendime) tam sırasıdır, muhakkak ben Museylime'ye karşı çıkarım. Umarım ki ben Museylime'yi öldürürüm de bu hizmetimle Hamza'ya karşı işlediğim cinâyeti karşılarım, dedim. Ve Museylime üzerine sevk olunan ordu ile hareket ettim. Bu muhârebede gâlib ve mağlûb olan oldu. Ben de birden yıkık bir duvarın karaltısında bir kişinin (Museylime'nin) durduğunu gördüm. O sanki esmer bir deve renginde yüzü kül gibiydi, başının saçı da dağınık bir hâlde idi.

Vahşî dedi ki:

— Ben hemen (Hamza'yı vurduğum) harbemi ona attım ve harbemi onun iki memesi arasına yerleştirdim. Nihâyet harbem onun iki küreği arasından çıktı.

Vahşî dedi ki:

— Bunun üzerine Ensâr'dan bir kişi ona doğru koştu ve başına kılıçla vurdu [134].

Abdulazîz ibn Abdillah ibn Ebî Seleme geçen senedle dedi ki: Abdullah ibnu'l-Fadl şöyle dedi: Bana Süleymân ibnu Yesâr haber verdi ki, kendisi Abdullah ibnu Umer'den şöyle derken işitmiştir: Mu-

---

133 İbn İshâk'ın rivâyetinde hadîsin burasında şu ziyâde vardır: Tâif hey'eti Rasûlullah'a müslümânlıklarını arzetmek üzere yola çıktıkları sırada, bana Tâif toprağı da dar gelmişti. Şâm'a, Yemen'e yâhud bunlara benzer bir şehre gitmeyi düşünüyordum. Ben bu düşüncede iken bir kişi bana: Vay, sana yazıklar olsun! Vallâhi Rasûlullah, dînine giren hiçbir müslümânı öldürmez! dedi. Bunun üzerine ben de hey'etle berâber yola çıktım (Kastallânî).

134 el-Hâkim el-Vâkıdî ve İshâk ibn Râhûye, Museylime'ye kılıç vuran kimsenin Abdullah ibn Zeyd ibn Âsım el-Mâzinî olduğunu kesin söylediler. Seyf, *Ridde* kitâbında ise onun Adiyy ibn Sehl yâhud Ebû Ducâne olduğunu söylemiştir (Kastallânî).

seylime'nin öldürülmesi üzerine bir evin arkasından bir câriye ağlayarak:

— Vâh Emîru'l-Mü'minîn'e yazık oldu! Onu siyah bir köle (yânî Vahşî) öldürdü, diye mâtem etti [135].

٢٥ــ بابُ ما أصابَ النبيَّ ﷺ مِنَ الجِرَاحِ يوْمَ أُحُدٍ

25- UHUD GÜNÜ PEYGAMBER(S)'E İSÂBET EDEN YARALAR BÂBI

١١١ ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ نَصْرٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمَّامٍ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال رَسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ علَى قَوْمٍ فَعَلُوا بِنَبِيِّهِ يُشِيرُ إلى رَباعِيَتِهِ اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلى رجُلٍ يَقْتُلُهُ رسُولُ اللَّهِ ﷺ في سَبِيلِ اللَّهِ*

111-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Uhud günü rabâiye dişini işâret ederek: *"Peygamberlerine şu cinâyeti işleyen bir kavim hakkında Allah'ın intikaamı şiddetli oldu"* buyurdu.

Yine Rasûlullah; *"Allah Elçisi'nin* (kendi eliyle) *Allah yolunda öldüreceği kişi hakkında Allah'ın intikaamı şiddetli oldu"* buyurdu.

١١٢ ــ حدّثني مَخْلَدُ بنُ مالِكٍ حدّثنا يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ الأُمَوِيُّ حدّثنا ابنُ جُرَيْجٍ عنْ عمْرِو بنِ دينارٍ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ على مَنْ قَتَلَهُ النبيُّ ﷺ في سَبِيلِ اللَّهِ اشْتَدَّ غضَبُ اللَّهِ علَى قَوْمٍ دَمَّوْا وجْهَ نبيِّ اللَّهِ ﷺ*

112-..... İbnu Abbâs (R): Peygamber'in (kendi eliyle) Allah yolunda öldürdüğü kişi üzerine Allah'ın gazabı şiddetli oldu. Allah Peygamberi'nin yüzünü yaralayıp kan akıtan bir kavim üzerine Allah'ın öfkesi şiddetli oldu, demiştir [136].

---

135 Museylime, peygamberlik da'vâsında iken bu kadının Emîrü'l-Mü'minîn demesi İbnu't-Tîn'e göre Museylime tarafdârlarının ona kâh "Nebî", kâh "Emîru'l-Mü'minîn" dediklerini ifâde eder. "Mü'minîn" ile, ona îmân edenler kasdolunmuştur.

136 Peygamber'in dişini Utbe ibn Ebî Vakkâas attığı bir taşla kırmış ve alt dudağını yaralamıştı. Abdullah ibn Şihâb da alnını yarmıştır. Abdullah ibn Kamie'nin bir kılıç vuruşuyla da elmacığı yaralanmış ve bu vuruşla parçalanan miğferin iki halkası elmacığına batmıştı. Peygamber, Utbe için *"Yılına erişmesin"* buyurmuş ve hakîkaten senesi içinde ölmüştür. İbn Kamie de vahşî bir hayvan tarafından parçalanmıştır.

٢٦ــ بابٌ
26- BÂB
(Bu geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

١١٣ ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حَدَّثنايعْقُوب عَنْ أبى حازِمٍ أنَّهُ سَمِعَ سَهْلَ بنَ سَعْدٍ وهُوَ يُسْئَلُ عنْ جُرْحِ رسولِ اللَّهِ ﷺ فقال أما واللَّهِ إنِّى لأعرِفُ مَنْ كانَ يَغسِلُ جُرْحَ رسولِ اللهِ ﷺ ومَنْ كانَ يَسْكُبُ الماءَ وبِما دُوْوِىَ قال كانَتْ فاطِمَةُ عَلَيْها السَّلامُ بِنْتُ رسولِ اللَّهِ ﷺ تَغسِلُهُ وَعَلِىٌّ يَسْكُبُ المَاءَ بالْمِجَنِّ فَلَمَّا رأتْ فاطِمَةُ أنَّ المَاءَ لا يَزيدُ الدَّمَ إلاَّ كَثْرَةً أخَذَتْ قِطْعَةً منْ حَصِيرٍ فأحْرَقَتْها وألْصَقَتْها فاسْتَمْسَكَ الدَّمُ وكُسِرَتْ رَباعِيَتُهُ يوْمئِذٍ وجُرِحَ وجْهُهُ وكُسِرَتِ البَيْضَةُ على رأسِهِ*

113-..... Ebû Hâzım, Sehl ibn Sa'd'dan işitmiştir. Sehl'e Rasûlullah'ın yarasından soruldu da şöyle dedi:

— Dikkat edin, vallâhi ben Rasûlullah'ın yarasını yıkamakta olanı, suyu dökmekte olanı ve yaranın ne ile tedâvî edildiğini pek iyi biliyorum.

Sehl dedi ki:

— Rasûlullah'ın kızı Fâtıma aleyhi's-selâm yarayı yıkıyordu, Alî de kalkan ile suyu döküyordu. Fâtıma suyun kanı artırmaktan başka birşey yapmadığını görünce oradaki bir hasır parçasını alıp yaktı ve o yanığı yaranın üzerine bastı da böylece kanın akması durdu. O gün Peygamber'in rabâiye dişleri kırıldı, yüzü yaralandı ve başındaki miğferi de kırıldı.

١١٤ ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ علىٍّ حدّثنا أبو عاصِمٍ حدّثنا ابنُ جُرَيْجٍ عنْ عمْرِو بن دِينارٍ عنْ عِكْرِمَةَ عن ابنِ عبَّاسٍ قال اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلى منْ قتَلَهُ نَبِىٌّ واشْتَدَّ غضَبُ اللَّهِ عَلى منْ دَمَّى وجْهَ رسولِ اللَّهِ ﷺ *

114-..... İbn Abbâs (R): Bir peygamberin öldürdüğü kişiye Allah'ın öfkesi şiddetli oldu. Allah Elçisi'nin yüzünü kanatan kimse üzerine de Allah'ın öfkesi şiddetli oldu, demiştir.

٢٧ــ بابٌ الَّذِينَ اسْتَجابُوا لِلَّهِ والرَّسُولِ
27- BÂB:

"Allah'ın ve Rasûlü'nün da'vetine icâbet edenler..."
(Âlu İmrân: 172).

١١٥ ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ حدّثنا أبو مُعاوِيَةَ عَنْ هِشَامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنْها الَّذينَ اسْتَجابُوا لِلّهِ والرَّسُولِ مِنْ بَعْدِما أصابَهُمُ القَرْحُ لِلَّذينَ أحْسَنُوا مِنْهُمْ واتَّقَوْا أجْرٌ عَظِيمٌ قالَتْ لِعُرْوَةَ يا ابْنَ أُخْتي كان أبُوك مِنْهُمْ الزُّبَيْرُ وأبو بَكْرٍ لمَّا أصابَ رسُولَ اللَّهِ صلي اللَّهُ عليْهِ وسلَّم ما أصاب يَومَ أُحُدٍ وانْصَرَفَ عَنْهُ المُشْرِكونَ خافَ أنْ يَرْجِعُوا قال مَنْ يَذْهَبُ في إثْرِهِمْ فانْتَدَب مِنْهُمْ سَبْعُونَ رجُلاً قال كانَ فِيهِمْ أبو بَكْرٍ والزُّبَيْرُ *

115-..... Âişe (R) şu âyetin inme sebebini bildirmek üzere şöyle demiştir: ***"Kendilerine yara isâbet ettikten sonra yine Allah'ın ve Rasûlü'nün da'vetine icâbet edenler, içlerinden iyilik yapanlar ve*** (fenâlıktan) ***sakınanlar için pek büyük mükâfât vardır"*** (Âlu İmrân: 172).

Âişe, Zubeyr'in oğlu Urve'ye:

— Ey kızkardeşimin oğlu! Baban Zubeyr ile Ebû Bekr, bu âyette bildirilen bahtiyâr mü'minlerdendir, demiş ve şöyle devâm etmiştir:

— Uhud günü Rasûlullah'a isâbet eden istenilmedik fenâlık eriştiği, müşrikler de geri dönüp gittikleri zamân Rasûlullah, onların tekrâr Medîne üzerine dönmelerinden endîşe etmişti. Bu sebeble: *"Düşmanların ardısıra kim gidip onları ta'kîb eder?"* buyurdu. Bu da'vet üzerine sahâbîlerden yetmiş kişi icâbet etti ki, Ebû Bekr ile Zubeyr bunların içinde idiler [137].

٢٨ــ بابُ منْ قُتِلَ مِنَ المُسْلِمِين يَوْمَ أُحُدٍ مِنْهُم حَمْزَةُ بنُ عبدِالمُطَّلِبِ واليَمانُ وأنَسُ بنُ النَّضْرِ ومُصْعَبُ بنُ عُمَيْرٍ

---

137 Taberânî'nin rivâyetinde İbn Abbâs bu yetmiş kişiden şu isimleri saymıştır: Ebû Bekr, Umer, Usmân, Alî, Ammâr ibn Yâsir, Talha, Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Abdurrahmân ibn Avf, Ebû Huzeyfe ve İbn Mes'ûd (R). İbn İshâk ve diğerlerinde şu vardır: Onlar Hamrâu'l-Esed mevkiine ulaştıkları zamân -ki burası Medîne'ye üç mil uzakta bir yerdir- Allah müşriklerin kalblerine korku attı da Mekke'ye doğru gittiler. Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi (Kastallânî).

İbn Cerîr'in rivâyetinde Abdullah ibn Abbâs şöyle demiştir: Ebû Sufyân Uhud günü bunca zafere erdikten sonra Allah onun kalbine bir korku bıraktı da, o, bu zaferin sonunu almadan Mekke'ye dönüp gitti. Bunun üzerine Rasûlullah: "(Ey sahâbîlerim!) *Muhakkak ki Ebû Sufyân sizin bir kısmınızı öldürdü de, Mekke'ye döndü ve Allah onun gönlüne korku saldı"* buyurmuştur (Aynî).

28- UHUD GÜNÜ MÜSLÜMÂNLARDAN ÖLDÜRÜLEN KİMSELER BÂBI:

Hamza ibnu Abdilmuttalib, el-Yemân, Enes ibnu'n-Nadr, Mus'ab ibnu Umeyr onlardandır.

١١٦ ــ حدّثني عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ حدّثنا مُعَاذُ بنُ هِشامٍ قال حدّثني أبي عنْ قَتادَةَ قال ما نَعْلَمُ حَيًّا مِنْ أحْياءِ العَرَب أكْثَرَ شَهِيداً أعَزَّ يوْمَ القِيامَةِ مِنَ الانْصارِ* قال قَتادةُ وحدّثنا أنَسُ بنُ مالِكٍ أنَّهُ قُتِلَ مِنْهُمْ يوْمَ أُحُدٍ سَبْعُونَ ويَوْمَ بِئْرِ مَعُونَةَ سَبْعُونَ ويَوْمَ اليَمامَةِ سَبْعُونَ قال وكانَ بِئْرُ مَعُونَةَ عَلى عَهْدِ رسُولِ اللَّهِ ﷺ ويَوْمُ اليَمامَةِ عَلى عَهْدِ أبي بَكْرٍ يَوْمَ مُسَيْلِمَةَ الكَذَّابِ*

116-..... Katâde ibn Diâme: Ben Arab kabîleleri içinde Ensâr'-dan daha çok şehîd vermiş ve kıyâmet günü onlardan daha azîz olmuş hiçbir kabîle bilmiyorum, demiştir.

Yine Katâde birinci sözünün sahîhliğine delîl getirerek şöyle demiştir: Bize Enes ibn Mâlik tahdîs etti ki, Uhud günü onlardan, yânî Ensâr'dan yetmiş kişi; Maûne Kuyusu günü de yetmiş kişi; Yemâme gününde de yetmiş kişi öldürülmüştür.

Katâde: Maûne Kuyusu vak'ası Rasûlullah'ın zamânında oldu. Yemâme günü, Ebû Bekr zamânında Yalancı Peygamber Museylime ile harb yapılan gündür, demiştir [138].

١١٧ ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيد حدّثنا اللَّيْثُ عنِ ابنِ شِهاب عنْ عبدِ الرَّحْمٰنِ ابنِ كَعْبِ بنِ مالِكٍ أنَّ جابِرَ بنَ عبْدِ الله رضى الله عنهما أخبرَهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ كانَ يَجْمَعُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أُحُدٍ في ثَوْبٍ واحِدٍ ثُمَّ يقُولُ أيُّهُمْ أكْثَرُ أخْذاً لِلْقُرْآنِ فإذا أُشِيرَ لهُ إلى أحَدٍ قَدَّمَهُ فى اللَّحْدِ وقال أنا شَهِيدٌ عَلى هٰؤلاءِ يَوْمَ القِيامَةِ وأمَرَ بِدَفْنِهِمْ بِدِمائِهِمْ ولَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِمْ ولَمْ يُغَسَّلُوا وقال أبُو الوَلِيدِ عنْ شُعْبَةَ عنِ ابنِ المُنْكَدِرِ قال سمِعْتُ جابِراً قال لمَّا قُتِلَ أبي جَعَلْتُ أبْكِي وأكْشِفُ الثَّوبَ عنْ وجْهِهِ فَجَعَلَ أصْحابُ النبيِّ ﷺ يَنْهَوْنى والنبيُّ ﷺ لَمْ يَنْهَ وقال النبيُّ ﷺ لا تَبْكِيهِ أوْ ما تَبْكِيهِ ما زَالَتِ المَلائِكَةُ تُظِلُّهُ بأجْنِحَتِها حتَّى رُفِعَ *

---

138 Katâde'nin ikinci sözü de birincisi gibi senedlidir. Katâde ikinci sözüyle birincisini kuvvetlendirmek istemiştir.

117-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlulah (S) Uhud şehîdlerinden ikişer kişiyi bir kabirde yerleştiriyordu [139]. Ve bize:

— *"Bunların hangisi Kur'ân'ı daha çok öğrenmiştir?"* diye soruyordu.

Bu çift şehîdlerden birisine işâret edilince, onu kabre önce koyuyordu. Ve sonra:

— *"Kıyâmet gününde ben bu mücâhidlerin hayâtlarını dîn yolunda fedâ ettiklerinin şâhidiyim"* buyurdu.

Sonra da bu şehîdlerin yıkanmadan ve üzerlerine namâz kılınmadan, kanları içinde gömülmelerini emretti.

Ebû'l-Velîd de Şu'be'den söyledi ki, İbnu'l-Munkedir şöyle demiştir: Ben Câbir'den işittim, şöyle dedi: Babam Uhud'da şehîd edildiği zamân ben ağlamağa ve elbiseyi onun yüzünden açmaya başladım. Peygamber'in sahâbîleri de beni ağlamaktan men' ediyorlardı. Hâlbuki Peygamber men' etmedi. Peygamber (S):

— *"Ona ağlama* -yâhud: *Ona ne ağlıyorsun-! O şehîd kaldırılıncaya kadar melekler kanatlarıyla onu gölgelendirmekte devâm ettiler"* buyurdu [140].

١١٨ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاءِ **حدّثنا** أَبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدِ بنِ عبْدِاللهِ بن أَبى بُرْدَةَ عنْ جَدِّهِ أَبى بُرْدَةَ عنْ أَبى مُوسٰى رضى اللّٰهُ عنهُ أُرى عن النبى ﷺ قال رأَيْتُ فى رُؤيايَ أَنّى هَزَزْتُ سَيْفاً فَانْقَطَعَ صَدْرُهُ فإِذا هُوَ ما أُصِيبَ منَ المُؤْمِنِينَ يَوْمَ أُحُدٍ ثُمَّ هَزَزْتُهُ أُخْرَى فَعادَ أَحْسَنَ ما كان فإِذَا هُوَ ماجاءَ بِهِ اللّٰهُ منَ الفَتْحِ واجْتِماعِ المُؤْمِنِينَ ورَأَيْتُ فِيها بَقَراً واللّٰهُ خَيْرٌ فإِذا هُمُ المُؤْمِنُونَ يَوْمَ أُحُدٍ *

118-..... Ebû Mûsâ(R)'dan: el-Buhârî yâhud şeyhi Muhammed ibnu'l-Alâ: Peygamber'den söylediğini, yânî hadîsi Peygamber'e yükselttiğini zannediyorum, demiştir. Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Ben ru'yâmda şöyle gördüm: Ben bir kılıç salladım, akabinde kılıcın göğsü kırıldı. İşte bu, Uhud günü musîbete uğrayan mü'minlerdir. Sonra ben o kılıcı başka bir defa daha salladım. Bu sefer kılıç olduğundan daha güzel bir hâle döndü. Bu da Allah'ın feth ve mü'minlerin bir-*

---

139 Hadîsteki "Fî sevbin vâhidin" sözünün zâhirî ma'nâsı iki şehîdin bir kefene konulmasını ifâde ederse de, *Mesâbih Şerhi*'nde Muzhirî, burada "Sevbin vâhidin", "Kabrin vâhidin", yânî bir kabir ma'nâsına olduğunu bildirmiştir.

140 Bu hadîsin bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda, "Öldükten sonra ölünün yanına girmek bâbı"nda geçmişti.

leşip toplanmaları nev'inden getirmiş olduğu güzel sonuçlardır. Ben yine ru'yâda birtakım sığırlar gördüm. Allah hayırdır (yânî Allah'ın yapması hayırdır). *Gördüm ki o sığırlar, Uhud günü şehîd edilen mü'minlermiş''* [141].

١١٩ ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا زُهَيْرٌ حدّثنا الأعمَشُ عنْ شَقِيقٍ عنْ خبَّابٍ رضى اللَّهُ عنه قال هاجَرْنا معَ النبىِّ ﷺ ونَحْنُ نَبْتَغِى وجْهَ اللَّهِ فَوَجَبَ أجْرُنا عَلى اللَّهِ فَمِنَّا منْ مَضى اَوْ ذهَبَ لَمْ يأكُلْ منْ أجْرِهِ شَيْئاً كانَ مِنْهُمْ مُصْعَبُ بنُ عُمَيْرٍ قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ فَلَمْ يَتْرُكْ إلاَّ نَمِرَةً كُنَّا إذا غَطَّيْنا بِها رأسَهُ خَرَجتْ رِجْلاهُ وإذا غُطِّىَ بِها رِجْلَيْهِ خَرَج رأسُهُ فقال لَنا النبىُّ ﷺ غَطُّوا بهَا رأسَهُ واجعَلُوا عَلى رِجْلَيْهِ الإذْخِرَ أوْ قال ألْقُوا عَلى رِجْلَيْهِ منَ الإذْخِرِ ومِنَّا مَنْ أيْنَعَتْ لهُ ثَمَرَتُهُ فَهْوَ يَهدِبُها*

119-..... Habbâb ibnu'l-Erett (R) şöyle demiştir: Biz Allah'ın rızâsını isteyerek Peygamber ile hicret ettik. Artık ecrimiz (va'di gereği) Allah'a vâcib oldu. Bizlerden kimisi de bu ücretten hiçbirşey yemeden geçti, yâhud âhirete gitti. Mus'ab ibn Umeyr işte bunlardan birisidir. Mus'ab Uhud günü şehîd edildi. O arkasında bir kaftândan başka birşey bırakmadı. Biz o kaftânla Mus'ab'ın başını örttüğümüzde ayakları meydana çıkıyor, ayaklarını örttüğümüzde ise başı meydana çıkıyordu. (Bu yokluk karşısında) Peygamber (S) bize: *''Bu kaftânla başını örtün de ayakları üzerine ızhır otu koyun* -yâhud: *ayakları üzerine ızhır otundan atın-''* buyurdu. Bizden kendilerine hicret meyvesi erişenler de vardır ki, onlar da bu meyveyi devşirmektedirler [142].

٢٩ــ بابٌ أُحُدٌ يُحِبُّنا ونُحِبُّهُ * قالَهُ عَبَّاسُ بنُ سَهْلٍ عنْ أبى حُمَيْدٍ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم

141 Bu hadîsin bir geliş sebebi vardır ki, onu Ahmed ve en-Nesâî'nin Uhud kıssası hakkında İbn Abbâs'tan rivâyetleri beyân etmiştir: Yapılan harb şûrâsında Peygamber, Medîne'den çıkmamalarına işâret etmiş, genç sahâbîler de şehîdlik isteği ile Uhud'a çıkmayı tercîh etmişler. Peygamber silâhları ve zırhları giydikten sonra bu tercîhlerinden pîşmân olmuşlar. Peygamber: *''Hiçbir peygambere silâhlarını kuşandıktan sonra harb etmedikçe çıkarması yakışmaz''* buyurmuş ve yukarıdaki ru'yânın benzerini haber vermiştir... (Kastallânî).

142 Bu hadîsin bir rivâyeti de Uhud gazvesi'nin evvelinde 89 rakamıyle geçmişti.

29- BÂB:
"Uhud bizi sever, biz de onu severiz".
Bu sözü Abbâs ibnu Sehl, Ebû Humeyd'den; o da Peygamber'den olmak üzere söylemiştir [143].

١٢٠ ــ حدّثنى نَصْرُ بنُ عَلّي قال أخبَرنى أبى عنْ قُرَّةَ بنِ خالِدٍ عنْ قَتادَةَ سَمِعْتُ أنَساً رضى اللّهُ عنه أنَّ النبىَّ ﷺ قال هَذا جَبَلٌ يُحِبُّنا ونُحِبُّهُ*

120-..... Katâde, Enes(R)'ten şöyle dediğini işitmiştir: Peygamber (S): *"İşte şu bizleri seven ve bizim de kendisini sevmekte olduğumuz bir dağdır"* buyurdu [144].

١٢١ ــ حدّثنا عَبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ عَمْرٍو مَوْلى المُطَّلِبِ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى الله عنه أنَّ رسُولَ اللّهِ صلى الله عليه وسلم طَلَعَ لَهَ أُحُدٌ فقال هٰذا جَبَلٌ يُحِبُّنا ونُحِبُّهُ اللّهُمَّ إنَّ إبرَاهيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ وإنِّي حَرَّمْتُ ما بَيْنَ لابَتَيْها*

121-..... Bize İmâm Mâlik, el-Muttalib'in mevlâsı olan Amr ibn Ebî Amr'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S), kendisine Uhud göründüğünde: *"Bu, bizleri seven ve bizim de kendisini sevmekte bulunduğumuz bir dağdır. Yâ Allah! Şübhesiz İbrâhîm Peygamber Mekke'yi harem kılmıştır. Ben de Medîne'nin iki kara taşlığı arasındaki sâhayı harem kıldım"* sözlerini söyledi.

١٢٢ ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ خالِدٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يَزيدَ بنِ أبى حَبيبٍ عنْ أبى الخَيْرِ عنْ عُقْبَةَ أنَّ النبىَّ صلى اللّهُ غليه وسلم خَرَجَ يَوْماً فَصَلّى عَلى أهْلِ أُحُدٍ صَلاتَهُ عَلى المَيِّتِ ثُمَّ انْصَرَفَ إلى المِنْبَرِ فقالَ إنِّى فَرَطٌ لَكُمْ وأنا

---

143 Buhârî bunu Zekât Kitâbı, "Hurma mahsûlünü tahmîn etme bâbı"nda senediyle getirmişti (Kastallânî).

144 es-Suheylî şöyle demiştir: Bu dağ, tek olması ve oradaki diğer dağlardan kesik bulunmasından dolayı Uhud ismiyle isimlendirildi. Bu kelime *"Ahadiyet"*ten türemiştir. Harflerinin harekeleri refi'dir. Bu da ahad dîninin yüksekliği ve yüceliğini bildirir... (Kastallânî).

Peygamber güzel ismi severdi, Ahadiyetten türemiş isimden daha güzeli yoktur. Allah isminin ma'nâsına uygunluğunu istediği için bu dağa önceden bu ismi vermiştir. Çünkü buranın ahâlîsi olan Ensâr, tevhîde, tevhîd dînine gönderilmiş Allah Elçisi'ne yardım ettiler; O da, diri iken de, ölü iken de o dağın yanında yerleşti... (Kastallânî).

شَهِيدٌ عَلَيْكُم وإنِّى لأَنْظُرُ إلى حَوْضى الآنَ وإنِّى أُعطِيتُ مَفاتِيحَ خَزائِنِ الأَرْضِ أو مَفاتِيحَ الأَرضِ وإنِّي واللهِ ما أخافُ عَلَيْكُم أنْ تُشْرِكُوا بَعْدى ولٰكِنِّى أخافُ عليْكُم أنْ تَنافَسُوا فيها*

122-..... Ukbetu'bnu Âmir(R)'den (o şöyle demiştir): Peygamber (S) -vefâtına yakın- bir gün çıkıp Uhud şehîdlerine ölü üzerine namâz kılar gibi namâz kıldı. Sonra (Medîne'ye) gelip minbere çıktı ve bir hutbe yaptı da şunları söyledi: *"Ben sizin Kevser havuzuna ilk erişeniniz olacağım. Sizin hakk yolundaki hizmetlerinize şâhidlik edeceğim. Şübhesiz ben şu anda* (cennetteki) *havuzumu görüyorum. Ve yine muhakkak şu anda bana arzın hazînelerinin anahtarları* -yâhud *arzın anahtarları- verildi. Vallâhi ben vefâtımdan sonra sizin müşrikliğe gireceğinizden endîşe etmem, yalnız sizin dünyâ hırsı ile nefsâniyet güdüp didişmenizden korkarım"* [145].

٣٠ــ بابُ غزْوَةِ الرَّجِيعِ ورِعْلٍ وذَكْوَانَ وبِئْرِ مَعُونَةَ وحَديثِ عَضَلٍ والقارَةِ وعاصِمِ بنِ ثابِتٍ وخُبَيْبٍ وأصْحابِهِ * قال ابنُ إسْحاقَ حدّثنا عاصِمُ بنُ عُمَرَ أنَّها بَعْدَ أُحُدٍ*

30- RACÎ' GAZVESİ, RI'L VE ZEKVÂN KABÎLELERİ GAZVESİ, MAÛNE KUYUSU GAZVESİ İLE ADAL VE EL-KAARE KABÎLELERİ HADÎSİ, ÂSIM İBN SÂBİT HADÎSİ, HUBEYB VE ARKADAŞLARI HADÎSİ BÂBI

Magâzî allâmesi Muhammed ibn İshâk: Bize Âsım ibn Umer, Racî' gazvesinin Uhud'dan sonra olduğunu tahdîs etti, demiştir [146].

١٢٣ ــ حدّثنى إبْراهِيمُ بنُ مُوسَى أخْبَرَنا هِشامُ بنُ يُوسُفَ عنْ مَعْمَرٍ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عَمْرِو بنِ أبى سُفْيانَ الثَّقَفِيِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال

---

145 Bu hadîsin bir rivâyeti Uhud gazvesi evvelinde geçmişti.

146 Bu başlığın sevkedilişi, Racî' gazvesiyle Maûne Kuyusu gazvesinin birtek şey olduğunu düşündürür. Hâlbuki iş böyle değildir. Racî' gazvesi, Âsım ve Hubeyb'in on kişilik seriyyesidir. Bu seriyye Adal ve el-Kaare kabîleleriyle çarpışmıştır.

Maûne Kuyusu gazvesi ise yetmiş Kur'ân hâfızının seriyyesidir. Bu seriyye Rı'l ve Zekvân ile çarpışmıştır. Musannıf bu seriyyeyi ötekine yakın olduğu için onun berâberinde zikretmiştir. Bunun ötekine yakınlığına, Peygamber'in o kabîleler aleyhine yaptığı duâda Lıhyân oğulları, Useyye oğulları ve diğerlerini ortak kılması delâlet eder. el-Vâkıdî, Maûne Kuyusu haberi ile Racî' sahâbîleri haberinin Peygamber'e bir gece içinde geldiğini zikretmiştir (İbn Hacer).

بَعَثَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم سَرِيَّةً عَيْناً وأَمَّرَ عَلَيْهِمْ عاصِمَ بنَ ثابِتٍ وهُوَ جَدُّ عاصِمِ بنِ عُمَرَ بنِ الخَطَّاب فانْطَلَقُوا حَتَّى إذا كانَ بَيْنَ عُسْفانَ ومَكَّةَ ذُكِرُوا لِحَيٍّ مِنْ هُذَيْلٍ يُقالُ لَهُمْ بَنُو لِحْيانَ فَتَبِعُوهُمْ بِقَريبٍ مِنْ مائَةِ رامٍ فاقْتَصُّوا آثارَهُمْ حتَّى أَتَوْا مَنْزِلاً نَزَلوهُ فَوَجدُوا فِيهِ نَوَي تَمْرٍتَزَوَّدُوهُ مِنَ المَدينَةِ فقالُوا هٰذا تَمْرُ يَثْرِبَ فَتَبِعُوا آثارَهُمْ حتَّى لَحِقُوهُم فَلَمَّا انْتَهَى عاصِمٌ وأَصْحابُهُ لَجؤُا إلى فَدْفَدٍ وجاءَ القَوْمُ فأحاطُوا بِهِمْ فَقَالُوا لَكُمُ العَهْدُ والميثاقُ إن نَزَلتُمْ إلَيْنا أنْ لانَقْتُلَ منْكُمْ رجُلاً فقال عاصِمٌ أمَّا أنا فَلا أَنْزِلُ في ذِمَّةِ كافِرٍ اللَّهُمَّ أَخْبِرْ عَنَّا نبيَّك فقاتَلُوهُمْ حتَّى قتَلُوا عاصِماً في سَبْعَةِ نفَرٍ بالنَّبْلِ وَبَقِيَ خُبَيْبٌ وزَيْدٌ ورَجُلٌ آخَرُفأَعْطَوْهُمُ العَهْدَ والميثاقَ فَلَمَّا اعْطَوْهُمُ العَهْدَ والميثَاقَ نَزَلوا إلَيْهِمْ فَلَمَّا اسْتَمْكَنُوا منْهُمْ حَلُّوا أَوْتارَ قِسيِّهِمْ فَرَبَطُوهُمْ بِها فقال الرَّجُلُ الثَّالِثُ الَّذى مَعَهُما هٰذا أَوَّلُ الغَدرِ فأَبى أَنْ يَصْحَبَهُمْ فَجَرَّرُوهُ وعالجُوهُ عَلى أَنْ يَصْحَبَهُمْ فَلَمْ يَفْعَلْ فَقَتَلُوهُ وانطلَقُوا بِخُبَيْبٍ وزَيْدٍ حتَّى باعُوهُما بِمَكَّةَ فاشْتَرى خُبَيْباً بَنُو الحارِثِ بنِ عامِرِ بنِ نَوْفَلٍ وكان خُبَيْبٌ هُو قَتَلَ الحارِثَ يَوْمَ بَدْرٍ فَمكَثَ عِنْدَهُمْ أسيراً حتَّى إذا أَجْمَعُوا قَتْلَهُ اسْتَعارَ مُوسَى منْ بَعْضِ بَناتِ الحَارِثِ لِيَسْتَحِدَّ بِها فأعارَتْهُ قالتْ فَغَفَلْتُ عنْ صَبِيٍّ لى فَدَرَجَ إلَيْهِ حتَّى أَتاهُ فَوَضَعَهُ عَلى فَخِذِهِ فَلَمَّا رأَيْتُهُ فزِعْتُ فَزْعَةً عَرَفَ ذٰلك منِّى وفي يَدِهِ المُوسَى فقال أتخْشَينَ أنْ أقتُلَهُ ما كُنْتُ لأفْعَلَ ذٰلكَ إنْ شاءَ اللّٰهُ وكانَتْ تقُولُ ما رَأَيْتُ أسيراً قطُّ خَيْراً منْ خُبَيْبٍ لقدْ رأَيْتُهُ يأْكُلُ مِنْ قِطْفِ عِنَبٍ وما بِمَكَّةَ يَوْمئِذٍ ثَمَرَةٌ وإنَّهُ لَمُوثَقٌ في الحَديدِ وما كانَ إلاَّ رِزْقٌ رزَقَهُ اللّٰهُ فَخَرَجُوا بِهِ مِنَ الحَرَمِ لِيقْتُلُوهُ فقال دَعُونى اصَلِّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ انْصَرَفَ إلَيْهِمْ فقال لَوْلاَ أنْ تَرَوْا أنَّ مابى جَزَعٌ مِنَ المَوْتِ لَزِدْتُ فَكانَ أَوَّلَ منْ سَنَّ الرَّكْعَتَيْنِ عِنْدَ القَتْلِ هُوَ ثُمَّ قال اللَّهُمَّ أَحْصِهِمْ عَدَداً ثُمَّ قال*

ما أُبالِى حِينَ أُقْتَلُ مُسْلِماً ... عَلَى أَيِّ شِقٍّ كانَ لِلَّهِ مَصْرَعِى
وذٰلكَ في ذَاتِ الإلٰهِ وإنْ يشأ ... يُبارِكْ عَلى اوْصالِ شِلْوٍ مُمَزَّعِ

ثُمَّ قامَ إلَيْهِ عُقبَةُ بنُ الحارِثِ فَقَتَلَهُ وبَعَثَتْ قُرَيْشٌ إلى عاصِمٍ لِيُؤْتَوْا بِشيءٍ مِنْ جَسَدِهِ يَعْرِفُونَهُ وكانَ عاصِمٌ قَتَلَ عَظيماً مِنْ عُظَمائِهِمْ يَوْمَ بَدْر فَبَعَثَ اللهُ عَلَيْهِ مِثْلَ الظُّلَّةِ مِنَ الدَّبْرِ فَحَمَتْهُ مِنْ رُسُلِهِمْ فَلَمْ يَقْدِرُوا مِنْهُ عَلى شَيءٍ * **حدّثنا** عَبْدُاللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو سَمِعَ جابِراً يَقُول الَّذي قَتَلَ خُبَيْباً هُو أَبو سِرْوَعَةَ*

123- Bana İbrâhîm ibn Mûsâ tahdîs etti: Bize Hişâm ibn Yûsuf es-San'ânî, Ma'mer ibn Râşid'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Amr ibnu Ebî Sufyân es-Sakafî'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) on kişilik bir keşif birliği hazırladı da, bunların başına Umer ibnu'l-Hattâb'ın oğlu Âsım'ın (ana tarafından) dedesi olan Âsım ibn Sâbit el-Ensârî'yi kumandan yaparak gönderdi [147]. Bunlar hareket ettiler. Nihâyet bu birlik Mekke ile Usfân arasında oldukları zamân, bunlar, Huzeyl kabîlesinden Lıhyân oğulları denilen bir obaya zikrolunup haber verildiler. O kabîle halkı yüze yakın atıcı kişi ile bunları yakalamak için arkalarından gittiler. Onların ayak izlerinin ardına düştüler. Nihâyet keşif birliğinin konaklamış oldukları bir menzile geldiler ve orada, keşif birliğinin Medîne'den azık olarak yanlarına almış oldukları hurma çekirdeklerini buldular. Bunun üzerine; "İşte bunlar Yesrib hurmalarıdır" dediler ve tekrâr seriyyenin izleri ardına düştüler. Sonunda seriyyedekilere ulaştılar. Âsım ve arkadaşları son noktaya vardıkları zamân yüksek bir tepeye sığındılar. Ta'kîb eden Lıhyân oğulları topluluğu gelip onları çepçevre kuşattılar ve:

— Size ahd ve mîsâk vardır, eğer bize inerseniz sizden hiçbir kimseyi öldürmeyeceğimize söz veriyoruz, dediler.

Bunun üzerine Âsım (kendi arkadaşlarına):

— Bana gelince, ben bir kâfirin zimmetine (yânî ahdine) inmem! dedikten sonra: Yâ Allah! Peygamberi'ne bizden haber ver! dedi.

Âsım ve arkadaşları müşriklerle çarpıştılar. Nihâyet müşrikler yedi nefer mücâhid içinde Âsım'ı oklarla öldürdüler. Geriye Hubeyb,

147 Bu seriyyeden bâzıları şunlardır: Mersed el-Ganevî, Hâlid ibnu'l-Bukeyr el-Leysî, başkanları Âsım ibn Sâbit, Hubeyb ibn Adiyy, Zeyd ibnu'd-Desine ve Abdullah ibn Târık'tır. Bu seriyyeye Racî' Seriyyesi ismi verilir. Racî', Huzeyl kabîlesi yurdunda bir suyun adıdır. Bu şehâdet vâkıası burada vukû'a geldiğinden bu adla anılmıştır. Hâdisenin özeti şöyledir: Adal ve Kaare kabîlelerinden bâzı kimseler Peygamber'e gelip, kendilerine dîn ve Kur'ân öğretecek bâzı öğretmenler göndermesini ricâ etmişlerdi. Peygamber onlara Suffa ehlinden isimleri geçen sahâbîleri göndermişti. Onlar Racî' mevkiine geldiklerinde bu kabîle halkı bunları gaddârca şehîd etmişler, Hubeyb ile Zeyd'i Mekke'ye götürüp orada öldürmüşlerdir.

Zeyd ve diğer bir kimse kaldı. Müşrikler onlara (öldürmeyeceklerine dâir) ahd ve yemîn verdiler. Müşrikler onlara bu ahdi ve yemîni verince, bu mücâhidler sığındıkları tepeden müşriklerin yanına indiler. Müşrikler mücâhidleri ele geçirdikleri zamân yaylarının kirişlerini çözüp bunlarla mücâhidleri bağladılar. Bunun üzerine iki mücâhidin berâberinde bulunan o üçüncü kişi -ki o, Abdullah ibn Târık'tır-:

— İşte bu ilk zulümdür, dedi de onlarla berâber gitmeyi kabûl etmeyip diretti.

Müşrikler de onu sürüklediler ve kendileriyle gitmesi üzerine çabalayıp dürüştüler. O da gitme işini yapmadı. Bunun üzerine onu da öldürdüler. Hubeyb ile Zeyd'i de götürüp, nihâyet onları Mekke'de sattılar. Hubeyb'i el-Hâris ibn Nevfel oğulları satın aldı. Hubeyb, Bedir günü el-Hâris ibn Âmir'i öldürmüş idi. Hubeyb, el-Hâris oğulları'nın yanında (harâm aylar geçinceye kadar) esîr olarak kaldı. Nihâyet onu öldürmeye karâr verip ittifâk ettiklerinde, Hubeyb etek ve koltuk altı kıllarını gidermek için el-Hâris kızlarının birinden bir ustura âriyet istedi. Kadın ona usturayı âriyet verdi.

Kadın şöyle demiştir:

— Bu arada ben farkında değilken benim çocuğum, Hubeyb'in yanına yürümüş ve onun yanına varmış. Hubeyb de (elinde ustura olduğu hâlde) çocuğu baldırı üzerine koymuş. Ben çocuğumu bu vaziyette görünce Hubeyb onu ustura ile kesecek diye çok şiddetle korktum. Hubeyb, elinde ustura olduğu hâlde benim bu korkumu anladı da:

— Çocuğu öldüreceğimden mi korkuyorsun? İnşâallah ben o işi yapacak değilim, dedi.

Zeyneb adındaki o kadın şöyle demiştir:

— Ben aslâ Hubeyb'den daha hayırlı bir esîr görmedim. Yemîn olsun bir gün ben onu kendisi demirle bağlı olduğu hâlde elinde bir üzüm salkımından yerken görmüşümdür. Hâlbuki o zamân Mekke'de bu meyve hiç yoktu. Bu ancak Allah'ın Hubeyb'e ihsân ettiği bir rızktır.

Nihâyet Hubeyb'i Hıll'de öldürmek için Harem'den çıkardıklarında Hubeyb onlara:

— Beni serbest bırakın da iki rek'at namâz kılayım, dedi.

Sonra namâzdan ayrılıp onların yanına vardı da:

— Eğer bende ölümden bir korku olduğunu düşünmeniz olmasaydı, muhakkak namâzı artırırdım, dedi.

İşte böylece Hubeyb, öldürülme sırasında iki rek'at namâz kılmayı kaanûnlaştıran ilk kimse olmuştur [148].

Bundan sonra Hubeyb:

---

148 Bu hakîkaten bir sünnet, bir kaanûn olmuştur. Çünkü Hubeyb bu ölümünden

— Yâ Allah, onların hepsini say,
Onları dağınık dağınık öldür;
Onlardan hiçbirini diri bırakma, diye bedduâ etti.
Bundan sonra da şu meâldeki beyitleri söyledi:
— Ben müslümân olarak öldürülürken buna aldırmam,
Çünkü ölümüm hangi yerde olsa Allah içindir.
Bu ölüm Allah'ın Zâtı (O'nun rızâsını arama) yolundadır.
Eğer O isterse parça parça edilmiş cesedin eklemleri üzerine de bereketler ihsân eder.

Bundan sonra Ebû Sirvaa Ukbe ibnu'l-Hâris, Hubeyb'e doğru kalktı ve onu öldürdü.

Kureyş, birlik kumandanı Âsım'ın öldürüldüğünü kendisiyle tanıyacakları bir şeyin; onun cesedinden bir parçanın kendilerine getirilmesi için Âsım'ın cesedine elçiler gönderdiler. Âsım, Bedir günü onların büyüklerinden birini (Ukbe ibn Ebî Muayt'ı) öldürmüştü. Allah, Âsım'ın üzerine bal arısı veyâ eşek arısından gölgelik gibi birşey gönderdi de Âsım'ı onların elçilerinden korudu. O elçiler, Âsım'ın cesedinden birşey kesip almaya muktedir olamadılar.

Bize Abdullah ibn Muhammed tahdîs etti: Bize Sufyân ibnu Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan tahdîs etti ki, o da Câbir ibn Abdillah'tan: Hubeyb'i öldüren kişi Ebû Sirvaa'dır, derken işitmiştir [149].

١٢٤ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدثنا عَبْدُ الوَارِثِ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ عن أَنَسٍ رضي اللَّهُ عنهُ قال بعَثَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ و سلم سَبْعينَ رجُلاً لِحاجَةٍ يُقالُ لَهُمْ القُرَّاءُ فَعَرَضَ لَهُمْ حَيَّانِ مِنْ بَنى سُلَيْمٍ رِعْلٌ وذَكْوانُ عِنْدَ بئْرٍ يُقال لَها بِئْرُ مَعُونَةَ فقال القَوْمُ واللَّهِ ما إيَّاكُمْ أَرَدْنا إنَّما نَحْنُ مُجْتازُونَ في حاجَةٍ لِلنبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَقَتَلُوهُمْ فدَعا النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم عَلَيْهِمْ شهراً في صَلاَةِ الغَداةِ وذَلِكَ بَدءُ القُنُوتِ وما كُنَّا نَقْنُتُ* قال عَبْدُ العَزِيزِ وسألَ رجُلٌ أَنَساً عَنِ القُنوتِ أَبَعْدَ الرُّكُوعِ أَوْ عِنْد فَراغٍ منَ القِراءَةِ قال لاَ بَلْ عِنْدَ فَراغٍ مِنَ القِراءَةِ*

önce iki rek'at namâz kılma işini Peygamber'in hayâtında yapmış, Peygamber de bunu güzel görüp takrîr etmiştir.

149 Bu hadîsin küçük farklarla diğer bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, "Kişi esîr alınmak ister mi bâbı"nda, geçmişti.

İ'dâm edilme sırasında iki rek'at namâz kılma sünnetini başlatan Hubeyb ibn Adiyy (R) Buhârî'deki yerleri Cihâd, rak: 245, Mağâzî: 38, 123; Tevhîd, rak: 33.

124-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), kendilerine "Kurrâ" adı verilen yetmiş Kur'ân hâfızı bilgili kişiyi Kur'ân ve İslâm'ı öğretme ihtiyâcı için bâzı kabîlelere göndermişti. Bunlara Maûne Kuyusu denilen bir kuyunun yanında Suleym oğulları'ndan iki kabîle, Rı'l ve Zekvân kabîleleri karşı çıktılar. Bunun üzerine o yetmiş kişilik topluluk, karşılarına çıkan iki kabîleye hitâben:

— Vallâhi bizim sizlerle hiçbir işimiz yok. Bizler sâdece Peygamber'in bir işi için yolumuza gidiyoruz, dediler.

Bu sırada müşrik kabîleler emân vermeyip hâfızları öldürdüler. İşte bu sû'ikasd fâciası üzerine Peygamber bir ay sabâh namâzında o müşriklerin aleyhine duâ etti. Kunûtun başlangıcı da işte budur. Ondan evvel biz kunût yapmazdık [150].

Abdulazîz ibnu Suheyb (geçen senedle) şöyle demiştir: Bir kimse -ki o, Âsım el-Ahvel'dir- Enes'e kunûttan: Kunût, rukû'dan sonra mıydı yâhud rukû'dan evvel kırâat bittiği sırada mı yapılırdı? diye sordu. Enes: Hayır, kunût kırâat bittiği sırada(rukû'dan evvel)dır.

١٢٥ ــ حدّثنا مُسْلِمٌ **حدّثنا** هِشامٌ **حدثنا** قَتادَةُ عنْ أنَسٍ قال قَنَتَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ شَهراً بَعْدَ الرُّكُوعِ يَدْعو عَلى أحْياءٍ مِنَ العَرَبِ*

125-..... Bize Katâde tahdîs etti ki, Enes (R): Rasûlullah (S) Arab'ın bâzı kabîleleri aleyhine bir ay rukû'dan sonra duâ ederek kunût yaptı, demiştir [151].

١٢٦ ــ حدّثني عَبْدُ الأعْلى بنُ حَمّادٍ **حدثنا** يَزيدُ بنُ زُرَيْعٍ **حدثنا** سَعيدٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِك رضى اللَّهُ عنه أنَّ رِعلاً وذَكْوانَ وعُصَيَّةَ وبنى لِحْيانَ اسْتَمَدُّوا رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه و سلم عَلى عَدُوٍّ فأمَدَّهُمْ بِسَبْعِينَ مِنَ الأنْصارِ كُنَّا نُسَمِّيهِمِ القُرَّاءَ في زَمانِهِمْ كانُوا يَحْتَطِبُونَ بالنَّهارِ ويُصلُّونَ باللَّيْلِ حتَّى كانُوا ببِئْرِ مَعُونَةَ قَتَلُوهُمْ وغَدَرُوا بِهِمْ فَبَلَغَ النبىَّ صلى الله عليه و سلَّم ذٰلِكَ فقَنَتَ شَهراً يَدْعو في الصُّبْحِ علَى أحْياءٍ من أحياءِ العَرَبِ

150 Maûne Kuyusu vak'ası Uhud'dan dört ay sonra, dördüncü hicret yılının safer ayında meydana gelmiştir. Necd ehlinin isteği üzerine, yânî Mekke'nin doğusunda ve yakınında oturan Benû Suleym ile Benû Âmir kabîlelerinin ahd ve mîsâk vermeleri üzerine Rasûlullah o zamân "Kurrâ" ismi verilen yetmiş kadar sahâbîyi muallim olarak Munzir ibn Âmir el-Hazrecî(R)'nin maiyyetinde Necd'e gönderdi. Bu seriyyeye "Munzir ibn Âmir seriyyesi" adını da verirler. Bu kurrâ, Suffa ehlinden Kur'ân'ı ezberleme ve öğretme ile meşgûl hakîkaten mübârek, âbid, sâlih gençlerden imişler.

151 Bu hadîslerin kunûtla ilgili kısımlarına âid açıklamalar Vitr Kitâbı'nda verilmişti; onları burada tekrâr etmeye ihtiyâç yoktur.

عَلَى رِعْلٍ وذَكْوانَ وعُصيَّةَ وبَنى لَحْيانَ قال أَنَسٌ فقرأْنا فِيهِمْ قُرْآناً ثُمَّ إنَّ ذٰلِكَ رُفِعَ بَلِّغوا عَنَّا قَوْمَنا أَنَّا لَقِينا رَبَّنا فَرَضِيَ عنَّا وأَرْضَانا: وعَنْ قَتادة عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ حدَّثَهُ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قَنَتَ شَهْراً في صَلاةِ الصُّبْحِ يدعُو عَلى أَحْياءٍمنْ أَحْياءِ العَرَبِ عَلى رِعْلٍ وذَكْوانَ وعُصَيَّةَ وبَنى لِحْيانَ زادَ خَليفَةُ حدَّثَنا ابنُ زُرَيْعٍ حدَّثَنا سعِيدٌ عنْ قَتادةَ حدثنا أَنَسٌ أَنَّ أُولئِكَ السَّبْعِينَ منَ الأَنْصَار قُتِلُوا ببِئْرِ مَعُونَةَ قُرآناً كِتاباً نَحْوَهُ*

126-..... Bize Saîd ibnu Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten olmak üzere şöyle tahdîs etmiştir: Rı'l, Zekvân, Usayya ve Benû Lıhyân kabîleleri bir düşmanlarına karşı Rasûlullah'tan yardım istediler. Rasûlullah da onlara Ensâr'dan kendi zamânlarında "Kurrâ" ismini vermekte olduğumuz yetmiş kişi ile yardım etti. Suffa ehlinden olup çok Kur'ân okumak ve öğretmekle meşgûl olan bu kurrâlar gündüzleyin odun toplarlar, geceleyin de namâz kılarlardı. Bunlar, (kumandanları el-Munzir ibn Amr es-Sâidî'nin maiyyetinde) gittiler ve nihâyet Mekke ile Usfân arasında bulunan Maûne Kuyusu başına varınca, o kabîleler ahâlîsi (bunları koruyacaklarına dâir) ahdlerinden cayıp bunları öldürdüler. Bu cinâyet haberi Peygamber'e ulaştı. Bunun üzerine Peygamber (S) bir ay sabâh namâzında Arab'ın bâzı kabîleleri aleyhine: Rı'l, Zekvân, Usayya ve Benû Lıhyân kabîleleri aleyhine duâ ederek kunût yaptı.

Enes dedi ki: Biz bu şehîdler hakkında Kur'ân olarak şunu okuduk, sonra bu metin kaldırıldı (yânî bunun tilâveti nesholundu): "Bizden kavmimize iletiniz ki, bizler Rabb'imize kavuştuk, O bizden hoşnûd oldu, bizi de hoşnûd etti".

Enes ibn Mâlik, Katâde'ye şöyle tahdîs etmiştir: Allah'ın Peygamberi bir ay sabâh namâzında Arab'dan bâzı kabîleler aleyhine: Rı'l, Zekvân, Usayya, Benû Lıhyân kabîleleri aleyhine duâ ederek kunût yaptı.

Müellifin şeyhi Halîfe ibn Hayyât ziyâde edip şöyle demiştir: Bize ibnu Zuray' tahdîs etti: Bize Saîd Katâde'den tahdîs etti: Bize Enes: İşte Ensâr'dan olan bu yetmiş kişi Maûne Kuyusu mevkiinde toptan öldürüldüler. Onlar hakkında Kur'ân, yânî Kitâb olarak okuduk, demiştir.

Bu hadîs de Abdu'l-A'lâ ibn Hammâd'ın Yezîd ibn Zuray'dan yaptığı rivâyeti tarzındadır [152].

---

152 Bundan hâsıl olan şudur: Enes'ten üç rivâyet naklolunmuştur: Birincisi Abdulazîz ibn Suheyb'in Enes'ten rivâyeti, ikincisi Saîd'in Katâde'den; onun da Enes'-

١٢٧ ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدَّثنا هَمَّامٌ عنْ إسْحاقَ بنِ عبدِ اللَّهِ بنِ أبي طَلْحَةَ قال حدَّثني أنَسٌ أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْه وسلَّم بَعَثَ خالَهُ أخٌ لأُمِّ سُلَيْمٍ في سَبْعِين راكِباً وكانَ رَئيسَ المُشْرِكينَ عامِرُ بنُ الطُّفَيْلِ خَيَّرَ بَيْنَ ثَلاثِ خِصَالٍ فَقال يكُونُ لَكَ أهْلُ السَّهْلِ ولِي أهلُ المَدَرِ أو أكُونُ خلِيفَتَكَ أو أغزُوكَ بأهْلِ غطَفانَ بألْفٍ وألفٍ فَطُعِنَ عامِرٌ في بيْتِ أُمِّ فُلانٍ فَقال غُدَّةٌ كغُدَّةِ البَكرِ في بيْتِ امْرأةٍ مِنْ آلِ فُلانٍ ائتوني بفَرَسي فماتَ عَلى ظَهْرِ فرَسِهَ فانْطَلَقَ حَرامٌ أخو أمِّ سُلَيْمٍ وهْوَ رَجُلٌ أعْرَجٌ وَرَجُلٌ منْ بَني فُلانٍ قال كُونا قَريباً حتَّى آتيَهُمْ فإنْ آمَنُوني كُنْتُم قريباً وإنْ قتَلُوني أتَيْتُمْ أصْحابَكُم فقالَ أتُؤْمِنُوني أبَلِّغْ رِسالَةَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَجعَل يُحَدِّثُهُمْ وأوْمؤُا إلى رَجُلٍ فأتاهُ منْ خَلْفِهِ فطَعَنَهُ قال هَمَّامٌ أحْسِبُهُ حتَّى أنْفَذَهُ بالرُّمْحِ قال اللهُ أكْبَرُ فُزْتُ ورَبِّ الكَعْبَةِ فلُحِقَ الرَّجُلُ فقُتِلُوا كلُّهُمْ غيْرَ الأعْرَجِ كانَ في رأسِ جبَلٍ فأنْزَلَ اللهُ تَعالى عَلَيْنا ثُمَّ كانَ منَ المَنْسُوخِ إنَّا قدْ لقِيْنا رَبَّنا فَرضِيَ عنَّا وأرْضانا فدَعا النبيُّ ﷺ عَلَيْهِم ثلاثِينَ صَباحاً عَلى رِعلٍ وذَكْوانَ وَبنى لَحْيانَ وعُصيَّةَ الَّذينَ عصَوُا اللهَ ورَسُولَهُ ﷺ*

127-..... Bana Enes (R) şöyle tahdîs etti: Peygamber (S), Enes'in dayısı Harâm ibn Mılhân'ı -ki o, Enes'in anası Ümmü Suleym'in erkek kardeşidir- yetmiş süvârî içinde Benû Âmir kabîlesine gönderdi. Bu göndermenin sebebi şudur: Müşriklerin başkanı olan Âmir ibnu't-Tufeyl (Benû Âmir hey'etiyle berâber Medîne'ye) Peygamber'e geldiği zamân, Peygamber'i şu üç teklîf arasında muhayyer kılıp bunlardan birini tercîh etmesini söylemişti:

— Ya şehirliler senin, köyler ahâlîsi benim olur. Yâhud hepsi senin olur da ben sana halîfe olurum. Yâhud bunlardan hiçbirini kabûl etmezsen, ben Gatafân ahâlîsinden bin al at ile bin al kısrak süvârîsini önüme katarak sana hücûm ederim, dedi.

(Bu ham teklîfler üzerine Peygamber: *"Yâ Allah! Âmir'in belâsını bana bırakmadan kendin sav"* diye duâ etti. Akabinde Âmir, Benû Selûl'den bir kadın olan Ümmü Fulanın evinde tâûn hastalığına tu-

---

ten rivâyeti, üçüncüsü de Katâde'nin Enes'ten rivâyetidir ki, bunda Halîfe ibn Hayyât, Yezîd ibn Zuray'dan; o da Saîd ibn Ebî Arûbe'den; o da Katâde'den... diye bir ziyâde getirmiştir (Aynî).

tuldu. Boynunda hıyarcığa benzer bir şiş peydâ oldu. Bunu görünce fenâ hâlde canı sıkılan) Âmir:

— Deve tâûnuna benzer bir şişlik; hem de Selûl âilesinden bir kadının evinde! İşte bu hiç olmadı! diye hayıflandı da:

— Getirin atımı! dedi; atının sırtında öldü [153].

(Yetmişlerin kumandanı olan Munzir ibn Amr, evvelâ Harâm ile iki arkadaşını ileriye gönderdi.) Ümmü Suleym'in erkek kardeşi Harâm ibn Mılhân gitti. Onun berâberinde aksak bir adam ve bir de Benû Fulan'dan diğer adam da gittiler. Harâm ibn Mılhân iki arkadaşına şu ta'lîmâtı verdi:

— Ben, Benû Âmir'in yanına varıncaya kadar siz benden uzak durmayın. Eğer onlar bana emân verirlerse, siz bana yakın durumdasınız. Yok beni öldürürlerse siz hemen diğer arkadaşların yanına koşar haber verirsiniz!

Harâm ibn Mılhân, Âmir ile cemâatine:

— Bana emân veriyor musunuz ki, ben Rasûlullah'ın elçiliğini yerine ulaştırayım? dedi.

O böyle konuşmada iken düşmanlar içlerinden bir adama işâret verdiler. O da Harâm'ın arkasına geldi ve ona mızrak sapladı.

Râvî Hemmâm: Zannederim ki, saplayan kişi, bu mızrağı Harâm'ın öbür yanından, yânî göğsünden dışarı çıkartmıştır, demiştir.

Harâm ibn Mılhân bu ölüm darbesini alınca (bedeninden fışkıran kana ellerini bulayıp başıma, yüzüne sürmüş ve):

— ***Allâhu Ekber,*** Ka'be'nin Rabbi'ne yemîn ederim ki, ben kazandım! diye bağırmış.

Akabinde Harâm'ın arkadaşı olan adama da yetişildi (müşrikler onu da öldürdüler). Sonra yalnız bir tepenin başında bulunan o sakat adam müstesnâ, müşrikler o sahâbîlerin hepsini öldürdüler [154].

Bu sırada Yüce Allah bizim üzerimize şu sözleri indirdi de, sonra bu sözlerin metni, okunması neshedilenlerden oldu: "Bizler mu-

---

153 Benû Selûl de Benû Âmir gibi Sa'saa evlâdıdır; bu sebeble Âmirîler ile Selûlîler amcaoğullarıdır. Ancak Selûlîler alçaklık ile tanınmış oldukları için onlardan birinin çadırında bakılmak, Âmir ibn Tufeyl'in pekçok gücüne gitti. Bundan dolayı hakaaret saydığı bu hâle dayanamayıp atına bindi, mızrağını aldı ve: "Ölüm meleği karşıma çıksın da görsün" diye bağırarak atını koştura koştura düşüp ölmüştür.

154 Müşriklerin başkanı Âmir ibn Tufeyl ile ona yardım eden Rı'l, Zekvân ve Usayya kabîleleri, oradaki diğer sahâbîlerin üzerine ansızın hücûm ettiler ve hareketlerine meydan bırakmadan dört taraflarından kuşattılar. Sahâbîler bu hâli görünce hemen kılıçlarına sarılıp cümleten şehîd oluncaya kadar cenk ettiler. İçlerinden yalnız sakat olan Ka'b ibn Zeyd, öldü sanılarak yerinde bırakılmış. Lâkin bu zât ondan sonra yaşamış ve Hendek'te bir ok isâbetiyle şehîd olmuştur. Amr ibn Umeyye ed-Damrî de düşmanların ellerine esîr düşüp sonra da âzâd edilmiştir.

hakkak Rabb'imize kavuştuk. O bizden hoşnûd oldu, bizi de hoşnûd etti''.

Bunların feci' haberi Peygamber'e ulaşınca, Peygamber (S), Allah'a ve Rasûlü'ne isyân eden şu Rı'l, Zekvân, Benû Lıhyân ve Usayya kabîleleri aleyhine otuz sabâh (kunûtta) bedduâ etti [155].

١٢٨ ــ حَدَّثنى حِبَّانُ أخبرنا عبْدُ الله أخبرنا مَعْمَرٌ قال حدَّثنى ثُمَامَةُ ابنُ عبْدِ الله بنِ أنَسٍ أنَّهُ سَمِعَ أنَسَ بنَ مالِكٍ رضى الله عنه يقول لَمَّا طُعِنَ حَرَامُ بنُ مِلْحانَ وكانَ خالَهُ يَوْمَ بِئْرِ مَعُونَةَ قال بالدَّمِ هٰكذا فنَضَحَهُ عَلى وجْهِهِ ورَأسِهِ ثُمَّ قال فُزْتُ ورَبِّ الكَعْبَةِ*

128-..... Sumâme ibnu Abdillah ibn Enes, dedesi Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işittiğini tahdîs etmiştir: Enes'in dayısı Harâm ibnu Mılhân, Maûne Kuyusu günü mızrakla vurulduğu zamân bedeninden fışkıran kana ellerini bulayıp yüzüne ve başına sürmüş, sonra:

— Ka'be'nin Rabb'ine yemîn ederim ki, ben kazandım! demiştir.

١٢٩ ــ حَدَّثنا عُبَيْدُ بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا أبُو أُسامَةَ عنْ هِشامٍ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالتِ استَأْذَنَ النبىَّ ﷺ أبُو بَكْرٍ فِي الخُروجِ حِينَ اشْتَدَّ عَلَيْهِ الأذى فَقال لهُ أقِمْ فقال يا رسُول اللهِ أتَطْمَعُ أنْ يُؤْذَنَ لَكَ فكانَ رسُولُ اللهِ ﷺ يقُولُ إنِّى لأرْجُو ذٰلِكَ قالَتْ فانْتَظَرَهُ ابُو بكْرٍ فأتاهُ رسولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يوْمٍ ظُهْراً فَناداهُ فَقال أخْرِجْ مَنْ عِنْدَك فَقال ابُو بكْرٍ إنَّما هُما ابْنَتاىَ فقال أشَعَرْتَ أنَّهُ قد أُذِنَ لى فى الخُروجِ فقال يارسُولَ اللهِ الصُّحْبَةُ فقال النبيُّ ﷺ الصُّحْبَةَ قال يارسُولَ اللهِ عِنْدِى ناقَتانِ قدْ كُنْتُ أعْدَدْتُهُما لِلْخُروجِ فأعْطى النبىَّ ﷺ إحْداهُما وهْىَ الجَدْعاءُ فَرَكِبا فانْطَلَقا حتَّى أتَيا الْغارَ وهْوَ بثَوْرٍ فَتوارَيا فيهِ فكان عامِرُ بنُ فُهَيْرَةَ غُلاماً لِعَبْدِ اللهِ بنِ الطُّفَيْلِ بنِ سَخْبَرَةَ أخُو عائِشَةَ لأُمِّها وكانَتْ لأبى بكْرٍ مِنْحَةٌ فكانَ يَرُوحُ بِها وَيَغْدُو عَلَيْهِمْ ويُصْبِحُ فيَدَّلِجُ إلَيْهِما ثُمَّ يَسْرَحُ فَلا يَفْطُنُ بِهِ أحَدٌ منَ الرِّعاءِ

155 Benû Lıhyân'ın Maûne Kuyusu hâdisesiyle ilgileri yoksa da Racî' sahâbîlerinin felâketi onların eliyle olmuştur. Bu sebeble bedduâya onlar da girdirilmiştir.

فَلَمَّا خَرَجَ خَرَجَ معَهُما يُعْقِبانِهِ حتَّى قَدِما المَدينَةَ فَقُتِلَ عامِرُ بنُ فُهيْرَةَ يوْمَ بئْرِ مَعُونةَ * وعَنْ أبى أُسامَةَ قال قال لى هِشامُ بنُ عُرْوَةَ فأخبرنى أبى قال لَمَّا قُتِلَ الَّذِينَ بِبِئْرِ مَعُونَةَ وأُسِرَ عَمْرُو بنُ أُمَيَّةَ الضَّمْرِيُّ قال لهُ عامِرُ بنُ الطُّفَيْلِ مَنْ هٰذَا فأشارَ إلى قَتيلٍ فقال لهُ عمْرُو بن أُمَيَّةَ هٰذَا عامِرُ بنُ فُهَيْرَةَ فقال لَقَدْ رَأَيْتُهُ بعْدَ ما قُتِلَ رُفِعَ إلى السَّماءِ حتَّى إنِّى لأَنْظُرُ إلى السَّماءِ بيْنَهُ وبَيْنَ الأَرْضِ ثُمَّ وُضِعَ فأتى النبىَّ ﷺ خبَرُهُمْ فنَعاهُم فقال إنَّ أصْحابَكُمْ قدْ أُصِيبوا وإنَّهُمْ قدْ سألوا رَبَّهُمْ فقالوا ربَّنا أخْبِرْعنَّا إخْوَانَنَا بمَا رَضينا عنْكَ ورَضيتَ عنَّا فأخْبَرَهُمْ عَنْهُم وأُصيبَ يوْمَئِذٍ فِيهِمْ عُرْوَةُ بنُ أسْماءَ بنِ الصَّلْتِ فسُمِّىَ عُرْوَةَبِهِ ومُنذِرُ بنُ عمْرٍو سُمِّىَ بِهِ مُنذِراً*

129-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr, Kureyş tarafından kendisine yapılan ezâ şiddetlendiği zamân Mekke'den Medîne'ye çıkmak husûsunda Peygamber'den izin istedi. Peygamber de ona:

— *"Yerinde ikaamet et"* buyurdu.

Bu sefer Ebû Bekr:

— Yâ Rasûlallah, Sana da Medîne'ye hicret husûsunda izin verilmesini arzû ediyor musun? dedi.

Rasûlullah buna:

— *"Ben bunu kuvvetle ümîd etmekteyim"* diye cevâb verirdi.

Âişe dedi ki: Ebû Bekr bu iznin verilmesini bekledi durdu. Derken bir gün öğle vaktinde Rasûlullah, Ebû Bekr'e geldi de:

— *"Yâ Ebâ Bekr!"* diye nidâ etti de (evimize girince): *"Yanında kim varsa dışarı çıkar"* buyurdu.

Ebû Bekr:

— Yanımda bulunanlar ancak iki kızımdır, dedi.

Peygamber:

— *"Mekke'den çıkmak husûsunda bana izin verildiğini hissettin mi* (yânî Mekke'den Medîne'ye çıkmam husûsunda bana izin verildiğini bil)*?"* buyurdu.

Ebû Bekr:

— Yâ Rasûlallah! Ben de sohbette, yânî berâberinde olmak isterim? dedi.

Peygamber:

— *"Evet, isteğin üzere berâberimdesin"* buyurdu.

Ebû Bekr:

— Yâ Rasûlallah, yanımda iki tâne dişi binek devesi vardır. Ben onları Mekke'den hicrete çıkış için hazırlamış idim, dedi ve onlardan birisini Peygamber'e verdi.

Bu el-Cedvâ isimli devedir [156].

Peygamber'le Ebû Bekr develere binip hareket ettiler, nihâyet Sevr Dağı'ndaki mağaraya geldiler ve orada gizlendiler [157].

Âmir ibnu Fuheyre, Abdullah ibnu't-Tufeyl ibn Sahbere'nin kölesi idi. O, Abdullah ibnu't-Tufeyl, Âişe'nin ana bir kardeşi idi [158]. Ebû Bekr'in sağmal hayvanları vardı. Âmir ibnu Fuheyre, o sağmal hayvanları öğleden sonra ve daha evvel onların üzerine doğru otlatmaya götürür, orada olur. Bir de gecenin sonunda yine sürüyü Peygamber ile Ebû Bekr'in yanına doğru yürütür, sonra da kuşluk vakti mer'aya sürerdi. Onun bu işini çobanlardan hiçbiri bilmezdi. Peygamber'le Ebû Bekr mağaradan çıktıkları zamân Âmir de onların berâberinde Medîne'ye doğru yola çıktı. Peygamber ile Ebû Bekr yolda Âmir'i nevbetle bineklerinin ardına bindiriyorlardı. Bu şekilde ilerleyerek nihâyet Medîne'ye geldiler. İşte bu Âmir ibnu Fuheyre (R) de Maûne Kuyusu günü şehîd edilmiştir [159].

Ve Ebû Usâme de şöyle dedi: Bana Hişâm ibn Urve şöyle dedi: Bana babam Urve haber verip şöyle dedi: Maûne Kuyusu yanındaki sahâbîlerin öldürüldüğü ve Amr ibn Umeyye ed-Damrî'nin esîr edildiği zamân, Âmir ibnu't-Tufeyl hâini, Amr'e maktüllerden birini işâret edip göstererek:

— Bu kimdir? diye sormuş.

Amr ibn Umeyye de ona:

---

156 Vâkıdî'nin rivâyetine göre, Peygamber'in bindiği bu devenin adı Kasvâ idi. Benû Kuşeyr hayvanlarındandı. Peygamber'in vefâtından sonra biraz daha yaşamış ve Bakı'a salıverilip orada otlamıştır. Sonra Ebû Bekr'in devlet başkanlığı zamânında ölmüştür.

157 Sevr Dağı, Mekke'nin sağ tarafında ve üç mil uzaklıktadır. Mağara da bunun tepesindedir. Peygamber ile Ebû Bekr'i mütevâzî sînesinde saklayan bu mağara bugün de mevcûddur ve ziyâret edilmektedir.

158 Bu kardeşlik şöyledir: Âişe'nin annesi Ümmü Rûmân'ın ilk kocası Ebu't-Tufeyl Câhiliyet devrinde Mekke'ye gelip, İslâm'dan önce Ebû Bekr'le yemînli dost olmuştu. Ebu't-Tufeyl öldü, karısını geride bıraktı. Bunun üzerine Ebû Bekr onun karısı Ümmü Rûmân ile evlendi. Ümmü Rûmân Ebû Bekr'e Abdurrahmân ile Âişe'yi doğurdu. Ebû Bekr, Ebu't-Tufeyl'den Âmir ibn Fuheyre'yi de satın alıp âzâd etmişti (Kastallânî).

159 Orada şehîd edilenler içinde Âmir ibn Fuheyre de vardı. O zamân kırk yaşında idi. İlk müslümânlardandı. Peygamber, Erkam'ın evine girmeden önce İslâm'a girmiş idi. Bu hadîste de ifâde edildiği gibi, bu zât hicret sırasında Peygamber'le Ebû Bekr'e yoldaşlık eden sahâbîdir. Ebû Bekr'in âzâdlısı idi (R).

Bu, Hicret bölümünde uzun bir metinle geçmişti. Burada ise Âmir ibn Fuheyre'den dolayı kısaca getirilmiştir.

— Bu, Âmir ibnu Fuheyre'dir (niye sordun)? deyince:

— Yemîn olsun ben onun öldürüldükten sonra göğe yükseltildiğini ve hattâ gök onunla arz arasında kaldıktan sonra tekrâr yere indirildiğini görmüşümdür (onun için sordum), dedi.

Maûne Kuyusu fâciası akabinde Cibrîl'in diliyle onların haberi Peygamber'e geldi. Peygamber de onların öldürüldüklerini sahâbîlerine bildirdi de:

— *"Arkadaşlarınız müşriklerle karşılaşıp öldürüldüler. Ve onlar Rabb'lerinden istekte bulundular da: Ey Rabb'imiz, bizim tarafımızdan, bizim Sana kavuştuğumuzu ve Senden râzı olduğumuzu; Senin de bizden râzı olduğunu dünyâdaki kardeşlerimize haber ver, dediler. Rabb'leri de Cebrâîl vâsıtasıyle onların hâlini haber verdi"* diyerek, sahâbîlerine duyurmuştur.

Maûne Kuyusu günü öldürülen sahâbîler içinde Urve ibnu Esmâ ibni's-Salt da vardı. Urve ibnu'z-Zubeyr onun ismiyle isimlendirildi. O şehîdlerin içinde Munzir ibn Amr da kumandan olarak şehîd edilmişti. Zubeyr'in oğlu Munzir de onun ismiyle isimlendirildi [160].

١٣٠ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ أَخْبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا سُلَيْمانُ التَّيْمِىُّ عنْ أَبِى مِجْلَزٍ عنْ أَنَسٍ رضي اللَّهُ عنه قال قَنَتَ النبىُّ ﷺ بَعْدَ الرُّكُوعِ شَهْرًا يَدْعُو عَلَى رِعْلٍ وذَكْوَانَ ويَقُولُ عُصَيَّةُ عَصَتِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ*

130-..... Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir ay rukû'dan sonra Rı'l ve Zekvân kabîleleri aleyhine duâ ederek kunût yaptı ve Peygamber: *"Usayya kabîlesi Allah'a ve Rasûlü'ne isyân etmiştir"* diyordu [161].

١٣١ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** مالِك عنْ إسْحاقَ بنِ عبْدِ اللَّهِ ابنِ أَبِى طَلْحَةَ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ قال دَعا النبىُّ ﷺ عَلَى الَّذِينَ قَتَلُوا يَعْنِى أَصْحابَهُ بِبِئرِ مَعُونَةَ ثَلاثِينَ صَباحًا حِينَ يَدْعُو عَلَى رِعْلٍ ولِحْيانَ وعُصَيَّةَ عَصَتِ اللَّهَ ورَسُولَهُ ﷺ قال أَنَسٌ فأَنْزَلَ اللَّهُ تعالى لِنَبِيِّهِ ﷺ فى الَّذِينَ قُتِلُوا أَصْحابِ

160 Bu vak'a o kadar unutulmaz bir te'sîr bırakmış ki, Zubeyr ibnu'l-Avvâm (R) onbeş sene sonra dünyâya gelen oğullarına Urve ve Munzir adını vermiştir. Çünkü Maûne Kuyusu şehîdleri arasında Urve ibnu Esmâ ibni's-Salt vardı. Kaafilenin başkanı da Munzir ibn Amr idi. Zubeyr'in, oğluna Urve ismini vermesinde başka bir münâsebet daha vardır. Şehîd olan Urve'nin babası Esmâ ibnu's-Salt olduğu gibi, İbnu'z-Zubeyr'in anası da Esmâ bintu Ebî Bekr es-Sıddîk'tır. Esmâ, hem erkek ismi, hem de kadın ismi olan kelimelerdendir... (Aynî'den özetle *Tecrîd Ter.*, III, 245. hâşiyeden).

161 Bu Vitr bâbında ve bu bâbda getirilen Enes hadîslerinden bir digeridir.

بِئْرِ مَعُونَةَ قُرْآنًا قَرَأْنَاهُ حَتَّى نُسِخَ بَعْدُ بَلِّغُوا قَوْمَنَا فَقَدْ لَقِينَا رَبَّنَا فَرَضِيَ عَنَّا وَرَضِينَا عَنْهُ*

131-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Maûne Kuyusu yanında sahâbîlerini öldüren kimseler aleyhine otuz sabâh bedduâ etti. O zamân Peygamber Allah'a ve Rasûlü'ne isyân eden Rı'l, Lıhyân ve Usayya kabîleleri aleyhine duâ yapardı.

Enes dedi ki: İşte Yüce Allah, Peygamberi için, Maûne Kuyusun'da öldürülen sahâbîleri hakkında Kur'ân olarak vahiy indirdi de, bizler onu sonradan lafzı kur'ânlıktan kaldırılıp nesholuncaya kadar okuduk: "Kavmimize teblîğ ediniz ki, bizler Rabb'imize kavuştuk, Rabb'imiz bizden hoşnûd olmuş, biz de O'ndan hoşnûd olmuşuzdur" [162].

١٣٢ــ حدّثنا مُوسَى بنُ أَسْماعِيلَ **حدّثنا** عبْدُ الوَاحِدِ **حدّثنا** عَاصِمٌ الأَحْوَلُ قال سألْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه عن القُنُوتِ فى الصَّلاَةِ فقال نَعَمْ فَقُلْتُ كانَ قَبْلَ الرُّكُوعِ أَوْ بَعْدَهُ قال قَبْلَهُ قُلْتُ فإِنَّ فُلاَنًا أخبَرَنى عَنْكَ أَنَّكَ قُلْتَ بَعْدَهُ قال كَذَبَ إِنَّما قَنَتَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ الرُّكُوعِ شَهْرًا أَنَّهُ كانَ بَعَثَ ناسًا يُقالُ لَهُمْ القُرَّاءُ وهُمْ سَبْعُونَ رَجُلاً إِلى ناسٍ مِنَ المُشْرِكِينَ وبَيْنَهُمْ وبَيْنَ رسُولِ اللَّهِ ﷺ عَهْدٌ قِبَلَهُمْ فَظَهَرَ هٰؤُلاَءِ الَّذِينَ كانَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ رسولِ اللَّهِ ﷺ عَهْدٌ فَقَنَتَ رسولُ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ الرُّكُوعِ شَهْرًا يَدْعُو عَلَيهِمْ*

132- Bize Mûsâ ibn İsmâîl tahdîs etti: Bize Abdulvâhid tahdîs etti: Bize Âsım el-Ahvel tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'e namâz içindeki kunûttan (meşrû' mudur diye) sordum.

Enes:

— Evet, vaktiyle kunût vardı, cevâbını verdi.

Ben tekrâr:

— Bu kunût rukû'dan evvel miydi yâhud sonra mıydı? dedim.

Enes:

— Rukû'dan evvel idi, dedi.

Ben kendisine:

— Fulân kimse bana haber verdi ki, sen rukû'dan sonra demişsin? diye sordum.

Bunun üzerine Enes:

---

162 Bu hadîsin bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, *"Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanma"* (el-Bakara: 154) kavlinin fazîleti bâbı"nda geçmişti.

— O yanlış söylemiş [163]. Rasûlullah (S) rukû'dan sonra yalnız bir ay kunût yapmıştır. Bunun sebebi de şudur: Rasûlullah kendilerine kurrâ adı verilen yetmiş kişilik bir topluluğu müşriklerden birtakım kabîlelere göndermişti. O müşriklerle Rasûlullah arasında onlar tarafından verilmiş bir ahd de vardı. İşte kendileriyle Rasûlullah arasında bir ahd bulunan bu müşrikler, o hâfız sahâbîler topluluğuna baskın yaparak üstün gelip, onların hepsini öldürdüler. İşte bu sebeble Rasûlullah, o müşrikler aleyhine bir ay rukû'dan sonra duâ ederek kunût yaptı [164].

٣١ــ بابُ غَزْوَةِ الخَنْدَقِ وهِيَ الأَحْزَابُ *

قال مُوسى بنُ عُقْبَةَ كانَتْ في شَوَّالٍ سَنَةَ أَرْبَعٍ

31 - EL-HENDEK GAZVESİ -Kİ BU EL-AHZÂB HARBİDİR- BÂBI

Mûsâ ibn Ukbe (öl. 142): Bu gazve, dördüncü yılın Şevvâl'inde idi, demiştir [165].

---

163 *Kizb,* yalan söylemek ma'nâsına geldiği gibi, Hicâz ehli lugatinde hatâ etmek, yanılmak ma'nâsında da kullanılır. Burada da bu ma'nâyadır.

164 Bu hâdise üzerine vâkı' olan buradaki kunût, Ebû Hureyre'den, Vitr'de gelen hadîsteki kunût değildir. Zîrâ hâdiseler başkadır. Ebû Hureyre'nin bahsettiği kunût, Ramazân'ın son yarısında başlayıp bayram günü terkedilmiştir. O kunûtta Mekke'de Kureyş elinde kalmış bâzı müslümânların kurtulmaları için duâ edilmiş ve Mudar'dan olan o zamânki kâfir kabîleler aleyhine de duâ edilmişti. Enes'in bu takrîri ile bu hadîsin sevkindeki müşkillik gitmiştir.

165 *Hendek,* şehir surunun etrafına kazılmış çukur ve istihkâma denir. Bu harbde Medîne'yi savunmak için etrafına hendek (handak) yânî derin ve uzun bir çukur kazıldığı için bu isimle anılmıştır.

el-Ahzâb da *el-Hizb*'in cem'idir. *Hizb,* insan câmiasına, kişinin re'y ve emrine itâat eden insan topluluğuna denir. Bu gazvede Yahûdîler, Mekke müşrikleri ve diğer büyük Arab kabîleleri müslümânlar aleyhine ittifâk ederek toplanıp geldikleri için, buna *Ahzâb* adı da verilmiştir. Bâb başlığındaki unvân da bu gazvenin iki ismi olduğunu göstermektedir.

İbn Sa'd, Hendek gazvesinin ve hendek kazılmasının sebebini şöyle bildirir: Peygamber, Yahûdî Benû'n-Nadîr'i yurtlarından sürgün ettiği zamân, bunların büyükleri Hayber Yahûdîleri'nin yanına sığınmışlardı. İşte bunlardan yirmi kadar Yahûdî, başlarında Huyey ibn Ahtab olduğu hâlde Mekke'ye giderek Kureyş'i tahrîk edip, onları birlikte Peygamber üzerine harekete çağırdılar. Sonra Gatafân, Benû Suleym, Benû Esed, Fizûre, Benû Murre, Eşca' kabîlelerini de dolaşarak, Hayber'in senelik hurma mahsûlünün yarısını kendilerine vermek va'diyle bunları da ayaklandırdılar. Bunlarla Kureyş'ten onbin kişilik bir ordu toplandı ve Ebû Sufyân'ın emrinde Medîne üzerine yürüdü.

Bu sırada Benû Huzaa'dan bir kişi dört günde Medîne'ye yetişip, durumu Peygamber'e bildirdi. Peygamber sahâbîleriyle istişâre etti. Savunma harbi yapılmasına ve Selmân el-Fârisî'nin teklîfi üzerine hendek kazılmasına karar verildi.

١٣٣ــ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ قال أخْبَرنِى نافِعٌ عنِ ابنِ عُمَرَ رَضى اللّهُ عنهما أنَّ النبىَّ ﷺ عَرَضَهُ يَوْمَ أُحُدٍ وهْوَ ابنُ أرْبَعَ عَشْرَةَ فَلَمْ يُجِزْهُ وعَرَضَهُ يَوْمَ الخَنْدَقِ وهْوَ ابنُ خَمسَ عَشْرَةَ سَنَةً فأجازَهُ *

133-..... Ubeydullah şöyle demiştir: Bana Nâfi', İbnu Umer'den haber verdi ki, Peygamber (S), Uhud gazvesi günü harbden önce orduyu teftîş ettiği zamân Abdullah ibn Umer'in karşısına gelmiş de ona harbe girmesine izin vermemiştir; o gün Abdullah ibn Umer ondört yaşında idi. Peygamber Hendek gazvesi günü İbn Umer onbeş yaşında iken yine onun karşısına gelmiş ve bu sefer onun harbe girmesine izin vermiştir [166].

١٣٤ــ حدّثنى قُتَيْبَةُ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ عنْ أبى حازِمٍ عنْ سَهْلِ ابنِ سَعْدٍ رضى اللّهُ عنْه قال كُنَّا مَعَ رسُولِ اللّهِ ﷺ فى الخَنْدَقِ وَهُمْ يَحْفِرُونَ ونَحْنُ نَنْقُلُ التُّرابَ عَلَى أكْتادِنا فقال رسُولُ اللّهِ ﷺ

اللّهُمَّ لاَعَيْشَ إلاَّ عَيْشُ الآخِرَهْ * فاغْفِرْ لِلْمُهَاجِرِينَ والأنْصارِ

134-..... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın berâberinde hendek işinde bulunduk. Müslümânlar hendek kazıyor, biz de omuzlarımız üzerinde toprak taşıyorduk. Rasûlullah (S):

"Allâhumme lâ ayşe illâ ayşu'l-âhire
Fağfir lil-Muhâcirîne ve'l-Ensâri"

(= Yâ Allah, yaşayış ancak âhiret yaşayışıdır.
Sen Muhâcirler ve Ensâr'ı mağfiret eyle!)
beytini söyledi [167].

١٣٥ــ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا مُعاوِيَةُ بنُ عمْرٍو حدّثنا أبُو إسْحاقَ عنْ حُمَيْدٍ سَمِعْتُ أنَسًا رضى اللّهُ عنه يَقُولُ خَرَجَ رسُولُ اللّهِ صلى اللّهُ عَليهِ وسلّم إلى الخَنْدَقِ فإذَا المُهاجِرُونَ والأنْصارُ يَحْفِرُونَ فى غَدَاةٍ بارِدَةٍ

Uhud ile Hendek arasında Hamrâu'l-Esed, Ebû Mesleme, Abdullah ibn Uneys, Racî', Maûne Kuyusu, Zâtu'r-Rıka, Bedri Âhire, Devmetu'l-Cendel seriyyeleri vak'aları vardır... (Aynî).

166 Buna göre Uhud ile Hendek arasında bir yıl oluyor, Uhud, üçüncü yılda oldu, Hendek de dördüncü yılda olur.

167 Bu beyt vezinli değildir. Belki bunun aslı hemze ve lâm'ın "Muhâcir"e nakliyle "Fağfir lil-Ensâri ve lil-Muhâcireh" şeklindedir (Kastallânî).

فَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ عَبِيدٌ يَعْمَلُونَ ذٰلِكَ لَهُمْ فَلَمَّا رَأَي مابِهِمْ مِنَ النَّصَبِ والجُوعِ قال

اللَّهُمَّ إنَّ العَيْشَ عَيْشُ الآخِرَهْ * فاغْفِرْ لِلأنْصارِ والمُهاجِرَه

فقالُوا مُجِيبِينَ لَهُ

نَحْنُ الَّذِينَ بايَعُوا مُحَمَّدَا * عَلى الجِهادِ مابَقِينا أبَدَا*

135-..... Humeyd et-Tavîl şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim şöyle diyordu: Rasûlullah, hendek kazılan yere çıkıp vardı. Orada Muhâcirler ile Ensâr'ın soğuk bir kuşluk vaktinde hendek kazmakta olduklarını gördü. Onların yanlarında kendileri adına bu işi yapacak köleleri yoktu. Rasûlullah bunların çektikleri zorluğu ve açlığı görünce:

"Allâhumme inne'l-ayşe ayşu'l-âhire
Fağfir lil-Ensârî ve'l-Muhâcireh"

(= Yâ Allah, tam yaşama âhiret yaşamasıdır.
Bunun için Sen Ensâr'a ve Muhâcirler'e mağfiret eyle!)
beytini söyledi. Orada bulunan sahâbîler de Rasûlullah'a cevâb vererek:

Nahnu'llezîne bâyeû Muhammeden,
Ale'l-cihâdi mâ bakıynâ ebeden

(= Bizler hayâtta kaldığımız müddetçe dâima cihâd etmek üzere Muhammed'le bey'at edip söz vermiş kimseleriz)
dediler [168].

١٣٦ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ **حدّثنا** عَبْدُ الوَارِثِ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ عنْ أنَسٍ رضى اللَّهُ عنه قال جَعَلَ المُهاجِرُونَ والأنْصارُ يَحْفِرُونَ الخَنْدَقَ حَوْلَ المَدِينَةِ ويَنْقُلُونَ التُّرابَ عَلَى مُتُونِهِمْ وهُمْ يَقُولُونَ *

نَحْنُ الَّذِينَ بايَعُوا مُحَمَّدَا * عَلى الإسْلامِ ما بَقِينا أبَدَا

قال يَقُولُ النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وهْوَ يُجِيبُهُمْ

اللَّهُمَّ إنَّهُ لاَخَيْرَ إلاَّ خيْرُ الآخِرَهْ * فَبارِكْ فِى الأنْصارِ والمُهاجِرَهْ

قال يُؤْتَوْنَ بِمِلْءِ كَفِّى منَ الشَّعِيرِ فَيُصْنَعُ لَهُمْ بإهالَةٍ سَنِخَةٍ تُوضَعُ بيْنَ يَدَىِ القَوْمِ والْقَوْمُ جِياعٌ وهْىَ بَشِعَةٌ فى الحَلْقِ ولَها رِيحٌ مُنْتِنٌ *

136-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Muhâcirler'le Ensâr Medîne etrâfına hendek kazmaya ve sırtları üzerinde toprak taşımaya başladılar. Bu çalışma sırasında onlar:

168 Bunun bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, "Hendek kazma bâbı"nda geçmişti.

Nahnu'llezîne bâyeû Muhammeden
Ale'l-İslâmi mâ bakıynâ ebeden

(= Biz hayâtta kaldığımız müddetçe dâima
İslâm üzerinde sebât edeceğimize Muhammed'e söz vermiş kimseleriz) beytini söylerlerdi.

Enes dedi ki: Peygamber de onlara cevâb vererek:

"Allâhumme innehu lâ hayra illâ hayru'l-âhireh
Fe-bârik fi'l-Ensâri ve'l-Muhâcireh"

(= Yâ Allah, âhiret hayrından başka hayır olmadığı muhakkaktır. Onun için Sen bu işi Ensâr ve Muhâcirler hakkında bereketli kıl) beytini söylerdi.

Yine Enes dedi ki: Sahâbîlere o zamân avucum (yâhud iki avuç) dolusu arpa getirilir, akabinde bu onlar için, eskiliğinden tadı ve kokusu değişmiş et yağı ile pişirilip yemek yapılır ve topluluğun önüne konulurdu. Topluluk aç oldukları hâlde bu yağın sertliği, bozuk tadı boğazda kalırdı; bu yağın hoşa gitmeyen bir kokusu da vardı [169].

١٣٧ــ حدّثنا خَلاَّدُ بنُ يَحْيَى **حدّثنا** عبْدُ الوَاحِدِ بنُ أيْمَنَ عنْ أبِيهِ قال أتَيْتُ جابِرًا رضى الله عنه فَقال إنَّا يوْمَ الخَنْدَقِ نَحْفِرُ فَعَرَضَتْ كُدْيَةٌ شَدِيدَةٌ فجَاؤُا النبىَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم فَقالُوا هٰذِهِ كُدْيَةٌ عَرَضَتْ في الخَنْدَقِ فَقال أنا نازِلٌ ثُمَّ قامَ وبَطْنُهُ مَعْصُوبٌ بِحَجَرٍ ولَبِثْنا ثَلاَثَةَ أيامٍ لانَذُوقُ ذَوَاقًا فأخَذَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم المِعْوَلَ فَضربَ فَعادَ كَثِيبًا أهْيَلَ أو أهْيَمَ فقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ ائْذَنْ لى إلى البَيْتِ فقُلْتُ لامْرَأتى رأيْتُ بالنبىِّ صلى اللَّهُ عليْه وسلم شَيْئًا ما كانَ فى ذٰلِكَ صَبْرٌ فعِنْدَكِ شَىْءٌ قالَتْ عِنْدِى شَعِيرٌ وعَناقٌ فذَبَحْتُ العَناقَ وطَحَنَتِ الشَّعِيرَ حتَّى جعَلْنا اللَّحْمَ فى البُرْمَةِ ثُمَّ جِئْتُ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم والعَجِينُ قدِ انْكَسَرَ والبُرْمَةُ بيْنَ الأثافِىِّ قدْ كادَتْ أنْ تَنْضَجَ فقُلْتُ طُعَيِّمٌ لى فقُمْ أنْتَ يارسولَ اللَّهِ ورَجُلٌ أوْ رجُلاَنِ قال كَمْ هُوَ فذَكَرْتُ لهُ قال كَثِيرٌ طَيِّبٌ قال قُلْ لَها لا تنْزِعُ البُرْمَةَ ولا الخُبْزَ مِنَ التَّنُّورِ حتَّى آتِىَ فقال قُومُوا فَقامَ المُهاجِرُونَ والأنْصارُ فلمَّا دَخَلَ علَى امْرَأتِهِ قال ويْحَكِ جاءَ النبىُّ ﷺ بالمُهاجِرِينَ والأنْصَار ومَنْ معَهُمْ قالَتْ هَلْ سألَكَ قُلْتُ نَعَمْ فقال

169 Bu Enes hadîsinin başka bir rivâyetidir. Bunda o zamân sahâbîlerin ne kadar zor şartlar ve sıkıntılar içinde, o hendeği kazdıkları açık olarak belirtilmiştir.

ادْخُلُوا ولاَتَضاغَطُوا فَجَعَلَ يَكْسِرُ الخُبْزَ ويَجْعَلُ عليْهِ اللَّحْمَ ويُخَمِّرُ البُرْمَةَ والتَّنُّورَ إذا أَخَذَ مِنْهُ ويُقَرِّبُ إلى أصْحابِهِ ثُمَّ يَنزِعُ فَلَمْ يَزَلْ يَكْسِرُ الخُبْزَ ويغْرِفُ حتى شبِعُوا وبَقِىَ بَقِيَّةٌ قال كُلِى هٰذا وأَهْدِى فإنَّ النَّاسَ أصابَتْهُمْ مَجاعَةٌ *

137- Bize Hallâd ibn Yahyâ tahdîs etti: Bize Abdulvâhid ibnu Eymen, babası Eymen el-Habeşî'den -ki bu zât İbn Umer'in âzâdlısı idi- tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Ben Câbir'e geldim; o şöyle dedi: Bizler Hendek günü çukur kazıyorduk. Bir ara çok sert bir yer karşımıza çıktı. Bunun üzerine sahâbîler Peygamber'e geldiler ve:

— Hendek'te (taş parçası gibi) sert bir damar karşımıza çıktı, dediler.

Peygamber (S):

— *"Ben hendeğe ineyim"* buyurdu.

Sonra Peygamber karnına (açlıktan) bir taş parçası sarılmış olarak kalktı. Çünkü biz (hendek kazarken) üç gün yiyecek içecek birşey tatmadan orada kalmıştık. Peygamber sivri balyozu eline aldı ve o kayaya vurdu. O sert kaya ince kum gibi dağıldı. Ben:

— Yâ Rasûlallah, eve gitmeme izin ver, dedim.

Evime geldiğimde eşime (Mes'ûd kızı Suheyle'ye):

— Ben Peygamber'de bir açlık hâli gördüm ki, artık sabrolunur şey değildir. Evinde yiyecek birşey var mı? diye sordum.

O:

— Yanımda biraz arpa ile bir keçi oğlağı var, dedi.

Hemen keçi oğlağını kestim. Eşim de o arpayı öğüttü. Nihâyet eti çömleğe koyduk. Hamur mayalanıp fırına, çömleği de tandıra konulduktan ve bunlar güzel pişmeye başladıktan sonra ben Peygamber'e geldim ve:

— Yâ Rasûlallah, biraz yiyeceğim var, bir veyâ iki kişi ile kalk buyur gel, dedim.

Rasûlullah:

— *"Yiyeceğin ne kadardır?"* diye sordu.

Ben de mikdârını bildirdim.

— *"O! Hem çok, hem de güzel!"* buyurdu.

Aynı zamânda:

— *"Kadınına söyle! Ben evinize gelinceye kadar çömleği tandırdan, ekmeği de fırından ayırmasın!"* diye tenbîh etti.

Bunun ardından Rasûlullah orada bulunanlara:

— "(Ey hendek ahâlîsi!) *Kalkınız* (Câbir'in ziyâfetine gideceğiz)!" buyurdu.

Bu umûmî da'vet üzerine Muhâcirler ve Ensâr kalktılar. Câbir karısının yanına girince telâşından:

— Allah sana iyilik versin! Peygamber Muhâcirler'i, Ensâr'ı ve yanında bulunan kimseleri getiriyor, diye endîşesini belirtti.

Kadın:

— Peygamber yemeğimizin mikdârını sana sordu mu? dedi.

Ona:

— Evet sordu, dedim.

(Eşim: Mâdem ki biz evimizdeki yiyeceği Peygamber'e bildirdik, gerisini Allah ve Rasûlü bilir, dedi.)

Peygamber (hendek halkıyle evimizin önüne gelince yanındaki topluluğa):

— *"Giriniz ve birbirinizi sıkıştırmayarak serbest oturunuz"* buyurdu.

(Sahâbîler bölük bölük oturdular.) Sonra Rasûlullah kendi eliyle (çömleği ve fırının kapağını açtı), ekmeği fırından alıp parçalamağa ve üzerine et koyup -çömleği ve fırını kapayarak- da'vetlilere sunmaya başladı. Rasûlullah bu sûretle ekmek bölüp üstüne et koymağa ve -her defasında çömleği ve fırını kapayarak- hendek halkına dağıtmağa devâm etti. Nihâyet da'vetliler doydular. Yemek de arttı kaldı. Rasûlullah, Câbir'in kadınına:

— *"Bu geri kalanı sen ye ve başkalarına da hediye et. Çünkü bütün insanlara açlık isâbet etmiştir"* buyurdu [170].

١٣٨ــ حدّثني عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ **حدّثنا** أبو عاصِمٍ أخبَرَنا حَنْظَلَةُ بنُ أبي سُفْيانَ أخبرنا سَعِيدُ بنُ مِيناءَ قال سَمِعْتُ جابِرَ بنَ عبْدِ الله رضى اللَّهُ عنهما قال لَمَّا حُفِرَ الخَنْدَقُ رَأَيْتُ بالنبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم خَمَصًا شَدِيدًا فانْكَفَأْتُ إلى امْرَأتِي فَقُلْتُ هَلْ عِنْدَكِ شَيْءٌ فإنِّي رَأَيْتُ بِرَسُولِ الله صلى اللَّهُ عليه وسلم خَمَصًا شَدِيدًا فأخْرَجَتْ إلَيَّ جِرَابًا فِيهِ صاعٌ مِنْ شَعِيرٍ ولَنا بُهَيْمَةٌ دَاجِنٌ فَذَبَحْتُها وطَحَنَتِ الشَعِيرَ فَفَرَغَتْ إلى فَرَاغِي وقَطَّعْتُها فى بُرْمَتِها ثُمَّ وَلَّيْتُ إلى رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليْهِ وسلم فقالَتْ لاتَفْضَحْنِى بِرَسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم وبِمَنْ مَعَهُ فَجِئْتُهُ فَسارَرْتُهُ فَقُلْتُ يارسُولَ اللَّهِ ذَبَحْنا بَهَيْمَةً لَنا وطَحَنَّا صاعًا مِنْ شَعِيرٍ كانَ عِنْدَنا فَتَعالَ أنْتَ ونَفَرٌ مَعَكَ فَصاحَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم فقال ياأهْلَ الخَنْدَقِ إنَّ جابِرًا قَدْ صَنَعَ سُؤْرًا فَحَيَّ هَلاً بِكُمْ فقال رسُولُ اللَّهِ ﷺ لاتَنْزِلُنَّ بُرْمَتَكُمْ ولاَ تُخْبِزُنَّ عَجِينَكُمْ حَتَّى أجِيءَ فَجِئْتُ

170 Bu, Buhârî'nin Müslim'den yalnız olarak rivâyet ettiği hadîslerdendir. Şübhesiz bu Câbir hadîsindeki işlerin hepsi Peygamberlik alâmetlerindendir (Aynî).

وجاءَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقْدُمُ النَّاسَ حَتَّى جِئْتُ امْرَأتِى فقالَتْ بِكَ وبِكَ فَقُلْتُ قَدْ فَعَلْتُ الَّذِى قُلْتِ فأخْرَجَتْ لَهُ عَجِينا فَبصَقَ فِيهِ وبارَكَ ثُمَّ عَمَدَ إلى بُرْمَتِنا فَبصَقَ وبارَكَ ثُمَّ قال ادعُ خابِزَةً فَلْتَخْبِزْ مَعِى واقْدَحِى مِنْ بُرْمَتِكُمْ ولاَ تُنْزِلُوها وهُمْ أَلْفٌ فأقْسِمُ باللَّهِ لَقَدْ أكَلُوا حتَّى تَرَكُوهُ وانْحَرَفُوا وإنَّ بُرْمَتَنا لَتَغِطُّ كَما هِىَ وإنَّ عَجِينَنا لَيُخبَزُ كَماهُوَ *

138-..... Bize Saîd ibnu Mînâ haber verip şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle dedi: Ben hendek kazıldığı zamân Peygamber'de açlıktan dolayı şiddetli bir karın çekkinliği gördüm. Hemen kadınımın yanına döndüm de:

— Yanında yiyecek birşey var mı? Çünkü ben Rasûlullah'ta şiddetli bir karın boşluğu ve çekikliği gördüm, dedim.

O bana içinde bir sâ' arpa bulunan bir dağarcık çıkardı. Bizim bir besi oğlağımız vardı. Ben onu kestim. Kadınım da o arpayı öğüttü. O arpa öğütmeyi, benim oğlağı kesip ayrılmamla berâber bitirdi. Ben oğlağın etini parçalayıp, çömleğinin içine koydum. Sonra Rasûlullah'ın yanına döndüm. Karım Suheyle, benim Rasûlullah'a dönüşümün akabinde:

— Beni Rasûlullah ve berâberindekilerle mahcûb etme! dedi.

Ben akabinde Rasûlullah'a geldim ve O'na gizlice:

— Yâ Rasûlallah! Biz bir oğlağımızı kestik, yanımızda bulunan bir sâ' arpayı da öğüttük; Sen ve berâberindeki on kadar insanla bize buyur gel, dedim.

Bu teklîfim üzerine Peygamber bağırıp:

— *"Ey hendek ahâlîsi! Câbir ziyâfet yemeği yapmıştır. Çabuk geliniz!"* buyurdu.

Akabinde Câbir'e de:

— *"Ben size gelinceye kadar çömleğinizi tandırdan indirmeyin, hamurunuzu da ekmek yapmayın"* diye tenbîh etti.

Câbir dedi ki: Ben eve geldim, Rasûlullah da geldi. İnsanlar da ilerliyorlardı. Ben karımın yanına geldim. Karım gelen insanların çokluğunu ve yemeğin azlığını görünce, bana:

— Allah sana iyilik versin, Allah sana şöyle böyle yapsın! dedi.

Ben de ona:

— Ben senin: Yemeğin azlığını Rasûlullah'a haber ver de beni rüsvây etme, dediğini yaptım, dedim.

Akabinde karım, Peygamber'e hamuru çıkardı. Peygamber onun içine ağzının suyundan attı da hamura bereket duâsı yaptı. Sonra da

et çömleğine yöneldi, onun içine de ağız suyu attı ve bereket duâsı etti. Sonra:

— *"Ekmek pişirici bir kadın çağır da benimle berâber pişirsin, sen de çömleğinizden kepçe ile et çıkar ve sakın çömleği tandır taşlarının üzerinden aşağıya indirmeyiniz"* buyurdu.

Oradaki topluluk bin kişi idi. Allah'a yemîn ederim ki onların hepsi yediler, yemeği bırakıp yemekten ayrıldılar; bizim et çömleğimiz olduğu gibi dopdolu idi, hamurumuz da olduğu gibi hiç eksilmeden hâlâ ekmek yapılır hâldeydi [171].

١٣٩ــ حدّثنى عُثْمانُ بنُ أبى شَيْبَةَ **حدّثنا** عَبْدَةُ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها إذْ جاؤُكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ ومِنْ أسْفَلَ مِنْكُمْ وإذْ زَاغَتِ الأبصارُ قالَتْ كانَ ذَاكَ يَوْمَ الخَنْدَقِ وبَلَغَتِ القُلُوبُ الحَناجِرَ *

139-..... Âişe (R); *"O vakit onlar hem üstünüzden, hem altınızdan size gelmişlerdi. O zamân gözler yılmış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı. Ve siz Allah'a karşı türlü zannlarda bulunuyordunuz"* (el-Ahzâb: 10) âyeti hakkında:

— Bu âyetin içindeki işlerin hepsi Hendek günü oldu, demiştir [172].

١٤٠ــ حدّثنا مُسلِمُ بنُ إبْراهِيمَ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ أبى إسْحاق عنِ البَرَاءِ رضى اللَّهُ عنهُ قال كانَ النبىُّ ﷺ يَنْقُلُ التُّرابَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ حَتَّى أغْمَرَ بَطْنَهُ أوِاغْبَرَّ بَطْنُهُ يَقُولُ *

واللَّهِ لَوْلاَ اللَّهُ ما اهْتَدَيْنَا ... ولاَ تَصَدَّقْنا ولاَ صَلَّيْنَا
فأنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنا ... وثَبِّتِ الأقْدَامَ إنْ لاَقَيْنا
إنَّ الأُلَى قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا ... إذَ أرَادُوا فِتْنَةً أبَيْنَا
ورَفَعَ بِها صَوْتَهُ أبَيْنا أبَيْنا *

---

171 Bu, Câbir hadîsinin diğer bir tarîkten rivâyetidir. Bu hadîs de aynı isnâd ile kısaltılmış olarak Cihâd'da, "Farsça ve yabancı bir dil ile konuşan kimse bâbı"nda geçmişti (Aynî).

172 Bu âyetin üst ve alt tarafıyle tamâmı şöyledir: *"Ey îmân edenler, Allah'ın üzerinizdeki ni'metini hatırlayın, o zamânda ki, size ordular saldırmıştı da biz onlara karşı bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah ne işlerseniz hakkıyle görür. O vakit onlar hem üstünüzden, hem altınızdan size gelmişlerdi. O zamân gözler yılmış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı ve siz Allah'a türlü zannlarda bulunuyordunuz. İşte orada mü'minler imtihâna uğratılmıştı. Şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı"* (el-Ahzâb: 9-11).

140-..... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Hendek günü (toprak kazılması yapılırken) Peygamber toprak taşıyordu. Hattâ karnını toprak örtmüş -yâhud karnı toza bulanmıştı. Peygamber (bu sırada Abdullah ibn Revâha'nın) şu recezini söylüyordu:

Vallâhi levlâ'llâhu mahtedeynâ
Velâ tasaddaknâ velâ salleynâ
Feenzilen sekîneten aleynâ
Ve sebbiti'l-akdâme in lâkaynâ
İnne'l-ulâ kad bağav aleynâ
İzâ erâdu fitneten ebeynâ

(= Allah'a yemîn ederim ki, Allah olmasaydı biz doğru yolu bulamazdık. Sadaka da vermez, namâz da kılmazdık. (Yâ Rabb!) Kâfirlerle karşılaştığımızda ayaklarımızı sâbit tut, üzerimize sekînet -ma'nevî kuvvet- yânî sabır ve sebât indir. Şübhesiz onlar bizim üzerimize saldırmışlardır. Onlar bize fitne ve fesâd yapmak istedikleri zamân kaçmayıp dayatırız.)

el-Berâ ibn Âzib: Peygamber (S) *"Ebeynâ ebeynâ* (= Kaçmaz dayatırız, kaçmaz dayatırız)*!"* kelimelerini söylerken sesini yükseltirdi, demiştir [173].

١٤١ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ عنْ شُعْبَةَ قال **حدّثني** الحَكَمُ عنْ مُجَاهِدٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهُمَا عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم قال نُصِرْتُ بالصَّبَا وأُهْلِكَتْ عادٌ بالدَّبُورِ*

141-..... Şu'be şöyle demiştir: Bana el-Hakem ibnu Uteybe, (müfessir) Mucâhid ibn Cebr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Ben sabâ rüzgârı ile zafere ulaştırıldım. Âd kavmi ise debûr rüzgârı ile helâk edildi"* buyurmuştur [174].

١٤٢ــ حدّثني أَحْمَدُ بنُ عُثْمَانَ **حدّثنا** شُرَيْحُ بنُ مَسْلَمَةَ قال **حدّثني** إبْرَاهِيمُ بنُ يُوسُفَ قال **حدّثني** أبي عنْ أبي إسْحاقَ قال سَمِعْتُ البَرَاءَ يُحَدِّثُ

---

173 Bunun bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, "Hendek kazma bâbı"nda geçmişti.

174 *Sabâ,* doğudan esen rüzgârın ismidir; batıdan esen rüzgârın adı da *Debûr*'dur. Kuzeyden esen rüzgâra *Şemâl,* güney rüzgârına da *Cenûb* denir.

Peygamber'in böyle buyurması, Ahzâb harbine âid olan ***"Biz onların başına şiddetli bir rüzgârı ve sizin görmediğiniz birtakım ilâhî orduları göndermiştik"*** (el-Ahzâb: 9) âyetine işârettir. Kureyş, İslâm'ı söndürmek ve müslümânları yok etmek için onbin kadar müttefik askerle Medîne'ye saldırdıklarında, hendek kazılarak savunma harbine hazırlanılmış, bu sırada müslümânlar sarsılmışlardı... İşte o sırada bir gece doğu tarafından çok soğuk ve kuvvetli bir rüzgâr esip, müşrik ordugâhını darmadağın etmişti.

قال لَمَّا كانَ يَوْمُ الأَحْزَابِ وخَنْدَقَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم رأَيْتُهُ يَنْقُلُ مِنْ تُرَابِ الخَنْدَقِ حَتَّى وَارَى عَنِّى الغُبارُ جِلْدَةَ بَطْنِهِ وكانَ كثِيرَ الشعَرِ فَسَمِعْتُهُ يَرتَجِزُ بِكَلِماتِ ابنِ رَوَاحَةَ وهْوَ يَنْقُلُ مِنَ التُّرَابِ يَقُولُ *

اللَّهُمَّ لوْلا أَنْتَ ما اهْتَدَيْنا ... ولاَ تَصَدَّقْنا ولاَ صَلَّيْنا

فَأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا ... وثَبِّتِ الأَقْدَامَ إنْ لاَقَيْنا

إنَّ الأُلَى قَدْ بَغَوْا عَلَيْنا ... وإنْ أَرَادُوا فِتْنَةً أَبَيْنا

قال ثُمَّ يَمُدُّ صَوْتَهُ بآخِرِها *

142-..... Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibnu Âzib(R)'-den işittim, o tahdîs edip şöyle dedi: Ahzâb günü olduğu ve Rasûlullah (S) hendek kazdığı zamân hem Rasûlullah'ı hendeğin toprağından taşır hâlde gördüm, hattâ tozlar O'nun karnının derisini benden perdelemişti. Peygamber'in göğsü çokça kıllıydı. İşte Peygamber o hâlde toprak taşırken, Abdullah ibn Revâha'nın şu kelimelerini şiir şeklinde okumakta olduğunu işittim; O şöyle diyordu:

"Allâhumme levlâ ente mahtedeynâ
Velâ tasaddaknâ velâ salleynâ
Feenzilen sekîneten aleynâ
Ve sebbiti'l-akdâme in lâkaynâ
İnne'l-ulâ kad bağav aleynâ
Ve in erâdu fitneten ebeynâ"

el-Berâ: Sonra Peygamber bu şiirin sonundaki *"Ebeynâ"* kelimesinde sesini uzatıyordu, demiştir [175].

١٤٣ــ حدّثنى عَبْدَةُ بنُ عبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** عَبْدُ الصَّمَدِ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ هُوَ ابنُ عبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ عنْ أَبِيهِ أَنَّ ابنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال أَوَّلُ يَوْمٍ شَهِدْتُهُ هُوَ يَوْمُ الخَنْدَقِ *

143-..... Abdullah ibnu Umer (R): Hazır bulunup harb yaptığım ilk gün, Hendek günüdür, demiştir [176].

١٤٤ــ حدّثنى إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسٰى أخبرَنا هِشَامٌ عنْ مَعْمَرٍ عنِ الزُّهْرِيِّ

---

175 Bu, el-Berâ hadîsinin başka bir yoldan diğer bir rivâyetidir.

176 Bunun bir rivâyeti daha önce geçmişti. Orada İbn Umer ondört yaşında olduğu için Uhud harbine izin verilmemiş; Hendek'te onbeş yaşında olduğu için izin verilmişti.

عَنْ سالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ * قال وأَخْبَرَنِى ابنُ طاوُسٍ عنْ عِكْرِمَةَ بنِ خالِدٍ عنِ ابنِ عُمَرَ قال دَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ ونَسْوَاتُها تَنْطُفُ قُلْتُ قَدْ كانَ مِنْ أَمْرِ النَّاسِ ماتَرَيْنَ فَلَمْ يُجْعَلْ لى مِنَ الأَمْرِ شَىْءٌ فَقالَتْ إلْحَقْ فإنَّهُمْ يَنْتَظِرُونَكَ وأَخْشَى أَنْ يَكُونَ فى احْتِباسِكَ عَنْهُمْ فُرْقَةٌ فَلَمْ تَدَعْهُ حَتَّى ذَهَبَ فَلَمَّا تَفَرَّقَ النَّاسُ خَطَبَ مُعاوِيَةُ قال مَنْ كانَ يُرِيدُ أَنْ يَتَكَلَّمَ فى هٰذَا الأَمْرِ فَلْيُطْلِعْ لَنا قَرْنَهُ فَلَنَحْنُ أَحَقُّ بِهِ مِنْهُ ومِنْ أَبِيهِ قال حَبِيبُ ابنُ مَسلَمَةَ فَهَلاَّ أَجَبْتَهُ قال عَبْدُ اللَّه فَحَلَلْتُ حُبْوَتى وهَمَمْتُ أَنْ أَقُولَ أَحَقُّ بِهَذَا الأَمْرِ مِنْكَ مَنْ قاتَلَكَ وأَباكَ عَلَى الإِسْلاَمِ فَخَشِيتُ أَنْ أَقُولَ كَلِمَةً تُفَرِّقُ بَيْنَ الجَمْعِ وتَسْفِكُ الدَّمَ ويُحْمَلُ عنِّى غَيْرُ ذَلِكَ فَذَكَرْتُ ما أَعَدَّ اللَّهُ فِي الجِنانِ قال حَبِيبٌ حُفِظْتَ وَعُصِمْتَ * قال مَحْمُودٌ عنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ ولَوساتُها *

144-..... Abdullah ibnu Umer (R) şöyle demiştir: Sıffîn vak'-ası sırasında kızkardeşim Hafsa'yı ziyâret edip yanına girdim. O esnâda ablam yıkanmıştı da saç örgüleri su damlatır hâldeydi [177]. Ona:

— Alî ile Muâviye'nin hükûmet da'vâsı gördüğün hâle girdi. (Mekke'de, Medîne'de sağ kalan sahâbîleri bu işi müzâkere etmeye çağırıyorlar.) Fakat benim için emîrlik ve meliklikten birşey takdîr edilmemiştir (benim bu işle ilgim yoktur, onun için ben müzâkereye gitmeyeceğim), dedim.

Hafsa:

— Buradan gidecek hey'ete sen de katıl. Çünkü Sufyânîler senin durumuna muhakkak bakıyorlardır. Senin gitmekten çekinmeni, muhâlefet sanmalarından korkarım, dedi.

Ve Hafsa, kardeşi İbn Umer'i iki hakemin toplanma yerine gönderinceye kadar boş bırakmadı. (Nihâyet İbn Umer, hakemlerin bulunduğu yere vardı ve aralarında cereyân eden dolambaçlı vâkıada hazır bulundu.) [178]

Hakemlerin hüküm vermesinden sonra insanlar dağılınca Muâviye kendisini halîfe sayarak bir hutbe yaptı da, hutbenin bir cümle-

177 Hadîs râvîlerinin hadîs rivâyet ederken hadîs ile hiç ilgisi olmayan bu gibi şeyleri zikretmeleri, hadîsin sahîhliğini sağlamak içindir.

178 Bu tertîlî ve entrikalı vâkıa Amr ibn Âs'ın, Muâviye adına hakem ta'yîn olunmasıyle başlar. Ebû Mûsâ el-Eş'arî de Alî nâmına hakem olmuştu. Amr ibn Âs'ın Ebû Mûsâ'nın temizliğinden faydalanarak Alî'yi halîfelikten düşürmesiyle Muâviye'yi halîfe i'lân edişi, siyer ve İslâm Târîhi kitâblarında açıkça anlatılır.

sinde Alî'ye meyl ve mahabbeti olan Abdullah ibn Umer'le babası Umer'e ta'rîz edip:

— Bu halîfelik işi hakkında her kim benimle konuşmak isterse yüzünü bize göstersin! Muhakkak ki, biz halîfeliğe hem ondan, hem de babasından (yânî Umer'den) daha haklıyız! demiştir [179].

Küçük yaşta bir sahâbî olan râvî Habîb ibn Mesleme, İbn Umer'e:

— Sen Muâviye'ye cevâb vermedin mi? diye sordu.

Abdullah ibn Umer:

— Hemen maşlahımın bağını çözdüm de ona: Bu halîfelik işine senden daha haklı ve daha lâyık olan, Uhud günü, Hendek günü İslâm'ı korumak üzere sana ve baban Ebû Sufyân'a karşı harb eden kişidir (yânî Alî'dir), demek istedim. Fakat İslâm topluluğunun arasını açacak, kan dökecek ve istemediğim ters bir ma'nâya hamlolunacak bir kelime söylemekten korktum. Ve o anda Allah'ın sabreden kuluna hazırladığı mükâfâtını hatırladım (da Muâviye'ye karşılık vermedim), demiştir.

Abdullah ibn Umer'in bu sözlerini dinleyen Habîb ibnu Mesleme -Muâviye tarafdârı olmakla berâber- onun görüşündeki doğruluğu takdîr ederek:

— Sen Allah tarafından bir fitneden korunmuş ve büyük bir fenâlıktan muhâfaza edilmişsin! demiştir.

Buhârî'nin şeyhi Mahmûd ibn Gaylân el-Mervezî, Abdurrazzâk'tan gelen bir rivâyetinde saç örgüleri ma'nâsında olarak geçen "Nesvâtuha" kelimesi yerine vâv'ın sîden öne alınmasıyle "Nevsâtuha" şeklinde söylemiştir [180].

١٤٥ــ حدّثنا أَبُو نُعَيْمٍ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ أَبِي إِسْحاقَ عنْ سُلَيْمانَ ابنِ صُرَدٍ قال قال النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ الأَحْزَابِ نَغْزُوهُمْ ولا يَغْزُوننا *

145-..... Süleymân ibnu Sured (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ahzâb günü (müşriklerin oradan ayrılmaları üzerine): *"Artık biz*

---

179 Muâviye'nin İbn Umer'le babası Umer'e bu derece saldırmasının sebebi, Zehebî'nin beyânına göre, o gün bütün fikirlerin Abdullah ibn Umer'in seçilmesi üzerinde toplanmış olmasıdır. Fakat İbn Umer kabûl etmemiştir.

180 Bu da Buhârî'nin Müslim'den yalnız olarak rivâyet ettiği hadîslerdendir. Buhârî bunu burada ayrı ayrı iki senedle getirmiştir. Biri: Ma'mer ibn Râşid'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da İbn Umer'den; ikincisi de yine Ma'mer'den; o da İbn Tâvûs'tan; o da İkrime ibn Hâlid'den; o da İbn Umer'den.

Hadîsin bu bâbda getirilme sebebi ve buraya uygunluk noktası, İbn Umer'in Muâviye'ye karşı söylemek isteyip de belirttiği gerekçe ile söylemediği sözleridir (Aynî).

onlara karşı gidip harb edeceğiz. Onlar bize harb edemiyecekler'' buyurdu [181].

١٤٦ ــ حدّثني عبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا يَحْيَى بنُ آدَمُ حدّثنا إسْرَائِيلُ سَمِعْتُ أبا إسْحاقَ يَقُولُ سَمِعْتُ سُلَيْمانَ بنَ صُرَدٍ يقُولُ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقُولُ حينَ أُجْلِيَ الأَحْزَابُ عَنْهُ الآنَ نَغْزُوهُمْ ولاَ يَغْزُونَنا نحْنُ نَسِيرُ إلَيْهِمْ *

146-..... Ben Süleymân ibnu Sured(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, müşrik orduları oradan çıkarıldığı zamân: *''Artık şimdiden sonra biz müşriklere karşı gidip harb edeceğiz. Onlar bize harb edemeyecekler, biz onlara doğru yürüyeceğiz''* buyuruyordu.

١٤٧ ــ حدّثناإسْحَاقُ حدّثنا رَوْحٌ حَدَّثَنا هِشامٌ عنْ مَحَمَّدٍ عنْ عَبِيدَةَ عنْ عَلِيٍ رضى اللّٰه عنه عن النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم أنَّهُ قال يَوْمَ الخَنْدَقِ مَلأَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ وقُبُورَهُمْ ناراً كَما شَغَلُونا عنْ صَلاَةِ الوُسْطَى حَتَّى غابَتِ الشَّمْسُ*

147-..... Hişâm ibn Hassân, Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Abîde'den; o da Alî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) Hendek harbi günü: *''Allah düşmanların üzerine* (dirilerken) *evlerine ve* (ölülerken de) *kabirlerine ateş doldursun! Nitekim onlar bizleri orta namâzından alıkoydular, nihâyet güneş battı''* diye beddua etmiştir[182].

١٤٨ ــ حدّثنا المَكِّيُّ بنُ إبْراهِيمَ حدّثنا هِشامٌ عنْ يَحْيَى عنْ أبي سَلَمَةَ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ رضى اللَّهُ عنه جاءَ يَوْمَ الخَنْدَقِ بَعْدَ ما غَرَبَتِ الشَّمْسُ جَعَلَ يَسُبُّ كُفَّارَ قُرَيشٍ وقال يارسُولَ اللّٰه ما كِدْتُ

181 Buhârî bu hadîsi burada iki sened, iki metin ile ve ikisi de Süleymân ibn Sured'den olmak üzere sevketmiştir. Peygamber'in bunda haber verdiği gibi, Ahzâb harbi müşriklerin son saldırısı olmuştur. Bundan sonra müslümânlar Mekke üzerine sefer etmişlerdir: Evvelâ umre yapmak için gittiler. Müşriklerin bunu kâbul etmeyip dayatması üzerine Hudeybiye anlaşması yapılarak geri dönüldü. Ertesi yıl gidilip Ka'be ziyâret edildi. Bir yıl sonra da Mekke fetholundu. Uhud ve Ahzâb gazvelerinde müslümânlar üzerine muhârib olarak gelenlerin hepsi müslümân oldular. Peygamber'in bu güzel netîceyi vukû'undan evvel haber vermesi de peygamberlik alâmetlerindendir.

182 Peygamber'in hiçbir vâkıada namâz geçirdiği yazılmadığına göre, burada namâzları geçirmesi, Ahzâb harbi meşakkatinin derecesini bildirmeye yetişir.

انْ اُصلِّى حتَّى كادَتِ الشَّمْسُ أنْ تَغْرُبَ قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم واللَّهِ ما صَلَّيْتُها فَنَزَلْنا مَعَ النبيِّ صلى الله عليهِ وسلم بُطْحانَ فَتوضَّأَ لِلْصلاةِ وتَوَضَّأْنا لَهاَ فَصَلَّى العَصْرَ بَعْدَ ما غَرَبَتِ الشمْسُ ثُمَّ صَلَّى بَعْدَها المغْرِبَ*

148-..... Bize Hişâm ibnu Hassân el-Kardûsî, Yahyâ ibn Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Câbir ibn Abdillah'tan tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R) Hendek günü güneş battıktan sonra geldi ve Kureyş kâfirlerine sövmeye başladı ve:

— Yâ Rasûlallah! Nerdeyse güneş batıncaya kadar ikindi namâzını kılamıyordum, dedi.

Peygamber (S):

— *"Vallâhi ben de kılamadım"* buyurdu.

Akabinde Peygamber'in berâberinde Bathân Deresi'ne (yânî Medîne vâdîsine) indik. Peygamber namâz için abdest aldı, biz de namâz için abdest aldık. Müteâkıben Peygamber güneş battıktan sonra önce ikindi namâzını, sonra onun ardından da akşâm namâzını kıldırdı [183].

١٤٩ ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخْبَرَنا سُفْيانُ عنِ ابنِ المُنكَدِرِ قال سَمِعْتُ جابِراً يَقُولُ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم يَوْمَ ا لأحْزابِ مَنْ يَاتِينا بِخَبَرِ القَوْمِ فقال الزُّبَيْرُ أنا ثُمَّ قال منْ يأتِينا بِخَبَرِ القَوْمِ فقال الزُّبَيْرُ أنا ثُمَّ قال مَنْ يأتِينا بِخَبرِ القَوْمِ فقال الزُّبَيْرُ أنا ثُمَّ قال إنَّ لِكُلِّ نبيٍ حَوارِياً وإنَّ حَوارِيَّ الزُّبَيْرُ*

149-..... Muhammed ibnu'l-Munkedir şöyle demiştir: Ben Câbir(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ahzâb harbi günü Rasûlullah (S):

— *"Kurayza oğulları topluluğunun haberini bana kim getirir?"* diye sordu.

ez-Zubeyr:

---

183 Hendek muhâsarası, Vâkıdî'ye göre, ondört gün; Mûsâ ibn Ukbe'ye göre yirmi güne yakın sürmüştü. Bu süre içinde meydan harbi yapılmadı, yalnız karşılıklı ok atmakla vakit geçirildi. Çünkü müşrikler tanımadıkları bir hendek savunmasıyle karşılaşmışlar ve şaşırmışlardı. Hendek, zamânına göre mühimdi. Geçmek isteyenler okla karşılanıyordu. Bu harbde müslümânlar beş şehîd vermişlerdi. Ensâr'ın başkanı Sa'd ibn Muâz da bu harbde kol damarından yaralanıp, sonra vefât etmiştir. Muhâsaranın son günlerinde düşman da günlerin geçmesinden usanarak şiddetli bir hücûmda bulunmuş, hattâ bâzı süvârîler hendeğin zayıf bir yerinden geçmişler; bunlar İslâm mücâhidlerince karşılanıp def edilmişlerdi. İşte o gün Rasûlullah öğle, ikindi... namâzlarını vaktinde kılamamıştı.

— Ben (getiririm), dedi.
Sonra Rasûlullah yine:
— *"O kavmin haberini bana kim getirir?"* diye sordu.
Yine Zubeyr:
— Ben (getiririm), diye cevâb verdi.
Sonra Rasûlullah tekrâr:
— *"O kavmin haberini bana kim getirir?"* diye sordu.
Yine Zubeyr:
— Ben, diye cevâb verdi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— *"Her peygamberin bir havârîsi* (yânî hâlis yardımcısı) *vardır; benim havârim de ez-Zubeyr'dir"* buyurdu [184].

١٥٠ ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ سَعِيدِ بنِ أبى سَعِيدٍ عنْ أبِيه عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسُولَ اللَّهِ ﷺ كانَ يَقُولُ لاَ إلٰهَ إلاَّ اللهُ وحْدَهُ أعَزَّ جُنْدَهُ ونَصَرَ عبْدَهُ وغَلَبَ الأحْزابَ وحْدَهُ فَلاَ شَىءَ بعْدَهُ*

150-..... Ebû Hureyre(R)'den (o şöyle demiştir): Rasûlullah (S) zamân zamân *"Lâ ilâhe ille'llâhu vahdehû... Allah'tan başka hiçbir ilâh yok, yalnız O vardır. Allah ordusunu azîz kıldı. Kuluna yardım etti. Tek olarak Arab kabîlelerini yendi. Allah'tan başka hiçbirşey*(in hakîkî varlığı) *yoktur"* [185].

١٥١ ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ أخْبَرنا الفَزَارِىُّ وَعَبْدَةُ عنْ إسْماعِيلَ بنِ أبى خالِدٍ قال سَمِعْتُ عبْدَاللَّهِ بنَ أبى أوْفَى رضى اللَّهُ عنهُما يَقُولُ دَعا رسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلى الاحزَاب فقال اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الكِتابِ سَرِيعَ الحِسابِ اهْزِمِ الأحْزَابَ اللَّهُمَّ اهْزِمْهُمْ وزَلْزِلْهُمْ *

151-..... İsmâîl ibn Ebî Hâlid şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) toplanıp gelen Arab kabîleleri aleyhine duâ etti de, şunları söyledi: *"Yâ Allah! Ey Kitâb'ı indiren, ey* (düşmanlarla) *hesâbı tez gören* (Rabb'im)*! Sen*

---

184 Bu hadîs ez-Zubeyr'in menkabesinde de geçmişti. Hendek günü sırasında Kurayza Yahûdîleri verdikleri sözde durmayıp müşriklere yardıma kalkışınca, Peygamber onların durumlarıyle ilgili haberleri toplayıp tedbîr alıyordu.

185 Yânî eşyânın hepsi Yüce Allah'ın varlığına nisbetle yok gibidir. Çünkü herşey yok olur, O ise bâkîdir. O, herşeyden sonra vardır, O'ndan sonra hiçbirşey yoktur (Kastallânî).

Medîne önünde toplanan şu Arab kabîlelerini dağıt! Yâ Allah! Sen onların topluluklarını kır, irâdelerini sars!" [186].

١٥٢ ــ حدّثنا محمّدُ بنُ مُقاتِلٍ أخْبَرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا مُوسَى بنُ عُقْبَةَ عنْ سالِمٍ ونافِعٍ عنْ عَبْدِاللَّهِ رضى اللَّهُ عنه انَّ رسُولَ اللَّهِ ﷺ كانَ إذا قَفَلَ مِنَ الغَزْوِ أوِ الحَجِّ أوِ العُمْرَةِ يَبْدأُ فَيُكَبِّرُ ثَلاثَ مِرارٍ ثُمَّ يَقُولُ لاَ إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ وحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ لَهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ وهُوَ عَلى كلِّ شيءٍ قَدِيرٌ آيِبُونَ تائِبُونَ عابِدُونَ ساجِدُونَ لِرَبِّنا حامِدُونَ صدَقَ اللَّهُ وعْدَهُ ونَصَرَ عَبْدَهُ وهَزَمَ الأحْزابَ وحْدَهُ*

152-..... Mûsâ ibn Ukbe, Sâlim'den ve Nâfi'den; onlar da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle haber verdiler: Rasûlullah (S) gazveden yâhud haccdan yâhud umreden döndüğü zamân evvelâ üç kerre tekbîr eder, sonra da şöyle derdi:

"Lâ ilâhe ille'llâhu vahdehu lâ şerîke lehû, Lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve alâ kulli şey'in kadîr. Âyibûne, tâibûne, âbidûne, sâcidûne li-Rabbinâ hâmidûn... *= Allah'tan başka tanrı yok, yalnız O vardır. O'nun ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'nundur. O herşeye güç yetirendir. Hepimiz O'na dönücüleriz, tevbe edicileriz, ibâdet edicileriz, secde edicileriz. Yalnız Rabb'imize hamd edicileriz. Allah va'dinde doğru oldu, kuluna yardım etti de yalnız olarak Arab topluluklarını hezîmete uğrattı"* [187].

٣٢ــ بابُ مَرْجِعَ النبيِّ صلى الله عليه وسلم مِنَ الأحْزابِ ومَخْرَجِهِ الى بَنى قُرَيْظَةَ ومُحاصَرَتِهِ إيَّاهُمْ

32- PEYGAMBER(S)'İN AHZÂB HARBİNDEKİ ORDUGÂHINDAN (MEDÎNE'DEKİ EVİNE) DÖNMESİ, ORADAN DA KURAYZA OĞULLARI YURDUNA GİDİP ONLARI MUHÂSARA ETMESİ BÂBI

١٥٣ ــ حَدَّثَنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ أبى شَيْبَةَ حدّثنا ابنُ نُمَيْرٍ عنْ هِشامٍ عَنْ

186 Peygamber'in bu duâları kabûl edildi. Peygamber'in yüzünde sevinç eseri parladı da sahâbîlerine zafer va'dini müjdeledi. O gece doğu taraftan esen müdhiş bir fırtına düşman ordusunu alt üst etti, gönüllerine korku düştü, bir panik içinde Mekke yolunu tutup gittiler.

187 Bu hadîs Cihâd'da da iki bâbda: "Yükseğe çıkışta tekbîr alma" ve "Cihâd'dan dönüşte..." bâblarında geçmişti. Bu ifâdeler Peygamber'in Allah'ın ni'metlerine karşı devâmlı şükür ve hamd eder olduğunun delîlidir.

أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رضى الله عنها قالتْ لَمَّا رَجَعَ النبيُّ ﷺ مِنَ الخَنْدَقِ وَوَضَعَ السِّلاَحَ واغْتَسَلَ أتاهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ فقال قَدْ وضَعْتَ السِّلاَحَ واللَّهِ ماوَضَعْناهُ فاخْرُجْ إِلَيْهِمْ قال فإلى أَيْنَ قال هَهُنا وأشارَ إلى بَنى قُرَيْظَةَ فَخَرَجَ النبيُّ ﷺ إِلَيْهِمْ *

153-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hendek harbinden (Medîne'deki evine) dönüp geldiğinde, silâhını çıkarıp yerine koymuş ve yıkanmıştı. Bu sırada Cibrîl aleyhi's-selâm Peygamber'e geldi de:

— Sen silâhını çıkarmışsın! Vallâhi biz melekler henüz silâhlarımızı çıkarmadık. Haydi onlara doğru yola çık! dedi.

Peygamber:

— *"Nereye doğru çıkıyoruz?"* diye sordu.

Cibrîl, Kurayza oğulları yurdunu işâret ederek:

— İşte şuraya! dedi.

Bunun üzerine Peygamber, Kurayza oğulları'na doğru hareket etti [188].

١٥٤ ــ حدّثنا مُوسَى **حدّثنا** جَرِيرُ بنُ حازِمٍ عنْ حُمَيْدِ بنِ هِلاَلٍ عنْ أَنَسٍ رضى اللَّهُ عنه قال كأَنِّى أَنْظُرُ إلى الغُبارِ ساطِعاً فِي زُقَاقِ بَنى غَنْمٍ مَوْكِبَ جِبْرِيلَ حِينَ سارَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ إلى بَنى قُرَيظَةَ *

154-..... Enes ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) Kurayza oğulları'na sefer ettiğinde ben Cibrîl'in melekler alayının Ganm oğulları so-

188 Kurayza oğulları Medîne civârında oturan ve Nadîr oğulları'ndan sonra gelen Yahûdî birliğidir. Peygamber Medîne'ye hicret edip geldiğinde, diğer kabîlelerle yaptığı gibi bunlarla da can, mal ve dîn hürriyetlerini korumak husûsunda anlaşma yapmıştı. Uhud yenilgisi üzerine Yahûdîler şımarıklık göstermeye başlayınca Nadîr oğulları sürgün edilmişlerdi. Hendek harbinden önce Kurayza oğulları'yle müşriklere yardım etmemeleri husûsunda anlaşma yapılıp yerlerinde bırakılmışlardı. Fakat bu defa Kurayza Yahûdîleri bütün müşrikler ve Hicâz kabîleleri ve Yahûdîler'in müslümânlar aleyhine harekete geçmelerini fırsat bilerek yapılan ahdi bozmuşlar ve müslümânlar aleyhine fiilen harbe girişmişler; kendilerini koruyan Evs kabîlesi müslümânlarının başkanı Sa'd ibn Muâz(R)'ın nasîhatlerini de reddetmişlerdi. İşte bütün bu gizli ve açıktan yaptıkları nankörlük ve düşmanlıklar üzerine cezâlandırılmaları gerekmişti.

Peygamber üçbin asker, otuzaltı süvârî ile beşinci hicret yılı Zu'l-ka'desinin yirmi ikisinde hareket edip Kurayza Yahûdîleri'ni yirmi küsûr gün muhâsara etti. Zu'l-hicce'nin sekizinci perşembe günü Kurayza'yı teslîm alarak Medîne'ye döndü(Aynî).

kağından geçtikleri sırada yükselen tozunu bugün bile hâlâ görür gibiyim, demiştir [189].

١٥٥ ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّد بْنِ أَسْماءَ **حدّثنا** جُوَيْرِيَةُ بنُ أَسْماءَ عَنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال قال النبىُّ ﷺ يَوْمَ الأَحْزاب لايُصَلِّيَنَّ أَحَدٌ العَصْرَ إلاَّ في بَنى قُرَيْظَةَ فأدْرَكَ بَعْضُهُمُ العَصْرَ في الطَّرِيقِ فقال بَعْضُهُمْ لانُصَلِّى حَتَّى نأتِيَها وقال بَعْضُهُمْ بَلْ نُصَلِّى لَمْ يُرِدْ مِنَّا ذَلِكَ فَذُكِرَ ذٰلِكَ لِلنبىِّ ﷺ فَلَمْ يُعَنِّفْ واحِداً مِنْهُمْ*

155-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ahzâb günü (Cibrîl'in ilhâmı ile Kurayza üzerine hareketinden önce sahâbîlerine çabuk hareket etmelerini sağlamak için): *"Sizden hiçbiriniz ikindi namâzını sakın başka yerde kılmasın, ancak Kurayza oğulları yurdunda kılsın"* buyurdu.

Sahâbîlerden bâzıları yolda ikindi namâzına erişmişti. Bunlardan bir kısmı Peygamber'in emrinin zâhirine uyarak:

— Biz Kurayza oğulları'na varmadıkça ikindi namâzını kılmayız! dediler.

Bir kısmı da:

— Biz ikindiyi yolda, vakit içinde kılacağız. Çünkü Peygamber bizden, bu emrin zâhirini değil, fakat bunun lâzımı olan seferde çabuk davranmamızı kasdetmiştir! dediler ve kıldılar.

Sonra bu iki zümrenin birbirine aykırı hareketleri Peygamber'e zikrolundu da, Peygamber bunlardan hiçbir zümreyi ayıplamadı [190].

١٥٦ ــ حدّثنا ابنُ أَبِى الأَسْوَدِ **حدّثنا** مُعْتَمِرٌ **وحدّثنى** خَلِيفَةُ **حدّثنا**

---

189 Peygamber ve sahâbîleri takım takım Kurayza oğulları yurduna gittikleri sırada meleklerin de kaafile hâlinde Cibrîl'in kumandasında hareket ettikleri bu hadîsten anlaşılır. Meleklerin yardımı mühim zamânlarda olurdu. Kurayza seferi de mâhiyeti i'tibâriyle mühimdi. Çünkü bununla İslâm'ın yükselmesi engellerinden biri daha yok edilecekti. Hadîsteki Ganm oğulları, Hazrec kabîlesinin bir şûbesidir. Bunlar Ganm ibn Mâlik ibni'n-Neccâr oğulları'dır.

Bu hadîsin bir rivâyeti Bed'u'l-Halk'ta "Meleklerin zikri bâbı"nda da geçmişti.

190 Sahâbîler arasındaki bu görüş ayrılığı Peygamber zamânındaki amelî ve fer'î mes'eleler hakkındaki ihtilâflardan birisidir. Saâdet asrında ne i'tikaadî, ne de muhkem nassın zâhirine ve ümmetin icmâ'ına dayanan dînî farîzalar ve şer'î asıllarda hiçbir ihtilâf kaydedilmemiştir. Yalnız bu ana mes'elelerin tafsîllerinde ve uygulama şekillerinde ihtilâf edilmiştir. İşte bunlardan birisi budur ve ümmet hakkında kolaylık olmuştur. Bunun için Peygamber bu iki zümreden hiçbirisine darılmamıştır.

مُعْتَمِرٌ قال سَمِعْتُ أَبِى عنْ أَنسٍ رضى الله عنه قال كانَ الرَّجُلُ يَجْعَلُ لِلنبى ﷺ النَّخَلاَتِ حتَّى افْتَتَحَ قُرَيْظَةَ والنَّضِيرَ وانَّ أَهْلِى أَمَرُونى أَنْ آتِىَ النبىَّ ﷺ فأَسْأَلُهُ الَّذِينَ كانُوا أَعْطَوْهُ أَوْ بَعضَهُ وكانَ النبىُّ ﷺ قَدْ أَعْطَاهُ أُمَّ أَيْمَنَ فَجاءَتْ أُمُّ أَيْمَنَ فَجَعَلتِ الثَّوْب فى عُنُقى تَقُولُ كَلاَّ والَّذى لا إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ لاَ يُعْطِيكَهُمْ وقَدْ أَعْطانِيهَا أَوْكما قالَتْ والنبىُّ صلى اللهُ عليه وسلم يَقُولُ لَكِ كَذَا وتَقُولُ كَلاَّ واللَّهِ حَتَّى أَعْطاها حَسِبْتُ أَنَّهُ قال عَشَرَةَ أَمْثالِهِ أَوْكما قال*

156-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan olan kişiler bâzı hurma ağaçların mahsûlünü Peygamber'e (ve Muhâcirler'e) tahsîs ediyorlardı. Bu uygulama Kurayza ve en-Nadîr'i fethedinceye kadar sürdü. (Muhâcirler oradan pay alıp ona ihtiyâçları kalmayınca, Peygamber âriyeten verdikleri hurma ağaçlarını sâhibleri olan Ensâr'a geri veriyordu.) Benim âilem de bana Peygamber'e gitmemi ve O'ndan vaktiyle Peygamber'e vermiş oldukları hurmaları yâhud bir kısmını geri istememi emrettiler. Peygamber ise bizim vaktiyle kendisine âriyeten verdiğimiz hurma ağaçlarını Ümmü Eymen'e vermiş idi. Peygamber o hurma ağaçlarını bana verdi. Tam bu sırada Ümmü Eymen elbiseyi boynuna dolayarak geldi de (hurmaların mülkiyetinin kendisine verilmiş olduğunu sanarak):

— Olmaz! Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki, Peygamber onları bana vermişken size geri vermez! demeye başladı.

Yâhud Ümmü Eymen bunun gibi bir söz söylemeye başladı.

Peygamber de ona:

— *"Benim şu malım onun yerine senin olsun"* diyordu.

Ümmü Eymen de yine Enes'e:

— Olmaz vallâhi (onu size vermeyiz)! diyordu.

Nihâyet Peygamber, Ümmü Eymen'e -râvî Süleymân ibn Tarhân: Enes'in şöyle dediğini sanıyorum demiştir:- onun on mislini verdi -yâhud Enes buna benzer söyledi-. (Bunun üzerine Ümmü Eymen râzı oldu ve gönlü hoşlandı.) [191]

---

191 Bu hadîsin kısa bir rivâyeti Beşte bir Kitâbı, "Peygamber Kurayza ve en-Nadîr mallarını nasıl taksîm etti... bâbı"nda 36 rakamıyle geçmişti. Menîhanın Fazîleti bölümünde de bunu açıklayıcı, fakat değişik bir lâfızla daha tafsîlli olarak yine Enes'ten şu hadîs geçmişti: Enes dedi ki: Muhâcirler Mekke'den Medîne'ye ellerinde birşey olmayarak hicret etmişlerdi. Ensâr ise arz ve akar sâhibi idi. Bu sebeble Ensâr her sene mallarının (yarı) mahsûlünü Muhâcirler'e vermek ve Ensâr'ın yerine bağ, bahçe işini Muhâcirler yapmak şartıyle, mallarını onlara ortağa vermişlerdi.

١٥٧ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ سَعْدٍ قال سَمِعْتُ أبا أُمامَةَ قال سَمِعْتُ أبا سَعِيدٍ الخُدْرِيَّ رضى الله عنهُ يَقُولُ نَزَلَ اهْلُ قُرَيْظَةَ على حُكْمِ سَعْدِ بنِ مُعاذٍ فأرْسَلَ النبيُّ ﷺ إلى سَعْدٍ فأتَى عَلى حِمارٍ فَلَمَّا دَنَا منَ المَسْجِدِ قال لِلْأنْصارِ قوموا إلى سَيِّدِكُمْ أوْ خيْرِكُمْ فقال هٰؤلاءِ نَزَلُوا على حُكْمِكَ فقال تَقْتُلُ مُقاتِلَتَهُمْ وتَسْبى ذَرارِيَّهُمْ قال قَضَيْتَ بِحُكْمِ اللهِ ورُبَّما قال بِحُكْمِ المَلِكِ*

157-..... Sa'd ibnu İbrâhîm şöyle demiştir: Ben Ebû Umâme'den işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Kurayza ahâlîsi Sa'd ibnu Muâz'ın hükmüne indiler. Peygamber (S) Sa'd ibn Muâz'a haber gönderdi. Sa'd bir merkeb üzerinde geldi. Sa'd mescide yaklaşınca Peygamber oradaki Ensâr'a hitâben:

— *"Haydi seyyidinize* -yâhud: *hayırlınıza- ayağa kalkınız* (onu karşılayıp bineğinden indiriniz)*!"* buyurdu.

Sonra Sa'd'a:

— *"Şunlar* (yânî Kurayza oğulları) *senin kendileri hakkında vereceğin hükme râzı olup kalelerinden indiler!"* buyurdu.

Sa'd da onlar hakkında şu hükmü verdi:

— Bunların harb edenlerini öldürürsün; kadınları ve çocuklarını da esîr edersin! dedi.

Bu hüküm üzerine Peygamber, Sa'd'a:

— *"Sen Allah'ın hükmüyle hükmettin"* buyurdu.

Râvî (Allah'ın hükmü yerinde) belki *"Melikin hükmü ile"* buyurdu demiştir [192].

Enes'in anası -ki Ümmü Enes, Ümmü Suleym denmekle meşhûrdu ve Abdullah ibn Ebî Talha'nın da anası idi- da bu sırada Rasûlullah'a birkaç hurma ağacı hediye etmişti. Peygamber de bu ağaçları (mahsûllerinden faydalanmak üzere) Usâme ibn Zeyd'in anası olan câriyesi Ümmü Eymen Bereke'ye vermişti. Enes dedi ki: Peygamber Hayber muhârebesinden Medîne'ye döndüğü zamân Muhâcirler, meyvesinden faydalandıkları, Ensâr'ın âriyet verdikleri hurmalarını Ensâr'a geri verdi. Peygamber de Ümmü Enes'e hurma ağaçlarını geri verdi. Ümmü Eymen'e de hurma ağaçları yerine kendi bostanından bir kısmını verdi.

192 İbn İshâk'ın rivâyetine göre Sa'd ibn Muâz'ın hükmü yerine getirilmek üzere hendekler kazılmış, buralara birer birer getirilip hüküm infâz edilmiştir. İbn İshâk bu mücrimlerin altıyüz kişi olduklarını rivâyet etmiştir. Tirmizî, Nesâî ve İbn Hıbbân'ın sahîh isnâd ile rivâyetlerine göre bunlar dörtyüz kişidir. Kadınları ve çocukları da esîr edilmiştir. Kurayza oğulları da Sa'd ibn Muâz'ın verdiği hükmün *Tevrât* hükmüne uygun olduğunu i'tirâf etmişlerdir. Zamânımız

١٥٨ ــ حدّثنا زَكَرِيَّاءُ بنُ يَحْيَى حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ نُمَيْرٍ حدّثنا هِشَامٌ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالتْ أُصِيبَ سَعْدٌ يوْمَ الخَنْدَقِ رَماهُ رجُلٌ منْ قُرَيْشٍ يُقالُ لهُ حِبَّانُ بنُ العَرِقَةِ رَماهُ في الأَكْحَلِ فَضَرَبَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم خَيْمَةً في المَسْجِدِ لِيَعُودَهُ منْ قَرِيبٍ فلَمَّا رَجَعَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم مِنَ الخَنْدَقِ وضَعَ السِّلاحَ واغْتَسَلَ فأتاهُ جِبْرِيلُ عليهِ السَّلامُ وهْوَ يَنْفُضُ رأسَهُ منَ الغُبارِ فَقال قدْ وضَعْتَ السِّلاحَ واللَّهِ ماوَضَعْتُهُ اخْرُجْ إلَيْهِمْ قال النبيُّ ﷺ فأيْنَ فأشَارَ إلى بَنى قُرَيظَةَ فأتاهُمْ رسُولُ اللَّهِ ﷺ فنَزَلُوا عَلى حُكْمِهِ فَرَدَّ الحُكْمَ إلى سَعْدٍ قال فإنِّى أحْكُمُ فيهِمْ أنْ تُقْتَلَ المُقاتِلَةُ وأنْ تُسْبَى النِّساءُ والذُّرِّيَّةُ وأن تُقْسَمَ أمْوَالُهُمْ:قال هِشامٌ فأخبَرنى أبى عنْ عائِشَةَ أنَّ سَعْداً قال اللَّهُمَّ إنَّكَ تَعْلَمُ أنَّهُ لَيْسَ أحَدٌ أحَبَّ الَّى أنْ أُجاهِدَهُمْ فيكَ مِنْ قَوْمٍ كَذَّبُوا رَسُولَكَ ﷺ وأخْرَجُوهُ اللَّهُمَّ فانِّى أظُنُّ أنَّكَ قدْ وضَعْتَ الحَرْبَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ فإنْ كانَ بَقِىَ منْ حَرْبِ قُرَيْشٍ شَىءٌ فأبقِنى لهُ حتَّى أُجاهِدَهُمْ فيكَ وإنْ كُنْتَ وضَعْتَ الحَربَ فافْجُرْها وَاجْعَلْ مَوْتَتِي فيها فَانْفَجَرَتْ منْ لَبَّتِهِ فَلَمْ يَرُعْهُمْ وفي المَسْجِدِ خَيْمَةٌ منْ بَنى غِفَارٍ إلاَّ الدَّمُ يَسيلُ إلَيْهِمْ فَقالُوا يا أهْلَ الخَيْمَةِ ما هٰذا الَّذى يَأتِينا مْن قِبَلِكُمْ فإذا سَعْدٌ يَغذُو جُرْحُهُ دَماً فَماتَ منْها رضى اللَّهُ عنهُ*

158-..... Bize Hişâm, babası Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Sa'd ibnu Muâz Hendek gününde vu-

---

kaanûnlarına göre de hüküm böyledir: Vatana ihânet eden, düşmanla birleşerek vatanlarına karşı silâh kullanan kişinin cezâsı îdâmdır.

Benû Kurayza Yahûdîleri Sa'd ibn Muâz'ın hakemlik etmesini istediler. Sa'd da onlara kendi inandıkları *Tevrât*'in "tesniye bâbı"ndaki ilgili hükmü verdi: "Savaş için bir şehre vardığında önce sulh iste. Olumlu cevâb verip kapılarını açarlarsa orada bulunan bütün halk senin emrindedir ve hepsi senin kölendir. Eğer şehir teslîm olmaz, üstelik seninle savaşa kalkışırlarsa önce muhâsara et, eğer Allah Rab şehri sana verirse oradaki bütün erkeklerin kılıçla boyunlarını vur. Oradaki kadınlar, çocuklar ve hayvanlar ve şehirde ganîmet olabilecek ne varsa senindir. Allah Rabb'in sana verdiği düşman ganîmetini yersin" (Tesniye, 10-15).

Bu hadîste "Sa'd mescide yaklaşınca" sözünde anılan mescid, Peygamber'in Kurayza'yı muhâsara ettiği günlerde namâz kılmak için mescid edindiği yerdir. Sa'd geldiğinde Peygamber ile sahâbîleri orada bulunuyorlardı.

ruldu. Ona Kureyş'ten Hıbbân ibnu'l-Arıka denilen bir adam ok atmış ve kol damarında yaralamıştı. Peygamber (S) yakından ona hasta ziyâreti yapmak için, ona mahsûs bir çadır kurdurdu [193]. Rasûlullah Hendek harbinden Medîne'ye döndüğü zamân silâhını çıkarmış ve yıkanmıştı. Bu sırada Cibrîl aleyhi's-selâm başından tozları silkeleyerek Peygamber'e geldi de:

— Sen silâhını çıkarmışsın! Vallâhi ben silâhımı daha çıkarmadım. Haydi onlara doğru çık, yürü! dedi.

Peygamber de ona:

— *"Nereye?"* diye sordu.

Cibrîl, Kurayza oğulları'nı işâret etti. Bunun üzerine Rasûlullah, Kurayza oğulları'na onlarla harbetmek için geldi. Muhâsaranın sonunda bunlar Rasûlullah'ın hükmüne inip boyun eğdiler. Rasûlullah da bunlar hakkında bir hüküm vermesini Sa'd ibn Muâz'a havâle etti [194]. Sa'd da:

— Ben onlar hakkında şöyle hüküm veriyorum: Bunların harb edenleri öldürülür, kadınları ve çocukları esîr edilir, malları da taksîm olunur, dedi.

Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve, Âişe'den şöyle haber verdi: Sa'd ibn Muâz (Kurayza oğulları hakemliği ettiği günden evvelki gecede):

— Yâ Allah! Sen bilirsin ki, Rasûlü'nü tekzîb eden, vatanından çıkaran kavim kadar kendilerine harb ve cihâd etmek istediğim hiçbir kimse yoktur. Yâ Allah! Öyle zannediyorum ki, bizimle onların arasında artık yapılacak harb kalmamıştır. Şâyet Kureyş ile başka bir harbimiz daha kaldı ise, Sen'in yolunda onlarla cihâd edeyim diye beni hayâtta bırak. Eğer aramızda harb kalmamış ise, bu yaramı deş de bu yüzden bana şehîdlik nasîb et! diye duâ etmiştir.

Müteâkıben boyun damarına kadar gelen şişlik deşildi. Mescidde Gıfâr oğulları'ndan bâzı kimselere âid bir çadır daha vardı [195]. İşte

---

193 Bu çadır Rufeyde el-Ensâriyye yâhud el-Eslemiyye'nin kurduğu çadır idi ki, bu hayırsever kadın müslümânların kimsesiz yaralılarına orada bakar, Allah rızâsı için bizzât hizmetlerini görürdü. Peygamber sık sık ziyâreti kolay olsun diye Sa'd'ın, Rufeyde'nin çadırına naklini emrettikten sonra, sabâh akşâm yanına gider ve hatırını sormakla gönlünü hoş ederdi. Bu sûretle Sa'd'a çadır kurdurmaktan maksad, kendisine bir çadır tahsîsinden ibâret olmuş olur.

194 Müslümânlar ile aralarında olan ahdi bozarak Ahzâb kâfirlerini Medîne üzerine üşüştürüp müslümânları çeşit çeşit ıztırablara düşüren Kurayza oğulları, Ahzâb harbi akabinde İslâm ordusuna karşı yenilmiş ve bugünkü ta'bîr ile kayıtsız şartsız teslîme râzı olmuştu. Kurayza oğulları Evsliler'in yemînli dostu olduklarından, haklarında yapılacak muâmelenin ta'yîninde Sa'd ibn Muâz'ın hakem olmasını istediler. sa'd da onlar hakkında burada bildirilen hükümle hükmetti.

195 Gıfâr oğulları, Ebû Zerr'in kabîlesidir. İkinci çadırın sâhibi, Rufeyde el-Eslemiyye'nin kocası idi derler.

bu Gıfârîler kendi hâllerinde oturup dururlarken bir de bakmışlar ki, kendilerine doğru kan akıp geliyor. Onlar:

— Ey çadır ehli! Sizin tarafınızdan bize doğru gelen bu kan nedir? dediler.

Meğer Sa'd'ın yarası akıp dururmuş. İşte Sa'd (R) bu yaradan dolayı öldü [196].

١٥٩ ــ حدّثنا الحَجّاجُ بنُ مِنْهَالٍ أخبرنا شُعْبَةُ قال أخبرنى عَدِىٌّ أنَّهُ سَمِعَ البَراءَ رضى الله عنه قال قال النبىُّ ﷺ لِحَسَّانَ يوْمَ قُرَيْظَةَ اهْجُهُمْ اوْ هاجِهِمْ وجِبْرِيلُ مَعَكَ* وزَادَ إبْراهِيمُ بنُ طَهْمانَ عنِ الشَّيْبانىِّ عنْ عَدِىِّ بنِ ثابِتٍ عنِ البَراءِ بنِ عازِبٍ قال قالِ رسولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ قُرَيْظَةَ لِحَسَّانَ بنِ ثابِتٍ اهْجُ المُشْرِكِينَ فإنَّ جِبْرِيلَ مَعَكَ*

159-..... Bana Adiyy ibn Sâbit haber verdi. Kendisi el-Berâ ibn Âzib(R)'den şöyle dediğini işitmiştir: Peygamber (S) Kurayza gününde Hassân ibn Sâbit'e:

— *"Şu Kurayza oğulları'nı kötüleyip hicvet* -yâhud: *Onların hicivlerine karşılık ver-, Cibrîl seninle berâberdir"* buyurdu.

İbrâhîm ibn Tahmân, eş-Şeybânî'den; o da Adiyy ibn Sâbit'ten şu ziyâdeyi getirdi: el-Berâ ibnu Âzib şöyle dedi: Rasûlullah (S) Kurayza gününde Hassân ibn Sâbit'e hitâben:

— *"Şu müşrikleri hicvet* (yaptıkları hıyânetleri birer birer say, dök)*! Şübhesiz Cibrîl seninle berâberdir"* buyurdu [197].

٣٣ــ بابُ غَزْوَةِ ذَاتِ الرِّقاعِ وهْىَ غَزْوَةُ مُحارِبِ خَصَفَةَ منْ بَنى ثَعْلَبَةَ منْ غَطَفَانَ فَنَزَلَ نَخْلاً وهْىَ بَعْدَ خَيْبَرَ لِأنَّ أبا مُوسٰى جاءَ بَعْدَ خَيْبَرَ: قال أبُو عبْدِ اللَّهِ وقالَ لِى عبْدُاللَّهِ بنُ رجاءٍ أخْبَرَنا عِمْرانُ العَطَّارُ عنْ يَحْيى بن أبى كَثِيرٍ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ رضى

196 Hadîs ve siyer kitâblarında naklolunduğu üzere Peygamber, Sa'd'ın vefâtı zamânında yanında bulunamamış. Kendisine Cibrîl gelip: "Yâ Muhammed, bu sâlih kul kimdir ki, rûhunun yükselmesi için göğün kapıları açıldı ve gelişinden dolayı Rahmân'ın Arş'ı titredi?" demiş. Bunun üzerine Rasûlullah acele Sa'd'ın yanına gitmiş, fakat vefât etmiş bulmuştur.

197 Bu hadîs Bed'u'l-Halk'ta "Meleklerin zikri bâbı"nda da geçmişti. Burada ziyâdenin getirilmesi, Hassân'a bu emrin verilmesinin Kurayza gününde vâkı' olduğunu ta'yîn ve tesbît etmektir.

اللّٰهُ عنهما أنَّ النبيَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم صلّى بأصْحابِهِ في الخَوْفِ فِي غَزْوَةِ السَّابِعَةِ غزْوَةِ ذاتِ الرِّقاعِ: وقال ابنُ عبَّاسٍ صلّى النبيُّ ﷺ الخَوْفَ بذِي قَرَدٍ: وقال بكْرُ بنُ سَوادَةَ حدّثني زيادُ بنُ نافِعٍ عنْ أبي مُوسٰى أن جابِراً حَدَّثَهُمْ صلّى النبيُّ ﷺ بِهِمْ يَوْمَ مُحارِبٍ وثَعْلَبَةَ * وقال ابنُ إسْحاقَ سَمِعْتُ وهْبَ بنَ كَيْسانَ سَمِعْتُ جابِراً خَرَجَ النبيُّ ﷺ إلى ذَاتِ الرِّقاعِ منْ نَخْلٍ فلَقِيَ جَمْعاً منْ غَطَفانَ فَلَمْ يكُنْ قِتالٌ وأخافَ النَّاسُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً فَصَلّى النبيُّ ﷺ ركْعَتَيِ الخَوْفِ* وقال يَزِيدُ عنْ سَلَمَةَ غَزَوْتُ مَعَ النبيِّ ﷺ يوْمَ القَرَدِ

33- ZÂTU'R-RIKA GAZVESİ BÂBI

Bu gazve Gatafân'dan bir şu'be olan Sa'lebe oğulları'ndan Hasafe ibnu Kays'ın başkanı bulunduğu Muhârib kabîlesine karşı yapılan seferdir. Peygamber (bu seferde Medîne'ye iki günlük mesâfedeki Şadah vâdîsinde) Nahl mevkiine kadar gidip orada indi. (Bu vâdîde Fizâr, Eşca', Enmâr kabîlelerinden birtakım soylar bulunuyordu). Bu gazve Hayber gazâsından sonra olmuştur. Çünkü Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Habeşistan'dan Hayber gazvesinden sonra gelmiştir [198].

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu Recâ' şöyle dedi: Bize İmrân el-Attâr, Yahyâ ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan haber verdi ki, Peygamber (S) yedinci gazvesi olan Zâtu'r-Rikâ' gazvesinde sahâbîlerine korku için de namâz kıldırmıştır [199].

---

198 *er-Rıkâ', er-Ruk'a*'nın cem'idir. Ruk'a, elbise yırtığına vurulan bez parçasıdır ki, yama ta'bîr olunur. Necd tarafına doğru yapılan bu sefere katılanların hepsi piyâde olup, mücâhidlerin çıplak ayakları taştan, dikenden parçalanmış ve tırnakları dökülmüş olduğundan, ayaklarını bez parçalarıyle bağlamış olmaları, bu gazveye Zâtu'r-Rıkâ' (yânî: Sargılar Gazvesi) denilmesine sebeb olmuştur. Yâhud Zâtu'r-Rıkâ', bu isimde bir yerin adıdır. Bundan başka bu gazvenin Muhârib, Benû Sa'lebe, Necd, Zû Kared, Benû Enmâr adlarıyle de anıldığını göreceğiz. Vâkıdî bu seferin sebebini şöyle bildirmiştir: Bir bedevî gelip Rasûlullah'a: Benû Sa'lebe ve Benû Enmâr'dan birtakım kimselerin aleyhinize toplandıklarını gördüm. Siz ise bunların hareketinden habersiz bulunuyorsunuz, demişti. Bunun üzerine Rasûlullah dörtyüz veyâ yediyüz kişilik bir müfreze ile hareket etmiştir.

199 Ebû Hureyre'nin Ebû Dâvûd'un *Sünen*'indeki bir rivâyetinde bu Necd seferinde Nahl denilen yerde "Zâtu'r-Rıkâ'" mevkiine gelince karşılarına Gatafân kabîlelerinden bir cem'iyyet çıktığı zikredilmiştir.

Rivâyetlerde *Zâtu'r-Rıkâ'* gazâsına *Necd gazası* da denildiği gibi, *Muhâribu Hasafa, Muhârib ve Sa'lebe,* yalnız *Sa'lebe* ve *Gatafân* adları da veriliyor.

İbnu Abbâs da: Peygamber (S) Zû Kared mevkiinde korku namâzı kıldırdı, demiştir. Bekr ibnu Sevâde de şöyle dedi: Bana Ziyâd ibnu Nâfi', Ebû Mûsâ Alî ibn Rebâh'tan tahdîs etti ki, onlara da Câbir (R) tahdîs edip: Peygamber(S)'in sahâbîlerine Muhârib ve Sa'lebe günlerinde namâz kıldırdığını söylemiştir.

Mağâzî sâhibi Muhammed ibn İshâk şöyle demiştir: Ben Vehb ibnu Keysân'dan işittim (şöyle diyordu): Ben Câbir'den işittim (şöyle diyordu): Peygamber (S) Gatafân arâzîsinden olan Nahl denilen yerdeki Zâtu'r-Rıkâ' mevkiine doğru sefere çıktı. Zâtu'r-Rıkâ' mevkiine gelince Gatafân kabîlelerinden bir cem'iyyetle karşılaştı. Fakat burada kıtâl olmadı da insanların bâzısı diğer bâzısını korkuttu. İşte burada Peygamber (S) iki rek'at korku namâzı kıldırdı.

Ve (Seleme ibnu'l-Ekvâ'ın âzâdlısı) Yezîd ibn Ebî Ubeyd de Seleme ibnu'l-Ekva'dan: Ben Kared günü Peygamber'in berâberinde gazve yaptım, dediğini söylemiştir [200].

١٦٠ ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاءِ حدّثنا أَبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدِ بنِ عبْدِاللَّهِ ابنِ أبى بُرْدَةَ عنْ أبى بُرْدَةَ عنْ أبى مُوسٰى رضى اللَّهُ عنه قال خَرجْنا مَعَ النبىِّ ﷺ فى غَزَاةٍ ونَحْنُ سِتَّةُ نَفَرٍ بَيْنَنا بَعِيرٌ نَعْتَقِبُهُ فَنَقِبَتْ أَقْدامُنا ونَقِبَتْ قَدَماى وسَقَطَتْ أَظْفارِى وكُنَّا نَلُفُّ عَلى أَرْجُلِنا الخِرَقَ فَسُمِّيَتْ غَزْوَةَ ذاتِ الرِّقاعِ لِمَا كُنَّا نَعْصِبُ مِنَ الخِرَقِ عَلى أَرْجُلِنا وحدَّثَ أَبو مُوسٰى بِهَذا الحَدِيثِ ثُمَّ كَرِهَ ذَاك قال ما كُنْتُ أَصْنَعُ بأَنْ أَذْكُرَهُ كَأَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يَكُونَ شىءٌ منْ عمَلِهِ أَفْشاهُ *

160-..... Ebû Mûsâ el-Eş'ârî (R) şöyle demiştir: Biz (Eş'arîler), Peygamber'in berâberinde altı kişilik bir topluluk olarak bir gaz-

---

Bu gazâya Arablar arasında *Gazvetu'l-Eâcîb* denildiğini de Muhammed ibn Talha haber veriyor. Bunun, kendisinde harb yapılan Peygamber gazvelerinin yedincisi olduğunu Buhârî, Câbir'den naklettiği için Bedir, Uhud, Hendek, Kurayza, Mureysî', ve Hayber'den sonra vâkı' olmuştur. Vukû'u zamânı hakkında Mağâzî kitâblarındaki ihtilâfları, gerek bu sahîh rivâyet, gerek Ebû Hureyre ile Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin bu seferde hazır bulunmuş olmaları kökünden halleder.

Nahl yâhud *Batnu Nahl* yâhud *Batnu Nahle* gibi çeşitli adlarla hadîs ve fıkıh kitâblarında görülen namâzlar, hep Necd seferinde *Zâtu'r-Rıkâ'* denilen mevkide kılınan namâzlardır.

Buhârî şârihleri bundan başka altı gazvenin şunlar olduğunu bildiriyorlar: Bedir, Uhud, Hendek, Kurayza, Mureysî', Hayber. Câbir'in bu hadîsinde yedinciliği kesin olarak bildirildiğine göre, Zâtu'r-Rıkâ', Hayber'den sonra olur.

200 Bu başlık altındaki ta'lîklerin bâzısı bizzât Buhârî tarafından, diğer bâzısı da başka hadîs imâmları tarafından senedleriyle rivâyet edilmişlerdir.

veye çıktık. Bizim bir devemiz vardı. Ona nevbetleşe biniyorduk. Ayaklarımız(ın derileri) delindi. Benim de ayaklarım delindi ve tırnaklarım döküldü. Bizler ayaklarımıza bez parçaları sarıyorduk. Bizler ayaklarımıza bu sûretle bez parçaları sardığımız için bu sefere Zâtu'r-Rıkâ' gazvesi ismi verildi.

Dedesinden rivâyet eden Ebû Burde dedi ki: Ebû Mûsâ bu hadîsi tahdîs etti. Sonra (bunda nefis tezkiyesi bulunduğu için) bunu rivâyet etmeyi sevmedi de: Bunu zikr etme işini yapacak değilim, dedi. O, bu sözü ile amelinden birşeyi açıklamış olmayı kerîh görüyor (yânî hoşlanmıyor) gibidir [201].

١٦١ ــ حدّثنا قُتَيْبَة بنُ سَعِيدٍ عنْ مالِكٍ عنْ يزِيدَ بنِ رُومانَ عنْ صالِحِ بنِ خوَّاتٍ عمَّنْ شَهِدَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَوْمَ ذَاتِ الرِّقاعِ صلَّى صلاةَ الخَوْفِ أنَّ طائِفَةً صَفَّتْ مَعَهُ وطائِفَةٌ وُجاهَ العَدُوِّ فَصلَّى بالَّتى مَعَهُ رَكْعَةً ثُمَّ ثَبَتَ قائِماً وأتَمُّوا لأنْفُسِهِمْ ثُمَّ انْصَرَفُوا فَصَفُّوا وِجاهَ العَدوِّ وَجاءَتِ الطَّائِفَةُ الأُخْرى فَصلَّى بِهِمْ الرَّكْعَةَ الَّتى بَقِيَتْ من صَلاَتِهِ ثُمَّ ثَبَتَ جالِساً وأتَمُّوا لأنْفُسِهِمْ ثُمَّ سَلَّمَ بِهِمْ * وقال مُعاذٌ حدّثنا هِشامٌ عن أبى الزُّبَيْرِ عنْ جابِرٍ قال كُنَّا معَ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم بنَخْلٍ فَذَكَرَ صَلاةَ الخَوْفِ قال مالِكٌ وذَلِكَ أحْسَنُ ما سَمِعْتُ فِي صَلاَةِ الخَوْفِ * تابَعهُ اللَّيْثُ عنْ هِشامٍ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ أنَّ القاسِمَ بنَ مُحَمَّدٍ حدَّثَهُ صلَّى النبىُّ ﷺ فِي غَزوَةِ بنِى أنْمارٍ *

161- Bize Kuteybe ibnu Saîd, Mâlik'ten; o da Yezîd ibn Rûmân'dan; o da Sâlih ibn Havvât'tan; o da Zâtu'r-Rıkâ' günü Rasûlullah'ın yanında hazır bulunup korku namâzı kılan kimselerden şöyle tahdîs etti: Askerin bir kısmı Rasûlullah'ın berâberinde (namâz için) saff bağladı. Öbür kısmı da düşman karşısında saff tuttular. Rasûlullah kendisiyle berâber bulunanlarla bir rek'at kıldı. Sonra kendisi ayakta sâbit durdu. Kendisiyle bir rek'at kılanlar, kendi başlarına diğer bir rek'at daha kılarak namâzlarını tamamladılar. Sonra namâzdan ayrıldılar da düşmanın yüzüne karşı saff bağladılar ve (düşman kar-

201 Çünkü açıklamayı gerekli kılacak bir iyilik sebebi bulunmak hâli müstesnâ, iyi ameli gizlemek, açığa çıkarmaktan daha fazîletlidir. Zîrâ Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "***Eğer sadakaları açıktan verirseniz, o ne güzel. Eğer onları gizler, onları*** (bu sûretle) ***fakîrlere verirseniz, işte bu sizin için daha hayırlıdır...***" (el-Bakara: 271).

şısında bulunan) öbür tâife gelip Rasûlullah'ın geri kalan bir rek'at namâzını O'nunla birlikte kıldılar. Sonra Rasûlullah (tahiyyâtta oturdu, namâzdan çıkmayıp) oturmakta devâm etti. Cemâat de bir rek'at kendi başlarına kılıp tamamladılar. Sonra Rasûlullah bunlarla berâber selâm verdi.

Ve Muâz şöyle dedi: Bize Hişâm ibn Ebî Abdillah, Ebu'z-Zubeyr Muhammed ibn Müslim'den tahdîs etti ki, Câbir (R): Biz Gatafân arâzîsindeki Nahl mevkiinde Peygamber'in berâberinde bulunduk, demiş ve (Peygamber'in orada kıldırdığı) korku namâzını zikretmiştir.

İmâm Mâlik: Bu Sâlih ibn Havvât hadîsinde rivâyet edilen, benim korku namâzı hakkında işittiğimin en güzelidir, demiştir.

Bu hadîsi Hişâm'dan; o da Zeyd ibn Eslem'den senediyle rivâyet etmekte Leys ibn Sa'd, Muâz'a mutâbaat etmiştir. el-Kaasım ibn Muhammed, Zeyd ibn Eslem'e: Peygamber (S) Enmâr oğulları gazvesinde korku namâzı kıldırdı, diye tahdîs etmiştir [202].

١٦٢ ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ القَطَّانُ عنْ يَحْيَى ابنِ سَعِيدٍ الأَنْصارِيِّ عنِ القاسِمِ بنِ مُحَمَّد عنْ صالِحِ بنِ خَوَّاتٍ عنْ سَهْلِ بنِ أبِي حَثْمَةَ قال يَقُومُ الإمامُ مُسْتَقْبِلَ القِبْلَةِ وطائِفَةٌ مِنْهُمْ معَهُ وطائِفَةٌ مِنْ قِبَلِ العَدُوِّ وُجُوهُهُمْ إلى العَدُوِّ فَيُصلِّي بالَّذينَ مَعَهُ رَكْعَةً ثُمَّ يَقُومُونَ فَيَرْكَعُونَ لأَنْفُسِهِمْ رَكْعَةً ويَسْجُدُونَ سَجْدَتَيْنِ فِي مَكانِهِمْ ثُمَّ يَذْهَبُ هٰؤُلاءِ إلى مَقامِ اولئِكَ فَيَجِيءُ اولَئِكَ فَيَرْكَعُ بِهِمْ رَكْعَةً فَلَهُ ثِنْتانِ ثُمَّ يَرْكَعُونَ ويَسْجُدونَ سَجْدَتَيْنِ * **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يحْيى عن شُعْبَةَ عن عبْدِ الرَّحمٰنِ بنِ القاسِمِ عنْ أبِيهِ عنْ صالِحِ ابنِ خَوَّاتٍ عنْ سَهْلِ بنِ أبِي حَثْمَةَ عنِ النبيِّ ﷺ مِثْلَهُ *

162- Bize Müsedded tahdîs etti: Bize Yahyâ ibnu Saîd el-Kattân, Yahyâ ibnu Saîd el-Ensârî'den; o da el-Kaasım ibn Muhammed'den; o da Sâlih ibnu Havvât'tan tahdîs etti ki, Sehl ibn Ebî Hasme şöyle demiştir: İmâm korku namâzında kıbleye yönelik olarak namâza durur. Askerden bir tâifesi de imâmla berâber namâza durur. Bir tâife de düşman cihetinde olup yüzleri düşmana doğru dururlar. İmâm berâberindekilerle bir rek'at kılar. Sonra bunlar ayağa kalkar, kendi başlarına bir rek'at kılar ve oldukları yerde iki secde yaparlar. Sonra

202 Bu mutâbaanın getirilme sebebi, yânî faydası Sehl ibn Hasme hadîsinin Zâtu'r-Rıkâ' gazvesi hakkında olduğunu göstermektir; bu sûretle bu hadîs Câbir hadîsiyle birleşmiş olur. Bu mutâbaayı müellif *Târîh*'inde senediyle rivâyet etmiştir.

bu namâzı kılmış olanlar, düşman tarafında bulunan kimselerin yerine gider, düşman cihetinde bulunanlar da Peygamber'in yanına gelirler. Peygamber onlarla da bir rek'at kılar. Böylece Peygamber'in iki rek'at namâzı olmuştur. Sonra bu yeni gelenler kendi başlarına rukû' yapar ve iki secde ederler.

Bize Müsedded tahdîs etti: Bize Yahyâ ibn Saîd el-Kattân, Şu'be'den; o da Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım'dan; o da babası el-Kaasım'dan; o da Sâlih ibnu Havvât'tan; o da Sehl ibnu Ebî Hasme'den; o da Peygamber'den olmak üzere, yukarıdaki hadîsin benzerini tahdîs etti [203].

١٦٣ــ حَدَّثَنِى مُحَمَّدُ بنُ عُبَيْدِ اللَّهِ قال حَدَّثَنِى ابنُ أبى حازِمٍ عنْ يَحْيَى سَمِعَ القاسِمَ أخْبَرنى صالِحُ بنُ خوَّاتٍ عنْ سَهْلٍ حدَّثهُ قَوْلَهُ *

163-..... Bana İbnu Ebî Hâzım, Yahyâ ibn Saîd el-Ensârî'den tahdîs etti ki, o, el-Kaasım ibn Muhammed'den şöyle derken işitmiştir: Bana Sâlih ibnu Havvât, Sehl ibn Ebî Hasme'den, korku namâzı hakkında geçen sözünü haber verdi, demiştir.

١٦٤ــ حدّثنا أبوالَيمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال أخبرني سالِمٌ أنَّ ابنَ عُمَرَ رضى الله عنهما قال غَزَوْتُ مَعَ رسُولِ اللَّهِ ﷺ قِبَلَ نَجْدٍ فَوازَيْنا العَدُوَّ فصافَفْنا لَهُمْ*

164-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Sâlim, babası Abdullah ibn Umer(R)'in şöyle dediğini haber verdi: Ben, Rasûlullah (S) ile birlikte Necd tarafına doğru gazâya gittim. Düşmanın hizâsına geldik. Onlara karşı safflarımızı düzdük...

١٦٥ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ حدّثنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سالِمِ بنِ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ عنْ أبِيهِ أنَّ رسُولَ اللَّهِ ﷺ صلَّى بإِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ والطَّائِفَةُ الأُخْرَى مُوَاجِهَةُ العَدُوِّ ثُمَّ انْصَرَفُوا فَقامُوا فى مَقامِ أصْحابِهِمْ فَجاءَ أُولَئِكَ فَصَلَّى بِهِمْ رَكعَةً ثُمَّ سَلَّمَ عَلَيْهِمْ ثُمَّ قامَ هَؤُلاءِ فَقَضَوْا رَكْعَتَهُمْ وقامَ هؤُلاءِ فَقَضَوْا رَكْعَتَهُمْ*

165-..... Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim ibnu Abdillah'tan; o da babasından olmak üzere şöyle tahdîs etmiştir: Rasûlullah (S) iki tâifenin birine korku namâzı kıldırdı. Bu sırada diğer

203 Müsedded'den gelen bu ikinci rivâyet, birincideki mürselliği gideriyor. Çünkü ikinci tarîkten gelen hadîs merfû'dur.

tâife yüzlerini düşmana doğru çevirmiş hâldeydiler. Sonra Rasûlullah'ın namâz kıldırdığı kimseler çekilip arkadaşlarının yerinde durdular. Bu defa düşmana yönelik olanlar geldiler, Rasûlullah onlara da bir rek'at kıldırdı. Sonra onların üzerine selâm verdi. Sonra bunlar kalkıp eksik rek'atlerini edâ ettiler. Şunlar da kalkıp kendi rek'atlerini edâ ettiler.

١٦٦ ــ حدّثنا ابُو اليَمانِ حدّثنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال حَدَّثَنى سِنانٌ وأَبُو سَلَمةَ أنَّ جابِراً أخْبَرَأنَّهُ غَزَا مَعَ رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قِبَلَ نَجْدٍ*

166-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Sinân (ibn Ebî Sinân ed-Duelî) ile Ebû Seleme (ibnu Abdirrahmân ibn Avf) tahdîs ettiler ki, Câbir ibn Abdillah (R): Kendisinin Rasûlullah'ın berâberinde Necd tarafına gazâya gittiğini haber vermiştir [204].

١٦٧ ــ حدّثنا إسْماعِيل قال حَدَّثَنى أخِى عنْ سُلَيْمانَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ أبى عَتِيقٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سِنانِ بنِ أبى سِنانٍ الدُّؤلِىِّ عنْ جابِرِ ابنِ عبْدِاللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما أخبرَهُ أنَّهُ غزَا معَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قِبَلَ نَجْدٍ فَلَمَّا قَفَلَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ قَفَلَ مَعَهُ فأدْرَكَتْهُمُ القائِلَةُ فى وَادٍ كَثِيرِ العِضَاهِ فَنَزَل رسولُ اللَّهِ ﷺ وتَفَرَّقَ النَّاسُ فِي العِضاهِ يَسْتَظِلُّونَ بالشَّجَرِ ونَزَلَ رسولُ اللَّهِ ﷺ تحْتَ سَمُرَةٍ فَعَلَّقَ بِها سَيْفَهُ : قال جابِرٌ فَنِمْنا نَوْمَةً ثُمَّ إذا رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم يَدْعُونا فَجِئْناهُ فإذا عِنْدَهُ أعْرَابِىٌّ جالِسٌ فقال رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إنَّ هٰذا اخْتَرَطَ سَيْفِى وأنا نائِمٌ فاسْتَيْقَظْتُ وهْوَ فى يَدِهِ صَلْتاً فقال لى مَنْ يَمْنَعُكَ منِّى قُلْتُ لَهُ اللَّهُ فَها هُوَ ذَا جالِسٌ ثُمَّ لَمْ يُعاقِبْهُ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم * وقال أبانُ حدّثنا يَحْيَى بنُ أبى كَثِيرٍ عنْ أبى سَلَمَة عنْ جابِرٍ قال كُنَّامَعَ النبىِّ ﷺ بِذَاتِ الرِّقاعِ فإذَا أتَيْنا عَلى شَجَرَةٍ ظَلِيلَةٍ تَرَكْناها لِلنبىِّ ﷺ فَجاءَ رجُلٌ مِنَ المُشْرِكِين وسَيْفُ النبىِّ ﷺ مُعَلَّقٌ بالشَّجَرَةِ فاخْتَرَطهُ فقال لهُ تَخافُنِى قال لا قال فَمَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّى قال اللَّهُ فَتهدَّدَهُ

204 Korku namâzının kılınışı ile ilgili olan bu hadîslerin birer rivâyetleri Korku Namâzı bölümünde de geçmişti. Orada da ifâde edildiği gibi, korku hâlinde kılınan bu namâzı Rasûlullah birçok gazâlarda harb vazîyetinin gereklerine göre çeşitli şekillerde kıldırmıştır... İslâm Dîni ibâdetler içinde namâza ve namâzın cem'iyet hâlinde kılınmasına pek büyük ehemmiyet vermiştir.

أَصْحابُ النبيِّ ﷺ وأُقِيمَتِ الصَّلاةُ فصلَّى بطائِفَةٍ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ تأخَّروا وصلَّى بالطائِفَةِ الأُخْرى رَكْعَتَيْنِ وكانَ لِلنبيِّ ﷺ أَرْبَعٌ ولِلقَوْمِ رَكْعَتانِ * وقال مُسَدَّدٌ عنْ أَبِي عَوانَةَ عنْ أَبِي بِشْرٍ اسْمُ الرَّجُلِ غَوْرَثُ بنُ الحارِثِ وقاتَلَ فِيها مُحارِبَ خَصَفَةَ * وقال أَبُو الزُّبَيْرِ عنْ جابِرٍ كُنَّا مَعَ النبيِّ ﷺ بِنَخْلٍ فَصَلَّى الخَوْفَ: وقال أَبُو هُرَيْرَةَ صَلَّيْتُ مَعَ النبيِّ ﷺ غَزْوَةَ نَجْدٍ صَلاةَ الخَوْفِ وإِنَّما جاءَ أَبُو هُرَيْرَةَ إِلى النبيِّ ﷺ أيَّامَ خَيْبَرَ*

167-..... Câbir ibnu Abdillah (R) ed-Duelî'ye şöyle haber vermiştir: Câbir (Zâtu'r-Rıkâ' seferinde) Rasûlullah(S)'ın berâberinde Necd tarafına gazâya gitti. Rasûlullah bu gazâdan döndüğü zamân Câbir de O'nunla berâber döndü. Dönüşte büyük ağacı çok olan bir vâdî içinde kaafileye gün ortası sıcağı erişti de, Rasûlullah istirahat için bineğinden indi. Sefer halkı da ağaçlar altında gölgelenmek üzere ağaçlık içine dağıldılar. Rasûlullah da bir sakız ağacı altına indi de kılıcını o ağaca astı.

Câbir dedi ki: Biz biraz uyumuştuk. Sonra bir de gördük ki, Rasûlullah bizi çağırıyor. Hemen yanına gittik ve gördük ki, yanında (müşriklerden) bedevî bir Arab oturuyor. Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Şu bedevî Arab, ben uyurken kılıcımı alıp kınından çekmiş. Bu sırada ben uyandım. Kılıç kınından sıyrılmış olarak bunun elinde idi. Bu hâlde bedevî bana:*

— *Şu anda seni benden kim koruyabilir? dedi.*

Ben de:

— *Allah korur, dedim.*

İşte bu vak'anın kahramânı şu oturan bedevîdir" buyurdu.

Sonra Rasûlullah (S) o bedevîyi cezâlandırmadı.

Ebân da şöyle dedi: Bize Yahyâ ibnu Ebî Kesîr, Ebû Seleme'den tahdîs etti ki, Câbir (R) şöyle demiştir: Biz, Peygamber'in berâberinde Zâtu'r-Rıkâ' seferinde bulunduk. Gölgeli bir ağaç altına geldiğimiz zamân bizler o gölgeli ağacı Peygamber'e bıraktık (kendisi onun altına indi). Peygamber'in kılıcı ağaçta asılı iken, müşriklerden bir adam gelmiş, o kılıcı sıyırmış ve Peygamber'e:

— Sen şimdi benden korkar mısın? diye sormuş.

Peygamber de ona:

— *"Hayır korkmam"* diye cevâb vermiş.

Bedevî:

— Benim hücûmumdan seni şimdi kim koruyabilir? demiş.

Peygamber:

— *"Allah korur"* demiş [205].

Peygamber'in sahâbîleri o bedevîyi tehdîd edip korkuttular. Bu sırada namâza ikaamet nidâsı edildi. Peygamber (sahâbîleri ikiye böldü de) bir bölüğüne iki rek'at namâz kıldırdı, sonra da hem kendisi, hem de sahâbîler selâm verip namâzdan çıktılar. Sonra bunlar düşmanın cihetine doğru geri çekildiler. Peygamber (nâfile kılıcı olarak) düşman karşısında bulunan diğer bölüğe de iki rek'at kıldırdı (sonra hem kendisi, hem de bunlar selâm verip namâzdan çıktılar). Böylece Peygamber'in (farz ve nâfile olarak) dört rek'at namâzı oldu. Cemâatin ise iki rek'at farz namâzı oldu [206].

Ve Müsedded, Ebû Avâne'den; o da Ebû Bişr Ca'fer ibn Ebî Vahşiyye'den olmak üzere, o Peygamber'e kılıç çeken adamın adının Gavres ibnu'l-Hâris olduğunu, Peygamber'in bu gazvede Muhâribu Hasafe kabîlesiyle harb ettiğini söyledi [207].

Ebu'z-Zubeyr Muhammed ibn Müslim de Câbir'den; onun: Biz Peygamber'in maiyyetinde Nahl mevkiinde bulunduk. Peygamber orada korku namâzı kıldırdı, dediğini söylemiştir.

Ebû Hureyre de: Ben Necd gazvesinde Peygamber'in berâberinde korku namâzı kıldım, demiştir. Ebû Hureyre ise Peygamber'in yanına ancak Hayber günlerinde gelmiştir [208].

٣٤ــ بابُ غَزْوةِ بَنى المُصْطَلِقِ مِنْ خُزَاعَةَ وهْىَ غَزْوَةُ المرَيْسِيعِ قال ابنُ إسْحاقَ وذٰلِكَ سَنَةَ سَتٍّ : وقال مُوسٰى بنُ عُقْبَةَ سَنَةَ أرْبَعٍ * وقال

---

205 Burada İbn İshâk'ta şu ziyâde vardır:

Bu sırada Cibrîl onun göğsüne bir yumruk vurmuş da kılıç elinden düşmüş. Bunun üzerine Peygamber kılıcı eline alarak bedevîye:

— *"Şimdi seni benden kim kurtarabilir?"* buyurmuş.

Bedevî:

— Hiçbir kimse kurtaramaz, diye cevâb vermiş (Kastallânî).

206 Bu hadîsle nâfile kılanın arkasında farz namâz kılacak olanın namâzının cevâzına delîl getirildi. Nitekim en-Nevevî, *Müslim Şerhi*'nde iki delîli cem' ederek böyle takrîr etmiştir (Kastallânî).

207 Bundan önceki hadîste ismi söylenmeyen o bedevînin ismi, burada açıklanmıştır. Peygamber'in orada bu bedevîye cezâ vermeyip de affetmesi hem bunun, hem de kabîlesi halkının vicdânlarına te'sîr ederek müslümânlığa ısındırmak hedefine yönelikti. Vâkıdî'nin rivâyetine göre, Peygamber'in bu arzûsu çabuk gerçekleşmiş, Gavres müslümân olduğu gibi, Peygamber'in oradaki cesâretini, bu afv ve müsâmahasını işiten kabîlesi halkından pekçok kimseler de müslümân olmuştur.

208 Ebû Hureyre'nin bu sözleri Zâtu'r-Rıkâ' gazvesinin Hayber'den sonra olduğuna delâlet etmiştir.

النُّعمانُ بنُ راشِدٍ عنِ الزُّهْرِيِّ كانَ حَدِيثُ الإفْكِ في غَزْوَةِ المُرَيْسِيعِ

34- HUZÂA KABÎLESİNDEN BİR SOY OLAN MUSTA'LIK OĞULLARI GAZVESİ BÂBI

Bu, Mureysî' gazvesidir. İbn İshâk: Bu, altıncı senede yapıldı, demiştir. Mûsâ ibn Ukbe ise, dördüncü senededir, demiştir. en-Nu'mân ibn Beşîr, ez-Zuhrî'den: Ifk hadîsi el-Mureysî' gazvesinde oldu, demiştir [209].

١٦٨ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ أخبرَنا إسْماعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ رَبِيعَةَ بن أبى عبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ مُحَمَّدِ بنِ يَحْيَى بنِ حَبَّانَ عنِ ابنِ مُحَيْرِيزٍ أنَّهُ قال دخَلْتُ المَسْجِدَ فَرأيْتُ أبا سَعِيدٍ الخُدْرِيَّ فَجَلَسْتُ إلَيْهِ فَسألْتُهُ عنِ العَزْلِ: قال أبو سعِيدٍ خرَجْنا معَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فى غزوَةِ بَنى المُصْطَلِقِ فأصَبْنا سَبْياً منْ سَبْيِ العَرَبِ فاشْتَهيْنا النِّساءَ واشْتَدَّتْ عَلَيْنا العُزْبَةُ وأحْبَبْنا العَزْلَ فأرَدْنا أنْ نعْزِلَ وقُلْنا نعْزِلُ ورسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بَيْنَ أظْهُرِنا قَبْلَ أنْ نَسألَهُ فَسألْناهُ عنْ ذٰلِكَ فَقال ما عليْكُمْ أنْ لاتفْعَلُوا ما مِنْ نَسَمَةٍ كائِنَةٍ الى يَوْمِ القِيامَةِ إلاَّ وهْىَ كائِنَةٌ*

---

209 *Musta'lık*, Huzâa oğulları'ndan Cüzeyme ibn Sa'd...'ın lakabıdır. Cüzeyme, sesinin güzelliğinden dolayı ve Huzâa içinde güzel sesiyle teganni eden ilk kimse olduğu için Musta'lık diye isimlendirilmiştir.

*Mureysî'*de *Mersû'*un küçültme ismi olup, Huzâa yurdunda bir kuyunun yâhud bir suyun adıdır, bu su ile Fer' mevkii arasında bir günlük yol vardır. Musta'lık oğulları gazvesi buna muzâf yapılır. Âişe'nin gerdanlığı bu seferde düştü ve Teyemmüm âyeti indi.

Şârih Aynî, Mûsâ ibn Ukbe'ye âid dördüncü sene rivâyetinin Buhârî nushalarını yazanların bir hatâsı olduğunu, çünkü Mûsâ ibn Ukbe'nin *Mağâzî*'sinde çeşitli yollarla beşinci senede olduğuna dâir rivâyeti bulunduğunu haber veriyor.

Bu seferin sebebi Musta'lık oğulları kabîlesi başkanı Hâris ibnu Ebî Dırâr'ın Medîne üzerine harekete hazırlanmakta olduğu işitilmiş ve yapılan tahkîkatın bu haberi te'yîd etmiş olmasıdır. İbn Sa'd'ın rivâyetine göre Peygamber, Medîne'de Zeyd ibn Hârise'yi kaymakaam bırakarak bin kişilik bir kuvvetle ve sür'atle hareket etti. Muhâcirler'den on, Ensâr'dan yirmi süvârî vardı. İslâm ordusu bunları Mureysî' suyunun başında bastırdı. Onlardan kimse kaçamadı. On kişi öldürüldü, geri kalanları esîr alındı. Vâkıdî'nin rivâyetine göre yediyüz neferden ziyâde idiler. Başkanları Hâris ibn Ebî Dırâr'ın kızı Cuveyriye de esîrler arasında idi. Esîrlerin taksîminde evvelâ Sâbit ibn Kays'a düşmüştü. Bir rivâyete göre Hâris, kızının asâlet ve şerefini korumasını, alelâde bir kimsenin

168-..... Abdullah ibnu Muhayrîz şöyle demiştir: Ben mescide girdim, orada Ebû Saîd el-Hudrî'yi gördüm, onun yanına oturdum da ona azl mes'elesini sordum. Ebû Saîd şöyle cevâb verdi:

— Biz Musta'lık oğulları gazvesinde Rasûlullah ile sefere çıktık. Netîcede Arab esîrlerinden birçok kadın esîrlere kavuştuk. O günlerde kadınlara karşı arzûmuz artmış ve bekârlık bizlere çok şiddetli olmuştu. (Esîr kadınlara yaklaşmak, fakat çocuk yapmamak için) azl etmeyi düşünüp, azletmek istiyorduk. Ancak Rasûlullah aramızda iken (bunun hükmünü) O'na sormadan nasıl azl ederiz? dedik de, bu mes'eleyi Rasûlullah'tan sorduk. Rasûlullah (S):

— *"Bu fiili yapmamanız, üzerinize vâcib değildir* -yâhud: *Bunu yapmanızda üzerinize bir be's yoktur-. Allah'ın ilminde kıyâmet gününe kadar meydana gelecek olan her canlı nefis, muhakkak dünyâya gelecektir"* buyurdu [210].

١٦٩ــ حدّثنا مَحْمُودٌ **حدّثنا** عَبْدُالرَّزَّاقِ أَخْبَرَنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أَبِى سَلَمَةَ عنْ جابِرِ بنِ عبْدِاللَّهِ قال غزَوْنا معَ رسُولَ اللَّهِ ﷺ غزْوَةَ نجْدٍ فَلَمَّا أَدْرَكَتْهُ القائِلَةُ وَهْوَ فى وادٍ كثيرِ العِضاهِ فَنَزَلَ تَحْتَ شَجَرَةٍ واستَظَلَّ بِها وعَلَّقَ سَيْفَهُ فَتَفَرَّقَ النَّاسُ فِي الشَّجَرِ يَسْتَظِلُّونَ وبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذْ دَعانا رسولُ اللَّهِ ﷺ فَجِئنا فإِذا أَعْرابِىٌّ قاعِدٌ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقالَ إِنَّ هٰذا أَتانى وانا نائِمٌ فاخْتَرَطَ سَيْفى فاسْتَيْقظْتُ وهْوَ قائِمٌ عَلى رأْسِى مُخْتَرِطٌ سَيْفِى صلْتاً قال مَنْ يَمْنَعُكَ منِّى قُلْتُ اللهُ فَشامَهُ ثُمَّ قعَدَ فهْوَ هٰذا قال ولَمْ يُعاقِبْهُ رسولُ الله ﷺ *

169-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın berâberinde Necd gazvesine gittik. Rasûlullah büyük büyük ağaçları çok olan bir vâdî içinde iken kendisine gün ortasının şiddetli sıcağı erişti. Rasûlullah bir ağacın altına indi, gölgesinde gölgelendi, kılıcını da o ağaca astı. Sefer halkı da gölgelenmek üzere ağaçlık içinde

---

elinde bırakılmamasını bir vâsıta ile Peygamber'den ricâ etmesi üzerine, Peygamber onu âzâd edip, kendisine nikâh ile lûtuflandırmıştır. Bu akd ordu içinde işitilip yayılınca: Artık Peygamber zevcesinin akrabâsını esîr tutmak uygun değildir, diye bütün Musta'lık oğulları esîrleri âzâd edilmiştir. Bundan ötürü Cuveyriye'den ziyâde kavmine hayrı dokunan hiçbir kadın yoktur denilmiştir. O kabîleden pekçok koyun ve deve de ganîmet alınarak Ramazân başında Medîne'ye dönüldü. Bu gazveye Şa'bân'ın içinde çıkıldığı rivâyetine göre, yirmibeş gün kadar sürmüştür.

210 Bu hadîsin bir rivâyeti Buyû' Kitâbı, Köle bâbında geçmişti.

Azl, birşeyi yerinden ayırtır. Fıkıhta, cinsî münâsebet zamânında kadın gebe kalmasın diye erkeğin menîsini kadının içine indirmeyip dışarıya akıtmasıdır...

dağıldılar. Bizler bu şekilde serinlediğimiz sırada birden Rasûlullah bizleri çağırdı. Bizler hemen yanına geldik ve Rasûlullah'ın önünde oturan bir bedevî ile karşılaştık. Rasûlullah (S):

— *"Ben uyurken bu bedevî Arab bana gelmiş, kılıcımı alarak kınından çekmiş. Bu sırada ben uyandım. Kılıcımı kınından çıkarmış, baş ucumda dikiliyordu. Bana:*

— *Şimdi seni benden kim kurtarır? dedi.*

Ben:

— *Allah kurtarır, dedim.*

O kılıcı kınına soktu, sonra da oturdu. İşte o zât, budur" buyurdu.

Câbir: Rasûlullah o bedevîyi cezâlandırmadı, demiştir [211].

٣٥ــ بابُ غزْوَةِ أنْمارٍ

35- ENMÂR GAZVESİ BÂBI

١٧٠ ــ حدّثنا آدمُ حدّثنا ابنُ أبى ذِئْبٍ حدّثنا عُثمانُ بنُ عبْدِ اللهِ ابنِ سُراقَةَ عنْ جابِرِ بنِ عبْدِ اللّهِ الأنْصارىِّ قال رأيْتُ النبىَّ ﷺ في غَزْوَةِ أنْمارٍ يُصَلِّى عَلى رَاحِلَتِهِ مُتَوجِّهاً قِبَلَ المَشْرِقِ مُتَطَوِّعاً*

170-..... Câbir ibn Abdillah el-Ensârî (R): Ben Peygamber(S)'i Enmâr gazvesinde devesi üzerinde yüzü doğu cihetine doğru nâfile namâz kılarken gördüm, demiştir [212].

٣٦ــ بابُ حدِيثِ الإفْكِ والأفْكِ بِمَنْزِلَةِ النَّجْسِ والنَّجَسِ يُقالُ إفْكُهُمْ وأفْكُهُمْ وأفَكُهُمْ فَمَنْ قال أفَكَهُمْ يقُولُ صَرَفَهُمْ عنِ الإيمانِ وكَذَبَهُمْ كما قال يُؤْفَكُ عنْهُ منْ أُفِكَ يُصْرَفُ عنْهُ منْ صُرِفَ

---

211 Bu hadîsin bir rivâyeti bundan önce geçen bâbın son hadîsi olarak; bir rivâyeti de bu bâbın 169 rakamlı hadîsi olarak geçmişti. Bu hadîs feri'de burada sâbittir. Bâzı nushalarda ise burada yazılmamıştır.

212 Enmâr, Buceyre kabîlesinden bir soydur. Bu isim Zâtu'r-Rıkâ' başlığında da geçmişti. Bâzen buna Enmâr oğulları gazvesi de denilir. Enmâr, ayrı bir gazve olmayıp Zâtu'r-Rıkâ' gazvesi denilen Muhârib oğulları ve Sa'lebe oğulları üzerine yapılan seferlerden ibârettir. Bu sebebden Buhârî şârihleri müellifin burada Enmâr gazvesi adıyle müstakill bir bâb açmasını zâid sayıyorlar.

Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Binek üzerinde nâfile namâz bâbı"nda geçmişti. Burada getirilmesi "Enmâr gazvesinde" ta'bîrinin söylenmiş olmasındandır.

36- IFK HADÎSİ BÂBI

"el-Ifku ve'l-Efeku", "en-Nicsu ve'n-Necesu" menzilesinde, yânî ilk iki kelime vezin yönünden son iki kelimenin benzeridir. "İfkuhum, Efkuhum ve Efekuhum" denilir. "Efekehum" diyen kimse (yânî bunu mâzî fiil yapan kimse) onları îmândan döndürdü ve yalan söyledi demektir. Nitekim Allah: *"Yu'feku anhu men ufike"* (ez-Zâriyât: 9) buyurdu. Bu, "Yusrafu anhu men surife", yânî "Ondan döndürülen kimseler döndürülür" demektir [213].

١٧١ ـ **حدّثنا** عبْدُالعَزيزِ بنُ عبْدِ اللهِ **حدّثنا** إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ قال **حدّثني** عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ وسَعِيدُ بنُ المُسيَّبِ وعَلْقَمَةُ بنُ وَقَّاصٍ وعُبَيْدُ اللهِ بنُ عبدِ اللهِ بنِ عُتْبَةَ بن مَسْعُودٍ عنْ عائِشَةَ رضى اللهُ عنها زَوْجِ النبيِّ صلى الله عليه وسلم حِينَ قال لَها أهْلُ الإفْكِ ما قالُوا وكُلُّهُمْ **حدّثني** طائِفَةً مِنْ حدِيثِها وبَعْضُهُمْ كانَ أوْعَى لِحَدِيثِها مِنْ بَعضٍ وأثْبَتَ لهُ اقتِصاصاً وقدْ وعَيْتُ عنْ كلِّ رجُلٍ منْهُمْ الحَدِيثَ الَّذِى **حدّثني** عنْ عائِشَةَ وبعْضُ حدِيثِهِمْ يُصَدِّقُ بَعْضاً وإنْ كانَ بَعضُهُمْ أوْعى لهُ مِنْ بَعْضٍ قالُوا قالَتْ عائِشَةُ كانَ رسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم إذا أرادَ سَفَراً أقْرَعَ بَيْنَ أزْوَاجِهِ فأيُّهُنَّ خَرَجَ سَهْمُها خَرَجَ بِها رسُولُ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلَّم معَهُ قالتْ عائِشةُ فأقْرَعَ بَيْنَنا في غَزْوَةٍ غَزاها فَخَرَجَ فِيها سَهْمِى فَخَرَجْتُ مَعَ رسُولِ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلم بَعْدَ ما أُنْزِلَ الحِجابُ فَكُنْتُ أُحْمَلُ فى هَوْدَجِى وأُنْزلُ فِيهِ فسِرْنا حتَّى اذا فَرَغَ رسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ غَزْوَتِهِ تِلْكَ وقَفَلَ دنَوْنا مِنَ المَدِينَةِ قافِلِينَ آذَنَ لَيْلَةً بالرَّحِيلِ فَقُمْتُ حِينَ آذَنُوا بالرَّحِيلِ فَمَشَيْتُ حتَّى جاوَزْتُ الجَيْشَ فَلَمَّا قَضَيْتُ شأنى أقْبَلْتُ إلى رَحْلِى فَلَمَسْتُ صَدرِى فإذا عِقْدٌ لِى

---

213 Buhârî bu başlık altında âdeti olduğu üzere *"Ifk"* kelimesinin birkaç vezinde geldiğini, ma'nâsını ve Kur'ân'da geçtiği yeri, âyetten bir cümle getirmek sûretiyle açıklamaktadır.

Ifk hadîsi, yânî Âişe'ye zinâ iftirâsı hadîsi, Musta'lık oğulları gazvesinde, diğer adıyle Mureysî' gazvesinde meydana geldiği için, bu başlığı ve hadîsi burada zikretti.

مِنْ جَزْعِ ظَفارِ قَدِ انْقَطَعَ فَرَجَعْتُ فالْتَمَسْتُ عِقْدى فَحَبَسَنِى ابتِغاؤُهُ قالَتْ وأَقْبَلَ الرَّهطُ الَّذِينَ كانُوا يُرَحِّلُونى فاحْتَمَلُوا هَوْدَجِى فَرَحَلُوهُ عَلى بَعِيرِى الَّذي كُنْتُ أَرْكَبُ عَليه وهُم يَحْسِبُونَ أَنِّى فِيهِ وكانَ النِّساءُ إِذْ ذَاكَ خِفافاً لَمْ يَهْبُلْنَ ولَمْ يَغْشَهُنَّ اللَّحْمُ إِنَّما يأْكُلْنَ العُلْقَةَ مِنَ الطَّعام فَلَمْ يَستَنْكِرِ القَومُ خِفَّةَ الْهَوْدَجِ حِينَ رَفَعُوهُ وحَمَلُوهُ وكُنْتُ جارِيَةً حَدِيثَةَ السِّنِّ فَبَعَثُوا الجَمَلَ فَسارُوا وَوجَدْتُ عقْدى بَعْدَ ما اسْتَمرَّ الجَيْشُ فَجِئْتُ مَنازِلَهُمْ ولَيْسَ بِها مِنْهُمْ دَاعٍ ولاَ مُجِيبٌ فَتَيَمَّمتُ مَنْزِلى الذى كُنْتُ بِهِ وظَنَنْتُ أَنَّهُمْ سَيَفْقِدُونى فَيَرْجَعُونَ إِلَىَّ فَبَيْنا أنا جالِسَةٌ فى مَنْزِلى غَلَبَتْنى عَيْنى فَنِمْتُ وكان صَفْوانُ بنُ المُعَطَّلِ السُّلَمِىُّ ثُمَّ الذَّكْوَانِىُّ مِنْ وَراءِ الجَيْشِ فأَصْبَحَ عِنْدَ مَنْزِلى فَرأى سَوَادَ إِنْسانٍ نائِمٍ فَعَرفَنى حِينَ رآنى وكانَ رآنى قَبْلَ الحِجابِ فاسْتَيْقَظْتُ باسْتِرْجاعِهِ حينَ عَرَفَنِى فَخَمَّرتُ وجهِى بِجلْبابِى وَواللهِ ما تَكَلَّمْنا بِكَلِمَةٍ ولاَ سَمِعْتُ مِنْهُ كَلِمَةً غَيْرَ اسْتِرْجاعِهِ وهَوَي حَتَّى أناخَ رَاحِلَتَهُ فَوطِىءَ عَلى يَدِهافَقُمْتُ إِلَيْها فَرَكِبْتُها فانطَلَقَ يَقُودُ بى الرَّاحِلَةَ حتَّى أَتَيْنا الجَيْشَ مُوغِرِينَ في نَحْرِ الظَّهِيرةِ وهُمْ نُزُولٌ قالَتْ فَهَلَكَ مَنْ هَلَكَ وكانَ الَّذى تَوَلَّى كِبْرَالإِفْكِ عَبْدُ اللهِ بنُ أَبَىٍّ ابنُ سَلُولَ قال عُرْوةُ أُخْبِرْتُ أَنَّهُ كانَ يُشَاعُ ويُتَحَدَّثُ بِهِ عِنْدهُ فَيُقِرُّهُ ويَسْتَمِعُهُ ويَسْتَوْشِيهِ: وقال عُروَةُ أَيْضاً لَمْ يُسَمَّ مِنْ أَهْلِ الإِفْكِ أَيْضاً الاَّ حَسَّانُ بنُ ثابِتٍ ومِسْطَحُ بنُ أُثاثَةَ وحمْنَةُ بِنْتُ جَحشٍ في ناسٍ آخرِينَ لاَ عِلْمَ لِى بِهِمْ غَيْرَ أَنَّهُمْ عُصْبَةٌ كَما قال اللهُ تعالَى وانَّ كُبْرَ ذٰلِكَ يُقالُ عبدُاللهِ بنُ أُبَىٍّ ابنُ سَلُولَ قال عُرْوَةُ كانَتْ عائِشَةُ تَكْرَهُ أَنْ يُسَبَّ عِنْدَها حَسَّانُ وتَقُولُ إِنَّهُ الَّذِى قال *

فإِنَّ أَبى وَوالِدَهُ وعِرْضِى * لِعِرْضِ مُحَمَّدٍ مِنْكُمْ وِقاءُ

قالَتْ عائِشَةُ فَقَدِمْنا المَدِينةَ فاشْتَكَيْتُ حِينَ قَدِمْتُ شَهْراً والنَّاسُ يُفِيضُونَ في قَوْلِ أَصْحابِ الإِفْكِ لا أَشْعُرُ بشَىءٍ منْ ذٰلِكَ وهْوَ يَرِيبُنى فى وَجَعى أَنِّى لاأَعْرِفُ منْ رسُولِ الله ﷺ اللُّطْفَ الَّذى كُنْتُ أَرَى مِنْهُ حِينَ أَشْتَكى إِنَّما يَدْخُلُ عَلَىَّ رسُولُ اللهِ ﷺ فيُسَلِّمُ ثُمَّ يَقُولُ كَيْفَ تِيكُم ثُمَّ يَنْصَرِفُ

فذٰلِكَ يَريبنى ولا أشْعُرُ بالشَّرِّ حتَّى خَرَجْتُ حِينَ نقَهْتُ فَخَرجْتُ معَ أُمِّ مِسْطَحٍ قِبَلَ المَناصِعِ وكانَ مُتَبَرَّزنا وكُنَّا لا نَخْرُجُ إلاَّ لَيْلاً إلى لَيْلٍ وذٰلِكَ قَبْل أن نَتَّخِذَ الكُنُفَ قَرِيباً منْ بُيُوتِنا قالَتْ وأمْرُنا أمْرُ العَرَبِ الأُوَلِ في البَرِيَّةِ قِبَلَ الغَائطِ وكُنَّا نَتَأذَّى بالكُنُفِ أن نَتَّخِذَها عِنْدَ بُيُوتِنا قالَتْ فانْطلَقْتُ أنا وأُمُّ مِسطَحٍ وهْى ابْنَةُ أبى رُهمِ بنِ المُطَّلِبِ بنِ عبْدِ منافٍ وأُمُّها بنْتُ صَخْرِ بنِ عامِرٍ خالَةُ أبِى بكْرٍ الصِّدِّيقِ وابْنُها مِسْطحُ بنُ أُثاثَةَ بنِ عبَّادِ ابنِ المُطَّلِبِ فأقْبَلْتُ أنا وأُمُّ مِسْطحٍ قِبَلَ بَيْتِى حِينَ فَرغْنا منْ شَأْنِنا فعَثَرتْ أُمُّ مِسْطَحٍ فِي مِرْطِها فَقالت تَعِسَ مِسْطَحٌ فَقُلْتُ لَها بِئْسَ ما قُلْتِ أتَسُبِّينَ رجُلاً شَهِدَ بَدْراً فَقالتْ أىْ هَنْتاهُ ولَمْ تَسْمَعِى ماقال قالَتْ وقُلتُ ماقال فأخْبَرَتْنى بِقَوْلِ أهلِ الإفْكِ قَالَتْ فازْدَدْتُ مَرَضاً عَلى مَرضى فَلَمَّا رَجَعْتُ إلى بَيْتى دخَلَ عَلَىَّ رسُولُ اللهِ ﷺ فَسَلَّمَ ثُمَّ قال كيْفَ تِيكُمْ فَقُلتُ لهُ أتأذَنُ لى أنْ آتى أبَوَىَّ قالَتْ وأُريدُ أنْ أسْتَيْقِنَ الخَبَرَ منْ قِبَلِهِما قالتْ فأذِنَ لى رسولُ اللهِ ﷺ فقُلْتُ لأمِّى يا أُمَّتاهُ ماذَا يَتحدَّثُ الناسُ قالتْ يا بُنَيَّةُ هَوِّنى عَلَيْكِ فوَاللهِ لَقَلَّما كانتِ امْرأةٌ قَطُّ وضَيئةً عِنْدَ رجُلٍ يُحِبُّها لَها ضَرائِرُ إلاَّ كَثَّرْنَ علَيْها قالتْ فقُلْتُ سُبْحانَ اللهِ أوَلَقَدْ تَحدَّثَ النَّاسُ بِهذا قالتْ فَبَكَيْتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ حتَّى أصْبَحْتُ لاَ يَرقأُ لى دَمْعٌ ولاَ أكتَحِلُ بِنَوْمٍ ثُمَّ أصْبَحْتُ أبْكى قالتْ ودَعا رسُولُ اللهِ ﷺ علِىَّ بنَ أبى طالِبٍ رضى الله عنه وأُسامَةَ بنَ زَيْدٍ حِينَ اسْتلْبَثَ الوَحْىُ يَسْألُهُما ويَسْتَشِيرُهُما فى فِراقِ أهْلِهِ قَالَتْ فأمَّا أُسامَةُ فأشارَ عَلى رسُولِ اللهِ ﷺ بالَّذى يَعْلمُ منْ بَراءَةِ أهْلِهِ وبالَّذِى يَعْلَمُ لَهُمْ فى نفْسِهِ فَقال أُسامةُ أهْلَكَ ولا نعْلَمُ إلاَّ خيْراً وأمَّا علِىٌّ فقال يارسولَ اللهِ لَمْ يُضَيِّقِ اللهُ عَلَيكَ والنِّساءُ سِوَاها كَثِيرٌ وَسلِ الجَارِيةَ تَصْدُقْكَ قالتْ فَدَعا رسولُ اللهِ ﷺ بَرِيرَةَ فَقال أىْ بَرِيرةُ هلْ رأيْتِ منْ شَىءٍ يَرِيبُكِ قالَتْ لهُ بَرِيرَةُ والَّذى بَعثَكَ بالحَقِّ ما رَأيْتُ عَلَيْها أمْراً قَطُّ أغْمِصُهُ غيْر أنَّها جارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ تَنامُ عنْ عجِينِ أهْلِها فتأتى الدَّاجِنُ فتَأكلُهُ قالتْ فَقامَ رسولُ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلَّم من يومِهِ فاسْتَعذَرَ منْ عبْدِالله

بنِ أُبَيٍّ وهْوَ عَلى المِنْبَرِ فَقال يا مَعْشَرَ المُسْلِمينَ مَنْ يَعْذِرُنى مِنْ رجُلٍ قدْ بَلَغَنِى عنْهُ أذاهُ فى أهْلِى وَاللهِ ما عَلِمْتُ عَلى أهْلى إلاَّ خيْراًولَقَدْ ذَكَرُوا رجُلاً مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إلاَّ خيرًا وما يَدْخُلُ علَى أهْلى إلاَّ مَعى قَالَتْ فقامَ سَعْدُ بنُ مُعَاذٍ أخُو بَنِى عَبْدِ الأشْهَلِ فقال أنا يا رسولَ اللَّهِ أعْذِرُكَ فإنْ كانَ منَ الأوْسِ ضَرَبتُ عُنُقَهُ وإنْ كانَ منْ إخْوانِنا منَ الخَزْرَجِ أمَرْتَنا فَفَعَلْنا أمْرَكَ قالَتْ فَقامَ رجلٌ منَ الخَزْرَجِ وَكانَتْ أُمُّ حَسَّانَ بِنْتَ عمِّهِ منْ فَخِذِهِ وهْوَ سعْدُ بنُ عُبادَةَ وهْوَ سَيِّدُ الخَزْرَجِ قالَتْ وكانَ قَبْلَ ذٰلِكَ رجُلاً صالِحاً وَلَكِنِ احْتَمَلَتْهُ الحَمِيَّةُ فَقالَ لِسَعْدٍ كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللهِ لاَ تَقْتُلُهُ ولا تَقْدِرُ عَلَى قَتْلِهِ ولَوْ كانَ مِنْ رَهطِكَ ما أحْبَبْتَ أنْ يُقْتَلَ فقام أُسَيْدُ بنُ حُضَيْرٍ وَهْوَ ابنُ عَمِّ سَعْدٍ فقال لِسَعْدِ بنِ عُبَادَةَ كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللهِ لَنَقْتُلَنَّهُ فَإنَّكَ مُنَافِقٌ تُجادِلُ عَنِ المُنافِقِينَ قالَتْ فَثَارَ الحَيَّانِ الأوْسُ والخَزْرَجُ حَتَّى هَمُّوا أنْ يَقْتَتِلُوا ورسولُ اللهِ صَلى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمْ قَائِمٌ عَلى المِنْبَرِ قَالَتْ فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللهِ صلى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُخَفِّضُهُمْ حَتَّى سَكَتُوا وَسَكَتَ قَالَتْ فَبَكَيْتُ يَوْمِى ذٰلِكَ كُلَّهُ لاَيَرْقأُ لِى دَمْعٌ ولاَ أكْتَحِلُ بِنَوْمٍ قَالَتْ وَأصْبَحَ أبَوَاىَ عِنْدِى وَقَدْ بَكَيْتُ لَيْلَتَيْنِ وَيَوْماً لاَيَرْقَأُ لِى دَمْعٌ وَلاَ أكْتَحِلُ بِنَوْمٍ حتَّى إنِّى لأظُنُّ أنَّ البُكَاءَ فالِقٌ كَبِدِى فَبَيْنا أبَوَاىَ جَالِسَانِ عِنْدِى وأنَا أبْكِى فَاسْتَأذَنَتْ عَلَّى أمْرَأةٌ مِنَ الأنْصَارِ فَأذِنْتُ لَهَا فَجَلَسَتْ تَبْكِى مَعِى قَالَتْ فَبَيْنا نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ دَخَلَ رَسُولُ اللهِ صَلى اللهُ عَلَيْه وسلَّم عَلَيْنا فَسَلَّمَ ثُمَّ جَلَسَ قَالَتْ وَلَمْ يَجْلِسْ عِنْدِى مُنْذُ قِيلَ ماقِيلَ قَبْلَها وقَدْ لَبِثَ شَهْراً لاَيُوحَى إلَيْهِ فِي شأنِى بِشَىْءٍ قَالَتْ فَتَشَهَّدَ رسُولُ اللهِ صلى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حِينَ جَلَسَ ثُمَّ قَالَ أمَّا بَعْدُ يا عَائِشَةُ إنَّهُ بَلَغَنِى عَنْكِ كَذا وَكَذَا فإنْ كُنْتِ بَرِيئَةً فَسَيُبَرِّئُكِ اللهُ وإنْ كُنْتِ أَلْمَمْتِ بِذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرِي اللهَ وتُوبِى إلَيْهِ فَإنَّ العَبْدَ إذَا اعْتَرَفَ ثُمَّ تَابَ تَابَ اللهُ عَلَيْهِ قَالَتْ فَلَمَّا قَضَى رسُولُ اللهِ صلى اللهُ عَلَيْه وسلَّم مَقالَتَهُ قَلَصَ دَمْعِى حَتَّى ما أُحِسُّ مِنْهُ قَطْرَةً فَقُلْتُ لأبِى أجِبْ رسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم عَنِّى فِيمَا قَالَ فَقَالَ أبِى واللهِ ما أدْرِي مَا

أَقُولُ لِرَسُولِ اللهِ صلى اللهُ عَلَيْه وسَلم فَقُلْتُ لأُمِّى أجِيبى رسُولَ اللهِ صَلى الله عليْهِ وسلَّم فِيمَا قَال قَالَتْ أُمِّى ما أدْرِى مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم فَقُلْتُ وَاَنَا جَارِيةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ لا أقْرَأُ مِنَ القُرْآنِ كَثِيراً إنِّى وَاللهِ لَقَدْ عَلِمْتُ لَقَدْ سَمِعْتُمْ هٰذَا الحَدِيثَ حتَّى أسْتَقَرَّ فى أنْفُسِكُمْ وَصَدَّقْتُمْ بِهِ فَلَئِنْ قُلْتُ لَكُمْ أنِّى بَرِيئَةٌ لاَ تُصَدِّقُونى وَلَئِنْ أعْتَرَفْتُ لَكُمْ بأمْرٍ وَاللهُ يَعْلَمُ أنِّى مِنْهُ بَرِيئَةٌ لَتُصَدِّقُنِّى فَوَاللهِ لاَ أجِدُ لِى وَلَكُمْ مَثَلاً إلاَّ أبا يُوسُفَ حِينَ قَالَ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللهُ المُسْتَعانُ عَلَى ما تَصِفُونَ: ثُمَّ تَحَوَّلْتُ واضْطَجَعْتُ عَلى فِراشِى واللهُ يَعْلَمُ أنِّى حِينَئِذٍ بَرِيئَةٌ وأنَّ اللهَ مُبَرِّئِى بِبَراءَتِى ولٰكِنْ وَاللهِ ما كُنْتُ أظُنُّ أنَّ اللهَ مُنْزِلٌ فِي شَأْنِى وَحْياً يُتْلَى لِشَانِى فِي نَفْسِى كانَ أحْقَرَ مِنْ أنْ يَتَكَلَّمَ اللهُ فِيَّ بِأمْرٍ وَلكِنْ كُنتُ أرْجُو أنْ يَرَى رسُولُ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلم فِى النَّوْمِ رُؤْيَا يُبَرِّئُنِى اللهُ بِهَا فَوَاللهِ مَارَامَ رسُولُ اللهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم مَجْلِسَهُ وَلاَ خَرَجَ اَحَدٌ مِنَ أهْلِ البَيْتِ حتَّى أُنْزِلَ عَلَيْهِ فَأخَذَهُ ما كَانَ يَأْخُذُهُ مِنَ البُرَحَاءِ حتَّى إنَّه لَيَتحدَّرُ مِنْهُ مِنَ العَرَقِ مِثْلُ الجُمانِ وهْوَ فى يَوْمٍ شاتٍ مِنْ ثِقَلِ القَوْلِ الَّذِى أُنْزِلَ عَلَيْهِ قالَتْ فَسُرِّىَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَهْوَ يَضْحَكُ فَكانَتْ أوَّلَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِها أنْ قال ياعائِشةُ أمَّا اللهُ فَقَدْ بَرَّأكِ قالَتْ فقالَتْ لِى أُمِّى قُومِى إلَيْهِ فَقُلْتُ لا واللهِ لا أقُومُ إلَيْهِ فإنِّى لا أحْمَدُ الاَّ اللهَ عزَّ وجَلَّ قالَتْ وأنْزَلَ اللهُ تعالى إنَّ الَّذِين جاؤُا بالإفْكِ العَشَرَ الآياتِ ثُمَّ أنْزَلَ اللهُ تعالى هٰذا فى بَراءَتِى قال أبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ وكانَ يُنْفِقُ عَلى مِسطَحِ ابنِ أُثاثَةَ لِقَرابَتِهِ مِنْهُ وفَقْرِهِ واللهِ لاأُنْفِقُ عَلى مِسْطَحٍ شَيْئاً أبَداً بَعْدَ الَّذي قال لِعائِشَةَ ما قال فأنْزَلَ اللهُ تعالى ولاَ يأتَلِ أولُوا الفَضْلِ منْكُم إلى قَوْلِهِ غَفُورٌ رَحِيمٌ قال أبُو بكْرٍ الصِّدِّيقُ بلَى واللهِ إنِّى لأُحِبُّ أنْ يَغْفِرَ اللهُ لى فَرَجَعَ إلى مِسْطَحٍ النَّفَقَةَ التَّى كانَ يُنْفِقُ عَلَيْهِ وقال واللهِ لا أنْزِعُها منْهُ أبَداً قالَتْ عائِشَةُ وكانَ رسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم سأَلَ زيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ عنْ أمْرِى فَقال لِزَيْنَبَ ماذا عَلِمْتِ أوْ رأيتِ فَقالَتْ يارسولَ اللهِ أُحمِى سَمْعِى وبَصَرِى واللهِ

ما عَلِمْتُ إلاَّ خيْراً قالَتْ عائِشَةُ وهْيَ الَّتى كانَتْ تُسامِينى مِنْ أزْواجِ النبىِّ صلى اللهُ عليه وسلم فَعَصَمَهَا اللهُ بِالْوَرَعِ قالت وطَفِقَتْ أُخْتُها حمْنَةُ تُحارِبُ لَها فَهَلَكَتْ فِيمَنْ هَلَكَ* قال ابنُ شِهابٍ فَهٰذا الَّذى بَلَغَنِى مِنْ حَدِيثِ هٰؤلاَءِ الرَّهطِ ثُمَّ قال عُرْوَةُ قالَتْ عائِشَةُ واللهِ إنَّ الرَّجُلَ الَّذِى قيلَ لهُ ما قِيلَ لَيَقُولُ سُبْحانَ اللهِ فوَالَّذِى نَفْسِى بيَدِهِ ما كَشَفْتُ مِنْ كَنَفِ أُنْثَى قَطُّ قالتْ ثُمَّ قُتِلَ بَعْدَ ذٰلِكَ فِي سَبِيلِ اللهِ*

171- Bana Abdulazîz ibnu Abdillah tahdîs etti: Bize İbrâhîm ibnu Sa'd, Sâlih ibn Keysân'dan tahdîs etti ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr, Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Alkame ibnu Vakkaas ve Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe ibn Mes'ûd, Peygamber(S)'in zevcesi Âişe(R)'den, iftirâ sâhiblerinin kendisi için söyledikleri zamânki hadîsini tahdîs ettiler. Bu dört râvîden herbiri bana Âişe hadîsinden bir kısmı tahdîs ettiler. Bunların bâzısı, Âişe hadîsini diğer bâzısından daha iyi muhâfaza edici ve hadîsi aynen getirip naklet-mekte daha sağlam tesbît edici idi. İşte ben bu râvîlerin herbirinden, onların Âişe'den bana tahdîs ettikleri bu hadîsi iyice belleyip muhâfaza ettim. Bunların bâzısı hernekadar hadîsi diğerinden daha iyi muhâfaza edici ise de, bunlardan bâzısının hadîsi diğer bâzısının hadîsini tasdîk etmektedir. Bunlar söylediler ki, Âişe (R) şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) bir sefere çıkmak istediği zamân kadınları arasında kur'a çekmek âdetinde idi. Kadınlardan hangisinin kur'ası çıkarsa, Rasûlullah onu berâberinde sefere çıkarırdı.

Âişe dedi ki: Rasûlullah, yapacağı bir gazve husûsunda da aramızda kur'a çekti ve bu kur'ada benim ismim çıktı. Bunun üzerine ben, hicâb âyetinin indirilmesinin ardından Rasûlullah'ın berâberinde sefere çıktım. Ben hevdecimin içinde taşınır ve (konak yerinde) hevdec içinde indirilirdim. Bütün yolculuğumuzda bu şekilde yürüdük. Nihâyet Rasûlullah bu gazvesinden ayrılıp da döndüğü ve bizler de dönücüler olarak Medîne'ye yaklaştığımızda (bir konak yerine indi, gecenin bir kısmını orada geçirdi, sonra) hareket edilmesini i'lân etti. Hareket emrini bildirdikleri zamân ben kalkıp (ihtiyâcımı yerine getirmek için yalnız başıma) ordudan öteye yürüdüm. Hâcetimi yerine getirdiğim zamân dönüp yerime geldim. Bu sırada göğsümü yokladım. Bir de gördüm ki, Yemen'in gözboncuğundan dizilmiş gerdanlığım kopup düşmüş. Hemen dönüp gerdanlığımı aradım. Fakat onu aramak beni yoldan alıkoydu.

Âişe dedi ki: Benim yol nakliyâtımı yapmakta olan kimseler gelip hevdecimi yüklenmişler ve onu bindiğim deve üzerine götürmüş-

lerdi. Onlar beni hevdecin içindeyim sanıyorlarmış. O zamân kadınlar hafîf idiler, etlenip yağlanmazlar ve onları et bürümezdi. Çünkü onlar az yemek yerlerdi. Bu sebeble bana hizmet edenler hevdeci yüklemek üzere kaldırıp taşıdıklarında, hevdecin ağırlık derecesinin farkına varmayarak yüklemişler. Bilhassa ben o zamân yaşı küçük, tâze bir kadındım. Onlar deveyi kaldırmışlar ve yürüyüp gitmişler. Ordu gittikten sonra ben gerdanlığımı buldum. Akabinde ben ordu birliklerinin konakladıkları yerlere geldim, fakat oralarda ne bir çağıran, ne de cevâb veren kalmıştı. Bunun üzerine ben orada evvelce bulunduğum konak yerime geldim. Ve onlar beni hevdecde bulamazlar da, beni aramak üzere dönüp yanıma gelirler diye düşündüm. Ben bu düşünce ile yerimde otururken, gözlerim bana galebe etmiş de uyumuşum.

Safvân ibnu'l-Muattal es-Sulemî, sonra ez-Zekvânî[214], ordunun arkasından gelmekle vazîfeli idi. Bu zât sabâh vakti benim beklediğim yerin yanına gelmiş, uyuyan bir insan karaltısı görmüş. Beni gördüğü zamân tanımış. Zâten o, hicâb (yânî perdelenme) emrinin inmesinden önce beni görmüştü. Ben onun beni tanıdığı sırada söylediği: "***İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûne*** (= Biz muhakkak Allah'ın mülküyüz ve biz ancak O'na dönücüleriz)" (el-Bakara: 156) istircâ' sözleriyle uyandım. Uyanınca da hemen dış elbisemi bürünüp yüzümü örttüm. Allah'a yemîn ediyorum ki, biz onunla tek kelime konuşmadık ve ben ondan "***İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn***" istircâ' sözünden başka bir kelime işitmedim. Çabuk yürüdü, nihâyet devesini çöktürdü, binebilmem için devenin ön ayağına bastı. Ben de deveye doğru kalkıp bindim. Safvân, bindiğim deveyi önünden çekerek yürüdü. Nihâyet biz öğlenin evvelinde, sıcağın şiddet vaktine girmişler ve hepsi konak yapmışlar hâlde, orduya yetiştik.

Âişe dedi ki: Bu sırada (hakkımda iftirâ ederek) helâk olan helâk olmuştur. İftirânın büyüğüne ve çoğuna girişen, Selûl kadının oğlu Abdullah ibnu Ubeyy olmuş (ve bu, ordu içinde yayılmış).

Urvetu'bnu'z-Zubeyr: Bu iftirâ hadîsinin yayıldığı ve bu söz Abdullah ibn Ubeyy'in yanında konuşulur olup, onun bu sözü söyleyeni ikrâr ettirip dinlemek istediği ve bunu açıkça yaymak istediği bana haber verildi, demiştir.

Ve yine Urve: İftirâ sâhiblerinden olan diğer insanlar içinde yalnız Hassân ibn Sâbit, Mıstah ibnu Usâse ve Hamme bintu Cahş'ın isimleri söylenmiştir. Benim, Yüce Allah'ın buyurduğu gibi onların bir topluluk olduklarından başka, onların isimleriyle ilgili hiçbir bil-

214 Safvân ibnu Muattal, Selemli'dir, Zekvân'da ikaamet etmiştir. Ebû Amr künyesi ile meşhûrdur. Kıdemli ve fazîletli sahâbîlerdendir. Birçok gazvelerde hazır bulunmuştur. Peygamber'in medhine mazhar olmuştur. Umer devrinde hicretin onyedinci yılında Ermenistan fethinde şehîden vefât etmiştir.

gim yoktur. Şübhesiz o günâhın büyüğünü, çoğunu üzerine alan kimse, Abdullah ibnu Ubeyy ibn Selûl'dür denilirdi, demiştir.

Yine Urve dedi ki: Âişe kendi huzûrunda şâir Hassân'a sövülmesini çirkin görür ve:

— Çünkü Hassân:

Fe inne ebî ve vâlidehû ve ırdî
Li ırdı Muhammedin minkum vıkaau

(= Şübhesiz benim babam ve babamın babası ile benim şeref ve nâmûsum, Muhammed'in şerefi ve nâmûsu için size karşı mahfazadır) beytini söylemiştir, der idi [215].

Âişe dedi ki: Bizler Medîne'ye geldik. Geldiğim zamân ben bir ay hasta oldum. Bu sırada insanlar iftirâ sâhiblerinin sözlerine dalmışlar. Ben ise bunlardan hiçbir şeyin farkında olamıyordum. Yalnız hastalığımda beni işkillendiren bir husûs vardı: Peygamber'den, hastalandığım başka zamânlarda görmekte olduğum lûtuf ve şefkati bu hastalığımda görmüyordum. Sâdece yanıma giriyor, selâm veriyor, sonra da (adımı söylemeden):

— *"Hastanız nasıl?"* diyordu.

İşte bu hâl beni şübhelendirip üzüyordu. Fakat ben şerri hissetmiyordum. Nihâyet ben hastalığımdan yeni iyileşip, henüz nekahet devresine girdikten sonra dışarıya çıktım. Benimle berâber Mıstah'ın anası da hâcet def' etme yerlerimiz olan Menâsı' tarafına doğru çıktı. Oraya biz ancak geceden geceye çıkardık. Bu âdet, evlerimizin yakınında halâlar edinmemizden önce idi.

Âişe dedi ki: O zamânlar bizim dışarı çıkmaktaki hâlimiz ibtidâî Arablar'ın sahrâdaki çukurlar yönüne çıkıp temizlenmelerine benziyordu. Biz evlerimizin yakınında halâlar edinmekten eziyetlenip incinirdik.

Âişe dedi ki: İşte ben Mıstah'ın anasıyle dışarı çıkıp gittim. Bu kadın, Ebû Ruhm ibnu'l-Muttalib ibn Abdi Menâf'ın kızıdır. Annesi de Sahr ibn Âmir'in kızıdır ki, bu kadın da Ebû Bekr es-Sıddîk'ın teyzesidir. Ebû Rumh kızının oğlu da Mıstah ibnu Usâsete'bni Abbâd ibn Muttalib'dir. Orada hâcetimizi gördükten sonra ben ve Ebû Rumh kızı evimden tarafa dönüp gelirken, Mıstah'ın anasının ayağı yün çarşafı içinde sürçtü. (Arablar arasında felâket zamânında söylenmesi âdet olan "Düşmanın helâk olsun!" duâsı yerine) bu kadın:

---

215 Bu iftirâyı ilk defa Abdullah ibn Ubeyy ortaya atmış, ilk evvel o açıkça söylemiş ve halk arasında yaymış idi. Bu yaygaraya aldanan şâir Hassân ve Fakîr Mıstah gibi sâfdiller iftirâ cezâsına çarpılmışlardı. Hassân ibn Sâbit münâfık değildi. Tevbekâr olduğunda da söz yoktur. Nitekim hadden sonra inşâd ettiği beyitlerle tebri'esini arzetmişti. Bu yedi beyitlik şiiri Ebû Hayyân ve Râzî tefsîrlerinde mevcûddur. Bu şiir Elmalılı Tefsîri'nde nakledilmiştir: *Hakk Dîni Kur'ân Dili,* IV., 3493.

— Mıstah helâk olsun! diye oğluna bedduâ etti.

Ben de ona:

— Ne fenâ söyledin! Bedir'de hazır bulunan bir kimseye mi sövüyorsun? dedim.

Kadın bana:

— Âh şu sâf tâze! Sen onun söylediği sözü işitmedin mi? dedi.

Ben:

— O ne dedi ki? diye sordum.

Bunun üzerine o bana iftirâ sâhiblerinin sözünü söyleyip haber verdi.

Âişe dedi ki: Artık hastalığımın üstüne bir hastalık daha arttı. Evime dönünce yanıma Rasûlullah geldi. Selâm verdikten sonra:

— *"Hastanız nasıldır?"* diye sordu.

Ben de kendisine:

— Babamla anamın yanına gitmem için bana izin verir misin? dedim.

- Âişe: Ben o sırada bu haberi babamla anam tarafından tahkîk etmek istiyordum, demiştir.- Âişe dedi ki: Rasûlullah bana izin verdi. Ben de ebeveynimin yanına geldim ve anam (Ümmü Rûmân)'a:

— Ey anneciğim! İnsanlar ne konuşuyorlar? dedim.

Annem:

— Ey kızcağızım! Kendini üzme, sen kendini ve sağlığını düşün. Vallâhi bir erkeğin yanında sevgili, parlak, güzel bir kadın olsun ve onun birçok ortakları bulunsun da onun aleyhinde çok lâf etmesinler; bu, pek nâdirdir, dedi.

Ben de:

— *Subhânallah!* İnsanlar bunu mu konuşmaktalarmış? dedim.

Âişe dedi ki: Ben bunun üzerine bütün gece ağladım. Sabâha kadar gözümün yaşı dinmiyor, gözüme de hiçbir uyku girdiremiyordum. Sonra ağlayarak sabâha ulaştım.

Âişe dedi ki: Rasûlullah da o sabâh Alî ibn Ebî Tâlib'i ve Usâmetu'bnu Zeyd'i yanına çağırmıştı. Vahy gecikince âilesi ile ayrılması husûsunda onlarla istişâre ediyordu.

Âişe dedi ki: Usâme ibnu Zeyd'e gelince, o, Peygamber'in âilesinden bilip durduğu berâeti ve Ehlu Beyt için gönlünde besleyip durduğu sevgiyi Rasûlullah'a tavsiye ve işâret etti de:

— Yâ Rasûlallah! Onlar Senin ehlindir. Biz onlar hakkında hayırdan başka birşey bilmeyiz, dedi.

Alî ibn Ebî Tâlib'e gelince, o da:

— Allah Sana dünyâyı dâr etmemiştir. Âişe'den başka kadınlar çoktur. Maamâfîh Âişe'nin câriyesi Berîre'ye de sor, o da Sana doğru söyler, demişti.

Bunun üzerine Rasûlullah, Berîre'yi çağırıp:

— *"Ey Berîre! Âişe'de sana şübhe veren bir hâl gördün mü?"* diye sordu.

Berîre de:

— Seni hakk peygamber olarak gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben Âişe'den kendisini ayıplayabileceğim bir kusûr olmak üzere kat'iyyen şundan başka birşey görmüş değilim: Âişe yaşı küçük, tâze bir kadındı. Âilesinin hamurunu yoğururken uyurdu da evin besi koyunu gelir, hamuru yerdi, demiş.

Âişe dedi ki: Bunun akabinde Rasûlullah o gün minber üzerinde ayağa kalktı ve iftirâyı en evvel ortaya çıkaran Abdullah ibn Ubeyy'den dolayı söz söylemekte ma'zûr tutulmasını isteyerek, kendisi minber üzerinde olduğu hâlde hitâb edip:

— *"Ey müslümânlar topluluğu! Ev halkım husûsunda bana ezâsı ulaşan bir şahıstan dolayı bana kim yardım eder? Vallâhi ben ehlim hakkında hayırdan başka birşey bilmiş değilim. Bu iftirâcılar bir adamın da ismini ortaya koydular ki, bu zât hakkında da ben hayırdan başka birşey bilmiyorum. Bu ismi söyleyen kimse şimdiye kadar benimle berâber olmak müstesnâ, âilemin yanına girer değil"* demiştir.

Âişe dedi ki: Bunun üzerine Ensâr'ın Evs kabîlesinden Abdu'l-Eşhel oğulları'nın kardeşi Sa'd ibnu Muâz ayağa kalkmış ve [216]:

— Yâ Rasûlallah! O kimseye karşı Sana ben yardım edeceğim. Eğer bu iftirâyı çıkaran Evs'ten ise ben onun boynunu vururum. Eğer Hazrec kardeşlerimizden ise, yapılacak işi Sen bize emredersin, biz de emrini yerine getiririz, demiştir.

Âişe dedi ki: Bu defa Hazrec kabîlesinden bir adam ayağa kalkmış. Hassân ibn Sâbit'in anası onun soyundan olup, amcasının kızı idi. İşte ayağa kalkan bu zât, Hazrec kabîlesinin seyyidi olan Sa'd ibnu Ubâde'dir.

Âişe dedi ki: Sa'd ibn Ubâde bu vak'adan evvel iyi bir adamdı [217].

---

216 Eğer Ifk hadîsi Mureysî' gazvesinde olmuştur; Sa'd ibnu Muâz ise bundan evvel ölmüştü, dersen; ben şöyle derim: İbnu Mende, Sa'd ibn Muâz beşinci hicret yılında Medîne'de öldü; Mureysî' gazvesi ise beşinci senenin Şa'bân ayında olmuştu. Buna göre Sa'd, bu senenin Şa'bân'ından sonra ölmüş olabilir, dedi. Beyhakî de: Sa'd'ın Hendek harbinde aldığı yarası Mureysî' gazvesinden sonra deşilip kan fışkırmışa benziyor, demiştir (Aynî).

İbn İshâk da *Siyer*'de Peygamber'in suâline karşı cevâb veren ve evvelinden âhirine kadar söz söyleyen zât, Useyd ibn Hudayr'dır, demiştir.

217 Sa'd ibn Ubâde, Akabe Bey'atı'nda bulunmuş ilk sahâbîlerdendir. Gazâlarda Hazrec kabîlesinin sancağını taşırdı. Hz. Âişe'nin bildirdiği gibi, bu hâdiseden evvel iyi kimse idi. Bu zât Peygamber'in vefâtı üzerine Ebû Bekr'e bey'at etmekten çekinerek Şâm tarafına gitmiş ve 15. hicret yılında Havrân'da ölmüştür. Bu, kabîle gayretiyle haktan uzaklaşmanın insanı ne fenâ âkıbetlere sürüklediğinin canlı bir örneğidir.

Fakat bu defa kabîle asabiyyeti onu Sa'd ibn Muâz'ın sözlerinden dolayı öfkeye sürükledi de, Sa'd ibn Muâz'a karşı:

— Yalan söyledin. Allah'ın ebedîliğine yemîn ediyorum ki, sen onu (yânî Abdullah ibn Ubeyy'i) öldüremezsin ve onu öldürmeğe muktedir olamazsın. O, senin cemâatinden biri olmuş olaydı sen onun öldürülmesini istemezdin, demiş.

Bu defa da Sa'd ibnu Muâz'ın amcasının oğlu Useyd ibnu Hudayr ayağa kalkarak, Sa'd ibnu Ubâde'ye karşı:

— Allah'ın ebedîliğine yemîn ediyorum ki, sen yalan söylüyorsun. Vallâhi biz onu elbette öldürürüz. Sen muhakkak münâfıksın ki, münâfıklar hesâbına bizimle mücâdele ediyorsun! demiş.

Âişe dedi ki: Bu sûretle Evs ve Hazrec kabîleleri ayaklanmışlar, hattâ birbirleriyle vuruşmayı kasdetmişler. Rasûlullah ise minber üzerinde dikiliyormuş.

Âişe dedi ki: Rasûlullah (minberden inip) onlar sükûnete varıncaya kadar, onlara yumuşak sözler söylemiş, kendisi de (başka şey söylemeyerek) sükût etmiş.

Âişe dedi ki: (Bana gelince:) Ben o günümün tamâmında hep ağladım. Ne gözümün yaşı dindi, ne de gözüme bir uyku değdirebildim. Babamla anam benim yanımda sabâhladılar. Ben iki gece ve bir gün devâmlı ağladım. Gözümün yaşı dinmiyor ve gözüme uyku girdiremiyordum. Hattâ ben ağlamak ciğerimi parçalayacak sanıyordum. Bu şekilde ebeveynim yanımda oturdukları, ben de ağlamakta bulunduğum sırada Ensâr'dan bir kadın benim yanıma girmeye izin istedi. Ben de o kadına izin verdim. O da oturup benimle ağlıyordu.

Âişe dedi ki: Biz bu hâl üzere iken, Rasûlullah yanımıza girdi. Selâm verdikten sonra oturdu.

Âişe dedi ki: Hâlbuki Rasûlullah, bundan evvel hakkımda dedikodu başladığı günden beri yanımda oturmamıştı. Ve Rasûlullah bir ay beklediği hâlde kendisine benim hakkımda birşey vahyolunmuyordu.

Âişe dedi ki: Rasûlullah oturduğu zamân şehâdet kelimelerini söyledikten sonra:

— *"Ammâ ba'du: Yâ Âişe! Hakkında bana şöyle şöyle sözler erişti. Eğer sen bu isnâdlardan berî isen, Allah seni yakında berî kılıp temizliğini i'lân edecektir. Yok eğer böyle bir günâha yaklaştınsa Allah'tan mağfiret iste ve tevbe et. Çünkü kul, günâhını i'tirâf ve sonra da tevbe edince Allah da onun tevbesini kabûl eder"* dedi.

Âişe dedi ki: Rasûlullah bu hutbesini bitirince (musîbetin şiddetli hararetiyle) gözümün yaşı kesildi, hattâ gözyaşımdan bir damla bulamıyordum. Hemen babama:

— Rasûlullah'ın söylediği söz husûsunda benim tarafımdan cevâb ver, dedim.

Babam:

— Vallâhi Rasûlullah'a ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi.

Sonra anama:

— Rasûlullah'ın söylediği söze benim adıma cevâb ver, dedim.

O da:

— Ben Rasûlullah'a ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi.

Bunun üzerine ben henüz Kur'ân'dan delîl okuyamayan küçük yaşta bir tâze olduğum hâlde, şöyle dedim:

— Vallâhi ben kat'î anladım ki, siz bu dedikoduyu işitmişsiniz. Hattâ bu söz sizin gönüllerinizde yerleşmiş ve siz ona inanmışsınız. Şimdi ben size "ben ondan berîyim" desem, benim muhakkak berî olduğumu Allah bilip dururken, sizler benim bu sözümü tasdîk etmiyeceksiniz. Ve eğer benim muhakkak berî olduğumu Allah bilip dururken, ben sizlere fenâ bir i'tirâfta bulunsam, sizler beni hemen tasdîk edeceksiniz. Vallâhi ben bu vaziyette kendim için ve sizin için başka bir mesel bulamıyorum. Ancak Yûsuf'un babası Ya'kûb'un (o sıkıntı içinde) söylediği şu sözünü buluyorum: ***"Fe sabrun cemîlun v'allahu'l-mustaânu alâ mâ tasıfûn*** (= Artık bana düşen) güzel bir sabırdır. Sizin şu söylediklerinize karşı yardımına sığınılacak, ancak Allah'tır)" (Yûsuf: 18).

Ben bu sözü söyledikten sonra dönüp yatağıma yattım. Öyle bir hâlde ki, Allah o zamân benim berî olduğumu biliyordu ve Allah muhakkak benim berî olduğumu ortaya koyacaktı. Lâkin vallâhi ben Allah'ın bana âid bir iş için okunacak bir vahiy indireceğini zannetmiyordum. Ve şânım da haddizâtında bana âid bir mes'elede Allah'ın bir emirle tekellüm etmesinden çok hakîr idi. Lâkin ben Rasûlullah'ın uykusunda bir ru'yâ görmesini ve Allah'ın da bu ru'yâ ile benim temizliğimi ortaya koymasını umuyordum. Vallâhi Rasûlullah oturduğu yerden kalkmamıştı. Ev halkından bir kimse de dışarı çıkmamıştı. Nihâyet üzerine vahiy indirildi. O'na vahiy inerken olagelen hâl hemen gelip O'nu kaplayıverdi, ki kış gününde bile üzerine indirilen sözün ağırlığından dolayı kendisinden inci tâneleri gibi terler dökülürdü.

Âişe dedi ki: Rasûlullah'tan vahiy hâli gidip de açılınca, kendisi sevincinden gülüyordu. Tekellüm ettiği ilk söz:

— *"Yâ Âişe! Allah seni kat'î olarak temize çıkarmıştır"* demesi oldu.

Âişe dedi ki: Bunun üzerine anam bana:

— Kızım, Rasûlullah'a doğru kalk da teşekkür et, dedi.

Ben:

— Hayır vallâhi, ben ne O'na doğru kalkarım, ne de berî olduğumu indiren Azîz ve Celîl Allah'tan başkasına hamd ederim, dedim.

Âişe dedi ki: Yüce Allah: "***O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir şerr sanmayın. Bil'akis o sizin için bir hayırdır. Onlardan herkese kazandığı günâh vardır. Onlardan günâhın büyüğünü üzerine alan o adama da büyük bir azâb vardır...***" (en-Nûr: 11-12) on âyet indirdi. İşte sonunda Allah bu âyetleri benim temizliğim hakkında indirdi [218].

Babam Ebû Bekr es-Sıddîk, akrabâlığından ve fakîrliğinden dolayı nafaka vermekte bulunduğu Mıstah ibnu Usâse için:

— Kızım Âişe'ye bu iftirâyı söyledikten sonra vallâhi ben de Mıstah'a birşey vermem! diye yemîn etti.

Bunun üzerine Yüce Allah: "***Sizden fazîlet ve servet sâhibi olanlar, akrabâsına, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusûr etmesin; affetsin, aldırış etmesin. Allah'ın size mağfiret etmesini arzû etmez misiniz? Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir***" (en-Nûr: 22) âyetini indirdi.

Bu âyetin inmesi üzerine Ebû Bekr es-Sıddîk:

— Vallâhi ben Allah'ın beni mağfiret etmesini elbette severim! dedi ve Mıstah'a veregeldiği nafakayı tekrâr vermeye başladı ve:

— Ben bu nafakayı ondan ebediyyen koparmam, dedi.

Âişe dedi ki: Rasûlullah, zevcesi Zeyneb bintu Cahş'a da benim hâlimden:

— Yâ Zeyneb! Âişe hakkında ne bilirsin ve ne gördün? diye sormuştu.

Zeyneb cevâben:

— Yâ Rasûlallah! Ben kulağımı, gözümü işitmediğim, görmediğim şeylerden muhâfaza ederim. Vallâhi Âişe hakkında hayırdan başka birşey bilmem, diye güzel şâhidlik etmiştir.

Âişe dedi ki: Zeyneb, Peygamber'in kadınları arasında güzelliği ve Peygamber'in yanındaki mevkii i'tibâriyle bana rekaabet eden bir kadındı. Fakat Allah onu verâ ve takvâsı sebebiyle (iftirâcılara katılmaktan) korudu. Kızkardeşi Hamne bintu Cahş ise o iftirâya taassubla tutunmaya ve iftirâcıların söylediklerini hikâye etmeye başladı da, bu sebeble helâk olanlar içinde helâk oldu.

ez-Zuhrî: İşte bu, o zümrenin işinden bize ulaşmış olan hadîstir, demiştir. Sonra Urve şöyle dedi: Âişe dedi ki: Vallâhi hakkında dedikodu yapılan o adam muhakkak:

— ***Subhânallah!*** Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki,

---

218 Hz. Âişe'nin yüksek zekâsı ve irfânı Peygamberler târîhinden kendisine ve âilesine tam bir örnek olmak üzere Yûsuf'un kıssasını seçerek Ya'kûb'un dediği gibi... demiş ve Peygamber de dâhil, bütün beşeriyetten soyunarak tekmîl varlığı ile Allah'a yönelmiştir. Bu sebeble tam bu anda vahiy ile temizliğine hükmedilmiş ve bu ilâhî hüküm Kur'ân ile ebedîleşmiştir.

ben hayâtımda hiçbir dişinin elbisesini aslâ açmamışımdır (yânî hiçbir kadınla cinsî yaklaşma yapmamışımdır), der dururdu.

Sonra o zât (yânî Safvân ibn Muattal) bu işlerin ardından Allah yolunda şehîd olarak öldürülmüştür [219].

١٧٢ــ حدّثني عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال أَمْلَى عَلَيَّ هِشامُ بنُ يُوسُفَ مِنْ حِفْظِهِ قال أخبَرَنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال قال لى الوَلِيدُ بنُ عبْدِالمَلِكِ أبلَغَكَ أنَّ عَلِيًّا كانَ فِيمَنْ قَذَفَ عائِشَةَ قُلْتُ لا ولٰكِنْ قَدْ أخبَرَنِى رجُلانِ مِنْ قَوْمِكَ أَبُو سلَمَةَ بنُ عبدِ الرَّحْمٰنِ وأَبُو بكْرِ بنُ عبْدِالرَّحْمٰنِ بنِ الحَارِثِ أنَّ عائِشَةَ ر ضى اللَّهُ عنها قالتْ لَهُما كانَ عَلِيٌّ مُسَلِّماً فِي شَأْنِها فَراجَعُوهُ فلَمْ يَرجِعْ وقال مُسَلِّماً بِلا شَكٍّ فِيهِ وعَلَيْهِ كانَ فِي أصْلِ العَتِيقِ كَذَلِكَ*

172-..... Bize Ma'mer ibn Râşid haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: el-Velîd ibnu Abdilmelik bana:

— Alî ibn Ebî Tâlib'in Âişe'ye iftirâ atanlar içinde olduğu haberi sana ulaştı mı? diye sordu.

Ben de ona:

— Hayır (Alî iftirâcıların sözünün benzerini söylemekten münezzehtir). Lâkin senin kavmin Kureyş'ten olan şu iki zât; Ebû Seleme Abdurrahmân ile Ebû Bekr ibn Abdirrahmân ibni'l-Hâris, Âişe'nin kendilerine, "İftirâ işi hakkında Alî susucu idi" dediğini bana haber vermişlerdir, dedim.

Râvî dedi ki: Bu mes'ele hakkında ez-Zuhrî'ye mürâcaat ettiler, fakat ez-Zuhrî, el-Velîd'e bundan başka cevâb vermedi ve (lâfızda hiçbir şübhe olmayarak) "Musellimen" sözünü söyledi; bir de "Aleyhi (yânî Zuhrî, Velîd'e cevâb döndürmedi)" lâfzını ziyâde etti. Atîk'in aslında da böyle "Musellimen" ta'bîri vardır [220].

---

219 Bu Ifk hadîsini Buhârî, sened ve bâzı küçük lâfız farklarıyle *Sahîh*'inin Cihâd, Mağâzî, Tefsîr, Nuzûr, Tevhîd Kitâbları'nda; Müslim de Tevbe Kitâbı'nda getirmiştir. Bu hadîs rivâyet usûlü bakımından en kuvvetli hadîslerdendir. Bu rivâyetin baş kısmında ve buradaki son ifâdelerde açıkça görüldüğü gibi, bu hadîsin çeşitli senedleri vardır. Buhârî'nin bunu burada getirme sebebi, vak'anın Mureysî' gazvesinde meydana gelmiş olmasıdır.

220 Bu hadîsteki "Musellimen" lâfzı, lâm'ın fethiyle "Musellemen" şeklinde de zabt ve rivâyet edilmiştir. Buna göre ma'nâ, Alî bu iftirâya dalmaktan selâmete çıkarılmıştır, demek olur. Abdurrazzâk bunun yerine "Musîen" lâfzını rivâyet etmiştir ki, Alî benim işim hakkında kötü davranmış demiş olur. Burada isâetten, yânî kötü davranmaktan murad, Alî'nin "Âişe'den başka kadınlar çoktur" gibi sözüdür. Yoksa Alî iftirâcıların sözü gibi söylemekten münezzehtir (Kastallânî).

١٧٣ــ حدّثنا مُوسٰى بنُ إسْماعِيلَ حدَّثنا أبو عَوانَةَ عنْ حُصَيْنٍ عنْ أبى وائِلٍ قال حدَّثنى مَسْروقُ بنُ الأجْدَعِ قال حدَّثَتْنى أُمُّ رُومانَ وهْىَ أُمُّ عائِشَةَ رضى الله عنهما قالتْ بَيْنا أنا قاعِدَةٌ أنا وعائِشَةُ إذْ وَلَجتِ امْرأةٌ منَ الأنْصارِ فَقالتْ فَعَلَ اللَّهُ بِفُلانٍ وفَعَلَ بِفُلانٍ فَقالت أُمُّ رُومانَ وماذاكِ قالتْ إبْنى فِيمَنْ حَدَّثَ الحَدِيثَ قالتْ وَماذَاكِ قَالَتْ كَذا وكَذا قالَتْ عائِشَةُ سَمِعَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم قالتْ نَعَمْ قَالَتْ وأبو بكْرٍقالتْ نَعَمْ فَخرَّتْ مغْشِيًّا علَيْها فَما أفاقَتْ إلاَّ وعَلَيْها حُمَّى بِنافِضٍ فَطَرَحْتُ علَيْها ثِيَابَهَا فَغطَّيتُها فَجاءَ النبىُّ صلى الله عليه وسلم فقالَ ماشأنُ هٰذِهِ قُلْتُ يارَسُولَ اللَّهِ أخَذَتْها الحُمَّى بِنافِضٍ قال فَلَعلَّ فى حَديثٍ تُحُدِّثَ بِهِ قالتْ نَعَمْ فَقَعَدَتْ عائِشَةُ فقالتْ واللَّهِ لَئِنْ حَلَفْتُ لا تُصَدِّقُونى ولَئِنْ قُلْتُ لاَتَعْذِرُونِي مَثَلِى ومَثَلُكُمْ كَيَعْقُوبَ وبَنِيهِ واللَّهُ المُسْتَعانُ عَلى ما تَصِفُونَ قالَتْ وانْصرَفَ ولَمْ يَقُلْ شَيْئاً فَأنْزَلَ اللَّهُ عُذْرَها قالَتْ بِحَمْدِاللَّهِ لا بِحَمْدِ أحدٍ ولاَ بحَمْدِكَ*

173-..... Ebû Vâil şöyle demiştir: Bana Mesrûk ibnu'l-Ecda' tahdîs edip şöyle dedi: Bana Âişe'nin annesi olan Ümmü Rûmân tahdîs edip şöyle dedi: Ben Âişe ile otururken birden Ensâr'dan bir kadın girdi de (iftirâya karışanları kasdederek):

— Allah Fulân kimseyi şöyle yapsın! Fulân kimseyi şöyle yapsın! dedi.

Ümmü Rûmân da bu Ensâriyye kadına:

— Sana ne var? diye sordu.

O kadın:

— Oğlum bu sözü söyleyenler içindedir, dedi.

Ümmü Rûmân tekrâr:

— Söz nedir? diye sordu.

O kadın (iftirâcıların sözlerini zikrederek):

— Bunlar şöyle şöyle demişlerdir, dedi.

Âişe, kadına:

— Bu sözleri Rasûlullah işitti mi? diye sordu.

Kadın:

— Evet, dedi.

Âişe tekrar:

— Bunları Ebû Bekr de işitti mi? dedi.

Kadın yine:

— Evet (o da işitti), diye cevâb verince, Âişe bayılıp yere düştü. Sonunda Âişe ateş içinde titrer hâlde kendine geldi. Ben üzerine kendi elbisesini atıp onu örttüm. Bu sırada Peygamber geldi ve:

— *"Bunun nesi var?"* diye sordu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah, Âişe'yi titreten bir ateş yakaladı, dedim.

— *"Muhtemel ki bu, konuşmakta olduğu bir söz içinde olmuştur"* buyurdu.

Ümmü Rûmân:

— Evet (öyle oldu), dedi.

Bunun akabinde Âişe oturdu da:

— Vallâhi eğer ben bu ithâmdan berîyim diye yemîn etsem, sizler beni tasdîk etmeyeceksiniz, ben size yemînle söylesem de sizler benden özrümü (yânî berîliğimi) kabûl etmeyeceksiniz. Benimle sizin meseliniz Ya'kûb Peygamber'le oğullarının meseli gibidir. Ya'kûb (o imtihânı sırasında şöyle demişti): ***"Artık*** (bana düşen) ***güzel bir sabırdır. Sizin şu söylediklerinize karşı yardım istenilecek olan ancak Allah'tır"*** (Yûsuf: 18).

Ümmü Rûmân: Rasûlullah bana birşey söylemeden döndü. Bu sırada Yüce Allah (en-Nûr: 11-12. ayetiyle) Âişe'nin berîliğini indirdi. Bunun üzerine Âişe, Peygamber'e hitâben:

— Allah'ın hamdiyle (hamdederim), başka kimsenin hamdiyle değil; Sen'in hamdin ile de değil, dedi [221].

١٧٤ــ حدّثني يَحْيَى **حدّثنا** وكيعٌ عنْ نافِعِ بنِ عُمَرَ عنِ ابنِ أبِى مُلَيْكَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰهُ عنْها كانَتْ تَقْرأُ إذْ تَلِقُونَهُ بألْسِنَتِكُمْ وتَقُولُ الوَلْقُ الكَذِبُ * قال ابنُ أبِى مُلَيْكَةَ وَكانَتْ أعْلَمَ مِنْ غَيْرِها بِذَلِكَ لأنَّهُ نَزَلَ فِيها*

174-..... Bize Vekî' ibnu'l-Cerrâh, Nâfi' ibn Umer ibn Abdillah el-Cumahî'den; o da Abdullah ibn Ebî Muleyke'den tahdîs etti ki, Âişe (R) ***"İz telakkavnehu bi-elsinetikum..."*** (en-Nûr: 15) lâfzını ***"İz telikûnehu bi-elsinetikum"*** tarzında okur ve onu tefsîr ederek de: ***"el-Velku"***, "el-Kezibu" demektir, dedi.

İbnu Muleyke geçen senedi ile: Âişe lâm'ın kesresiyle okuduğu bu okuyuşu başkalarından daha iyi bilen idi. Çünkü bu kelâm kendisi hakkında indi, demiştir.

١٧٥ ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبِى شَيْبَةَ **حدّثنا** عَبْدَةُ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيه

221 Âişe bunu, gidişini ve hâllerinin güzelliğini bilmeleriyle berâber, hâlinden şübhe etmiş olmalarından dolayı muhâtablarına karşı bir delîl getirme, nazlanma ve onlara bir serzeniş olarak söylemiştir (Kastallânî).

قال ذَهبْتُ أسُبُّ حَسَّانَ عِنْدَ عائِشَةَ فقالتْ لاتَسُبَّهُ فإنَّهُ كانَ يُنافِحُ عنْ رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم: وقالَتْ عائِشَةُ اسْتاذَنَ النبىَّ ﷺ فى هِجاءِ المُشْرِكينَ قال كَيْفَ بِنَسَبى قالَ لأسُلَّنَّكَ مِنْهُمْ كَما تُسَلُّ الشَعَرَةُ مِنَ العَجِينِ* وقال مُحَمَّدٌ **حدّثنا** عُثْمانُ بنُ فَرْقَدٍ سَمِعْتُ هِشاماً عَنْ أبِيهِ قَالَ سَبَبْتُ حَسَّانَ وكانَ مِمَّنْ كَثَّرَ علَيْها*

175-..... Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Ben bir kerresinde Âişe'nin yanında Hassân ibn Sâbit'e sövmeye kalktım da, Âişe:

— Sen Hassân'a sövme. Çünkü o, şiirle Rasûlullah tarafından mücâdele eder, O'nu savunurdu, dedi.

Yine Âişe dedi ki: Hassân, (Kureyş'ten olan) müşrikleri kötüleyip hicvetmek husûsunda Peygamber'den izin istedi. Peygamber (S):

— "(Kureyş'i hicvederken) *benim nesebimi nasıl yapacaksın?*" diye sordu.

Hassân:

— Ben Sen'in nesebini (soyun olan Hâşim oğulları'nı) Kureyş soyları arasından, hamurdan kılın çekilmesi gibi muhakkak çeker çıkarırım, diye cevâb verdi.

Muhammed (ibn Ukbe) de şöyle dedi: Bize Usmân ibnu Ferhad tahdîs edip şöyle dedi: Ben Hişâm'dan işittim ki, babası Urve ibnu'z-Zubeyr: Ben Âişe'nin yanında Hassân ibn Sâbit'e sövdüm. O, Âişe aleyhine iftirâcıların sözlerini çok söyler idi, demiştir [222].

١٧٦ــ **حدَّثنى** بِشْرُ بنُ خالِدٍ أخْبرَنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمانَ عَنْ أبى الضُّحَى عنْ مَسْرُوق قال دَخَلْنا على عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها وعنْدَها حَسَّانُ بنُ ثابِتٍ يُنْشِدُها شِعْراً يُشَبِّبُ بأبْياتٍ لهُ وقال: حَصانٌ رزَانٌ ما تُزَنُّ بِرِيبةٍ وتُصْبِحُ غَرْثَى مِنْ لُحومِ الغَوافِلِ فَقالتْ لهُ عائِشَةُ لَكِنَّكَ لَسْتَ كَذَلِكَ: قال مَسْرُوقٌ فَقُلْتُ لَها لِمَ تأذَنى لهُ أنْ يَدخُلَ عَلَيْكِ وقَدْ قال اللَّهُ تعالى والَّذِى تَولَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ فقالتْ وأىُّ عَذَابٍ أشَدُّ مِنَ العَمَى قالَتْ لَهُ إنَّهُ كانَ يُنافِحُ أوْ يُهاجِى عنْ رسُولِ اللَّهِ ﷺ*

176-..... Mesrûk şöyle demiştir: Biz Âişe'nin huzûruna girdik.

---

222 Yânî Hassân, iftirâcıların Âişe aleyhine uydurdukları iftirâyı çok söylediğinden dolayıdır ki, Urve ona sövüyordu.

Yanında Hassân ibnu Sâbit vardı, Hassân kendine âid olan birtakım beyitlerle teşbîb yaparak şiir inşâd ediyor ve:

—Hasânun, rezânun mâ tuzennu bi-rîbetin
Tusbihu ğarsâ min luhûmi'l-gavâfili [223].

diyordu.

Âişe de ona:

— Lâkin sen böyle değilsin (yânî sen gıybet ettin ve iftirâcıların sözlerine daldın), dedi.

Mesrûk dedi ki: Ben Âişe'ye:

— Hassân'ın senin yanına girmesine neden izin veriyorsun? Hâlbuki Yüce Allah ***"Onlardan onun büyüğünü üzerine alan kimseye büyük bir azâb vardır"*** (en-Nûr: 11) buyurmuştur, dedim.

Bunun üzerine Âişe:

— Hangi azâb körlükten daha şiddetli ve daha büyüktür? dedi ve onun lehine: Şübhesiz Hassân, Rasûlullah adına İslâm'ı müdâfaa eder yâhud müşriklerin hicivlerine karşılık verirdi, sözlerini de söyledi [224].

٣٧ــ بابُ غَزْوَةِ الحُدَيْبِيَةِ وقَوْلِ اللَّهِ تعالى لَقَدْ رضى اللَّهُ عنِ المُؤْمِنِينَ إذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ*

37- HUDEYBİYE GAZVESİ BÂBI [225]

---

223 Bu beyt, Hassân'ın Âişe'nin berîliği ve medhi için söylediği yedi beyitlik bir kasîdedendir. Tamâmı *Hakk Dîni,* IV, 3493'te nakledilmiştir. Bu beyitteki "Gavâfil" "Gâfiller", yânî "Şerrden habersiz olan kadınlar" demektir. en-Nûr: 22. âyetinde geçen ***"Ğâfilât"*** sözü de bu ma'nâyadır... Bununla vasıflama, "Afîfler", yânî "İffetli kadınlar" diye vasıflamaktan daha belîğ olur.

224 Hassân'ın hâl tercemesi Menâkıb'da geçmişti. Hassân hayâtının sonlarında kör olmuştu. Âişe buradaki sözü ile Hassân'ın bu körlük azâbının büyük bir cezâ olduğunu ifâde etmiş oluyor.

225 Bu gazvenin ismi biri şeddeli, diğer şeddesiz olmak üzere iki türlü okunmuştur. Hudeybiyye, Hudeybiye. *Sahîh*'in zabtına çok ehemmiyet veren Yunînî de kendi nushasında şeddesiz şekliyle zabtetmiştir. Hudeybiye, Mekke'ye bir günlük uzaklıkta küçük bir köydür. Buranın o ismi alması, Şecere Mescidi yanında bulunan bir kuyu sebebiyledir.

Bir kavle göre Hudeybiye, bodur ve kambur ağacın adıdır. Âyette altında bey'at edildiği bildirilen ağaç, "Semüre" denilen sakız ağacı veyâ mugaylân ağacıdır. Hudeybiye seferi hicretin altıncı yılı Zu'l-ka'desi evvelinde bir pazartesi günü vukû' bulmuştur. Rasûlullah bunun bir harb seferi değil, umre yânî Ka'be'yi ziyâret yolculuğu olduğunu Kureyş'e hissettirmek için harb silâhı almamış, Arab âdeti üzere yalnız kılıç almış, sahâbîleri de bu sûretle yola çıkmışlardı. Rasûlullah kurbânlık 70 deve sevketmişti. Bu sefere 1400, bir rivâyete göre 1500 kişi katılmıştı.

Yüce Allah'ın şu kavli:

"Andolsun ki, Allah mü'minlerden -seninle o ağacın altında bey'at ederlerken- râzı olmuştur da kalblerindekini bilerek üzerlerine ma'nevî kuvvetini indirmiş ve onları yakın bir feth ile ve alacakları birçok ganîmetlerle mükâfâtlandırmıştır. Allah mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir" (el-Feth: 18).

١٧٧ــ حدَّثني خالِدُ بنُ مَخْلَدٍ **حدّثنا** سُلَيْمانُ بنُ بِلاَلٍ قال **حدَّثني** صالِحُ ابنُ كَيْسانَ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عبدِاللَّهِ عنْ زَيْدِ بنِ خالِدٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال خَرَجْنا مَعَ رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم عامَ الحُدَيْبِيَةِ فأصابَنا مَطَرٌ ذاتَ لَيْلَةٍ فَصَلَّى لَنا رسولُ اللَّهِ ﷺ الصُّبْحَ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنا بِوَجْهِهِ فَقال أَتَدْرُونَ ماذا قال رَبُّكُمْ قُلْنا اللَّهُ ورسُولُه أَعْلَمُ فقال قال اللَّهُ أَصْبَحَ مِنْ عِبادِى مُؤْمِنٌ بى وكافِرٌ بى فأَمَّا مَنْ قال مُطِرْنا بِرَحْمَةِ اللَّهِ وبِرِزقِ اللَّهِ وبِفَضْلِ اللَّهِ فَهْوَ مُؤْمِنٌ بى كافِرٌ بالْكَوْكَبِ وأَمَّا مَنْ قال مُطِرْنَا بِنَجمِ كَذَا فَهْوَ مُؤْمِنٌ بالْكَوْكَبِ كافِرٌ بى*

177-..... Zeyd ibn Hâlid (R) şöyle demiştir: Hudeybiye yılında Rasûlullah'ın berâberinde (Medîne'den sefere) çıktık. Bir gece bize bir yağmur isâbet etti. Akabinde Rasûlullah (S) bizlere sabâh namâzını kıldırdı. Namâzdan çıktıktan sonra yüzünü bizlere döndürdü de:

— *"Bilir misiniz Rabb'iniz ne buyurdu?"* diye sordu.

Bizler:

— Allah ve Rasûlü en bilendir, diye cevâb verdik.

Rasûlullah şöyle dedi:

— *"Allah şöyle buyurdu: Kullarımdan kimi bana îmân etmiş, kimi de kâfir olmuş oldu. Her kim Allah'ın rahmeti, Allah'ın rızkı ve Allah'ın fadlı ile üzerimize yağmur yağdı dediyse, işte o, bana îmân etmiş, yıldıza kâfir olmuştur. Her kim de fulân yıldız*(ın batıp doğması) *ile üzerimize yağmur yağdı dediyse, işte o yıldıza îmân etmiş, bana îmân etmemiştir"* [226].

Buhârî bu gazveyi *Sahîh*'inin birçok yerlerinde çeşitli konulara delîl olmak üzere getirmiş olduğundan, gerekli bilgiler daha önceki kitâblarda geçmişti. Bu gazve İslâm târîhinin mühim dönüm noktalarından biridir, netîceleri bakımından da çok ehemmiyetlidir.

226 Bu hadîs, Namâz Kitâbı, "İmâm selâm verdiği zamân cemâate döner bâbı"nda da geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu "Hudeybiye yılında Hudeybiye sefe-

١٧٨ــ حدّثنا هُدبَةُ بنُ خالِدٍ حدّثنا هَمّامٌ عَنْ قَتادةَ أنَّ أنَساً رضى اللّهُ عنهُ أخبَرَهُ قالَ اعْتَمَرَ رسُولُ اللهِ ﷺ أرْبَعَ عُمَرٍ كُلُّهُنَّ فى ذِى القَعْدَةِ ألاَّ التّى كانَتْ مَعَ حَجَّتِهِ عُمْرَةً منَ الحُدَيْبِيَةِ فى ذي القَعْدةِ وعُمْرَةً منَ الْعَامِ المُقْبِلِ في ذِى القَعْدَةِ وعُمْرَةً منَ الجِعْرانَةِ حَيْثُ قَسَمَ غَنائِمَ حُنَيْنٍ في ذِى القَعدَةِ وعُمْرَةً مَعَ حَجَّتِهِ*

178-..... Hemmâm ibn Yahyâ, Katâde'den tahdîs etti ki, ona Enes (R) haber verip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) dört umre yaptı. Bunlardan Vedâ Haccı'yla berâber yaptığı umresi müstesnâ olmak üzere, hepsi de zu'l-ka'de ayında oldu. Hudeybiye'den zu'l-ka'de içinde bir umre, ertesi yıl zu'l-ka'de içinde bir umre, Cı'râne'den Huneyn ganîmetlerini taksîm ettiği yerde zu'l-ka'de içinde bir umre ve bir de haccı ile berâber yaptığı umre [227].

١٧٩ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ الرَّبِيعِ حدّثنا عَلِيُّ بنُ المُبارَكِ عنْ يَحْيَى عنْ عبْدِ اللّهِ بنِ أبى قَتادَةَ أنَّ أباهُ حَدَّثَهُ قال انْطَلَقْنا مَعَ النبىِّ ﷺ عامَ الحُدَيْبِيَةِ فأحْرَمَ أصْحابُهُ ولَمْ أحْرِمْ*

179-..... Abdullah ibnu Ebî Katâde'ye, babası Ebû Katâde tahdîs edip şöyle demiştir: Hudeybiye senesi biz de Peygamber'in berâberinde gittik. Peygamber'in sahâbîleri ihrâma girdiler, fakat ben ihrâma girmemiştim [228].

١٨٠ــ حدّثنا عُبَيْدُاللّهِ بنُ مُوسٰى عنْ إسْرائِيلَ عَنْ أبى إسْحاقَ عنِ

---

rine çıktık" sözlerindedir. "Şu yıldız ile yağmura kavuştuk" demenin küfr olması iki ma'nâyadır. Biri şirk ma'nâsına küfürdür. Çünkü mukaabili îmân olarak beyân edilmiştir. Yağmurun ve diğer atmosfer hâdiselerinin yıldız fiili olduğuna kaail olarak söyledikleri için. Bir ma'nâsı da ni'mete nankörlük olabilir ki, bu da mutî' ve mâni' Hakk Taâlâ olduğuna îmânları olup ve nâil oldukları rızktan dolayı Allah'ın fadl ve rahmetini anmayı unutup şirk ehline benzemekle yıldızdan -tabîatten- bahsedenler hakkında doğru olur. Her iki ma'nâca da ilâhî ni'met ve lûtufları yıldızlara, tabîate atf ve isnâd eylemek şer'an men' edilmiştir. Zîrâ birinci ma'nâya göre sarîh küfürdür, ikinci ma'nâya göre fâhiş hatâdır. Çünkü hem şer'an muhâliftir, hem de küfür ehlinin söyledikleri bir söze benzemektedir...

227 Bu da Hacc Kitâbı, "Umre bâbları"nda geçmişti. Başlığa uygunluğu "Hudeybiye'den" sözündedir.

228 Bu hadîsi burada kısaca rivâyet etti. Hacc Kitâbı, "İhrâmsızın av yapıp ihrâmlıya hediye etmesi ve onun da bunu yemesi bâbı"nda ise hadîsin tamâmını getirmişti.

البَرَاءِ رضى اللّٰهُ عنه قال تَعُدُّونَ أَنْتُمُ الفَتْحَ فَتْحَ مَكَّةَ وقَدْ كانَ فَتْحُ مَكَّةَ فَتْحاً ونَحْنُ نَعُدُّ الفَتْحَ بَيْعَةَ الرِّضْوانِ يَوْمَ الحُدَيْبِيَةِ كُنَّا مَعَ النبىِّ ﷺ أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً والحُدَيْبِيَةُ بِئْرٌ فَنَزَحْناها فَلَمْ نَتْرُكْ فِيها قَطْرَةً فَبَلَغَ ذٰلِكَ النبىَّ ﷺ فأتاها فَجَلَسَ عَلى شَفِيرِها ثُمَّ دَعا بإناءٍ من ماءٍ فَتَوَضأ ثُمَّ مَضْمَضَ ودَعا ثُمَّ صَبَّهُ فِيها فَتَرَكْناها غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ إنَّها أَصْدَرَتْنا ما شِئْنا نَحْنُ ورِكابَنا*

180-..... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Siz, büyük fethi Mekke'nin fethi sayarsınız -Vâkıa Mekke'nin fethi (Kur'ân'ın şehâdet ettiği) parlak bir fetih ve zafer idi-. Hâlbuki biz büyük fethi, Hudeybiye günündeki Rıdvân Bey'ati sayarız (ki o gün cihâd için Rasûlullah'a verdiğimiz sözden Allah râzı olmuştur). Biz o gün Peygamber(S)'in maiyyetinde yüzer mevcûdlu ondört bölük (bindörtyüz) er idik. Hudeybiye bir kuyudur. Biz oraya varınca kuyunun suyunu tamâmen çekmiştik de içinde bir damla su bırakmamıştık. Bu hâl Peygamber'e ulaştı. Peygamber kuyunun yanına geldi, kenarına oturdu. Sonra içinde biraz su bulunan bir kap istedi. Getirilen su ile abdest aldı, sonra ağzını çalkaladı ve duâ etti. Sonra bu abdest ve çalkantı suyunu kuyuya döktü. Bunun üzerine biz az bir zamân kuyuyu bu hâlde bıraktık. Sonra kuyu bize istediğimiz kadar su verdi. Hem biz, hem de bütün hayvanlarımız suya kandık.

١٨١ــ حدّثنى فَضْلُ بنُ يَعْقُوبَ **حدّثنا** الحَسَنُ بنُ مُحَمَّدِ بنِ أَعْيَنَ أَبُو عَلِيٍّ الحَرَّانِىُّ **حدّثنا** زُهَيْرٌ **حدّثنا** أَبُو إِسْحاقَ قال أَنْبَأَنا البَرَاءُ بنُ عازِبٍ رضى الله عنهما أَنَّهُمْ كانُوا مَعَ رسُولِ اللّٰهِ صلى الله عليْهِ وسلم يَوْمَ الحُدَيْبِيَةِ ألفاً وأَرْبَعَمِائَةٍ أَوْ أَكْثَرَ فَنَزَلُوا عَلى بِئْرٍ فَنَزَحُوها فأَتَوْ رسُولَ الله صلى الله عليه وسلم فاتَى البِئْرَ وقَعَدَ عَلى شَفِيرِها ثُمَّ قال ائْتُونى بِدَلوٍ مِنْ مائِها فأُتِىَ بِهِ فَبَصَقَ فَدعا ثُمَّ قال دَعُوها ساعَةً فأَرْوَوْا أَنْفُسَهُمْ ورِكابهُم حتَّى ارْتَحَلُوا*

181-..... Ebû İshâk tahdîs edip şöyle demiştir: el-Berâ ibn Âzib (R) bize şöyle haber verdi: Kendileri Hudeybiye senesi Rasûlullah'ın berâberinde bindörtyüz yâhud daha çok kişi olarak bulunmuşlar. Nihâyet bir kuyu başında konaklamış ve içindeki suyu tamâmen çekmişler. Akabinde Rasûlullah'a varıp durumu arzetmişler. Rasûlullah kuyunun yanına gelip kenârına oturmuş. Sonra *"Bana içinde su bulunan bir kova getirin"* diye buyurmuş. İstediği su kendisine getirilince içine tükürüp duâ etmiş. Sonra *"Bir sâat* (yânî bir müddet)

kuyuyu terkedin'' buyurmuş. Bir süre sonra sahâbîler oradan hareket edinceye kadar hem kendilerini, hem de binek hayvanlarını suya kandırmışlar [229].

١٨٢ــ حدّثنا يُوسُفُ بنُ عِيسَى حدّثنا ابنُ فُضَيْلٍ حدّثنا حُصَيْنٌ عنْ سالِمٍ عنْ جابرٍ رضى الله عنه قال عَطِشَ النَّاسُ يَوْمَ الحُدَيْبِيَّةِ ورسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَ يَدَيْهِ رَكْوَةٌ فتَوَضَّأَ مِنْها ثُمَّ أَقْبَلَ النَّاسُ نَحْوَهُ فقال رسُولُ اللهِ ﷺ مالَكُمْ قالُوا يارسُولَ اللهِ لَيْسَ عِنْدَنا ماءٌ نَتَوَضَّأُ بِهِ ولاَ نَشْرَبُ إلاَّ ما فِى رَكْوَتِكَ قال فَوضَعَ النبىُّ ﷺ يَدَهُ فِي الرَّكْوَةِ فَجَعَلَ الماءُ يَفُورُ منْ بَيْنِ أصابِعِهِ كامْثالِ العُيُونِ قال فَشرِبْنا وتَوضَّأْنا فَقُلتُ لِجابِرٍ كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ قال لَوْ كُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفانا كُنَّا خَمْسَ عشْرَةَ مِائَةً*

182-..... Câbir (R) şöyle demiştir: Hudeybiye gününde insan-

---

229 Buhârî bu el-Berâ hadîsini burada ayrı ayrı iki senedle getirmiştir.

el-Berâ ibn Âzib (R) Ensâr'dan ve Uhud harbinden i'tibâren bütün seferlere katılan sahâbîlerdendir. Bu sebeble Hudeybiye seferi hakkındaki rivâyeti çok önemlidir. el-Berâ, Hudeybiye seferindeki Rıdvân Bey'atı'nı en büyük fetih ve zafer sayıyor ve bunun Mekke fethinden daha ziyâde ehemmiyetli bulunduğunu bildiriyor. Bu, şöyledir: Rasûlullah sahâbîleriyle berâber Hudeybiye mevkiine vardığında Mekke müşrikleri onu silâhlı kuvvetle karşılamaya davrandılar. Rasûlullah harb için değil, Ka'be'yi ziyârete geldiklerini Kureyş'e anlatmak ve isterlerse bir müddet için bir mütâreke yaparak Ka'be'yi ziyâret için onların muvâfakatini sağlamak üzere Usmân'ı Kureyş ordugâhına gönderdi. Fakat Usmân beklenen zamân içinde gelmediği gibi, öldürüldüğü hakkında da bir haber yayılmıştı. İbn İshâk'ın Abdullah ibn Ebî Bekr'den rivâyetine göre, Rasûlullah bu şâyia üzerine: *"Artık bu müşriklerle vuruşmadıkça buradan ayrılmayız!"* buyurdu. Ve sefer halkını bey'ate da'vet etti. Bütün sahâbîler Peygamber'e cihâd etmek ve kaçmamak üzere söz verdiler. Bu bey'at haberi müşrikler tarafından duyulunca, göz habsinde tuttukları Usmân'ı bıraktılar ve bir barış anlaşması yapmak için Suheyl ibn Amr'ın başkanlığında bir hey'et gönderdiler. Netîcede müslümânların ilk barış andlaşması yapıldı. Rıdvân Bey'atı'nın yapılış şekli ve barış andlaşması maddeleri Cihâd Kitâbı'nda geçen Mısver ibn Mahrame hadîsinde görülmüştü.

el-Berâ ibn Âzib'in bildirdiği gibi bu anlaşmanın ve onun yapılmasını sağlayan Rıdvân Bey'atı'nın siyâsî kıymeti pek büyüktü. İslâm topluluğunun ahde ve akde muktedir bir devlet hâlindeki varlığı düşmanları tarafından ilk defa kabûl edilmiş bulunuyordu. Mekke'nin fethi, askerî ve şanlı bir zaferdi. Hudeybiye barışı ise siyâsî ve netîceleri bakımından daha parlak bir zaferdi. Çünkü İslâm'ın yükselme devrinin dönüm noktası, Mekke fethinin ve Allah'ın rızâsının sebebi idi. Bundan ötürü el-Feth Sûresi'nin ilk âyetinde: ***"Biz hakîkat sana apâşikâr bir fetih*** (ve zafer yolu) ***açtık..."*** diye vasıflandırılmıştır.

Her iki hadîsin ikinci fıkralarında Peygamber'in peygamberlik alâmetlerinden gâyet açık bir mu'cizesi bildirilmiştir.

lar susadılar. Rasûlullah'ın önünde ise küçük bir su kabı vardı. Rasûlullah o kapdan abdest aldı. Sonra insanlar O'na doğru yönelip geldiler. Rasûlullah (S):

— *"Size ne oluyor?"* diye sordu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, yanımızda abdest alacağımız ve içeceğimiz hiçbir su yoktur, ancak Sen'in bu su kabındaki su vardır, dediler.

Râvî dedi ki: Bunun akabinde Peygamber elini o su kabının içine koydu, derhâl parmakları arasından pınarlar emsâli su fışkırmağa başladı.

Râvî dedi ki: Artık bizler su içtik ve abdest aldık.

İkinci râvî Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd şöyle demiştir: Ben Câbir'e:

— Siz o gün kaç kişi idiniz? diye sordum.

Câbir:

— Yüzbin kişi de olsaydık o su bizlere muhakkak yeterdi; biz binbeşyüz kişi idik, diye cevâb verdi [230].

١٨٣ــ حدَّثنا الصَّلْتُ بنُ مُحَمَّد حدّثنايَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ عنْ سَعِيدٍ عنْ قَتادَة قُلْتُ لِسَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ بَلَغَنى أنَّ جابِرَ بنَ عبدِ اللهِ كانَ يَقُولُ كانُوا أرْبَعَ عَشْرَةَ مِائةً فقال لى سَعِيدٌ حَدَّثنى جابِرٌ كانُوا خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً الَّذِينَ بايَعُوا النبىَّ صلى اللهُ عليه وسلم يَوْمَ الحُدَيْبِيَّةِ* تابَعَهُ أبو دَاوُدَ حدّثنا قُرَّةُ عنْ قَتادَةَ* تابَعَهُ مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا أبو دَاوُدَ حدّثنا شُعْبَةُ*

183-..... Katâde şöyle demiştir: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'e: Bana Câbir ibn Abdillah'ın "Hudeybiye'deki sahâbîler bindörtyüz kişi idiler" demekte olduğu haberi ulaştı, dedim.

Saîd bana, Hudeybiye gününde Peygamber'e bey'at etmiş olan sahâbîlerin binbeşyüz kişi olduklarını tahdîs etti, dedi.

el-Buhârî'nin üstâdı es-Salt'a kendi rivâyetinde Ebû Dâvûd Süleymân et-Tayâlîsî mutâbaat etmiştir: Bize Kurre ibn Hâlid, Katâde'den tahdîs etti. Ona Muhammed ibn Beşşâr mutâbaat etti: Bize Dâvûd tahdîs etti: Bize Şu'be tahdîs etti [231].

١٨٤ــ حدَّثنا عَلِيٌّ حدّثنا سُفْيانُ قال عَمْرٌو سَمِعْتُ جابِرَ بنَ عبْدِ اللهِ رضى اللهُ عنهما قال قال لَنا رسُولُ اللهِ صلى اللهُ عليهِ وسلَّم يَوْمَ الحُدَيْبِيَّةِ أنْتُمْ

230 Câbir çok yaşayan sahâbîlerdendir. Akabe Bey'atı'nda bulunmuştur, 96 yaşında vefât etmiştir. İhtiyârlığında ömrünün sonlarına doğru gözleri görmez olmuştu.

231 Burada da Câbir hadîsinin diğer yollardan rivâyeti ve mutâbaatlar getirilmiştir.

خَيْرُ أَهْلِ الأَرْضِ وكُنَّا أَلْفاً وأَرْبَعْمِائَةٍ ولَوْ كُنْتُ أُبصِرُ اليَوْمَ لَأَرَيْتُكُمْ مَكانَ الشَّجَرَةِ * تابَعَهُ الأَعْمَشُ سَمِعَ سالِماً سَمِعَ جابِرًا أَلْفاً وأَربَعَمائَةٍ: وقال عُبَيْدُ اللهِ بنُ مُعاذٍ **حدّثنا** أبى **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ عَمْرِ بنِ مُرَّةَ **حَدَّثنى** عبْدُاللهِ بنُ أبى أَوْفَى رضى اللهُ عنهما كانَ أَصْحابُ الشَّجَرةِ أَلْفاً وثَلاثمائَةٍ وكانَتْ أَسْلَمُ ثُمُنَ المهاجِرِينَ* تابَعَهُ مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** أَبو داوُدَ **حدّثنا** شُعْبَةُ *

184-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdi'llah(R)'tan işittim, şöyle dedi: Hudeybiye günü Rasûlullah (S) bize: *"Sizler yeryüzündeki insanların en hayırlısısınız"* buyurdu. Biz ise bu seferde bindörtyüz kişi idik. Bu gün (gözlerimde körlük olmayıp da) görebilseydim, altında bey'at ettiğimiz ağacın yerini size muhakkak gösterirdim.

Sufyân ibn Uyeyne'ye Süleymân el-A'meş "Bindörtyüz" rivâyetinde mutâbaat etmiştir. Çünkü el-A'meş, Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd'den işitmiş, Sâlim de Câbir'den bindörtyüz sayısını işitmiştir.

Ve Ubeydullah ibn Muâz şöyle dedi: Bana babam tahdîs etti: Bize Şu'be, Amr ibn Murre'den tahdîs etti (O, şöyle demiştir): Bana Abdullah ibn Ebî Evfâ' el-Eslemî (R) şöyle tahdîs etti: Ağaç altında bey'at eden sahâbîler binüçyüz kişi idiler. Eslem kabîlesi halkı Muhâcirler'in sekizde biri idiler.

Muhammed ibn Beşşâr kendi rivâyetinde Ubeydullah ibn Muâz'a mutâbaat edip şöyle demiştir: Bize Ebû Dâvûd et-Tayâlisî tahdîs etti: Bize Şu'be ibnu'l-Haccâc tahdîs etti [232].

١٨٥ــ حدَّثنا إبْراهِيمُ بنُ مُوسَى أَخْبَرنا عِيسى عن إسْماعِيلَ عنْ قَيْسٍ أَنَّهُ سَمِعَ مِرْدَاسًا الأَسْلَمِيَّ يَقُولُ وكانَ مِنْ أَصْحابِ الشَّجَرةِ يُقْبَضُ الصَّالِحُونَ الأَوَّلُ فالأَوَّلُ وتَبْقَى حُفالَةٌ كَحُفالَةِ التَّمْرِ والشَّعِيرِ لايَعْبَأُ اللهُ بِهِمْ شَيْئاً*

185-..... Kays ibn Ebî Hâzım, Mirdâs ibn Mâlik el-Eslemî(R)'den işitmiştir -Mirdâs, ağaç altında bey'at eden sahâbîlerden idi-. Şöyle diyordu: Sâlih (yânî iyi) kimseler birbiri arkasınca Tanrı dîvânına alınırlar, geriye de hurmanın yâhud arpanın çalkantı kozalakları gibi değersizleri kalır ki, Allah onlara hiçbir kıymet vermez [233].

---

232 Buradaki hadîsler de Câbir'den gelen diğer rivâyetler ve mutâbaatlardır. Rakamlardaki ihtilâf, râvîlerin kendi gördüklerini veyâ tahmînlerini bildirdiği için gerçek bir ihtilâf sayılmaz. Altında bey'at yapılan ağaç, Allah'ın rahmeti eseri bilinmez ve tanınmaz olmuştu. Câbir bu sebeble "Gözlerim görseydi size ağacın yerini gösterirdim" demiştir.

233 Bu hadîsin burada getirilme sebebi, Mirdâs'ın ağaç altında bey'at yapan sahâ-

١٨٦ــ حدَّثناعَلِى بنُ عبْدِ اللهِ حدّثنا سُفْيانُ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ مَرْوانَ والمِسْوَرِ بنِ مَخْرَمَةَ قالا خَرَجَ النبىُّ ﷺ عامَ الحُدَيْبِيَّةِ في بِضْعَ عَشْرَةَ مائِةً مِنْ أَصْحابِهِ فَلَمَّا كانَ بِذِى الحُلَيْفَةِ قَلَّدَ الْهَدْيَ وأَشْعَرَ وأَحْرَمَ مِنْها لاَ أُحْصِى كَمْ سَمِعْتُهُ مِنْ سُفْيانَ حَتَّى سَمِعْتُهُ يَقُولُ لاأَحْفَظُ مِنَ الزُّهْرِىِّ الإِشْعارَ و التَّقْلِيدَ فَلاَ أَدْرِى يَعْنى مَوْضِعَ الإِشْعارِ والتَّقْلِيدِ أوِ الحَدِيثَ كُلَّهُ*

186-..... Bize Suyfân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti ki, Mervân ibnu'l-Hakem ile Mısver ibn Mahrame (R) şöyle demişlerdir: Peygamber (S) Hudeybiye yılında sahâbîlerden on küsûr yüz kişi içinde (Medîne'den) yola çıktı. Nihâyet Zu'l-Huleyfe'de bulundukları sırada Peygamber kurbanlık develerine gerdanlık taktı ve hörgüçlerinin sağ taraflarını çizip kanatarak kurbanlık alâmetini yaptı, kendisi de oradan umre niyetiyle ihrâma girdi...

(Alî ibnu'l-Medînî şöyle demiştir:) Ben bu hadîsi Sufyân ibn Uyeyne'den kaç kerre işittiğimi saymam. Nihâyet Sufyân'dan şöyle derken işittim: Ben Muhammed ibn Müslim ez-Zuhrî'den kurbanlık develeri nişanlamayı ve gerdanlık takma fıkrasını ezberimde tutmuyorum, nişân yapma yerini ve gerdanlık takma yerini de bilmiyorum; yâhud da hadîsin tamâmını bilmiyorum.

١٨٧ــ حَدَّثَنَاالحَسَنُ بنُ خَلَفٍ قال حدّثناإِسْحاقُ بنُ يُوسُفَ عنْ أبى بِشْرٍ وَرْقاءَ عنِ ابنِ أبى نَجِيحٍ عنْ مُجاهِدٍ قال حَدَّثنى عبْدُ الرَّحْمٰنِ ابنُ أبى لَيْلَى عنْ كَعب بنِ عُجْرَةَ انَّ رسُولَ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلم رآهُ وقَمْلُهُ يَسْقُطُ على وجْهِهِ فقال أَيُؤْذِيكَ هَوامُّكَ قال نَعَمْ فأَمَرَهُ رسُولُ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلم أنْ يَحْلِقَ وهُوَ بالحُدَيْبِيَّةِ ولَمْ يُبَيِّنْ لَهُمْ أنهُمْ يحِلُّونَ بِها وهُمْ على طَمَعٍ أنْ يَدْخُلُوا مَكَّةَ فأنزَلَ اللهُ الفِدْيَةَ فأَمَرَهُ رسُولُ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلم أنْ يُطْعِمَ فَرقاً بَيْنَ سِتَّةِ مَساكِينَ أوْ يُهْدِىَ شاةً أوْ يَصُومَ ثَلاثَةَ أيَّامٍ*

187-..... Mucâhid ibn Cebr şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ, Ka'b ibn Ucre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah onu, yüzü üzerine bitler düşer hâlde görmüş de:

— *"Haşerelerin sana ezâ veriyor mu?"* demiş, o da:

— Evet ezâ veriyor, demiş.

---

bîlerden bulunmasıdır. Buhârî bu râvîden bir rivâyeti küçük farkla er-Rıkaak'ta de getirmiştir.

Akabinde Rasûlullah ona Hudeybiye'de bulunurken başını tıraş etmesini emretti. Bu sırada Rasûlullah ve sahâbîleri Mekke'ye girme arzûsu üzerinde bulunuyorlar ve Rasûlullah kendilerinin Hudeybiye'de ihrâmdan çıkacaklarını onlara beyân etmemişti. Akabinde Allah tıraş olmanın fidyesini bildiren el-Bakara: 196. âyetini indirdi. Bunun üzerine Rasûlullah, ona bir farak yânî onaltı rıtl buğdayı altı fakîre yedirmesini yâhud bir davar kurban etmesini yâhud da üç gün oruç tutmasını emretti [234].

١٨٨ــ حَدَّثَنا إسْماعِيلُ بنُ عبْدِ اللهِ قال حَدَّثنى مالِكٌ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ أبِيهِ قال خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ رضى اللهُ عنه إلى السُّوقِ فَلَحِقَتْ عُمَرَ امْرأةٌ شابَّةٌ فقالت يا أمِيرَ المؤْمِنِينَ هَلَكَ زَوْجِى وتَرَكَ صِبْيَةً صِغاراً واللهِ ما يُنْضِجُونَ كُراعاً ولاَ لَهُمْ زرْعٌ ولا ضَرْعٌ وخشَيتُ أنْ تأكُلَهُمُ الضَّبُعُ وأنا بِنْتُ خُفافِ بنِ إيْماءَ الغِفارِىِّ وقَدْ شَهِدَ أبى الحُدَيْبِيَّةَ مَعَ النبىِّ ﷺ فَوَقَفَ مَعَها عُمَرُ ولَمْ يَمْضِ ثُمَّ قال مَرْحَباً بِنَسبٍ قَرِيبٍ ثُمَّ انْصَرَفَ إلى بَعِيرٍ ظَهِيرٍ كانَ مَرْبُوطاً فى الدَّارِ فَحَمَلَ عَلَيْهِ غِرارَتَيْنِ مَلأهُما طَعاماً وحَمَلَ بَيْنَهُما نَفَقَةً وثِياباً ثُمَّ ناوَلَها بِخِطامِهِ ثُمَّ قال اقْتادِيه فَلَنْ يَفْنَى حَتَّى يأتِيَكُمُ اللهُ بِخَيْرٍ فقالَ رجُلٌ ياأمِيرَ المؤْمِنِينَ أكْثَرْتَ لَها قال عُمَرُ ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ واللهِ إنِّى لأرَى أبا هٰذِهِ وأخاها قَدْ حاصَرَا حِصْنًا زَمَانًا فافْتَتَحاهُ ثُمَّ أصْبَحْنا نَستَفِىءُ سُهْمانَهُما فِيهِ *

188-..... Bana İmâm Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den tahdîs etti; babası ve Umer'in hizmetçisi Eslem şöyle demiştir: Ben Umer ibnu'l-Hattâb(R)'ın berâberinde çarşıya çıktım. Çarşıda Umer'i genç bir kadın karşıladı ve:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Eşim şehîd oldu ve arkasında küçük çocuklar bıraktı ki, vallâhi bunlar davar ayağı pişiremiyorlar, bunların hiç ekini ve sağım hayvanları da yoktur. Ben bunları sırtlanın yemesinden endîşe ediyorum (yânî öleceklerinden endîşe ediyorum). Ben Hufâf ibnu Îmâ el-Gıfârî'nin kızıyım. Babam Hudeybiye'de Peygamber'in berâberinde hazır bulunmuştur, dedi.

Bunun üzerine Umer ileri gitmeyip, o kadının yanında durdu. Sonra kadına hitâben:

— Kureyş'e yakın bir nesebe merhaba! dedi.

234 Bu Mısver ve Ka'b ibn Ucre hadîsleri Hacc Kitâbı'nda da küçük farkla geçmişlerdi. Burada getirilmelerine sebeb, iki hâdisenin de Hudeybiye'de meydana gelmiş olmasıdır.

Sonra evde bağlanmış olan kuvvetli bir deveye doğru gitti ve ona buğdayla doldurduğu iki büyük çuvalı yükledi. O iki hararın ortasına da yiyecek ve giyecek şeyler yükledi. Sonra o deveyi yularıyla kadına uzatıp verdi. Sonra:

— Bu yükü rızk edin, bu tükenmeden Allah sizlere hayır, yânî mal getirecektir, dedi.

Orada bulunan bir adam:

— Ey Mü'minlerin Emîri, bu kadına çok atıyye verdin, dedi.

Umer de:

— Anan seni yitirsin! Vallâhi ben bu kadının babasını ve erkek kardeşini gördüm ki onlar bir kaleyi bir zamân muhâsara etmişler, sonunda fethetmişlerdi. Sonra biz onların oradaki paylarının bize geçmesini istiyorduk (yânî o kaledeki paylarımızı ister olduk), dedi [235].

١٨٩ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ رَافِعٍ **حدّثنا** شَبَابَةُ بنُ سَوَّارٍ أَبُو عَمْرٍو الفَزَارِيُّ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ قَتَادَةَ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أَبِيهِ قال لَقَدْ رأَيْتُ الشَّجَرَةَ ثُمَّ أَتَيْتُهَا بَعْدُ فَلَمْ أَعْرِفْها: قال مَحْمُودٌ ثُمَّ أُنْسِيتُها بَعْدُ*

189-..... Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in babası, Müseyyeb ibn Hazn (R) -ki bey'atta hazır bulunmuştu- : Yemîn ederim ki, ben altında bey'at yapılan o ağacı görmüşümdür, daha sonra o ağacın yanına gittim, fakat bu sefer o ağacı bilemedim, demiştir.

Mahmûd ibn Gaylân'ın rivâyetinde: Daha sonra o ağaç bana unutturuldu, demiştir [236].

١٩٠ــ حدّثنا مَحْمُودٌ **حدّثنا** عُبَيْدُ اللهِ عنْ إِسْرَائِيلَ عنْ طَارِقِ ابنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قال انْطَلَقْتُ حاجًّا فَمَرَرْتُ بِقَوْمٍ يُصَلُّونَ قُلْتُ ماهٰذَا المَسْجِدُ قالُوا هٰذِهِ الشَّجَرَةُ حَيْثُ بايَعَ رسُولُ اللهِ ﷺ بَيْعَةَ الرِّضْوَانِ فأَتَيْتُ سَعِيدَ بنَ المُسَيَّبِ فأَخْبَرْتُهُ فقال سَعِيدٌ **حَدَّثني** أَبِي أَنَّهُ كانَ فِيمَنْ بايَعَ رسُولَ اللهِ ﷺ تَحْتَ الشَّجَرَةِ قال فَلَمَّا خَرَجْنا مِنَ العَامِ المُقْبِلِ نَسِيناها فَلَمْ نَقْدِرْ عَلَيْها فقال

---

235 Hadîsin başlığa uygunluğu "Babam Hudeybiye'de hazır bulundu" sözündedir. Eslem, Yemen yâhud Aynu't-Temr esîrlerinden olup onbirinci yılında Umer onu Mekke'de satın aldı. Umer'in hizmetinde bulunuyordu.

Umer'in "Yakın bir nesebe merhaba" demesi, Kinâne kabîlesinin Kureyş ile Gıfâr'ı birleştirip toplamasından dolayı olabilir.

236 Hadîsin başlığa uygunluğu "Yemîn ederim ki ben altında bey'at yapılan o ağacı görmüşümdür" sözündedir. Çünkü o Hudeybiye'dedir; o kanbur bir ağaç idi. Allah'ın rahmeti eseri, bilinmez ve tanınmaz olmuştu. Unutturulmasaydı insanlar ona taabbudî törenlerle meşgûl olup onu putlaştırırlardı.

سَعِيدٌ إِنَّ أَصْحابَ مُحَمَّدٍ ﷺ لَمْ يَعْلَمُوها وعَلِمْتُمُوها أَنْتُمْ فأَنْتُمْ أَعْلَمُ*

190-..... Tâbiûn'dan Târık ibnu Abdirrahmân şöyle demiştir: Ben hacca gittim. Yolda namâz kılmakta olan bir topluluğa uğradım da onlara:

— Burası ne mescididir? diye sordum.

Onlar:

— Bu Rasûlullah'ın Rıdvân Bey'atı'nı yapmış olduğu yerdeki Şecere Mescidi'dir, dediler.

Akabinde ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'e geldim de bunu ona haber verdim. Bunun üzerine Saîd şöyle dedi:

— Bana babam Müseyyeb tahdîs etti. Kendisi ağaç altında Rasûlullah'a bey'at eden kimseler içinde bulunmuştur. O şöyle dedi: Hudeybiye'nin ertesi sene kazâ umresine çıktığımızda bizler o ağacı unuttuk, onu tanımaya muktedir olamadık!..

Saîd:

— Muhammed'in sahâbîleri o ağacı bilemediler, onu sizler mi bildiniz; sizler sahâbîlerden daha iyi mi bilenlersiniz? dedi.

١٩١ــ حدَّثنا مُوسَى **حدّثنا** أَبو عَوَانَةَ **حدّثنا** طارِقٌ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أَبيهِ أَنَّهُ كانَ مِمَّنْ بايَعَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَرَجَعْنا إِلَيْها العامَ المُقْبِلَ فَعَمِيَتْ عَلَيْنا*

191-..... Târık, Saîd'den; o da babası Müseyyeb(R)'den olmak üzere tahdîs etti. Müseyyeb ibn Hazn (R) ağaç altında bey'at eden kimselerdendi. O:

— Bizler Hudeybiye'nin ertesi sene, o ağacın yanına dönüp vardık, fakat o ağaç bize örtülüp gizlendi, demiştir.

١٩٢ــ حدَّثنا قَبِيصَةُ حدثنا سُفْيَانُ عن طارِقٍ قال ذُكِرَتْ عِنْدَ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ الشَّجَرَةُ فَضَحِكَ فقال أخبرني أبي وكانَ شَهِدَهَا*

192- Bize Kabîsa tahdîs etti: Bize Sufyân es-Sevrî tahdîs etti ki, Târık ibn Abdirrahmân şöyle demiştir: O ağaç Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in yanında zikredildi. Bunun üzerine Saîd güldü de şöyle dedi: Bana babam haber verdi, kendisi Hudeybiye'deki bey'atta hazır bulunmuştur [237].

---

237 Bunlar ayrı ayrı senedlerle gelen hadîslerdir. Başlığa uygunlukları açıktır. O ağacın sahâbîlere gizlenip örtülmesinin sebebi, yukarılarda da ifâde ettiğimiz gibi, altında cereyân eden hayır ve Rıdvân'ın inmesinden dolayı insanların onunla fitneye düşmemeleri hikmetidir. Eğer o ağaç ma'lûm ve açık olarak bâkî kalsaydı,

١٩٣ــ حدَّثنا آدَمُ بنُ أبى إيَاسٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عمْرِو بنِ مُرَّةَ قال سَمِعْتُ عبْدَاللَّهِ بنَ أبى أوْفى وكان منْ أصْحابِ الشَّجَرةِ قال كانَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إذَا أتاهُ قَوْمٌ بِصَدَقَةٍ قال اللَّهُمَّ صَلِّ علَيْهِمْ فأتاهُ أبى بِصَدقَتِهِ فَقالَ اللَّهُمَّ صلِّ عَلى آلِ أبى أوْفَى*

193-..... Amr ibn Murre şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan işittim, kendisi ağaç altında bey'at eden sahâbîlerden idi; şöyle dedi: Peygamber (S) bir topluluk kendisine bir sadaka malı getirdikleri zamân:

— *"Yâ Allah, bunlar üzerine salât et"* diye duâ eder idi.

Babam Ebû Evfâ da sadakasını getirdiğinde Peygamber:

— *"Yâ Allah, Ebû Evfâ âilesine salât eyle!"* diye duâ ederdi [238].

١٩٤ــ حدَّثنا إسْماعِيلُ عنْ أخيهِ عنْ سُلَيْمانَ عنْ عمْرِو بنِ يَحْيَى عنْ عَبَّادِ بنِ تَمِيمٍ قال لَمَّا كانَ يوْمُ الحَرَّةِ والنَّاسُ يُبايِعُونَ لِعَبْدِ اللهِ ابنِ حَنْظَلَةَ فَقال ابنُ زَيْدٍ عَلى مايُبايِعُ ابنُ حَنْظَلَةَ النَّاسَ قِيلَ لهُ عَلى المَوْتِ قال لاَ أُبايِعُ عَلى ذٰلِكَ أحداً بَعدَ رسُولِ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلم وكان شَهِدَ مَعَهُ الحُدَيْبِيَةَ*

194-..... Abbâd ibnu Temîm şöyle demiştir: Harre vak'ası günü olduğu zamân insanlar Abdullah ibn Hanzala'ya bey'at ediyorlardı. Abdullah ibn Zeyd:

— Abdullah ibnu Hanzala insanlarla ne üzerine bey'at ediyor? diye sordu.

Kendisine:

— Ölmek üzerine bey'at ediyor, denildi.

Abdullah ibn Zeyd:

— Ben Rasûlullah(S)'tan sonra kimse ile ölmek üzere bey'at etmem, dedi.

Kendisi Hudeybiye'de Rasûlullah'ın berâberinde hazır bulunmuştu [239].

---

birtakım câhil insanların onu taabbud etmeleri ve ta'zîm etmelerinden korkulurdu. Onun gizlenip unutturulması Yüce Allah'ın rahmetinden bir rahmet olmuştur (Aynî).

238 Hadîsin başlığa uygunluğu "Kendisi ağaç altında bey'at eden sahâbîlerden idi" sözündedir. Bu hadîsin bir rivâyeti Zekât Kitâbı, "İmâmın zekât sâhibine salât ve duâ etmesi bâbı"nda geçmişti.

239 Harre, Medîne'de Zuhre veyâhud Vâkım yakınında bir yerin adıdır. Burada hicretin 63. yılında Emevîler'in ikinci hükümdârı olan Yezîd ibn Muâviye zamânında kanlı bir vak'a olduğundan, İslâm târîhinde bu yere izâfetle "Harre

١٩٥ــ حدَّثنا يَحْيَى بنُ يَعْلَى المُحارِبِيُّ قال حَدَّثني أبي حدّثنا إياسُ ابنُ سلَمَةَ بنِ الأكْوَعِ قال حدّثني أبي وكان منْ أصْحابِ الشَّجَرةِ قال كُنّا نُصَلِّي معَ النبي ﷺ الجُمُعَةَ ثُمَّ نَنْصَرِفُ وَلَيْسَ لِلْحِيطَانِ ظِلٌّ نَسْتَظِلُّ فِيهِ*

195-..... Iyâs ibnu Selemete'bni'l-Ekva' şöyle demiştir: Bana babam Selemetu'bnu'l-Ekva' tahdîs etti. Kendisi ağaç altında bey'at eden sahâbîlerden idi. Şöyle dedi: Biz Peygamber(S)'le birlikte cumua namâzını kılardık, sonra dönerdik de, duvarların, kendisinde gölgelenebileceğimiz bir gölgesi olmazdı [240].

١٩٦ــ حدَّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حَدَّثنا حاتِمٌ عنْ يَزيدَ بنِ أبي عُبَيْدٍ قال قُلْتُ لِسلَمَةَ بنِ الأكْوَعِ عَلى أيِّ شَيْءٍ بايَعْتُمْ رسولَ اللَّهِ ﷺ يوْمَ الحُدَيْبِيَةِ قال عَلى المَوْتِ*

196-..... Yezîd ibnu Ebî Ubeyd şöyle demiştir: Ben Seleme ibnu'l-Ekva'ya:

— Sizler Hudeybiye günü hangi şey üzerine Rasûlullah (S) ile bey'at ettiniz? diye sordum.

Seleme (R):

— Ölmek (ve kat'iyyen dönmemek) üzere, dedi [241].

١٩٧ــ حدَّثني أحْمَدُ بنُ إشْكابٍ حدَّثنا مُحَمَّدُ بنُ فُضَيْلٍ عنِ االعَلاءِ ابنِ المُسَيَّبِ عنْ أبِيهِ قال لَقِيْتُ البَرَاءَ بنَ عازِبٍ رضى اللهُ عنهما فقُلْتُ طُوبى

---

vak'ası'' diye anılmıştır. Sebebi şudur: Abdullah ibn Hanzala gibi birçokları Yezîd'e bey'at etmeyip, onu devlet başkanlığından düşürerek Abdullah ibn Zubeyr'e bey'at etmişlerdi. Yezîd de İbn Ukbe kumandasında gönderdiği bir ordu ile Medîne halkından ve Peygamber'in sahâbîlerinden binlerce ma'sûm insanın kanını dökmüştü. İşte bu zâlim ordu Medîne'ye yaklaştığı sırada İbn Hanzala ahâlîden ''Ölmek var, dönmek yok'' diye bey'at almıştır. Abdullah ibn Zeyd de bunu işitince ''Harbde sebât etmek üzere bey'at edilmelidir, ben ölmek üzere bey'at etmem'' demiştir. Bu vak'ada Abdullah ibn Hanzala, evlâdları öldürülmüşlerdir. Bu hadîsin bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, ''Harbde bey'at bâbı''nda geçmişti.

240 Hadîs, Cumua Kitâbı'nda da geçmişti. Buraya uygunluğu ''Ağaç altında bey'at eden sahâbîlerden idi'' sözündedir.

241 ''Ölmek üzere bey'at'' demek, ölüm tehlikesi muhakkak olsa bile dönmemek ve kaçmamak üzere bey'at demektir. Yoksa ölümün muhakkak sûrette vukû'u istenmiş değildir. Seleme ibn Ekva', sahâbîlerin en yiğit ve harbde en sebâtlılarından idi.

لَكَ صَحِبْتَ النبيَّ ﷺ وبايعْتَهُ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فقال يابْنَ أخي إنَّكَ لاتَدْرِي ما أحْدَثْنا بَعْدَهُ*

197-..... el-Alâ ibnu'l-Müseyyeb'den babası Müseyyeb ibn Râfi' et-Tağlebî şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'e kavuştum da:

— En güzel yaşayış sana kutlu olsun! Sen Peygamber'e sahâbîlik ettin ve onunla ağaç altında bey'at yaptın! dedim.

Bunun üzerine el-Berâ:

— Ey kardeş oğlu! Peygamber'den sonra bizim ne fitneler çıkardığımızı sen bilmezsin, dedi [242].

١٩٨ــ حدَّثنا إسْحاقُ **حدَّثنا** يَحْيَى بنُ صالِحٍ قال **حدَّثنا** مُعاوِيةُ هُوَ ابنُ سَلاَّمٍ عنْ يَحْيَى عنْ أبي قِلاَبَةَ أنَّ ثابِتَ بنَ الضَّحَّاكِ أخْبَرَهُ أنَّهُ بايَعَ النبيَّ ﷺ تَحْتَ الشَّجَرَةِ*

198-..... Muâviye ibnu Sellâm, Yahyâ ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Kılâbe'den tahdîs etti ki, Sâbit ibnu'd-Dahhâk, kendisinin ağaç altında Peygamber'le bey'at yaptığını haber vermiştir.

١٩٩ــ حدَّثني أحْمَدُ بنُ إسْحَاقَ **حدَّثنا** عُثْمانُ بنُ عُمَرَ أخبرنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضي اللَّهُ عنه إنَّا فَتَحْنا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا قال الحُدَيْبِيَةُ قال أصْحابُهُ هَنِيئًا مَرِيئًا فَما لَنا فأنْزَلَ اللَّهُ لِيُدْخِلَ المُؤْمِنينَ والمُؤْمِناتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي منْ تَحتِهَا الأنْهارُ* قال شُعْبَةُ فَقدِمْتُ الكُوفَةَ فَحَدَّثْتُ بهٰذَا كُلِّهِ عنْ قَتادَةَ ثُمَّ رَجَعْتُ فَذَكَرْتُ لَهُ فقال أمَّا إنَّا فَتَحْنا لَكَ فَعَنْ أنَسٍ وأمَّا هَنِيئًا مَرِيئًا فَعَنْ عِكْرِمَةَ*

199-..... Bize Şu'be ibnu'l-Haccâc, Katâde'den haber verdi ki, Enes ibn Mâlik (R) "***Biz hakîkat sana apâşikâr bir fetih*** (yolu) ***açtık...***" (el-Feth: 1) âyeti hakkında şöyle demiştir:

— O feth, Hudeybiye'dir.

Rasûlullah'ın sahâbîleri:

— Bu sana kutlu ve mutlu olsun yâ Rasûlallah (Allah geçmiş ve gelecek günâhlarını mağfiret etti)! Bizim için ne var (yânî Allah bu husûsda bizlere ne hükmetti)? dediler.

Allah: "(Bütün bu lûtuflar) ***erkek mü'minlerle kadın mü'minleri***

242 el-Berâ bu sözüyle yâ vâki' olan fitneleri kasdetmiş yâhud da bunu tevâzu' ve nefsini kırmak için söylemiştir.

altlarından ırmaklar akan cennetlere -içlerinde ebedî ve sermedî olarak-sokmak, onların günâhlarını keffâret etmek içindir. İşte bu, Allah indinde en büyük kurtuluş ve saâdettir'' (el-Feth: 5) âyetini indirdi.

Şu'be dedi ki: Ben Kûfe'ye geldim ve bu hadîsin tamâmını Katâde'den olmak üzere tahdîs ettim. Sonra Katâde'ye döndüm ve bunu kendisine zikrettim. Katâde:

— Ammâ ''***İnnâ fetahnâ leke***''nin Hudeybiye ile tefsîri Enes'in rivâyetindendir; ''***Henîen ve merîen***'' ise İkrime'nin rivâyetindendir, dedi [243].

٢٠٠ــ حدَّثنا عبْدُاللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدَّثنا أَبو عامِرٍ حدّثنا إسْرائِيلُ عنْ مَجْزَأَةَ بنِ زَاهِرٍ الأسْلَمِيِّ عنْ أَبِيهِ وكانَ مِمَّنْ شَهِدَ الشَّجَرةَ قال إنِّى لَأُوقِدُ تَحْتَ القِدْرِ بِلُحُومِ الحُمُرِ إذْ نادَى مُنادِى رسُولِ اللهِ ﷺ إنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَنْهاكُمْ عنْ لُحومِ الحُمُرِ * وَعَنْ مَجْزَأَةَ عنْ رجُلٍ منْهُمْ منْ أَصْحابِ الشَّجَرةِ اسْمُهُ أُهْبانُ بنُ أَوْسٍ وكانَ اشْتَكَى رُكْبَتَهُ وكانَ إذا سَجَدَ جَعَلَ تحْتَ رُكْبَتِهِ وِسادَةً*

200-..... Meczeetu'bnu Zâhir el-Eslemî'den; o da babası Zâhir ibnu'l-Esved'den: Bu Zâhir, ağaç altında yapılan bey'atte hazır bulunanlardan idi. Şöyle demiştir: (Hayber'de) ben eşek etlerini pişirmek için tencerenin altına ateş yakıyordum. Tam bu sırada Rasûlullah'ın nidâcısı:

— Rasûlullah sizleri eşek etlerinden nehyediyor! diye bağırdı.

Yine Meczee'den; o da Eslemîler'den yâhûd sahâbîlerden ve ağaç altında bey'at eden kimselerden bir adamdan ki, onun ismi Uhbân ibnu Evs'tir. Bu zâtın dizi rahatsız olmuştu da secde ettiği zamân dizinin altına bir yastık kor idi [244].

٢٠١ــ حَدَّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا ابنُ أَبِى عَدِىٍّ عنْ شُعْبَةَ عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ عنْ بُشَيْرِ بنِ يَسارٍ عنْ سُوَيْدِ بنِ النُّعْمانِ وكانَ منْ أَصْحابِ الشَّجَرةِ قال كانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وأَصْحابُهُ أُوتُوا بِسَوِيقٍ فَلاكُوهُ تَابَعَهُ مُعَاذٌ عنْ شُعْبَةَ*

243 Hadîsin başlığa uygunluğu Enes'in ''O feth, Hudeybiye'dir'' sözündedir. Buhârî bunu Tefsîr'de de getirmiştir.

244 Bunun da başlığa uygunluğu ''Ağaç altında yapılan bey'atta hazır bulunanlardan idi'' sözündedir. Buhârî'de bu Zâhir ibnu'l-Esved'in bundan başka hadîsi voktur.

201-..... Ağaç altında bey'at yapan sahâbîlerden olan Suveyd ibnu'n-Nu'mân (R) şöyle demiştir: (Hayber seferine gittiğimizde) Rasûlullah ile sahâbîlerine kavud getirildi de onlar bunu ağızlarında evirip çevirip çiğnediler...

Basra Kaadısı Muâz ibn Muâz, Şu'be ibnu'l-Haccâc'dan rivâyet etmekte bu hadîsin senedindeki râvîlerden İbnu Ebî Adiyy'e mutâbaat etmiştir [245].

٢٠٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ حاتِمِ بنِ بَزِيعٍ **حدّثنا** شاذَانُ عنْ شُعْبَةَ عنْ أبى جَمْرَةَ قال سألْتُ عائِذَ بنَ عَمْرو رضى اللَّهُ عنه وكانَ مِنْ أصْحابِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم مِنْ أصْحابِ الشَّجَرةِ هَلْ يُنْقَضُ الوِتْرُ قال إذا أوْتَرْتَ مِنْ أوَّلِهِ فَلاَ تُوتِرْ مِنْ آخِرِهِ*

202-..... Ebû Cemre (Nasr ibnu İmrân) şöyle demiştir: Ben, hem Peygamber'in sahâbîlerinden ve aynı zamânda ağaç altında bey'at eden kimselerden olan Âiz ibn Amr(R)'dan:

— (Vitr namâzını kıldıktan sonra uyuyup uyanınca, tekrar nâfile namâz kılan kimse için evvelce kıldığı) vitr namâzı bozulur mu? diye sordum.

Âiz:

— Vitr namâzını gecenin evvelinde kıldığın zamân, artık gecenin sonunda vitr namâzı kılma, diye cevâb verdi [246].

٢٠٣ــ حَدَّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخْبرنا مالِكٌ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَم عنْ أبِيه أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم كانَ يسِيرُ فى بَعْضِ أسْفارِهِ وكانَ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ يَسِيرُ مَعَهُ لَيْلاً فَسألَهُ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ عنْ شَىْءٍ فَلَمْ يُجِبْهُ رسُولُ اللَّهِ صلى للَّهُ عليه وسلم ثُمَّ سألَهُ فَلَمْ يُجِبهُ ثُمَّ سألَهُ فَلَمْ يُجِبْهُ وقال عُمَر بنُ الخَطَّابِ ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ يا عُمَرُ نَذَّرْتَ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلّم

245 Bu hadîs Abdest Alma Kitâbı'nda "Pişmiş yemek ve bilhassa et lokması yenildikten sonra namâz kılmak isteyen abdestli kimse için yeniden abdest almak îcâb edip etmediğini isbât ve beyân" maksadıyle sevkolunmuştur. Buhârî'nin hadîsi burada, Hudeybiye seferinde tekrar rivâyet etmesi, râvî Suveyd ibn Nu'mân'ın Rıdvân Bey'atı sahâbîlerinden olması münâsebetiyledir. Nitekim bundan önce geçen Abdullah ibn Ebî Evfâ, Abdullah ibn Zeyd, Seleme ibnu'l-Ekva', Zâhir ibnu'l-Esved ve bunun ardından gelecek olan Âiz ibn Amr hadîslerini de sırf onların Rıdvân Bey'atı sahâbîlerinden olması sebebi ve ilgisi ile getirmiştir.

246 Bu hadîsin burada getirilme sebebi, bundan önceki hâşiyede belirttiğimiz gibi sırf Âişe'nin Rıdvân Bey'atı sahâbîlerinden olduğunu beyân ve isbât etmektir.

ثَلاَثَ مَرَّاتٍ كُلُّ ذَلِكَ لاَ يُجِيبُكَ قال عُمَرُ فَحَرَّكْتُ بَعِيرِى ثُمَّ تَقَدَّمْتُ أمامَ المُسْلِمينَ وخَشِيتُ أنْ يَنْزِلَ فِىَّ قُرْآنٌ فما نَشِبْتُ أنْ سَمِعْتُ صارِخاً يَصْرُخُ بِى قال فَقُلْتُ لَقَدْ خَشِيتُ أنْ يَكُونَ نَزَلَ فِىَّ قُرآنٌ وجِئْتُ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلّم فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فقال لَقَدْ أُنْزِلَتْ عَلَىَّ اللَّيْلَةَ سُورَةٌ لَهِىَ أَحَبُّ إِلَىَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمسُ ثُمَّ قَرأ إِنَّا فَتَحْنا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا*

203-..... Bize Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den; o da babası Eslem'den şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) seferlerinden birinde yol alıyordu. Umer ibnu'l-Hattâb da bir gece Rasûlullah'ın berâberinde gidiyordu. Bu sırada Umer, Rasûlullah'a birşey sordu. Fakat Rasûlullah (vahy ile meşgûl bulunduğu için) Umer'e cevâb vermedi. Umer sonra yine sordu. Rasûlullah bu defa da cevâb vermedi. Umer, (Rasûlullah işitmedi sanarak) sonra bir daha sordu. Rasûlullah yine cevâb vermedi. Bunun üzerine Umer içinden kendi kendine:

— Anan seni kaybetsin yâ Umer! Bak üç kerre Rasûlullah'a (sorguda) ısrâr ettin de bu sorguların hepsinde Rasûlullah sana cevâb vermedi, dedi.

Umer (rivâyetine devâmla) şöyle dedi: Ben bunun üzerine devemi hareket ettirip sürdüm. Sonra hakkımda (tevbîh edici) Kur'ân inmesinden korkarak müslümânların önüne geçtim. Fakat çok beklemedim. Bir çağırganın bana seslendiğini işittim. Ve (kendi kendime) dedim ki:

— Yemîn olsun şimdi hakkımda Kur'ân inmiş olmasından hakîkaten korktuğumu i'tirâf ettim. (Ve bu korku içinde) Rasûlullah'ın huzûruna geldim de kendisine selâm verdim. Rasûlullah bana (sevinç içinde):

— *"Yemîn olsun bu gece bana bir sûre indirildi ki, o sûre bana, üstüne güneş doğan herşeyden çok sevimlidir"* buyurdu; sonra da: ***"Biz hakîkat sana apâşikâr bir feth*** (ve zafer) ***yolu açtık.*** (Bu,) ***geçmiş ve gelecek günâhını Allah'ın mağfiret etmesi, senin üzerindeki ni'metini tamamlaması, seni*** (bu sâyede) ***doğru yola iletmesi içindir. Ve Allah'ın sana çok şerefli bir muzafferiyetle yardım etmesi içindir..."*** (el-Feth: 1-3) [247].

---

247 Umer'in Rasûlullah'a yoldaşlık ettiği bu seferin, Hudeybiye seferi olduğu, Buhârî'nin bu rivâyetinde açıkça söylenmemiştir. Fakat Taberânî'ye göre bunun Hudeybiye seferi olduğu İbn Mes'ûd hadîsinde zikredilmiştir. Bu sebeble şârihler bunun Hudeybiye seferi olduğu çok açıktır diyorlar. Bu husûs böylece sâbit olunca âyetteki ***"Fethan mubînen"*** ile Hudeybiye andlaşması kasdolunduğu pek açık olarak anlaşılır. Çünkü el-Feth Sûresi Hudeybiye dönüşünde ve bir rivâyete göre Cuhfe'de inmiş ve bu fetih ve zafer mâzî sîgâsıyle teblîğ buyurulmuştur.

٢٠٤ــ حَدَّثنى عبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا سُفْيانُ قال سَمِعْتُ الزُّهْرِىَّ حِينَ حَدَّثَ هَذا الحَدِيثَ حَفِظْتُ بَعْضَهُ وثَبَّتَنِى مَعْمَرٌ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ عنِ المِسْوَرِ بنِ مَخْرَمَةَ ومَرْوَانَ بنِ الحَكَمِ يَزِيدُ أَحَدُهُما على صاحِبِهِ قالاَ خَرَجَ النبىُّ ﷺ عامَ الحُدَيْبِيَّةِ فى بِضْعَ عَشْرَةَ مِائَةً مِنْ أَصْحابِهِ فَلَمَّا أتى ذَا الحُلَيْفَةِ قَلَّدَ الْهَدْىَ وأَشْعَرَهُ وأَحْرَمَ مِنْها بِعُمْرَةٍ وبَعَثَ عَيْنًا لَهُ مِنْ خُزَاعَةَ وسارَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم حتَّى كانَ بِغَدِيرِ الاشْطاطِ أتاهُ عَيْنُهُ قال إنَّ قُرَيْشاً جَمَعوا لَكَ جُمُوعًا وقَدْ جَمَعُوا لَكَ الأَحابِيشَ وهُمْ مُقاتِلُوكَ وصادُّوكَ عنِ البَيْتِ ومانِعُوكَ فَقال أشِيرُوا أَيُّها النَّاسُ عَلَىَّ أَتَرَوْنَ أنْ أَمِيلَ إلى عِيالِهِمْ وذَرَارِىِّ هٰؤُلاءِ الَّذِينَ يُرِيدُونَ أنْ يَصُدُّونا عنِ البَيْتِ فإنْ يأْتُونا كانَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ قَدْ قَطَعَ عَيْنًا منَ المُشْرِكينَ وإلاَّ تَرَكْناهُمْ مَحْرُوبِينَ قال أَبو بكْرٍ يارسولَ اللَّهِ

Daha önce geçen el-Berâ hadîsinde de el-Berâ: Bize göre ***"Fethan mubînen"*** Rıdvân Bey'atı'dır, demişti. Âlimlerin çoğunluğunun görüşü budur.

Feth, lugat yönünden kapalı bir şeyi açmak demektir. Bir şehri fethetmek demek, oraya karşı ya harb ederek kahren veyâhud sulhen muzaffer olmak demektir ki, zafer olmadıkça o şehrin mukadderâtı kapalı bulunuyordu. Ona karşı muzaffer olmakla tâli'i açılmış ve vaziyeti anlaşılmış oluyor. Müslümânların mukadderâtı ve müstakbel hayâtı Hudeybiye sulhü ile açılmış ve inkişâfa başlamıştır. Hudeybiye sulhü ile İslâm câmiasının siyâsî varlığı ve halkı, akde muktedir bir devlet olduğu düşmanları tarafından kabûl ve tasdîk edilmiş bulunuyor. Bu târîhe kadar Hicâz kıt'asında Kureyş, Arablar'ın en yüksek siyâsî nüfûza sâhib bir kabîlesi idi. Öbür Arab kabîleleri müslümânlarla Kureyş'in müstakbel mukadderâtına bakıyorlardı; kendilerini gâlib tarafa bağlayacaklardı. Peygamber'in Kureyş'i hiçe sayarak silâhsız bindörtyüz kişi ile Mekke'nin kapısına kadar gelmesi ve netîcede Kureyş'i bir barış anlaşmasına ve bunu bir ahidnâme ile vesîkalandırmaya mecbûr etmesi, Kur'ân'ın ta'bîriyle ***"Fethan mubînen"***, yânî parlak bir zaferdir. Yazılan ahid maddeleri müslümânlar için ağır olsa da umûmî mâhiyetiyle Arab kabîleleri arasında Rasûlullah'ın, Kureyş üzerinde müessir olduğunun siyâsî bir vesîkası kabûl edilmişti. Bu târîhten i'tibâren Arab kabîleleri hey'etler göndererek küme küme İslâm Dîni'nin adâlet ve medeniyet câmiasına girmeye başlamışlardır... İşte el-Feth Sûresi'nin bildirdiği feth ve zafer kapısı, bu sûretle Hudeybiye barışı ile açılmıştır. Hayber'in, Mekke'nin... fethi gibi askerî zaferler bu siyâsî zaferi sür'atle ta'kîb etmiş ve Peygamber'in ölümünde Hicâz kıt'ası tamâmıyle müslümân olmuştu.

Hudeybiye barışı ile İslâm câmiası siyâsî varlığına sâhib bir devlet hâlini kazandığı için Peygamber, Hudeybiye'den döndükten sonra etraftaki devletlere bir elçi ile mektûblar göndermiş ve onları İslâm Dîni'ne da'vet etmiştir. ***"De ki: Ey insanlar, Allah'ın size hepinize gönderdiği elçisiyim..."*** (el-A'râf: 158) âyetiyle me'mûr olduğu bütün beşeriyeti şâmil da'vetini yerine getirmeye başlamıştır.

خَرَجْتَ عامِداً لِهٰذا البَيْتِ لا تُرِيدُ قَتْلَ أحَدٍ ولا حَرْبَ أحدٍ فَتَوجَّهْ لهُ فمَنْ صَدَّنا عنْهُ قَاتَلْناهُ قال امْضُوا عَلى اسْمِ اللهِ*

204-..... Bize Sufyân (ibn Uyeyne) tahdîs edip şöyle dedi: Ben bu hadîsi ez-Zuhrî'den tahdîs ettiği zamân işittim. Bir kısmını Zuhrî'den ezberledim. Ma'mer ibn Râşid de beni Zuhrî'den işittiğim kısımda sâbit ve kararlı kıldı. O da Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da el-Mısver ibn Mahrame'den ve Mervân ibnu'l-Hakem'den. Bu son ikisinden biri, arkadaşı üzerine bâzı artırma yapıyordu. Mısver ile Mervân şöyle demişlerdir: Peygamber (S) Hudeybiye yılında sahâbîlerinden yüzer kişilik on bu kadar bölük içinde sefere çıktı. (Medîneliler'in ihrâma girme yeri olan) Zu'l-Huleyfe'ye geldiği zamân kurbânlık develerin boyunlarına kurbân nişânesi olan gerdanlıklarını taktı, hörgüçlerini de bıçakla çizip kanatarak nişânladı. Ve buradan i'tibâren umre niyetiyle ihrâmlandı. Rasûlullah, Huzâa kabîlesinden (Busr ibn Sufyân adlı) bir gözcüsünü de keşif için ileri gönderdi. Kendisi de (maiyyetiyle berâber) yürüdü. Tâ Gadîru'l-Eştât mevkiine kadar ilerledi. Burada gözcüsü geldi ve şu haberleri söyledi:

— (Yâ Rasûlallah!) Kureyş Senin aleyhinde birçok halk toplamış ve Ehâbiş denilen toplulukları da aleyhinde kendi ittifâkına almış. Müşrikler Seninle muhakkak harb edecekler ve Ka'be'yi ziyâretten Seni men' edecekler ve Mekke'ye girmene mâni' olacaklar, dedi.

Bu haber üzerine Rasûlullah (istişâre için sahâbîlerini toplayıp onlara):

— *"Ey insanlar! Bana fikrinizi söyleyiniz: Bizi Ka'be'yi ziyâretten men' etmek isteyen şu müşriklerin âileleri ve çoluk çocukları üzerine akın etmemi uygun buluyor musunuz? Eğer bu sırada müşrikler bize karşı gelirlerse* (onlarla harb eder ve onları yeneriz). *Çünkü Azîz ve Celîl olan Allah müşriklerden bir gözü kesmiştir* (yânî bir câsûsumuzu müşriklerin gözünden korumuştur). *Eğer müşrikler üzerimize gelmezlerse bu düşmanlarımızı* (âileleri, çoluk çocukları ve malları) *baskına uğramışlar, zorla alınmışlar hâlinde bırakırız"* buyurdu.

Bunun üzerine Ebû Bekr:

— Yâ Rasûlallah! Sen şu Beyt'i ziyâret kasdedici olarak yola çıktın. Bir kimseyi öldürmek ve bir kimse ile harbetmek istemezsin. Şu hâlde Ka'be'ye doğru yürü. Her kim bizi Ka'be'yi ziyâretten men' ederse, onunla vuruşuruz! dedi.

(Bunun üzerine) Rasûlullah:

— *"Allah'ın ismi üzere yürümeğe devâm edin!"* buyurdu [248].

248 Hadîsin başlığa uygunluğu apaçıktır. Bunda Hudeybiye seferinin ilk yolculuk safhası bildirilmiştir.

٢٠٥ــ حَدَّثني إسْحَاقُ أخْبرَنا يَعْقُوبُ **حَدَّثني** ابنُ أخِي ابنِ شِهابٍ عنْ عمِّهِ أخْبَرَنى عُروَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أنَّهُ سَمِعَ مَرْوَانَ بنَ الحَكَمِ والمِسْوَرَ ابنَ مَخْرَمَةَ يُخْبِرانِ خَبَراً مِنْ خَبَرِ رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم في عُمْرَةِ الحُدَيْبِيَةِ فكانَ فِيما أخبرنى عُرْوَةُ عنْهُما أنَّهُ لَمَّا كاتَبَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ سُهَيْلَ بنَ عَمْرٍو يوْمَ الحدُيْبِيَةِ عَلى قَضِيَّةِ المُدَّةِ وكانَ فِيما اشْتَرَطَ سُهَيْلُ بنُ عَمْرٍو انَّهُ قال لايأتِيكَ مِنَّا أحَدٌ وإنْ كانَ عَلى دِينكَ إلاَّ رَدَدْتَهُ إلَيْنا وخَلَّيْتَ بَيْنَنا وبَيْنَهُ و أبي سُهَيلٌ أنْ يُقاضِيَ رسولَ اللَّهِ ﷺ إلاَّ عَلى ذٰلِكَ فكَرِهَ المُؤْمِنُونَ ذٰلِكَ وامَّعَضُوا فتكَلَّمُوا فِيهِ فَلَمَّا أبَى سُهَيْلٌ أنْ يُقاضِيَ رسُولَ اللَّهِ ﷺ إلاَّ عَلى ذٰلِكَ كاتَبَهُ رسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَدَّ رسولُ اللهِ ﷺ أبا جَنْدَلِ بنَ سُهَيْلٍ يَوْمَئِذٍ إلى أبِيهِ سُهَيْلِ بنِ عَمْرٍو ولم يأْتِ رسولَ اللَّهِ ﷺ أحَدٌ منَ الرِّجالِ إلاَّ رَدَّهُ في تِلْكَ المدَّة وإنْ كانَ مُسْلِماً وجاءَتِ المُؤْمِناتُ مُهاجِراتٍ فَكانَتْ أمُّ كُلْثُومٍ بنْتُ عُقْبَةَ بن أبى مُعَيْطٍ مِمَّنْ خَرَجَ إلى رسولِ اللَّهِ ﷺ وهْىَ عاتِقٌ فَجاءَ أهْلُها يَسْألُونَ رسُولَ اللَّهِ ﷺ أنْ يَرْجِعها إلَيْهِمْ حَتى أنْزَلَ اللَّهُ تعَالى فى المؤْمِناتِ ما أنْزَلَ * قال ابنُ شِهابٍ وأخبرَنى عُرْوَةُ بنُ الزبَيْرِ أنَّ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها زَوجَ النبىِّ ﷺ قالَتْ إنَّ رسُولَ اللَّهِ ﷺ كانَ يَمْتَحِنُ مَنْ هاجَرَ مِنَ المُؤْمِناتِ بِهٰذِهِ الآيَةِ ياأيُّها النبىُّ إذَا جاءَكَ المُؤْمِناتُ يُبايِعْنَكَ * وعَنْ عَمِّهِ قال بَلَغْنا حِينَ أمَرَ اللَّهُ رسُولَهُ صلى اللَّهُ عليه وسلم أنْ يَرُدَّ ألى المُشْرِكينَ ما أنْفَقُوا عَلى منْ هاجَرَ مِنْ أزْوَاجِهِمْ وبَلَغَنا أنَّ أبا بَصِيرٍ فَذَكَرَهُ بِطُولِهِ*

Metindeki Gadîru'l-Eştât hakkında şu bilgi verilmiştir:

"Gadîr", yağmur veyâ kaynak sularının biriktiği çukurdur.

"el-Eştât" da Hudeybiye hizâsında bir yerin adıdır. Buradan başka yerde su çukuru bulunmadığından, Gadîr adı bu yere izâfe edilerek Gadîru'l-Eştât denilmiştir.

"Ehâbîş" ta'bîri hakkında da şu açıklama verilmiştir:

"Ehâbîş", Kureyş, Kinâne, Huzeyme, Huzâa kabîlelerinin mecmuasına denir. *Ehâbîş* unvânı, vaktiyle bu kabîleler murahhaslarının Hubşî Dağı'nda toplanarak "Bu dağ yerinde durdukça kabîlelerimiz halkı birbirinden ayrılmayacak, müşkil zamânlarda birbirine yardım edecek" diye vukû' bulan ittifâkın verdiği isimdir.

205-..... Bana İbn Şihâb'ın kardeşinin oğlu, amcası(Muhammed ibn Müslim ibn Şihâb)ndan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi de Mervân ibnu'l-Hakem ile Mısver ibn Mahrame'den işitmiştir. Bu iki sahâbî Rasûlullah'ın Hudeybiye umresi hakkındaki haberinden bir haber naklediyorlardı. (İbn Şihâb şöyle dedi:) Urvenin o iki sahâbîden bana haber verdiği şeyler içinde şu fıkralar vardı:

Rasûlullah (S) Hudeybiye günü ta'yîn edilen sulh müddeti üzerine Suheyl ibn Amr ile yazışma yaptığı zamân, Suheyl ibn Amr'ın ileri sürdüğü şartlar içinde şunlar da vardı: Suheyl:

— Sana bizden bir erkek gelirse, o gelen kimse senin dîninde olsa bile onu bize geri vereceksin ve onunla bizim aramızı boşaltacaksın, dedi ve Suheyl ancak bu şart üzerine Rasûlullah ile barış andlaşması yapacağında diretti.

Müslümânlar bu şartı istemeyip öfkelendiler ve bu şart aleyhinde konuştular. Suheyl, Rasûlullah ile ancak bu şart üzere andlaşma yapmakta dayatınca Rasûlullah (o şartı kabûl edip) onunla anlaşmaya vardı.

Bu madde uyarınca daha o gün Rasûlullah, Suheyl ibn Amr'ın oğlu Ebû Cendel'i babasına geri verdi. O anlaşma müddeti içinde Rasûlullah'a gelen herbir erkeği, müslümân olarak gelmiş de olsa muhakkak geri çevirmiştir.

Bu arada mü'min kadınlar da Muhâcir olarak geldi. Ve Ukbe ibn Ebî Muayt'ın kızı Ümmü Kulsüm de kadınlık çağına erişmiş olduğu hâlde o günü Rasûlullah'ın yanına çıkıp gelenlerdendi. Arkasından âilesi de geldiler de Ümmü Kulsüm'ü kendilerine geri vermesini Rasûlullah'tan istiyorlardı. Fakat Yüce Allah, mü'min kadınlar hakkında indirdiğini indirdiği için -el-Mümtehine: 10. âyeti indirdiği için- (Rasûlullah, Ümmü Kulsüm'ü âilesine geri vermemiştir).

İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) mü'min kadınlardan muhâcir olup gelenleri şu âyet ile imtihân ediyordu:

"Ey Peygamber, mü'min kadınlar -Allah'a hiçbirşeyi eş tutmamaları, hırsızlık yapmamaları, zinâ etmemeleri, evlâdlarını öldürmemeleri, elleriyle ayakları arasından bir iftirâ düzüp getirmemeleri, (emredeceğin) ***herhangi bir iyilik husûsunda sana âsî olmamaları şartıyle- sana bey'atleşmeye geldikleri zamân, bey'atlerini kabûl et. Onlar için Allah'tan mağfiret isteyiver. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir"*** (el-Mümtehine: 12).

Yine amcasından o, yânî İbn Şihâb: O zamân Allah'ın, kendi Rasûlü'ne, müşrik erkeklerin mü'min olarak hicret etmiş kadınlarına yaptıkları mehr ve diğer harcamaları müşrik erkeklere geri ver-

mesini emrettiği haberi de bize ulaştı, demiştir. Ve yine bize Ebû Basîr kıssası da ulaştı, deyip o hadîsi de uzunluğu ile zikretmiştir [249].

٢٠٦ــ حَدَّثناقُتَيْبَةُ عنْ مالِكٍ عنْ نافِعٍ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى الله عنْهُما خَرَجَ مُعْتَمِراً في الفِتْنَةِ فقال إنْ صُدِدْتُ عنِ البَيْتِ صَنَعْنا كَما صَنَعْنا مَعَ رسُولِ اللَّهِ ﷺ فأهَلَّ بِعُمرَةٍ مِنْ أجْلِ أنَّ رسُولَ اللَّهِ ﷺ كانَ أهَلَّ بِعُمْرةٍ عامَ الحُدَيْبِيَةِ*

206- Bize Kuteybe ibn Saîd, (İmâm) Mâlik'ten; o da Nâfi'den şöyle tahdîs etti: Abdullah ibn Umer (Haccâc'ın Abdullah ibn Zubeyr'le harb etmek için Mekke üzerine bir ordu ile yürüdüğü) fitne senesi içinde umre niyetiyle yola çıktı da:

— Eğer ben Beyt'i ziyâretten men' olunursam, ben de Rasûlullah (S) ile yaptığımız gibi yaparım, dedi ve akabinde telbiye ederek (Zu'l-Huleyfe'de) umre niyetiyle ihrâmlandı.

Çünkü Rasûlullah da Hudeybiye senesinde böyle umre niyetiyle ihrâma girmişti.

٢٠٧ــ حَدَّثنامُسَدَّدٌ حَدَّثنا يَحْيَى عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ نافعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ أنَّهُ أهَلَّ وقال إنْ حِيلَ بَيْنِى وبَيْنَهُ لَفَعَلْتُ كما فَعَلَ النبىُّ ﷺ حِينَ حالَتْ كُفَّارُ قُرَيْشٍ بَيْنَهُ وتَلاَ لَقَدْ كانَ لَكُمْ في رسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ*

207-..... İbn Umer (fitne zamânında) umre niyetiyle ihrâma girdi de: Eğer benimle Beyt arasına engel olunursa, ben de Kureyş kâfirlerinin Peygamber'le Beyt arasına engel oldukları zamân Pey-

---

249 Hadîsin başlığa uygunluğu "Hudeybiye yılında..." ifâdesindedir. Hadîsin sonunda getirilen iki rivâyetin birincisi Şartlar Kitâbı'nda, diğeri yânî Ebû Basîr hadîsi ise Sulh Kitâbı'nın sonunda daha uzun metinle geçmişti.

Buradaki birinci metinde işâret edilen el-Mümtehine: 10. âyetinin devâmı, hadîsin son fıkrasındaki müşrik erkeklerin yaptıkları harcamaları onlara geri verme emrini açıklamaktadır: ***"Kâfir zevcelerin bu kadınlara sarfettikleri mehri onlara*** (kâfirlere) ***verin. Sizin onları nikâhla almanızda, mehirlerini verdiğiniz takdîrde, üzerinize bir günâh yoktur. Kâfir zevcelerinizi*** (nikâhınız altında) ***tutmayın. Sarf ettiğiniz mehri isteyin.*** (Kâfirler de size hicret eden mü'min kadınlara) ***harcadıkları mehri istesinler. Bu, Allah'ın hükmüdür. Aranızda O hükmeder. Allah hakkıyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sâhibidir".***

Yukarıda geçtiği üzere Hudeybiye barış andlaşmasına göre Medîne'ye hicret edecek müslümânların geri verilmesi gerekiyordu. Ancak gelen kadınların imtihândan sonra mehirlerinin geri verilmesi lâzım gelmiştir. Bu âyet sulh anlaşması gereğince geri gönderileceklerin taahhüd edilen mü'min erkeklerden ibâret olduğunu, bunun kadınlara şumûlü bulunmadığını açıklamaktadır. Çünkü mü'min bir kadın kâfir bir zevcin nikâhı altında kalamaz *(Medârik)*.

gamber'in Hudeybiye'de yaptığı işleri yaparım, dedi ve şu âyeti okudu: ***"Andolsun ki, Allah'ın Rasûlü'nde sizin için güzel bir tâbi' olup uyma numûnesi vardır..."*** (el-Ahzâb: 21).

٢٠٨ــ حَدَّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدِ بنِ أسْماءَ حَدَّثنا جُوَيْرِيَةُ عنْ نافِعٍ أنَّ عُبَيدَ اللَّهِ بنَ عبْدِاللَّهِ وسالِمَ بنَ عَبْدِ اللهِ أخبراهُ أنَّهُما كلَّما عَبْدَ اللهِ بن عُمَرَ ح وحَدَّثنا مُوسٰى بنُ إسْماعِيلَ حَدَّثناجُوَيْرِيةُ عن نافِعٍ أنَّ بَعْضَ بَنى عَبْدِاللهِ قال لَهُ لَوْ أقَمْتَ العَامَ فإنِّى أخافُ أن لاتَصِلَ إلى البَيْتِ قال خَرَجْنا مَعَ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم فَحال كُفَّارُ قُرَيْشٍ دُونَ البَيْتِ فَنحرَ النبىُّ صلى الله عليه وسلم هَدَاياهُ وحَلَقَ وقَصَّرَ أصْحابُهُ وقال أُشْهِدُكُمْ أنِّى أوْجَبْتُ عُمْرَةً فإنْ خُلِّىَ بَيْنى وبَيْنَ البَيْتِ طُفْتُ وإنْ حِيلَ بَيْنى وبَيْنَ البَيْتِ صَنَعْتُ كَمَا صَنَعَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم فَسارَ ساعَةً ثُمَّ قالَ ماأرى شأنَهُما إلاَّ واحِداً أُشْهِدُكُمْ أنِّى قد أوْجَبْتُ حَجَّةً معَ عُمْرَتى فَطافَ طَوَافًا واحِدًا وسَعْيًا واحِدًا حَتَّى حَلَّ منْهُما جَمِيعًا*

208-..... Abdullah ibn Umer'in iki oğlu Ubeydullah ile Sâlim, babaları Abdullah ibn Umer'le konuştuklarını Nâfi'e haber vermişlerdir.

H ve yine bize Mûsâ ibn İsmâîl tahdîs etti: Bize Cuveyriye, Nâfi'den şöyle tahdîs etti: Abdullah ibn Umer'in oğullarından bâzısı İbn Umer'e:

— Bu yıl yerinde kalsan (hacca gitmesen elbette daha hayırlı olur)! Çünkü ben senin bu sene Beyt'e ulaşamayacağından korkuyorum, dedi.

İbn Umer dedi ki:

— Biz Peygamber'in berâberinde yola çıktık. Kureyş kâfirleri Beyt'e varmağa mâni' oldular. Bunun üzerine Peygamber kurbanlıklarını kesti, başını tıraş etti, sahâbîleri de saçlarını kısalttılar.

İbn Umer devamla şöyle dedi:

— Sizi şâhid tutuyorum ki, ben kendime umre yapmayı vâcib kıldım. Eğer benimle Beyt'in arası serbest bırakılırsa Beyt'i tavâf ederim. Eğer benimle Beyt'in arasına engel olunursa, ben de Rasûlullah'ın (Hudeybiye'de) yaptığı gibi yaparım, dedi (ve Zu'l-Huleyfe'de umre niyetiyle ihrâma girdi).

Bir sâat gittikten sonra:

— Mâni' olunmakla ihrâmdan çıkmanın cevâzında hacc ile um-

renin ikisini de bir görüyorum (aralarında fark görmüyorum). Sizleri şâhid tutuyorum ki, ben umrem ile berâber haccı da kendime vâcib kıldım, dedi (ve kırân haccına niyet etti).

Mekke'ye girdiği gün bir tavâf ve bir sa'y yaptı (ikaamet etti). Nihâyet (nahr gününde kurbanını kesip) iki ibâdetten berâberce ihrâmdan çıktı [250].

٢٠٩ــ حَدَّثنى شُجاعُ بنُ الوَلِيدِ سَمِعَ النَضْر بنَ مُحَمَّدٍ حَدَّثناصَخْرٌ عنْ نافِعٍ قال إنَّ النَّاسَ يَتحدَّثُونَ أنَّ ابنَ عُمَرَ أسْلَمَ قَبْلَ عُمَرَ ولَيْسَ كَذَلِكَ ولٰكِنْ عُمَرُ يَوْمَ الحُدَيْبِيَةِ أرْسَلَ عبْدَاللَّهِ إلى فَرسٍ لَهُ عنْدَ رجُلٍ منَ الأنْصارِ يأتِى بِهِ ليُقاتِلَ عَلَيْهِ ورسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُبايعُ عِنْدَ الشَّجرَةِ وَعُمَرُ لا يَدْرِى بذٰلِكَ فَبَايَعَهُ عَبْدُاللَّهِ ثُمَّ ذَهَبَ إلى الفَرس فَجاءَ بِهِ إلى عُمَرَ وعُمَرُ يَسْتَلْئِمُ لِلْقِتالِ فأخْبَرَهُ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يُبايعُ تَحْتَ الشَّجَرَةِ قال فانْطَلَقَ فَذَهَبَ مَعَهُ حَتَّى بايعَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم فَهْىَ الَّتى يتَحَدَّثُ النَّاسُ أنَّ ابنَ عُمَرَ أسْلَمَ قَبْلَ عُمَرَ * وقال هِشامُ بنُ عمَّارٍ حَدَّثنا الوَلِيدُ بنُ مُسْلِمٍ حدَّثنا عُمَرُ بنُ مُحَمَّدٍ العُمَرِىُّ أخبرنى نافِعٌ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ النَّاسَ كانُوا معَ النبىِّ ﷺ يوْمَ الحُدَيْبِيةِ تَفَرَّقُوا فِي ظِلالِ الشَّجَرِ فإذا النَّاسُ مُحْدِقُونَ بالنبىِّ ﷺ فَقالَ ياعَبْداللَّهِ انْظُرْ ماشأْنُ النَّاسِ قدْ أحْدَقُوا برَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَوَجَدَهُمْ يُبايِعُونَ فَبايَعَ ثُمَّ رَجَعَ إلى عُمَرَ فَخَرجَ فَبَايَعَ*

209-..... Nâfi' şöyle demiştir: İnsanlar "İbn Umer, babası Umer'den önce müslümân oldu" diye konuşuyorlar. Hâlbuki iş böyle değildir. İş şöyledir: Umer, Hudeybiye günü oğlu Abdullah'ı, Ensâr'dan bir kişinin yanında bulunan atın, üzerine binip harbetmek maksadiyle getirmesi için, atının yanına göndermişti. Bu sırada Rasûlullah ağacın yanında insanlardan bey'at alıyordu. Hâlbuki Umer bu bey'at işini bilmiyordu. Abdullah, Rasûlullah ile bey'at edip, sonra atı almaya gitti ve atı Umer'e getirdi. O sırada Umer, harbetmek için

250 Arka arkaya gelen bu üç hadîsin başlığa uygunlukları, Hudeybiye sözünün geçmesindedir. Bunlar aynı sened ve küçük farklı metinlerle Hacc Kitâbı'nda da geçmişlerdi. 208 rakamlı hadîsin son fıkrası "Kırân haccı yapan ihrâmlı, iki tavâfa muhtâc olmaz" diyen fakîhlerin mezhebine delîldir. Hanefîler'de ise Kırân haccı yapan kimse için de iki tavâf lâzımdır. Bu konuda başka delîller de vardır.

zırhını giymekle meşgûldü. Abdullah babasına Rasûlullah'ın ağaç altında insanlardan bey'at almakta olduğunu haber verdi.

Râvî dedi ki: Hemen Umer bey'at yerine gitti, kendisiyle berâber oğlu da gitti..Nihâyet Umer de Rasûlullah'a bey'at etti. İşte insanlar'ın "Abdullah ibn Umer, babası Umer'den önce müslümân oldu" diye konuşur oldukları söz, budur.

Ve Hişâm ibn Ammâr şöyle demiştir: Bize el-Velîd ibnu Müslim tahdîs etti. Bize Umer ibnu Muhammed el-Umerî tahdîs etti. Bana Nâfi', İbn Umer'den haber verdi (o şöyle demiştir): Hudeybiye günü insanlar Peygamber'in berâberinde idiler; ağaçların gölgelerine dağılmışlardı. Derken birdenbire insanlar Peygamber'in etrafını çevirdiler. Umer:

— Yâ Abdallah! Bak bakalım, insanların hâli nedir; Rasûlullah'ın etrafını kuşatmışlar? dedi.

Abdullah insanları bey'at yapıyor hâlde buldu ve kendisi de bey'at etti. Sonra Umer'in yanına döndü. Akabinde Umer de varıp bey'at yaptı [251].

٢١٠ــ حدَّثَنا ابنُ نُمَيْرٍ حَدَّثنا يَعْلَى حَدَّثنا إسْماعِيلُ قال سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ أبى أوْفَى رضِى الله عنهما قال كُنَّا مَعَ النبىِّ ﷺ حِينَ ا عْتَمَرَ فَطافَ فَطُفْنا مَعَهُ وصَلَّى وصَلَّيْنا مَعَهُ وسَعَى بيْنَ الصَّفا والمَرْوةِ فَكُنَّا نَسْتُرُهُ مِنْ أهلِ مَكَّةَ لا يُصِيبُهُ أحَدٌ بِشَىْءٍ*

210-..... Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -anlaşma hükmüne göre îfâ ettiği- umreyi yaptığı zamân, biz de berâberinde idik. Peygamber Ka'be'yi tavâf etti; biz de berâberinde tavâf ettik. O namâz kıldı; biz de berâberinde namâz kıldık. O, Safâ ile Merve arasında sa'y yaptı. Bu sırada biz Peygamber'i Mekke ahâlîsinden herhangibir kimse O'na bir zarar isâbet ettirmesin diye koruyorduk [252].

٢١١ــ حدَّثَنا الحَسَنُ بنُ إسْحاقَ حَدَّثنا مُحَمَّدُ بنُ سابِقٍ حَدَّثنا مالِكُ ابنُ مِغْوَلٍ قال سَمِعْتُ أبا حَصِينٍ قال قال أبو وائِلٍ لَمَّا قَدِمَ سَهْلُ بنُ حُنَيْفٍ

---

251 Bu son kısım, nushaların çoğunda böyle ta'lîk sûretinde vâkı' olmuştur. Bâzı nushalarda ise "Ve bana dedi" şeklinde gelmiştir. Bunu İsmâîlî mevsûl olarak rivâyet etmiştir... (Aynî).

252 Buhârî bu hadîsi burada sırf Abdullah ibn Ebî Evfâ'nın ağaç altında bey'at edenlerden olmasından dolayı zikretmiştir. Abdullah, hem Hudeybiye umresinde, hem de ertesi yılda yapılan anlaşma hükmündeki umrede Peygamber'in berâberinde bulunmuştur.

مِنْ صِفِّينَ أَتَيْنَاهُ نَسْتَخْبِرُهُ فَقَالَ اتَّهِمُوا الرَّأْىَ فَلَقَدْ رَأَيْتُنِى يومَ أَبِى جَنْدَلٍ ولَوْ أَسْتَطِيعُ أَنْ أَرُدَّ عَلى رسُولِ اللَّهِ ﷺ أَمْرَهُ لَرَدَدْتُ واللَّهُ ورَسولُهُ أَعْلَمُ ومَا وضَعْنا أَسْيافَنا عَلى عَواتِقِنا لِأَمْرٍ يُفظِعُنا إلاَّ أَسْهَلْنَ بنَا إلى أَمْرٍ نَعْرِفُهُ قَبْلَ هٰذَا الأَمْرِ ما نَسُدُّ مِنْها خُصْماً إلاَّ انْفجَرَ عَلَيْنا خُصْمٌ ما نَدْرِي كَيْفَ نَاْتِى لَهُ*

211-..... Mâlik ibn Mığvel tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Ebû Husayn Usmân ibn Âsım el-Kûfî'den işittim, şöyle dedi: Ebû Vâil şöyle dedi: Sehl ibn Huneyf el-Ensârî (R) Sıffîn vak'asından geldiği zamân, biz ondan haber istemek üzere yanına geldik. (O, bu harb gününde taksîr yapmakla ittihâm ediliyordu.) Şöyle dedi:

— Sizler bu harb hakkında kendi re'yinizi ittihâm ediniz. (Çünkü ictihâd ettiğiniz bir ictihâdla İslâm içinde kardeşlerinizle harb ediyordunuz.) Yemîn olsun ben kendimi Ebû Cendel gününde gördüm. eğer Rasûlullah'a karşı O'nun emrini reddetmeye muktedir olaydım, muhakkak O'nun Ebû Cendel hakkındaki emrini reddederdim. Allah ve Rasûlü en bilendir. Biz Allah yolunda bize ağır gelen herhangibir iş için kılıçlarımızı omuzlarımızdan her indirişimizde muhakkak o kılıçlar (şu müslümânlar arasında meydana gelen) fitne işinden önce tanımakta olduğumuz işe doğru bizlere kolaylıklar yapmışlardır (yânî kılıçlarımız bizi o işe yaklaştırmış ve bizi o işin içine girdirmişlerdir. Bu fitne ise, içinde müslümânları öldürmek olduğu için müşkildir). Bu fitneden herhangi bir tarafı kapattıkça muhakkak üzerimize diğer bir taraf fışkırmıştır ki, biz ona nasıl varacağımızı bilmiyoruz [253].

٢١٢ــ حدَّثَنا سُلَيْمانُ بن حَرْبٍ **حَدَّثنا** حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ أَيُّوبَ عنْ مُجاهِدٍ عنِ ابنِ أَبِى لَيْلى عنْ كَعْبِ بن عُجْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال أَتَى عَلَىَّ النبىُّ ﷺ زَمَنَ الحُدَيْبِيَّةِ والقَمْلُ يَتناثَرُ عَلى وجْهِى فقال أَيُؤْذِيكَ هَوَامُّ رأسِكَ قُلْتُ نَعمْ قال فاحْلِقْ وصُمْ ثلاثَةَ أَيَّامٍ أو أَطْعِمْ سِتَّةَ مَساكِينَ أَوِانْسُكْ نَسِيكَةً قال أَيُّوبُ لاَ أَدْرِى بأَيِّ هٰذا بَدَأَ *

212-..... Ka'b ibn Ucre (R) şöyle demiştir: Hudeybiye zamâ-

253 Hadîsin başlığa uygunluğu, Hudeybiye gününde Suheyl'in oğlunun elleri bağlı olarak Mekke'den kacıp gelişi ve anlaşmanın bir maddesi uyarınca Peygamber tarafından babasına geri verilmesi kıssasına işâret etmesi i'tibâriyledir.

Sehl ibn Huneyf'in buradaki son sözü, Sıffîn gününde iki hakem hükmedince, işin yayılması ve şiddetlenmesinden ve işin düzeltilmesi ve telâfîsine gidilemediğinden haber vermek istemiş olmasıdır. Bu hadîs Cihâd Kitâbı'nın son bâblarında da kısaca geçmişti.

nında yüzüm üzerinde b'tler dağılır vaziyette iken, Peygamber (S) yanıma geldi ve:

— *"Başındaki haşereler sana eziyet veriyor mu?"* buyurdu.

Ben de:

— Evet (eziyet veriyorlar), dedim.

Peygamber:

— *"Öyleyse başını tıraş et de üç gün oruç tut yâhud altı fakîri doyur yâhud da bir kurban kes"* buyurdu.

Bu hadîsin senedindeki râvîlerden Eyyûb es-Sahtıyânî: Peygamber'in bu oruç tutmak, altı fakîri doyurmak yâhud bir kurban kesmek şıkklarından hangisi ile söze başladığını bilmiyorum, demiştir [254].

٢١٣ــ حدَّثَنا مُحَمَّدُ بنُ هِشامٍ أَبو عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثنا هُشَيْمٌ عنْ أَبى بِشْرٍ عنْ مُجاهِدٍ عنْ عبْدِالرَّحْمٰنِ بنِ أَبى لَيْلَى عنْ كَعْبِ بنِ عُجْرَةَقال كُنَّا مَعَ رسُولِ اللَّهِ ﷺ بالحُدَيْبِيَّةِ ونَحْنُ مُحْرِمُونَ وقَدْ حَصَرَنا المُشْرِكُونَ قال وكانَتْ لِى وفْرَةٌ فَجَعَلَةِ الهَوامُّ تَسَّاقَطُ على وَجْهِى فَمَرَّ بِى النبىُّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم فقال أَيُؤْذِيكَ هَوَامُّ رأسِكَ قُلْتُ نَعَمْ قال وأُنْزِلَتْ هٰذِهِ الآيَةُ فَمَنْ كانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رأسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيامٍ أَوْ صدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ*

213-..... Ka'b ibn Ucre (R) şöyle demiştir: Biz Hudeybiye'de Rasûlullah'ın berâberinde umre niyetiyle ihrâma girmiş hâlde bulunduk. Müşrikler bizi Ka'be'ye ulaşmaktan habsetmişlerdi. Ka'b şöyle devâm etti: Benim kulak memelerime kadar uzayan bol saçım vardı. Haşereler yüzümün üzerine düşüşmeye başladı. Bu sırada Peygamber yanıma uğradı da:

— *"Başının haşereleri sana eziyet veriyor mu?"* diye sordu.

Ben de:

— Evet (eziyet veriyor), dedim.

Ka'b, şu âyet indirilmişti, dedi:

*"**Haccı da umreyi de Allah için tam yapın. Fakat** (bunlardan) **alıkonursanız, o hâlde kolayınıza gelen kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Artık içinizden kim hasta olur, yâhud başından bir eziyeti bulunursa ona oruçtan, ya sadakadan yâhud da kurbandan biriyle fidye** (vâcib olur)..." (el-Bakara: 196) [255].

---

254 Hadîsin başlığa uygunluğu "Hudeybiye zamânında" sözündedir. Bunun bir rivâyeti Hacc Kitâbı'nda geçmişti.

255 Bu da aynı hadîsin diğer bir rivâyetidir.

٣٨ــ بابُ قِصَّةِ عُكْلٍ وعُرَيْنَةَ

38- UKL VE UREYNE (KABÎLELERİ) KISSASI BÂBI

٢١٤ــ حدَّثني عَبْدُ الأَعْلَى بنُ حَمَّادٍ حَدَّثنايَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ حَدَّثناسَعِيدٌ عنْ قَتادةَ أنَّ أَنساً رضى اللَّهُ عنه حدَّثهُمْ أنَّ ناسًا مِنْ عُكْلٍ وَعُرَيْنَةَ قَدِمُوا المَدِينَةَ عَلى النبيِّ ﷺ وتَكَلَّمُوا بالإِسْلامِ فقالُوا يانبيَّ اللَّهِ إنَّا كُنَّا أَهْلَ ضَرْعٍ ولَمْ نَكُنْ أَهْلَ رِيفٍ واسْتَوْخَمُوا المَدِينَةَ فأَمَرَهُمْ رسُولُ اللَّهِ ﷺ بِذَوْدٍ ورَاعٍ وأَمَرَهُمْ أنْ يَخْرُجُوا فِيهِ فيَشْرَبُوا مِنْ أَلْبانِها وأَبْوالِها فانْطَلَقُوا حَتَّى إذَا كانُوا ناحِيَةَ الحَرَّةِ كَفَرُوا بَعْدَ إسْلامِهِمْ وَقَتَلُوا رَاعِيَ النَّبيِّ صَلَّى اللَّهُ عليْه وَسَلَّمْ واسْتاقُوا الذَّوْدَ فَبَلَغَ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَبَعَثَ الطَّلَبَ في آثارِهِمْ فَأَمَرَ بِهِمْ فَسَمَرُوا أَعْيُنَهُمْ وَقَطَعُوا أَيْدِيَهُمْ وتُرِكُوا فى نَاحِيَةِ الحَرَّةِ حَتَّى ماتُوا عَلَى حالِهِمْ * قال قَتادةُ بَلَغَنا أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْه وسلم بَعْدَ ذَلِكَ كانَ يَحُثُّ عَلى الصَّدقَةِ ويَنْهى عنِ المُثْلَةِ * قال أَبو عبْدِ اللَّهِ وقال شُعْبَةُ وأبانُ وحَمَّادٌ عنْ قَتادَةَ مِنْ عُرَيْنَةَ * وقال يَحْيَى بنُ أبى كَثِيرٍ وأَيُّوبُ عنْ أبى قِلابَةَ عنْ أَنسٍ قَدِمَ نَفَرٌ مِنْ عُكْلٍ *

214-..... Bize Saîd, Katâde'den tahdîs etti. Onlara da Enes (R) şöyle tahdîs etmiştir: Ukl ve Ureyne kabîlelerinden birtakım insanlar Medîne'ye Peygamber'in huzûruna geldiler de İslâm kelimesini söylediler, yânî tevhîdi telâffuz edip İslâm'a girdiklerini açıkladılar. Akabinde:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Bizler sürü sâhibleri idik, ekin ve mahsûl sâhibleri değildik, dediler.

Ve Medîne'nin havâsını sıhhatlerine uygun bulmadılar (da burada ikaamet etmek istemediler). Rasûlullah (S) onlara zekât develerinin ve çobanının bulunduğu yere gitmelerini, o develerin içine çıkıp onların sütlerinden ve sidiklerinden içmelerini emretti. Onlar oraya gittiler ve onlardan içtiler. Nihâyet Harre tarafında bulundukları (sağlıklarına kavuşup semizledikleri ve renkleri kendilerine geldiği) zamân İslâm'a girmelerinin ardından kâfir oldular, Peygamber'in çobanını öldürdüler ve develeri önlerine katıp götürdüler. Bu iş Peygamber'e ulaşınca arkalarından arayıcılar gönderdi. Gönderilen seriyye onları yakalayıp getirdiler. Peygamber onlara kısas yapılmasını emretti. Akabinde o cânîlerin gözlerini çıkardılar, ellerini kestiler ve

kendi hâlleri üzere ölünceye kadar Harre tarafına terkedildiler [256].

Geçen senedle Katâde: Bundan sonra Peygamber'in sadaka vermeyi teşvîk eder ve ölünün vücûd organlarını kesmekten nehyeder olduğu haberi bize ulaştı, demiştir.

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Şu'be, Ebân ve Hammâd, Katâde'den yaptıkları rivâyette "Ureyne'den birtakım insanlar" şeklinde söylediler. Yahyâ ibn Ebî Kesîr ile Eyyûb, Ebû Kılâbe'den; o da Enes'ten "Ukl'den birtakım insanlar geldi" diye rivâyet ettiler [257].

٢١٥ــ حدَّثَنى مُحَمَّدُ بنُ عبْدِالرَّحِيمِ **حَدَّثنا** حَفْصُ بنُ عُمَرَ أَبو عُمَرَ الحَوْضِيُّ **حَدَّثنا** حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ **حَدَّثنا** أَيُّوبُ والحَجَّاج الصَّوَّافُ قالا **حَدَّثنى** أَبو رَجاءٍ مَوْلَى أَبى قِلابَةَ وكانَ معَهُ بالشَّأْمِ أَنَّ عُمَرَ بنَ عبْدِ العَزِيزِ اسْتَشارَ النَّاسَ يَوْماً قال ماتَقُولُونَ فِي هَذِهِ القَسَامَةِ فقالُوا حقٌّ قضى بها رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم وقَضَتْ بِها الخلَفاءُ قَبْلَكَ قال وأَبو قِلابَةَ خَلْفَ سَرِيرِهِ فقال عَنْبَسةُ بنُ سَعِيدٍ فأَيْنَ حدِيثُ أَنسٍ فِي العُرَنِيِّينَ قال أَبو قِلابَةَ إِيَّاىَ حدَّثَهُ أَنسُ بنُ مالِكٍ قال عبْدُالعَزِيزِ بنُ صُهَيْبٍ عنْ أَنسٍ مِنْ عُرَيْنَةَ : وقال أَبو قِلابَةَ عنْ أَنسٍ مِنْ عُكْلٍ ذَكَرَ القِصَّةَ*

215-..... Bize Eyyûb es-Sahtıyânî ile el-Haccâc ibn Ebî Usmân es-Savvâf tahdîs edip herbiri şöyle dediler: Bana Ebû Kılâbe'nin himâyesinde bulunan Ebû Recâ Süleymân tahdîs etti. Ebû Recâ Şâm'da Ebû Kılâbe'nin berâberinde bulunuyordu. Umer ibnu Abdilazîz bir gün insanlarla istişâre etti de:

— Şu kasâme yemîni hakkında ne dersiniz? diye sordu.

Oradakiler:

— Kasâme yemîni haktır, Rasûlullah onunla hükmetmiş, senden evvelki halîfeler de bununla hükmetmişlerdir, dediler.

Ebû Recâ dedi ki: Bu sırada Ebû Kılâbe, Umer'in oturduğu serîrin arkasında bulunuyordu. Anbesetu'bnu Saîd:

— Enes'in Urenîler hakkındaki hadîsi nerededir? diye sordu.

Ebû Kılâbe:

---

256 Hadîsin başlığa uygunluğu apaçıktır. Bu hadîsin bir rivâyeti Abdest Alma Kitâbı'nda da geçmişti. Bu haydûdları aramaya giden seriyye yirmi kişilik idi, kumandanları Kürz ibn Câbir yâhud Saîd ibn Zeyd (R) idi.

257 Buhârî buradaki rivâyetlerde o haydûdların kâh Ukl kabîlesinden, kâh Ureyne kabîlesinden diye gösterildiğini bildirmiş oluyor. Birinci hadîste ise bunların Ukl ve Ureyne'den oldukları beyân edilmiştir ki, bunların bâzılarının Ukl'den, bâzılarının da Ureyne kabîlesinden oldukları anlaşılıyor.

— O hadîsi bana Enes ibn Mâlik tahdîs etmiştir, dedi.

Abdulazîz ibnu Suheyb, Enes'ten "Ureyne'den" şeklinde söyledi. Ebû Kılâbe ise Enes'ten "Ukl kabîlesinden" şeklinde söyleyip, o kıssayı zikretti [258].

٣٩ــ بابُ غَزْوَةِ ذَاتِ القَرَدِ وهْىَ الغَزْوَةُ الَّتى أغارُوا عَلى لِقاحِ النبىِّ ﷺ قَبْلَ خَيْبَرَ بِثَلاثٍ

39- ZÂTU'L-KARED GAZVESİ BÂBI

Bu, Hayber'den üç gün önce, orada Peygamber'in sağmal develerine baskın ve yağmacılık etmeleri üzerine yapılan gazvedir [259].

٢١٦ ــ حدَّثَنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنا حاتِمٌ عنْ يَزِيدَ بنِ أبى عُبَيْدٍ قال سَمِعْتُ سلَمَةَ بنَ الأكْوَعِ يَقُولُ خَرَجْتُ قَبْلَ أنْ يُؤذَّنَ بالأُولَى وكانَتْ لِقاحُ رسُولِ اللَّهِ ﷺ تَرْعَى بِذِى قَرَدٍ قال فَلَقِيَنى غُلامٌ لِعَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ فقال أُخِذَتْ لِقاحُ رسُولِ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ مَنْ أخَذَها قال غَطَفانُ قال فَصَرَخْتُ

---

258 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bu rivâyetle Abdulazîz ibn Suheyb'in bu hadîsi Enes'ten "Ureyne'den" şeklinde rivâyet edip "Ukl" kabîlesini zikretmediğini, Ebû Kılâbe'nin ise Enes'ten "Ukl kabîlesinden" şeklinde söyleyip "Ureyne"yi zikretmediğini tesbît edip bildirmiş oluyor.

el-Kasâme, kaatili bilinmeyen bir ölüm vak'asında ölü sâhibleri üzerine taksîm edilen elli yemîndir. Bu yemîn şöyle açıklanmıştır:

"el-Kasâme, Selâme vezninde, yemîn ma'nâsına olan *Iksâm*'dan isimdir, mutlak yemîn ma'nâsınadır. Sonra şu yemînde kullanıldı ki, ölü sâhibleri üzere taksîm olunur. Meselâ bir karye toprağında bir kimsenin mülkü olmayan boş yerde yaralı bir maktül bulunup, kaatili bilinmediğinde veresesi o karye halkından iddiâ eyledikte maktülün velîsi seçtiği elli adama yemîn verir. Eğer elli adam bulunmaz ise yemîn verilen kimselere elli yemîn tamamlanıncaya kadar yemîn tekrîr olunur. Ve yine beyyine olmayarak, meselâ karye yakınında düşmanlığı açık olan Amr üzerine bi'd-delâle da'vâ etseler, ölü sâhibleri işbu Amr, Zeyd'i öldürdü diye elli tamamlanıncaya kadar yemîn ederler. İşte bu iki sûrette yemîn eden cemâate de *"Kasâme"* ıtlâk olundu. Eğer muddîler yemîn ederlerse diyete hakk kazanırlar ve eğer ittihâm edilenler yemîn ederlerse diyet lâzım gelmez..." *(Kaamûs Ter.).*

259 Zû-Kared, Gatafân diyârı yakınında oniki mil uzaklıkta bir sudur. Medîne ile Hayber arasında ve Şâm yolu üzerindedir. Medîne'ye iki konak uzaklıktadır. Buna Gâbe gazvesi de denir. İbn Sa'd ile Vâkıdî bu gazvenin, hicretin altıncı yılında Rebîu'l-evvel ayında olduğunu nakletmişlerdir. İbn Sa'd çalınan develerin yirmi olduğunu bildiriyor. Bu develerin başında bulunan Ebû Zerr'in oğlu ve karısı da taarruza uğramış, Ebû Zerr'in oğlu öldürülmüş, kadın esîr edilmiştir.

ثَلاَثَ صَرَخاتٍ يا صَبَاحاهْ قال فأسْمَعْتُ ما بَيْنَ لابَتَي المَدِينَةِ ثُمَّ انْدَفَعْتُ عَلى وَجْهِى حَتَّى أدْرَكْتُهُمْ وقَدْ أخَذُوا يَسْتَقُونَ مِنَ الماءِ فَجَعَلْتُ أرْمِيهِمْ بِنَبْلِى وكُنْتُ رَامِيًا وأقُولُ أنا ابنُ الأكْوَعْ اليَوْمُ يَوْمُ الرُّضَّعْ : وأرْتَجِزُ حتَّى اسْتَنْقَذْتُ اللِّقاحَ مِنْهُمْ و اسْتَلَبْتُ مِنْهُمْ ثَلاَثِينَ بُرْدَةً قال وجاءَ النبيُّ ﷺ و النَّاسُ فَقُلْتُ يا نبيَّ اللَّهِ قَدْ حَمَيْتُ القَوْمَ الماء وهُمْ عِطاشٌ فابْعَثْ إلَيْهِمِ السَّاعةَ فقال يا ابنَ الأكْوَعِ مَلَكْتَ فأسْجِحْ قال ثُمَّ رَجَعْنا ويُرْدِفُنِى رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم عَلى ناقَتِهِ حتَّى دَخَلْنا المَدِينَةَ*

216-..... Ben Seleme ibnu'l-Ekva'(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Ben bir sabâh namâzı ezânı okunmazdan önce (Medîne'den Gâbe ormanlığı tarafına gitmek üzere) yola çıktım. O günlerde Rasûlullah'ın sağmal develeri Zû-Kared mer'asında otlayıp yayılıyorlardı.

İbnu'l-Ekva' devâmla dedi ki: Yolda giderken bana Abdurrahmân ibn Avf'ın bir oğlanı kavuştu ve:

— Rasûlullah'ın sağmal develeri (kırk kişilik çapulcular tarafından) alınıp götürüldü! dedi.

Ben kendisine:

— Develeri kim aldı? diye sordum.

O:

— Gatafân kabîlesi adamları! dedi.

İbnu'l-Ekva' devâmla dedi ki: Bu haber üzerine ben gür sesimle üç defa:

— Yâ Sabâhâh (Ey sabâhçılar, erken kalkanlar, yetişin baskın var)! diye haykırdım.

İbnu'l-Ekva' dedi ki: Ben bu haykırışımı Medîne'nin iki kara taşlığı arasındaki halka işittirdim. Sonra kendim yüzüm doğrultusu üzerine hiç sağa sola bakmadan yaya olarak çapulcuların arkalarından sür'atle koştum. Nihâyet onlara yetiştim. Oradaki sudan su çekmeye başlamışlardı. Ben onlara oklarımı atmaya başladım. Ben iyi bir ok atıcısı idim. Her ok attıkça da:

— Ben İbnu'l-Ekva'ım, bu gün alçakların öleceği gündür! diyor ve böylece kısa vezinli şiirler söylüyordum.

Nihâyet onlardan develeri kurtardım. Onlardan otuz tâne de bürdeyi zorla aldım.

İbnu'l-Ekva' dedi ki: Develeri sürüp getirirken Peygamber ve sahâbîler (beş veyâ yediyüz kişi) geldiler. Ben:

— Yâ Nebiyellah! Ben onların su içmelerine mâni' oldum. On-

lar, yânî hırsızlar topluluğu susuzdurlar. (Su aramakla meşgûldürler.) Şu sâat onlara bir müfreze gönder, dedim.

Fakat Peygamber:

— *"Ey İbnu'l-Ekva', sen alacağını aldın, artık yumuşak ol, şiddeti bırak"* buyurdu.

İbnu'l-Ekva' dedi ki: Sonra Medîne'ye döndük. Rasûlullah beni Medîne'ye girinceye kadar devesi üzerine terkisine bindirdi [260].

٤٠ ــ بابُ غَزْوَةِ خَيْبَرَ

40- HAYBER GAZVESİ BÂBI [261]

٢١٧ــ حدَّثَنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ عنْ بُشَيْرِ بنِ يَسارٍ أنَّ سُوَيْدَ بنَ النُّعْمانِ أخْبَرَهُ أنَّهُ خَرَجَ مَعَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم عامَ خَيْبَرَ حتَّى إذَا كُنَّا بالصَّهْباءِ وَهْيَ مِنْ أدْنَى خَيْبَرَ صَلَّى العَصْرَ ثُمَّ دَعا بالأزْوَادِ فَلَمْ يُؤْتَ إلاَّ بالسَّوِيقِ فأمَرَ بِهِ فَثُرِّيَ فأكَلَ وأكلْنا ثُمَّ قامَ إلى المَغْرِبِ فَمَضْمَضَ ومَضْمَضْنا ثُمَّ صلَّى ولَمْ يَتَوضَّأْ.

217-..... Suveyd ibnu'n-Nu'mân (R) şöyle haber vermiştir: Hayber yılında Peygamber (S) ile birlikte sefere çıktık. Sahbâ'ya -ki Hayber'in alt başındadır- vardığımızda (Peygamber inip) ikindi namâzı

---

260 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin bir rivâyeti Cihâd Kitâbı'nda "Düşmanı görüp en yüksek sesiyle "Yâ Sabâhâh" diye bağıran kişi bâbı"nda geçmişti.

261 Hayber, Medîne'nin Şâm cihetinde ve Medîne'ye sekiz berîd -bir berîd oniki mildir- yânî doksanaltı mil uzaklıkta büyük bir şehirdir. Güzel bir vâhanın ortasında kurulmuş olan Hayber kasabası siyer kitâblarında adları yazılı yedi kaleden meydana gelmişti. Çöl ile çevrili olan Hayber vâhası en güzel hurmalıkları ve zirâatiyle meşhûrdu.

O asırda Hayber, Yahûdîliğin merkezi idi. Benu'n-Nadîr Medîne civârından sürgün edildiğinde Huyey ibn Ahtab ve diğer Yahûdî ileri gelenleri Hayber'e yerleşmişlerdi. Böylece Hayber, müslümânlar aleyhine çalışanların pusu yeri olmuştu. Yarımadadaki bütün Arab kabîlelerini bu zengin Yahûdîler harekete geçiriyorlardı. Ahzâb harbi bunların kışkırtması eseri idi. Zu-Kared vak'ası da bunların Gatafân ve Fezâre kabîleleri sergerdelerini, Abdurrahmân ibn Uyeyne kumandasında sevketmeleriyle meydana gelmişti. Ansızın Medîne'ye hücûm etmek kararlaştırılmıştı. Düşmanların bu taarruzlarını önlemek üzere Rasûlullah, Zu-Kared vak'asından üç gün sonra binaltıyüz piyâde ve ikiyüz süvârî ile Hayber üzerine yürüdü. Hayber seferine hicretin yedinci senesi cumâda'l-ûlâsında çıkılmıştı. Mûsâ ibn Ukbe'nin beyânına göre, Rasûlullah, Hudeybiye'den geldikten sonra Medîne'de yirmi gün veyâ buna yakın bir süre oturmuş, sonra Hayber seferine çıkmıştır.

kıldırdı. Sonra mevcûd azıkları istedi. Sevîktan, yânî kavuddan başka birşey getirilmedi. Islatsınlar diye emretti ve ıslatıldı. Akabinde o sulandırılmış kavuddan Peygamber de yedi, biz de yedik (içtik). Sonra akşâm namâzına kalktı. Ağzını çalkaladı. Biz de ağzımızı çalkaladık. Sonra abdest almadan namâzı kıldırdı [262].

٢١٨ــ حدَّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ **حَدَّثنا** حاتِمُ بنُ إسْماعِيلَ عنْ يَزِدَ بنِ أبى عُبَيْدٍ عنْ سَلَمةَ بنِ الاكْوَعِ رضى اللَّهُ عنهُ قال خَرَجْنا مَعَ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إلى خَيْبَرَ فَسِرنا لَيْلاً فقال رجُلٌ مِنَ القَوْمِ لِعامِرٍ يا عامِرُ ألاَ تُسْمِعُنا مِنْ هُنَيْهاتِكَ وكانَ عامِرٌ رجُلاً شاعِراً فَنَزَلَ يَحْدُو بالْقَوْمِ يَقُولُ *

اللَّهُمَّ لَوْلاَ أنْتَ ما اهْتَدَيْنا ولا تصَدَّقْنا ولاَ صَلَّيْنا

فاغفِرْ فِداءً لَكَ ماأبْقَيْنا وثَبِّتِ الأقْدَامَ إنْ لاَقَيْنا

وألْقِيَنْ سَكِينَةً عَلَيْنا إنَّا إذا صِيحَ بِنا أبَيْنا

وبالصِّياحِ عَوَّلُوا عَلَيْنا

فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ منْ هٰذا السَّائِقُ قالُوا عامِرُ بنُ الأكْوَعِ قال يَرْحَمُهُ اللَّهُ قال رجُلٌ مِنَ القَوْمِ وجَبَتْ يانَبىَّ اللَّهِ لَوْلاَ أمْتَعْتَنا بِهِ فأتَيْنا خَيْبَرَ فَحاصَرْناهُمْ حَتَّى أصابَتْنا مَخْمَصَةٌ شَدِيدَةٌ ثُمَّ إنَّ اللَّهَ تعالى فَتحها عَلَيْهِمْ فَلَمَّا أمْسَى النَّاسُ مَساءَ اليَوْمِ الَّذى فُتِحَتْ عَلَيْهِم أو قَدُوا نِيرَانًا كَثِيرةً فقال النبىُّ ﷺ مَا هَذِهِ النِّيرانُ عَلى أىِّ شَىءٍ تُوقِدُونَ قالُوا عَلى لَحْمٍ قال على أىِّ لَحمٍ قالُوا لَحْمِ حُمُرِ الإنْسيَّةِ قال النبىُّ ﷺ أهْرِيقُوها واكْسِرُوها فقال رجُلٌ يارسُولَ اللَّهِ أوْ نُهَرِيقُها ونَغْسِلُها قال أوْ ذَاكَ فَلَمَّا تَصافَّ القَوْمُ كان سَيْفُ عامِرٍ قَصِيراً فَتَناوَلَ بِهِ ساقَ يَهُودِىٍّ لِيَضْرِبَهُ ويَرْجِعُ ذُبَابُ سَيْفِهِ فأصابَ عَيْنَ رُكْبَةِ عامِرٍ فَماتَ مِنْهُ قال فَلَمَّا قَفَلُوا قال سَلَمةُ رآنى رسُولُ اللَّهِ ﷺ وهْوَ آخِذٌ بِيَدِى قال مالَكَ قُلْتُ لَهُ فِدَاكَ أبى وأُمِّى زَعَمُوا أنَّ عامِراً حَبِطَ عَمَلُهُ

---

262 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîs Abdest Alma Kitâbı'nda da geçmişti. Kavud, kavrulup un hâline getirilmiş buğday ve arpa olduğu için, ateş değmiş yiyeceklerdendir. İşte bundan abdest almak gerekmemiş. Namûzdan evvel ağız çalkalanması da diş aralarında kalan parçaları giderip, namâz esnâsında onlarla meşgûl olmamak içindir.

قال النبيُّ ﷺ كَذَبَ مَنْ قالَهُ إنَّ لَهُ لأَجْرَيْنِ وجَمَعَ بَيْنَ أصْبَعَيْهِ إنَّهُ لَجاهِدٌ مُجَاهِدٌ قَلَّ عرَبِى مَشَى بِها مِثْلَهُ* حَدَّثنا قُتَيْبَةُ حَدَّثنا حاتِمٌ قال نَشأ بِها*

218-..... Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ile berâber Hayber gazvesine çıktık. Bir gece giderken kaafileden bir kişi, Âmir ibnu'l-Ekva'a [263]:

— Yâ Âmir! Kısa vezinli şiirlerinden bize birkaç parça dinletmez misin? dedi.

Âmir şâir bir kişi idi. Bunun üzerine Âmir hayvanından aşağıya indi ve şu meâldeki şiirini (güzel sedâ ve edâ ile) okuyarak kaafile develerini yollandırdı [264]:

— Yâ Allah, eğer Sen hidâyet etmemiş olaydın, biz doğru yolu bulamaz, sadaka vermez ve namâz da kılmazdık, canlarımız Sana fedâ olsun, bizleri hayâtta bıraktığın müddetçe mağfiret eyle. Düşmanla kavuştuğumuzda ayaklarımızı sâbit tut ve üzerimize sekînet at! Şübhesiz bizler haksızlığa çağrıldığımızda dayatırız. Düşmanlar ise müşrikleri haykırarak üzerimize da'vet etmişlerdir (yânî bizim aleyhimize müşriklerden yüksek sesle yardım isteyerek hücûm etmişlerdir).

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Şiir okuyup develeri yollandıran kimdir?"* diye sordu.

Sahâbîler:

— Âmir ibnu'l-Ekva'dır, dediler.

Rasûlullah:

— *"Allah Âmir'e rahmet etsin!"* diye duâ etti.

Kaafileden bir kişi:

— Ey Allah'ın Peygamberi, bu duâ bereketiyle Âmir cenneti hakketti. Âmir'in şehîdliği vâcib oldu. Âmir'le (ve onun şiir ve kahramanlıklarıyle) bizleri bir süre daha faydalandırsaydınız! dedi [265].

Nihâyet Hayber'e geldik ve Hayber ahâlîsini muhâsara ettik. (Muhâsara yirmi gün sürdü.) Hattâ bize şiddetli bir açlık isâbet etti. Sonra Yüce Allah müslümânlara Hayber kalelerinin birer birer fethini müyesser kıldı. Hayber'in müslümânlara açıldığı günün akşâmında mücâhidler, yer yer pekçok ateşler yakmışlardı. Peygamber (S):

— *"Bu ateşler nedir, ne üzerine yakıyorlar?"* diye sordu.

---

263 Âmir ibnu'l-Ekva', bu hadîsin râvîsi Seleme ibnu'l-Ekva'ın amcasıdır.

264 Develer yürüyüş sırasında âhenkli şiir ve tegannî dinlemekten hoşlanırlar. Bunun için Arablar yürüyüş sırasında sür'atli veyâ yavaş âhenkli şiir okuyarak develerin yollanmasını çabuklaştırıp yavaşlatırlar.

265 Rasûlullah'ın rahmet ve mağfiretle duâ ettiği kimsenin şehîd olageldiği sahâbîler arasında tecrübe edilmiş idi. Bunun üzerine Umer ibnu'l-Hattâb: Âmir'le bizleri bir süre daha faydalandırsaydınız! temennîsinde bulunmuştur.

Sahâbîler:

— Et pişirmek için yaktılar, diye cevâb verdiler.

Peygamber:

— *"Hcngi et, ne eti üzerine?"* diye sordu.

Sahâbîler:

— Evcil eşeklerin eti, diye cevâb verdiler.

Peygamber:

— *"O etleri dökünüz, kapları da kırınız!"* buyurdu.

Sahâbîlerden biri:

— Yâ Rasûlallah! Etleri döküp, kapları yıkasak olmaz mı? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Yâhud öyle yapınız!"* buyurdu.

Hayber'de muhârib kavim harb saffı bağlayınca (Âmir, Yahûdîler'in cenkçi pehlivânı Mırhab'a karşı mubâriz çıkmıştı), Âmir'in kılıcı kısa idi. Âmir bu kısa kılıcını vurmak için Yahûdî'nin baldırına saldırmıştı. Fakat kılıcının keskin yüzü dönüp Âmir'in diz kapağına isâbet etti. Kahramân Âmir bu yaradan vefât etti. (Bâzı kimseler Âmir'in bu şekilde vefâtını intihâr sayıp mükâfâtsız kalacağını söylemiş, Seleme ibnu'l-Ekva' da amcası hakkındaki bu sözlerden üzülmüştü.)

Râvî Seleme devâmla şöyle dedi: Rasûlullah ile sahâbîleri Hayber'den döndükleri sırada Rasûlullah beni gördü de iki elimi tutarak bana:

— *"Yâ Seleme, sana ne oldu?"* dedi.

Ben de kendisine:

— Babam anam Sana fedâ olsun! Bâzı kimseler (amcam) Âmir'in gazâsının bâtıl ve şehîdliğinin mükâfâtsızlığını iddiâ ettiler, dedim.

Peygamber:

— *"Bu iddiâda bulunan kişi yalan söylemiştir. Âmir için muhakkak iki ecir ve sevâb vardır:* Peygamber iki parmağını birleştirerek: *O, câhid ve mücâhiddir* (yânî biri Allah yolunda cihâd sevâbı, öbürü cehdi ve bu uğurda son kudretini harcamasının sevâbı). *Yeryüzünde yürüyen Arab ırkından onun benzeri bir Arab az bulunur"* buyurdu.

Bize Kuteybe ibnu Saîd tahdîs etti: Bize Hâtim ibn İsmâîl tahdîs etti ve hadîsinde *"Yeryüzünde onun benzeri pek az yetişir"* şeklinde söyledi [266].

---

266 Son sözün ma'nâsı: "Yeryüzünde yâhud Medîne'de yâhud harbde yâhud bu câhidlik ve mücâhidlik hasletinde yürüyen Arab ırkından Âmir gibisi az bulunur" demek olabilir. Diğer rivâyete göre de: "Âmir'in benzeri pek az yetişir" denmiş olabilir.

٢١٩ــ حدَّثَنا عَبْدُاللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ عنْ أنَسٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم أتى خيْبَرَ ليْلاً وكانَ إذا أتى قوْماً بِلَيْلٍ لم يُغِرْ بِهِمْ حَتَّى يُصْبِحَ فَلَمَّا أصْبَحَ خَرَجتِ اليَهُودُبمَساحِيهِمْ ومكاتِلِهِمْ فَلَمَّا رأوْهُ قالُوا مُحَمَّدٌ واللَّهِ مُحَمَّدٌ و الخَمِيسُ فقال النبىُّ صلَّى اللَّهُ عليْهِ وسلم خَرِبَتْ خَيْبَرُ إنَّا إذا نَزَلْنا بسَاحَةِ قَوْمٍ فَساءَ صَباحُ المُنْذَرِين*

219-..... Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) geceleyin Hayber'e (yakın Recî' vâdîsine) geldi, (orada eğlendi). Çünkü Rasûlullah gece vakti bir düşman kavim üzerine vardığında onlara gece baskını yapmaz, sabâha girinceye kadar beklerdi... Sabâh olunca Hayber Yahûdîleri kazmaları, kürekleri ve büyük küfeleriyle dışarı çıktılar. Rasûlullah'ı görünce:

— Muhammed, vallâhî Muhammed ve ordusu! diye bağrıştılar.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Allâhu Ekber, Hayber harâb oldu gitti* (yâhud: *harâb olsun)! Biz bir kavmin yurduna indik mi, inzâr edilmiş olanların sabâhı ne fenâ olur!"* buyurdu.

٢٢٠ــ أخبرنا صَدَقةُ بنُ الفَضْلِ أخبرنا ابنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثنا أيُّوبُ عنْ مُحَمَّدِ بنِ سيرِينَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال صَبَّحْنا خيْبَرَ بُكْرَةً فخرَجَ أهْلُها بالمَساحِى فَلَمَّا بَصُرُوا بالنبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلمَ قالُوا مُحَمَّدٌ واللَّهِ مُحَمَّدٌ والخَمِيسُ فَقال النبى صلى اللَّهُ عليه وسلم اللَّهُ أكْبَرُ خَرِبَتْ خَيْبَرُ إنَّا إذا نَزَلْنا بسَاحَةِ قَوْمٍ فَساءَ صَباحُ المُنْذَرِينَ فأصَبْنا منْ لُحُومِ الْحُمُرِ فَنادى مُنادِى النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إنَّ اللَّهَ ورَسُولَهُ ينْهَيانِكُمْ عنْ لُحُومِ الحُمُرِ فإنَّها رِجْسٌ*

220-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Biz Hayber'e sabâh erkenden baskın yaptık. Hayber ahâlîsi zirâat âletleriyle şehir dışına çıktılar da Peygamber'i gördüklerinde:

— Muhammed, vallâhî Muhammed ve ordusu! diye bağrıştılar.

Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Allâhu Ekber! Hayber harâb oldu. Biz bir kavmin sâhasına indiğimiz zamân korkutulan o kavmin sabâhı ne fenâ olur!"* buyurdu.

Biz Hayber'de birçok eşek etleri elde etmiştik. Bu sırada Peygamber'in münâdîsi:

— Allah ve Rasûlü sizleri eşek etlerinden nehyederler. Çünkü eşek etleri pistir! diye nidâ etti.

٢٢١ــ حدَّثَنا عبْدُ اللَّهِ بنُ عبْدِالوَهَّابِ حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ حَدَّثنا أيُّوبُ عنْ محَمَّدٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنهُ أنَّ رسُولَ اللَّهِ ﷺ جَاءَهُ جَاءٍ فَقَالَ أُكِلَتِ الْحُمُرُ فسكَتَ ثُمَّ أتاهُ الثَّانِيَةَ فقال أُكِلَةِ الْحُمُرُ فَسَكَتَ ثُمَّ الثَّالِثَةَ فقال أُفْنِيَتِ الحُمُرُ فأمَرَ مُنادِيًا فَنَادَى فِي النَّاسِ إنَّ اللَّهَ ورَسُولَهُ يَنْهيانِكُمْ عنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الأهْلِيَّةِ فأُكفِئتِ القُدُورُ وإنَّها لَتفُورُ باللَّحْمِ*

221-..... Enes ibn Mâlik(R)'ten; şöyle demiştir: Rasûlullah'a biri geldi de:

— Eşekler yenildi, dedi.

Rasûlullah sustu.

Sonra ikinci kerre geldi de yine:

— Eşekler yenildi, dedi.

Rasûlullah yine sükût etti.

Sonra üçüncü defa geldi ve:

— Eşekler tüketildi, dedi.

Bu sefer Rasûlullah bir münâdîye emretti, o da insanlar içinde:

— Allah ve Rasûlü sizleri evcil eşek etlerinden nehyederler! diye nidâ etti.

Et tencereleri kaynar hâldeyken bunlar olduğu gibi döküldü [267].

٢٢٢ــ حدَّثَنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حَدَّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ ثابِتٍ عنْ أنَسٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال صَلَّى النبُّ ﷺ الصُّبْحَ قَرِيباً منْ خَيْبَرَ بِغَلَسٍ ثُمَّ قال اللَّهُ أكْبَرُ خَرِبَتْ خَيْبَرُ إنَّا إذا نَزَلْنا بِساحَةِ قَوْمٍ فَساءَ صَباحُ المُنْذَرِينَ فَخَرَجُوا يَسْعَوْنَ فِي السِّكَكِ فَقتَلَ النبُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم المُقاتِلَةَ وسَبَى الذُّرِّيَّةَ وكانَ فى السَّبْيِ صَفِيَّةُ فَصارتْ إلى دِحْيَةَ الكَلْبِيِّ ثُمَّ صَارَتْ إلى النبِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَجَعَلَ عِتْقَها صَدَاقَها فَقال عبْدُالعَزِيزِ بنُ صُهَيْبٍ لِثابِتٍ

---

267 Bunlar Enes'ten ayrı senedlerle gelen hadîslerdir. 219 ve 220 rakamlı hadîslerin sonundaki Peygamber'in sözü, es-Sâffât: 122. âyetinin lâfzını hatırlatır şekildedir: ***"Fakat bu onların bölgesine çökünce*** (gelecek tehlikelerle öteden beri) ***korkutulanların sabâhı ne kötü olur!"***.

يأبا مُحَمَّدٍ آنْتَ قُلْتَ لأنَسٍ ما أصْدَقَها فَحَرَّكَ ثابِتٌ رأسَهُ تَصْدِيقًا لهُ *

222-..... Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hayber'e yakın bir yerde sabâh namâzını daha karanlık iken kıldırdı. Sonra:

— *"Allâhu Ekber, Hayber harâb oldu. Bizler bir kavmin sâhasına indiğimiz zamân* (öteden beri gelecek tehlikelerle) *korkutulmuş olan o kâfirlerin sabâhı ne kötü olur!"* buyurdu.

Yahûdîler Hayber'in sokaklarında koşarak dışarıya çıktılar. Peygamber, Hayber ahâlîsinin muhârib olanlarını öldürdü. Nesillerini, oğulları ve kızlarını da esîr aldı. Safiyye (bintu Huyey ibn Ahtab) esîrler arasında idi. Evvelâ Dıhye ibn Halîfe el-Kelbî'ye geçti. Sonra Peygamber'e geçti. Peygamber onun hürriyete kavuşturulmasını onun mehri yaparak, onunla evlendi.

Abdulazîz ibnu Suheyb, Sâbit'e hitâben:

— Yâ Ebâ Muhammed! Enes ibn Mâlik'e "Safiyye'ye Peygamber ne mehr ta'yîn etti?" diyen sen misin? diye sordu da Sâbit, Suheyb'in sorusunu tasdîk olarak, başını hareket ettirdi.

٢٢٣ــ حدَّثنا آدم حدَّثنا شُعْبَةُ عنْ عبْدِ العَزِيزِ بنِ صُهَيْبٍ قال سَمِعْتُ أنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنْهُ يقُولُ سَبَى النبىُّ ﷺ صَفِيَّةَ فأعْتَقَها وتَزَوَّجَها فَقال ثابِتٌ لأنَسٍ ما أصْدَقَها قال أصْدَقَها نَفْسَها فأعْتَقَها*

223-..... Abdulazîz ibnu Suheyb şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim: Peygamber (S) -Kurayza ve Nadîr oğulları'nın seyyidesi olan- Safiyye'yi esîr aldı. Akabinde Safiyye'yi âzâd etti ve onunla evlendi, diyordu.

Sâbit el-Bunânî, Enes'e:

— Peygamber, Safiyye'ye ne mehr verdi? diye sordu.

Enes:

— Peygamber, Safiyye'ye hürriyet verdi de, nefsinin hürriyete kavuşturulmasını ona mehr yaptı, dedi [268].

٢٢٤ــ حدَّثنا قُتَيْبَةُ حدَّثنا يعْقُوبُ عنْ أبى حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سعْدٍ السَّاعِدِىِّ رضى اللَّهُ عنْهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ الْتَقَى هُوَ والمُشْرِكُونَ فاقْتَتَلُوا

---

268 Hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır.

Safiyye bintu Huyey, Nadîr oğulları'nın en büyük hânedânından Hârûn Peygamber'in neslinden temiz ve güzel bir kadın idi. Evvelâ Nadîr oğulları'nın ileri gelenlerinden Sellâm ibn Mişkem'le evlenmiş, ondan ayrılma vâkı' olup Kinâne ibn Ebî'l-Hakîk'la evlenmiş, Hayber gazvesi esnâsında henüz yeni gelin iken Kamûs kalesinde esîr edilmiştir.

فَلَمَّا مالَ رسولُ اللَّهِ ﷺ إلى عَسْكَرِهِ ومالَ الآخَرُونَ إلى عسْكَرِهِمْ وفى أَصْحابِ رسولِ اللَّهِ ﷺ رَجُلٌ لا يَدَعُ لَهُمْ شاذَّةً ولاَ فاذَّةً إلاَّ اتَّبَعَها يَضْرِبُها بِسَيْفِهِ فَقِيلَ ما أَجْزَأَ مِنَّا اليَوْمَ أَحَدٌ كَمَا أَجْزَأَ فُلاَنٌ فَقَال رَسُول اللَّهِ ﷺ أما إنَّهُ منْ أَهْلِ النَّارِ فقال رجُلٌ مِنَ القَوْمِ أَنا صاحِبُهُ قَالَ فَخَرجَ مَعَهُ كُلَّما وَقَف وَقَفَ مَعَهُ وإذَا أَسْرَعَ أَسْرَعَ مَعَهُ قال فَجُرِحَ الرَّجُلُ جُرْحًا شَدِيداً فَاسْتَعْجَلَ المَوْتَ فوَضَعَ سَيْفَهُ بالأَرْضِ وذُبابَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ ثُمَّ تَحامَلَ على سَيْفِهِ فَقَتَل نَفْسَهُ فَخَرَج الرَّجُلُ الى رسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَال أَشْهَدُ أَنَّك رسُولُ اللَّهِ قَال وما ذَاكَ قال الرَّجُلُ الَّذى ذَكَرْتَ آنِفاً أَنَّهُ منْ أَهْلِ النَّارِ فأعظَمَ النَّاسُ ذَلِكَ فَقُلْتُ أنا لكُمْ بِهِ فَخَرَجْتُ فى طَلَبِهِ ثُمَّ جُرِحَ جُرْحاً شَدِيدًا فاسْتَعْجَلَ المَوْتَ فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِهِ فى الأَرْضِ وذُبابَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ ثُمَّ تَحامَلَ عَلَيْهَ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَقال رسولُ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ ذلِكَ إنَّ الرَّجُل لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الجَنَّةِ فِيما يَبْدُو لِلنَّاسِ وَهْوَ منْ أَهْلِ النَّارِ وإنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ النَّارِ فِيما يَبْدُوا لِلنَّاسِ وهْوَ منْ أَهْلِ الجَنَّةِ *

224-..... Bize Ya'kûb ibn Abdirrahmân el-İskenderânî, Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî(R)'den tahdîs etti (ki, o şöyle demiştir): Rasûlullah (S) ile müşrik Yahûdîler (Hayber harbinde) karşılaştılar da cenk ettiler. (O günün harbi sona erip) Rasûlullah kendi askerî karargâhına, öbürleri de kendi askerî karargâhlarına dönmüşlerdi. Fakat Rasûlullah'ın sahâbîleri içinde bir adam vardı ki, o, düşman ordusundan ayrı düşen, yâhud orduya katılmamış bulunan Yahûdî'nin arkasını bırakmayıp amansız ta'kîb ediyor ve kılıcıyla ona vuruyordu. (Bu adamın cenkçiliği hakkında) [269]:

— Bu gün bizden hiçbir kişi Fulân'ın gösterdiği kahramânlık derecesinde yeterlilik göstermedi, denildi.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Dikkat, o kişi muhakkak cehennem ehlindendir"* buyurdu.

Sahâbîlerden bir kişi (Eksum ibn Ebi'l-Cevn el-Huzâî):

— Öyleyse ben onunla berâber olup, onu gözetleyeceğim, dedi.

Râvî Sehl dedi ki: Bu Huzâalı kişi o adamla berâber harb sâhasına çıktı ve harb saffının neresinde durduysa, o da onunla berâber orada durdu. O kişi harbde ne kadar çeviklik gösterdiyse, Huzâalı kişi de onunla birlikte çeviklik gösterdi.

---

269 Şerhlerde cenkçi zâtın, Ensâr'dan bir batn olan Benû Zafer'e mensûb Kuzman ez-Zaferî olduğu, künyesinin de Ebu'l-Gîdâk olduğu bildirilmiştir.

Râvî Sehl dedi ki: Nihâyet o adam ağır şekilde yaralandı. (Bu yaranın acısıyle) ölümün acele gelmesini istedi de kılıcını (yânî kılıcın demirini) yere koydu, kılıcın ağzını ise iki memesi arasına koydu ve kılıcın üstüne yüklendi. Bu sûretle kendisini öldürdü. Bunun üzerine Huzâalı Eslem, Rasûlullah'ın huzûruna çıktı ve:

— Yâ Rasûlallah, ben şehâdet ederim ki, Sen muhakkak Allah'ın Rasûlü'sün! dedi.

Rasûlullah:

— *"Bu şehâdetin sebebi nedir?"* diye sordu.

Huzâalı kişi:

— Biraz önce cehennem ehlinden olduğunu haber verdiğin o kişi, hakîkaten cehennemliklerdendir. Onun cehennemliklerden olduğu hakkındaki sözünüzü insanlar zihinlerinde büyüttüler. Ben de bu adamı sizin için ta'kîb eder gözetlerim demiştim. Ve hakîkaten ardısıra çıkıp, onun her hareketini araştırdım. Nihâyet bu adam ağır şekilde yaralandı ve ölümün çabuk gelmesini isteyerek kılıcının demirini yere, keskin ağzını da iki memesi arasına koydu. Sonra kılıcın üstüne yüklendi. Ve bu sûretle kendisini öldürdü, dedi.

Bu sırada Rasûlullah:

— *"İnsanlar arasında bir sınıf kişi vardır ki, halka görünüşe göre cennet ehline yaraşan hayırlı işler yapar; hâlbuki o cehennemliklerdendir. Yine insanlardan bir kısım da vardır ki, halka görünüşüne göre cehennemliklere âid kötü işler yapar; hâlbuki o cennetliklerdendir!"* buyurdu [270].

٢٢٥ــ حدَّثنا أَبو الْيَمانِ أَخْبَرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى سعِيدُ بنُ الْمُسيَّبِ أَنَّ أَبا هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنْهُ قال شَهِدْنا خَيْبَرَ فَقال رسولُ اللَّهِ ﷺ لِرَجُلٍ مِمَّنْ مَعَهُ يَدَّعى الإِسْلامَ هٰذَا منْ أَهْلِ النَّار فَلمَّا حضَرَ القِتالُ قاتَلَ الرَّجُلُ أَشَدَّ القِتالِ حتّى كَثُرَتْ بِهِ الجِراحةُ فَكادَ بعْضُ النّاس يرْتابُ فَوَجَد الرَّجُلُ أَلَمَ الجِراحَةِ فأَهْوَى بِيَدِهِ إلى كِنانَتِهِ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهَا أَسْهُمًا فَنَحَرَ بها نَفْسَهُ فاشْتَدَّ رِجَالٌ منَ الْمُسْلِمِينَ فقالوا يارسُولَ اللَّهِ صَدَّقَ اللَّهُ حَدِيثَكَ انْتَحَرَ فُلانٌ فَقَتَلَ نفْسَهُ فَقال قُمْ يافُلانُ فأَذِّنْ أَنَّهُ لاَيَدْخُلُ الجَنَّةَ إلاَّ مُؤْمِنٌ إنَّ اللَّهَ يُؤَيِّدُ الدِّينَ بالرَّجُلِ الفاجِرِ * تابَعَهُ مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ * وقال شَبِيبٌ عنْ يُونُسَ

270 Bu hadîs, Cihâd Kitâbı, "Fulân şehîddir denmez bâbı"nda, bu sened ve metîn ile geçmişti. Burada getirilmesi, bundan sonra gelen Ebû Hureyre hadîsinde haber verilen vak'anın aynı vak'a olması ve onda Ebû Hureyre'nin Hayber ismini açıkça söylemesi yönünden olabilir.

عنِ ابنِ شِهابٍ أخبَرنى ابنُ المُسَيَّبِ وعبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عبْدِ اللَّهِ بنِ كَعْبٍ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال شَهِدْنا مَعَ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم خَيْبَرَ * وقال ابنُ المُبارَكِ عنْ يُونُسَ عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ سَعِيدٍ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم* تابَعَهُ صالِحٌ عنِ الزُّهْرِىِّ * وقال الزُّبَيْدِىُّ أخبرنى الزُّهْرِىُّ أنَّ عبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ كَعْبٍ أخْبَرَهُ أنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بنَ كَعْبٍ قال أخْبَرنى منْ شَهِدَ معَ النبىِّ ﷺ خَيْبَرَ قال الزُّهْرِىُّ وأخْبَرَنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللهِ وسعِيدٌ عن النبىِّ ﷺ*

225-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Biz Hayber'de hazır bulunduk. Rasûlullah (S) berâberinde (yânî ordusunda) bulunanlardan olup da İslâm'ı iddiâ etmekte bulunan bir adam için:

— *"Bu, ateş ehlindendir"* buyurdu.

Kıtâl zamânı gelince o zât en şiddetli şekilde kıtâl yaptı ve çok yara aldı. İnsanların bâzısı Rasûlullah'ın sözü hakkında şübheye düştüler. O zât, yaralarının acısını hissetti de elini ok kuburuna uzatıp, orada birkaç ok çıkardı ve onlarla kendisini öldürdü. Bunun üzerine müslümânlardan bâzıları sür'atle gittiler de:

— Yâ Rasûlallah! Allah Senin sözünü doğruladı: O Fulân kişi intihâr etti ve kendisini öldürdü, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Kalk yâ Fulân! Cennete mü'min olandan başkası girmez; muhakkak ki Allah, bu dîni* (dilerse) *fâcir kişi ile de te'yîd edip kuvvetlendirir hakîkatini i'lân et!"* buyurdu [271].

---

271 Bu Ebû Hureyre hadîsinde Hayber ismi açıkça söylendiğinden, bunun başlıkla uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin bir rivâyeti Cihâd Kitâbı'nda, "Allah bu dîni fâcir kişi ile de kuvvetlendirir bâbı"nda geçmişti.

Bu, bundan önce geçen Sehl hadîsinin konu yönünden benzeridir. Onda intihâr eden kişinin adını şârihler Kuzmân olarak bildirdiklerine göre, Ebû Hureyre hadîsinin de aynı intihâr vak'asına âid olduğu anlaşılır.

Her iki hadîste bâzı incelemeler yapılmasına ihtiyâç duyulmuştur, şöyle ki:

Hadîste intihârı bildirilen Kuzmân, intihâr etmekle dînden çıkmış değildir. Âlimlerin cumhûruna göre intihâr eden, kâfir değildir; üzerine cenâze namâzı kılınır. Birinci Sehl hadîsinde cehennemlik olduğu bildirilmişse de, bunda cehennemde ebedî kalacağına delâlet eden bir cihet yoktur. Binâenaleyh intihâr cürmünün cezâsını çektikten sonra îmânı sebebiyle cehennemden çıkacağını kabûl ederiz. Fakat ikinci gelen Ebû Hureyre hadîsinde *"Cennete yalnız mü'min girer"* diye i'lân ettirilmiş olması, intihâr edenin mü'min olmadığı zannını verir ki, bu zann doğru değildir. Bu müntehirin, i'lân olunduğu üzere müslümân olmaması, intihârın eseri değil de, belki Rasûlullah'a vahyolunan başka bir sebebin eseridir. O cümleden en yakın olarak hatıra gelen bir sebeb, müslümânlıkta

ez-Zuhrî'den rivâyetinde Ma'mer ibn Râşid, Şuayb'e mutâbaat etti. Ve Şebîb ibn Saîd, Yûnus ibn Yezîd'den söyledi ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Abdurrahmân ibnu Abdillah ibn Ka'b haber verdiler ki, Ebû Hureyre: Biz Hayber'de Peygamber'in berâberinde hazır bulunduk... demiştir.

Abdullah ibnu'l-Mubârek, Yûnus'tan; o da ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Peygamber'den söyledi. ez-Zuhrî'den rivâyet etmekte Sâlih ibnu Keysân, Abdullah ibnu'l-Mubârek'e mutâbaat etti.

ez-Zubeydî (Muhammed ibnu'l-Velîd) şöyle dedi: Bana ez-Zuhrî haber verdi; ona da Abdurrahmân ibn Ka'b haber verdi ki, Ubeydullah ibn Ka'b şöyle demiştir: Bana Hayber'de Peygamber'le berâber hazır bulunan kişi haber verdi. Ve yine ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana, Ubeydillah ibn Abdillah ibn Umer ile Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Peygamber'den olmak üzere haber verdiler [272].

٢٢٦ــ حدَّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدَّثنا عَبْدُ الواحِدِ عنْ عاصِمٍ عنْ أبِى عُثمانَ عنْ أبِى مُوسَى الأشْعَرِيِّ رضى اللَّهُ عنه قال لمَّا غزَا رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلم خَيْبَرَ أوْ قال لمَّا تَوجَّهَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أشْرَفَ النَّاسُ عَلى وادٍ فَرفَعُوا أصْوَاتَهُمْ بالتَّكْبِيرِ اللَّهُ أكْبَرُ اللَّهُ أكْبَرُ لاإلَهَ إلاَّ اللَّهُ فقال رسُولُ اللَّهِ ﷺ ارْبَعُوا عَلى أنْفُسِكُمْ إنَّكُمْ لاتَدْعُونَ أصَمَّ ولاَ غائِبًا إنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا وهْوَ مَعَكُمْ وأنا خلْفَ دَابَّةِ رسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَمِعَنِى وأنا أقُولُ لاحَوْلَ ولاَ قُوَّةَ إلاَّ باللَّهِ فقال لى يا عَبْدَاللَّهِ بنَ قَيْسٍ قُلْتُ لَبَّيْكَ رَسُولَ اللَّهِ قال ألاَ أدُلُّكَ عَلى كَلِمَةٍ مِنْ كَنْزٍ مِنْ كُنُوزِ الجَنَّةِ قُلْتُ بَلَى يارسُولَ اللَّهِ فِدَاكَ أبِى وأُمِّى قال لاَ حَوْلَ و لاَ قُوَّةَ إلاَّ باللَّهِ*

226-..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Hayber'e gazveye gittiği zamân -yâhud da şöyle demiştir: Rasûlullah Hayber'e (yânî Hayber'den) yöneldiği zamân- sahâbîler bir vâdîye yukarıdan baktıklarında yüksek sesle:

— ***Allâhu Ekber, Allâhu Ekber, Lâ ilâhe ille'llah...*** diye tekbîr aldılar.

---

harâm olduğu kesin olan intihârı halâl i'tikaad edip, kendi teşebbüsüyle hayâtına son vermiş olmasıdır.

272 Buradaki mutâbaatlar, hadîsin çeşitli yollardan gelen rivâyetlerini, farklılıklarla berâber bâzı husûsların isbâtı ve kuvvetlendirilmesi için sevkedilmiştir.

Bunun üzerine Rasûlullah onlara:

— *"Nefislerinize yumuşak davranın. Çünkü sizler ne sağırı çağırıyorsunuz, ne de gâibe sesleniyorsunuz. Muhakkak ki sizler pek işiten ve çok yakın olan Allah'a duâ ediyorsunuz. O her zamân sizinle berâberdir!"* buyurdu.

Bu sırada ben, Rasûlullah'ın bineğinin arkasında idim. Ben de:

— ***Lâ havle velâ kuvvete illâ bi'llâhi*** (= Kulun çâresi ve kuvveti yalnız Allah'ın yardımıyle meydana gelir) demeğe başladım.

Rasûlullah benim sözlerimi işitti ve:

— *"Ey Abdallah ibne Kays!"* diye seslendi.

Ben:

— Lebbeyke yâ Rasûlallah (= Buyur, emrinizi almağa hazırım yâ Rasûlallah)! dedim.

Rasûlullah:

— *"Sana cennet hazînelerinden büyük bir hazîne değerinde olan bir kelimeye delâlet edip bildireyim mi?"* buyurdu.

Ben de:

— Evet bildir yâ Rasûlallah, babam anam Sana fedâ olsun, dedim.

Rasûlullah:

— *"O kelime **Lâ havle velâ kuvvete illâ bi'llâhi'dir**"* buyurdu[273].

٢٢٧ــ حدَّثنا المَكِّيُّ بنُ إبْرَهِيمَ حدَّثنايَزِيدُ بنُ أبى عُبَيْدٍ قال رَأَيْتُ أثَرَ ضَرْبَةٍ فى ساقِ سَلَمَةَ فَقُلْتُ يا أبا مُسْلِمٍ ما هٰذِهِ الضَّرْبَةُ فقال هَذِهِ ضَرْبَةٌ أصابَتْنِى يَوْمَ خَيْبَرَ فقال الناسُ أُصِيبَ سَلَمَةُ فأَتَيْتُ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فَنَفَثَ فِيهِ ثَلاَثَ نَفَثاتٍ فَما اشْتَكَيْتُها حَتَّى السَّاعَةِ*

227- Bize el-Mekkî ibnu İbrâhîm tahdîs etti: Bize Yezîd ibnu Ebî Ubeyd tahdîs edip şöyle dedi: Ben Seleme ibnu'l-Ekva'ın baldırında bir darbe eseri gördüm de:

— Yâ Ebâ Müslim! Bu vurma nedir? dedim.

---

273 Hadîsin başlıkla uygunluğu meydandadır. Ancak Ebû Mûsâ'nın baştaki sözü, Hayber'den dönerken yapılan tekbîri anlatmakta olmalıdır. Çünkü Eş'arîler, Hayber fethinin sonunda oraya varmışlardı. Buna göre sözün takdîri "Rasûlullah Hayber'e gittiği, muhâsara ve fethedip de döndüğü zamân..." şeklindedir.

Bu hadîs, Cihâd Kitâbı, "Tekbîrle ses yükseltmenin mekrûh olması bâbı"nda geçmişti.

el-Hîle'nin aslı *Havl*'dir. Kendinden önce kesre olduğu için vâv'ı yâ'ya kalb edildi de *Havle* oldu denildi. Bu sözün ma'nâsı: Bir işin tedbîrine, bir hâlin değiştirilmesine ancak Allah'ın meşîeti ve yardımı sâyesinde ulaşılır demektir (Kastallânî).

Seleme:

— Bu, Hayber günü bana isâbet eden bir darbedir. İnsanlar: Seleme vuruldu, dediler. Akabinde ben Peygamber'e geldim. Peygamber (S) o darbenin yerine üç defa nefes etti. Ben o sâatte (veyâ bir sâatlik bir zamân içinde) bu yaradan ağrı ve ızdırab duymadım [274].

٢٢٨ــ حدَّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ حدَّثنا ابنُ أبى حازِمٍ عنْ أبيهِ عنْ سَهْلٍ قال الْتَقَى النبىُّ صلى اللَّهُ عليهِ و سلّم و المُشْرِكُونَ فِي بَعْضِ مَغَازِيهِ فاقْتَتَلُوا فَمالَ كلُّ قَوْمٍ إلى عَسْكرِهِمْ وفى المُسْلِمِينَ رجُلٌ لا يَدَعُ منَ المُشْرِكِينَ شاذَّةً ولاَ فاذَّةً إلاَّ اتَّبَعَها فَضَرَبها بِسَيْفِهِ فَقِيلَ يارسُولَ اللَّهِ ما أجْزَأَ أحَدَهُمْ ما أجْزَأَ فُلانٌ فَقال إنَّهُ منْ أهْلِ النَّارِ فقالُوا أيُّنا منْ أهْلِ الجَنَّةِ إنْ كانَ هٰذَا منْ أهْلِ النَّارِ فَقال رجُلٌ منَ القَوْمِ لَأتَّبِعَنَّهُ فإذا أسْرَعَ وأبْطَأَ كُنْتُ مَعَهُ حتى جُرِحَ فاسْتَعْجَلَ المَوْتَ فَوضَعَ نِصابَ سَيْفِهِ بالأرْضِ وذُبابَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ ثُمَّ تَحامَلَ عَلَيْهِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَجاءَ الرَّجُلُ إلى النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم فَقال أشْهَدُ أنَّكَ رسُولُ اللَّهِ فَقال وماذَاكَ فأخْبَرهُ فَقال إنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أهْلِ الجَنَّةِ فِيما يَبْدُو لِلنَّاسِ وإنَّهُ من أهْلِ النَّارِ ويَعْمَلُ بِعَمَلِ أهْلِ النَّار فِيما يَبْدُو لِلنَّاسِ وهْوَ منْ أهْلِ الجَنَّةِ*

228-..... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ile müşrikler, Peygamber'in gazvelerinden birinde (yânî Hayber'de) karşılaştılar da cenk ettiler. (O günün harbi sona erince) müslümân ve Yahûdîler'den olan her topluluk, kendi askerlerinin yerine döndüler. Müslümânların içinde bir adam vardı ki, o, müşriklerden ayrı düşen yâhud müşrik ordusuna katılamamış bulunan her münferid Yahûdî'nin arkasını bırakmayıp amansız ta'kîb ediyor ve onu kılıcıyla vuruyordu.

— Yâ Rasûlallah! Sahâbîlerin hiçbirisi Fulân kişi derecesinde yeterlilik gösteremedi, denildi.

Rasûlullah:

— *"Şübhesiz o kimse cehennem ehlindendir"* buyurdu.

---

274 *"es-Sâati"* cerr ile zabtedildiğine göre "O saâtte" demek olur; *"es-Sâate"* nasb ile zabtedildiğine göre ise hattâ atf olur, ma'tûf, ma'tûfun aleyh'e dâhil olur o zamân takdîr edilir ve ma'nâ "Ben o yaradan bir sâatlik zamân içinde acı duymadım" demek olur. Yûnînî cerr ile, diğerleri ise nasb ile zabtetmişlerdir (Aynî ve Kastallânî).

Sahâbîler:

— Eğer o zât (bu ciddiyeti ve mucâhedesiyle berâber) cehennem ehlinden olduysa, bizim hangimiz cennet ehlindendir? dediler.

Sahâbîler topluluğundan biri dedi ki:

— Yemîn olsun ben o zâtı muhakkak ta'kîb edeceğim... Çeviklik yaptığında ve yavaş davrandığında onun berâberinde bulundum. Sonunda yaralandı. (Yarasının acısından ötürü) ölümün çabuk gelmesini istedi de kılıcının sapını yere, keskin ucunu da iki memesinin arasına koydu. Sonra kılıcın üzerine yüklendi. Böylece kendini öldürdü.

Bunları ta'kîb edip gören sahâbî Peygamber'e geldi ve:

— Ben Sen'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet ediyorum, dedi.

Peygamber:

— *"Bu şehâdetin sebebi nedir?"* diye sorunca o, gördüklerini Peygamber'e haber verdi.

Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu:

— *"Öyle kişi vardır ki, insanlara görünen işlerde o muhakkak cennet ehlinin amelini işler; hâlbuki o ateş ehlindendir. Yine insanlara görünen işlerde ateş ehlinin amelini yapar; hâlbuki kendisi cennet ehlindendir"* buyurdu [275].

٢٢٩ــ حدَّثنا مُحَمَّدُ بنُ سَعِيدٍ الخُزَاعِيُّ حدَّثنا زيادُ بنُ الرَّبِيعِ عَنْ أَبِي عِمْرانَ قال نَظَرَ أَنَسٌ إلى النَّاسِ يوْمَ الجُمُعَةِ فَرأَى طَيالِسَةً فقال كأَنَّهُمُ السَّاعَةَ يَهُودُ خَيْبَرَ*

229-..... Ebû İmrân (Abdulmelik ibn Habîb el-Cevnî) şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik (Basra'da bulunduğu sırada) bir cumua günü insanlara baktı da başlarında birçok taylesanlar gördü. (Enes, Basralılar'ın bu başlık şeklinden hoşlanmadı da:)

— Şu sâatte Basralılar sanki Hayber Yahûdîleri! dedi [276].

---

275 Bu, 224 rakamıyle geçen Sehl ibn Sa'd hadîsinin diğer bir rivâyetidir.

276 *et-Taylesân,* lâm'ın üç harekesiyle. Kaadı Iyâd ve sâir âlimlerden nakledilmiştir. *Tâlesân,* Fârisî muarrebidir... *Tâl,* Fârisî'de büyük tepsiye denir. Ve *Sân,* teşbîh edâtıdır. Şal ve sâir nesnelerden başa ve omuza örttükleri câr gibi sevbe denilmiştir. Hâlâ bizim baş ve boyun şalı olacaktır. Ridâ belden yukarıya kullanılır sevbe denir ki, omuzu ve arkayı ihâta eder. Ve *Taylesân* başı ve omuzları ihâta eder. Hulâsa hâlâ başımıza örttüğümüz şal olacaktır. Ve bâzıları "طره سان" muarrebidır, dediler. *Tara,* saçağa ve sundurmaya denir ve sûfîlerin salındırdıkları sarık ucuna ıtlakları teşbîh tarîkıyledir... *(Kaamûs Ter.).*

Bu hadîste Enes ibn Mâlik bunun Hayberliler arasında umûmiyetle kabûl

٢٣٠ــ حدَّثنا عبْدُاللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ حدَّثنا حَاتِمٌ عنْ يَزِيدَ بن أبى عُبَيدٍ عنْ سَلَمَةَ رضى اللَّهُ عنه قال كانَ علىٌّ رضى اللَّهُ عنهُ تَخَلَّفَ عنِ النبىِّ ﷺ فى خَيْبَرَ وكانَ رَمِداً فقال أنا أتَخَلَّفُ عنِ النبىِّ ﷺ فَلَحِقَ بِهِ فَلَمَّا بِتْنا اللَّيْلَةَ التَّى فُتِحَتْ قال لأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ غداً أوْ لَيَأْخُذَنَّ الرَّايَةَ غَدًا رجُلٌ يُحِبُّهُ اللَّهُ ورَسُولُهُ يُفْتَحُ علَيْهِ فَنَحْنُ نَرْجُوها فَقِيلَ هٰذا عَلِىٌّ فأعْطاهُ فَفُتِحَ عَلَيْهِ*

230-..... Seleme (R) şöyle demiştir: Hayber'de Alî gözünden rahatsız olmuştu da Peygamber'den geri kalmıştı. Kendi kendine:

— Ben Peygamber'den geri kalıyorum, dedi de akabinde Peygamber'e ulaştı.

Sabâhında Hayber'in fetholunduğu geceye girdiğimizde Peygamber:

— *"Yemîn olsun yarın ben sancağı bir adama vereceğim ki* -yâhud da: *Yarın bayrağı öyle bir adam alacaktır ki- Allah ve Rasûlü onu sever. Hayber ona açılacaktır"* buyurdu.

Bizler herbirimiz o sancağı alacak kişi olmamızı ümîd edip duruyorduk.

— İşte Alî! denildi.

Peygamber sancağı Alî'ye verdi ve Hayber'in fethi Alî'ye müyesser oldu.

٢٣١ــ حدَّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدَّثنا يَعقُوبُ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى حازِمٍ قال أخْبَرنى سَهْلُ بنُ سَعْدٍ رضى اللهُ عنهُ أنَّ رسُولَ اللهِ ﷺ قال يوْمَ خَيْبَرَ لأُعْطِيَنَّ هٰذِهِ الرَّايَةَ غداً رَجُلاً يَفْتَحُ اللهُ على يَدَيْهِ يُحِبُّ اللهَ ورَسُولَهُ وَيُحِبُّهُ اللَّهُ ورسُولُهُ قال فباتَ النّاسُ يَدُوكُونَ لَيْلَتَهُمْ أيُّهُمْ يُعْطاها فَلَمَّا أصْبَحَ النَّاسُ غَدَوْا على رسُولِ اللهِ ﷺ كُلُّهُمْ يَرْجُو أنْ يُعْطاها فقال أيْنَ علىُّ بنُ أبى طالِب فَقِيلَ هُوَ يارسُولَ اللهِ يَشْتَكِى عَيْنَيْهِ قال فأرسَلُوا إلَيْهِ فأُتِىَ بِهِ فَبَصَقَ رسُولُ اللهِ ﷺ فى عَيْنَيْهِ ودَعا لَهُ فَبَرأ حَتَّى كأنْ لَمْ يَكُنْ بِهِ وجَعٌ فأعْطاهُ الرَّايَةَ فقال علِىٌّ يارسُولَ اللهِ أُقاتِلُهُمْ حتَّى يَكُونُوا مِثْلَنا فقال ﷺ انْفُذْ على رِسْلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِساحَتِهِمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إلى الإسْلامِ وأخْبِرْهُمْ بِما يَجِبُ عَلَيْهِمْ

---

edilmiş olduğunu bildiğinden taylesânlı Basralılar'ı Hayber Yahûdîleri'ne benzetmiştir.

مِنْ حَقِّ اللهِ فِيهِ فَوَ اللهِ لأَنْ يَهْدِىَ اللَّهُ بِكَ رَجُلاً واحِداً خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ

231-..... Ebû Hâzım şöyle demiştir: Bana Sehl ibn Sa'd (R) şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) Hayber gününde:

— *"Müslümânların şu bayrağını yarın bir kişiye vereceğim ki, Allah Hayber'in fethini onun iki elinde müyesser kılacaktır. O Allah'ı ve Allah'ın Rasûlü'nü sever, Allah ve Rasûlü de onu sever!"* buyurdu.

Râvî devâmla dedi ki: Bunun üzerine orada bulunan sahâbîler gecelerini bayrak onlardan hangisine verilecek diye bir karışıklık ve ihtilâf içinde geçirdiler. Sabâha girdiklerinde insanların hepsi bayrağın kendilerine verilmesini umarak Rasûlullah'ın huzûruna gittiler. Fakat Rasûlullah:

— *"Alî ibn Ebî Tâlib nerededir?"* diye sordu.

— Yâ Rasûlallah, o, iki gözünden şikâyet ediyor, denildi.

Rasûlullah:

— *"Ona haber gönderin* (gelsin)" buyurdu.

Akabinde Alî huzûra getirildi. Rasûlullah Alî'nin gözlerine püskürdü ve duâ etti. Alî hemen iyileşti, hattâ kendisinde hiç ağrı yokmuş gibi oldu. Rasûlullah sancağı Alî'ye verdi. Alî:

— Yâ Rasûlallah! Hayber Yahûdîleri'yle onlar da bizim gibi (müslümân) oluncaya kadar cenkleşecek miyim? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Yâ Alî, yavaş yavaş ilerleyip onların açık ve geniş meydanlarına ininceye kadar içlerine girip sokul. Sonra onları İslâm'a da'vet et. Ve İslâm içinde üzerlerine vâcib olan Allah haklarını onlara haber ver. Allah'a yemîn ederim ki, Allah'ın senin irşâdınla bir tek kişiyi hidâyete erdirmesi, senin için kırmızı develere sâhib olmandan daha hayırlıdır"* buyurdu [277].

٢٣٢ــ حدَّثنا عَبْدُ الغَفَّارِ بنُ داوُدَ **حدَّثنا** يَعْقُوبُ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ ح **وحدّثني** أَحْمَدُ بنُ عِيسَى **حدَّثنا**ابنُ وهْبٍ قال اخْبَرنى يَعْقُوبُ بنُ عبْدِ

277 Bu hadîs, bu isnâd ve bu metinle Cihâd'da, "Kendi elleriyle muayyen bir insanın İslâm'a girmesine sebeb olan kişinin fazîleti bâbı"nda geçmişti.

Buna siyer müellifleri şu bilgileri de ekliyorlar: Alî, Rasûlullah'ın bu ta'lîmâtı üzere hareket etti ve Yahûdîler'e İslâm düstûrlarını teblîğ etti. Fakat Yahûdîler İslâm'ı kabûl etmediler ve sulh olmak da istemediler; bil'akis harb açtılar. Netîcede kumandanları Merhab yere serilince, Yahûdîler dayanaksız kalarak harb bitmiş ve Rasûlullah'ın haber verdiği gibi Alî'nin elleriyle Hayber fethedilmiştir.

الرَّحْمٰنِ الزُّهْرِيُّ عنْ عَمْرٍو مَوْلَى المُطَّلِبِ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال قَدِمْنا خَيْبَرَ فَلَمَّا فَتَحَ اللهُ عَلَيْهِ الحِصْنَ ذُكِرَ لهُ جَمالُ صَفِيَّةَ بِنْتِ حُيَيِّ ابنِ أَخْطَبَ وقَدْ قُتِلَ زَوْجُها وكانَتْ عَرُوساً فاصْطَفاها النبيُّ ﷺ لِنَفْسِهِ فَخَرَجَ بِهَا حَتَّى بَلَغَ بها سُدَّ الصَّهْبَاءِ حَلَّتْ فَبَنَى بِها رسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ صَنَعَ حَيْسًا فى نِطَعٍ صَغِيرٍ ثمَّ قال لى آذِنْ مَنْ حَوْلَكَ فكانَتْ تِلْكَ وَلِيمَتَهُ عَلى صَفِيَّةَ ثُمَّ خَرَجْنا إلى المَدِينةِ فَرَأَيْتُ النبيَّ ﷺ يُحَوِّى لَها وَرَاءَهُ بِعَبَاءَةٍ ثُمَّ يَجْلِسُ عِنْدَ بَعِيرِهِ فَيَضَعُ رُكْبَتَهُ وتَضَعُ صَفِيَّةُ رِجْلها عَلى رُكْبَتِهِ حَتَّى تَرْكَبَ*

232-..... (Burada iki senedle gelen bu hadîste) Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bizler Hayber'e geldik. Allah, Peygamberi'ne (Kamûs) kalesinin kapılarını açınca, Peygamber'e Safiyye bintu Huyey ibn Ahtab'ın güzelliği zikrolundu. Kocası (Kinânetu'bnu'r-Rabî' ibn Ebî'l-Hakîk) öldürülmüştü. Hâlbuki kendisi yeni gelin olmuştu. Peygamber, Safiyye'yi kendisi için ayırıp seçti. Akabinde Safiyye ile yola çıktı, nihâyet onunla Hayber'in alt tarafında bulunan Seddu's-Sahbâ' mevkiine ulaşınca Safiyye temizlenip Peygamber'e halâl oldu. Rasûlullah orada Safiyye ile evlenip gerdeğe girdi. Sonra Rasûlullah küçük bir sofra içinde hays yemeği (yânî hurma, kuru yoğurt ve yağ karışığı bir yemek) yaptı. Bana:

— *"Etrafındaki insanları bu yemeğe çağır"* buyurdu.

İşte bu hays, Rasûlullah'ın Safiyye üzerine yaptığı düğün yemeği oldu.

Sonra Medîne'ye doğru yola çıktık. Ben Peygamber'i gördüm ki, bineğinin arka tarafına bindirmiş olduğu Safiyye'yi bir abâ ile çepçevre örtüp koruyordu. Sonra Peygamber devesinin yanında oturuyor, hareket edeceği zamân dizini koyuyor, Safiyye de ayağını Peygamber'in dizi üzerine koyarak deveye biniyordu [278].

٢٣٣ــ حدَّثنا إسْماعِيلُ قال **حدَّثنى** أَخِى عنْ سُلَيْمانَ عنْ يَحْيَى عنْ حُمَيدٍ الطَّوِيلِ سَمِعَ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَقامَ عَلى صَفِيَّةَ بِنْتِ حُيَيٍّ بِطَرِيقِ خَيْبَرَ ثَلاثَةَ أَيّامٍ حَتَّى أَعْرَسَ بِها وكانَتْ فِيمَنْ ضُرِبَ عَلَيْها الحِجابُ*

278 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Hadîs Buyû' Kitâbı'nda, "Temizlenmeden önce câriye ile yolculuk eder mi bâbı"nda geçmişti.

233-..... Humeyd et-Tavîl, Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle dediğini işitmiştir: Peygamber (S) Hayber yolunda (inip konakladığı Seddu's-Sahbâ mevkiinde) Safiyye bintu Huyey yanında üç gün ikaamet etti de, nihâyet orada Safiyye ile evlendi. Safiyye de üzerine perde çekilen Peygamber kadınları içinde oldu [279].

٢٣٤ــ حدَّثنا سَعِيدُ بنُ أبي مَرْيَمَ أخبرنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرِ بنِ أبي كَثِيرٍ قال أخْبَرَني حُمَيْدٌ أنَّهُ سَمِعَ أنَساً رضي اللَّهُ عنْهُ يقُولُ أقامَ النبيُّ صلى اللهُ عليهِ وسلّم بَيْنَ خَيْبَرَ والمَدِينَةِ ثَلاَثَ لَيالٍ يُبْنَى عَلَيْهِ بِصَفِيَّةَ فَدَعَوْتُ المُسْلِمينَ إلى وَلِيمَتِهِ وما كانَ فِيها منْ خُبْزٍ ولاَ لَحْمٍ وما كانَ فِيها إلاَّ أنْ أمَرَ بِلاَلاً بالأنْطاعِ فَبُسِطَتْ فألقَى عَلَيْها التَّمْرَ والأقِطَ والسَّمْنَ فقال المُسْلِمُونَ إحْدَى أُمَّهاتِ المُؤْمِنينَ أوْ ما مَلَكَتْ يَمِينُهُ قالُوا إن حَجَبَها فَهْيَ إحْدَى أُمَّهاتِ المُؤْمِنينَ وإنْ لَمْ يَحْجُبْها فَهْيَ مِمَّا مَلَكَتْ يَمِينُهُ فَلَمَّا ارْتَحَلَ وطَّأَ لَها خَلْفَهُ ومَدَّ الحِجابَ*

234-..... Humeyd, Enes(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) -Hayber'den dönüşte- Hayber'le Medîne arasında üç gece ikaamet edip Safiyye ile evlendi. Ben de müslümânları düğün yemeğine da'vet ettim. Bu düğün yemeğinde ekmek ve et yoktu. Bunda ziyâfetle ilgili hiçbirşey yoktu. Yalnız Rasûlullah, Bilâl'e sofralar yaymasını emretmişti. Sofralar yayıldığında üzerlerine hurma, akt denilen ekşi yoğurtlu yiyecek, bir de tereyağı bırakıldı. Yemek esnâsında müslümânlar kendi aralarında:

— Safiyye mü'minlerin analarından birisi (hürr bir kadın)mıdır, yâhud Rasûlullah'ın sağ elinin mâlik olduğu bir câriye midir? dediler.

Bâzıları da:

— Eğer Rasûlullah, Safiyye'yi örterse, o mü'minlerin analarından birisidir. Eğer örtmezse Safiyye, Rasûlullah'ın sağ elinin mâlik olduğu bir câriyesidir, dediler.

Rasûlullah hareket etmeğe kalkışınca, bineğinin arkasına Safiyye için bir taht kurdu, ön tarafına da perde çekti [280].

---

279 Bu da Enes hadîsinin diğer bir yoldan gelen rivâyetidir. Son söz, Safiyye mü'minlerin analarından oldu, demektir. Çünkü perde çekmek, ancak hürre kadınlar üzerinde olur, sağ elin mülkü olan câriyeler üzerinde olmazdı.

280 Şimdiye kadar birkaç kerreler geçtiği üzere Safiyye, Huyey ibn Ahtab'ın kızıdır. Yahûdî Nadîr oğulları ve Kurayza oğulları'nın en şerefli bir âilesine mensûbdu. Hayber Yahûdîleri'nin reîsi Kinâne ibn Rabî ile yeni evlenmişti. Her iki cihetle asâleti vardı. Kocası ve babası Hayber muhârebesinde ölmüştü.

٢٣٥ــ حدَّثنا أَبو الوَلِيدِ حدَّثنا شُعْبَةُ * ح وحدَّثني عبْدُاللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدَّثنا وهْبٌ حدَّثنا شُعْبَةُ عنْ حُمَيدِ بنِ هِلاَلٍ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّلٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال كُنَّا مُحاصِرِى خَيْبَر فَرمى إنْسانٌ بِجِرابٍ فِيهِ شَحْمٌ فَنَزَوْتُ لآخُذَهُ فالْتَفَتُّ فإذا النبىُّ ﷺ فاسْتَحْيَيْتُ*

235-..... Abdullah ibn Mugaffel (R) şöyle demiştir: Bizler Hayber'i muhâsara ediyorduk. Bu sırada bir insan, içinde yağ bulunan bir tulum attı. Ben o yağ tulumunu almak için fırlayıp koştum. Arkama dönünce Peygamber'le karşılaştım da (Peygamber'in benim tuluma olan hırsıma muttali' olmasından dolayı) utandım [281].

٢٣٦ــ حدَّثنى عُبَيْدُ بنُ إسْماعِيلَ عنْ أبى أُسامَةَ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ نافِعٍ وسالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أن رسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى يوْمَ خَيْبَرَ عنْ أكْلِ الثَّوْمِ وعنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الأهْلِيَّةِ * نهَى عنْ أكْلِ الثَّوْمِ هُوَ عنْ نافِعٍ وحْدَهُ ولُحومُ الحُمُرِ الأهْلِيّةِ عنْ سالِمٍ*

236-..... Sâlim'den; o da babası İbnu Umer(R)'den: Rasûlullah (S) Hayber günü sarmısak yemekten ve evcil eşeklerin etlerinden nehyetti, diye tahdîs etti. "Sarmısak yemekten nehyetti" sözü, yalnız Nâfi'den rivâyet edilmiş, "Evcil eşeklerin etinden nehyetti" sözü de yalnız Sâlim'den rivâyet edilmiştir.

٢٣٧ــ حدَّثنى يَحْيَى بنُ قَزَعَةَ حدَّثنا مالِكٌ عن ابن شِهابٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ والحَسَنِ ابْنَىْ مُحَمَّد بنِ علِىٍّ عنْ أبيهما عنْ عَلِىِّ بنِ أبى طالِبٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسَلَّم نَهَى عنْ مُتْعَةِ النِّساءِ يَوْمَ خَيبَرَ وعَنْ أكْلِ الحُمُرِ الإنْسِيَّةِ*

237-..... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Muhammed ibn Alî'nin iki oğlu olan Abdullah ile el-Hasen'den; onlar da babaları Muhammed ibnu'l-Hanefiyye'den; o da babası Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) Hayber günü mut'a sûretiyle kadınları nikâh etmekten ve evcil eşeklerin etlerini yemekten nehyetti [282].

---

281 Bu hadîsin bir rivâyeti Beşte bir Kitâbı'nda, "Harb arâzîsinde elde edilen yiyecek maddesi bâbı"nda geçmişti.

282 *Mut'a nikâhı* muayyen bir zamâna bağlı olarak yapılan nikâhtır. Bu, Câhiliyet

٢٣٨ــ حدَّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ حدَّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ ابنُ عُمَرَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ أنَّ رسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى يَوْمَ خَيْبَرَ عنْ لُحُومِ الحُمُرِ الأهْلِيَّةِ*

238-..... Ubeydullah ibn Umer, Nâfi'den; o da İbn Umer'den: Rasûlullah (S) Hayber günü evcil eşeklerin etlerinden nehyetti, diye tahdîs etmiştir.

٢٣٩ــ حدَّثني إسْحاقُ بنُ نَصْرٍ حدَّثنامُحَمَّدُ بنُ عُبَيْدٍ حدَّثناعُبَيْدُ اللَّهِ عنْ نافِعٍ وسالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال نَهَى النبيُّ ﷺ عنْ أكْلِ لُحُومِ الحُمُرِ الأهْلِيَّةِ*

239-..... Ubeydullah, Nâfi'den ve Sâlim'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R): Peygamber (S) evcil eşeklerin etlerini yemekten nehyetti, demiştir.

٢٤٠ــ حدَّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدَّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ عَمْرٍو عنْ مُحَمَّدِ بنِ عَلِيٍّ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنْهما قال نَهَى رسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ خَيْبَرَ عنْ لُحُومِ الحُمُرِ الأهْلِيَّةِ ورَخَّصَ في الخَيْلِ*

240-..... Câbir ibn Abdillah (R): Rasûlullah (S) Hayber günü evcil eşeklerin etlerinden nehyetti, at etleri(ni yemek) hakkında ruhsat verdi, demiştir [283].

٢٤١ــ حدَّثنا سَعِيدُ بنُ سُلَيْمانَ حدَّثنا عَبَّادٌ عنِ الشَّيْبانِيِّ قال سَمِعْتُ ابنَ أبي أوْفَى رضى اللهُ عنهما أصابَتْنا مَجاعَةٌ يَوْمَ خَيْبَرَ فانَّ القُدُورَ لَتَغْلِي قال

---

devrinde yürürlükte olan nikâh şekillerinden birisidir. Bu nevi' nikâhtan gâye bir zamân için kadından faydalanmaktır. Bir âile yuvası kurup ebedî yaşamak ve çocuk üreterek cemiyetin ve soyun devâmına hizmet değildir. İslâm'ın ilk devirlerinde bir zarûret üzerine bâzı gazvelerde Mut'a nikâhına ruhsat verilmişti. Fakat Hayber'de müsâade edilmeyip yasak edildi. Mekke'nin fethi seferinde bir daha ruhsat verilip, Vedâ Haccı'nda kesin şekilde yasaklandı.

283 Bu hadîse dayanarak Ebû Yûsuf, Muhammed, Şâfiî, Ahmed ibn Hanbel ve daha başka birçok selef âlimleri at etinin yenmesini câiz görmüşlerdir. Ebû Hanîfe ise at, katır, merkeb makûlesi hayvanların binilmek ve zînet edilmek için yaratıldıkları şeklindeki (en-Nahl: 8) Kur'ân beyânına dayanarak, bunların yenilmesini câiz görmemiştir. İmâm Mâlik, Evzâî, Ebû Ubeyd de Ebû Hanîfe'ye uygunluk göstermişlerdir.

وبَعْضُها نَضِجَتْ فَجاءَ مُنادِي النبيِّ صلى اللَّهُ عليه و سلم لا تأكُلُوا مِنْ لُحومِ الحُمُرِ شَيْئاً وأهْرِيقُوها قال ابنُ أبي أوْفَى فتحَدَّثْنا أنَّهُ إنَّما نَهَى عَنْها لأنَّها لَمْ تُخَمَّسْ وقال بَعْضُهُمْ نَهَى عنْها البتَّةَ لأنَّها كانَتْ تأكُلُ العَذِرَةَ*

241-..... eş-Şeybânî şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan şunu işittim: Hayber günü bizlere bir açlık isâbet etti. Şübhesiz eşek etiyle dolu tencereler muhakkak kaynıyordu.

Râvî dedi ki: Bâzısı pişmişti. Bu sırada Peygamber'in nidâcısı geldi de:

— Eşek etlerinden hiçbirşey yemeyiniz ve o etleri dökünüz! diye nidâ etti.

İbnu Ebî Evfâ devâmla dedi ki: Bizler kendi aramızda;

— Peygamber bu etlerden ancak henüz beşte bir hissesi alınmadığı için nehyetmiştir diye konuştuk.

Sahâbîlerden bâzısı da:

— Peygamber bunlardan kesin olarak nehyetti; çünkü bu eşekler pislik yiyorlardı, dediler.

٢٤٢ــ حدَّثنا حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ **حدَّثنا** شُعْبَةُ قال أخْبرنى عَدِيُّ ابنُ ثابِتٍ عنِ البَرَاءِ وعبْدِ اللَّهِ بنِ أبي أوْفَى رضى اللَّهُ عَنْهُمْ أنَّهُمْ كانُوا مَعَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فأصابُوا حُمُراً فَطَبَخُوها فَنادَى مُنادِي النبيِّ ﷺ أكْفِئُوا القُدُورَ*

242-..... Adiyy ibn Sâbit, el-Berâ ile Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) haber verdi ki, onlar (Hayber'de) Peygamber'in berâberinde bulunurlarken birtakım eşek sürüleri ele geçirmişler. Akabinde onları pişirmişler. Bu sırada Peygamber'in nidâcısı:

— Tencereleri dökünüz! diye nidâ etmiştir.

٢٤٣ــ حدَّثنى إسْحاقُ **حدَّثنا** عبْدُ الصَّمَدِ **حدَّثنا** شُعْبَةُ **حدَّثنا** عَدِيُّ ابنُ ثابتٍ قال سَمِعْتُ البَرَاءَ وابنَ أبي أوْفَى رضى اللهُ عنهم يُحَدِّثانِ عنِ النبيِّ ﷺ أنَّهُ قال يَوْمَ خَيْبَرَ وقَدْ نَصَبُوا القُدُورَ أكْفِؤُا القُدُورَ*

243-..... Adiyy ibn Sâbit tahdîs edip şöyle demiştir: Ben el-Berâ'dan ve İbn Ebî Evfâ(R)'dan işittim, onlar Peygamber(S)'den tahdîs ediyorlardı: Kendileri tencereleri (ocaklar üzerine) dikmişlerken, Peygamber:

— *"Tencereleri dökünüz!"* buyurmuştur.

٢٤٤ــ حدَّثنامُسْلِمٌ حدَّثنا شُعْبَةُ عنْ عَدِىِّ بنِ ثابِتٍ عنِ البَرَاءِ قال غَزَوْنا مَعَ النبىِّ ﷺ نَحْوَهُ*

244-..... Buradaki senedde de el-Berâ ibn Âzib (R): Biz Peygamber'in berâberinde gazveye gittik, demiş ve geçen hadîsin benzerini söylemiştir.

٢٤٥ــ حدّثنى إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسٰى أخْبَرنا ابنُ أبى زَائِدَةَ أخْبَرنا عاصِمٌ عنْ عامِرٍ عنِ البَرَاءِ بنِ عازِبٍ رضى اللهُ عنهما قال أمَرَنا النبىُّ صلى الله عليه وسلم فى غَزْوَةِ خَيْبَرَ أنْ نُلْقِىَ الحُمُرَ الأهْلِيَّةَ نِيئَةً ونَضِيجَةً ثُمَّ لَمْ يأمُرْنا بأكْلِهِ بَعْدُ*

245-..... el-Berâ ibn Âzib (R): Peygamber (S), Hayber gazvesinde bizlere evcil eşek etlerini çiğ olarak ve pişmiş olarak atmamızı emretti. Sonra bir daha onları yemeyi emretmedi, demiştir.

٢٤٦ــ حدَّثنى مُحَمَّدُ بنُ أبى الحُسَيْنِ حدَّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدَّثنا أبى عنْ عاصِمٍ عنْ عامِرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى الله عنهما قال لاَ أدْرِى أنَهَى عنْهُ رسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أجْلِ أنَّهُ كانَ حَمُولَةَ النَّاسِ فكَرِهَ أنْ تَذْهَبَ حَمُولَتُهُمْ أوْ حَرَّمَهُ فى يَوْمِ خَيْبَرَ لَحْمَ الحُمُرِ الأهْلِيَّةِ*

246-..... İbn Abbâs (R): Bunlar insanların yük taşıma hayvanları olduğu için, bunları yemek sebebiyle yük hayvanlarının yok olup gitmelerini istemediği için mi Rasûlullah bundan nehyetti yâhud Hayber gününde mutlak olarak evcil eşek etlerini harâm mı kıldı, bilmiyorum, demiştir.

٢٤٧ــ حدَّثناالحَسَنُ بنُ إسْحاقَ حدَّثنامُحَمَّدُ بنِ سابِقٍ حدَّثنا زائِدَةُ عنْ عُبَيْدِ اللهِ بنِ عُمَرَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللهُ عنهما قال قَسَمَ رسُولُ اللهِ صلى الله عليهِ وسَلّم يَوْمَ خَيْبَرَ لِلْفَرَسِ سَهْمَيْنِ ولِلرَّاجِلِ سَهْماً قال فَسَّرَهُ نافِعٌ فقال إذَا كانَ مَعَ الرَّجُلِ فَرَسٌ فَلَهُ ثَلاثَةُ أسْهُمٍ فإنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ فَرَسٌ فَلَهُ سَهْمٌ*

247-..... Abdullah ibn Umer (R): Rasûlullah (S) Hayber günü süvârî gâzîlerin atları için iki pay, yayalara bir pay verdi, demiştir.

Râvî Ubeydullah ibn Umer şöyle demiştir: Bu hadîsi Nâfi' tefsîr

edip şöyle dedi: Mücâhidin berâberinde bir atı olursa, ganîmet malından ona üç pay verilir (birisi gâzînin, ikisi atının payıdır). Eğer gâzînin atı yoksa, onun yalnız bir payı vardır.

٢٤٨ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سَعِيد بنِ المُسَيَّبِ أنَّ جُبَيْرَ بنَ مُطْعِمٍ أخْبَرَهُ قال مَشَيْتُ أنا وعثْمانُ بنُ عفَّانَ إلى النبيِّ ﷺ فَقُلْنا أعْطَيْتَ بَنى المُطَّلِبِ منْ خُمْسِ خَيْبَرَ وتَرَكْتَنا ونَحْنُ بِمَنْزِلَةٍ واحِدَةٍ منْكَ فَقال إنَّما بَنُو هاشِمٍ وبَنُوا المُطَّلِبِ شَيءٌ واحِدٌ قال جُبَيْرٌ ولَمْ يَقْسِمِ النبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم لِبَنى عبْدِ شَمْسٍ وبَنى نَوْفَلٍ شَيْئًا*

248-..... Cubeyr ibn Mut'ım (R), Saîd ibnu'l-Müseyyeb'e haber verip şöyle demiştir: Ben ve Usmân ibn Affân, Peygamber'in yanına yürüdük ve kendisine:

— Hayber'in size âid olan beşte bir ganîmet hissenizden Muttalib oğulları'na verdiniz de bizi bıraktınız. Hâlbuki bizler ve onlar nesebce nisbetimiz yönünden (yânî Abd Menâf'a intisâbda) bir tek soyda birleşiyoruz, dedik.

Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Hâşim oğulları'yle Muttalib oğulları bir soydur"* buyurdu.

Cubeyr: Peygamber, Abdi'ş-Şems oğulları'yle Nevfel oğulları'na birşey taksîm etmedi, demiştir [284].

٢٤٩ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ حدّثنا أبو أُسامَةَ حدّثنا بُرَيْدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ عنْ أبى بُرْدَةَ عنْ أبى مُوسٰى رضى اللَّهُ عنه قال بلَغَنا مَخْرَجُ النبيِّ ﷺ ونَحْنُ بالْيَمَنِ فخَرَجْنا مُهَاجِرِينَ إلَيْهِ أنا وأخَوَانِ لى أنا أصْغَرُهُمْ أحَدُهُما أبو بُرْدَةَ والآخَرُ أبو رُهْمٍ إمَّا قال بِضْعٌ وإما قال فى ثَلاَثَةٍ وَخَمْسِينَ أوْ اثْنَيْنِ وخَمْسِينَ رجُلاً منْ قَوْمِى فَرَكِبْنا سَفِينَةً فألْقَتْنا سَفِينَتُنا إلى النَّجَاشِيِّ بالحَبَشَةِ فَوَافقْنا جَعْفَرَ بنَ أبى طالِبٍ فأقَمْنا معهُ حَتَّى قَدِمْنا جَمِيعًا فَوافَقْنا النبيَّ ﷺ حِينَ افْتَتَحَ خَيْبَرَ وكانَ أُناسٌ منَ النَّاسِ يَقُولُونَ لَنا يَعْنِى لأهْلِ السَّفِينَةِ سَبَقْناكُمْ بالْهِجْرَةِ. وَدَخَلَتْ أسْمَاءُ بنْتُ عُمَيْسٍ وهْىَ مِمَّنْ قَدِمَ مَعَنا علَى حَفْصَةَ زَوْجِ

284 Hadîsin başlığa uygunluğu "Hayber ganîmetlerinin Peygamber'in payı olan beşte birden" sözündedir. Bu hadîsin bir rivâyeti Beşte bir Kitâbı, "Beşte, birin devlet başkanına âid olduğuna delîl bâbı"nda geçmişti.

النبيِّ ﷺ زَائِرَةً وَقَدْ كانَتْ هَاجَرَتْ إلى النَّجَاشِيِّ فِيمَنْ هَاجَرَ فَدَخَلَ عُمَرُ عَلَى حَفْصَةَ وأَسْمَاءُ عِنْدَهَا فَقَالَ عُمَرُ حِينَ رأى أَسْمَاءَ مَنْ هٰذِهِ قالَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ قال عُمَرُ الحَبَشِيَّةُ هٰذِهِ البَحْرِيَّةُ هٰذِهِ قالَتْ أَسْمَاءُ نَعَمْ قال سَبَقْنَاكُمْ بِالْهِجْرَةِ فَنَحْنُ أَحَقُّ بِرَسولِ اللَّهِ ﷺ مِنْكُمْ فَغَضِبَتْ وقالَتْ كلاَّ واللَّهِ كُنْتُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُطْعِمُ جَائِعَكُمْ وَيَعِظُ جَاهِلَكُمْ وكُنَّا فِي دَارٍ أَوْ فِي أَرْضِ البُعَدَاءِ البُغَضَاءِ بالحَبَشَةِ وذٰلِكَ فِي اللَّهِ وفِي رسولِهِ ﷺ وايْمُ اللَّهِ لا أَطْعَمُ طَعَامًا ولا أَشْرَبُ شَرَابًا حَتَّى أَذْكُرَ ما قُلْتَ لِرَسولِ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ كُنَّا نُؤْذَى ونُخَافُ وسأَذْكُرُ ذٰلِكَ للنبيِّ ﷺ وأَسأَلُهُ واللَّهِ لا أَكْذِبُ ولا أَزِيغُ ولا أَزِيدُ عَلَيْهِ فَلَمَّا جَاءَ النبيُّ ﷺ قالَتْ يانَبِيَّ اللَّهِ إنَّ عُمَرَ قال كَذَا وكَذَا قال فَما قُلْتِ لَهُ قالَتْ قُلْتُ لَهُ كَذَا وكَذَا قال لَيْسَ بِأَحَقَّ بِي مِنْكُمْ ولَهُ ولِأَصْحَابِهِ هِجْرَةٌ واحِدَةٌ ولَكُمْ أَنْتُمْ أَهْلَ السَّفِينَةِ هِجْرتانِ قالَتْ فَلَقَدْ رَأَيْتُ أَبا مُوسٰى وأَصْحَابَ السَّفِينَةِ يأْتُونِي أَرْسالاً يَسْأَلُونِي عَنْ هٰذَا الحَدِيثِ ما مِنَ الدُّنْيَا شَيءٌ هُمْ بِهِ أَفْرَحُ ولاَ أَعْظَمُ فِي أَنْفُسِهِمْ مِمَّا قال لَهُمُ النبيُّ ﷺ قال أَبُو بُرْدَةَ قالَتْ أَسْمَاءُ فَلَقَدْ رأَيْتُ أَبَا مُوسٰى وإِنَّهُ لَيَسْتَعِيدُ هٰذَا الحَدِيثَ مِنِّي قال أَبُو بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسٰى قال النبيُّ ﷺ إِنِّي لأَعْرِفُ أَصْوَاتَ رُفْقَةِ الأَشْعَرِيِّينَ بالقُرْآنِ حِينَ يَدْخُلُونَ باللَّيْلِ وأَعْرِفُ مَنَازِلَهُمْ مِنْ أَصْوَاتِهِمْ بالقُرْآنِ باللَّيْلِ وإِنْ كُنْتُ لَمْ أَرَ مَنَازِلَهُمْ حِينَ نَزَلُوا بالنَّهَارِ ومِنْهُمْ حَكِيمٌ إِذَا لَقِيَ الخَيْلَ أَوْ قال العَدُوَّ قال لَهُمْ إِنَّ أَصْحَابِي يأْمُرُونَكُمْ أَنْ تَنْتَظِرُوهُمْ *

249-..... Bize Bureyd ibnu Abdillah, Ebû Burde'den tahdîs etti ki, Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Biz (Eş'arîler) Yemen'de iken Peygamber'in meydana çıkışı (yâhud hicrete çıkışı) haberi bize erişti. Biz de, ben ve iki kardeşim -ki biri Ebû Burde, öbürü Ebû Ruhm'dür; ben kardeşlerimin en küçükleri idim- kavmimiz Eş'arîler'den -Ebû Mûsâ yâ elli küsûr demiş, yâhud da şöyle söylemiştir:- elliüç yâhud elliiki kişi içinde Peygamber'in yanına doğru muhâcirler olarak Yemen'den çıktık. Biz bir gemiye bindik. (Havânın muhâlefetiyle) gemimiz bizi Habeşe Hükümdârı en-Necâşî'nin memleketi sâhiline attı. Orada Ca'fer ibn Ebî Tâlib'e kavuştuk. Bir müddet onunla berâber Habeşistan'da kaldık. Nihâyet hepimiz topluca yola çıkıp Medîne'

ye geldik. Ve Peygamber'e Hayber'i fethettiği sırada kavuştuk [285].

Ordudaki mücâhidlerden bâzı insanlar bize, yânî gemi ile gelenlere:

— Hicret şerefini kazanmakta biz sizi geçtik! diyorlardı.

Bir kerre de Esmâ bintu Umeys -ki bizimle Habeşistân'dan gelenlerden idi- Peygamber'in kadını Hafsa'yı -ki o da vaktiyle bir muhâcir kaafilesi için Habeşistan'a hicret etmişti- ziyâret etti. Esmâ, Hafsa'nın yanında iken Umer de kızı Hafsa'nın odasına girdi. Umer, Esmâ'yı görünce Hafsa'ya:

— Bu kadın kimdir? diye sordu.

Hafsa:

— Umeys kızı Esmâ'dır, dedi.

Umer:

— Bu kadın Habeşli Esmâ mıdır? Bu kadın deniz yolcusu Esmâ mıdır? dedi (ve böyle tekrâr tekrâr latîfe etti).

Esmâ da:

— Evet, diye tasdîk etti.

Umer, Esmâ'ya:

— Medîne'ye hicret fazîletinde biz sizi geçtik! Biz Rasûlullah'a sizden daha lâyık, daha yakın bulunuyoruz, dedi.

Esmâ bu sözlerden öfkelenerek şöyle müdâfaada bulundu:

— Hayır, siz hiç öyle değilsiniz. Vallâhi Rasûlullah ile hicret eden sizlerin Rasûlullah açlarını doyurdu, câhillerini va'z edip okuttu. Biz ise Habeşistan'da müslümânlara uzakların ve öfkelilerin yurdunda yâhud toprağında bulunuyorduk (yânî müslümânlara kînle, düşmanlıkla dolu bir yurtta, bir toprakta bulunuyorduk). Bütün bu sıkıntıları biz, Allah'ın ve Rasûlü'nün rızâsı uğrunda yüklendik. Ey Umer! Allah adına yemîn olsun ki, bütün bu dediklerini gidip Rasûlullah'a söyleyinceye kadar ne bir lokma yemek yiyeceğim, ne de bir yudum su içeceğim. Ey Umer! Biz uzak illerde eziyet olunuyorduk ve korku içinde yaşıyorduk. Bu hakîkatleri şimdi gidip Peygamber'e zikredeceğim ve O'na soracağım. Ey Umer, Peygamber'e bunları söylerken yemîn olsun ben ne yalan söylerim, ne de haktan meylederim. Bu konuşmamızı bir kelime bile artırmam.

---

285 İbn İshâk şöyle zikretti: Peygamber, Amr ibn Umeyye'yi Necâşî'ye gönderdi de Ca'fer ibn Ebî Tâlib'le berâberindekilerin yol hazırlıklarını sağlayarak göndermesini istedi. Necâşî de her türlü seferî ihtiyâçlarını sağladı, ayrı ayrı ikrâm ederek gönderdi. Bu kaafile, Peygamber Hayber'de iken Amr ibn Umeyye ile berâber geldiler. İbn İshâk, Ca'fer'le berâber gelenlerin onaltı yolcu olduğunu ve içlerinde şunların bulunduğunu haber vermiştir: Ca'fer ve karısı Esmâ bintu Umeys, Hâlid ibn Saîd ibn Âs ile karısı, Hâlid'in erkek kardeşi Amr ibn Saîd ve Muaykıb ibn Ebî Fâtıma (Aynî).

Bu sırada Hafsa'nın odasına Peygamber geldi. Esmâ:

— Ey Allah'ın Peygamberi, Umer şöyle şöyle söyledi, diye nakletti.

Peygamber de:

— *"Sen ona ne cevâb verdin?"* diye sordu.

Esmâ

— Ben de şöyle şöyle cevâb verdim, diye müdâfaasını da anlattı [286].

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Bu husûsta Umer bana sizden daha lâyık ve yakın değildir. Umer ve Umer'le* (Medîne'ye) *hicret eden arkadaşları için bir hicret sevâbı vardır. Ey gemi yoldaşları, sizin için ise iki hicret sevâbı vardır* (Birisi Necâşî'ye hicret, öbürüsü Medîne'ye, Peygamber'in yanına hicret)".

Esmâ şöyle demiştir: Bu hâdise ve Peygamber'in gemi halkı halkındaki bu yüksek şehâdeti üzerine bir de gördüm ki, bunu işiten Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve bütün yoldaşlarımız, birbiri ardınca takım takım ziyâretime geliyorlar ve bu hadîsi sevinçle benden soruyorlardı. Bir derecede ki, dünyâ malından arzû edilen hiçbirşey, Peygamber'in Habeşe Muhâcirleri hakkındaki bu yüksek şehâdeti derecesinde onların gönüllerinde çok ferahlı ve yüksek te'sîrli olamazdı.

Ebû Burde dedi ki: Esmâ şöyle demiştir:

— Yemîn ederim, ben Ebû Mûsâ'yı gördüm ki, o, bu hadîsi benden tekrâr tekrâr nakletmemi istiyordu [287].

Yine Ebû Burde, Ebû Mûsâ'dan söyledi ki: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Şübhesiz ben Eş'ârîler cemâatinin geceleyin evlerine girdikleri zamân okudukları Kur'ân seslerini pek iyi tanırım. Sefer hâlinde de onların ordu içindeki konak yerlerini de gece vakti Kur'ân seslerinden tanırım. Velev ki ben Eş'arîler'in indikleri bu konak yerlerini gündüz görmemiş olsam bile. Eş'arîler'den hakîm bir kimse de vardır ki, o, bir süvârî veyâ bir düşman müfrezesine kavuştuğu zamân onlara: Arkadaşlarım size burada kendilerini beklemenizi emreder* (böylece onları korkutur)" [288].

---

286 Umer'e karşı bu kuvvetli savunmayı yapan Umeys kızı Esmâ'nın annesi Hind bintu Avf'tır. Peygamber'in kadınlarından Meymûne ile Abbâs'ın karısı ve Fadl'ın anası Lubâbe'nin kardeşidir. Esmâ'nın kocası Ca'fer ibn Ebî Tâlib'dir. Ca'fer şehîd edilince onu Ebû Bekr zevce edindi. Esmâ ona Muhammed ibn Ebî Bekr'i doğurdu. Sonra Ebû Bekr ölünce, Esmâ'yı Alî ibn Ebî Tâlib zevceliğe aldı. Esmâ, Alî'ye de Yahyâ ibn Alî ibn Ebî Tâlib'i doğurdu (Aynî).

287 Bu Ebû Burde, Ebû Mûsâ'nın oğlu olan Ebû Burde'dir. Bu hadîsin ikinci râvîsidir. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin kardeşi Ebû Burde değildir. Onun adı Âmir ibn Kays'tır.

288 Son sözünün ma'nâsı: Onun arkadaşları Allah yolunda harb etmeyi severler ve bundan kendilerine isâbet edecek şeylere aldırmazlar, demektir. Şöyle de deni-

٢٥٠ــ حَدَّثني إسْحاقُ بنُ إبْراهِيمَ سَمِعَ حَفْصَ بنَ غِياثٍ حدَّثنا بُرَيْدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ عنْ أبى بُرْدَةَ عنْ أبى مُوسٰى قال قَدِمْنَا علَى النبىِّ ﷺ بعْدَ أن افْتَتَحَ خَيْبَرَ فَقَسَمَ لَنا ولَمْ يَقْسِمْ لأحَدٍ لَمْ يَشْهَدِ الفَتْحَ غَيْرَنا*

250-..... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Biz (Eş'arîler, Ca'fer ve arkadaşlarıyle berâber Habeşe'den) Peygamber Hayber'i fethettikten sonra huzûruna geldik. Fakat Peygamber (S) ganîmetten bize de bir pay ayırdı. Hâlbuki Hayber fethinde hazır bulunmayan bizden başka hiçbir kimseye pay ayırmamıştır.

٢٥١ــ حدَّثناعبْدُ اللهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدَّثنا مُعَاوِيَةُ بنُ عَمْرٍو حدَّثنا أبُو إسْحاقَ عنْ مالِكِ بنِ أنَسٍ قال حدَّثنى ثَوْرٌ قال حدَّثنى سالِمٌ مَوْلى ابنِ مُطِيعٍ أنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ رضى الله عنه يَقُولُ افْتَتَحْنا خَيْبَرَ ولَمْ نَغْنَمْ ذَهَباً ولا فِضَّةً إنَّما غَنِمْنا البَقَرَ والإبِلَ والمَتاعَ والحوائِطَ ثُمَّ انْصَرَفْنا مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى اللهُ عليهِ وسلّم إلى وادِى القُرَى ومَعَهُ عَبْدٌ لهُ يُقالُ لَهُ مِدْعَمٌ أهدَاه لهُ أحَدُ بَنى الضِّبابِ فَبَيْنَما هوَ يَحُطُّ رَحْلَ رسُولِ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلم إذْ جاءَهُ سَهْمٌ عائِرٌ حَتَّى أصابَ ذَلِكَ العَبْدَ فقال النَّاسُ هنِيئًا لهُ الشَّهادَةُ فقال رسُولُ اللهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بَلْ والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ إنَّ الشَّمْلَةَ الَّتى أصابَها يَوْمَ خَيْبَرَ مِنَ المَغانِمِ لَمْ تُصِبْها المَقاسِمُ لتَشْتَعِلُ عَلَيْهِ ناراً فَجاءَ رَجُلٌ حِينَ سَمِعَ ذَلِكَ مِنَ النبىِّ ﷺ بِشِراكٍ أوْ بِشِراكَيْنِ فقال هذَا شىءٌ كُنْتُ أصَبْتُهُ فقال رسُولُ اللهِ ﷺ شِراكٌ أوْ شِراكانِ مِن نارٍ*

251-..... Abdullah ibn Mutî'in himâyesinde bulunan Sâlim Ebû'l-Gays, Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işitmiştir: Biz Hayber'i fethettik. Fakat altın ve gümüş ganîmeti almadık; ancak sığır, deve ve hurma bahçeleri ganîmet aldık. Sonra Rasûlullah'ın maiyyetinde olarak Vâdî'l-Kurâ'ya gittik. Rasûlullah'ın berâberinde Mıd'am (yâhud Kerkere) adıyle çağrılan, kendisine Dıbâb oğulları'nın hediye ettiği siyâh bir kölesi vardı. İşte bu köle, Rasûlullah'ın yolculuk

---

lir: Bu hakîm, çok cesûr olduğu için düşmandan kaçmaz, aksine düşmanlarla yüzyüze gelir, onlar ayrılıp gitmek isterlerse, onlara metindeki sözü söyler (Aynî).

eşyâsını deveden indirdiği sırada ona, nereden geldiği bilinmeyen bir ok geldi ve bu köleye isâbet etti. Bunun üzerine insanlar:

— Şehîdlik ona mübârek olsun, dediler.

Rasûlullah da:

— *"Hayır, nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, onun Hayber günü taksîmleri yapılmamış olan ganîmetlerden aldığı şemle* (yânî ince kadîfeden ihrâm) *kendi üzerinde tutuşup yanmaktadır"* buyurdu.

Akabinde bir adam Peygamber'in bu sözünü işitince bir yâhud iki tâne ayakkabı tasması getirdi de:

— Bu, benim kendiliğimden almış olduğum birşeydir, dedi.

Rasûlullah:

— *"Ateşten bir* -yâhud *iki- ayakkabı tasması!"* buyurdu [289].

٢٥٢ــ حدَّثناسَعِيدُ بنُ أبى مَرْيَمَ أخبَرنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ قال أخبرنى زَيْدٌ عنْ أبِيهِ أنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ رضى اللهُ عَنْهُ يَقُولُ أما والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَوْلا أنْ أتْرُكَ آخِرَ النَّاسِ بَبَّاناً لَيْسَ لَهُمْ شَىءٌ ما فُتِحَتْ عَلَىَّ قَرْيَةٌ إلاَّ قَسَمْتُها كَما قَسَمَ النبىُّ ﷺ خَيْبَرَ ولٰكِنِّى أتْرُكُها خِزَانَةً لَهُمْ يَقْتَسِمُونَها *

252-..... Zeyd, babası Eslem'den haber verdi ki, o, Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle derken işitmiştir:

— Dikkat edin! Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, eğer insanların sonra gelecek nesîllerine bir seviyede, hiçbirşeyleri olmayarak bırakacak olmasaydım, bana fethedilen herbir memleket arâzîsini muhakkak Peygamber'in Hayber'i taksîm ettiği gibi taksîm ederdim. Fakat ben fethedilen memleketleri (hemen şimdiki gâzîler arasında taksîm etmeyip) ileriki nesillere gelirini taksîm edecekleri birer hazîne olarak bırakıyorum.

٢٥٣ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا ابنُ مَهْدِيٍّ عنْ مالِكِ بنِ أنَسٍ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ أبِيهِ عنْ عُمَرَ رضى اللهُ عنه قال لَوْلا آخِرُ المُسْلِمينَ مافُتِحَتْ عَلَيْهِمْ قَرْيَةٌ إلاَّ قَسَمْتُها كَما قَسَمَ النبىُّ ﷺ خَيْبَرَ*

253-..... Bize İbnu Mehdî, Mâlik ibn Enes'ten; o da Zeyd ibn Eslem'den; o da babası Eslem'den tahdîs etti ki, Umer (R):

---

289 Hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır.

Ganîmet malından hırsızlık yapmanın ağırlığını belirten bu hadîsin bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, 188. bâb, 270 rakamlı olarak geçmişti. Orada 187. bâbda 269 rakamıyle geçen Ebû Hureyre hadîsi de devlet malından hırsızlık yapmanın ağırlığını pek güzel ifâde etmektedir.

— Müslümânların sonradan gelecek nesilleri(ni düşünmek) olmasaydı, müslümânlara fethedilen herbir memleket arâzîsini, Peygamber'in Hayber'de yaptığı gibi gâzîler arasında taksîm ederdim, demiştir [290].

٢٥٤ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيَانُ قال سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ وسألَهُ إسْماعِيلُ بنُ أُمَيَّةَ قال أخبَرَنى عَنْبَسَةُ بنُ سَعِيد أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه أتى النبيَّ ﷺ فسألَهُ قالَ لَهُ بَعْضُ بَنى سَعِيدِ بنِ العَاصِ لاَ تُعْطِهِ يارَسُولَ اللهِ فَقال أبوهُرَيْرَةَ هٰذا قاتِلُ ابنِ قَوْقَلٍ فقال واعَجَباهْ لِوَبْرٍ تَدَلَّى منْ قَدُومِ الضَّأْنِ* ويُذْكَرُ عَنِ الزُّبَيْدِيِّ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخْبَرَنى عَنْبَسَةُ بنُ سَعِيدٍ انَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ يُخْبِرُ سَعِيدَ بنَ العاصِى قالَ بَعَثَ سُولُ الله ﷺ أبانَ على سَرِيَّةٍ مِنَ المَدِينةِ قِبَلِ نَجْدٍ قال أبو هُرَيْرَةَ فَقَدِمَ أبانُ وأصْحابُهُ عَلى النبيِّ ﷺ بِخَيْبَرَ بَعْدَ ما افْتَتَحَها وإنَّ حُزُمَ خَيْلِهِمْ لَلِيفٌ قال أبو هُرَيْرَةَ قُلْتُ يارسُولَ الله لا تَقْسِمْ لَهُمْ قال أبانُ وَأنْتَ بِهٰذا ياوَبْرُ تَحَدَّرَ منْ رَأْسِ ضالٍ فَقال النبيُّ ﷺ ياأبانُ اجْلِسْ فَلَمْ يَقْسِمْ لَهُمْ*

254-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben ez-Zuhrî'den işittim, şu hâlde ki, ona İsmâîl ibn Umeyye soruyordu. O şöyle dedi: Bana Anbesetu'bnu Saîd şöyle haber verdi: Ebû Hureyre (R) Hayber'de Peygamber'e geldi de ganîmet malından atiyye vermesini istedi. Saîd ibnu'l-Âs oğulları'ndan biri (yânî Ebân ibn Saîd):

— Yâ Rasûlallah, ona atıyye verme, dedi.

Bunun üzerine Ebû Hureyre:

— Bu adam Nu'mân ibn Kavkal'ı öldüren kişidir, dedi.

Ebân ibnu Saîd de:

— Vay şu dağ kediciğine şaşılır ki, o (Yemen'in) Kadûmu'd-Da'n Dağı'ndan yuvarlanıp geldi... dedi.

Ve ez-Zubeydî'den zikrolunur ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana

---

290 Bu iki hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunlar ayrı senedle ve küçük farkla gelen iki rivâyettir.

Bunlarda Umer şöyle demiş oluyor: Ben fethedilen memleket arâzîlerini fethi yapan gâzîler arasında taksîm etmiyorum da, müslümânların umûmî iyiliğini gözeterek bu arâzîleri ebedî kılınmış bir vakıf hâline getiriyorum. Böylece bunları müstakbel nesillerin kıyâmete kadar her zamân gelirlerini taksîm edecekleri birer hazîne olarak bırakıyorum. Umer bunu gâzîleri râzı ederek Irak arâzîsinde uygulamıştır... (Aynî).

Anbesetu'bnu Saîd haber verdi. O, Ebû Hureyre'den işitmiştir. Ebû Hureyre, Saîd ibnu'l-Âs'ı haber veriyordu. Şöyle dedi: Rasûlullah, Ebân'ı Medîne'den Necd tarafına doğru bir seriyye başında kumandan olarak göndermişti.

Ebû Hureyre devamla dedi ki: Nihâyet Ebân ve arkadaşları, Hayber'i fethetmesinin ardından (henüz Hayber'de iken) Peygamber'in huzûruna geldiler. Atlarının yularları muhakkak hurma lîfi idi.

Ebû Hureyre dedi ki: Ben:

— Yâ Rasûlallah, bunlara, yânî Ebân ve berâberindeki arkadaşlarına ganîmetten mal ayırma! dedim.

Ebân:

— Ey dâl (yânî sidr) ağacının başından yuvarlanıp gelen dağ kedisi, sen Rasûlullah'a bu sözü nasıl söylüyorsun? dedi.

Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Yâ Ebân, otur!"* buyurdu da onlara ganîmetten pay ayırmadı.

٢٥٥ــ حدَّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ **حدَّثنا** عَمْرُو بنُ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ قال أخْبَرَنى جَدِّى أنَّ أبانَ بنَ سَعيدٍ أقْبَلَ إلى النبىِّ ﷺ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فقال أبو هُرَيْرَةَ يارَسُولَ اللهِ هذَا قاتِلُ ابنِ قَوْقَلٍ وقال أبانُ لِأبِى هُرَيْرَةَ واعَجَبًا لَكَ وبُرٌّ تَدَأْدَأُ مِنْ قَدُومِ ضأنٍ يَنْعَى عَلَىَّ امْرَءًا أكْرَمَهُ اللهُ بِيَدِى ومَنَعَهُ أنْ يُهِينَنى بِيَدِهِ*

255-..... Bana dedem Saîd ibn Amr şöyle haber verdi: Ebân ibn Saîd, -Peygamber Hayber'i fethetmesinin ardından- Peygamber'in yanına geldi ve selâm verdi. Ebû Hureyre bu anda:

— Yâ Rasûlallah, (Uhud günü) İbn Kavkal'ı öldüren işte budur! deyiverdi.

Ebân da Ebû Hureyre'ye hitâben:

— Sana şaşarım, Kadûmu Da'n Dağ'ndan yuvarlanıp gelen dağ kedisi! Bu öyle dağ kedisi ki, Allah'ın benim elimle şehîdlik ikrâm ettiği ve beni onun eliyle öldürüp horlamasından men' ettiği bir adamla (yânî İbn Kavkal'ı öldürmemle) beni kötülüyor! dedi [291].

---

291 Bunlar ayrı senedlerle gelmiş Ebû Hureyre hadîsinin az farklı rivâyetleridir. Bunun bir rivâyeti Cihâd'da, "Bir kâfir bir müslümânı öldürür, sonra kaatil müslümân olur ve dînine bağlı olarak gazâ meydanında şehîd olursa, ikisi de cennete girer bâbı"nda geçmişti.

Ebân, Ebû Hureyre'yi, ismi alâkasıyle dağ kedisi diye horlamış ve kendisini kaatillikle suçlamasının doğru olmadığını ve İslâm'a girmekle affolunacağını ve şehîdin cennete gireceğini en belîğ ve vecîz uslûbla ifâde etmiştir.

٢٥٦ــ حدَّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدَّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ أنَّ فاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلاَمُ بِنْتَ النبىِّ ﷺ أرْسَلَتْ إلَى أبِى بَكْرٍ تسْألُهُ مِيراثَها مِنْ رسُولِ اللهِ ﷺ مِمَّا أفاءَ اللهُ عَلَيْهِ بالمَدِينَةِ وفَدَكٍ وما بَقِىَ مِنْ خُمُسِ خَيْبَرَ فقال أبو بَكْرٍ إنَّ رسُولَ اللهِ صلى اللَّه عليهِ وسلّم قال لاَ نُورَثُ ما تَرَكْنا صَدَقَةٌ إنَّما يأكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ فى هَذاَ المالِ وإنِّى واللهِ لاَأُغَيِّرُ شَيْئًا مِنْ صَدَقَةِ رسُولِ الله صلى الله عليه وسلم عنْ حالِها الَّتى كانَ عَلَيْها فى عَهْدِ رسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم وَلأعْمَلَنَّ فِيها بمَا عَمِلَ بِهِ رسُولُ اللهِ ﷺ فأبى أبو بكْرٍ أنْ يَدْفَعَ إلى فاطِمَةَ مِنْها شَيْئًا فَوَجَدَتْ فاطِمَةُ عَلى أبى بَكْرٍ فى ذٰلِكَ فَهَجَرَتْهُ فَلَمْ تُكَلِّمْهُ حَتَّى تُوُفِّيَتْ وعاشَتْ بَعْدَ النبىِّ ﷺ سِتَّةَ أشْهُرٍ فَلَمَّا تُوفِّيَتْ دَفَنَها زَوْجُها عَلِىٌّ لَيْلاً ولَمْ يُؤْذِنْ بِها أبا بَكْرٍ وصلّى عَلَيْها وكانَ لِعَلِىٍّ مِنَ النّاسِ وَجْهٌ حَياةَ فاطِمَةَ فَلَمَّا تُوُفِّيَتِ اسْتَنْكَرَ عَلِىٌّ وُجُوهَ النّاسِ فالْتَمَسَ مُصَالَحَةَ أبِى بَكْرٍ ومبايَعَتَهُ ولَمْ يَكُنْ يُبايعُ تِلْكَ الأشْهُرَ فأرْسَلَ إلى أبِى بكْرٍ أنِ ائْتِنا ولا يأتِنا أحَدٌ معَكَ كَرَاهِيةً لِمَحْضَرِ عُمَرَ فَقال عُمَرَ لاَ و اللهِ لاتَدْخُلُ عَلَيْهِمْ وحْدَكَ فَقال أبو بكْرٍ وما عَسِيْتَهُمْ أنْ يفْعَلُوا بى واللهِ لآتِيَنَّهُمْ فَدَخَلَ عَلَيْهِمْ أبو بكْرٍ فَتشَهَّدَ علِىٌّ فَقال إنا قدْ عَرفْنا فَضْلَكَ وما أعْطاكَ اللهَ ولَمْ نَنْفَسْ عَلَيْكَ خَيْراً ساقهُ اللهُ إلَيْكَ ولٰكِنَّكَ اسْتَبْدَدْتَ عَلَيْنا بالأمْرِ وكُنَّا نَرَى لِقَرَابَتِنا منْ رسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم نَصِيبًا حتَّى فاضَتْ عَيْنا أبِى بكرٍ فَلَمَّا تَكَلَّمَ أبو بَكْرٍ قال والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَقَرَابَةُ رسُولِ اللهِ ﷺ أحَبُّ إلى أنْ أصِلَ منْ قَرَابَتِى وأما الَّذِى شَجَرَ بَيْنِى وبَيْنَكُمْ منْ هٰذِهِ الأمْوالِ فَلَمْ آلُ فِيها عنِ الخَيْرِ وَلَمْ أتْرُكْ أمْرًا رَأيْتُ رسُولَ اللَّهِ ﷺ يَصْنَعُهُ فِيهَا إلاَّ صَنَعْتُهُ فقال علِىٌّ لأبِى بَكْرٍ مَوْعِدُكَ العَشِيَّةَ لِلْبَيْعَةِ فَلَمَّا صلَّى أبو بَكْرٍ الظُّهْرَ رَقِىَ على المِنْبَرِ فَتشَهَّدَ وذَكَرَ شأنَ عَلِىٍّ وتَخَلُّفَهُ عنِ البَيْعَةِ وعُذْرَهُ بالَّذِى اعْتذَرَ إلَيْهِ ثُمَّ اسْتَغفَرَ وتَشَهَّدَ عَلِىٌّ فَعَظَّمَ حقَّ أبى بَكْرٍ وحَدَّثَ أنَّهُ لَمْ يَحْمِلْهُ عَلى الَّذِى صَنَعَ نَفاسَةً عَلى أبى بَكْرٍ ولاَ إنْكاراً لِلَّذِى فَضَّلَهُ اللهُ بِهِ ولٰكِنَّا كُنَّا نَرَي لَنا فى هَذا الأمْرِ نَصِيباً

فاسْتَبَدَّ عَلَيْنا فَوَجدْنا فى أنْفُسِنا فَسُرَّ بِذَلِكَ المُسْلِمُونَ وقالُوا أصَبْتَ وكانَ المُسْلِمُونَ إلى عَلِىٍّ قَرِيبًا حِينَ رَاجَعَ الأمْرَ بالمَعْرُوفِ*

256-..... Bize İmâm el-Leys ibn Sa'd, Ukayl(ibn Hâlid el-Eylî)'den; o da Muhammed ibn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den (onun şöyle dediğini) tahdîs etti: Peygamber'in kızı Fâtıma aleyhi's-selâm Ebû Bekr'e haber gönderip, ondan Allah'ın, küffâr mallarından kendisine harbsiz olarak verdiği Medîne civârındaki Nadîr oğulları arâzîsi Fedek hurmalıkları ve Hayber hurmalıklarının beşte birinin bakıyyesinden isâbet eden mallardan Rasûlullah'ın mîrâsını istiyordu. Ebû Bekr şöyle dedi:

— Rasûlullah (S): *"Biz* (peygamberler) *vâris olunmayız. Biz ne mal bırakırsak sadakadır"* buyurdu. Ancak Muhammed âilesi bu maldan yerler (bundan fazla tasarruf hakları yoktur). Vallâhi ben Rasûlullah'ın bu sadaka malları üzerinde kendi hayâtı zamânında yürürlükte olan işlerden hiçbirşeyi değiştirmem. Ben muhakkak Rasûlullah'ın bu mallar üzerindeki muâmelesi gibi muâmele yaparım, dedi.

Böylece Ebû Bekr, o mallardan Fâtıma'ya herhangi birşey vermeyi kabûl etmedi. Bunun üzerine Fâtıma bu husûsta Ebû Bekr'e darıldı da, ondan ayrılıp gitti. Vefât edinceye kadar Fâtıma, Ebû Bekr'le konuşmadı. Fâtıma, Peygamber'den sonra altı ay yaşadı. Fâtıma vefât edince kocası Alî, onu Ebû Bekr'e bildirmeden geceleyin üzerine cenâze namâzı kılıp defnetti. Fâtıma'nın hayâtında insanlar tarafından Alî'ye bir saygı, bir sevgi ciheti vardı (Fâtıma'yı tesellî için meşgûliyeti, bey'attan geri kalmasına sebeb sayılmıştı). Fâtıma vefât edince Alî, insanlardan bu saygı cihetini bulamadı da Ebû Bekr'le barışmayı ve onunla bey'atlaşmayı aradı. Bundan önceki altı ay içinde Ebû Bekr'e bey'at etmemişti. Alî, Ebû Bekr'e haberci gönderip:

— Bize gel, -Umer'in gelmesini istemediği için de- fakat yanında başka bir kimse gelmesin! dedi.

Umer de (bu Ebû Bekr'e ulaşınca):

— Hayır, vallâhi onların yanına tek başına girmeyeceksin, dedi.

Ebû Bekr de:

— Sen Alî ve berâberindekilerin bana ne yapacaklarını sanıyorsun? Vallâhi ben onlara elbette gideceğim, dedi.

Akabinde Ebû Bekr onların yanına girdi. Bunun üzerine Alî, şehâdet kelimelerini telâffuz etti de Ebû Bekr'e şunları söyledi:

— Bizler senin fazîletini tanımış ve Allah'ın sana verip, sana doğru sevkeylediği hiçbir hayırda sana karşı hased etmemişizdir. Lâkin sen bize karşı bu halîfelik içinde istibdâd ettin (yânî bizimle istişâre et-

meyip, kendi bildiğine gittin). Bizler ise Rasûlullah'a yakınlığımızdan dolayı bu işte müşâvereden bir pay görüyorduk!

Alî bunları söyleyinceye kadar Ebû Bekr'in iki gözü yaş akıttı. Bu sefer Ebû Bekr konuşunca şöyle dedi:

— Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, muhakkak Rasûlullah'ın hısımlarına hizmet etmek bana kendi hısımlarıma hizmet etmemden daha sevimlidir. Ammâ şu, Peygamber'in geride bıraktığı mallardan dolayı sizinle aramda olan çekişmeye gelince, ben o mallarda hayırdan hiçbirşey eksiltmedim ve Rasûlullah'ın o mallarda yapmakta olduğunu gördüğüm herhangibir işi terketmeyip mutlakaa yapmışımdır, dedi.

Bu konuşma akabinde Alî, Ebû Bekr'e:

— Bey'at için sana va'd zevâlden sonradır, dedi.

Ebû Bekr öğle namâzını kılınca minbere çıktı, şehâdet kelimelerini telâffuz etti de Alî'nin durumunu, bey'atten geri kalışını zikretti ve Alî'nin, kendisinden özrünün kabûlünü istediği sebeble, Alî'nin özrünü kabûl edip gecikmesini bağışladı. Sonra Alî istiğfâr ve teşehhüd etti de, Ebû Bekr'in hakkını büyüttü (ve onunla bey'atleşti). Ve kendisinin yapmış olduğu şeye, ne Ebû Bekr'e karşı bir hased ve ne de Allah'ın Ebû Bekr'in üstün kıldığı fazîletini inkâr ve tanımamazlık düşüncesinin sevketmediğini söyledi ve şunu ilâve etti:

— Lâkin bu devlet başkanlığı içinde kendimiz için istişâreden bir pay görüyorduk. Fakat Ebû Bekr bize karşı istibdâd etti, yânî bize danişmayıp, kendi bildiğiyle hareket etti. Bu sebebden biz de gönüllerimizde darılmıştık!

Alî'nin bu sözleriyle müslümânlar sevindiler de:

— İsâbet ettin (yâ Alî)! dediler ve Alî, bey'at işine böyle güzellikle döndüğü zamân, müslümânlar Alî'ye yakın oldular [292].

٢٥٧ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثناحَرَمِيٌّ حدّثناشُعْبَةُ قال أَخْبرنى عُمارَةُ عنْ عِكْرِمَةَ عَنْ عائِشَةَ رضى اللهُ عنها قالت لمَّا فُتِحَتْ خَيْبَرُ قُلْنا الآنَ نَشْبَعُ مِنَ التَّمْرِ*

257-..... Âişe (R): Hayber fetholunduğu zamân artık şimdi hurmadan doyarız dedik, demiştir.

---

292 Bu hadîsin başlığa uygunluğu "Hayber'in beşte bir ganîmetinden" sözünden alınabilir. Bu hadîsin bir rivâyeti Beşte bir Kitâbı'nda, "Beşte birin farzı bâbı"nda geçmişti. Lâkin iki rivâyet arasında metinde fazlalık ve eksiklik şeklinde farklılık vardır.

Hadîsin sonundaki "Güzellikle işe döndüğü zamân" sözü, bâzı nushalarda "Ma'rûf olan işe döndüğü zamân" şeklinde zabtedilmiştir. Buna göre "Ma'rûf olan iş", devlet başkanlığı için bey'atte diğer sahâbîlere muvâfakat etmektir.

٢٥٨ــ حدَّثناالحَسَنُ حدَّثنا قُرَّةُ بنُ حَبِيبٍ حدَّثنا عبْدُ الرَّحْمٰنِ ابنُ عبْدِ اللهِ بنِ دِينارٍ عنْ أبِيهِ عنِ ابنِ عُمَرَ رضىَ الله عنهما قال ما شَبِعْنا حَتَّى فَتَحْنا خَيْبَرَ*

258-..... İbn Umer (R) de: Bizler Hayber'i fethettiğimiz zamâna kadar doymuş değildik, demiştir [293].

٤١ ــ بابُ اسْتِعْمالِ النبىِّ ﷺ عَلى أهْلِ خَيْبَرَ

41- PEYGAMBER(S)'İN (FETİHTEN SONRA MEYVELERİ GELİŞTİRİP TAKSÎMİ İÇİN) HAYBER AHÂLÎSİ ÜZERİNE BİR KİŞİ TA'YÎN ETMESİ BÂBI

٢٥٩ ــ حدَّثنا إسْماعِيلُ قال حدَّثنى مالِكٌ عنْ عبْدِ المَجِيدِ بنِ سُهَيْلٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ وأبى هُرَيْرَةَ رضى الله عنهما أنَّ رسُولُ اللهِ صلى الله عليهِ وسلّم اسْتَعْمَلَ رَجُلاً عَلى خَيْبَرَ فَجاءَهُ بتَمْرٍ جَنِيبٍ فقال رسُولُ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلم كُلُّ تَمْرِ خَيْبَرَ هٰكذَا فقال لاَ و اللهِ يارسُولَ اللهِ إنَّا لَنأخُذُ الصَّاعَ مِنْ هٰذا بالصَّاعَيْنِ بالثَّلاثَةِ فقال لاَ تَفْعَلْ بِعِ الجَمْعَ بالدَّرَاهِمِ ثُمَّ ابْتَعْ بالدَّراهِمِ جَنِيباً: وقال عبْدُ العزِيزِ بنُ مُحَمَّدٍ عنْ عَبْدِ المَجِيدِ عنْ سَعِيدٍ أنَّ أبا سَعِيدٍ وأبا هُرَيْرَةَ حَدَّثاهُ أنَّ النبىَّ ﷺ بعَثَ أخا بَنى عَدِىّ مِنَ الأنْصارِ إلى خَيْبَرَ فَأمَّرَهُ عَلَيْها: وعنْ عبْدِ المَجِيدِ عنْ أبى صالِحِ السَّمَّانِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ وأبى سَعِيدٍ مِثْلَهُ*

259-..... Bana İmâm Mâlik, Abdulmecîd ibn Suheyl'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî ile Ebû Hureyre(R)'den şunu tahdîs etti: Rasûlullah (S), sahâbîlerden bir kişiyi Hayber üzerine harâc me'mûru ta'yîn etti. Sonra bu zât Hayber'den cenîb (denilen en iyi cins) hurma ile geldi. Rasûlullah ona:

— *"Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?"* diye sordu.

O sahâbî:

— Hayır vallâhi yâ Rasûlallah, hepsi böyle değildir. Biz bu en

---

293 Bu Âişe ve İbn Umer hadîsleri, Hayber'de çok hurma bulunduğu ve Hayber'in fethine kadar müslümânlarda geçim ve beslenme darlığı olduğu husûslarını ifâde etmektedir.

iyi hurmadan bir sâ' ölçeğini, (âdî hurmanın) iki sâ'ı ile; yine bu iyi hurmadan iki sâ'ı, üç sâ' âdî hurma ile değiştirir alırız, dedi.

Rasûlullah:

— *"Böyle yapma! Âdî hurmayı para ile sat, sonra bu para ile cenîb* (nev'i iyi hurma) *satın al!"* buyurdu.

Ve Abdulazîz ibnu Muhammed, Abdulmecîd'den; o da Saîd'den söyledi ki, Saîd'e, Ebû Saîd el-Hudrî ile Ebû Hureyre: Peygamber (S) Hayber'e Ensâr'dan Adiyy oğulları'nın kardeşini (Sevâd ibn Gaziyye'yi) gönderdi de, onu Hayber halkı üzerine emîr yaptı, diye tahdîs etmişlerdir.

Ve Abdulmecîd'den; o da Ebû Sâlih es-Semmân'dan; o da Ebû Saîd ile Ebû Hureyre'den geçen hadîsin benzerini rivâyet etmiştir [294].

٤٢ــ بابُ مُعَامَلَةِ النبى ﷺ أهْلَ خَيْبَرَ

42- PEYGAMBER(S)'İN HAYBER AHÂLÎSİYLE ARÂZÎDE ÇALIŞMALARI ANLAŞMASI YAPMASI BÂBI

٢٦٠ــ حدَّثنامُوسٰى بنُ إسْماعِيلَ حدَّثنا جُوَيْرِيةُ عنْ نافِعٍ عنْ عبْدِ اللهِ رضى اللهُ عنه قال أعْطى النبىُّ صلى الله عليْه وسلّم خَيْبَرَ اليَهُودَ أنْ يَعْمَلُوها ويَزْرَعُوها ولَهُم شَطْرُ ما يَخْرُجُ مِنْها*

260-..... Bize Cuveyriye ibn Esmâ, Nâfi'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S), Hayber arâzîsini Yahûdîler'e orada çalışmaları ve o topraklarda ekin ekmeleri ve oradan çıkan mahsûlün yarısı Hayberliler'e âid olmak üzere onlara verdi, demiştir [295].

٤٣ــ بابُ الشَّاةِ الَّتى سُمَّتْ لِلنبىِّ صلى اللهُ عليه وسلم بِخَيْبَرَ رَوَاهُ عُرْوَةُ عنْ عائِشَةَ عنِ النبىِّ ﷺ

294 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîs Alışveriş Kitâbı, "Kişi, hurma ile daha iyi hurma satın almak istediği zamân (ribâdan sâlim değiştirme yolu nasıldır)? bâbı"nda geçmişti.

Hayber'e harâc emîri ta'yîn edilen kişinin ismi hadîste bildirilmemiştir. Hatîb el-Bağdâdî bunun Sevâd ibn Gaziyye yâhud Mâlik ibn Sa'saa olduğunu rivâyet etmiştir. Cenîb hakkında şârih Hattâbî, Arablar'ın en nefis bir hurma nev'i olduğunu bildiriyor ki, cenîbin bu nefîsliği, hadîste Peygamber'in gösterdiği ilgiden de anlaşılıyor. Hayber, bol ve nefîs hurmalarıyle meşhûr olduğu ve Medîne'den 170 km kuzeyde güzel bir vâhânın ortasında bulunduğu, daha evvelki hadîslerde bildirilmişti.

295 Bu hadîs, Ekincilik Kitâbı'nda daha uzun bir metinle geçmişti.

43- HAYBER'DE BULUNDUĞU SIRADA PEYGAMBER İÇİN İÇİNE ZEHİR KATILMIŞ OLAN KOYUN(UN HÂLİ) BÂBI

Bu zehîr hadîsini Urve, Âişe'den; o da Peygamber'den olmak üzere (Peygamber'in vefâtı bâbı'nda) rivâyet etti.

٢٦١ــ حدَّثناعبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ حدَّثنا اللَّيْثُ حدَّثنى سَعِيدٌ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنهُ قال لمَّا فُتِحَتْ خَيْبَرُ أُهْدِيَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ شاةٌ فِيها سُمٌّ

261-..... Bana Saîd(ibn Ebî Saîd el-Makbûrî) tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Hayber fetholunduğu zamân Rasûlullah(S)'a içi zehirli (kızartılmış) bir koyun hediye edildi [296]...

٤٤ــ بابُ غَزْوَةِ زَيْدِ بنِ حارِثَةَ

44- ZEYD İBN HÂRİSE GAZVESİ BÂBI

٢٦٢ــ حدَّثنا مُسَدَّدٌ حدَّثنا يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ حدَّثنا سُفْيانُ بنُ سَعِيدٍ حدَّثنا عبدُاللهِ بنُ دِينارٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى الله عنهما قال أمَّرَ رسُولُ اللهِ ﷺ أُسامَةَ عَلى قَوْمٍ فَطَعَنُوا فى إمارَتِهِ فقال إنْ تَطْعُنُوا فى إمارَتِهِ فَقَد طَعَنْتُمْ فى إمارَةِ أبِيهِ مِنْ قَبْلِهِ وايْمُ اللهِ لَقَدْ كانَ خَلِيقاً لِلإمارَةِ وإنْ كانَ مِنْ أحَبِّ الناسِ إلَىَّ وإنَّ هذَا لِمَنْ أحَبِّ النَّاسِ إلَىَّ بَعْدَهُ*

262-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -Rûmlar üzerine gönderdiği- bir ordunun başına Usâme ibn Zeyd'i kumandan yaptı. Bâzı kimseler Usâme'nin kumandanlığı husûsunda i'tirâz dedikoduları yaptılar. Bunun üzerine Rasûlullah (bir hutbe yaptı da):

— *"Eğer siz Usâme'nin kumandanlığı husûsunda kötüleme yapıyorsanız, sizler bundan önce onun babası Zeyd ibn Hârise'nin kumandanlığına da dil uzatmıştınız. Allah'a yemîn ediyorum ki, Zeyd kumandanlığa elbette lâyıktı. Ve o bana, insanların en sevimlilerin-*

---

296. Bu hadîs de Cizye Kitâbı'nda, "Ahidli müşrikler müslümânlara hâinlik yaparlarsa? bâbı"nda bu isnâdla ve daha uzun bir metinle geçmişti. Hadîsle ilgili açıklamalar orada verildiği için, burada tekrâr etmiyoruz.

den biri olduysa, hiç şübhesiz şu Usâme de babasından sonra bana insanların en sevimlilerindendir'' buyurdu [297].

٤٥ــ بابُ عُمْرَةِ القَضاءِ ذَكَرَهُ أَنَسٌ عنِ النبيِّ ﷺ

45- HUDEYBİYE ANDLAŞMASI HÜKMÜ İLE YAPILAN UMRE BÂBI [298]

Bu anlaşma hükmüyle yapılan umre hadîsini Enes, Peygamber(S)'den zikretmiştir [299].

---

297 Bu hadîsin başlığa uygunluğu ''Rasûlullah, Usâme'yi bir orduya kumandan yaptı'' sözlerindedir. Bu hadîs Menkabeler Kitâbı'nda, ''Zeyd ibn Hârise'nin menkabesi bâbı''nda ayrı bir senedle geçmişti. Orada da bildirildiği üzere, Zeyd ibn Hârise'nin Mûte harbinde Ca'fer ibn Ebî Tâlib ve Abdullah ibn Revâha ile arka arkaya şehîd olmaları ve kumandaları altındaki gâzîlerin ağır şartlar altında Medîne'ye dönmeleri, Medîne'de umûmî bir hüzün meydana getirmişti. Rasûlullah bu yenilginin intikaamını almak üzere bir ordu hazırlayıp, başına Usâme ibn Zeyd'i kumandan yapmış ve: *''Rûmlar üzerine git, babanın intikaamını al''* buyurmuştu. Bu ordu içinde Ebû Bekr, Umer, Ebû Ubeyde, Saîd ibn Ebî Vakkaas, Saîd, Katâde, Seleme ibn Ekvâ gibi Muhâcir ve Ensâr'ın büyük şahsiyetleri de bulunuyordu. Bâzı kimseler: Ordu içinde bunca büyükler dururken bir genç köle bunların başına nasıl kumandan yapılır? gibi sözler sarfettiler. Bu sözlerin asıl kaynağı, bu baba-oğulun köle ve köle çocuğu olmaları idi. Arablar arasında kölenin başkanlığı hoş görülmezdi. Fakat İslâm Dîni fıtratan hürr yaratılan insanlar arasındaki bu farkı kaldırmış, Câhiliyet devrinde hakîr görülen bu sınıfı, İslâm'daki kıdemi, hicreti, ilmi, takvâsı sebebleriyle yükseltmişti. Umer bu dedikoduları duyunca Peygamber'e gelip haber vermiş, bunun üzerine Rasûlullah, metinde özetlenen nutku söylemişti. Bu orduyu hazırlarken Rasûlullah hasta idi. Hastalığı devâm edince, ordu hareketini geri bıraktı ve Rasûlullah'ın ölümü üzerine bu arzûsunu Ebû Bekr yerine getirdi.

298 Hudeybiye seferinde Kureyş ile imzâlanan andlaşmanın bir maddesinde, gelecek sene Peygamber'in maiyyetiyle gelip Ka'be'yi ziyâret edeceği, silâhsız girileceği, yalnız kınında olarak yanına kılıç alınabileceği ve Mekke'de üç günden fazla kalınmayacağı kararlaştırılmıştı. Bu anlaşma hükmüne göre, yedinci hicret yılında Peygamber, umre için Mekke'ye gitmeye karar verdi. Kadınlar ve çocuklar hâriç olmak üzere bu umre seferinde iki bin kişi bulunmuştur. Bu, bir sulha, bir muâhede hükmüne dayandığı için buna ''Umretu's-Sulh'', ''Umretu'l-Kadıyye'', ''Umretu'l-Kadâ'' ve ''Umretu'l-Kısâs'' adları verilmiştir. Bu açıklamaya göre başlıktaki *''Kazâ''* fakîhler örfündeki edâ mukaabili *''Kazâ''* değil, *''Hüküm''* ma'nâsına olan *''Kazâ''*dır.

299 Enes'in bu hadîsini Abdurrazzâk, Ma'mer'den; o da ez-Zuhrî'den rivâyet etmiştir. Bunda Enes şöyle demiştir:

Rasûlullah bu kazâ umresinde Mekke'ye girdiği zamân, şâir Abdullah ibn Revâha Rasûlullah'ın önünde şu şiirleri okuyordu:

Hallû beni'l-küffârı an sebîlih
Kad enzele'r-Rahmânu fî Tenzîlih
Bi-enne hayra'l-katli fî sebîlih

٢٦٣ــ حدَّثنى عُبَيْدُ اللهِ بنُ مُوسَى عنْ إسْرائِيلَ عنْ أبى إسْحاقَ عنِ البَرَاءِ رضى الله عنه قال لمَّا اعْتَمرَ النبىُّ ﷺ فى ذِى القَعْدةِ فأبى أهْلُ مَكَّةَ أنْ يَدَعُوهُ يَدْخُلُ مَكَّةَ حَتَّى قاضاهمْ عَلى أنْ يُقِيمَ بِها ثَلاثَةَ أيَّامٍ فَلمَّا كَتَبُوا الكِتابَ كَتَبُوا هٰذا ماقاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رسُولُ اللهِ قالُوا لا نُقِرُّ بِهَذا لوْ نَعْلَمُ أنَّكَ رسُولُ اللَّهِ ما مَنَعْنَاكَ شَيْئًا ولَكِنْ أنْتَ مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ فقال أنا رسُولُ اللَّهِ وأنا مُحَمَّدُ بنُ عبْدِ اللهِ ثُمَّ قال لِعَلِىٍّ امْحُ رسُولَ اللهِ قال عَلىٌّ لاَ واللهِ لاأمْحُوكَ أبداً فأخَذَ رسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم الكِتابَ ولَيْسَ يُحْسِنُ يَكْتُبُ فَكتَبَ هذَا ما قَاضَى مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الله لاَ يُدْخِلُ مَكَّةَ السِّلاحَ إلاَّ السَّيْفَ فى القِرَابِ وأن لاَ يخْرُجَ منْ أهْلِها بأحَدٍ إنْ أرادَ أنْ يَتْبَعَهُ وأنْ لا يَمْنَعَ منْ أصْحابِهِ أحداً إنْ أرادَ أن يُقِيمَ بها فَلمَّا دَخَلَها ومَضَى الأجَلُ أتَوْا عَلِيًّا فَقالُوا قُلْ لِصاحِبِكَ اخْرُجْ عَنَّا فقَدْ مَضى ا لأجَلُ فَخَرَجَ النبىُّ صلى الله عليه وسلَّم فَتبِعَتْهُ ابْنَةُ حَمْزَةَ تُنادِى ياعَمِّ ياعَمِّ فتَناوَلَها عَلِىٌّ فأخَذَ بِيَدِها وقالَ لِفاطِمَةَ عَلَيْها السَّلاَمُ دُونَكِ ابْنَةَ عَمِّكِ حَمَلَتْها فاخْتصَمَ فِيها عَلِىٌّ وزَيْدٌ وجَعْفَرٌ قال عَلىٌّ أنا أخَذْتُها وهْىَ بنْتُ عَمِّى وقال جَعْفَرٌ ابْنَةُ عَمِّى وخالَتُها تَحْتى وقال زَيْدٌ ابْنَةُ أخِى فقَضَى بِها النبىُّ صلى الله عليهِ وسلّم لِخَالَتِها وقالَ الخَالَةُ بِمَنْزِلةِ الأمِّ وقال لِعَلِىٍّ أنْتَ مِنِّى وأنا مِنْكَ وقال لِجَعْفَرٍ أشْبَهْتَ خَلْقى وخُلُقِى وقال لِزَيْدٍ انْتَ أخُونا

Nahnu katelnâkum alâ te'vîlih
Kemâ katelnâkum alâ Tenzîlih

(= Ey küffâr oğulları, Rasûlullah'ın yolundan çekilin. Rahmân olan Allah, Tenzîl'inde şunu indirdi ki: Muhakkak ölümün en hayırlısı O'nun yolunda olandır. Biz O'nun emir ve te'vîli ile sizleri öldürürüz. Nitekim O'nun Tenzîl'i üzerine sizlerle harbettik.)

Bunu İbn Hıbbân *Sahîh*'inde şu ziyâde ile rivâyet etmiştir:

El-yevme nadribkum alâ tenzîlih
Darben yuzîlu'l-hâme an makîlih,
Ve yüzhilu'l-halîlle an halîlih,
Yâ Rabbi innî mü'minun bi-kîlih.

— Yâ İbne Revâha, Rasûlullah'ın önünde şiir mi söylüyorsun? dedi.

Rasûlullah:

— *"Onu bırak yâ Umer, çünkü bu Mekkeliler'e ok vurmasından daha çok te'sîrlidir"* buyurdu (Aynî ve Kastallânî). *Fethu'l-Bârî*'de daha geniş bilgiler ve şiirler vardır.

ومَوْلانا وقال عَلِيٌّ ألا تَتَزَوَّجُ بِنْتَ حَمْزَةَ قال إنَّها إبْنَةُ أخِي مِنَ الرَّضاعَةِ*

263-..... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -altıncı hicret yılı- zu'l-ka'de ayı içinde umre yapmak üzere yola çıktı. Fakat Mekke müşrikleri Peygamber'i Mekke'ye girmeye bırakmalarını kabûl etmediler. Nihâyet Peygamber Mekkeliler'le gelecek senede üç gün Mekke'de kalmak üzere, Hudeybiye'de bir barış anlaşması yaptı. Müslümânlar barış anlaşmasını yazdıkları zamân "Bu, Muhammed Rasûlullah'ın üzerinde sulh olduğu anlaşma maddeleri yazısıdır" başlığını yazmışlardı.

Müşrik elçileri:

— Biz senin risâletini ikrâr etmiyoruz. Eğer biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilir ve tasdîk eder olsaydık, seni hiçbirşeyden men' etmezdik. Lâkin sen Muhammed ibn Abdillah'sın, dediler.

Rasûlullah, onlara cevâben:

— *"Ben Allah'ın Rasûlü'yüm ve Muhammed ibn Abdillah'ım!"* buyurdu.

Bundan sonra kâtib olan Alî'ye:

— *"Rasûlullah lâfzını sil!"* buyurdu.

Alî:

— Hayır vallâhi ben Seni(n "Rasûlullah" unvânını) ebediyyen silmem! dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah, kitâbı aldı. Rasûlullah kendisi yazı yazmayı güzel yapamıyordu. Akabinde: "Bu, Muhammed ibn Abdillah'ın üzerinde sulh olduğu anlaşma maddeleri yazısıdır" diye yaz(dır)dı:

1. Mekke'ye silâh sokmayacak, yalnız kılıfı içinde kılıç getirecek;

2. Mekkeliler'den bir er kişi Muhammed'e tâbi' olmak isterse, Mekke'den çıkamayacak. Muhammed'in sahâbîlerinden birisi Mekke'de kalmak isterse, bunun da Mekke'de ikaameti men' edilmeyecektir.

Ertesi sene Rasûlullah Mekke'ye girip de ta'yîn edilen o üç gün geçince, Mekkeliler Alî'ye geldiler de:

— Anlaşma müddeti geçti. Sâhibin Muhammed'e söyle de bizden, yânî Mekke'den çıksın! dediler.

Bunun üzerine Peygamber Mekke'den çıktı. Bu sırada Hamza'nın kızı, Peygamber'e:

— Yâ Ammî, yâ Ammî! diye çağırarak arkasına takıldı.

Alî onu hemen tuttu ve Fâtıma aleyhi's-selâma hitâben:

— Amcanın kızını al, dedi.

Fâtıma da onu mahfeye yükledi.

Râvî el-Berâ devâmla dedi ki: (Medîne'ye vardıktan sonra) Ham-

za'nın kızının konukluğu hakkında Alî, Zeyd ibn Hârise ve Ca'fer ibn Ebî Tâlib nizâ' ettiler. Alî:

— Onu ben aldım ve o benim amcamın kızıdır, dedi.

Ca'fer de:

— O benim de amcamın kızıdır; teyzesi de benim nikâhım altındadır, dedi.

Zeyd ibn Hârise de:

— O benim kardeşimin kızıdır, dedi.

(Peygamber, Zeyd ile Hamza arasında kardeşlik ahdi yapmıştı.) Netîcede Peygamber o kızın teyzesine âid olduğuna hükmetti de:

— *"Teyze* (şefkat ve çocuğa iyi gelecek şeylere doğru yol bulma husûsunda) *ana menzilesindedir"* buyurdu.

Sonra Alî'ye:

— *"Sen bendensin, ben de sendenim"* buyurdu.

Ca'fer'e de:

— *"Sen de yaradılışım* (yânî sûretim) *ve huyum yönünden bana benzedin"* buyurdu.

Zeyd ibn Hârise'ye de:

— *"Sen bizim kardeşimiz ve dostumuzsun"* buyurdu.

(Geçen senedle gelen bir rivâyette) Alî, Peygamber'e:

— Hamza'nın kızıyle evlenmez misin? dedi.

Peygamber:

— *"O benim süt kardeşimin kızıdır* (bu sebeble bana halâl olmaz)" buyurdu [300].

٢٦٤— حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ رَافِعٍ حدَّثناسُرَيْجٌ حدَّثنا فُلَيْحٌ ح وحدّثنى مُحَمَّدُ بنُ الحسَيْنِ بنِ إبْراهِيمَ قال حدَّثنى أبى حدَّثنافُلَيْحُ بنُ سُلَيْمانَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى الله عنهما أنَّ رسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم خَرَجَ مُعْتَمِراً فَحالَ كُفَّارُ قُرَيْشٍ بَيْنَهُ وبَيْنَ البيْتِ فَنَحَرَ هَدْيه وحَلَقَ رأسَهُ بالحُدَيْبِيَةِ وقاضاهُمْ عَلى أنْ يَعْتمِرَ العَامَ المُقْبِلَ ولاَ يَحْمِلَ سِلاَحًا عَلَيْهِمْ إلاَّ سُيُوفاً ولا يُقِيمَ بِها إلاَّ ماأحَبُّوا فاعتَمَرَ منَ العامِ المُقْبِلِ فَدَخَلها كَما كانَ صالَحَهُم فَلَمَّا أنْ أقامَ بها ثَلاَثاً أمَرُوهُ أنْ يَخْرُجَ فَخَرَجَ *

264-..... İbn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) umre yapmak niyetiyle (Medîne'den) çıktı. Fakat Kureyş kâfirleri Rasûlullah

300 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîs, aynı sened ve (çok az farklı olarak) aynı metinle Sulh Kitâbı, "Bu Fulân ibn Fulân'ın sulh anlaşmasıdır nasıl yazılır bâbı"nda geçmişti (Aynî).

ile Ka'be arasına engel oldular. Bunun üzerine Rasûlullah da Hudeybiye'de kurbanını kesip başını tıraş etti (böylece ihrâmdan çıktı). Ve müşriklerle "Gelecek sene umre yapmak, Mekke ahâlîsi üzerine yalnız kınında kılıçlar taşımak ve Mekke'de ancak Mekkeliler'in arzû ettikleri müddet kadar (yânî üç gün) ikaamet etmek" şartları üzerine barış anlaşması yaptı. (Buna göre Rasûlullah ertesi sene umre etti ve) Mekkeliler'le barış anlaşmasında kararlaştırdığı gibi, Mekke'ye girip üç gün ikaamet etti. Mekke'de üç gün ikaametini tamamlayınca, Mekkeliler Rasûlullah'ın Mekke'den çıkmasını söylediler. O da Mekke'den çıktı [301].

٢٦٥ــ حدّثنى عُثْمَانُ بنُ أبى شَيْبَةَ حدَّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ مُجاهِدٍ قال دَخَلْتُ أنا وعُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ المَسْجِدَ فإذَا عبْدُ اللهِ بنُ عُمَرَ رضى الله عنهما جالِسٌ إلى حُجْرةِ عائِشَةَ ثُمَّ قال كَمِ اعْتَمَرَ النبىُّ ﷺ قال أرْبَعاً إحْداهُنَّ فى رَجَبٍ ثُمَّ سَمِعْنا اسْتِنانَ عائِشَةَ قال عُرْوَةُ ياأُمَّ المُؤمِنينَ ألاَ تَسْمَعِينَ ما يَقُولُ أبُو عبْدِ الرَّحْمٰنِ إنَّ النبىَّ ﷺ اعْتَمَرَ ارْبَعَ عُمَرٍ إحْداهُنَّ فى رَجَبٍ فقالَتْ ما اعْتَمَرَ النبىُّ ﷺ عُمْرَةً إلاَّ وهْوَ شاهِدُهُ وما اعْتَمَرَ فى رَجَبٍ قَطُّ*

265-..... Mucâhid ibn Cebr şöyle demiştir: Ben, Urvetu'bnu'z-Zubeyr ile berâber (Medîne'de) mescide girdim. Abdullah ibn Umer'i Âişe'nin hücresine dayanmış oturuyor bulduk. Sonra Urve, İbn Umer'e:

— Peygamber kaç defa umre yaptı? diye sordu.

İbn Umer:

— Birisi receb ayında olmak üzere, dört umre yaptı, dedi.

Bu sırada biz, Âişe'nin kendi odasında dişlerini misvâklayış sesini işittik. Urve, teyzesi Âişe'ye:

— Ey Mü'minlerin Anası! Ebû Abdirrahmân(ibn Umer)'in söylemekte olduğunu işitiyor musun? İbn Umer "Peygamber dört umre yaptı, bunların biri receb ayı içindedir" diyor? dedi.

Bunun üzerine Âişe:

— İbn Umer, Peygamber'in yaptığı umrelerin hepsinde şâhid ve hazır bulunmuştur. Hâlbuki Peygamber (S) receb ayında kesin olarak umre yapmamıştır, dedi [302].

---

301 Buhârî hadîsi burada iki yolla getirmiştir. Bu yollardan biri aynı metinle Sulh Kitâbı, "Müşriklerle sulh bâbı"nda geçmişti.

302 Bu da pek az farkla Hacc Kitâbı, "Peygamber kaç umre yaptı bâbı"nda geçmişti.

٢٦٦ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّهِ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ إسْمَاعِيلَ بنِ أبِي خَالِدٍ سَمِعَ ابنَ أبِي أوْفَى يقُولُ لمَّا اعْتَمَرَ رسُولُ اللّهِ صلى الله عليه وسلم سَتَرْناهُ منْ غِلْمانِ المُشْرِكِينَ ومِنهُم أنْ يُؤْذُوا رسولَ الله ﷺ *

266-..... İsmâîl ibn Ebî Hâlid: Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'yı şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) -anlaşma hükmü ile gerçekleştirilecek olan- umreyi yaptığı zamân, bizler O'nu müşrik oğlanlarından ve müşriklerden Rasûlullah'a herhangibir ezâ vermesinler diye, setredip koruduk.

٢٦٧ــ حدَّثناسُلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ حدَّثنا حَمَّادٌ هُوَ ابنُ زَيْدٍ عنْ أيُّوبَ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما قال قَدِم رسُولُ اللّهِ صلى الله عليه وسلم وأصْحابُهُ فَقال المُشْرِكونَ إنَّهُ يَقْدَمُ عَلَيْكُمْ وَفْدٌ وهَنَهُمْ حُمَّى يَثْرِبَ فأمَرَهُمُ النبيُّ ﷺ أنْ يَرْمُلُوا الأشْواطَ الثَّلاثَةَ وأنْ يَمْشُوا ما بَيْنَ الرُّكْنَيْنِ ولَمْ يَمْنَعْهُ أنْ يأمُرَهُمْ أنْ يَرْمُلُوا الأشْوَاطَ كُلَّها إلاَّ الإبْقاءُ عَلَيْهِم * وزَادَ ابنُ سَلَمَةَ عنْ أيُّوبَ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ قال لمَّا قَدِمَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم لِعامِهِ الَّذى اسْتَأْمَنَ قال ارْمُلُوا لِيَرَى المُشْرِكُونَ قُوَّتَهُم والمُشْرِكُونَ منْ قِبَلِ قُعَيْقِعانَ*

267-..... Bize Hammâd -ki o İbnu Zeyd'dir- Eyyûb'dan; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sahâbîleriyle berâber (hüküm umresi için Mekke'ye) geldi. Müşrikler kendi aralarında:

— Şu muhakkak ki, size Yesrib hummâsının zayıflattığı bir topluluk geldi, dediler.

Rasûlullah (bunu işitince) sahâbîlere, tavâfın ilk üç şavtında (dolaşmasında) koşmalarını, (Yemen cihetindeki) iki köşe arasında tabiî yürümelerini emretti. Rasûlullah'ı, tavâfın bütün şavtlarında (yânî yedi dolaşmada) koşmalarını emretmeye mâni' olan şey ancak sahâbîlerine olan şefkat isteğidir.

Ve Hammâd ibnu Seleme şunu ziyâde etti: Eyyûb'dan; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs'tan; o şöyle demiştir: Peygamber (S) barış anlaşmasıyle emâna girdiği yılında Mekke'ye geldiği zamân müşriklerin, sahâbîlerin kuvvetlerini görmeleri için, sahâbîlerine: *"Koşunuz!"* emrini verdi. Bu tavâf sırasında müşrikler Kuaykıân Dağı tarafında bulunuyorlardı.

٢٦٨ــ حدّثنى مُحَمَّدٌ عنْ سُفْيانَ بنِ عُيَيْنَةَ عنْ عمْرٍو عنْ عَطاءٍ عنِ أبنِ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال إنَّما سعَى النبىُّ صلى اللهُ عليه وسلم بالبَيْتِ وبيْنَ الصَّفا والمَرْوَةِ ليُرِى المُشْرِكِينَ قُوَّتَهُ*

268-..... Buradaki senedle İbn Abbâs (R): Peygamber (S) kendisi de ancak müşriklere kuvvetini göstermek için bu sûretle Beyt'i tavâf ve Safâ ile Merve arasını sa'y etti, demiştir.

٢٦٩ــ حدَّثنامُوسٰى بنُ إسْماعِيلَ حَدَّثنا وُهَيْبٌ حَدَّثنا أيُّوبُ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللهُ عنهما قال تزَوَّجَ النبىُّ ﷺ مَيْمُونَةَ وهْوَ مُحْرِمٌ وبَنى بِها وهوَ حَلالٌ وماتَتْ بِسَرِفَ * قال أبُو عَبْدِ اللهِ وزَادَ ابنُ إسْحَاقَ حدّثنى ابنُ أبِى نَجِيحٍ وأبانُ بنُ صالِحٍ عنْ عَطَاءٍ وَمُجَاهِدٍ عَنْ ابنِ عَبَّاسٍ قال تَزَوَّجَ النبىُّ ﷺ مَيْمُونَةَ فى عُمْرَةِ القَضاءِ *

269-..... Bu senedle İbn Abbâs (R): Peygamber (S), Meymûne'yi ihrâmlı iken Mekke'de nikâh edip ihrâmdan çıktıktan sonra zifâf yaptı. Sonraları Meymûne, Mekke yakınındaki Serif mevkiinde vefât etti, demiştir.

Ebû Abdillah dedi ki: İbn İshâk şunu ziyâde etti: Bana İbnu Ebî Necîb ve Ebân ibn Sâlih, Atâ'dan ve Mucâhid'den tahdîs ettiler ki, İbn Abbâs: Peygamber'le Meymûne ilk hüküm umresinde evlendi, demiştir [303].

Kitâbu'l-Magâzî'nin devâmı dokuzuncu cilddedir

"Hitamuhu misk" (et-Tatfîf: 26) ***olması niyâzıyle***
Sekizinci Cildin Sonu

303 Bu hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır. Bunlar bâzı farklarla daha önceki kitâblarda da geçmişlerdi. Son hadîste Peygamber'le evlenişi bildirilen Meymûne, Hâris kızı el-Hilâliyye(R)'dir. Meymûne, 51 yılında Serif'te vefât etmiştir.

İÇİNDEKİLER

KİTÂBU FADÂİLU ASHÂBİ'N-NEBÎ(S)'İN DEVÂMI

15-Zühre kabîlesine mensûb olan Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'ın menkabeleri bâbı 3509

16-Peygamber(S)'in kadın tarafından olan hısımlarının zikri bâbı 3511

17-Peygamber'in âzâdlısı Zeyd ibn Hârise(R)'in menkabeleri bâbı 3513

18-Usâme ibn Zeyd'in zikri bâbı 3514

19-Bâb 3516

20-Umer ibnu'l-Hattâb'ın oğlu Abdullah(R)'ın menkabeleri bâbı 3518

21-Ammâr ve Huzeyfe(R)'nin menkabeleri bâbı 3520

22-Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh(R)'ın menkabeleri bâbı 3523

23-Mus'ab ibnu Umeyr(R)'in zikri bâbı 3524

24-el-Hasen ile el-Hüseyin(R)'in menkabeleri bâbı 3525

25-Ebû Bekr'in himâyesinde bulunan Bilâl ibn Rebâh(R)'in menkabeleri bâbı 3528

26-Abdullah ibn Abbâs(R)'ın zikri bâbı 3529

27-Hâlid ibnu'l-Velîd(R)'in menkabeleri bâbı 3530

28-Ebû Huzeyfe'nin âzâdlısı olan Sâlim(R)'in menkabeleri bâbı 3531

29-Abdullah ibn Mes'ûd(R)'un menkabeleri bâbı 3532

30-Mûâviye ibnu Ebî Sufyân(R)'ın zikri bâbı 3535

31-Fâtıma aleyhi's-selâm'ın menkabeleri bâbı 3537

32-Âişe(R)'nin fadlı bâbı 3537

63-KİTÂBU MENÂKIBİ'L-ENSÂR
(Ensâr'ın Menkabeleri Kitâbı)
(162 Hadîs)

(Ve Yüce Allah'ın şu kavli:)
"Onlardan evvel (Medîne'yi) yurt ve îmân (evi) edinmiş olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyâç (meyli) bulmazlar. Kendilerinde fakîrlik ve ihtiyâç olsa bile (onları) öz canlarından daha üstün tutarlar.." (el-Haşr: 9)

1-Peygamber(S)'in: "Eğer hicret olmasaydı, muhakkak ben Ensâr'dan olurdum" sözü bâbı 3547

2-Peygamber(S)'in Muhâcirler'le Ensâr arasında kardeşlik kurması bâbı 3548

3-"Ensâr'ı sevmek îmândandır" bâbı 3551

4-Peygamber(S)'in Ensâr'a hitâben: "Sizler bana insanların en sevimlilerindensiniz" sözü bâbı 3552

5-Ensâr'a tâbi' olanlar bâbı 3553

6-Ensâr yurtlarının fadlı bâbı 3554

7-Peygamber(S)'in Ensâr'a hitâben: "Sizler havuz başında bana kavuşuncaya kadar sabrediniz" sözü bâbı 3556

8-Peygamber(S)'in "Ensâr'a ve Muhâcirler'e iyilik ihsân eyle" duâsı bâbı 3558

9-Bâb: "Onlar kendilerinde fakîrlik ve ihtiyâç olsa bile (Muhâcirler'i) öz canlarından daha üstün tutarlar" (el-Haşr: 9) 3559

10-Peygamber(S)'in: "Ensâr'ın iyilik edenlerinden kabûl edin, kötülük edenlerinin kusûrlarından da vazgeçin" sözü bâbı 3561

11-Sa'd ibn Muâz(R)'ın menkabeleri bâbı 3563

12-Useyd ibn Hudayr ile Abbâd ibn Bişr(R)'in menkabeleri bâbı 3565

13-Muâz ibn Cebel(R)'in menkabeleri bâbı 3566

14-Sa'd ibn Ubâde(R)'in menkabesi bâbı 3567

15-Ubeyy ibnu Ka'b(R)'ın menkabeleri bâbı 3568

16-Zeyd ibn Sâbit(R)'in menkabeleri bâbı 3569

17-Ebû Talha(R)'nın menkabeleri bâbı 3570

18-Abdullah ibnu Selâm(R)'ın menkabeleri bâbı 3571

19-Peygamber(S)'in Hadîce ile evlenmesi ve Hadîce(R)'nin fazîleti bâbı 3574

20-Cerîr ibnu Abdillah el-Becelî(R)'nin zikri bâbı 3578

21-Huzeyfe ibnu'l-Yemân el-Absî(R)'nin zikri bâbı 3579

22-Utbe ibnu Rabîa'nın kızı Hind(R)'in zikri bâbı 3580

23-Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl'in hadîsi bâbı 3582

24-Ka'be'nin binâ edilmesi bâbı 3585
25-Câhiliyet günleri bâbı 3586
26-Câhiliye devrinde kasâme yemîni 3595
27-Peygamber(S)'in Allah tarafından peygamber gönderilmesi bâbı .. 3601
28-Peygamber(S)'in ve sahâbîlerinin Mekke'de iken müşriklerden ma'rûz kaldıkları eziyetler bâbı 3602
29-Ebû Bekr es-Sıddîk(R)'in İslâm'a girişi bâbı 3607
30-Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'ın İslâm'a girişi bâbı 3608
31-Cinn'in zikri bâbı 3608
32-Ebû Zerr el-Gıfârî(R)'nin İslâm'a girmesi bâbı 3611
33-Saîd ibnu Zeyd(R)'in İslâm'a girişi bâbı 3614
34-Umer ibnu'l-Hattâb(R)'ın İslâm'a girişi bâbı 3615
35-Ay'ın ikiye bölünmesi bâbı 3619
36-Habeşistan'a hicret bâbı 3621
37-Habeş hükümdârı Necâşî'nin ölümü bâbı 3627
38-Kureyş müşriklerinin Peygamber (S) aleyhine ahidleşmeleri bâbı 3628
39-Ebû Tâlib kıssası bâbı 3629
40-el-İsrâ hadîsi ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kulunu bir gece Mescidi Harâm'dan Mescidi Aksâ'ya kadar götüren (Allah), her türlü eksiklikten) münezzehtir" (el-İsrâ: 1) 3632
41-Mi'râc (kıssası) bâbı 3633
42-Ensâr'ın Mekke'de Peygamber(S)'in huzûruna elçilikle gelmeleri ve Akabe Bey'atı bâbı 3642
43-Peygamber(S)'in Âişe ile evlenmesi, Âişe'nin (Hicret'ten sonra) Medîne'ye gelmesi ve Peygamber'in Âişe ile güvey odasına girmesi bâbı 3645
44-Peygamber (S) ile sahâbîlerinin Medîne'ye hicret etmeleri bâbı ... 3647
45-Peygamber(S)'in ve sahâbîlerinin Medîne'ye gelişleri bâbı 3680
46-Muhâcir'in hacc ve umre ibâdetini bitirdikten sonra Mekke'de ikaameti(nin hükmü) bâbı 3688
47-Târîh ve sahâbîler İslâm Târîhi'nin başlangıcını hangi vak'adan ta'yîn ve i'tibâr ettiler? bâbı 3689
48-Peygamber(S)'in: "Yâ Allah! Sahâbîlerim için hicretlerini tamamla" sözü ve Mekke'de ölenler için mersiyesi (yânî onlara acıyıp yanması) bâbı 3692
49-Bâb: Peygamber (S) sahâbîleri arasındaki kardeşliği nasıl kurdu? 3695
50-Bâb 3696
51-Peygamber (S) Medîne'ye geldiği zamân Yahûdîler'in (kendisi ile siyâsî münâsebet kurmak için) Peygamber'e gelmeleri bâbı 3699

52-Selmân el-Fârisî(R)'nin İslâm'a girmesi bâbı 3702

64-KİTÂBU'L-MAĞÂZÎ
(Peygamber'in Gazveleri Kitâbı)
(455 Hadîs)

1-Uşeyre yâhud Useyre gazvesi bâbı 3705

2-Peygamber(S)'in (Bedir harbinden önce) Bedir'de öldürülecek olan kimseleri zikredip söylemesi bâbı 3708

3-Bedir gazvesi kıssası bâbı 3711

4-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı:"Hani siz Rabb'inizden imdâd istiyordunuz da o da: Muhakkak ki ben size meleklerden birbiri ardınca bin ile imdâd eyleyeceğim, diyerek duânızı kabûl buyurmuştu. Allah bunu ancak bir müjde (olsun), kalbleriniz o sâyede oturaklaşsın diye yapmıştı. (Yoksa) Allah'ın katından başkasından hiçbir yardım yoktur. Şübhesiz ki Allah mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir. O size o vakit kendisinden bir emînlik olmak üzere hafif bir uyku bürüyordu. Sizi tertemiz yapmak, sizden şeytânın murdarlığını gidermek, kalblerinize râbıta vermek, ayaklarınızı pekiştirmek için de gökten üstünüze bir su indiriyordu. Hani Rabb'in meleklere: Şübhesiz ki ben sizinle berâberim. Haydi îmân edenlere sebât ilhâm edin! diye vahyediyordu. Ben kâfirlerin yüreklerine korku salacağım. (Ey mü'minler!) Hemen vurun boyunlarının üstüne, vurun onların herbir parmağına (diyordu). Bunun sebebi şudur: Çünkü onlar Allah'a ve Rasûlü'ne karşı geldiler. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne karşı gelirse, Allah'ın cezâsı cidden çetindir" (el-Enfâl: 9-13) 3714

5-Bâb 3716

6-Bedir Harbi'ne katılan sahâbîlerin sayısı bâbı 3717

7-Peygamber(S)'in Kureyş kâfirlerinden Şeybe ibn Rabîa, Utbe ve Ebû Cehl ibn Hişâm aleyhine bedduâ etmesi ve bunların helâk olmaları bâbı 3719

8-Ebû Cehl'in öldürülmesi bâbı 3720

9-Bedir harbinde hazır bulunanların üstünlüğü bâbı 3731

10-Bâb 3733

11-Meleklerin Bedir'de (Müslümânların berâberinde onlara nusrat ve müşriklere karış bir yardım olmak üzere) hazır bulunmaları bâbı 3743

12-Bâb 3745

13-İmâm Ebû Abdillah el-Buhârî'nin bu el-Câmi'u's-Sahîh... kitâbında Bedir ehlinden oldukları zikredilen kimselerin harf sırasına göre isimlerinin verilmesi bâbı 3766

14-Nadîr oğulları hadîsi ve Rasûlullah'ın (Âmir oğulları'ndan yanlışlıkla

Öldürülen) iki kişinin diyetini vermek için Nadîr oğulları'ndan yardım istemek üzere onların yanına çıkışı, onların da Rasûlullah'a sûikasd yapmak istemeleri bâbı 3768

15- (Yahûdî şâiri) Ka'b ibnu'l-Eşref'in öldürülmesi bâbı 3777

16- Ebû Râfi' Abdullah ibnu Ebi'l-Hukayk'ın öldürülmesi bâbı 3781

17- Uhud gazvesi bâbı 3787

18- Bâb: "O zamân içinizden iki zümre za'f göster(mek iste)mişti. Hâlbuki onların yardımcısı Allah'tı. Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdır" (Âlu İmrân: 122) 3797

19- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hakîkat iki ordu karşılaştığı gün içinizden geri dönenler (yok mu?) Onları irtikâb ettikleri bâzı şeyler yüzünden ancak şeytân kaydırmak istedi. Andolsun Allah (yine) onları affetti. Çünkü Allah, şübhesiz çok mağfiret edicidir, çok şefkatlidir" (Âlu İmrân: 155) 3804

20- Bâb: "O vakit siz (harb meydanından) boyuna uzaklaşıyor, bir kimseye dönüp bakmıyordunuz. O Rasûl ise arkanızdan sizi çağırıyordu. Bunun üzerine Allah sizi keder üstüne kederle cezâlandırdı. (Allah'ın sizi affetmesi) ne elinizden gidene, ne de başınıza gelene esef etmemeniz içindir. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır" (Âlu İmrân: 153) 3807

21- Bâb: "Sonra o kederin ardından Allah üzerinize öyle bir emînlik, öyle bir uyku indirdi ki, o, içinizden bir zümreyi örtüp bürüyordu. Bir zümre de canları sevdâsına düşmüştü. Allah'a karşı câhiliyet zannı gibi hakka aykırı bir zann besliyorlar ve: 'Bu işten bize ne?' diyorlardı. 'Bütün iş Allah'ındır!' de. Onlar sana açıklamayacaklarını içlerinde saklıyorlar ve: 'Bize bu işten birşey (bir pay) olsaydı burada öldürülmezdik' diyorlardı. Onlara şöyle de: 'Siz evlerinizde olsaydınız bile, üzerlerine öldürülmesi yazılmış olanlar yine muhakkak yatacakları (öldürülecekleri) yerlere çıkıp gideceklerdi. (Allah bunu) göğüslerinizin içindekini yoklamak, yüreklerinizdekini temizlemek için yaptı. Allah, sînelerdeki özü hakkıyle bilendir" (Âlu İmrân: 154). 3808

22- Bâb: "İşten hiçbirşey sana âid değildir. Allah ya onların tevbesini kabûl eder, yâhud onları, kendileri zâlim kimseler oldukları için azâblandırır" (Âlu İmrân: 128) 3804

23- Ümmü Selît'in zikri bâbı 3810

24- Hamza ibn Abdilmuttalib(R)'in öldürülmesi bâbı 3811

25- Uhud günü Peygamber(S)'e isâbet eden yaralar bâbı 3815

26- Bâb 3816

27- Bâb: "Allah'ın ve Rasûlü'nün da'vetine icâbet edenler..." (Âlu İmrân: 172) 3817

28- Uhud günü müslümânlardan öldürülen kimseler bâbı 3818

29- Bâb: "Uhud bizi sever, biz de onu severiz" 3821

30- Racî' gazvesi, Rı'l ve Zekvân kabîleleri gazvesi, Maûne Kuyusu gaz-

vesi ile Adal ve el-Kaare kabîleleri hadîsi, Âsım ibn Sâbit hadîsi, Hubeyb ve arkadaşları hadîsi bâbı 3822

31-el-Hendek gazvesi -ki bu el-Ahzâb harbidir- bâbı 3836

32-Peygamber(S)'in Ahzâb harbindeki ordugâhından (Medîne'deki evine) dönmesi, oradan da Kurayza oğulları yurduna gidip onları muhâsara etmesi bâbı 3851

33-Zâtu'r-Rıka gazvesi bâbı 3859

34-Huzâa kabîlesinden bir soy olan Musta'lık oğulları gazvesi bâbı ... 3867

35-Enmâr gazvesi bâbı 3869

36-Ifk hadîsi bâbı 3870

37-Hudeybiye gazvesi bâbı 3887

38-Ukl ve Ureyne (kabîleleri) kıssası bâbı 3914

39-Zâtu'l-Kared gazvesi bâbı 3916

40-Hayber gazvesi bâbı 3918

41-Peygamber(S)'in (fetihten sonra meyveleri geliştirip taksîmi için) Hayber ahâlîsi üzerine bir kişi ta'yîn etmesi bâbı 3951

42-Peygamber(S)'in Hayber ahâlîsi ile arâzîde çalışmaları anlaşması yapması bâbı 3952

43-Hayber'de bulunduğu sırada Peygamber için, içine zehir katılmış olan koyun(un hâli) bâbı 3953

44-Zeyd ibn Hârise gazvesi bâbı 3953

45-Hudeybiye Anlaşması hükmü ile yapılan umre bâbı 3954